T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

XVI. YÜZYILA AİT BİR TEZKİRETÜ'L-EVLİYÂ TERCÜMESİ

(GİRİŞ-METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

DOKTORA TEZİ

SERHAT KÜÇÜK

İstanbul 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

XVI. YÜZYILA AİT BİR TEZKİRETÜ'L-EVLİYÂ TERCÜMESİ

(GİRİŞ-METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

DOKTORA TEZİ

SERHAT KÜÇÜK

Tez Danışmanı

PROF. DR. ZUHAL KÜLTÜRAL

İstanbul 2011

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Serhat Küçük'ün "XVI. yy.'a Ait Bir Tezkiretü'l - Evliya Tercümesi (Giriş - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğ~~u ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Prof.Dr. Zuhal Kültüral	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Necdet Öztürk	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Yrd.Doç.Dr. Nesrin Altun	....
Üniversitesi	Kocaeli	
Üye	: Prof.Dr. Ceval Kaya	....
Üniversitesi	Ardahan	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..28.../..07../ 2011 tarih ve 2011/15-2 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Bu çalışma Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait *Tezkiretü'l-Evliyâ* metni üzerine kurulmuştur. 16. yüzyılda Feridüddin Attar'ın aynı adlı eserinin Türkçeye mensur tercümesi olan bu eser, klasik Türk edebiyatının nesirde kazandığı en önemli örneklerinden birisidir. Eser Farsça'dan Türkçe'ye çeviridir. Yüzyıllar boyunca Türk halkı tarafından sevilerek okunmuş olan *Tezkiretü'l-Evliyâ* metninin değişik dönemlerde Türkçe'ye çevirileri yapılmıştır.

Üzerinde çalıştığımız *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi* 16. yüzyıl sonlarında İsfendiyaroğulları (Candaroğulları) devrinde Hacı Hüsrev b. Abdullah tarafından istinsah edilmiştir. Elimizdeki eserin konusundan ziyade en önemli yönü beylikler dönemine ait olmasıdır. Eserde Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan bir Türkçe kullanılmıştır. Eserin bugün için bilinen tek nüshası Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde 154 numara ile kayıtlıdır.

Doktora çalışmamızın konusunu oluşturan eserin adı yazmanın birinci sayfasında açık olarak verilmiştir: *Hāẕā Kitābu Teẕkiretü'l-Evliyā*. Fakat, bu ad aynı konudaki diğer eserlerden ayırt edici olmadığı için tezin adını "16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi" olarak vermeyi uygun gördük.

Eserin yazarı, yazılış tarihi, yazıldığı yer ve yazıldığı dönem ile ilgili bilgiler giriş bölümündeki Arapça-Farsça karışık kısım, temmet kısmı ve temellük kaydında elde edildiği kadardır. Fakat, bu bilgiler de çok açık değildir.

Çalışmamız Giriş, Metin, Sözlük ve Tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmuştur.

Giriş bölümünde metnin içeriği, eserin adı, imlası, çevirinin tarihi ve kaynağı, müstensihin adı, nüsha tanıtımı, eser üzerine yapılan çalışmalar ve metnin yazım özellikleri üzerinde durulmuştur. .Metin bölümünde eser çevriyazıya aktarılmıştır.Sözlük bölümünde metindeki bütün kelimelerin, deyimlerin metindeki anlamları verilmiş; metin içinde birden fazla anlamda kullanılan kelimelerin ayrı ayrı anlamları verilerek her anlama metinden örnek cümleler gösterilmiştir. Metinde geçen kişi, yer ve eser adları için ayrıca bir özel isimler dizini oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda metnin Tıpkıbasımı bulunmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli katkıları olan danışmanım Prof. Dr. Zuhal Kültüral'a ve tez süresince bana yardımcı olan hocam Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya'ya, Prof. Dr. Necdet Öztürk'e ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Serhat Küçük

İstanbul, Haziran 2011

ÖZET

Bu çalışma, *Tezkiretü'l-Evliyâ* XVI. yüzyılda Feridüddin Attar'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ* isimli eserinin Türkçeye mensur tercümesinin çevriyazıya aktarımı ve metin sözlüğünü içermektedir. Üzerinde çalıştığımız *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümesi 16.yy sonlarında İsfendiyaroğulları (Candaroğulları) devrinde Hacı Hüsrev B. Abdullah tarafından istinsah edilmiştir. Elimizdeki eserin konusundan ziyade en önemli yönü beylikler dönemine ait olmasıdır.

Giriş, Metin, Sözlük ve Tıpkıbasım, çalışmayı oluşturan bölümlerdir.

Metin bölümünde, esere ait 240 varağın transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Sözlük bölümünde metnin söz varlığı ayrıntılı şekilde sıralanmış ve kelimeler, deyimler metinde geçtiği anlamıyla verilmiştir. Çalışmanın sonunda eserin tıpkıbasımı yer almaktadır.

ABSTRACT

This work contains the transcription of prose Turkish translation of Feridüddin Attar’s homonym creation and lexicon of the text which is founded on *Tezkiretü’l-Evliyâ*. The Tezkiretü’l-Evliyâ translation, we study on, was copied by Hacı Hüsrev B. Abdullah in the period of İsfendiyaroğulları (Candaroğulları) at the end of XVI. Century. ‘’The text’’ we had is more important than its theme as it belongs to a period of principalities.

The work comprises an introduction part, a text part,a lexicon part and a facsimile part.

The transcription of 240 sheets belonging to creation takes part in the text part. In lexicon part aplhabecitcal order of all words in the text is sorted out and vocabularies and idioms have been given as it is in the text. Lastly the pictures of the documents used in the work presented in facsimile part.

KISALTMALAR

A.	Arapça
age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
b.	birleşik
bağ.	bağlaç
bk.	Bakınız
c.	Cilt
cü.	Cümle
Çev.	Çeviren
DLT	Divanü Lügati't-Türk
DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
e	Edat
ET	Eski Türkçe
F.	Farsça.
i.	İsim
krş.	Karşılaştırını**z**
Moğ.	Moğolca
nr.	Numara
Osm.	Osmanlı Türkçesi
s.	Sayfa
S.	Sayı
sıf.	Sıfat
T.	Türkçe
TDED	İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
ünl.	Ünlem
vb.	ve benzeri
Yun.	Yunanca
zf	Zarf
zm	Zamir

İŞARETLER

[ ]	Düşmüş, silik, okunmayan kısımlardaki onarımları gösterir.
< >	Eksik yazılmış unsurları gösterir.
{ }	Mükerrer veya fazla yazılmış unsurları gösterir.
(?)	Şüphe belirtir.
< ?	Kelimenin hangi dile ait olduğunun belirsizliğini ifade eder.
<	Kelimenin önceki şeklini gösterir.
>	Kelimenin sonraki şeklini ve değişim aşamalarını gösterir.
-	Gramer analizlerinde fiil tabanlarının sonunu gösterir.
→	Dizinde yer alan birleşik fiilleri, deyimleri, ikilemeleri ve isim tamlamalarını işaret eder.
~	Kelimenin değişik iki şeklini gösterir.
+	Gramer analizlerinde birleşik kelimelerin birleşimini gösterir.
“ ”	Alıntı ve vurgulanan anlamı gösterir.
﴾﴿	Ayetleri gösterir.

KULLANILAN TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Harf	Transkripsiyon	Harf	Transkripsiyon
آ,ا	ā, a, e	ض	ḍ, ż
ء	ʾ	ط	Ṭ
ب	b, p	ظ	Ẓ
پ	p	ع	ʿ
ت	t	غ	ġ, ğ
ث	s̱	ف	F
ج	c, ç	ق	Ḳ
چ	ç	ک	k, g, ñ
ح	ḥ	نک	Ñ
خ	ḫ	ل	L
د	d	م	M
ذ	ẕ	ن	N
ر	r	و	v, o, ö, u, ü, ū
ز	z	ه,ە	h, a, e
س	s	لا	lā, la, le
ش	ş	ی	y, ı, i, ī,
ص	ṣ		

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1. Tezkire

Tezkire kelimesi, isteneni anma, hatıra getirme yâd etme, reisülküttap tarafından Divan-ı Hümayun katiplerine verilen hürriyet varakası[1] küçük mektup, pusula, bir iş için izin verildiğini bildiren veya bir hususu ispata yarayan resmi belge, aynı şehirde resmi daireler arasında yazışma pusulası, makamlar arasında gidip gelen resmi yazı, belli bir konuya ait bilgileri içine alan kitapçık, belli bir meslekteki tanınmış kimselerin bilhassa şairlerin hayatlarından eserlerinden söz eden kitap,[2] gibi çeşitli anlamlar ihtiva etmektedir.

Tezkire kelimesi İslâm coğrafyası ve kültüründe, belli bir meslekte şöhret sahibi olmuş kimselerin ve özellikle şairlerin hâl tercümelerinden bahseden ve şairlerin şiirlerinden örnekler nakleden eserlerin geneli için kullanılmaya başlanmış ve bu türün genel ismi olmuştur: Tezkiretü'l-Evliyâ, Tezkiretü'ş-Şuarâ gibi.

Tezkireler, köken itibari ile tabakat kitaplarına dayanmaktadır. Arapların neseplerine olan alâkaları sebebi ile doğup gelişen tabakat kitapları, İslâm'ın geniş coğrafya ve kültürlere yayılmasıyla birlikte bu kültürlerde yerini kâriler, fâkihler ve özellikle de şairler hakkında yazılan tezkirelere bırakmıştır.

---

1 Mütercim Asım, *Kamus Tercümesi*, c. 2, s.349.

2 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Sözlük*, c. 3, İstanbul 2005, s. 3157.

Türk edebiyatında tezkire denilince akla gelenin şuarâ tezkireleri olması bunların telif eserler olmasına bağlanabilir. Ancak çeviri de olsa Türk edebiyatında ilk evliyâ tezkireleri şuarâ tezkirelerinden en az bir, bir buçuk asır önce yazılmıştır. Ancak; Arap ve bilhassa İran ve Türk edebiyatında şuarâ tezkirelerinin önemli bir yeri olduğu da unutulmamalıdır.

1.1. Farsça Tezkireler

İran edebiyatında Tezkiretü'ş-Şu'arâ kabul edebileceğimiz ilk Farsça eser Ahmed b. Ömer Nizâmî-i Arûzî'nin "*Çahâr-makâla*"sıdır. İyi bir hükümdarın mutlaka istifade etmesi gereken dört meslek erbabıyla (münşi, şair, müneccim ve hekim) ilgili bilgiler verilmiş, eserlerinden bazı parçalar nakledilmiş ve hikâyeler anlatılmıştır.[3]

İran edebiyatında gerçek manada tezkirecilik H. 7. yüzyılda Muhammed Avfî'nin *Lubâb al-albâb*'ı ile başlar.[4] Müellif -bir takım eksiklere rağmen- İslâmiyet'ten sonra kendi zamanına kadar gelen ve Farsça yazan bütün şairlerin kısa hâl tercümelerini aktardıktan sonra, şairlerin şiirlerinden seçtiği parçalara yer verir. Eser bu haliyle tezkirecilik geleneğinin ilk önemli eseridir.

Şuarâ tezkireciliğinde en şöhretli ve kendinden sonra yazılacak Türkçe ve Farsça şuarâ tezkirelerine örneklik edecek olan ve bu sahada adeta klasik kabul edilen tezkire, Devletşah'ın *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*'sıdır.[5] Eser, müellifin çağdaşı olduğu şairler hakkında şahsi bilgilerini de içermesi bakımından önemlidir. Türk edebiyatında önce, Fehim Süleyman Efendi tarafından *Safînetü'ş-Şu'arâ* (İstanbul, 1259) sonra Necati Lugal tarafından da *Tezkire-i Devletşah* (Ankara, 1963, 1967) adları ile Türkçeye çevrilmiştir.

Devletşah'ın *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*'sından sonra, Hindistan tezkirecilik geleneği bakımından ilgi çeker. Bu tezkirelerin çoğunda Devletşah'ın *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*'sının etkisi büyüktür. Bunların en önemlisi, Sam Mirza'nın Devletşah'ın eserine zeyl

---

3 Helmut Ritter, "Attâr", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul 1993.

4 Helmuth Ritter, agm.

5 Helmuth Ritter, agm.

mahiyetinde olan ve 1550'de tamamlanan *Tuhfa-i Sami* adlı eseridir.[6] Yine 16. yüzyılın sonlarına doğru yazılmış önemli bir tezkire de Amin Ahmed Râzi'nin *Haft-İklim*'idir. Üç ciltten meydana gelen bu eserde, dünyanın o zamanki coğrafi bölümlerinde yetişmiş olan âlim, şair ve şeyhler hakkında tarih sırasına göre bilgiler verilmiştir.

17.yüzyılda İran tezkirecilerinden Mirza Muhammed Tâbir Naşr-âbâdi'nin *Tazkira-i Naşrâbâdi* adlı eseri, müellifin çağdaşı olan binden fazla şairin hâl tercümesini ve eserlerinden örnekleri içermesi bakımından oldukça önemlidir. Yüzyıl bitmeden bir diğer önemli tezkire de Muhammed Aizal Sarhoş'un *Kalimât al-Şu'arâ* adlı eseridir.[7] Cihangir ve Evrenzip devirlerinde yaşamış olan müellif, eserinde hemen hemen hepsi Hindistan'da yetişen iki yüze yakın şairin hâl tercümesini aktarmıştır.

18 ve 19. yüzyıllarda İran tezkireciliğinde Devletşah'ın etkisi hala devam etmektedir. Mesela 18. yüzyılda yaşamış olan Lütf Alî Bey'in *Ateşgede* adlı tezkiresinde müellif eski şairler bahsinde geniş bir şekilde Devletşah'dan istifade etmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bugün için bile İran şiir tarihi açısından ana kaynak olarak adlandırabilecek eserlerin başında gelen Rızâ Kuli-han'ın *Macma' al-Fuşaha*'sı, Tâbirîler devri şairi Abu'l–Abbâs al Marvazî'den 1867 yılına kadar olan İran şairlerinin hâl tercümeleri ile şiirlerinden seçmeleri içermektedir. [8]

Farsça yazılmış tezkirelerin sayısı bir hayli fazladır. Yukarıda bunlardan önemli gördüklerimizi zikrettik. Bununla birlikte şuarâ tezkirelerini ve özellikle sufilerin hâl tercümelerini ihtiva eden eserleri iki grup altında toplamak mümkündür.[9]

1. Tezkireler (Şuarâ tezkireleri)
2. Sufilerin hâl tercümeleri

---

6 Helmuth Ritter, agm.

7 Helmuth Ritter, agm.

8 Helmuth Ritter, agm.

9 Ahmed Ateş-Abdülvahhab Terzi, *Farsça Grameri*, s. 450-451

Tezkireler (Şuarâ Tezkireleri)

1. Lubâbü'l Elbâb: Muhammed Avfî, H. 618.
2. Tezkiretü'ş Şu'arâ: Devletşah b. Alauddevle Bahtişâh El Gâzî E's Semerkandî, H. 892.
3. Tuhfe-i Sâmî: Sâm Mîrzâ H. 957.
4. Tezkire-i Meyhâne: Fahru'z-Zamânî Kazvînî Molla Abdü'n-Nebî, H. 1028.
5. Tezkire-i Nasrâbâdî: Muhammed Tâhir Nasrâbâdî. Eserin yazılması H. 1083'de başlanmıştır.
6. Tezkire-i Hazîn: Alî Hazîn
7. Âteşgede: Lutf Alî Bey Azar, H. 1192.
8. Mecmau'l Fusahâ: Rıza Kuli Han Hidâyet, 2 cilt, taş baskısı, Tahran 1295.

Sûfîlerin hâl tercümelerini ihtiva eden eserler:

1. Tezkiretü'l-Evliyâ: Feridüddin Attâr. H. 4. Asır.
2. Menâkıbu'l Ârifîn: Şemsüddin Ahmed Eflâkî.
3. Nefahâtü'l-Üns: Abdurrahmân Câmî, H. 833.
4. Sefinetü'l –Evliyâ: Dârâ Şükûh.
5. Riyâzü'l-Ârifîn: Rızâ Kuli Han Hidâyet.

1.2 Türk Edebiyatında Şuarâ Tezkireciliği

Türk edebiyatında ilk şuarâ tezkiresi Çağatay edebiyatının en büyük şairi Alî Şîr Nevâî tarafından yazılan *Mecâlisü'n-Nefâis* adlı eserdir. [10]Bu eserle birlikte Çağatay sahasında başlayan şuarâ tezkireciliği Osmanlı sahasında gelişerek bir çok şuarâ

[10] Helmuth Ritter, agm.

tezkiresi meydana getirmiştir. Çağatay Türkçesi ile yazılan *Mecâlisü'n-Nefâis*, İran ve Çağatay şairlerinden bahsetmektedir. Çok sevilen ve çok okunan bu tezkire birçok kez Farsça'ya çevrilmiştir.

Anadolu sahasında şuarâ tezkireciliği bakımından otuza yakın eser telif edilmiştir. İlk şuarâ tezkiresi 16. yüzyılda Edirneli Sehi Bey tarafından Câmî'nin *Bahâristan*'ı, Alî Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis*'i ve Devletşah'ın tezkiresi esas alınarak yazılan *Heşt bihişt*'tir. Eserin tertibi *Mecâlisü'n-Nefâis* ile aynıdır. Eserde 13, 14 ve 16. yüzyılda yaşamış şairlerin hâl tercümeleri ve şiirlerinden bazı parçalar vardır. Birçok yazması bulunan eser *Heşt bihişt*, *Âsâr-ı eslâftan tezkire-i Sehî* adıyla istanbul'da (1907) basılmıştır.

Sehî Bey'in tezkiresinin ulaştığı şöhret, birçok şairi tezkire yazmak noktasında heveslendirmiştir. Bunlardan biri de *Latîfî Tezkiresi* ile bilinen Kastamonulu Latîfî'dir. Latîfî, Câmî ve Nevâî'nin mezkur tezkirelerini örnek alarak yazdığı eserinde II. Murat devrinden yaşadığı zamana kadar bilinen 310 şairin hâl tercümelerini ve şiirlerinden örnekleri aktarmış ve eseri yazarken başkaları tarafından yazılan 10 kadar tezkirenin pek rağbet görmediğini de eklemeyi ihmal etmemiştir. Bu eser *Tezkire-i Latîfî* adıyla İstanbul'da (H. 1314) basılmıştır. Bunlardan başka Anadolu sahasında yazılan tezkireler şunlardır:[11]

Bağdadlı Ahmed Ahdî, *Ahdî Tezkîresi*; Âşık Çelebî, *Maşâ'ir al-Şu'arâ*; Hasan Çelebî, *Hasan Çelebî Tezkîresi*; Rusçuklu Mustafa Beyânî, *Beyânî Tezkîresi*; Mehmet Riyâzî, *Riyâzî Tezkîresi*; Kaf-zâde Fâizî, *Zubdat al-Aş'âr*; Seyyid Mehmed, *Rızâ Tezkîresi*; Mehmed Sâlih Yümnî, *Yümnî Tezkîresi*; Mehmed Âsım, *Âsım Tezkîresi*; Edirneli Ali Güftî, *Güftî Tezkîresi*; Mustafa Safâî, *Safâî Tezkíresi*; Kazasker Mehmed Emin Sâlim, *Sâlim Tezkîresi*; Bursalı İsmail Belîğ, *Belîğ Tezkîresi*; Kemiksiz-zâde Mustafa Safvet, *Safvet Tezkîresi*; Hüseyin Râmiz, *Râmiz Tezkîresi*; Silâhdar-zâde Mehmed Emin Bey, *Silâhdar-zâde Tezkîresi*; İstanbullu Mehmet Âkif Bey, *Âkif Tezkîresi*; Mehmed Esrâr Dede, *Esrâr Dede Tezkîresi*; Bağdadlı 'Abd al-Fattâh Şafkat,

---

[11] Helmuth Ritter, agm.

Şefkat Tezkîresi; Vak'anüvist Mehmed Es'ad Efendi, *Es'ad Tezkîresi*; Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, *Ârif Hikmet Tezkîresi*; Da'vud Fatîn Efendi, *Fatîn Tezkîresi*; Mehmed Tevfik Efendi, *Tevfik Tezkîres*i ve son olarak Fatîn tezkîresi'ne zeyl olmak üzere *Son Asır Türk Şairleri* adıyla büyük bir eser ortaya koyan İbnülemin Mahmud Kemal İnan.

2. Türk Edebiyatında Evliyâ Tezkireleri

Türk edebiyatında 13. yüzyıldan itibaren görmeye başladığımız Tezkiretü'l-evliyâ aslı eserlerin büyük bir kısmı Feridüddin Attâr'ın aynı adlı eserinin tercümeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.[12] Moğol istilasının yakıp yıktığı Anadolu'nun manevi anlamda inşasında evliyâ tezkirelerinin önemi büyüktür. Kısa ama vurucu hikâyelerle dini mesaj etkileyici bir biçimde verilmektedir. Edebiyatımızda Feriduddin Attar'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sının dışında İran edebiyatı ürünleri olan *Nefâhütü'l-Üns*, *Min Hazaratü'l-Kuds*, *Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimül-Fütüvve*, *Reşahât-ı Aynü'l-Hayât*, Ebu'l-Leys Semerkandî'nin *Tezkiretü'l Evliyâ* tercümesi gibi eserlerin Türkçe'ye tercüme edildiği görülmektedir. Bütün bunların yanında Sinan Paşa'nın telif kabul edilebilecek bir *Tezkiretü'l- Evliyâ*'sı vardır.

2.1. Nefahâtü'l-Üns

Câmî'nin 883 (1478) yılında Alî Şîr Nevâî'nin isteği üzerine kaleme aldığı Farsça eserin tam adı *Nefahâtü'l-Üns Min Hazaratü'l Kuds*'tür. Eserin aslı, Muhammed b. Hüseyin es-Sülemi'nin ilk sûfî tabakat kitaplarından olan *Tabakâtü's-Sûfiyye*'sine dayanır.[13] Alî Şîr Nevâî Câmi'nin bu eserini 170 kadar Türk ve Hint kökenli sûfînin biyografisini ekleyerek 901 (1495)'te *Nesayimmü'l-Mahabbe Min Şerayimi'l-Fütüvve* adıyla Çağatay Türkçesine tercüme etmiştir. Aynı eser Lâmiî Çelebi tarafından Anadolu sahasına ait 48 veli ilave edilerek *Futuhu'l Mücahidinli-Tervihi Kulubi'l Müşahidin* ismiyle Anadolu Türkçesi'ne tercüme edilmiştir. Lâmiî Çelebi'nin bu tercümesi H.

---

[12] Orhan Yavuz, *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri*, s. 27.

[13] Süleyman Uludağ, *Nefahatü'l-Üns*, İslam Ansiklopedisi, c.32, s.521

1289'da *Tercüme-i Nefahâtü'l-Üns* adıyla basılmış; ancak *Terceme-i Nefahât* adıyla meşhur olmuştur.

2.2. Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimi'l-Fütüvve

Bu eser Cami'nin *Nafâhütü'l-Üns Min Hazarâtü'l-Kuds* adlı eserinin Alî Şîr Nevâî tarafından Çağatayca'ya yapılmış bir tercümesidir. Nevâî, eserinde, Nefahâtü'l-Üns'teki 601 sûfîden 596'sını tercüme etmiş, 170 civarında çoğu Türk, bir kısmı da Hint olan meşayıhı eserine kendisi ilave etmiştir.[14]

2.3. Reşahât-ı Aynü'l-Hayât

Nakşibendi hulefasının hâl tercümelerini ihtiva eden eser, aslen Farsça olarak Alî b. Hüseyn E's-Sâfî tarafından H. 909'da yazılmış, Türkçe'ye ilk tercümesi Mehmed ibn-i Mehmed Şerîf El Abbâsî tarafından H. 933 yılında yapılmıştır. Eser geniş olarak Nakşibendiyye tarikatına yer vermektedir. Eserin bilhassa Türklerle meskun olan bir yerde yazılmış olması, zamanla Anadolu'ya doğru yönelen Türk topluluğunun terbiyesinde mühim bir rol oynadığını göstermektedir.[15]

2.4. Ebu'l-Leys Semerkandî-Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi

Tezkiretü'l-Evliyâ tahminen 15. yüzyılın sonlarına doğru Farsça'dan tercüme edilmiş bir eserdir. Müellifin adı bilinmemekte ancak mütercim eserin Ebu'l-Leys Semarkandî tarafından düzenlenmiş olduğunu söylemektedir.[16] Eserin adı ve müellifin kimliği eldeki bilgilerin yetersizliğinden dolayı aydınlığa kavuşamamıştır. Eser 20 bab üzerine kurulu olup her babda 10 hikâye yer almaktadır. Bu bablar:

---

[14] Kemal Eraslan, *Alî Şîr Nevâyî-Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimi'l-Fütüvve*, s. 39.

[15] Orhan Yavuz, age., s.29

[16] Selahattin Olcay*, Ebu'l-Leys Semerkandî-Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi*, Ankara 1965, s. 7.

1	Bâbu evvel: Helâl yimegi ve yiyeceği şüpheden sakınmakdur.
2	Bâbu Sânî: Nefse riyâzet gösdermekdedür.
3	Bâbu Sâlis: Tanrınun ibâdetinde zahmet çekmekdür.
4	Bâbu Râbi': Allah'dan korkup ve günâhdan ağlamakdur.
5	Bâbu Hâmis: Dilin küfürden saklamakdur.
6	Bâbu Sâdis: Tevbe incülerin vilâyetlerindedür.
7	Bâbu Sâbi': Evliyânun kerâmetlerindedür.
8	Bâbu Sâmin: Her du'â ki iderler, derhâl kabûl oldugındadur.
9	Bâbu Tâsi': Birbirünün gönlinden geçeni bilmekdür.
10	Bâbu 'Aşir: Tanrıya tevekkül idüp kimseden korkmaduklarındadur.
11	Bâbu Hâdi 'Aşere: Cömerdler hikâyetindedür.
12	Bâbu Îsnâ 'Aşere: Beglerün zühdlerinde ve hikâyetlindedür.
13	Bâbu Sâlis 'Aşere: Avratlar kerâmetlerindedür.
14	Bâbu Râbi' 'Aşere: Oglanuklarun zühdlerindedür.
15	Bâbu Hâmis 'Aşere: Kullar kerâmetlerindedür.
16	Bâbu Sâdis 'Aşere: Dervîşlerün hikâyetlerindedür.
17	Bâbu Sâbi' 'Aşere: Dermândelerün meded irdügindedür.
18	Bâbu Sâmin 'Aşere: Evliyâ evkâtında ve hikâyâtındadur.
19	Bâbu Tâsi' 'Aşere: Evliyâ öldüginden sonra görindügindedür.
20	Bâbu 'İşrûne: Perâkende hikâyetleründedür ve's-selâm.

Yukarıda sıralanan 20 bâbda konu edinen hikâyeler, evliyâların ve meşâyıhların hâl tercümelerinden örneklendirilerek anlatılmıştır. Bir çok hikâye, Tezkiretü'l Evliyâ'nın çeşitli tercümelerinde anlatılan hikâyelerle benzerlik gösterir. Mesela: ***Helâl yimegi ve yiyeceği şüpheden sakınmakdur."***un birinci hikâyesi olan *İbrâhîm-i Edhem'in Belh padişahlığını terk etmesi, tevbe edip Allah'a yönelmesi, Allah'a layık olmanın yolunun helal yemekten geçtiği, daha sonra Horasan ve Rum'a gelmesi, bir kişiye bağ bekçiliğinde durması, bir gün bağ sahibinin nar istemesi, İbrâhîm-i Edhem'in*

nar toplayıp getirmesi, narların ekşi çıkması ve bağ sahibinin kızması, "Narın ekşisini tatlısını bilmez misin?" demesi, İbrâhîm-i Edhem'in "Ben nar yemeye gelmedim." şeklinde cevap vermesi vs. devam eden hikâyesi[17] ile Orhan Yavuz'un doktora tezindeki İbrâhîm-i Edhem bölümünde anlatılan hikâyeler arasında benzerlik vardır. Yine aynı hikâye Mustafa Kuğu'nun yüksek lisans tezi olarak çalıştığı Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih bölümünde no: 2848/2'de kayıtlı olan Çağatayca Tezkiretü'l-Evliyâ'da da İbrâhîm Adham bölümünde hemen hemen aynı şekilde anlatılmaktadır: [18]*"Naqldur kim bir vaqt bir kis̨ i öz bağ̆ nı I˙ brâhîmğ̆ a tapş urdı. Bir kün bag˘ nıñ iyesi (15) bag˘ qa kélip ayttı: "Barg˘ ıl, süçüg nâr kétürgil!" dép. I˙ brâhîm barıp her qaysı ulug˘ raq nâr bolsa*

107(71b) (1) kéltürür érdi. Turus̨ çıqar érdi. Ol kis̨ i ayttı: "Sén munça vaqt bu bag˘ içinde nâr açıg˘ nı, süçügdin (2) tanımas sén." I˙ brâhîm ayttı: "Sén bag˘ nı maña saqlag˘ alı taps̨ urup turur sén. Yoq kim nâr yep yürügey méñ." Bütün bu benzerliklerden hareketle bu eseri yazanın Attâr'ın Tezkiretü'l-evliyâ'sından istifade ettiği ya da onun kaynaklarından yararlandığı söylenebilir.

2.5. Aşık Ahmed'in "Câmiü'l-Ahbar" Adlı Manzum Tezkiretü'l-Evliyâsı

Eserin müellifi birgün evinde kitap okurken eline Deşt, Moğol (Kıpçak) dilinde yazılmış bir eser geçer. Bu dili bildiği için eseri zevkle okuyan şairimiz, geride bir yadigar bırakmak arzusu ile eseri Türkçe'ye tercümeye karar verir. Böylece aslı Tezkiretü'l-Evliyâ nevinden ve mensur olan eseri Türkçe'ye manzum olarak ***Câmiü'l-Ahbar*** adıyla tercüme eder.

Otururken bir gün evümde iy yâr
Gey melûl idüm hem oldum âşikâr
Nüshalar var idi aldum okıdum
İşbu şeytân-ı laîni tokıdum

---

[17] Orhan Yavuz, age., s. 30.

[18] Mustafa Kuğu, *Tezkiretü'l-Evliyâ (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul, 2006, s. 107-108.

Nüshalar içinde gördüm bir kitâb
Şöyle eski (idi) mechûl iy şebâb
Kim atamdan kalmış idi ol benüm
Elüme aldım anı ben iy canum
....
Bir meşâyıh sözleridğr cümle ol
İlle şöyle düşdi dil iy lutfı bol
Bu Mokal dilince şöyle yazludur
Şöyle sankim bir güherdür gizlüdür
....
Türki'ye dönderüben nazm eyledüm
Kalb içinde sözlerin nazm eyledüm
Nesr iken nazm eyledüm bunda bunı
Yâdigâr kalsun diyü bunda bunı
....
Tezkiretü'l-Evliyâ hod çok durur
Bunculayın tezkire hîç yok durur
Câmiü'l-Ahbar kodum hem adını
Tâ bilesün işbu sözin tadını
Evliyâdan her ne kim vardur haber
bu kitâbda zikr olundı mu'teber
Anın için ***Câmiü'l-Ahbar*** durur
Âleme tolmış dahı ebhâr durur
(yk. 7b-12b)

12.239 beyit ihtiva eden ***Câmiü'l-Ahbar*** hacimli bir mesnevidir. Fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle yazılmıştır. eser klasik tertip hususiyetlerine uygundur. iki Tevhidden sonra iki na't, ayrıca dört halife ve Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin için de na'tlar bulunmaktadır. Ayrıca iki parça halinde biri mesnevi diğeri de kaside tarzında olmak

üzere Sultan İkinci Murad medhiyeleri yer alır. Sebeb-i te'lif bölümünden sonra kitabın en hacimli bölümü olan ve yirmi bâbdan oluşan evliyâ menkıbelerinin anlatıldığı kısım gelmektedir. Her bâb muayyen bir konuya sahip olup, bu konular çeşitli hikâyelerle işlenir. Hikâye sayıları on ile on altı arasında değişmektedir. Bu bâblar şunlardır:

1 Bâb	Helâl yiyip içmeye dair olup on hikâye içermektedir.
2 Bâb	Riyâzete, nefsi hor kılmaya dair on hikâye içermektedir.
3 Bâb	Cenab-ı Hakk’ı anmanın, O’nun yolundan gitmenin, tâat ehli olmanın ehemmiyeti üzerinde durulur. On hikâyeden oluşmaktadır.
4 Bâb	Günahını anıp ağlamakla ilgili on hikâye içermektedir.
5 Bâb	Dili korumaya, kimseyi incitmemeye dair on hikâye içermektedir.
6 Bâb	Tövbe etmekle ilgili bir kaside ve on evliyâya dair on hikâye içermektedir.
7 Bâb	Evliyâ kerametleriyle ilgili sekiz hikâye içermektedir.
8 Bâb	Duaların tez icabetlerine dair on hikâyeye içermektedir.
9 Bâb	Velîlerin birbirinden haberdar olmalarına dair on hikâye içermektedir.
10 Bâb	Tevekkülün ne olduğunu ve velilerin tevekkülünü anlatan on hikâye içermektedir.
11 Bâb	Cömertliğe dair sekiz hikâye içermektedir.
12 Bâb	Beylerin zühdüne ve Hak yolunda olan cehdlerine dair sekiz hikâye içermektedir.
13 Bâb	Zâhide hatunlar hakkında sekiz hikâye içermektedir.
14 Bâb	Küçük, helâlzâde çocuklara dair sekiz hikâye içermektedir.
15 Bâb	Kul ve karavaşların zühdü, Hak muhabbeti ve kerametleri hakkında yedi hikâye içermektedir.
16 Bâb	Zâhid yoksullara ait altı hikâye içermektedir.
17 Bâb	Zahmet ve ihtiyaç zamanında Cenab-ı Hakk’ın rahmetinin erişmesine dair dokuz hikâyeden oluşmaktadır.
18 Bâb	Velîlerin ölürken gösterdikleri kerametlerle ilgili altı hikâye içermektedir.
19 Bâb	Öldükten sonra, velîlerin rüyaya girmesine dair on bir hikâye içermektedir.
20 Bâb	Muhtelif on hikâyeden ibarettir.

Yeri geldiğinde okuyucuya nasihat ettiği kadar kendisine de nasihat eden müellifimiz, Câmiü'l-Ahbar'ın sadece Tezkiretü'l-Evliyâ türünden bir kitap olmadığını aynı zamanda bir nasihat-name sayılması gerektiğini çeşitli beyitlerle bizzat hatırlatır.

İşbu sözler kim direm bunda sana
Cümlesi penddür bunun önden sana

(yk 50b)

Bu nasâyih sözlerine candan olgıl müsemi'
Hoş nasâyihdür sana kim Câmiü'l-Ahbar ider

(yk. 199a)

Nasihat ve benzeri ifadelerin çokluğu müellifin eseri tercüme ederken eklemeler yaptığına işaret etmektedir. bu haliyle de Câmiü'l-Ahbar telif bir eser olarak gösterilebilir. Câmiü'l-Ahbar'ın bilinen tek nüshasında telif tarihini belirten bir mısra ya da beyit bulunmamaktadır. Ancak müellifin çeşitli beyitlerde ifade ettiği tarihi olaylardan (*İstanbul'un Sultan İkinci Murad'a haraç verdiğini söylemesi yine Selaniğin Sultan İkinci Murad tarafından alındığın söylemesi)* hareketle eserin 833/1430 civarında te'lif edildiğini söylenebilir.

2.6. Sinan Paşa- Tezkiretü'l-Evliyâ

"Sinânuddin Yusuf b. Hızır Hasan Paşa" (öl. H. 891), Velîyüddin Kütüphanesi'nde no: 1643 (s. 670)'de kayıtlı Tezkire'nin kapağında bu isim yazılıdır. Hacı Mahmud Ef., no: 4514 (s.270); Ayasofya, no: 3138 (s. 212) ve Bursa genel 1205'de kaydı bu şekilde yapılmış, birçok yer tamamen atlanmış, bazı kısımlar eksik tercüme edilmiştir. Oldukça çok tercüme hataları ihtiva eden bu tercümede zaman zaman metnin düzeni ve ifadesi de değiştirilmiştir. A. Pavet de Courteille, bu tercümenin H. 825 yıllarına ait olduğunu, Tezkire'nin bir özeti olduğunu söylemekte, diğer tercümenin esas metne bundan daha yakın olduğunu ifade etmektedir. Mehmed Zâhid Kotku neşri, bu tercümenin tertibi bozuk bir nüshasına dayanmaktadır (bk. İslâm Ansiklopedisi, Sinan Paşa mad.). Sinan Paşa tercümesi Emine Gürsoy Naskali tarafından dil ve lehçe yönünden incelenmiş,

özgün metin ve Lâtin alfabesine aktarılan şekliyle yayımlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987). Sinan Paşa'nın tercümesi 72 *(ilavelerle 97)* velînin hayat hikâyesini ve menkıbesini değil, bunlardan sadece 28'ini içine alır. Bu evliyâlar şunlardır:[19]

1	Ca'fer-i Sâdık	16	Süfyân-ı Sevrî
2	Üveys-i Karenî	17	Şefîk-i Belhî
3	Hasan-ı Basrî	18	Ebû Hanîfe-i Kûfî
4	Mâlik b. Dinâr	19	Şâfi'î
5	Muhammed bin Vâsî	20	Ahmed-i Hanbelî
6	Habîb-i 'Acemî	21	Dâvûd-ı Tâ'î
7	Ebu Hazem-i Mekkî	22	Hâris-i Muhâsibi
8	Utbe-i Gülâm	23	Ebû Süleymân-ı Dârâyî
9	Râbi'a-i-Adeviyye	24	Muhammed-i Semmâk
10	Fuzayl bin 'Îyâz	25	Muhammed bin Eslem-i Tûsî
11	İbrâhîm-i Edhem	26	Ahmed-i Harb
12	Bişr-i Hâfî	27	Hatem-i Assam
13	Zû'n-Nûn-i Mısrî	28	Sehl-i bin 'Abdu'llâh-ı Teşterî
14	Bâyazîd-i Bestamî	29	Ma'rûf-ı Kerhî
15	'Abdu'llâh bin Mübârek		

Sinan Paşa Tezkire'yi tercüme etmeye başlamış, baş tarafından 28 velînin menâkıbını tercüme etmiş, geri kalanını, bilinmeyen bir sebepten dolayı tercüme etmemiştir. Sinan Paşa, Tezkire'deki bazı sözleri ve menkıbeleri alıp uzun uzadıya açıklar; ancak diğer taraftan da söz ve menkıbelerin çoğunu esere almaz. Ayrıca Sinan Paşa kendi düşüncelerini de esere eklemekten çekinmemiş ve böylece telif sayılabilecek bir eser vücuda getirmiştir.

---

[19] Emine Gürsoy, *Sinan Paşa Tezkiretü'l-Evliyâ*, Ankara, 1987, s. 27.

Nüshaları:

1. İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Şeriye nu. 1231, 1066, 1113
2. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Kısmı Nu. 4549/2, 4577
3. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Kısmı Nu. 2784
4. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Kısmı Nu. 1789
5. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 854, TY 2654, TY 2607

3. Feridüddin Attâr'ın Hayatı ve Eserleri

Kendi ifadesine göre Nişabur'da doğmuştur. Hâl tercümesine ait bilgimiz çok azdır. Eczacılık ve tıp ile meşgul olduğu için "Attâr" lakabını almıştır.[20] Adının Muhammed olduğu Mantıkal-Tayr'da geçen bir beytten anlaşılmaktadır.[21] Hicrî altıncı asrın son yarısıyla yedinci asrın ilk yıllarında aşayan Ferîdüddin Attâr'ın doğum ve ölüm yılı kesin olarak bilinmemektedir. Devletşah'a göre 513 hicrîde (1119-1120) doğmuştur.[22] Çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynakların verdiği bilgiler çok az ve yetersizdir. Attâr'ın eserlerinden anladığımıza göre gençliğinde bir taraftan attârlık yaparken bir taraftan da ilim tahsil etmiş, bu yolda çeşitli şeyhlere hizmet ederek tasavvufî bilgiler edinmiştir. Attâr'ın nasıl yetiştiğinden bahseden Devletşah, şâirin babası İbrahim'in Kutb al-Din Haydar'ın müridi olduğunu Attâr'ın da ondan feyiz alarak onun için *Haydar-nâme*'yi yazdığını söyler. Kutb al-Din Haydar, Devletşâh 'a göre, meczûb olup, abdaldan sayılırdı. Attâr'ın bir *Haydar-nâme* yazdığı, *Lisân al-ğayb*'ındaki bir sözü ile te'yit edilmiş ise de, Kutb al-Din Haydar 'ın ismine, eserlerinde şimdiye kadar rast gelinmemiştir.[23] Ancak, Attâr'ın bababının Şeyh Kutb al-Din Haydar müridi olduğu dolayısıyla Attâr'ın ilk tasavvufî terbiyeyi bu dervişten edindiğini Abdülbaki

---

[20] M. Nazif Şahinoğlu, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, "Attar" mad., IV, 95-98.

[21] *"Suçumu sebep tutup yüzümü karartma. / Seninle adaşım ben, bu adaşlık hakkı için beni gör, gözet."*

[22] Devletşah, *Tezkiretü'ş-Şuara*, Tahran, 1338, s. 187.

[23] Helmuth Ritter, agm.

Gölpınarlı'dan öğrenmekteyiz. *"Babası, 597 (1200–1201), yahut 604'te (1207–1208) ölen ve menkabevi bir rivayete göre Moğol istilâsını haber verip sırrolan meşhur Kutbüddin Haydar'ın dervişidir. Kendisi de rivayete göre bugün ortada olmayan "Haydar-nâme"yi bu meşhur sofi için yazmıştır.*[24]*"*

Attâr'ın ailesi ve yakın çevresi hakkındaki bildiğimiz tek şey anne ve babasını küçük yaşta kaybettiğidir. Muhtar-nâme'de yer alan iki rubaisinden 32 yaşındaki bir oğlunu kaybettiği dolayısıyla da evlendiği anlaşılmaktadır.

Hakkındaki kaynaklardan edindiğimiz bilgilerden ve bazı şiirlerinden anlaşıldığına göre Attâr, küçük yaştan itibaren kendini tasavvufa vermiş ve birçok seyahatlerde bulunmuştur. Irak, Şam, Mısır, Mekke, Medine, Hindistan ve Türkistan'a yaptığı bu seyahatlerden sonra Nişabur'a dönen Attâr, burada kendini tamamen tasavvufa vererek inzivaya çekilmiş Moğol istilasında şehit edilinceye kadar yaşamını Nişabur'da sürdürmüştür.

Attâr'ın tasavvufî terbiyesini kimden aldığı ve şeyhlik yapıp yapmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Kaynaklar, Attâr'ı Necmeddin-i Bağdadî'nin müridi olarak göstermekte ve Tezkiretü'l-Evliyâ mukaddimesindeki sözlerini buna delil saymaktadır. Ancak Tezkiretü'l-Evliyâ'nın mukaddimesindeki bu ifadeler onun Necmeddin-i Bağdadî'ye bağlı olduğunu göstermez. Kaldı ki Tezkiretü'l-Evliyâ'da bahsedilen evliyâları pek mübalağalı sıfatlarla övdüğü halde Necmeddin-i Bağdadî'den sadece "imam" diye bahseder. Bu nedenle Attâr'ın Necmeddin-i Bağdadî'nin müridi olduğu şüphelidir. Bütün bunlar, Esrar-nâme'sinin mukaddimesinde aşırı derecede övdüğü Şeyh Ebu Said-i Ebü'l Hayr'a manen intisap ettiğini, sahip olduğu herşeyi şeyhinden devşirdiğini dolayısıyla da "üveysi" olduğuna işaret etmektedir. Esrar-nâme, İlahi-nâme Mantıku't-tayr gibi eserlerinde Attâr'ın Ebu Said'le ilgili menkibelere oldukça çok yer vermesi bu bağlılığın eseridir.

Attâr'ın eserlerinden anladığımıza göre devrinde birçok mutasavvıf ve şeyhle tanışmış, onlarla dostluk kurup manevî hallerinden nasiplenmiştir. Attâr'ın bir tarikata

---

[24] Abdülbaki Gölpınarlı, *Mantık Al-Tayr,* MEB Yayınları, İstanbul 1962, s. 1.

mensup olmadığı kabul edilse bile onun tasavvufa ilgisi sadece merak olarak kalmamış dostluk kurduğu şeyhlerin eserlerini okuyarak kendisini geliştirmiş ve bu gayretler sonunda irşad makamına ulaşmış, kendisinden sonra yaşayan pek çok İranlı mutasavvıf, şair ve edibe önderlik etmiştir. Bunlar arasında Mahmud-ı Şebüsteri, Sadî, Hafız ve Molla Câmi sayılabilir. Devletşah'ın ve Camii'nin anlattıklarına göre Hz. Mevlânâ babası Bahaüddin Veled'le birlikte Belh'ten hicret ettiği zaman Nişabur'a da uğramış, burada Attâr'ı da görmüş, Attâr Esrar-nâmesi'ni Hz. Mevlana'ya hediye etmiştir.

Mevlana'nın 12 yaşında iken Attâr'la karşılaşmasını Devletşah ve Camii dışındaki kaynaklarda görmemekteyiz. Hatta ilk Mevleviler de bu hadiseden bahsetmez. Ancak Mevlana'nın 12 yaşında iken Attâr'la karşılaşması yine de imkansız değildir.

Attâr'ın doğum tarihi gibi vefat tarihi de kesin olarak bilinmemektedir.1193ten 1234e kadar muhtelif tarihler verilse de bunlar arasında kabul gören 1221 tarihinde Moğol istilasına uğrayan Nişabur'da şehit edildiğidir.

Eserleri:

Eserlerinden iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Tasavvufa muhabbeti bir çok tasavvufî eser kaleme almasına sebep olmuştur. Attâr, geniş bir düşünce dünyasına, zengin bir bilgi hazinesine, değerli müşahedelere, önemli bir hayat tecrübesine, bol bir ilhama, işlek bir zekaya, güçlü bir muhakemeye ve güzel bir ifadeye sahiptir. Doğuştan hassas ve şair ruhludur. Dinî hükümler, ilâhî sırlar, içtimaî münasebetler ve ferdî davranışlar hakkında isabetli teşhisler koyacak, tesbitler yapacak, kimsenin aklına gelmeyen incelikleri yakalayacak ve bunları çarpıcı bir üslûpla sergileyecek bir istidada sahiptir.[25]

Ritter, Attârın eserlerini üslup bakımından üç devreye ayırır. Birinci devrede Attâr usta bir hikâyecidir. Bu devrede kaleme alınmış olan eserlerde başı sonu belli, iyi tertip edilmiş asıl hikâye ile araya sıkıştırılmış fıkralar yer alır ve hikâyenin bütününü bozmaz.

---

[25] Süleyman Uludağ, age., s. 18.

İkinci devrede plân zayıflamaya başlar, dikkat dağılır. Bu devrede fıkralar azaltılmış iç dünya ve maneviyata yer verilmiştir. Bu eserlerde, uzatmalara ve tekrarlara sık sık yer verilmiştir. Üçünçü devrede ise şairin kudreti ve kuvveti sönmüştür. Bu devrede plân ve tertipten hiçbir iz görülmez. Sadece hemen hemen ilâhlaşmış bir halde Ali'nin şahsiyeti görülür.[26]

Ritter, Attâr'da görülen uslüp farklılıklarını İran şairlerinde çok ender görülen ruhî değişimlere bağlarken Saîd-i Nefisî, Zerrînkûb ve Bedîüz-zaman Fürûzanfer bu üslûp farkının Attâr'a ait olmayan eserlerin ona isnat edilmesinden kaynaklandığını, kendisinin olduğu kesin olarak bilinen eserlerinde üslûbun tek ve mükemmel olduğunu ispata çalışırlar. [27]

Daha önce de söylediğimiz gibi son dönem eserleri ait değildir. Attârın eserleri üzerinde olduça çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara göre Attâr'ın günümüze kadar gelen ve onun olduğunda şüphe bulunmayan yedisi manzum, biri mensur sekiz eseri vardır.

1- ***Mantıku't-Tayr****:* Attâr'ın en meşhur mesnevilerinden biridir. Oldukça çok okunmuş ve sevilmiştir. Bir çerçeve hikâye ile araya yerleştirilmiş birçok küçük hikâyeden meydana gelir. Konu kısaca şudur: Kuşlar bir araya gelip padişahsızlığın kendileri için iyi olmadığından, başsız kalan ülkelerde nizam intizam olmadığından yakınırlar. Bu sırada Hüthüd çıkagelir. Kendisini Süleyman peygamberin mahremi ve postacısı olarak tanıtır. Kuşlara, "Sizin zaten bir padişahınız var ama, haberiniz yok. O bize bizden yakın da biz ondan uzağız. Daima padişah odur. Adı Sîmurg'dur, binlerce nur ve zulmet perdeleri ardındadır. Gelin de onu arayıp bulalım." der. Kuşlar ne kadar özür beyan ettilerse de onları kandırmayı başarır. Hepsi birden Hüthüd'ün arkasından Sîmurg'u bulmak için düşürler yola. Yol uzun ve çetindir. Önlerinde aşılmayı bekleyen "istek, aşk, marifet, istiğna, tevhit, hayret ve fakr u fenâ" adları verilen yedi vadi vardır. Hüthüd, bu vadilerin aşılmasından sonra Sîmurg'a ulaşacaklarını söyler kuşlara. Onlardan biraz daha gayret ve sabır

---

[26] Helmuth Ritter, agm.

[27] M. Nazif Şahinoğlu, "Attâr, Ferîdüddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, IV, 95-98.

ister. Fakat kuşların kimisi yoldaki hicaplarda kalır, kimisi yem isteğiyle bir yere dalar, kimisi aç susuz can verir. Nihayet yüzlerce kuştan ancak otuz kuş, bu vadileri aşabilir, yüzlerce kuştan sadece 30 kuş kalır geriye. Merakla Sîmurg'u sormaya başlarlar. Tam bu sırada bir postacı gelir ve hiçbirşey söylemeden bir kağıt uzatır kuşlara. Sonra "Okuyun." der. Kuşlar kağıdı okuyunca bütün yaptıklarının kağıtta yazılı olduğunu görüp şaşırırlar. Bu sırada Sîmurg da tecelli eder. Fakat tecelli edenin kendileri olduğunu ve kendilerinin Sîmurg'dan, yani mâna bakımından otuz kuştan ibaret bulunduklarını görüp büsbütün hayrete dalarlar. Sîmurg, "Siz buraya otuzkuş geldiniz, otuz kuş göründünüz. Daha fazla, yahut, daha eksik gelseydiniz o kadar görünürdünüz. Burası bir. aynadır!" der. Hâsılı bu makamda hepsi Sîmurg'da fâni olurlar. Yani Allah'ı arayan onu en sonunda kendi içinde, kalbinde bulur.

2- ***İlâhî-nâme:*** 6500 beyitlik bir mesnevidir. Bir çerçeve hikâye ile küçük hikâyelerden oluşmaktadır. Çerçeve hikâyenin konusu kısaca şudur: "Bir padişah altı oğluna, dünyada en çok arzuladıkları şeyi söylemelerini emreder. Birinci çocuk periler padişahının kızını, ikincisi sihirbazlık, üçüncüsü şarabı, dördüncüsü âb-ı hayatı, beşincisi Süleyman'ın yüzüğünü ve altıncısı el-kimyayı ister. Babaları onları sıra ile bu dünyevî arzulardan vaz geçirmeğe ve kendilerine daha yüksek gayeler göstermeğe çalışır." Bu çerçeveye sığdırılmış olan küçük hikâyelerde bir çok zühdî ve tasavvufî mevzulardan bahsedilir. Bu eserde Attâr'ın hikâyeci yönü dikkat çekmektedir. *İlâhî-nâme* ilk olarak Şemseddin Sivâsî tarafından manzum olarak Anadolu Türkçesi'ne, A. Gölpınarlı tarafından da düz yazı halinde günümüz Türkçe'sine çevrilmiştir Eser H. Ritter (Leipzig-İstanbul 1940) ve F. Rûhânî (Tahran 1339/1960) tarafından neşredilmiştir.

3- ***Esrâr-nâme:*** Attârın ilk tasavvufî mesnevisidir. 26 bölümden ibarettir. Çerçeve hikâye yoktur, küçük hikâyelerden meydana gelmiştir. Sâdık Gevherin tarafından neşredilen (Tahran 1338/1959) eser 15. yüzyılda Ahmedî Akkoyunlu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

4- ***Musîbet-nâme:*** Mesnevinin konusu Allah'ı kainatta arayan sâlikin onu iç âlemde bulmasıdır. Sâlik, pirinin emri ile, Allah'ı aramak için sıra ile, İsrafil, Mikâil,

Azrail, hamele-i arş, arş, kürsî, levh, kalem, cennet, cehennem, gök, güneş, ay, anasır-ı erbaa, dağ, deniz, mâden, nebatat, vahşî hayvanla kuşlar, ehlî hayvanlar, İblis, cin, insan, Adem Mûh, İbrahim, Musa, Davud, İsa, Muhammed, his, hayâl, akıl, kalb ve canı ziyaret eder. Fakat hepsi sâlikin sorularına ustaca cevaplar vererek onu başlarından savarlar. Allah'ı dış alemde aramaktan ümidini kesen salık kendi içine yönelir ve aradığını burada bulur. Bir çerçeve hikâye ve araya serpiştirilmiş küçük hikâyelerden oluşur. Eser Pîr Muhammed tarafından *Tarikat-nâme* ismi altında, Türkçeye çevrilmiştir.

5- *Hüsrev-nâme:* *Gül ü Hüsrev* veya *Gül ü Hürmüz* de denen bu eser, Attâr'ın tasavvufî olmayan tek mesnevisidir. Dünyevî bir aşk hikâyesidir. Rum Kayseri'nin bir cariyeden doğan oğlu Hüsrev ile Hüzistân Şahı'nın kızı Gül 'ün maceraları anlatılır. 8364 beyittir ve araya küçük hikâyelerin girmediği bir çerçeve hikâyeden oluşur. Attâr'a aidiyeti şüphelidir.

6- *Muhtâr-nâme:* Attâr'ın 5000'i aşkın rubaisinden seçerek 50 bölüme tertip ettiği rubailer mecmuasıdır.

7- *Dîvân:* 10000 beyitlik divan, Attâr'ın mesnevisindeki tasavvufî fikirlerinin lirik bir ifadesidir. Eser üzerinde çalışma yapılmamıştır.

8- *Tezkiretü'l-Evliyâ:* Feridüddin Attar'ın tek mensur eseridir. Bu eser üzerinde ayrıca durulacaktır. *bk*. Feriddin Attar'ın Tezkiretü'l Evliyâsı'nın Muhtevası ve Önemi

Kaynaklarda ve çeşitli araştırmalarda *Pend-nâme, Haydar-nâme, Uştur-nâme, Cevherü'z-zât, Nüzhetü'l-ahbâb, Maz-harü'l-*^{c}*acâ'ib, Lisânü'1-ğayb, Rumû-zü'I-*^{c}*âşıkîn, Şâhbâz-nâme, Mihr ü Müşterî, Heftâbâd, Heft Vâdî, Tercemetü'l-ehâdîs, Sî Faşl, Miftâhu'l-fütûh, Bî-ser-nâme, Bülbül-nâme, Mi'râc-nâme, Cüm-cüme-nâme, Vuşlat-nâme, Heylâc-nâme, Hayyat-nâme, Vasıyet-nâme, Kenzü'l-hakâ'ik, Kenzü'l-esrâr (Kenzü'l-bahr), Veled-nâme, Siyâh-nâme, İhvânü'ş-sa-fâ'* ve *Esrârü'ş-şühûd* gibi eserler At-târ'a isnat edilip çoğu onun adıyla basılmış, hatta bazıları Türkçe dahil birçok dile bile tercüme edilmiştir. Son zamanlarda yapılan araştırmalarda bu eserlerden ilk beşinin Attâr'a aidiyetinin şüpheli diğerlerinin ise ona ait olmadığı ortaya çıkmıştır.

Attâr'a aidiyeti şüpheli ya da ona ait olmayan eserler 15. yy. yaşayan Attâr-ı Tunî tarafından kaleme alınmış bir kısmı da Attâr mahlaslı kişiler tarafından yazılmıştır.[28]

4. Feriddin Attar'ın Tezkiretü'l Evliyâsı'nın Muhtevası ve Önemi

Attâr'ın tek mensur eseri olan *Tezkiretü'l-Evliyâ*, şehid edilmesinden bir sene önce H. 617. yılında yazılmıştır. Büyük sufilerin, evliyâların hayatları, kerametleri davranışları, söz ve düşüncelerini konu edinmektedir.

Attâr tezkirenin mukaddimesinde, kendisine dostlarının ve müminlerin okuyanların ibret ve feyz alacakları evliyâların hâl tercümelerini anlatan bir kitaba ihtiyaç olduğunu söylediklerini ifade etmekte kendisinin de bu istek ve tavsiyeler uyarak bu eseri vücuda getirdiğini söylemektedir. Tezkireyi hacimli olacağı endişesi ile "muhtasar kıldığını" söyleyen Attâr, velilerin hâl tecümelerini eksiksiz okumak isteyenlere *Keşfu'l-Asrâr*, *Ma'rifatu'n-nafs va'r-rab*, *Şarhu'l-kulûb* adlı kitapları tavsiye etmektedir.[29]

Eserin aslı 72 veliden oluşmaktadır. Ancak daha sonra esere 25 veli ilave edilmiştir. Muhammed İsti'lâmî'ye göre[30] bu velilere Türkçe tercümelerde rastlayamıyor oluşumuzun yegane nedeni bu zeyllerin Attar'dan sonra başkaları tarafından ilave edilmiş olmasıdır.

Tezkirenin Farsça aslında ve Türkçe tercümelerinde her veli kısa, secili cümleler ile takdim edilmekte ve söz fazla uzatılmadan asıl hikâyeye geçilmektedir. Velilerin ibretli hayat hikâyeleri nakledildikten sonra gösterdikleri kerametler, olaylar karşısındaki davranışları ve söyledikleri sözler hareketli bir tahkiye içinde anlatılmakta, okuyucunun sıkılmadan dinin emir ve yasaklarını kısa hikâyeler üzerinden öğrenmesi ve yaşananlardan ibret alması amaçlanmaktadır. Attâr'a göre tezkirenin dört önemli faydası vardır. Bunlar, okuyanın gönlünden dünya sevgisini çıkarması, ahiret

---

28 Şahinoğlu, age. , s. 95

29 Süleyman Uludağ, *Tezkiretü'l- Evliyâ Tercümesi*, İstanbul 2002, s. 45.

30 Muhammed İsti'lâmî, *Şeyh Feridüddîn-i Attâr-ı Nişâbûrî- Tezkiretü'l-Evliyâ*, Mukaddime, s. 13.

düşüncesini canlı tutması, Allah sevgisini arttırması, ahiret hazırlığını yani ibadetleri daim kılması olarak özetlenebilir.

Tezkirede 72 evliyâ olduğunu yukarıda zikretmiştik; ancak İsti'lâmî[31] ve R.A. Nicholson'un neşrettiği yayınlarda[32] veli sayısı 72+25=92 olarak görülmektedir. Buradaki 72 velinin Attâr tarafından yazıldığı açıktır. Ca'fer-i Sâdık bölümü ile başlayan eser, Attâr'ın en fazla hürmet ettiği veli olan Hallâc-ı Mansûr ile sona erer. Sonradan ilave edilen 25 veli H. 10. yüzyıldan sonra istinsah edilen nüshalarda görülmektedir. İlavelerin 23'ü 13. asırda Ahmed-i Tûsî tarafından yazılmıştır. Diğer iki velinin kimin tarafından yazıldığı belli değildir. Türkçe Tezkiretü'l-Evliyâ'ların hepsi 72 veliden oluşmakta ilaveler tercümelerde görülmemektedir. Nicholsun'un neşrine göre evliyâ şöyle sıralanmıştır:

1	Ca'fer Sadık	6	Habib Acemî
2	Veysel Karânî	7	Ebu Hâzım Mekkî
3	Hasan-ı Basrî	8	Utbe b. Gülam
4	Mâlik b. Dinâr	9	Râbiatu'l-Adeviye
5	Muhammed b. Vâsî	10	Fudayl b. Îyâz
11	İbrahim b. Edhem	36	Şâh Kirmânî
12	Bişr-i Hâfî	37	Yusuf b. Hüseyin
13	Zünnûn-ı Mısrî	38	Ebu Hafs Haddâd
14	Bâyazid-i Bistamî	39	Hamdûn Kassâr
15	Abdullah b. Mübârek	40	Mansur b. Ammâr
16	Süfyân-ı Servî	41	Ahmed b. Asım
17	Şakîk-i Belhî	42	Abdullah b. Hubeyk
18	İmam Ebu Hanîfe	43	Cüneyd-i Bağdâdî
19	İmam A'zam	44	Amr b. Osman Mekkî

31 Muhammed İsti'lâmî, age., s. 27-28.

32 R. A. Nicholson, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, "Mukaddime" s.2.

20	İmam Ahmed b. Hanbel	45	Ebu Said Harrâz
21	Dâvûd Tâî	46	Ebu Hüseyn Nûrî
22	Hâris Muhâsibî	47	Ebu Osman Hirî
23	Ebu Süleyman Darânî	48	Ebu Muhammed Rüveym
24	İbn Semmâk	49	İbn Atâ
25	Muhammed b. Eslem	50	Abdullah b. Cellâ
26	Ahmed b. Harb	51	İbrahim Rakkî
27	Hâtem-i Asamm	52	Yusuf b. Esbât
28	Abdullah b. Sehl	53	Ebu Yakub Nehrocurî
29	Ma'ruf-ı Kerhî	54	Semnûn Muhîb
30	Serî Sakatî	55	Muhammed Mutra'iş
31	Feth Mevsilî	56	Abdullah b. Muhammed
32	Ahmed Havârî	57	Ebu Hüseyn Buşencî
33	Ahmed b. Hodreveyh	58	Muhammed b. Ali Tirmizî
34	Ebu Tûrâb Nahşebî	59	Ebu Bekir Varrâk
35	Yahya b. Muaz Razî	60	Abdullah b. Münâzil
61	Ali b. Sehl İsfahânî	67	Ebu Ali Cüzcânî
62	Hayru'n-Nessâc	68	Ebu Bekir Kettânî
63	Ebu Hayr Akta'	69	Abdullah b. Muhammed b. Hafîf
64	Ebu Hamza Horasânî	70	Ebu Muhammed Cerîrî
65	Abdullah Turağbezî	71	Ahmed b. Mesrûk
66	Abdullah b. Ahmed Mağribî	72	Hüseyn b. Mansûr Hâllâc

Zeyl:

73	İbrahim Havvâs	86	Şeyh Ebû Ali Sakafî
74	Mümşâd Dîneverî	87	Şeyh Cafer b. Muhammed Hulhî
75	Şeyh Ebû Bekir Şibli	88	Şeyh Ali Rûdbârî
76	Ebû Nasr Serrâc	89	Şeyh Ebû Hasan Husrî

77	Ebû Abbâs Kassâb	90	Şeyh Ebû İshak Şehriyâr Kâzerûnî
78	Ebû Alî Dekkâk	91	Ebû Abbâs Seyyârî
79	Şeyh Ebû Hasan Harakânî	92	Ebû Osman Mağribî
80	Şeyh İbrahim Şeybânı	93	Ebû Kâsım Nasrâbadî
81	Ebû Bekir Saydâlânî (Tamestânî)	94	Ebû Abbâs Nihâvendî
82	Şeyh Ebû Hamza Bağdâdî	95	Şeyh Ebû Said Ebû'l-Hayr
83	Şeyh Ebû Amr b. Nüceyd	96	Şeyh Ebû Fadl Hasan
84	Şeyh Ebû Hasan b. Sâi'	97	İmam Muhammed Bâkır
85	Şeyh Ebû Bekir Vâsıtî		

5. Tezkire'nin Kaynakları

Tezkiretü'l-Evliyâ'nın mukaddimesinde Attâr'ın istifade ettiği ancak tezkireyi muhtasar kılmak amacı ile tamamını tezkireye almadığı üç eserden bahseder. Bu eserler *Şerhu'1-Kalb, Keşfu'l-Esrâr ve Mârifetu'n-Nefs*'tir. Attar bu üç eseri okuyanın tasavvuf ilmine vakıf olacağını söyler. Bu eserler aşağıda kısaca tanıtılmıştır.

Şerhu'l-Kalb: Attâr, Tezkire'nin Hakîm-Tirmizî bölümünün sonunda bu eserin kendisine ait olduğunu söyler. Husrev-Nâme'nin giriş kısmında da eserlerinden bahsederken bu eserin ismini de zikreder. Ancak bu eserin zamanımıza kadar geldiğine dair henüz herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.[33]

Keşfu'l-Esrâr: Keşfu'z-Zunnûn'da, bu isimde yirmiden fazla eserin ismi kaydedilmiştir. Ancak Attâr'ın ismini zikrettiği bu eserin müellifinin kim olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.

Mârifetu-Nefs: Müellifi hakkında hiçbir bilgimiz yoktur.

Attâr'ın Tezkire'nin en önemli kaynaklarının bu eserler olduğunu belirtmektedir. Fakat bunların elimizde olmamaları, Tezkire'nin kaynakları hakkında tam bir bilgi sahibi olmamıza engel teşkil etmektedir. Ancak yapılan

[33] Süleyman Uludağ, age., s. 23.

araştırma ve karşılaştırmalar sonucunda bu eserler hakkında Tezkire'de yer alan bilgilerden bir kısmının, elimizde bulunan Risale gibi kaynaklarda da hemen hemen aynı şekilde var olduğu görülmüştür. Ancak bu bilgilerin sûfî tabakat kitaplarından doğrudan doğruya mı, yoksa diğer birtakım eserler aracılığı ile dolaylı olarak mı alındığına dair kesin bir şeyler söylemek mümkün değildir.[34]

Ancak Attar tezkiresini oluşturutken başka kaynaklardan da istifade etmiş olabilir. Nitekim Mirza Muhammed b. Abdulvahhâb Kazvînî, Attâr'ın mukaddimesinde zikrettiği bu üç eserden başka istifade etmiş olduğu kaynakları Nicholson neşrinde yer verilen mukaddimesinde zikretmiştir.[35] Bu kaynak eserler Tabakatü's-Sûfiyye, Hilyetü'l-evliyâ, Menakıbu'l-Ebrâr ve Mehasinü'l-Ayyar ve Sıfatü's-safve'dir.

Yukarıda zikerdilen -Attâr'ın da mukaddimesinde zikrettiği- eserler hakkında elimizde yeterli derecede (-nerdeyse hiç) bilgi olmayışı mezkur eserlerle Tezkiretü'l-Evliyâ'yı karşılaştırmayı imkansız kılmıştır. Bu nedenle Attâr'ın bu eserlerden ne kadar yararlandığı hakkında kesin bir hükme varmamız mümkün değildir. Muhammed İsti'lâmî, Tezkiretü'l-Evliyâ ile Risâle-i Kuşeyrîye ve Keşfü'l-Mahcûb'u karşılaştırmış[36] ve aralarındaki benzerlikleri delilleri ile ortaya koymuştur. bütün bu çalışmalar Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'yı kendisinden önceki eserlerden istifade ederek yazdığını göstermektedir.

6. Feridüddin Attar'ın Tezkiretü'l-Evliyâsı'nın Bilinen Türkçe Tercümeleri

6.1. Doğu Türkçesine yapılan tercüme:

Bu tercümenin Uygur harfleriyle yazılan bir tercümesi, Paris'te Bibi. Nat. no: 100'de; Arap harfleriyle Çağatay Türkçesi ile yazılı tercümesi, İstanbul'da Fatih Kütüphanesi'nde no: 2848'de bulunmaktadır. Dr. Verdi Kankılıç bu tercüme

---

34 Süleyman Uludağ, age., s. 23.

35 R. A. Nicholson, age., s. 2.

36 Muhammed İsti'lâmî, age., s. 18-22.

üzerinde bir doktora çalışması yapmıştır. Tezkire'nin Fransızca tercümesi de buna dayanır.

6.2. Sinan Paşa'nın Tezkiretü'l-Evliyâsı:

Sinânuddin Yusuf b. Hızır Hasan Paşa (öl. H. 891), Velîyüddin Kütüphanesi'nde no: 1643 (s. 670)'de kayıtlı Tezkire'nin kapağında bu isim yazılıdır. Hacı Mahmud Ef., no: 4514 (s.270); Ayasofya, no: 3138 (s. 212) ve Bursa genel 1205'de kaydı bu şekilde yapılmış, birçok yer tamamen atlanmış, bazı kısımlar eksik tercüme edilmiştir. Oldukça çok tercüme hataları ihtiva eden bu tercümede zaman zaman metnin düzeni ve ifadesi de değiştirilmiştir. A. Pavet de Courteille, bu tercümenin H. 825 yıllarına ait olduğunu, Tezkirenin bir özeti olduğunu söylemekte, diğer tercümenin esas metne bundan daha yakın olduğunu ifade etmektedir. Mehmed Zâhid Kodku neşri, bu tercümenin tertibi bozuk bir nüshasına dayanmaktadır (bk. İA, Sinan Paşa" mad.). Sinan Paşa tercümesi Emine Gürsoy Naskali tarafından dil ve lehçe yönünden incelenmiş, özgün metin ve Lâtin alfabesine aktarılan şekliyle yayımlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987). Sinan Paşa'nın tercümesi 72+25= 97 velînin hayat hikâyesini ve menkıbesini değil, bunlardan sadece 28'ini içine alır.

6.3. Ali Rıza Karahisârî'nin Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi:

Osmanlı Müellifleri'nde Tezkiretü'l-Evliyâ'yı sade bir dille Türkçeye tercüme ettiği kayıtlıdır (Bursalı 1333, C. II: 223). Kütüphanelerin katalog fişlerinde de tezkire mütercimi olarak yazılmıştır.[37]

Süleymaniye-İzmirli Kütüphanesi'nde 466 numarada kayıtlı bulunan (s. 192) yazmada bu isim -Ali Rıza Karahisârî- yazılıdır. Şu nüshalardaki cümle ile aynıdır: Hacı Mahmud, no: 4584 (v.193); Hacı Beşir Ağa, no: 471 (v. 222); Mihrişah Sultan, no: 3604 (v, 197). Ayrıca Beyazıt, No: 3653, 3706, 3762; Fatih, no: 4260, 4262; Kılıç Ali, no: 711; Laleli, no: 2030; Hâlis Efendi, no: 854, 2654, 2667: Rıza Paşa, no: 1542;

---

[37] Ahmet Kartal, "Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ İsimli Eseri ve Türkçe Tercümeleri", *Diriözler Armağanı*, Ankara 2003, s. 398.

Bursa Kurşuni, No: 102. Bu tercüme evvelkine nazaran daha az eksik olup metne daha çok sadıktır. Ayrıca esas metinde ve öbür tercümede yer almayan bazı Arapça ifadeler de ihtiva eder. Bu tercümelerden her ikisinin de yazıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir.

6.4. Ahmed-i Dâ'i'nin Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi:

Karaca Bey'in isteği üzerine İkinci Murad için Ferîdüddin Attâr'ın aynı adlı eserinden tercüme edilmiştir.[38] Ahmed-i Dâ'i'nin muhtemelen son eseri olan tezkire, aynı zamanda müellifin sanatkar üslubunun canlı bir örneğidir.

Tezkiretü'l-evliyâ'nın bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Serez Kısmı, Nu. 1800'de bulunmaktadır.

6.5. İbrahim ibn-i Bâyezîd'ın Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi:

Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothéque Nationele I-II. Paris, 1932-33'te bahsedilen dört geniş Tezkiretü'l-Evliyâ nüshalarından 1439'a ait 87 numaralı yazma yanında 826/1423'e ait 86 numaralı yazma muhtemel olarak İbrâhîm ibn-i Bâyezîd el-Azamî tarafından Türkçeye çevrilmiştir.[39]

6.6. Mustafa Hemedânî'nin Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi:

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa Bölümü 471 numarada kayıtlı olan H. 996'da istinsâh edilmiş 222 varak, 19 satır, harekeli nesihle yazılmış olan ve Attar'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ* adlı eserinden tercüme olduğu anlaşılan yazmanın mütercimi kütüphane fişinde Mustafa Hemedânî olarak geçmektedir. Mukavva ciltli olan bu eser, Aliyyü'ddin ibn-i Dâvud tarafından istinsâh edilmiştir.[40]

---

[38] Günay Kut, "Ahmed-i Dâ'i", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, II, 56-58.

[39] Ahmet Kartal, age., s. 398.

[40] Ahmet Kartal, age., s. 398.

6.7. XV. Yüzyılda Yapılmış Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi[41]:

Özlem Demirel ve Harun Aydın tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan bu eser 15. yüzyılda Türkçeye yapılmış mensur bir çeviridir. Eserin mütercimi belli değildir.

6.8. 16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi:

Candaroğulları döneminde yapıldığını düşündüğümüz bu Tezkiretü'l-Evliyâ çevirisi üzerinde çalıştığımız doktora tezimizin konusudur. bk. 16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi.

6.9. Anonim Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümeleri:

Kütüphanelerde pek çok Tezkiretü'l-Evliyâ tercümesi vardır. Bu tercümelerin çoğunda çevirenin ismi yoktur. Bazı tercümelere de tercüme edenin ismi sonradan eklenmiştir. Bu sebeple Ali Rıza Karahisârî'nin tercümesinin bile hangisi olduğu tam olarak belli değildir. Karahisârî'ye ait olduğunu tahmin ettiğimiz tercüme Yavuz Orhan tarafından dil ve lehçe yönünden incelenmiş, Lâtin harflerine aktarılmış ve yayımlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988)

Bu tercümedeki 21 velî genellikle Tezkire'nin baş tarafında yer alan sûfîlerdir. Demek oluyor ki, bunlar başlanmış ama bitirilmemiş tercümelerdir.

Daha sonraki dönemlerde, o asırlardaki Türkçeye göre az çok değiştirilip sadeleştirilmiş, bazı durumlarda kısaltılmış ve bazen de düzenleri değiştirilmiştir. Bu yüzden tercüme sayısının ikiden fazla olduğu düşünülmüştür.

---

[41] Özlem Demirel, *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Dizin, 1a-104a*), (Yüksek Lisans Tezi),. Ankara, 2005.; Harun AYDIN, *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Dizin, 104b-207b*), (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2005.

Ebu'1-Leys Semerkandî'ye (öl. 393/1003) ait olduğu söylenen Tezkiretü'l-Evliyâ isimli eserin tercümesi Selahattin Olcay tarafından yayınlanmıştır (Ankara, 1965).

Yukarıda zikredilen tercümelerden başka İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Tarih Yazmaları Kataloğu'nda müellifi bilinmeyen 11 tane farklı *Tezkiretü'l-Evliyâ* tercümelerinin nüshaları hakkında bilgi verilmektedir.

Tezkiretü'l-Evliyâ, Türkçe dışında, Arapçaya, Fransızcaya ve İngilizceye tercüme edilmiştir. Bu tercümeler, eserin Farsça aslından yapılmıştır. Bu tercümeler şunlardır:

Fransızca Tercüme:

Uygurca metnini neşreden Pavet de Courteille, Tezkire'nin Fransızca tercümesini Uygurca tercümesiyle birlikte 1886'da Paris'te neşretmiştir. Mütercim bu tercümeyi hazırlarken diğer Türkçe tercümelerden ve eserin Farsça metninden yararlandığını belirtir. Fakat bu tercüme, Tezkire'nin esas metnine göre hem çok eksik, hem de yanlıştır.

İngilizce Tercüme:

Müslim Saints and Mystics Episodes From the Tadhkırat al-Avliya (Memorial of the saints) by Farid al-din Attâr, Trank A.J. Arberry, London, 1966. Tezkiretü'1-Evliyâ'daki bazı parçaların A. J. Arberry tarafından yapılan İngilizce tercümeleridir.[42]

Arapça Tercüme:

Tahran'da Merkez-i Danîşgâh Kütüphanesi'nde 337 numara ile kayıtlı Tezki-re'nin bir Arapça tercümesinin bulunduğunu, Muhammed İstilâmı bildirmektedir. Ancak bunun doğrudan Tezkire'nin bir tercümesi mi, yoksa Esrârü'l-Ebrâr isimli özetinin bir tercümesi mi olduğu belli değildir. Keza tercümede adından bahsedilen Siracuddin Ömer b. Ali'nin de, özetinin mi, yoksa tercümelerinin mi yazarı

[42] Süleyman Uludağ, age., s. 30.

olduğuna dair bilgi yoktur. Türkiye kütüphanelerinde rastlayamadığımız bu tercüme, anlaşıldığına göre Türkçe tercümelere benzemektedir.

Tezkire'nin bir de Ahmed b. Muhammed Tûsî tarafından yapılan Hulâsa-i Tezkiretü'l Evliyâ isimli bir özeti vardır. Bazı kaynaklarda bu isim Esrârü'l-Ebrâr şeklinde geçmektedir. Fakat bu özet Tezkire'den çok Kuşeyrî Risalesi'ne benzer bir düzene sahip bulunmaktadır.

7. 16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi

Üzerinde çalıştığımız Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi 16.yy sonlarında İsfendiyaroğulları (Candaroğulları) devrinde Hacı Hüsrev B. Abdullah tarafından istinsah edilmiştir. Feridüddin Attar'ın bu meşhur eseri değişik dönemlerde Türkçeye defalarca çevrilmiştir. Elimizdeki eserin konusundan ziyade en önemli yönü beylikler dönemine ait olmasıdır. Eserde Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan Türkçe kullanılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde 154 numara ile kayıtlıdır.

7.1. Eserin Adı, Yazarı, Yazılış Tarihi, Yazıldığı Yer Ve Yazıldığı Dönem

Doktora çalışmamızın konusunu oluşturan eserin adı yazmanın ilk sayfasında açık olarak verilmiştir: "*Hāẕā Kitābu Teẕkiretü'l-Evlıyā*". Fakat, bu ad aynı konudaki diğer eserlerden ayırt edici olmadığı için tezin adını "*16. YÜZYILA AİT BİR TEZKİRETÜ'L-EVLİYÂ TERCÜMESİ*" olarak vermeyi uygun gördük.

Eserin yazarı, yazılış tarihi, yazıldığı yer ve yazıldığı dönem ile ilgili soruların yanıtı giriş bölümündeki Arapça-Farsça karışık kısım, temmet kısmı ve temellük kaydında elde edildiği kadardır. Fakat, bu bilgiler de çok açık değildir. Bu kısımların Türkçe çevirisi ve değerlendirmesi aşağıdaki gibidir:

Giriş bölümündeki Arapça-Farsça kısım[43]:

---

[43] *bk.* Yazma: 1b/2 - 2b/7 kısmı.

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla…

Övgü âlemlerin rabbi olan Allah'adır. O'nun yarattıklarının en hayırlısı olan Hz. Muhammed'e ve bütün ailesine salât ü selâm olsun. İmdi…

Gökler kadar yüce hazret, haşmet sahibi padişah, en büyük sultan, ulu hakan, milletleri gözleyen, barış ve huzuru sunan, adalet ve ihsanı yayan, sultan oğlu sultan, hakan oğlu hakan, Ebü'l-feth Malik İsfendiyâr Bahadır Han (Allah, peygamberleri hürmetine onun devletinin dostlarını güçlendirsin ve evliyâlarının doğruluğuyla memleketinin düşmanlarını terk etsin.)

Bu değersiz kul, eski devlet seven bir duacı, kendisini inayet nazarına mazhar kılarak, siz işaret buyurduğunuz için en büyük şeyh, sâlik (yolcu), nâsik (dindar), vasılların (erenlerin) sırrına vakıf olan, yakîne (kesin bilgiye) götüren yolu gösteren Attâr'ın (Allah onun aziz ruhunu kutsasın) Farsça bir araya getirmiş olduğu "Tezkiretü'l-Evliyâ" kitabını Türkçe'ye tercüme ettim. Ki böylece bu memleketin Rum âşıkları, bunu okumaya daha fazla şefkat göstersinler; evliyâların sîretinden (hayat hikâyesi) ve sûfilerin sülûkundan (geçtiği yollar) haberdar olup o gurubun yolundan gitsinler. Vasıfları az olan bu fakir[iniz] "ey benim sultanım ey Turan hükümdarları" dedim.

Mısra:

Ne buyurursanız candan hizmet ederim.

Beyt:

Benim saffet havsalam elde değil,

Nasıl olur da şahinin lokmasına düşman olurum.

İkinci kez (yine de) boyun eğmiş dünyanın hükmü devam etmektedir. İleri adım at ve devletin nezdinde hazır dur ki himmet-i evliyâ sana yardımcı olsun. Bu şerefli hitabın zevkinden şöyle dedim:

Beyt:

Sen bana gönül ver kahramanlığı gör,

Hoş sesli tilkiyi bir aslan gör.

Bundan sonra Allah Taala'ya istihare etmek ve evliyâların ruhundan yardım istemek suretiyle, Hazreti Şeyh'in burada anlattıklarından alınanların Türkçe olması kabul edildi.

Allah işleri kolaylaştıran, yardım eden, isabet ve başarı yolunu gösterendir. Geri dönüş ve dönüş yeri onadır. O her şeye güç yetirendir.

Temellük kaydı yazmanın ilk sayfasındadır ve mühür şeklindedir. Arapça olan ibare ve çevirisi şu şekildedir:

İsteshabehu el-fakîr el-hakîr turâbu ekdâmi'l-evliyâ ve'l-mürselîn Hâfız Mehmed Sâlih Nebâtî bin Hâfız İbrahim Melîhî an kâtibân-ı dîvân-ı âlî (gafera lehumâ) fî sene hamse ve selâsîn ve mieteyn ve elf fî şehr-i Muharrem.

Fakir hakir, evliyâ ve peygamberlerin kademlerinin toprağı olan, divan-ı âlî katiplerinden Hâfız İbrahim Melîhî? oğlu Hâfız Mehmed Sâlih Nebâtî (Allah onların ikisini de affetsin) 1235 senesinin Muharrem ayında bunu refakatine aldı.

Yazmanın temmet kaydı 239a/5-12. satırları arasındadır. Arapça olan temmet kısmının çeviri şu şekildedir:

Bu kitabın yazımı Melik ve Mutlak Hîbe edici olan Allah'ın yardımı ile, Hicretü'n-Nebevî (sallalahu 'aleyhi ve selem) efendimizin takvimine göre 1006 yılının Şa'bân-ı Mu'azzam ayının ortalarında tamamlanmıştır.

Kulların en zayıfı Hacı Hüsrev bin Abdullah'ın eliyle (yazılan bu kitap), yöneticilerin ve emirlerin en cömerti, kılıç, davul ve bayrak sahibi olan Hazret-i Mahmud Paşa'nın emriyle, -Allah onu, bütün erkek ve kadın müminleri ve müminlerin ölülerini, Hz. Muhammed ve onun bütün ailesi hakkına bağışlasın- Yüce olan Rabb'e hamdederek, Kerîm olan Allah Rasûlüne salavât getirerek, hazırlanmıştır.

Bütün bu bilgilerden çıkan sonuç şudur:

"Gökler kadar yüce hazret, haşmet sahibi padişah, en büyük sultan, ulu hakan, milletleri gözleyen, barış ve huzuru sunan, adalet ve ihsanı yayan, sultan oğlu sultan, hakan oğlu hakan, ***Ebü'l-feth Malik İsfendiyâr Bahadır Han*** *(Allah, peygamberleri hürmetine onun devletinin dostlarını güçlendirsin ve evliyâlarının doğruluğuyla memleketinin düşmanlarını terk etsin.)"* ifadesinden eserin İsfendiyaroğulları (Candaroğulları)[44] döneminde yazıldığı anlaşılıyor. Fakat, burada söz konusu olan hükümdar 8. hükümdar olarak bilinen ve Candaroğulları'nın Sinop bölümünde hüküm süren Mübârizü'd-din İsfendiyar (1392-1440)[45] olmalıdır. Bu da eserin 1392-1440 zaman dilimi içerisinde 15. yüzyılda yazıldığını ve muhit olarak Sinop-Kastamonu muhitinde yazıldığını gösteriyor.

"Bu değersiz kul, eski devlet seven bir duacı, kendisini inayet nazarına mazhar kılarak, siz işaret buyurduğunuz için en büyük şeyh, sâlik (yolcu), nâsik (dindar), vasılların (erenlerin) sırrına vakıf olan, yakîne (kesin bilgiye) götüren yolu gösteren Attâr'ın (Allah onun aziz ruhunu kutsasın) Farsça bir araya getirmiş olduğu

---

[44] Candaroğulları veya 8. Hükümdarı İsfendiyar Bey'e izafeten İsfendiyaroğulları olarak anılan bu beylik Kastamonu Sinop dolaylarında etkili olmuş, 1292-1461 yılları arasında hüküm sürmüştür. Karamanoğulları'ndan sonra en uzun ömürlü beyliktir. Saltanatları 169 yıl sürmüştür. Fatih döneminde 1461 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

[45] Sinop'ta hüküm süren Candaroğulları Beyi. 1392-1440 yılları arasında yarım asra yakın bir saltanat devresi vardır. Osmanlı tarihinde bu sebepten dolayı bu beylik İsfendiyaroğulları olarak da geçer. Kötürüm Bayezid'in oğludur. Döneminde Sinop ve Kastamonu'da pek çok eser yapılmıştır. Candaroğulları'nın her açıdan en parlak devresi bu dönemdir. 22 Ramazan 843'te (26 Şubat 1440) Sinop'ta vefat etti. Mezar kitabesinde adı "es-Sultan İsfendiyar b. Bayezid Han" diye geçer.

“Tezkiretü’l-Evliyâ” kitabını Türkçe’ye tercüme ettim. Ki böylece bu memleketin Rum âşıkları, bunu okumaya daha fazla şefkat göstersinler; evliyâların sîretinden (hayat hikâyesi) ve sûfilerin sülûkundan (geçtiği yollar) haberdar olup o gurubun yolundan gitsinler.” İbaresinden mütercimin meşhur İranlı şair Feridüddin Attar’ın “Tezkiretü’l-Evliyâ” adlı eserini Türkçeye çevirdiğini ve Anadolu aşıklarının bu kitaba meyl edip evliyâların ve sufilerin hayat hikayelerini bilip, geçtiği yolları görüp o yoldan gitmeleri için bu kitabı çevirdiğini söylüyor. Fakat bu ve devamındaki kısımdan eserim mütercimininin kim olduğunu öğrenemiyoruz.

Temellük kaydından kitabın Hâfız İbrahim Melîhî oğlu Hâfız Mehmed Sâlih Nebâtî tarafından 1235 senesinin Muharrem ayında (yaklaşık 1875-6 yıllarında) bu kitabı refakatine aldığı belirtiliyor. Buradaki bilgiler yalnızca temellük bilgileridir.

Eserin temmet kısmında ise eserin yazımının Hicri 1006 yılının Şaban ayında tamamlandığı belirtiliyor. Yani yaklaşık 1596-97 yıllarında Mahmut Paşa’nın[46] emri ile Hacı Hüsrev b. Abdullah tarafından yapıldığı belirtiliyor. Fakat, burada bahsedilen kişi eserin müstensihi olmalıdır. Bahsedilen tarih İsfendiyar Bey’den (1392-1440) çok sonradır. Bütün verilen bu bilgilerden eserin kimin tarafından çevrildiği anlaşılamamaktadır. Tezkiretü’l-Evliyâ üzerine yapılacak çalışmalar ileride bu eserin kim tarafından çevrildiğini ortaya çıkarabilir.

---

[46] Burada sözü edilen Mahmut Paşa 1606 yılında vefat eden Güzelce lakabı ile anılan Enderun-ı Hümayun’dan yetişmiş II. Selim, III. Murat, III. Mehmet ve I. Ahmet dönemlerini görmüş Osmanlı devlet adamı Mahmut Paşa olmalıdır. Kaynaklarda “…kaçarken Hacı Husrev’in yaptırdığı Bezirgan Camii.” gibi ifadeler geçiyor. Burada geçen adlarla ilgili midir, yoksa tesadüf müdür, tartışmaya açık bir konudur. Konu ile ilgili daha fazla bilgi için *bk.* Türk Ansiklopedisi, 23. Cilt s: 181-182.
Osmanlı döneminde Fatih’in Candaroğulları topraklarını alırken İsmail Bey’e karşı gönderdiği Kastamonu ve Sinop’u kuşatan ünlü vezir Mahmut Paşa vardır. Fakat, 1474 yılında vefat etmiş ve belirtilen 1596-7 tarihlerinden çok önce yaşamıştır. Bu nedenle söz konusu Mahmut Paşa’nın Güzelce lakaplı olanı olması daha muhtemeldir.

7.2. Nüsha Tavsifi

Doktora çalışmamızın konusu olan “Tezkiretü’l-Evliyâ Tercümesi” Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 154 numarada kayıtlıdır. Eser meşhur İranlı şair Feridüddin-i Attar’ın ünlü Tezkiretü’l-Evliyâ adlı çalışmasının Türkçeye mensur çevirisidir.

Tezkiretü’l-Evliyâ Tercümesi’nin nüsha tavsifi şu şekildedir[47]: Eser, Arapça-Farsça karışık

بسم الله الر حمن الر حيم الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله أجمعين اما بعد حضرت سما رفعت خداوندكار صاحب حشمت سلطان اعظم

sözleriyle başlar. Harekeli güzel bir nesih hatla, Türkçe, 205x130 (158x68) mm. ölçüsünde, 20b-258a varakta, 11 satırlı, âharlı orta kalınlıkta beyaz kâğıda yazılmıştır. Hacı Hüsrev b. Abdullah tarafından Hicrî 1006 (1597-98) tarihinde istinsah edilmiştir. Şirâzesi kısmen kopmuş, beyzî basma, orta şemseli, sırtı tamir görmüş, kapak kenarlarının meşini aşınmış, koyu kahverengi meşin cilt içindedir. Söz başları kırmızı tezhiplidir. Tek kırmızı çizgiden ibaret cetvellidir.

دســـت تلويـــى باشـــى كســـكلره ويـــرر ديـــدى

sözleriyle sona erer. Türk dili tarihi açısından önemli bir eserdir.

7.3. Eserin Konusu ve Bölümleri

Eser, Feridüddin Attar’ın ünlü veli ve sufilerin hayatını anlattığı meşhur Tezkiretü’l-Evliyâ adlı biyografi kitabının Farsçadan Türkçeye mensur çevirisidir. Üzerinde çalıştığımız Tezkiretü’l-Evliyâ yazmasının 2b/8 ve 3b/8 satırları arasında kırmızı tezhipli çerçeve içinde kare şeklindeki kutucuklara baklava dilimi oluşturacak şekilde eserde ele alınacak veliler listelenmiştir. Bu bölümde doksan iki veli vardır. Bu veliler şu şekildedir[48]

---

47 *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 2001, s. 67.

48 Evliyâ adları giriş kısmında, bölüm başlıklarında ve Süleyman Uludağ çevirisinde bazen farklılıklar gösterebiliyor. Bu nedenle özel adlar konusunda yazmadaki şekle bağlı kaldık. Hangi şekillerin daha doğru olduğu bu konuda değişik yazmalar üzerinde yapılacak mukayeseli çalışmalarla ortaya çıkacaktır.

1. Ca‘fer-i Ṣādıḳ

2. Veys el-Ḳarānī

3. Ḥasan-ı Baṣrī

4. Mālik-i Dīnār

5. Muḥammed bin Vāsi‘

6. Ḥabīb-i ‘Acemī

7. Ebū Ḥāzım Mekkī

8. ‘Utba-ı Ġulām

9. Rabī‘atu’l-‘Adeviyye

10. Fużayl ibn-i ‘Iyāż

11. İbrāhīm Edhem

12. Bişr-i Ḥāfī

13. Ẕe’n-nūn-ı Mıṣrī

14. Bāyezīd-i Besṭāmī

15. ‘Abdullāh ibn-i Mubārek

16. Sufyān-i S̱evrī

17. Şaḳīḳ-i Belḫī

18. Ebū Ḥanīfe

19. Muḥammed Şāfi‘ī

20. Aḥmed-i Ḥanbel

21. Dāvūd-ı Tā‘i

22. Ḥāris̱ Muḥāsibī

23. Ebū Süleymān Dārānī

24. Muḥammed es-Semmāk

25. Muḥammed bin Eslem

26. Aḥmed ibn-i Ḫażreviyye

27. Ḥātem-i Aṣam

28. Süheyl bin ‘Abdullāh

29. Ma‘rūf-ı Kerḫī

30. Serī-i Saḳaṭī

31. Fetḥ-i Mūṣılī

32. Aḥmed-i Ḫuvārī

33. Aḥmed Ḫażreviyye

34. Ebū Turāb-i Naḫşī

35. Yaḥyā bin Mu‘āẕ

36. Şāh Şucā‘-i Kirmānī

37. Yusuf bin Ḥasan

38. Ḥamdūn Ḳaṣṣār

39. Ebū Ḥafṣ Ḥaddād

40. Manṣūr ‘Ammār

41. Aḥmed ibn el-‘Āṣ<ım> Antākī

42. ‘Abdullāh bin Ḫaybūḳ

43. Cüneyd Baġdādī

44. ‘Ömer ibn-i ‘Os̱mān Mekkī

45. Ebū Sa‘id Ḫazzān

46. Ebū’l-Ḥasan Nūrī

47. Ebū ‘Os̱mān-ı Ḫayrī

48. Ebū Muḥammed Rūmī

49. İbn-i ‘Aṭā Raḥmetullāh

50. İbrāhīm Zekkī

51. Yusuf Esbāṭ

52. Ebū Ya‘kūb

53. Semnūn Müḥibb

54. Ebū Muḥammed Murta‘iş

55. Muḥammed bin Fażl

56. Ebū’l-Ḥasan Būşencī

57. Muḥammed bin ‘Alī Tirmiẕī

58. Ebūbekr Varrāḳ

59. ‘Abdullāh bin Menādīl

60. ‘Alī Sehl İṣfahānī

61. Ḫayru’n-Nessāc

62. Ebū’l-Ḫayr Aḳta‘

63. Ebū Ḥamza Ḫurasānī

64. ‘Abdullāh Aḥmed Maġrıbī

65. Aḥmed bin Mesrūḳ

66. Aḥmed Ru‘avī ‘Abdullāh

67. Ebū ‘Alī Curcānī

68. Ebūbekr Türkistānī

69. Ebū ‘Abdullāh Ḫafīf

70. Ebū Muḥammed Ḥarīr

71. Ḥüseyin Manṣūr Ḥallāc

72. İbrāhīm Ḫavāṣṣ

73. Memşādī Dīneverī

74. Ebū Baṣr Sarāḥ

75. Ebūbekr Şiblī

76. Ebū’l-‘Iyāż

77. Ebū ‘Alī Daḳḳāḳ

78. Ebū’l-Ḥasan Ḥaraḳānī

79. İbrāhīm Şeybānī

80. Ebūbekr Ṣaylānī

81. Ebū Ḥamza-i Baġdādī

82. Ebū ‘Ömer Zeyd

83. Ebū’l-Ḥasan Żāyī‘

84. Ebūbekr Vāsıṭī

85. Ebū ‘Alī S̱aḳafī

86. ‘Alī Fārendī

87. Ebū ‘Alī Rūdbārī

88. Ebū’l-Ḳāsım Şehriyārī

89. Ebū ‘Abdullāh Ḥalālī

90. Ebū ‘Os̱mānī Maġrıbī

91. Ebū’l-Ḳāsım Naṣryārī

92. Ebū’l-‘Abbās Nihāvendī

Bu velilerden sadece altmış dokuz veliye ait biyografi yazmada ele alınmıştır. Yani, yazma bir şekilde hedeflendiği gibi bitmemiş, özellikle İbrahim b. Edhem’den sonraki veliler, birkaçı hariç muhtasar şekilde verilmiştir. Eserin bölümlerini oluşturan veliler ve bölüm başlıkları şu şekildedir:

1. Ḥikāyet-i ibn-i Muḥammed Ca‘fer-i Ṣādıḳ rażīya’llāhu ‘Anhu: 6b/9-11b/7
2. Ḥikāyet-i Veys el-Ḳarānī: 11b/8-22a/11
3. Ḥikāyet-i Ḥasan-ı Baṣrī: 22a/11-38b/8
4. Ḥikāyet-i Mālik-i Dīnār Rażīya’l-lāhu ‘Anhu: 38b/8-47a/1
5. Ḥikāyet-i Muḥammed-i Vāsi‘ Rażīya’l-lāhu ‘Anhu: 47a/1-48b/1
6. Ḥikāyet-i Ḥabīb-i ‘Acemī Rażīya’l-lāhu ‘Anhu: 48b/1-56a/4
7. Ḥikāyet-i Ebū Ḥāzım-i Medenī Rażīya’l-lāhu ‘Anhu: 56a/4-58a/1
8. Ḥikāyet-i ‘Utba-ı Ġulām Rażīya’l-lāhu ‘Anhu: 58a/2-60a/8
9. Ḥikāyet-i Rabī‘atu’l-‘Adeviyye Rażīya’l-lāhu ‘Anhā: 60a/8-79a/3
10. Ḥikāyet-i Fużayl İbn-i ‘İyāż Rażīya’l-lāhu ‘Anhu ve’l-Āḫir: 79a/3-89a/8
11. Ḥikāyet-i İbrāhīm Bin Edhem: 89a/8-111a/7
12. Ḥikāyet-i Bişr-i Ḥafī: 111a/8-114b/1
13. Ḥikāyet-i Ẕe’n-nūn-ı Mıṣrī Raḥimehullāh: 114b/1-121b/10
14. Ḥikāyet-i Bāyezīd-i Besṭāmī: 121b/11-133a/1
15. Ḥikāyet-i ‘Abdullāh bin Mübārek: 133a/1-135b/2
16. Ḥikāyet-i Sufyān-ı S̱evrī Raḥmetullāhi ‘Aleyhi: 135b/3-138a/8
17. Ḥikāyet-i Ebū ‘Ālī Şaḳīḳu’l-Āḫeru: 138a/8-140b/11
18. Ḥikāyet-i Ebū Ḥanīfe-yi Kūfī’l-Āḫeru: 141a/1-142b/11
19. Ḥikāyet-i İmām Şāfi‘ī: 142b/11-146a/4
20. Ḥikāyet-i İmām Aḥmed-i Ḥanbel Raḥimehullāh: 146a/4-147b/6
21. Ḥikāyet-i Dāvūd-ı Ṭāī: 147b/7-148b/1
22. Ḥikāyet-i Ḥāris̱-i Muḥāsibī: 148b/1-149b/7
23. Ḥikāyet-i Süleymān Dārānī: 149b/7-150a/6

24. Ḥiḳāyet-i Ḥātem-i Aṣam: 150a/7-151b/8

25. Ḥikāyet-i Süheyl bin ʻAbdullāh: 151b/8-153b/10

26. Ḥikāyet-i Maʻrūf-ı Kerḥī: 153b/10-155a/6

27. Ḥikāyet-i Serī-i Saḳaṭī: 155a/6-156b/1

28. Ḥikāyet-i Aḥmed-i H̱ażreviyye: 156b/1-158a/5

29. Ḥikāyet-i Yaḥyā bin Muʻāẕ: 158a/6-160a/3

30. Ḥikāyet-i Şāh Şucāʻ-i Kirmānī: 160a/4-162b/1

31. Ḥikāyet-i Ḥüseyin bin Yusuf: 162b/1-165a/9

32. Ḥikāyet-i Ebū Ḥafṣ-ı Ḥaddād: 165a/9-167a/9

33. Ḥikāyet-i Manṣūr-ı ʻAmmār: 167a/9-169a/11

34. Ḥikāyet-i Aḥmed ʻĀṣım-ı Anṭākī: 169b/1-170a/10

35. Ḥikāyet-i Şeyẖ Cüneyd-i Baġdādī: 170a/11-180a/6

36. Ḥikāyet-i ʻÖmer bin ʻOs̱mān-ı Mekkī Raḥmetullāh: 180a/6-182a/7

37. Ḥikāyet-i Ebū Saʻīd-i H̱azzāz: 182a/7-184b/1

38. Ḥikāyet-i Ebu'l-Ḥasan-ı Nūrī: 184b/2-186b/7

39. Ḥikāyet-i Ebū ʻOs̱mān-i H̱ayrī: 186b/7-189a/9

40. Ḥikāyet-i Ebū ʻAbdullāh-ı Celālī: 189a/9-190a/9

41. Ḥikāyet-i İmām-ı Ebū Muḥammed-i Rūmī: 190a/10-190b/10

42. Ḥikāyet-i İmāmü'l-Meşāyiẖ İbn-i ʻAtā: 190b/10-192a/4

43. Ḥikāyet-i İbrāhīm bin Dāvūd-ı Mekkī Raḥimehullāh: 192a/4-192a/10

44. Ḥikāyet-i Yusuf Esbāṭ: 192a/10-192b/11

45. Ḥikāyet-i Ebū Yaʻḳūb-ı İsḥāḳ-ı Nehrī: 192b/11-193b/8

46. Ḥikāyet-i Mevzūn-ı Simnūn-ı Mecnūn: 193b/8-195b/10

47. Ḥikāyet-i Ebū Muḥammed-i Murtaʻiş: 195b/10-197a/10

48. Ḥikāyet-i Ebū ʻAbdullāh-ı Fażıl: 197a/11-198a/8

49. Ḥikāyet-i Ebu'l-Ḥasan-ı Pūşenkī: 198a/8-199a/3

50. Ḥikāyet-i Şeyḫ Ḥakīm-i Tirmiẕī: 199a/4-201a/7

51. Ḥikāyet-i Ebūbekr-i Āfāḳ: 201a/8-203a/3

52. Ḥikāyet-i ʿAbdullāh Menādil: 203a/3-203b/1

53. Ḥikāyet-i Şeyḫ ʿĀlī-yi Süheyl-i İsfahānī: 203b/1-203b/9

54. Ḥikāyet-i Ḫayru'n-Nessāc: 203b/10-205a/3

55. Ḥikāyet-i Ebū Ḥamza-yı Ḫorasānī: 205a/3-206a/5

56. Ḥikāyet-i Aḥmed-i Mesrūḳ: 206a/5-207a/2

57. Ḥikāyet-i ʿAbdullāh-ı Aḥmed-i Maġribī: 207a/2-207b/6

58. Ḥikāyet-i Ebū ʿĀlī-yi Cürcānī: 207b/6-208a/1

59. Ḥikāyet-i Şeyḫ Ebūbekr-i Türkistānī: 208a/1-209b/3

60. Ḥikāyet-i Muḥammed bin e's-Semmāk: 209b/3-210b/2

61. Ḥikāyet-i Muḥammed-i Eslem-i Anṭākī eṭ-Ṭūsī: 210b/2-211b/10

62. Ḥikāyet-i Muḥammed bin Ḥarb: 211b/10-214b/6

63. Ḥikāyet-i Ebū Fetḥ-i Mūṣılī: 214b/6-216a/7

64. Ḥikāyet-i Aḥmed-i Ḫuvārī: 216a/7-216b/9

65. Ḥikāyet-i Ḥamdūn-ı Ḳassār: 216b/9-218a/7

66. Ḥikāyet-i ʿAbdullāh-ı Ḥübeyḳ: 218a/7-218b/6

67. Ḥikāyet-i ʿAbdullāh-ı Muḥammed-i Ḥāfīf: 218b/6-224a/3

68. Ḥikāyet-i Ebū Muḥammed-i Ḥureyrī: 224a/4-231b/2

69. Ḥikāyet-i Ḥüseyin-i Manṣūr-ı Ḥallāc: 231b/3-239a/4

8. Eserin İmlâ Özellikleri

Üzerinde çalışılan eser oldukça temiz, gayet okunaklı ve harekeli yazı ile yazılmıştır. Eser umumiyetle Eski Anadolu Türkçesinin imlâ özelliklerini yansıtmaktadır. Eserde Türkçe kelimelerde vokaller umumiyetle hareke ile gösterilmiştir, ancak bazı Türkçe kelimelerdeki vokaller yazılmıştır. Burada asli uzun vokalli kelimelerdeki uzun vokaller yazılmıştır yargısına iki sebepten dolayı varılmamalıdır. Birincisi bu dönemdeki asli uzun vokalli tüm kelimelerin listesinin henüz tam olarak yapılmamış olması, ikincisi ise Türkçe kelimelerde aynı kelimenin vokali eserin bir yerinde gösterilmişken, başka bir yerinde hareke ile yazılmıştır.

8.1. Vokallerin Yazılışı

8.1.1. "a" Vokalinin yazılışı:

8.1.1.1. Kelime başında: Türkçe kelimelerde "a" vokali kelime başında medli elif (آ) veya elifin üzerine konan üstün(اَ) ile yazılmıştır.

acıkdı	آ جِقدِ ی	(234a 4)
açdı	آ چدِ ی	(143b 1)
açıldı	آ چِلدِ ی	(10b 11)
anı	آ نِی	(233a 4)
agardı	اَ غَر دِ ی	(177a 6)
agladı	اَ غلَدِ ی	(115a 3)
aldana	اَ لد نه	(99a 2)
altun	اَ لتون	(110b 11)
anar	آ كَر	(91b 15)

8.1.1.2. Kelime ortasında "a" vokalinin yazılışı: Kelime ortasında "a" vokali umumiyetle üstün (َ) ile yazılmıştır.

agardı	اَغَر دِ ى	(177a 6)
agladı	اَ غلَدِ ى	(115a 3)
aldana	اَ لد نه	(99a 2)
anar	آ كَر	(91b 15)
anamdur	اَنَمدُر	(33b 7)

8.1.1.3. Kelime sonunda "a" vokalinin yazılışı: Kelime sonunda "a" vokali elif ya da güzel he (ه ه) ile yazılmıştır.

anda	اَند ه	(101a 11)
anuñla	اَنكله	(105b 8)
arıca	آ رِجَه	(111b 6)
kaba	قبا	(160a 11)
kabada	قباد ه	(160b 1)
kanda	قند ه	(106a 4)
oda	او ُد ه	(213a 9)

"e" vokali:

8.1.2. "e" Vokalinin yazılışı:

8.1.2.1. Kelime başında "e" vokalinin yazılışı: Kelime başında "e" vokali hemzeli elif veya elif ile yazılmıştır.

eger	اكَر	(100b 7)
eglendi	اَ كلندِي	(101b 4)
ekerdi	اَكَر دِي	(58b 8)
etmek (ekmek)	اَتمَك	(67a 7)

eksilür	اَ كسِلور	(48a 5)
emdi	اَمدِي	(22b 5)
emek	اَمَك	(138b 7)
emer	اَمَر	(95b 4)
eyledi	اَيلدَ ى	(58b 7)

8.1.2.2. Kelime ortasında "e" vokalinin yazılışı: İç seslerde "e" vokali çoğunlukla üstün (َ) ile yazılmıştır.

emek	اَمَك	(138b 7)
emer	اَمَر	(95b 4)
eyledi	اَيلدَ ى	(58b 7)
eger	اكَر	(100b 7)
etmek (ekmek)	اَتمَك	(67a 7)

8.1.2.3. Kelime sonunda "e" vokalinin yazılışı: Kelime sonunda "e" vokali umumiyetle güzel he (ه ـه) ile yazılmıştır.

etegine	اَ تكَنه	(118a 4)
evinde	اَو ِندە	(184b 10)
gebre	كَبر ه	(119b 8)
gice	كيجِه	(100a 10)
gine	كِنه	(188a 5)
gölge	كُولكَه	(121b 6)

8.1.3. "ı" ve "i" Vokallerinin yazılışı:

8.1.3.1. Kelime başında "ı" ve "i" vokallerinin yazılışı: Kelime başında "ı" ve "i" vokalleri umumiyetle esreli elif ve ye (اِ ي) ile bazen de esreli elifle (اِ) yazılırlar.

istedi	اِستَدِي	(105b 5)
işde	اِشده	(173a 9)
işidür	اِشِيدُر	(71b 4)
iyi	اِيى	(20a 10)
ırak	اِرَاق	(126a 2)
ırlardı	ايِر لر د ي	(49b 6)
ırmakdur	اِر ماقدُر	(91b 6)
ısıcak	اِسِجق	(21a 1)

8.1.3.2 Kelime ortasında "ı" ve "i" vokalinin yazılışı: Kelime ortasında "ı" ve "i" vokali umumiyetle esre ile yazılır.

işidür	اِشِيدُر	(71b 4)
ısıcak	اِسِجق	(21a 1)
evinde	اَوِنده	(184b 10)
gine	كِنه	(188a 5)
gice	كيجِه	(100a 10)
eksilür	اَكسِلور	(48a 5)
açıldı	آچِلدِى	(10b 11)
arıca	آرِجه	(111b 6)

8.1.3.3. Kelime sonunda “ı” ve “i” vokalinin yazılışı: Kelime sonunda “ı” ve “i” vokali ye (ي ى) ve bazen de esreli ye (ىِ)ile yazılmıştır.

ırlardı	اِ ر لر د ي	(49b 6)
iyi	اِيىِ	(20a 10)
istedi	اِ ستَدِ ي	(105b 5)
eyledi	اَيلدَ ى	(58b 7)
emdi	اَمدِ ي	(22b 5)
eglendi	اَ كلندِ ي	(101b 4)
ekerdi	اَكَر دِ ي	(58b 8)
acıkdı	آ جِقدِ ى	(234a 4)
açdı	آ چدِ ى	(143b 1)
açıldı	آ چِلدِ ى	(10b 11)
anı	آ نِى	(233a 4)

8.1.4. “o” ve “ö” vokallerinin yazılışı:

8.1.4.1. Kelime başında “o” ve “ö” vokallerinin yazılışı: Kelime başında “o” ve “ö” vokalleri umumiyetle elif-vav ile üzerine konan ötre (اُو)ile yazılmıştır.

oğlan	اُ و غَلاَ ن	(34b 4)
olasın	اُ و لاَ سِن	(34b 3)
oldur	اُ و لدُر	(34b 4)
ol	اُ و ل	(100a 3)
öyle	اُ و يله	(220a 11)
o□udı	اُ و قوُدِ ي	(104b 7)
orta	اُ و ر تَه	(164b 11)

öldürdi	اُو لدُر دِ ي	(121a 10)

8.1.4.2. İlk hecede "o" ve "ö" vokallerinin yazılışı: Kelime ortasında "o" ve "ö" vokalleri ötre (ُ)veya ötreli vav ile (وُ)yazılmıştır.

gölge	كُولكَه	(121b 6)
boş	بُوش	(107b 3)
boynı	بُوينِى	(49a 1)
börk	بُور ك	(79a 10)
böyle	بُويله	(143b 8)

8.1.5. "u" ve "ü" vokallerinin yazımı:

8.1.5.1. Kelime başında "u" "ü" vokallerinin yazımı: Kelime başında "u" "ü" vokalleri ötreli elif (اُ)veya ötreli elif-vav (اُو)ile yazılmıştır.

ucuz	اُجوُز	(119b 9)
uçar	اُو چَر	(138a 7)
uçmak	اُو چَمَق	(11b 6)
üç	اُو چ	(101a 7)
ün	اُو ن	(14a 10)
üzüm	اُو زُ م	(126b 6)
üzere	اُو زُ ر ه	(39b 6)

8.1.5.2. Kelime ortasında "u" "ü" vokallerinin yazımı: Kelime ortasında "u" "ü" vokalleri ötre (ُ) veya ötreli vav (اُو)ile yazılmıştır.

üzüm	اُو زُ م	(126b 6)
ucuz	اُجوُز	(119b 9)
öldürdi	اُو لدُر دِ ي	(121a 10)
okudı	اُو قوُدِ ي	(104b 7)

oldur	اُولدُر	(34b 4)
işidür	اِشِيدُر	(71b 4)

8.1.5.3. Kelime sonunda "u" "ü" vokallerinin yazımı: Kelime sonunda "u" "ü" sesleri ötreli vav (وُ) ile yazılmıştır.

arzu	آرزُو	(169b 7)
atlu	آتلوُ	(241b 4)
eyü	ايوُ	(197a 8)
girü	كيرُو	(183a 5)

8.2. Konsonantların yazılışı

Arap alfabesinde, Türkçe'nin p, ç, g, ñ ünsüzlerini karşılayan özel işaretler bulunmadığından p (ب), ç (ج), g (ك), ve ñ (گ) işaretleri ile yazılmışlardır. Bununla birlikte ç'yi karşılamak için (چ), p'yi karşılamak için (پ) harfi de kullanılmıştır.

8.2.1. "ç" ünsüzünün yazılışı

İçinde ç ünsüzü bulunduran kelimelerde bu ünsüz başta, ortada ve son ses durumunda ya (ج) ile ya da (چ) ile yazılmıştır:

Hiç	هيچ	4a/2
çanaḳ	چنق	4b/2
çez-	چز	153a/2
giçe	كچه	6a/6
içer	اچر	6a/3
çekdiñüz	چكديكز	8a/1

8.2.2 “p” ünsüzünün yazılışı

Metinde Türkçe kelimelerde ön ses durumunda p- ünsüzüne ancak birkaç kelimede rastlanmaktadır. Bugün p ile yazılan parmak, piş- vb. kelimeler Eski Türkçe’de olduğu gibi genellikle ***b*** ile; barmak, biş- şeklinde yazılmaktadır.

paça	پا چا	43a/6
tepsi	تبسى	23b/5
ip	اپ	28b/8
öp	او پ	29a/9
ḳapu	قپو	9b/7
top	طوپ	10b/4
yapış	يا پش	50a/2
arpa	ار په	52b/9
kop	قوپ	60b/5

8.2.3 “g” ünsüzünün yazılışı

Metnimizde g ünsüzü kef (گ/ک) ile yazılmıştır:

geç-	گچ	54b/2
geçür-	گچور	221b/7
geñezlik	گگز لك	203b/7
gereklü	گر گلو	198a/5
gerek-	كر ك	230b/4
geyik	گيك	219b
gice	گيجه	189b/5

girü	گير و	39a/5
gizle-	گـز له	114b/9
götür-	گـتور	63b/1
göyün-	گـوين	136a/11

8.2.4 “s” ünsüzünün yazılışı

Metnimizdeki Türkçe kelimelerde bu ünsüz sad (ص) ve sin (س) ile yazılmaktadır. Genellikle kalın ve incelik durumlarına göre yazılışta uyum vardır. Yabancı asıllı kelimelerin yazılışında kelime içerisinde kalın ve ince sıradan ünlülerin bulunuşuna göre sad ve sin’in yazılışında da genellikle bir düzen vardır.

ṣaġ	صا غ	174a/6
ṣaġır	صا غر	178a/9
ṣaḳla-	صقله	14a/10
seksen	سگسا ن	241b/6
selāmatlıḳ	سلامتلق	202b/7
selāmet	سلامت	231b/2
ṣıçra-	صچر ا	60a/6
söyün-	سوين	49b/3

8.2.5 “t” ve “d” ünsüzlerinin yazılışı

Metindeki t-/d- durumu karışıktır. Eski Türkçedeki t-’ler genellikle sedalılaşıp d-’ye dönmekle beraber durum çok net değildir. Birçok kez metinde aynı kelimenin hem

t-’li hem d-’li şekli bulunmaktadır. (dur-/ṭur-, doḳun-/ṭokun-, duy-/ ṭuy- vb.) Metindeki bazı örnekler şu şekildedir:

danış-	د انش	95a/5
delü	د لو	100a/8
demür	د مور	236a/2
depe	د په	81b/10
depren-	د پر ن	106b/6
doy-	د و ي	107a/7
döşek	د و شك	155b/1
duy-	د و ي	133b/4
dükeli	د و گلي	74a/5
düken-	د و گن	139b/3
dütün	د تون	101b/9
düz-	د ز	132b/11
düzül-	د و ز ل	177b/3
ṭoġrult-	طوغر لت	40a/4
ṭoḳuyıcı	طقويجى	204a/6
ṭoḳuzuncı	طقوز نجى	149b/6
ṭoldur-	طولد ر	156a/8
ṭolu	طلو	122b/2
ṭon-	طو ڭ	123a/10
ṭoñuz	طگوز	41a/5
ṭoy-	طوي	234a/10

ṭul	طول	15b/11
ṭuy-	طوي	92b/6
ṭoġ-	طوغ	122b/6
ṭoḳuz	طقوز	191b/2

8.2.6 "ñ" ünsüzünün yazılışı

ñ ünsüzü ön ses durumunda bulunmaz, yalnızca iç ve son ses durumunda bulunur. Metnimizde hep kef (گ) ile yazılmıştır:

baña	بگا	163b/2
bañla-	بگل	133a/11
beñiz	بگز	224b/11
beñzet-	بگز ت	95b/11
buña	بگا	213b/10
gözüñgü	كوز گگو	155b/2
iñile-	اگيله	98a/2

8.3. SES BİLGİSİ

8.3.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

8.3.1.1. i > e; e > i değişmesi

Eski Anadolu Türkçesi döneminin önemli ses özelliklerinden birisidir. Bazı kelimelerin ilk hecesindeki veya tek ünlüsü olan sesin *e* mi yoksa *i* mi olduğu tam belirgin değildir.[49] Bu nedenle metnimizde bu kelimelerin iki şekilde de yazılışı

[49] M. Özkan, age., s. 99.

bulunmaktadır. Bu ünlü sesin *i* veya *e* olduğunu yazıdaki harekelerden anlamaktayız. Metin oluşturulurken hareke esas alınmıştır. Günümüzde *e* ünlüsü ile kullanılan pek çok kelimenin o dönemde *i*'li şekilleri vardır. Metnimizde *i*'li yazılıp bugün *e*'li kullandığımız kelimelerden bazıları:

girçek 76b/2, *gice* 39b/8, *girü* 9b/11, *idin-* 149a/10, *ir-* 60b/10, *iriş-* 27a/3, *irte* 19b/11, *işik* 172a/11, *iy* 8a/10

Bununla beraber metinde bu tür kelimelerin hem e'li hem i'li şekilleri de bulunmaktadır.

beş 11a/11~*biş* 44b/10, *bez* 21b/11~ *biz* 196b/2, *gerçek* 74a/7~*girçek* 76b/2, *giç-* 6a/6~ *geç-*20b/8, *giy-*15a/4~*gey-* 9a/3

8.3.1.2. Ünlü düşmesi

a. Genellikle vurgusuz olan orta hecede görülür.

Metinde orta hece ünlüsü düşen kelimelerden bazıları şunlardır: *gönlü* 6a/9, *oğlan* 95a/8, *buyruk* 115a/9

b. *İçün* ve *ile* edatlarının ekleşmesi

İle ve içün edatları ekleşmeye başlamıştır. Ancak tam bir ekleşmeden de söz edilemez. Halk dilinin söyleyiş kolaylığı ve rahatlığı ile ve içün edatlarının ilk hecelerindeki ünlüyü bazen düşürmüştür. Metinden bazı örnekler:

senüñ-çün 24a/4, *hürmeti-çün* 114a/2,, *ḥaḳḳı-çun* 15a/2, *ḫavf-la* 20a/4

c. *i-* fiilinin ekleşmesi

i. fiili ve *i-* fiilinin gerundium şekli *-ken*'in ilk hecesinin düşürüldüğü görülür.

Bazı örnekler:

giderken 50a/4< gider iken, *varurken* 42a/2 < *varur iken, oğlancuġken 22b/3, < oğlancuḳ iken, diriken 38a/11<diri iken*

virürdi 100a/10 < virür idi, dererdi 100/9 < derer idi, degüldi 100a/3< degül idi

varsa 50a/9< var ise, yoḳsa 16a/5 < yok ise, bulursa 8b/9 < bulur ise

d. Bazen de *ile*, *içün* edatları ile i- fiilinin çekimli şekilleri, sonu ünlü ile biten bir kelimeyle birleştiği vakit ünlü karşılaşmasını önlemek için araya bir -y- koruyucu ünsüzü gelmektedir.

ne-y-idi 8a/1, süñü-y-ile 20a/4, ṣuffa-y-ıla 8a/8, gözi-y-ile 13a/6

8.3.1.3. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten kelimelerden sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiği zaman ünlülerden biri düşerek iki kelime birleşir. Metinde aşağıda örneklerini verdiğimiz sözcükler bugün de ünlüsü düşmüş olarak kullandığımız sözcüklerdir. Bu tip ünlü düşmeleri kalıcı tiptedir.

böyle (< bu + ile) 26b/4, 42a/6, 49b/1, 104a/5

şöyle (< şu + ile) 15b/11, 37b/10, 40b/4, 100a/1, 134b/2, 153a/3, 165a/7, 176a/4, 188a/9, 225a/2

şimdi (< şu + imdi) 12b/5, 40a/11, 89a/1, 107b/6, 134a/10, 160b/7, 180a/3, 198b/4, 232a/11

kendüz (kendü + özi) 59a/10

nesne (<ne + ise + ne) 10a/1, 21a/7, 55b/5, 88a/10, 142a/10, 191b/9, 214a/3

kimesne (<kim + ise + ne) 173a/9

8.3.1.4. Ünlü Türemesi

Eski Anadolu Türkçe'sinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesinin örnekleri pek fazla değildir. Ancak kelime ortasında birkaç kelimede rastlanan ses hadisesidir.[50]

---

[50] Mustafa Özkan, age. s. 105

azacuḳ 151b/6 <az+cuk, *azıraḳ* 46a/11<az+rak

Ses yapısı bakımından Türkçe'nin ses kurallarına ters düşen bazı yabancı kelimelerde ses düşmesi hadisesi görülmektedir. Bünyesinde çift ünsüz barındıran bu yabancı kökenli sözcükler, çift ünsüzlerinin arasına ünlü getirilerek Türkçe söyleyişe uydurulmuştur. Metnimizde bu tür sözcüklerin bazısı ünlü türemesine uğramış, bazısı asli şekliyle kullanılmıştır:

'*öẕür* < '*öẕr* 37b/10, '*aḳıl* 43b/1< '*aḳl* 8a/9, *ḫayır* 166a/3 < *ḫayr* 9b/2, *ḫamīr* 147a/9< ḫamr 229b/11,ġusül. 161a/7 < *ġusl* 146b/8

8.3.2. Ünsüz Değişmeleri

8.3.2.1. b > p değişmesi

Bazı kelimelerde *b*'ler Eski Türkçede olduğu gibi *b*'li şeklini devam ettirmiş, bugün olduğu gibi *p*'li yazılmamışlardır.

barmaḳ 69a/10> *parmak*, *bāzār* 23a/7*>pazar,*

*Ancak bir kelime hem p, hem de b ile yazılmıştır.

baca 228b/4> *paca i* 62b/6

8.3.2.2. b > v değişmesi

Eski Türkçe'deki bazı kelimelerin ön, iç ve son ses durumundaki *b*'leri *v* olmuştur. Metnimizde geçen örnekler:

ev 22b/11< eb

var-61a/9, < bar-

vir-9b/10< ber-

yavuz 18a/2 *< yabuz*

8.3.2.3. t > d değişmesi

Eski Türkçe döneminde kelime başında bulunan bazı t'li şekillerin d'ye dönüşmesi Eski Türkçe döneminin sonlarında başlamıştır. Eski Anadolu Türkçesinde *t*'yi devam ettirme ve *d*'ye dönüştürme bakımından karışık bir durum vardır. Bu da yüzyıldan yüzyıla ve eserden esere değişiklik gösterir. Genellikle ince sıradan kelimelerin başındaki *t*'ler *d*'ye dönüşürken kalın sıradan kelimelerdeki *ṭ*'ler daha çok korunmuş ve bunlar da genellikle *tı* (ط) ile yazılmıştır. [51]

d ile yazılanlar:

danış-95a/5, delü100a/8, demür236a/2, depe81b/10, depren-106b/6, doy-107a/7, döşek155b/1, duy-133b/4

ṭ ile yazılanlar,:

ṭoġrult-40a/4, ṭoḳuyıcı204a/6, ṭoḳuzuncı149b/6, ṭoldur156a/8, ṭolu 122b/2, ṭon-123a/10, ṭoñuz41a/5, ṭoy-234a/10, ṭul15b/11

Ancak hem *d*'li hem de *ṭ*'li şekilde kullanılan sözcükler de vardır:

duy- 133b/4 ~ ṭuy- 92b/6, doḳuz 54a/6 ~ ṭokuz 54a/6, 92a/1, dur- 99a/11 ~ ṭur-78b/5, doy- 107a/7 ~ ṭoy- 234a/10

8.3.2.5. ḳ > ḫ değişmesi

Türkçe kelimelerde ön ses durumunda *ḫ* sesi yoktur. Bu nedenle ön sesteki *ḳ*'lar kendini muhafaza etmektedir. (bk. *ḳanda* 92a/3, *ḳanḳısın* 65a/12) Türkçe kelimelerde iç ve son ses durumundaki ḳ > ḫ değişikliği ise EAT'de sıkça görülen bir ses olayıdır. Ancak bu düzenli bir ses olayı değildir. Çünkü metnimizde de olduğu gibi aynı kelimenin hem *ḳ*'lı hem *ḫ*'lı şekli vardır.

aḫşam 153a/3, 225a/2, *yoḫsa* 83b/10, *yoḫsul* 137a/11, *yoḫsulluḳ* 47b/11

---

[51] M. Özkan, age. s. 106

Hem *ḳ*'lı hem *ḫ*'lı şekli olan kelimeler:

yoḫsa 83b/10, 86b/2 ~ *yoḳsa* 16a/5

8.3.2.6. g > v değişmesi

Eski Türkçe'de birden fazla heceli kelimelerin son seslerindeki ġ/g ünsüzleri ile ek ve hece başındaki ġ/g'ler batı Türkçesine geçerken bir kısmı düşmüştür. Düşen bu seslerden bir kısmı kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırırken (*ayru* 90b/8< *adrıg*,) bir kısmında her hangi bir değişiklik olmamıştır. (*kiçilük* 61a/1, < *kiçig, ḳatı* 228a/5 <*ḳatıġ*)

Bu kelimelerde ise g > v değişimi görülmektedir:

gövde 180b/9 <*gögde, ḳov-* 188a/11<*ḳoġ-*

8.3.3.Ünsüz Düşmesi

8.3.3.1. g düşmesi

Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki *ġ/g*'lerin bir kısmı ile yapım ve çekim ekleri başındaki *ġ/g*'ler Eski Anadolu Türkçesinde düşmüştür. Metinde bu ses olayına şu örnekler gösterilebilir:

belür- 15a/6 <*belgür-*, *biti* 181b/8, 197b/5, 203b/4 <*bitig, dürlü* 68a/3, 188a/9 <türlüg, *görklü* 23a/4, 150a/11, 211b/1 <*körklüg, ḳapu* 92a/10, 123b/4 <kapıġ, *ḳatı* 228a/5 <ḳatıġ

8.3.4. Ünsüz türemesi

8.3.4.1. Ünsüz İkizleşmesi

Bu seslerin düşmesi ya da değişmesi sonucu bir kaç kelimede -ss- ikizlenmesi görülmektedir.

issi 9b/7 < idisi, *ıssı* 31a/2, < ısıg

9. Metnin Transkripsiyon ve İmlâsında İzlenen Yol

1. Metnin tespitinde bilimsel eserlerde uygulanan transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

2. Her sayfaya varak ve satır numarası verilmiştir.

3. Metnin transkripsiyonunda normal cümle düzeni kullanılmış ve noktalama işaretleri kullanılarak anlamlandırma yapılmıştır.

4. Metnin okunuşunda ikili imlâya sahip kelimeler yazıldığı gibi transkripsiyon–lanmıştır: beş biş, ye- yi-,de- di- vb…

5. Metinde -ub şeklinde yazılan zarf-fiil eki –up / -üp olarak gösterilmiştir.

6. "ile, için" edatlarıyla "idi, ise gibi i- fiilinden türeyen kelimelerinin okunuşunda ayrı ve bitişik yazılma durumları göz önüne alınmıştır. Bitişik yazılmalarda araya kısa çizgi "-" konulmuştur: gözi-y-ile, aġyār-ıla, muḳtedāsı-y-ıdı.

7. Arapça ve Farsça birleşik kelime ve ikilemelerde araya kısa çizgi "-" konulmuştur: be-ġāyet, kerrem-allahu, resūl-ullāh.

8. "n'ol-, n'eyle-, n'it-" gibi ünlü düşmelerinin olduğu kelimelerde düşen ünlü kesme işareti ile gösterilmiştir.

9. Arapça ve Farsça kısımlar Arap harfli olarak verilmiş; metinde açıklaması verilmeyen kısımların Türkçeye çevirisi yapılmıştır.

10. Müstensih tarafından yapılan eksik yazılışlar tamir edilirken < > işareti, silik veya okunmayan yerlerdeki tamirler [ ] işareti ile gösterilmiştir.

11. Bildirme görevindeki "durur" kelimesi araya çizgi konarak gösterilmiştir.

12. Metinde kırmızı olarak yazılan yerler ve kelimeler koyulaştırılarak **(bolt)** olarak yazılmıştır.

13. Metinde yer alan vâv-ı ma'dûleler "ḫ^{v}ā" şeklinde gösterilmiştir.

14. Dikkatsizlik sonucu yanlış yazılmış olduğu tahmin edilen kelimelerin doğru biçimleri yazılmış, asıl metinde geçen yanlış biçim dipnotta gösterilmiştir.

15. Metinde geçen sûreler dipnotta belirtilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

ADAMOVİĆ, Milan (2009): *Floransalı Filippo Agenti'nin Notlarına Göre (1553) XVI. yüzyıl Türkçesi,* Çeviren: Aziz MERHAN, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

AKALIN, Mehmet (1975): Ahmedi, Cemşîd ü Hurşîd, İnceleme-Metin, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

AKALIN, Mehmet (1988): *Tarihi Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

ARAT, Reşit Rahmeti (1979): *Kutadgu Bilig III, İndeks,* (Haz.: Kemal Eraslan-Osman F. Sertkaya-Nuri Yüce), TKAE Yayınları, İstanbul.

ARAT, Reşit Rahmeti (1992): *Edip Ahmet b. Mahmud Yügneki, Atabet'ül-Hakayık,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ARGUNŞAH, Mustafa (1999): *Tuhfe-i Murâdî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ATA, Aysu (1988): *Nehcü'l-Ferâdis III. Dizin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ATA, Aysu (2004): *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası), Karahanlı Türkçesi, Giriş-Metin-Notlar-Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ATALAY, Besim (1941): *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.

ATALAY, Besim (1998):*Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi c.I-IV.,*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ATTÂR, Feridüddîn (2007): *Evliyâ Tezkireleri*, Çeviren: Süleyman Uludağ, Kabalcı Yayınevi.

AYAN, Gönül (1998*): Lâmi'i Vamık u Azrâ, İnceleme-Metin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

AYDIN, Harun (2005): *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Dizin, 104b-207b*), (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

AYVERDİ, İlhan (2006): *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3 cilt, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.

BANGUOĞLU, Tahsin (2000): *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

BİRAY, Himmet (1999): *Batı Grubu Türk Yazı Dillerine İsim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

BODROLİGETİ, A. (1968): "Ferîdûn 'Attar Tazkiratu'l-avliyâ Adlı Eserinin İlk Türkçe Tercümesi Hakkında", *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.: 87-97.

BOROVKOV, A.K. (2002): *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Sözvarlığı (XII-XIII. Yüzyıllar),* Çeviren: Halil İbrahim USTA - Ebülfez AMANOĞLU, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

BOZKURT, Fuat (2000): *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayınları, Ankara.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi (1975): *Osmanlı Müellifleri 1299-1915*, Hazırlayan: A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, 3 Cilt, Meral Yayınları, İstanbul.

CAFEROĞLU, Ahmet (1968): *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.

CAFEROĞLU, Ahmet (2000): *Türk Dili Tarihi I-II*, Enderun yayınları, İstanbul.

CANPOLAT, Mustafa (1981): *□Ömer Bin Mezíd, Mecmū□atü'n-Neẓā□ir*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

CEMİLOĞLU, İsmet (1994): *14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

CLAUSON, Gerhard (1960): *Sanglax. A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammed Mahdí Xān*, London.

CLAUSON, Sir Gerhard (1972): *An Etymological Dictionary of pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford.

ÇAĞATAY, Saadet (1963): *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.

ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007): *Ötüken Türkçe Sözlük,* Ötüken Yayınları, 5 cilt, İstanbul.

DEMİRCİ, Ümit Özgür-Şenol KORKMAZ (2008): *Şeyyâd Hamza, Yūsuf u Zelíhā (Giriş-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma-Dizin ve Sözlük-Tıpkıbasım)*, İstanbul.

DEMİREL, Mustafa (2004): *Kemāl Paşa-zāde, Aġmed bin Süleymān Şemseddín, Yūsuf u Zelíĥā, Çeviriyazı ve Tıpkıbasım*, Harvard University.

DEMİREL. Özlem (2005): *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Dizin, 1a-104a*), (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

DENY, JEAN (2004): Türk Dilinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi), Çev.: Oytun Şahin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Derleme Sözlüğü (1963-82): c.: I-XII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2007): *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, 24. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.

DİLÇİN, Cem (1983): *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

DİLÇİN, Cem (1992): *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

DİLÇİN, Dehri (1946): *Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.

DİLEK, Sunaya (2005): *Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil, Fiilden Fiil Yapma Ekleri ve Fonksiyonları (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul.

Divanü Lûgati't-Türk Dizini (1972): Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

DOERFER, Gerhard 1963-75: *Türkische und mongolische Elemente im Neu-persischen*, I-IV, Wiesbaden.

DURMAZ, Esra (1994): *Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmeti*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

EDİSKUN, Haydar (2003): *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (1984): *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yayınları, Ankara.

ERDAL, Marcel (1991): *Old Turkic Word Formation: A Fuctional Approach to the Lexicon I-II*, Wiesbaden.

EREN, Hasan (1999): *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara.

ERGİN, Muharrem (1997): *Türk Dil Bilgisi,* 21. Baskı, Bayrak Yayınları, İstanbul.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet (1952): *Ahmed-i Dai, Hayatı ve Eserleri*, Üçler Basımevi, İstanbul.

ERÜNSAL, İsmail E.-Ahmet Yaşar OCAK (1995): *Elvan Çelebi, Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye, (Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkabevî Tarihi)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

GABAİN, A. Von (1988): *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

GENÇ, Gülcan (2005): *Eski Anadolu Türkçesinde İsimden İsim, Fiilden İsim Yapma Ekleri ve Fonksiyonları (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul.

GÜLENSOY, Tuncer (1986): *Doğu Anadolu Osmanlıcası –Etimolojik Sözlük Denemesi–*, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer (2007): *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer (1997): *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer-Erdoğan Boz (2004): *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Yayınları, Ankara.

GÜNER, Fatma Turhal (1996): *Şeyyad Hamza'nın "Vefât-ı Hazret-i Muhammed 'Aleyhi's-selâm" Adlı Mesnevisi*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

GÜRSOY-NASKALİ, Emine (1987): *Sinan Paşa, Tezkiretü'l-Evliyâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991): *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HATİPOĞLU, Vecihe (1981): *Türkçenin Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KAÇALİN, Mustafa S. (2006): *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

KANAR, Mehmet (2000): *Farsça-Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul.

KANAR, Mehmet (2003): *Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yayınları, İstanbul.

KANKILINÇ, Verdi (1972*): Uygurca Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi, Araştırma-Metin, (Basılmamış Doktora Tezi)*, İ.Ü. Türkiyat Enstitüsü, Nu: 1300, İstanbul.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan (1989): “Bir Tezkiretü’l-Evliyâ Tercümesi Hakkında”, *İlim ve Sanat*, S.:7, s.:83-85.

Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (1989): *Seyfî Sarâyî, Gülistan Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KARTAL, Ahmet (2003): “Attâr’ın Tezkiretü’l-Evliyâ İsimli Eseri ve Türkçe Tercümeleri”, *Diriözler Armağanı*, Ankara, s.: 383-405.

Katip Çelebi, Keşfü’z-Zunûn (2007): Arapçadan Çeviren: Rüştü Balcı, 5 Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

KOCAOĞLU, Timur (2002): “Tarihi Metinlerin Trankripsiyonlanmasında Kapalı ė / i Sorunu.” *Türk Kültürü*, S.: 483- 484, İstanbul, s.: 266-281.

KORKMAZ, Zeynep (1973): *Ŝadru’d-dín Şeyhoğlu, Marzubān-nāme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1977): “Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, *Türkoloji Dergisi*, c.: VII, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, s. 13-22.

KÖKTEKİN, Kazım (2007): *Yusuf-ı Meddâh, Varka ve Gülşah*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KÖPRÜLÜ, Fuat (1986): *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul.

KUT, Günay (1989): “Ahmed-i Dâ’î” mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.:2, İstanbul, s. 56-58.

KUT, Günay-Nimet Bayraktar (2003): *Şemsí Aġmed Paşa, Şeh-nāme-i Sulṭān Murād*, The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University.

KÜLTÜRAL, Zühal – Latif Beyreli (1999), *Şerîfî Şehnâme Çevirisi (Sözlük),* IV, TDK, Ankara.

KÜLTÜRAL, Zühal (2009): *Hacı Mustafaoğlu, Mecmaü’l-Envâr, Tenkitli Metin-İnceleme*, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2009.

MANSUROĞLU, Mecdut (1946): “Anadolu Türkçesi (XIII. asır) Şeyyad Hamza’ya Ait Üç Manzume”, *TDED*, c.:I, S.: 3-4, İstanbul, s. 180-195.

MANSUROĞLU, Mecdut (1946): “Anadoluda Türk yazı Dilinin İlk Mahsulleri”, *TDED*, c.: 1, S.: 1, İstanbul, s. 9-17.

MENINSKI, Franciscus á Mesgnien (2000): *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum, Index der türkischen Wörter-VI,* Mit einer Einleitung und mit einem türkischen Wortindex von Stanisław Stachowski, sowie einem Vortwort von Mehmet Ölmez, Simurg, İstanbul.

NADALYAYEV, V. M.- vd. (1969): *Drevnetyurkskiy Slovar’*, Leningrad.

OLCAY, SELAHATTİN (1965): *Ebu’l-Leys Semerkandi, Tezkiretü’l-Evliyâ Tercümesi, İnceleme-Metin-İndeks*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

ÖZKAN, Mustafa (1993): Mahmûd b. Kādî-i Manyâs, Gülistan Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ÖZKAN, Mustafa (1995): *Türk Dilinin Yayılma Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ÖZÖN, Mustafa N. (1959): *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İstanbul.

ÖZTÜRK, Zehra (2001): *Hamdu’llāh Hamdí’nin Yūsuf u Zelíĥā Mesnevisi, Giriş-Metin-İnceleme ve Tıpkıbasım*, 1. cilt: *Tipler, Motifler ve Tıpkıbasım [Ayasofya K. 390/1]*, 2.cilt: *Tenkitli Metin*, Harvard University.

ÖZYETGİN, A. Melek (2001): *Ebū Çayyān, Kitābu’l-İdrāk li Lisāni’l-Etrāk, Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*, Köksav, Ankara.

PAKALIN, Mehmet Zeki (1971): *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3Cilt, İstanbul.

RADLOFF, Wilhelm (1893-1911): *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, Bd. 1-4, St. Petersburg.

RÄSÄNEN, Martti (1969): *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki.

RÁSONYİ, L. (1968): “Feridüddin Attar Tezkeretü’l-Evliyâsının Budapeşte Yazması”, *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.: 83-86.

REDHOUSE, Sir James W. (1974): *A Turkish and English Lexicon*, Beirut.

RİTTER, Helmuth (1993): “Attar” maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, s.: 7-12.

RÖHRBORN, Klaus (1977-98): *Uigurisches Wörterbuch 1-6*, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden.

SAĞOL, Gülden (1993-99): *An Inter-Linear Translation of The Qur'an into Khwarazm Turkish, Introduction, Text, Glossary and Facsimile: I. Introduction and Text, II. Glossary, III. Facsimile of the MS Süleymaniye Library, Hekimoğlu Ali Paşa No. 2, Section One: 1b-300b, Section Two: 301a-587b,* Harvard University.

SAMİ, Şemsettin (1899-1900): *Kāmûs-ı Türkî*, İstanbul.

SARI, Mevlût (1980): *El-Mevârid, Arapça-Türkçe Lûgat*, İstanbul.

SERTKAYA, Ayşe Gül (1999): "Ferîde'd-Dîn-i 'Attâr'ın Tezkire-i Evliyâsı'nın Doğu Türkçesi Tercümesinde Ca'fer-i Sâdık Bölümü", *İlmi Araştırmalar*, 8. Sayı, İstanbul, s.: 221-232.

SERTKAYA, Ayşe Gül (2000): "Ferîde'd-Dîn-i 'Attâr'ın Tezkire-i Evliyâsı'nın Doğu Türkçesi Tercümesinde Veys-i Karenî Bölümü", *İlmi Araştırmalar*, 9. Sayı, İstanbul, s.: 193-208.

SEVORTYAN, E. V. (1974-97): *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskix Yazıkov*, c.: I-V, Moskva.

STEINGASS, F. (1975): *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Librairie du Liban Publishers, (New Reprint) Beirut, Lebanon.

ŞAHİN, Hatice (2003): *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

ŞAHİNOĞLU, M. Nazif (1992), *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, "Attar, Feridüddin" mad., IV.

ŞÜKÛN, Ziya (1984): *Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftar-Ferheng-i Ziyâ,* 3. Cilt, İstanbul.

Tarama Sözlüğü (1963-77): (Haz.: Ömer Asım Aksoy-Dehri Dilçin), c.: I-VIII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TAŞ, İbrahim (2009): *Süheyl ü Nev-Bahâr'da Eskicil Öğeler*, Palet Yayınları, Konya.

TEKCAN, Münevver (2007): *Hakîm Ata Kitabı*, Beşir Kitabevi, İstanbul.

TEKİN, Talat (1951): *13. Asır Anadolu Şairlerinden Şeyyâd Hamza'nın Destan-ı Yûsuf Mesnevisi Üzerinde Dil Tetkikleri*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul.

TEKİN, Talat (1988): *Orhun Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TEKİN, Talat (1995): *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara.

TEZCAN, Semih (1994): *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar*, Simurg Yayınları, Ankara.

TEZCAN, Semih (2001): *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, YKY, İstanbul.

TIETZE, Andreas (2002, 2009): *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C.: 1: A-E, C.: 2:F-J İstanbul-Wien.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1963): *Şeyhî'nin Hüsrev u Şîrin'i, İnceleme-Metin*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1978): *Osmanlı Türkçesi Grameri-III*, Alfa Yayınları, İstanbul.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1994): *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

TOPALOĞLU, Ahmet (1978): *Muhammed b. Hamza, XV. yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satırarası" Kur'ân Tercümesi I-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

TOPARLI, Recep-Hanifi Vural-Recep Karaatlı (2003): *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TURAN, Zikri (1999): "Eski Anadolu Türkçesinde Ol- Cevherî Fiili", *TDAY-Belleten*: 1996, s. 265-289.

Türk Ansiklopedisi (1970): "Candaroğulları Maddesi", 9. cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s: 320-322.

Türk Ansiklopedisi (1976): "Mahmut Paşa Maddesi", 23. cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s: 181-183.

Türkçe Sözlük (2005): 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı,* 2. bs., Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984.

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu (2001): YKY, İstanbul.

YAVUZ, Kemal (2000): *Âşık Paşa, Garib-nâme*, Cilt: I/1, I/2, II/1, II/2, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

YAVUZ, Orhan (2006): *Anadolu Türkçesiyle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri (İnceleme-Gramer-Metin)*, Tablet Kitabevi, Konya.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (1995): *Ku'ân-ı Kerim ve Türkçe Meali*, (Sadeleştirenler: M. Sadi Çögenli, Nevzat H. Yanık) Huzur Yayınevi, İstanbul.

YELTEN, Muhammet (2009): *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

YILDIZ, Osman (2008): *Yūsuf u Zelíĥā (Destān-ı Yūsuf), Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

YÜCE, Nuri (1988): *Mukaddimetü'l-Edeb*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

II. BÖLÜM

METİN

METİN

[1b] [1] Hāźā Kitābu Teźkiret'ül-Evliyā

[2] Bismillāhirraḥmānirrāḥīm

[3]الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير [4] خلقه محمد وآله أجمعين اما بعد حضرت سما[5]رفعت خداوندكار صاحب حشمت سلطان اعظم [6] حاقان معظم مالك رقاب الامم باسط الامن والامان[7]ناشر العدل والإحسان السلطان ابن سلطان والحاقان ابن [8] حاقان أبو الفتح ملك اسفندبار بهادر خان أعز الله أنصار [9] دولته بحرمة أنبيائه وخذل أعداء مملكته بصدق أوليائه [10] بو بندهء كمينه وداعئ دولتخواه ديرينهء خودرا بنظر [11] عنايت ملحوظ كردانيده اشارت فرمودند كه كتاب تذكرة الاولياء را [1] [2a] كه شيخ أعظم السالك الناسك واقف أسرار الواصلين [2] الهادي إلى طريق اليقين عطار قدس الله روحه العزيز بزبان [3] فارسي جمع كرده است بزبان توركي ترجمه كردم تا [4] عاشقان روم اين مرز بوم را شفقت بخواندن اين زيادت [5] كردم واز سيرت اوليا وسلوك اصفيا نا خبر كشته [6] تابع طريق ان طائفه كنند اين فقير قليل البضاعة [7] كفتم كه اي سلطان من واي حكم توران بر زوان [8] مصراع هرچه فرماني بجان خدمت كنم بيت مرا [9] كه خوصلهء صعوه ميسر نيست چكونه لقمهء شاهباز [10] خضم كردد كرهء ثانيه حكم جهان مطاع لا زال [11] نافذا نافذ كشت قدم در نه وميسر پيشكهء دولت [1] [2b] وهمت اوليا ممدي ومعاون تو خواهد بود از ذوق اين [2] خطاب شريف كفتم كه بيت تو مرا دل ده و [3] دليري بين روبهء خوش خوان شيري بين بعد زان[4]باستخارة الله تعالى ويستمدا من روح الأولياء تقبل رفت [5] كه اين جا حضرت شيخ كه هر نقل بيان كرده اند ما [6] حصل ان بتركي شود والله الميسر والمعين والهادي [7] إلى السداد والرشاد وإليه المرجع والمآب وهو على كل شيء قدير

[8] Caʻfer-i Ṣādıḳ 25, Veys el-Ḳarānī 30, Ḥasan-ı Baṣrī, Mālik-i Dīnār, Muḥammed bin Vāsiʻ [9] Ḥabīb-i ʻAcemī, Ebū Ḥāzım Mekkī, ʻUtba-ı Ġulām, Rabīʻatu'l-ʻAdeviyye, Fużayl ibn-i ʻIyāż [10] İbrāhīm Edhem, Bişr-i Ḥāfī, Ẕe'n-nūn-ı Mıṣrī, Bāyezīd-i Besṭāmī, ʻAbdullāh ibn-i Mubārek [3a] [1] Sufyān-i Ŝevrī, Şaḳīḳ-i Belḫī, Ebū Ḥanīfe, Muḥammed Şāfiʻī, Aḥmed-i [2] Ḥanbel, Dāvūd-ı Ṭāʻi, Ḥāriŝ Muḥāsibī, Ebū Süleymān Dārānī, Muḥammed es-Semmāk, Muḥammed bin Eslem[3] Aḥmed ibn-i Ḥażreviyye, Ḥātem-i Aṣam, Süheyl bin ʻAbdullāh, Maʻrūf-ı Kerḫī, Serī-i Saḳaṭī [4] Fetḥ-i Mūṣılī, Aḥmed-i Ḥuvārī, Aḥmed Ḥażreviyye, Ebū Turāb-i Naḫşī, Yaḥyā bin Muʻāẕ [5] Şāh Şucāʻ-i Kirmānī, Yusuf bin Ḥasan, Ḥamdūn Ḳaṣṣār, Ebū Ḥafṣ Ḥaddād, Manṣūr ʻAmmār [6] Aḥmed ibn el-ʻĀṣ<ım> Antākī, ʻAbdullāh bin Ḥaybūḳ, Cüneyd Baġdādī,

‘Ömer ibn-i ‘Os̱mān Mekkī, Ebū Sa‘id Ḫazzān [7] Ebū’l-Ḥasan Nūrī, Ebū ‘Os̱mān-ı Ḫayrī, Ebū Muḥammed Rūmī, İbn-i ‘Aṭā Raḥmetullāh, İbrāhīm Zekkī[8],Yusuf Esbāṭ, Ebū Ya‘kūb, Semnūn Müḥibb, Ebū Muḥammed Murta‘iş, Muḥammed bin Fażl [3b] [1] Ebū’l-Ḥasan Būşencī, Muḥammed bin ‘Alī Tirmiẕī, Ebūbekr Varrāḳ, ‘Abdullāh bin Menādīl, ‘Alī Sehl İṣfahānī [2], Ḫayru’n-Nessāc, Ebū’l-Ḫayr Aḳta‘, Ebū Ḥamza Ḫurasānī, ‘Abdullāh Aḥmed Maġrıbī, Aḥmed bin Mesrūḳ [3], Aḥmed Ru‘avī ‘Abdullāh, Ebū ‘Alī Curcānī, Ebūbekr Türkistānī, Ebū ‘Abdullāh Ḫafīf, Ebū Muḥammed Ḥarīr, [4] Ḥüseyin Manṣūr Ḥallāc, İbrāhīm Ḫavāṣṣ, Memşādī Dīneverī, Ebū Baṣr Sarāḥ, Ebūbekr Şiblī, [5] Ebū’l-‘Iyāż, Ebū ‘Alī Daḳḳāḳ, Ebū’l-Ḥasan Ḫaraḳānī, İbrāhīm Şeybānī, Ebūbekr Ṣaylānī, [6] Ebū Ḥamza-i Baġdādī, Ebū ‘Ömer Zeyd, Ebū’l-Ḥasan Żāyī‘, Ebūbekr Vāsıṭī, Ebū ‘Alī S̱aḳafī, [7] ‘Alī Fārendī, Ebū ‘Alī Rūdbārī, Ebū’l-Ḳāsım Şehriyārī, Ebū ‘Abdullāh Ḥalālī, Ebū ‘Os̱mānī Maġrıbī, [8] Ebū’l-Ḳāsım Naṣryārī, Ebū’l-‘Abbās Nihāvendī. Raḥimehumullāhu Ta‘ālā ilā yevmi’l-Ḳıyām.

[4a] [1] Şeyḫ ḥażreti ḳaddese-allāhu rūḥahu’l-‘azīz şöyle buyurur ki: [2] Ḳur‘ān’dan ve ḥadīs̱den soñra hīç söz yoḳdur ki meşāyiḫ [3] sözünden yigrek. Rıżvānullāh-ı ‘aleyhim ecma‘īn. Zīrā anlaruñ [4] kelāmı ġayrı kelāmlaruñ üründüsidür; ḳīl u ḳāl s̱emeres̱i degildür, [5] ‘ayāndandur beyāndān degildür, esrārdandur tekrārdan degildür, [6] أدبني ربي [52]’nüñ ‘ālemindendür, علمني أبي[53] cihetinden degildür. Anlara [7] veres̱e-yi enbiyā dirler ‘aleyhüme’s-selām. Ba‘żı dostlarımuz mübālaġa [8] raġbet iderlerdi, dāyim ben daḫı bunlaruñ sözlerine meşġūl [9] idüm. Ve buları ḥaḳ bilürem. Ve bu kitābları cem‘ itdügümden sebeb [10] oldur ki, birḳaç ġarażum vardur: Biri oldur ki, aṣḥāb u yārān [11] dāyimiltimās iderlerdi kim bularuñ sözlerin cem‘ idem. Ve [4b] [1] daḫı biri oldur ki, benden bir yādigār ḳala. Her ki bu kitāba [2] müṭāla‘ā ide, ben bī-çāre bir du‘ā-ıla aña ve şāyed ki bir dervīşüñ [3] vaḳtı bu sözlerden ḫoş ola, anuñ berekātında benüm daḫı [4] vaḳtum ḫoş ola.

Yaḥyā bin ‘Ammār raḥmetullāhi ‘aleyhi vefāt [5] itdi. Bir kişi anı düşinde gördi, ṣordı ki, Ḥaḳ Ta‘ālā [6] senüñle n’itdi? Didi kim: Tañrı ta‘ālā baña ḫiṭāb itdi kim, yā

---

[52] Rabbim beni te’dîb (terbiye) etti.
[53] Babam bana öğretti.

Yaḥyā [7] saña ġāyet siyāsetüm vardı, ammā ol bir gün ki, va'ẓ iderdüñ, [8] bir dervīşüñ vaḳtı ḫoş oldı, seni aña bagışladum didi. Ve daḫı [9] oldur kim, Şeyḫ 'Alī Daḳḳaḳ'dan ṣordılar ki: Bu meşāyiḫ[10] sözlerin añmaḳdan fā'ide nedür; çün kim ol sözler-ile 'amel [11] itmeyeler. Eyitdi: İki fā'ide vardur, birisi oldur ki, eger bu [5a] [1] sözleri šālib işide, daḫı ziyāde ola ve himmeti sülūkde[2] ḳavī ola. Ve eger bir maġrur kişi işide, bile ki erenlerüñ [3] dirligi ne imiş, tā erenlerüñ kemālini ve kendinüñ noḳsanını bile. [4] Şöyle kim şeyḫ maḥfūẓ eydür: زن نفسك بميزان المراقبين لتعلم فضلهم وإفلاسك [5] لا تزن الخلق بميزانك [6] Ya'nī ḫalḳ kendü terāzūñla ṭartma, belki kendüñi meşāyiḫ [7] terāzūsına ṭart. Tā anlaruñ fażīleti ve senüñ müflisligüñi bilesin. [8] Ve daḫı oldur kim, Şeyḫ Cüneyd'e ṣordılar kim: Meşāyiḫ sözlerin mürīd [9] oḳumaḳdan fā'ide nedür, didiler. Eyitdi: Anlaruñ sözi bir leşkerdür, [10] Tañrı leşkerinden ki mürīdüñ göñli anuñla ḳavī olur, andan meded [11] bulur. Bu söze delīl, Ḥaḳ Ta'ālā kelāmında buyurur kim, ﴿وكلا [5b] [1] نقص عليك من أنباء الرسل ما نثبت به فؤادك﴾[54] Ya'nī [2] göñlüñ anuñla ḳarār ve arām duta ve ḳavī ola. Yā Muḥammed biz bu geçmiş [3] peyġamberlerüñ ḫaberin saña eydürüz. Ve daḫı resūl ḥażreti buyurur kim: [4] عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة Ya'nī her yirde ki ṣāliḥler [5] añıla, Tañrı'nuñ raḥmeti āṣārı ol maḥfile gele. Ve daḫı sebeb [6] oldur kim, anlaruñ muḳaddes ruḥlarından bu āşüftelere bir meded ola. [7] Bir ṣāḥib-i devlete irişem, baña daḫı bir iş ḥāṣıl ola. Ve daḫı [8] sebeb oldur kim, egerçi anlardan degülem, ammā anlara teşebbüh itmiş [9] olayım: من تشبه بقوم فهو منهم Ve daḫı sebeb oldur kim, [10] yaramaz sözden göñüller ḳararur. Bu ḥaḳḳānī sözleri itdüm ki, ola kim [11] göñüllere eṣeri ola, gerçi bu esrārı meşāyiḫden bilmezlerse. Nitekim [6a] [1] imām 'Abdu'r-rāḥman'dan ṣordılar kim: Bir kişi Ḳur'ān oḳur, ammā bilmez ki, [2] nedür? Ma'nāsından bī-ḫaber, aña fā'ide nedür? Şeyḫ eyitdi: Bir kişi ot [3] içer, bilmez ki ol ne otdur? Elbetde aña fā'ide ider, zaḥmetini giderür. [4] Eger bilse ki, ne otdur, daḫı yigrek fā'ide ider didi. Ve daḫı [5] sebeb oldur ki, imām Ebu Yūsuf Hemedānī'ye ṣordılar kim: Bu [6] rūzigār giçe ve bu ḳavmdan kişi bulunmaya, nice idelüm ki [7] anlardan bī-naṣīb olmayavuz. Eyitdi: Günde sekiz varaḳ bunlaruñ [8] sözlerinden oḳuñ kim, dā'īm selāmet olasın. Ve daḫı fāi'desi [9] oldur kim, Ḥaḳ'uñ maḥabbetin ḫalḳuñ göñlüne bıraġur ve bī-derdleri [10] ṣāḥib-i derd ider, Ḥaḳḳ'a yöneldür.

[54] Hûd 11/120.

Ve daḫı sebeb oldur kim, [11] bir naẓar bu faḳīre naẓar ideler, aṣḥāb-ı kehfüñ kelbi gibi [6b] [1] ḳabūl ideler, redd olmayam. **Cemāl Mūṣılī** raḥmetu'llahi 'aleyhi çoḳ [2] zaḥmet çekdi, māl ḫarc itdi, tā resūluñ mübārek ravżasına [3] ḳarşu ol ḳadar yir ḥāṣıl itdi ki, vefātundan ṣoñra anuñ defn [4] ideler. Vaṣiyyet itdi ki, kabrüñ üstünde yazuñ ﴿وكلبهم باسط ذراعيه﴾ [5][55] Ya'nī esḥābu'l-kehfüñ iti erenler arasında [6] yaturdı. İki bilegin ben daḫı bunda yatam. Bu kitābuñ adını [7] Teẕkiretü'l-Evliyā ḳodum. İlāhī enbiyā ve evliyā ve 'ulemā ḥürmeti-çün bu [8] ḳavmdan maḥrūm ve bī-naṣīb itmeyesin, āmīn yā Rabbe'l-'ālemīn.

[9] Ḥikāyet-i ibn-i Muḥammed Ca'fer-i Ṣādıḳ rażīya'llāhu 'anhu

بنوي وآن عامل صديق عالم [11] منهم آن سلطان ملت مصطفوي وآن حجت برهان [10] الاول Ebū آن عارف عاشق [2] دل اوليا آن كوشهء انبيا آن ناقد علي وآن وارد نبي [1] [7a] تحقيق آن ميوهء Muḥammed Ca'fer-i Ṣādıḳ rāżīya'llāhu 'anhu. Eger [3] bu kitāb içinde enbiyānuñ ve ṣaḥabelerüñ ve ehl-i beyitüñ menāḳıbın [4] ẕikr idevüz, ġāyet muṭavvel olur. Ammā bu kitāb içinde ol [5] meşāyiḫler añılur kim, anlardan ṣoñra ẓāhir oldılar. Ammā teberrük [6] içün İmām Ca'fer'i eyitdük. Ser-defterimüz anuñ ẕikri ile ola. [7] Ehl-i beyitden ṭarīḳat sözlerini bir kişi taḳrīr itmemişdür. Anuñ [8] menāḳıbını kim beyān iderse mecmū'-ı 'ulūmda kāmildür, meşāyiḫüñ [9] pīşvāsıdur. İlāhīlere şeyḫ idi ve hem Muḥammedīlere imām idi [10] ve hem ehl-i ẕevḳüñ muḳtedāsı-y-ıdı. Hem ḥaḳāyıḳda ehl-i taṣnīf [11] idi. Leṭā'if-i tefsīrde ve hem esrār-ı tenzīlde bī-miẟildür. Benüm [7b] [1] i'tiḳādum oldur kim, her kişi kim resūluñ, ehl-i beytiñ ve ṣaḥabelerin [2] mu'teḳid olup sevmeye, anuñ īmānı dürüst degüldür.

Rivāyetdür ki, [3] ḫülafā-yı benī 'Abbāsiye'den ikinci Mansūr idi. Bir gice vezīrini [4] gönderdi kim, var Ṣādıḳ'ı getür, öldürelüm. Vezīr eyitdi: [5] Bir kişi kim bir bucaḳda oturmuşdur, ḫalḳdan 'uzlet itmişdür. [6] Tañrı'nun 'ibādetine meşġūldur, dünyādan el çekmişdür. Hīçbir [7] ḥalde ḫalīfeye zaḥmeti irişmeye, anı getürüp incitmek ve [8] öldürmek revā degildür didi. Çoḳ cehd itdi, çāre olmadı. [9] Vezīr nā-çār vardı, ḫalīfe ḳullarına didi, hemīn ki Ca'fer [10] içerü girdi kim otura, ben dil-bendümi getürem siz anı

[55] Kehf 18/18.

öldürüñ. [11] Vezīr vardı, Ca'fer'i getürdi. Hemīn ki girdi, ḥalīfe ṭurdı. [8ª] [1] Eyitdi: Yā imām ḥācet ne-y-idi zaḥmet çekdiñüz, teşrīf buyur- [2] -dıñuz? Ṣādıḳ eyitdi: Ḥācetim oldur kim, beni kendü vaḳtime[3] ḳoyasın. 'Öẕür diledi, i'zāz ve ikrām-ıla gönderdi. Hemān ki [4] Ca'fer gitdi, ḥalīfe çoḳ zamān ditredi, yorġanını başına çekdi. [5] Ussı gitdi, üç gün şöyle bī-hūş yatdı. Üç günden ṣoñra [6] kendü özine geldi. Vezīr ṣordı ki, ḥalüñ n'oldı? Eydür: Çünkim [7] Ca'fer geldi, bir ejderhā bile geldi, aġzın açdı. Eydür: Eger [8] bunı bir ẕerre incidesin, seni bu ṣuffa-y-ıla ve bu ḥalḳ-ıla bile yudam. [9] Anuñ ḳorḳusından 'aḳlum zā'īl oldı, didi.

Rivāyetdür ki, bir gün [10] Dāvūd-i Ṭā'ī, İmām Ca'fer'e geldi. Eydür: İy resūluñ oġlı, [11] baña bir naṣīḥat eyle. İmām didi ki: Sen şimdiki zamānda şeyẖ- [8ᵇ] [1] -sin, benüm naṣīḥatuma ne iḥtiyācuñ var? Eyitdi: Yā imām, sen ki [2] resūluñ oġlısın, cümle senüñ naṣīḥatuna muḥtācdur. İmām [3] eyitdi: Yā Ebā Süleymān, ben andan ḳorḳuram ki, ḳıyāmet güninde ceddüm baña [4] 'itāb eyleye kim, benüm ṭarīḳüm niçün yirine getürmedüñ diye. Bu iş [5] neseb-ile degildür; eyü 'amel, eyü dirlik gerekdür. Dāvūd-i Ṭā'ī zārī [6] zārī aġladı. Eyitdi: Bu kim resūluñ oġlıdur, böyle ḥayrāndur. [7] Benüm ḥalüm nice ola, diyü aġladı.

Rivāyetdür ki, Ca'fer [8] bir gün yārenleri-y-ile oturmışdı. Didi kim: Gelüñ bir 'ahd idelüm ki [9] ḳıyāmet güninde her ḳanġımuz ki ḥalāṣ bulursa bāḳīlerimüze şefā'at [10] idelüm. Ol yārenler didi kim: Sen peyġamber neslisin, bizüm şefā'atümüze [11] ne ḥācetüñ var? Senüñ ceddüñ cemī'-i 'ālemüñ şafī'idür. Eyitdi: [9ª] [1] Bu 'ameller ki ben iderem, ḳıyāmet güninde resūluñ mübārek yüzüne [2] nice baḳam!

Rivāyetdür ki, bir gün Ṣādıḳ'ı gördiler, bir ḳıymetlü ḳaftān [3] giyer. Eyitdiler: İy resūl oġlı: ليس هذا من ذي أهل بيتك [4] Ya'nī, bu libās sizüñ ehl-i beyitiñüzüñ libāsı degildür. Ol kişinüñ [5] elin ṭutdı, kendü yanına çekdi. Gördi kim ol ḳaftānuñ altında [6] bir pelās var. Eyitdi: هذا للخلق وهذا للحق Ya'nī, işbu [7] ḥalḳ-ıçundur ve bu ḥaḳ-ıçundur.

Rivāyetdür ki, bir kişi Ṣādıḳ'a eyitdi, [8] mecmū'-ı 'ilm-ile, ḥilm-ile, kerāmetle ārāstesin, zāhidsin; ammā [9] mütekebbīrsin. Eydür: Ben mütekebbīr degülem, kendü

tekebbürümi ortadan [10] giderdüm. Ḥaḳḳ'uñ kibriyāsı geldi, benüm tekebbürüm yirine oturdı. Pes [11] tekebbürlük Tañrı'nuñdur, benüm degildür, didi.

Rivāyetdür ki: Ṣādıḳ, İmām [9b] [1] Ḥanīfe'ye ṣordı kim, 'āḳil kimdür? Ebū Ḥanīfe eydür: 'Āḳil oldur kim, [2] ḫayruñ şerrüñ arasında farḳ ide. Ṣādıḳ eydür, bunı ḥayvān [3] daḫı farḳ ider. Kendüye yarar nesneyi yir, ziyān ideni yimez. Ebū [4] Ḥanīfe eyitdi, iki ḫayr arasın farḳ ide, yigregiyle 'amel ide. İki [5] şerrüñ arasında farḳ ide, yaramazından daḫı çoḳ iḥtirāz ide.

[6] **Rivāyetdür ki**, bir kişi bir kişiden altun uğurladı. Kīsesini Ṣādıḳ'uñ [7] ḳapusunda aṣdılar. Altun issi bilmedi ki ol kimdür? Geldi, Ṣādıḳ'ı [8] dutdı, altunumı sen almışsın didi. Ṣādıḳ eyitdi, ne ḳadar [9] idi? Eyitdi, biñ dīnār idi. Aldı evine iletdi, biñ [10] dīnār virdi. Birḳaç günden ṣoñra ol kişi altunını buldı, Ṣādıḳ'dan [11] alduğını girü virdi. Eydür: Ben altunum buldum, sen altunuñı al. [10a] [1] Ṣādıḳ almadı, eyitdi ki, o nesne ki bizden gitdi, daḫı almazuz. Ol kişi [2] ṣordı ki, bu kimdür? Eyitdiler, Ca'fer-i Ṣādıḳ'dur. Eyitdi, vallāhi Ṣādıḳ didi. [3] Ol biñ altunı fuḳarāya ṭağıtdı.

Rivāyetdür, bir gün bir ḫalvet yolda [4] giderdi. Eydürdi: Allāh, Allāh, Allāh! Bir miskīn ardınca giderdi. Ol daḫı [5] eydür kim: Allāh, Allāh. Ca'fer eydürdi kim, Allāh, ṭonum yoḳdur; Allāh, Allāh, göñlegüm [6] yoḳdur; Allāh, Allāh, ḳaftānum yoḳdur. O demde bir ḫırḳa giyerdi, nā-gāh havādan [7] bir boḥça ṭon geldi. Ṣādıḳ anları geydi. Ol miskīn ilerü geldi, [8] eyitdi: Yā imām, ben daḫı Allāh Allāh dimekde ortağam, yeñi sen geydüñ, [9] eskisin baña vir didi. Ṣādıḳ'a ol söz ḫoş geldi, ḫırḳāyı aña [10] virdi.

Rivāyetdür ki, bir kişi Ṣādıḳ'a geldi eyitdi, Tañrı'yı baña göster. [11] Ṣādıḳ eyitdi, işitmedüñ mi Mūsā gibi kimseye len terānī didiler. Bu millet [10b] [1] ḫod Aḥmed'üñ milletidür. Bizi çağırur ki رأى قلبي ربي Ya'nī göñlüm[2] perverdigārumı gördi. Biri daḫı eydür: لم أعبد ربا لم أراه [3] Ya'nī ol perverdigār ki görmemişem, aña ṭapmayam. Ṣādıḳ ol kişi ṭutdurdı, [4] bağlatdurdı. Bir ṭop gibi şaṭ içine atdılar. Feryād itdi, iy Resūl- [5] -ullāh'uñ oğlı, feryād! Ṣadıḳ didi kim, iy ṣu batur! Batdı. Girü başın [6] çıḳārdı, zārī ḳıldı: İy resūluñ oğlı, feryād! Birḳaç kez batdurdı, [7] ol feryād iderdi. Tā cemī' vücūdı ġarḳ oldı, ümīẕi ḫalḳdan [8] kesilüp, iñleyüp yā ilāhī meded senden didi. Ṣadıḳ, getürüñ didi. [9]

Getürdiler, aṣdılar. Ağzından burnından şu gitdi. Çünki kendü özine [10] geldi, Ṣādıḳ didi kim, ḳanı Tañrı gördüñ mi? Mādem ki aġyār-ıla idüm, [11] çünki der-mānde ve bī-çāre oldum. Ümīẕ ḫalḳdan kesdüm, bir derece [11a] [1] açıldı, baḳdum ol nesne kim isterdüm, anda buldum. Ṣadıḳ oḳurduñ, [2] ṣıddīḳ degildüñ, şimdi ol dereceyi ṣaḳla kim, ḥaḳ andadur. Daḫı [3] didi kim: Her kişi diye kim, Tañrı Ta'āla bir nesnenüñ üstindedür, yā bir nesne- [4] -nüñ içindedür diye kāfir olur. Daḫı didi kim: 'İbādet tevbesiz gelmez, [5] Ḥaḳ Ta'ālā tevbeyi 'ibādetden öñden añdı. ﴿التائبون العابدون﴾[56] [6] Daḫı eyitdi kim, bu āyet ma'nāsında ﴿يختص برحمته من يشاء﴾[57] Ya'nī [7] ḫāṣṣ idem kendü raḥmetime, ol kişi ki vāsıṭaları ve 'illetleri [8] ve sebebleri ortadan gidermiş ola. Tā bilesin kim maḥż-ı 'aṭādur. Daḫı [9] didi kim: Tañrı'nuñ mekri bend içinde gizlüdür ki, bir ḳarınca yürüye, [10] Tañrı'nuñ gizlü mekrinden ġāfil olmamaḳ gerekdür. Ve daḫı didi kim, baḫtlu [11] ol kişi kim, düşmānı ola, anuñ mekrinden ḳurtıla. Beş ṭā'ifenüñ [11b] [1] muḥabbetinden ḥaẕer idün: Biri yalancı ki, dā'im zaḥmetde olısar. Biri [2] aḥmaḳdur ki, vaḳt oldı senüñ uṣṣuñ dileye, ol saña ziyān ola. [3] Bir daḫı baḫīl kişidür kim, senüñ eylügüni senden men' ide. Bir daḫı [4] ḳorḳaḳ kişidür kim, ḥācet vaḳtında seni żāyi' ide. Bir daḫı fāsıḳdur ki, [5] seni bir loḳmaya ṣata. Daḫı didi kim: Ḥaḳ Ta'ālānuñ uçmaġı var ve ṭamusı [6] var. Uçmaḳ 'āfiyetdür, ṭamu 'aẕābdur. 'Āfiyet oldur ki, kendü işüñi [7] Tañrı'ya ḳoyasın. Belā oldur ki, Tañrı'nuñ işini nefsüñe ḳoyasın.

[8] Ḥikāyet-i Veys el-Ḳarānī

آن آفتاب پنهان آن قدوهء اربعين آن سهيل يمني [9] رحمه الله الثاني منهم أن قبله تابعين Veys [10] el-Ḳarānī. التابعين [11] رحمه الله قال النبي عليه السلام ويس القرآني خير Ya'nī Veys el-Ḳaranī tābi'īnüñ yigrekidür. Nice kişi anuñ medhin [12a] [1] ide ki, anuñ meddāḥı raḥmetu'llāhi'l-'ālemīn ola, anuñ nefsi raḥmānī ola. [2] Vaḳten vaḳten resūl Yemen'e baḳardı, eydürdi: إني أجد نفس [3] الرحمن من قبل اليمين Ya'nī nesīm raḥmeti Yemen'den yaña gelür dirdi. Ammā [4] ġaraż Veys idi. Ve daḫı resūl ḥażreti buyurur ki, ḳıyāmet güninde [5] Ḥaḳ celle ve 'alā yetmiş biñ ferişte yarada, Veys el-Ḳarānī'nüñ ṣūretinde. [6] Tā kim Veys anlaruñ arasında 'araṣāta gele, Cennet'e vara, kimse anı [7] bilmeye. Şöyle

[56] Tevbe 9/112.
[57] Bakara 2/105.

kim ḫalḳdan ʻuzlet itmişdi ve Ḥaḳḳ-ıla anuñ bāzārını [8] kimse bilmezdi. Āḫıretde daḫı aġyāruñ naẓarundan örtülü ola. Ve [9] ḥadīs̱-i ḳudsīde gelmişdür ki: إن أوليائي تحت قبائي لا يعرفهم غيري [10] Yaʻnī benüm dostlarum benüm ʻizzetüm ḳubbeleri altındadur. Benden [11] ġayrı kimse bilmez. Ve daḫı ḳıyāmetde aḫbār-ı ʻArabī'de gelmişdür ki, [12b] [1] resūl ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem kendü ḥücresinden çıḳa. Şöyle kim, [2] bir kişi isteye, ḫiṭāb gele kim, yā Muḥammed kimi istersin? Diye, [3] Veys'i isterem. Girü āvāz gele kim, zaḥmet çekme. Şöyle kim, dünyāda [4] anı görmedüñ, bunda daḫı görmeyisersin. Girü diye kim, yā İlāhī [5] ol şimdi ḳandadur? Ḫitāb gele kim, maḳʻad-ı ṣıdḳdadur. Girü [6] resūl diye kim, ol beni görmez mi? Ḫitāb irişe kim, bir kişi [7] bizi göre, seni niçün göre? Yā Muḥammed, seni benüm-çün görürlerdi. [8] Şimdi beni göre, seni ne göre. Bensüz seni görmegün fā'idesi [9] nedür ve daḫı sensiz beni görmegüñ hīç ziyānı yoḳdur.

Ve daḫı [10] ḥażret-i resūl buyurur ki, benüm ümmetümde bir er vardur ki, Rābiʻaʻnuñ [11] ve Mażar'uñ ḳoyunı tüyi ṣaġışınca ḳıyāmet güninde ḫalḳa [13a] [1] şefāʻat ide. Ve ʻArab'da hīç ḳābīlenüñ ol ḳoyunı yoḳdur ki [2] ol iki ḳābīlenüñ vardur. Ṣaḥābeler didiler: Yā resūlu'llāh, ol [3] didügüñüz Tañrı bendelerinden bir bendedür. Biz daḫı dükeli bende- [4]-lerüz. İmdi anuñ adı nedür, didiler. Eyitdi, Veys'dür didi. [5] Ol ḳanda olur, didi. Resūl eyitdi, Ḳarān'dadur, didi. Ol [6] görmiş midür, didiler. Ẓāhīr gözi-y-ile görmemişdür, didi. Ġayrı [7] ʻāşıḳlar gibi ḥażretüñüze niçün gelmedi, didiler. Resūl eyitdi, [8] iki sebebden oturdı, bir bu kim, ġalebeyi ḥaldan ve bir daḫı şerīʻatuñ [9] taʻẓīmi-çün ki, bir ḳarı anası vardı, ġāyet żaʻīfdi, oturmuş [10] ḳalmışdur. Veys gündüzin ḫalḳuñ develerin güder, ücretini anasına [11] ve kendüye ḫarc ider, didi. Eyitdiler: Biz anı göre-bile miyüz? Ebūbekr'e [13b] [1] didi: Sen anı kendü ʻahduñda görmeyesin, ammā ʻÖmer'e ve ʻAlī'ye [2] didi kim, siz anı göresiz. Veys bir ḳıllu erdür ve anuñ ṣaġ ayasında [3] ve ṣol eyegüsinde bir direm ḳadarınca aḳ noḳṭa vardur. Ol aḳ [4] noḳṭa baraṣdan degüldür. Vaḳta ki anı göresiz, benden aña selām [5] viresiz ki, ümmetüme duʻā ide. **Rivāyetdür kim**, Resūluñ salla'l-lāhu [6] ʻaleyhi ve sellem vefātı yaḳın geldi. Ṣaḥabeler didiler kim, yā [7] resūl-ullāh senüñ muraḳḳa'un kime virelüm? Eyitdi, Veys'e virüñ. [8] Resūl'den ṣoñra çünki ʻÖmer ḫuṭbe oḳudı, ḫuṭbe içinde [9] didi, iy Necüd'üñ ṭā'ifesi ṭuruñuz. Ṭurdılar. Ḳaranu'da hīç [10] sizüñle kimse var mı? Didiler, vardur. Birḳaç kişi ʻÖmer'e gönderdiler.

[11] ‘Ömer anlara Veys’i ṣordı. Didiler, biz anı bilmezüz. Didi ki, baña [14a] [1] resūlu’llāh ḫaber virüpdür, ḥāşā ki ol ḫilāf diye, meger siz anı [2] bilmezsüz. Bir kişi didi ki, ol ġāyet ḥaḳīr kişidür, sizüñ soḥbetüñüze [3] lāyıḳ degildür. Bir delü aḥmaḳdur, ḫalḳdan ḳaçar. Eyitdiler, biz anı [4] isterüz, ḳandadur? Didiler, bir derede olur, deve güder. Aḫşam [5] vaḳtında iki etmek virürüz. Bir şūrīde kişidür, ‘imāretligi sevmez. [6] Adam içine girmez, hīç kimseyle ṣoḥbet itmez. Her nesne ki ḫalḳ [7] yir, ol yimez. Ṣāḏī ve ġuṣṣa bilmez. Çünki ḫalḳ güler, ol [8] aġlar. ‘Ömer didi ki, biz daḫı anı isterüz. Pes ‘Ömer ve ‘Alī anda [9] vardılar, gördiler ki, namāza meşġūl. Ḥaḳ celle ve ‘alā bir ferişte gönder-[10] -mişdür ki, develeri ṣaḳlar. Çünki ḳulaġuna ün ṭoḳundı, namāzı [11] iḫtiṣār itdi. Çünki namāzdan fāriġ oldı. ‘Ömer aña selām [14b] [1] virdi, ol daḫı ‘aleyke aldı. ‘Ömer ṣordı ki, aduñ nedür, didi. [2] Adım ‘Abdullāh’dur didi. ‘Ömer eyitdi, ḳamumuz Allāh ḳuluyuz, aduñ [3] nedür? Eyitdi, Veys’dür, didi. ‘Ömer didi ki, elüñi göster. Elin gösterdi, [4] ol nişān ki resūl-ullāh dimişdi, anı gördi. ‘Ömer elin öpdi, eyitdi, [5] resūl-ullāh saña selām ḳıldı, didi kim, ümmetüme du‘ā itsün. Veys eyitdi, [6] du‘ā itmege sen lāyıḳsın ki bu gün senden ‘azīz yoḳ. ‘Ömer eyitdi: [7] Dāyim bizüm işümüz du‘ā itmekdür, sen resūluñ vaṣiyetin ḳabūl it. [8] Didi: Yā ‘Ömer, resūl-ullāh didüki ayruḳ kişi ola, benüm ol ḥaddüm [9] yoḳdur. ‘Ömer eyitdi, resūl seni didi. Veys eyitdi, resūluñ [10] muraḳḳa‘ını baña virüñ tā du‘ā idem. Muraḳḳa‘ını aña virdiler, eyitdiler, imdi [11] du‘ā it. Eyitdi: Sabr idüñ ḥācet dileyem. Anlaruñ ḳatından ıraḳ [15a] [1] gitdi, muraḳḳa‘ını ol vaḳt giyerem ki Miḥammed’üñ ümmetini cemī‘ bağışlayasın; [2] resūluñ ‘Ömer’i ve ‘Alī’yi göndermiş, imdi ‘izzüñ celāluñ ḥaḳḳı-çun ben [3] ża‘īf ḳul ki bağışla, didi. Ḫiṭāb geldi kim: Bu ḳadar saña bağışladum, [4] muraḳḳa‘ı gey. Veys eydür, geymezem, dükelini bağışla. Tā girü ḫiṭāb gelürdi, [5] bu ḳadar daḫı bağışladum, muraḳḳa‘ı gey. Şol ḳadar münācāt eyledi ki, tā [6] ṣabaḥ belürdi. ‘Ömer’üñ ve ‘Alī’nüñ ṣabrı ḳarārı ḳalmadı, yaḳın vardılar ki [7] göreler ne işdedür? Çün Veys anları gördi, ol ḥāldan ḳaldı. [8] Eyitdi, āh niçün geldüñüz, eger gelmeseñüz Tañrı ḥaḳḳı-çun resūluñ [9] tamām ümmetini bağışlamayınca bu muraḳḳa‘ı geymezdüm, ṣabr itmek gerekdiñüz. ‘Ömer [10] baḳdı, gördi, deve yüñünden bir kilim geymişdür, başı ayağı yalıncaḳ. On [11] sekiz biñ ‘ālemi anuñ kilim altında gördi, ḫilāfetde-y-iken kendüden [15b] [1] bī-zār oldı. Ola kim bu ḫilāfeti bizden bir pāre etmege

ṣatun ala. [2] Veys didi ki, bir nesnenüñ ki ʿaḳlı yoḳdur, ne ṣatarsın, yabana at, [3] her kime gerekse ala. Satmaḳ almaḳ bu arada neyler? Ṣaḥābe feryād idüp [4] eyitdiler ki, ḫilāfet ḳabūl idüp mecmūʿ Müslimānlaruñ işlerini żāyiʿ [5] itmegüñ vechi nedür? Senüñ bir gün ʿadluñ altmış gün ʿibādet [6] itmekden artuḳdur. Andan soñra Veys muraḳḳaʿı geydi, eyitdi: Rabīʿ [7] ve Mażar'uñ ḳoyunı tüyi ṣağışınca Muḥammed'üñ ümmetini bu muraḳḳaʿa bağışladılar. [8] Bunda bir ḥāl vardur, olmaya ki kişi eyle fikr ide ki Veys ʿÖmer'den [9] illerü geçmiş. Eyle degildür. Veys'üñ tecrīdi artuġ-ıdı. ʿÖmer diledi ki, [10] anı daḫı kemāle irişdüre ve illā ʿÖmer cemīʿ fażāʿille ārāste [11] idi ve pīşvā idi. Şöyle kim resūl ḥażret ṭul ʿavratlaruñ ḳapularını [16a] [1] ḳaḳar-ıdı, eydürdi: Muḥammed'i duʿādan unutmañuz. ʿAli rażīyullāhu ʿanhu epsem [2] olmış-ıdı, hīç nesne dimezdi. ʿÖmer eydür, resūl-ullāhı niçün gelüp [3] görmedüñ? Eyitdi, siz gördüñüz mi? Didiler kim, gördük. Eyitdi, meger [4] resūluñ ṭonunı gördüñüz ola, didi. Eyitdiler, gördük. Eyitdi, imdi resūluñ [5] ḳaşları çatuḳ mıdur yoḳsa açuḳ? Haber viremediler, anuñ-çun ki resūl [6] ḥażretinde bir heybet vardı kim, kimse aña dürüst baḳamaz idi. Girü[7] eyitdi, siz Muḥammed'i sevmezsiz yoḫsa sever misiz? Eyitdiler, cānumuzdan [8] biñ kez yig severüz didiler. Eyitdi, dişleriñüzi gösterüñ. Gösterdiler. [9] Gördi hep bütün eyitdi, Çünki resūlı severdüñüz, ol mübārek [10] dişi şehīd oldı, siz niçün aña muvāfaḳat idüp dişüñüzi [11] çıḳarmadıñuz? Zīrā kim dostlıġuñ ʿalāmeti muvāfaḳatdur. Kendi dişlerini [16b] [1] gösterdi hep dişlerini çıḳarmış. Uşda ben muvāfaḳat içün dişlerümi [2] çekdürdüm. Pes ʿAlī ağladı, eyitdi, muḥabbeti ve muvāfaḳatı bu kişiden ögrenmek [3] gerek. Pes ʿÖmer eyitdi, yā Veys baña bir duʿā it. Eyitdi, īmān içinde [4] biregüye meyl yoḳdur. Her gün duʿā iderem: اللهم اغفر للمؤمنين [5] والمؤمنات Her kişi ki Müslimān ola, duʿāda şerīkdür. ʿÖmer didi ki, [6] baña bir vaṣiyet eylegil. Veys eyitdi, Tañrı'yıbilür misin? Eyitdi, bilürem. [7] Eger Tañrı'nuñ ġayrı kişi bilmeyesin, saña yigrek ola. ʿÖmer didi, daḫı [8] ziyāde eyle. Veys eyitdi, Tañrı seni bilür mi? ʿÖmer eyitdi, bilür. Daḫı [9] ġayrı kişi seni bilmese yigrekdür. ʿÖmer diledi kim aña nesne vire. Veys [10] elini cebine ṣoḳdı, iki aḳça çıḳardı, eyitdi, bunı devecilükden [11] ḥāṣıl itdüm. Eger sen pāy<an>dan olursan, ben ol ḳadar diri ḳalam [17a] [1] ki, bunı ḫarc idem, daḫı nesne alayım. Bir laḥẓa daḫı oturdılar.

Eyitdi, [2] zaḥmet çekdiñüz ki, ḳıyāmet yaḳındur. Ben dilerem ol gün içün azuḳ [3] getürem.

Çünki anlar gitdi, andan soñra Veys'e Ḳaran ḫālḳı 'izzet ve ḥürmet [4] iderlerdi. Develeri ḳodı, andan ḳaçdı, Kūfe'ye vardı. Andan soñra [5] anı kimse görmedi. Meger Herem bin Ḥayyān rażīyullāhu 'anhu eyitdi: Çünki [6] fażīleti işitdüm, isterdüm, bir gün gördüm. Furāt kenārında āb-dest [7] alurdı, anı bildüm, zīrā ṣıfatın işitmişdüm. Selām virdüm, 'aleyke aldı, [8] baña baḳdı. Diledüm ki elin ṭutaydum, ḳomadı. Eyitdüm, yā Veys Tañrı saña [9] selām, raḥmet itsün, nicesin? Çünki bunı didüm, aġlamaġum ṭutdı. [10] Anuñ vaṣfından ġāyet ża'īflıḳ olmışdı, Veys daḫı aġladı, eyitdi, [11] Tañrı seni yarlıġasın iy Ḥayyān'uñ oġlı Herem ḳardaşum, nicesin bunda, [17b] [1] seni kim getürdi, didi. Eyitdüm, atamı ve beni saña kim bildürdi. Sen [2] ḫod beni görmemişdüñ. Eyitdi: العليم نبأني الخبير ya'nī ol 'alīm, [3] ḫabīr pādişāh baña bildürdi, daḫı benüm rūḥum senüñ rūḥunı bildi ki, [4] mü'minlerüñ rūḥları biribirlerin bilürler, egerçi bir birin görmemişdür. Eyitdüm, [5] baña resūl ḥażretinden bir ḫaber virgil. Eyitdi, ben anı görmemişümdür ammā [6] ḫaberlerin işitmişem. Dilemezem ki muḥaddis̱ ve müftī olam, benüm daḫı işüm vardur [7] aña meşġūl oluram didi. Eyitdüm, bir āyet Ḳur'ān senden işideyüm. [8] Elümi ṭutdı, eyitdüm: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم zārī zārī [9] aġladı. Pes didi kim, Ḥaḳ celle ve 'alā buyurur ve ﴿وما خلقنا السموات والأرض وما بينهما لاعبين﴾[58] ﴿ما خلقناهما إلا بالحق [10] ولكن[11] أكثرهم لا يعلمون﴾[59] ﴿إنه هو العزيز الرحيم﴾[60] Ya'nī, Ḥaḳ Ta'ālā [18a] [1] yiri gögi ve her nesne ki bularuñ arasındadur dükelinüñ va'de-gāhı [2] ḳıyāmet günidür ki, eyü yavuz anda ma'lūmdur. Eyüyi yavuzdan, ḥaḳḳı [3] bāṭıldan, ḫayrı şerden seçeler. Ol bir gündür ki, hīç dostuñ [4] dosta fā'idesi yoḳdur. Ol kişilere ki Tañrı raḥmet ide, be-dürüstī [5] Ḥaḳ Ta'ālā 'izzet ü raḥmet işidür. Çünki bu āyetleri oḳudı, [6] şöyle feryād eyledi, ṣandum ki uṣṣı gitdi. Pes didi kim: İy Ḥayyān [7] oġlı seni bunda ne sebebe getürdi? Eyitdüm, senüñle üns tutmaḳ [8] diledüm ki bunda dinlenem. Didi bilmezdüm ki kişi Tañrı'yla ola, daḫı [9] kimseyle olmaya. Dedüm ki, baña bir vaṣiyyet it. Eyitdü ki, vaḳtā ki [10] yatursın, ölümi yaṣduġun altında ḳo, çünki ṭurasın ḳarşuna getür, [11] ya'nī ölümi ḥāżır bil. Daḫı

---

[58] Duhan 44/38.
[59] Duhan 44/39.
[60] Duhan 44/42.

günāhını kiçi görme. Ol kimsenüñ [18b] [1] ululuğına baḳ ki kime ʿāṣī olmışsın, anı gör, fikr eyle. Eger [2] günāhıñı kiçi bilesin, Tañrı'nı kiçi dutmuş olasın; eger günāhıñı [3] ulu göresin, Tañrı'ñı ulu, ʿaẓīm bilmiş olasın. Eyitdüm ḳanda turayım? [4] Didi kim, Şāmda ṭur. Didüm, maʿīşetüm nice ola? Eyitdi kim, laʿnet ola [5] kişiye ki, göñli dāyimşekk içinde ola. Bunuñ gibi göñüllere [6] naṣīḥat fāʿide itmez didi. Eyitdüm, baña bir naṣīḥat it. Eyitdi, iy [7] Ḥayyān oğlı atan ve anan ve Ādem ve Ḥavvā hep öldiler. Nūḥ ve İbrāhīm [8] ve Mūsā ve Dāvūd ve Süleymān ve Muḥammed resūl-ullāh cemīʿ öldiler. Ebūbekr[9] resūluñ ḫalīfesi idi öldi ve ḳarındaşum ve dostum ʿÖmer öldi. Eyvāh [10] ʿÖmer didüm, Tañrı raḥmet itsün. ʿÖmer öldü mi? Eyitdi, belī. [11] Neden bildüñ, didüm. Eyitdi, baña Tañrı bildürdi didi. Pes didüm [19a] [1] ben daḫı sen öliserüz. Pes resūle ṣalavāt virdi, duʿā idüp [2] eyitdi, vaṣiyyet oldur kim, Tañrı'nuñ kitābını oḳuyasın, anuñla ʿamel [3] idesin. Daḫı ehl-i ṣalāḥuñ yolından çıḳmayasın. Daḫı bir laḥẓa ölümi [4] unutmayasın, ḫālḳdan naṣīḥat dirīġ itmeyesin, ehl-i sünnet ve cemāʿat [5] meẕhebinden çıḳmayasın. Eger çıḳacaḳ olursañ ol yolda dīnsüz olasın, [6] ṭamuya varasın neʿūẕübi'llāh. Pes baña bu duʿāyı itdi, eyitdi, iy Herem [7] gidelüm, daḫı ne sen beni gör, ne ben seni göriserem. Sen beni duʿādan [8] unutma, ben seni duʿādan unutmayayın. Sen şöyle git, ben şöyle [9] giderem. Ben eyitdüm, n'ola senüñle bir sāʿat yüriyem, ḳomadı zārī [10] zārī ağladı. Ben daḫı ağladum. Gitdi, ardınca baḳdum. Bir ṭağa çıḳdı. [11] Andan soñra anı görmedüm. Ekṡer sözi benümle ʿÖmer'den ve ʿAlī'den [19b] [1] idi.

Rebīʿ eydür, vardum ki Veys'i görem, ṣabaḥ namāzın ḳılurdı. Didüm ki, [2] turayım evrādı oḳuya, andan soñra söyleyem. Şöyle meşġūl [3] oldı, tā öyleyi ve ikindiyi bekledüm. Üç gün üç gice hīç [4] ḫālī olmadı. Dördünci gice bir laḥẓa uyudı, fi'l-ḥāl uyandı, [5] eyitdi ki, ilāhī saña sığınuram ol gözden çoḳ uyuya, [6] daḫı sığınıram ol ḳarından kim çoḳ yiye. Rebīʿ eydür, çünki [7] bu ḥālı gördüm, didüm baña bu naṣīḥat yiter. Aña hīç teşvīş [8] virmedüm, döndüm.

Rivāyetdür ki, Veys hergiz uyumazdı, ṣabaḥa [9] degin ḳıyāmda ṭururdı. Daḫı bir gice rükūʿda ṭururdı, bir [10] gice daḫı secdede ṭururdı. Eydürlerdi, nice döye-bilürsin [11] bir gice irteye degin bir ḥālda ṭurursun. Eydürdi ki siz ki dirsiz[20a] [1] ben daḫı bir kez: سبحان ربي العظيم سبحان ربي الأعلى dimedüm. [2] Buları üç kez dimek sünnetdür. Bunı

anuñ-çun iderem ki, [3] ferişteler ʻibādetiyle berāber ola. Daḫı Veys'e ṣordılar, namāzda [4] nice ḫavf-la ṭurmaḳ gerekdür. Eyitdi, eger bir süñü-y-ile vururlarsa [5] kim bir yanına çıḳa, ol bilmeye.

Rivāyetdür ki, Veys'e ṣordılar, nicesin. [6] Bir kişi niceligin ne bile kim, ṣabaḥ dura aḫşama irişe mi, [7] irişmeye mi? Ve daḫı ṣordılar kim, iş nicedür? Eyitdi, şol [8] yoldan ne ṣorarsuz ki, menzil ıraḳ, aẕuḳ yoḳ. Ve daḫı eydür, [9] her ki üç nesneyi seve, ṭamuya andan yaḳınraḳ olmaya kişi olmaya. [10] Biri eyü ṭaʻām, biri eyi geymek, biri baylarla oturmaḳ.

Rivāyetdür [11] **ki**, Veys'e didiler, bir kişi otuz yıldur bir sinle ḳazmışdur, [20b] [1] bir kefen anda aṣmışdur, ol sinle ḳatunda oturmışdur, dāyim[2] aġlar gice gündüz. Veys eydür, beni anda iletüñ anı göreyim. [3] İletdiler, gördi bir kişi sinle ḳatunda oturmışdur, żaʻīf ,[4] naḥīf, beñzi ṣaru, gözleri aġlamaḳdan batmış. Veys eydür: Yā [5] kişi, otuz yıldan berü kefen saña ḥicāb olmış, Tañrı'dan [6] seni ıraḳ ḳomış. Bu iki nesne saña ḥicāb olmış, didi. [7] Veys'üñ nūrı-y-ıla ol āfeti gördi, ḥālı müteġayyir oldı. Bir [8] naʻra urdı, ol sāʻatda geçdi, ol ḳabre düşdi. Pes [9] çünki ḳabr u kefen ḥicāb olıcaḳ, girü ḳalan ḥāllar nice [10] olısar.

Rāvīler eydür, Veys yolda bir kez bir dīnār buldı, almadı. [11] Elbetde bir kişiden düşmiş ola didi. Yabanda ot dirürdi, [21a] [1] gördi, bir ḳoyun bir ısıcaḳ etmek aġzına dutmış gelür. Veys'üñ [2] ḳatunda ḳodı. Eyitdi, şāyed ki bir kişiden ḳapmış ola. Yüz [3] çevürdi, almadı. Koyun söyledi eydür, sen daḫı Tañrı ḳulısın, [4] ben daḫı Tañrı ḳulıyam. Tañrı'nuñ virdügiñi ḳulundan al. [5] Veys'üñ öñinde ḳodı. Koyun daḫı görülmedi.

Rivāyetdür ki, Veys [6] eydür: من عرف الله حق معرفته لا يخفى عليه شيء [7] yaʻnī her kim Tañrı'yı bilse, aña hīç gizlü nesne ḳalmaya. Maʻnāsı [8] budur ki, her ki ferʻī bildi, aṣlı daḫı bilür. Maʻnāsı budur ki, [9] Tañrı'yı bilmegi girü Tañrı-y-ıla bilürler. Daḫı anuñ sözidür kim: [10] السلامة في الوحدة yaʻnī selāmet yaluñuzluḳdadur. Anuñ sözidür[11] ki, عليك بقلبك yaʻnī dāyim göñli ḥāżır dut ki ġayrı aña [21b] [1] yol bulmaya. Daḫı anuñ sözidür ki: طلبت الرفعة فوجدتها في [2] التواضع yaʻnī tevāżuʻ bir nesnedür ki, ululuġı istedüm, tevāżuʻda [3] buldum. وطلبت الرياسة فوجدتها في النصيحة ḫalḳa baş [4] olmaġı istedüm, naṣīḥat itmekde

buldum. وطلبت المروة فوجدتها [5] في الصدق mürüvvet istedüm, ṭoğruluḳda buldum. وطلبت الفخر [6] في الفقر فوجدته fahrı istedüm, faḳīrlıḳda buldum. وطلبت [7] النسبة فوجدتها في التقوى nisbeti istedüm, taḳvāda buldum. و [8] طلبت الوجد فوجدتها في الزهد ve rāḥatlığı istedüm, dünyānuñ [9] terkinde buldum.

Rivāyetdür, niçe yıl anuñ vech-i ma'īşeti ḫurmā [10] çekirdegin yoldan direrdi, ṣatardı, anuñla aḫşam ifṭār iderdi, [11] ḳūtından ziyāde geleni ṣadaḳa iderdi. Anuñ ṭonı eski bezlerden [22a] [1] idi, eskileri yollardan direrdi, yamanurdı. Sabaḥ namāzı vaḳtında [2] çıḳardı, yatsudan soñra gelürdi. Her maḥalleden geçerdi, oğlancuḳlar [3] aña ṭaş atardı. Eydürdi, baldurum incedür, ufaḳ ṭaş-ıla [4] atuñ, ḳorḳaram ayaġum cerrāḥluḳ ola, namāzdan ḳalam dirdi. [5] Anuñ menāḳıbı ḥaddan ṭaşradur, 'ibārāta sığmaz. Aḫır ḳocaldı, [6] Emīrü'l-mū'minīn 'Alī - kerrem-allahu vechehu - ṣağında ṣavaşda şehīd [7] oldı. Bir ḳavm vardur ki anlara Vesīle dirler. Anlara şeyḫ ḥācet [8] degildür. Anlara kendü ḫalvetinden, nübüvvetden irşād olur. Gerçi [9] Veys'i görmedi, ammā feyż anda ḥāṣıl olurdı. Bu maḳām [10] a'lā maḳāmdur, her kişiye müyesser olmaz: ذلك فضل الله يؤتيه [11] من يشاء والله ذو الفضل العظيم[61]

Ḥikāyet-i Ḥasan-ı Baṣrī

[22b] [1] Raḥme. Anuñ menākıbı çoḳdur; ṣaḥib-ḥāl idi, dāyim[2] Tañrı ḳorḳusı göñlünde-y-idi. Anuñ aḫnası Ümmü Seleme'nin ḳulluḳçısıydı. [3] Ümmü Seleme, resūluñ ḫatūnıdur. Oğlancuġken her vaḳtı ki bir işe [4] varurdı, Ḥasan ağlardı, Ümme Seleme rażīya'l-lāhu 'anha emcegini ağzına [5] virürdi, ol emerdi. Birḳaç ḳaṭre süd emdi, ol fażl-ı 'ilm [6] ü kemāl-i ma'rifet ki Ḥasan'da vardı, birḳaç ḳaṭre südden ḥāṣıl.

[7] **Rivāyetdür**, Ḥasan-ı Baṣrī ṭıfl-iken resūluñ bardağından ṣu [8] içdi. Resūl ṣordı, ṣuyı kim içdi? Ümme Seleme eyitdi, yā resūl-ullāh [9] Ḥasan içdi. Ne ḳadar kim benüm ṣuyumdan içdiyse ol ḳadar [10] Tañrı aña 'ilm vire.

Rivāyetdür, bir gün resūl, Ḥażret-i Ümmü Seleme'niñ [11] evine girdi, Ḥasan'ı yanına ḳodı, resūl aña du'ā eyledi. [23a] [1] Her kerāmeti ki buldı, ol du'ādan buldı.

---

[61] Cuma 62/4.

Rivāyetdür, çün Ḥasan anadan [2] ṭoġdı, anı ‘Ömer ḳatına getürdiler. Eyitdi: سموه حسنا فإنه [3] حسن الوجه ya‘nī bunuñ adını Ḥasan ḳoñ ki yüzi ḥasendür ya‘nī [4] görklüdür. Ümme Seleme anı besledi. Dāyim Tañrı’dan dilerdi kim, ilāhī bunı ‘ilmde [5] ve ‘amelde pīşvā eyle, anuñ-çun kim Ḥaḳ Ta‘ālā muḳtedā-yı ḫalḳ itdi.

[6] **Rivāyetdür**, anuñ tevbesinüñ sebebi evvel oldur kim, ol cevher-furūş idi. [7] Aña Ḥasan-ı Lū‘lū‘ dirlerdi. Rūm begleriyle bāzār idiciydi. Bir kez Rūm’a [8] vardı. Ḳayṣer-i Rūm’uñ vezīrine vardı, ḳatında oturdı. Vezīr [9] eyitdi: İy Ḥasan, bu gün biz bir yirde varuruz, sen daḫı bizümle varup [10] bize muvāfaḳat ider misin? Eydür, n’ola varalum. Bir ata anı daḫı bindür- [11] -diler anlaruñla bile vardı. Bir yazıya irişdiler. Ḥasan gördi bir çādır [23b] [1] ḳurulup-durur, be-ġāyet bezenmiş, ṭanābları ebrīşimden, ḳazıḳları [2] altundan. Ḥasan bir yana durdı, gördi bir ġalebe çeri gelür, cemī‘si [3] cebelü cevşenlü. Çevresinde biraz ṭurdılar, gitdiler. Andan soñra bir niçe [4] pīrler geldiler, çādıruñ çevresinde ṭurdılar. Anlar daḫı gitdiler. [5] Andan daḫı maḥbūbe ḳulluḳçı geldiler, ellerinde birer tepsi, içi ṭolu [6] altun ve cevāhir. Anlar daḫı biraz ṭurdılar, anlar daḫı gitdiler. Andan [7] soñra Ḳayṣer geldi, ol vezīrler ile çādıra girdiler, daḫı gitdiler. [8] Ḥasan ṭurduġı yirde ḥayrān olup durmuş idi. Bu ḥāl n’idügin [9] bilemedi. Eydür, çünki girü geldigimüz yire varduḳ, ṣordum ki bu ne ḥāldur? [10] Eydür, Ḳayṣer’üñ bir oġlı vardı, cihānda bir adı ġāyet maḥbūb, [11] lā-naẓīr idi. Nā-gāh ḫasta oldı, bir niçe günden soñra [24a] [1] vefāt itdi. Anası ġāyet severdi anı. Ol çādıruñ içine defn [2] itdiler. Yılda bir kez gelür, anı ziyāret ḳılur. Sipāhīler ki gördüñ, [3] varurlar, eydürler: İy bizüm şāhımuz oġlı, bu ḥāl ki senüñ başuna geldi, [4] eger çeriyle ve ṣavaşmaġla def‘ olaydı, biz başımuzı senüñ-çün vireydük, [5] bu belāyı senden ṣavayduḳ. Ammā n’eyleyelüm, bu iş bir kişinündür ki, biz anuñla [6] söyleşmezüz dirler giderler. Feylesoflar ve ḥekīmler gelürler, eydürürler: İy bizüm [7] pādişāhımuz oġlı, bu iş ki saña oldı, eger ‘ilmle ve ḥikmet-ile def‘ olaydı, [8] çoḳ dürlüdevālar-ıla sa‘y ideydük, sen ḫalāṣ olaydın. Ammā bu [9] iş bir kişidendür ki, cemī‘-i ‘ulemā ve ḥükemā anuñ ḥażretinde ‘ācizdür. [10] Eyle diyüp anlar daḫı giderler. Andan soñra maḥbūblar, ḳaravaşlar ve maḥbūb [11] ḳullar gelürler, eydürler, İy bizüm sulṭānımuz oġlı, bu ḥāl ki saña oldı, [24b] [1] eger ḥüsn-ile ve māl-ıla ve cemāl-ıla olaydı, biz cānımuzı ve başımuzı senüñ yolıña [2] vireydük, bu ḥālı senden def‘

ideydük. Ammā, bu iş bir kimsedendür ki, [3] anda māl cemāl geçmez dirler, giderler. Pes soñra, Ḳayṣer daḫı girü ve- [4] -zīrleriyle eydür, iy cānımuñ pāresi ve sınıḳ göñlümüñ eglencesi ve çāre- [5] -suzlıġla elümden giden ve beni pīrligümde maġbūn iden oġul, [6] saña ki bu ḥāl geldi, eger bir devā-y-ıla yā çeriyle yā ḥükmiyle yā māl-ıla olaydı, [7] cānumı daḫı senüñ-çün terk ideydüm. Ammā bu ḥāl bir der-gāhdandur ki, [8] çeriyle māl-ıla ve cemāl-ıla olmaz, ben daḫı anuñ ḥükmi altında bir ʿāciz [9] dermāndeyim diyüp aġlar, saña selām olsun dir, ol daḫı ḳor gider. [10]

Çün bu sözi Ḥasan işitdi, ḫāṭırına ġāyet es̱er itdi. Kendüden [11] gitdi, fi'l-ḥāl yaraḳ itdi, döndi girü Baṣra'ya geldi. And içdi ki [25a] [1] dünyāda daḫı gülmeyem tā āḫirete ḥālum maʿlūm olmadı. Andan soñra [2] riyāżete ve mücāhedeye meşġūl oldı. Riyāżeti ve mücāhedeyi ol [3] ḳadar mübālaġa itdi ki, ol zamānda andan ellerü riyāżet çekerdi, [4] yoġ-ıdı. Tā ol ḳadar riyāżet itdi ki, yitmiş yıl anuñ āb-desti müsterāḫdan [5] ġayrı yirde ṣınmazdı. Şöyle ʿuzlet itdi ki, cemīʿ ḫalḳdan kesildi. [6] Ol mertebeye irişdi ki, muḳtedā-yı ḫalḳ oldı.

Haftada bir vaʿż iderdi. [7] Eger ki Rābiʿa ḥāżır olmayaydı, vaʿż itmezdi. Aña eydürlerdi, cemīʿ [8] aña yirler važīʿ ve şerīfler ḥāżır olmuşlardur, söylemezsin bir ḳarı [9] ḥāżır olmayınca! Eyitdi, bir loḳma kim, fīl içün düzmişüzdür anı, [10] ḳarıncalara niçün yidürürüz. Her vaḳt ki meclis ġāyetde germ olaydı, [11] göñülleri biryān ve gözleri giryān olurdı. Rābiʿa'ya baḳardı, eydürdi: [25b] [1] İy kilimde gizlü kişi, bu ḥāl hep senüñ göñlün ḥarāretindedür. [2] Aña eydürlerdi, bu ḳadar cemāʿat ki senüñ meclisüñe ḥāżır olurlar, [3] bilürüz ki ḫāṭıruña ḫoş gele. Eydür, ben ḫalḳuñ çoḳlıġından [4] şāẕ olmazın, belki bir dervīş ḥāżır ola, ġāyet şāḏ oluruz. [5]

Aña suʿāl itdiler ki Müslimānlıḳ ḳandadur ve daḫı Müslimān kimdür? Eydür, [6] Müslimānluḳ kitāblardadur ve Müslimānlar topraḳ içindedür. Suʿāl itdiler [7] ki, dīnün aṣlı nedür? Eyitdi, taḳvādır. Eyitdiler, taḳvāyı ne [8] nesne bāṭıl ider? Eyitdi, ṭamaʿ bāṭıl ider. Suʿāl itdiler ki, [9] cennet-i ʿadn ne nesnedür? Eydür, bir köşkdür altundan cennetde [10] aña girmeye illā peyġamberler ve ṣıddīḳlar ve şehīdler ve daḫı ʿādil pādişāhlar.

[11] **Rivāyetdür,** eydürler, yā şeyḫ bizüm göñlümüz uyur mı kim, senüñ sözüñ bize [26a] [1] eser itmez. Eydür, eger uyuyaydı, vaḳt vaḳt uyanur idi. Ammā [2] göñlüñüzi şöyle bilüñ kim, ölmişdür ki hīç dirilmez. Ve daḫı eyitdiler, [3] bu zāhidler, ṣūfīler bizi ol ḳadar ḳodular ki göñlümüz pāre pāre [4] olur. Eydür, bir ḳavm-ıla ṣoḥbet idesiz, sizi ḳorḳudalar, yarın emīn [5] olasız ve eger bu gün emīn olasız yarın ḳorḳasız.

Rivāyetdür, [6] bir gün va‘ż iderdi, nā-gāh Ḥaccāc bin Yusuf bir ġalebe çeriyle[7] ellerinde yalıncaḳ ḳılıç içerü girdi. Bir ulu kişi ḥāżır-ıdı. Eydür: [8] Bu gün Ḥasan’ı ṣınayalum. Ḥasan, Ḥaccāc’uñ gelmesünden hīç taġayyür olmadı. [9] Ḥaccāc oturdı. Ḥasan aña hīç iltifāt itmedi, tā kim meclis tamām [10] oldı, ol kişi eyitdi: Vallāhi Ḥasan Ḥasan’dur. Ḥaccāc ilerü geldi, [11] Ḥasan’uñ elin aldı, eyitdi, eger tamām er göresiz bunı görüñ.

[26b] [1] **Rivāyetdür ki,** Ḥaccācı düşde gördiler, ‘araṣāt-ı ḳıyāmetde gezer ṣorar- [2] -dılar ki, ne istersin? Eydür, anı isterem ki, mecmū‘ muvaḥḥidler anı [3] isterler didi. Bu mertebeyi ol vaḳt ḥāṣıl itdi ki, nez‘ vaḳtında [4] bir münācāt itdi. Eyitdi, ilāhī bu ḫalḳuñ i‘tiḳādunda böyledür kim, [5] bu ben bī-çāre ḳula ‘aẕāb idisersin, anlaruñ zu‘mını anlara göster, [6] ekremü’l-ekremīnsin, er-raḥmanü’r-rāḥimīnsin beni yarlıġa didi. Bu sözi [7] Ḥasan’a didiler. Eydür, eyle beñzer ki bu ‘ayyār, bu ṭarrār āḫıreti daḫı [8] alısardur.

Rivāyetdür ki, ‘Alī rażiyallāhu ‘anhu Baṣra’ya vardı, şöyle ki [9] kimse anı bilmedi. Üç gün anda durdı, mecmū‘ minberleri ṣıdı, [10] vā‘iẓleri va‘żdan men‘ eyledi. Ḥasan’uñ meclisine geldi, Ḥasan [11] kelimātda idi. Ḥasan’a eyitdi, ‘ālim misin yā müte‘allim misin? Eyitdi [27a] [1] baña resūlden irişmişdür, anı naḳl iderem. ‘Alī anı sözden [2] men‘ itmedi. Pes ‘Alī eyitdi, bu kişi söz söylemege lāyıḳdur, söylesin [3] didi. Ḥasan soñra ferāsetle bildi, ardınca vardı irişdi, [4] etegini dutdı. Eyitdi, baña āb-dest almaḳ ögred didi. Baṣra’da [5] bir yir vardı, aña Babu’l-Ṭaşt dirler. Bir legen getürdiler, āb-desti [6] mükemmel Ḥasan’a bildürdi, andan soñra gitdi.

Rivāyetdür, bir kez [7] Baṣra’da ḳaḥṭlıḳ oldı. İki yüz biñ adam cem‘ oldı. Bir minber [8] ḳodılar, Ḥasan’ı minber’e çıḳardılar ki du‘ā ide. Ḥasan eyitdi, diler misin ki [9]

yaġmur yaġa. Eyitdiler, pes daḫı niçün gelmişüz? Eyitdi, imdi [10] beni bu şehirden sürün, zīrā ki benüm şumlıġumdan yaġmaz didi. [11]

Rivāyetdür, Ḥasan'a Tañrı ḳorḳısı şöyle ġālib idi kim, oturmaḳda [27b] [1] ṭurmaḳda şöyleydi kim, bir kişi cellād elinde ṭurur gibi hergiz [2] anuñ güldügin kimse görmemişdi.

Rivāyetdür, bir gün bu ḥadīs̱i oḳudı ki: [3] آخر من يخرج من النار رجل يقال له هناد ya'nī āḫir kişi cehennem'den [4] çıḳa, anuñ adı Hunnād[62] ola. Ḥasan eyitdi, n'olaydı ol [5] Hunnād ben olaydum.

Rivāyetdür, Ḥasan birken zāviyesi üstünde namāz [6] ḳıldı. Ol ḳadar aġladı ki, mizābda ṣu revān oldı, bir kişi [7] geçerken üstüne ṭamdı. Eyitdi, iy ṭām issi arı mıdur yoḫsa [8] yumaḳ mı gerek? Ḥasan eyitdi, 'āṣīleriñ gözi yāşıdur, yumaḳ [9] gerek, arı degildür.

Rivāyetdür, Ḥasan'dan meger bir günāh gelmişdi. Oġlanken [10] her gāh ki yiñi gömlek giyerdi, ol günāhı yaḳasına yazardı. [11] Aña ḳarşu baḳardı, aġlardı.

Rivāyetdür ki, bir gün 'Ömer ibn-i 'Abdu'l-'azīz [28a] [1] nāme yazdı ki, baña bir muḫtaṣar vaṣiyet eyle kim, anı ezber idem, [2] anuñla 'amel idem. Ḥasan cevābında yazdı ki, eger Tañrı senüñledür [3] kimden ḳorḳarsın ve eger Tañrı senüñle degüldür kimden ümīẕ dutarsın. [4]

Rivāyetdür ki, Sa'īd bin Cünbeyr'e naṣīḥat itdi, eyitdi, üç [5] işden kendüñi ṣaḳla: Pādişāhlar ḳatına varma, gerçi çoḳ [6] şefḳat daḫı görürsen. Daḫı 'avrat-ıla ḫalvete oturma, eger Rābī'at- [7] -ü'l-'Adviye daḫı olursa. Ve eger Ḳur'ān daḫı ögredürsen daḫı beglerüñ [8] sözine i'timād itme ki 'aḳıbet bir ḥalelden ḫālī degüldür.

Rivāyetdür, [9] Mālik-i Dīnār, Ḥasan'a ṣordı ki, göñül neden olur? Eyitdi, dünyā ṭalebinden.

---

[62] Bu kelime önce "هناك" şeklinde yazılmış, sonradan üstüne kırmızı olarak "هناد" olarak yazılmıştır. Kelime "Hunnād" olarak okunmuştur. bk. Feridüddín Attār, *Evliyâ Tezkireleri*, Çeviren: Süleyman Uludağ, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 69

[10] **Rivāyetdür**, Mālik’den ki, ṣabaḥa yaḳın Ḥasan’uñ mescidine vardı- [11] -mı dı kim, anuñla cemā‘at olup namāz ḳılam. Gördüm mescidün ḳapusı [28b] [1] yapuḳ. Ḥasan du‘ā ider, çoḳ cemā‘at āmīn dirler, ṣandum ki Ḥasan’uñ [2] yārenleri andadur. Biraz ṣabr itdüm, ṣubḥ-i ṣādıḳ ṭoġdı. Elümi [3] mescidüñ ḳapusına urdum, ḳapu açıldı. İçerü girdüm, gördüm ki Ḥasan [4] yaluñuz durur. Müteḥayyir ḳaldum. Çünki namāzı ḳılduḳ, Ḥasan’a ḥālı [5] ṣordum. Eydür, daḫı kişiye dime, her cum‘a gicesi bir cemā‘at [6] perīler gelürler, anlara du‘ā iderem, āmīn dirler.

Rivāyetdür, meşāyiḫden [7] bir ulu kişi eydür, bir cemā‘at Ḥasan’la ḥacca varduḳ, ġāyet ṣusaduḳ. [8] Bir ḳuyuya irişdük, ipümüz daḫı yoġ-ıdı, ġāyet ‘āciz ḳalduḳ. [9] Biz eyitdük, iy dirīġ ṣusuz ḳalduḳ, helāk olısaruz. Ḥasan eyitdi: [10] Ben namāza meşġūl olayım, siz ṣu için. Çünki namāza meşġūl oldı, [11] ṣu ḳuyunun aġzına geldi. Dükelimüz içdük, ḳandıḳ. Yārenlerüñ biriniñ [29a] [1] bir ibrigi vardı, anı ṣu-y-ıla ṭoldurdı, gizledi. Der-ḥāl ṣu indi, [2] çıḳmadı. Çün Ḥasan namāzı ḳıldı, didi ki, Tañrı’ya i‘timād itdüñüz, [3] ṣu anuñ-çun indi didi. Andan gitdük, yolda Ḥasan bize ḫurmā virdi, [4] anı yārenlere ḳısmet itdük. Ol ḫurmānuñ çekirdegiñi Medīne’de ṣatduḳ, [5] ṭa‘ām alduḳ.

Ol zamānda Ebū ‘Ömer ḥāfıżlaruñ şeyḫi idi, ḫalḳa [6] Ḳur‘ān ta‘līm iderdi. Bir kez bir oġlan geldi, ġāyet ḫūbdı, [7] Şeyṭān vesvese itdi. Hep ḫalḳ oḳudular, gitdiler. Oġlanı [8] ḳoyi-virmedi. Çünki hep gitdi, ḫalvet ḳıldı, ḳaṣd eyledi ki oġlanı [9] öpe. Daḫı oġlana irişmeden mecmū‘ Ḳur‘ān ḫātırından gitdi. [10] Peşīmān oldı, göñlüne od düşdi, ḥayretde ḳaldı. Ḥasan ḳatına [11] geldi, zārī zārī aġladı. Eyitdi: Tañrı’çun ‘azze ve celle meded [29b] [1] eyleye didi. Ḥasan ol işden ġāyet melūl oldı. Eyitdi, ḥāliyā [2] şimdi ḥaccuñ vaḳtıdur, ḥacc ḳıl, andan soñra ḫayf mescidine var. [3] Bir pīr görürsün ki miḥrābda oturur, ol ḳadar ṭur ki ḫalḳ hep [4] gideler, andan ḳatına var ki, saña du‘ā ide didi. ‘Ömer vardı ḥacc [5] ḳıldı, andan ol mescide vardı, gördi bir heybetlü nūranī pīr oturur [6] miḥrābda, bir cemā‘at ḫalḳ anuñ çevresinde oturur. ‘Ömer daḫı bir bucaḳda [7] oturdı, gördi bir aḳ ṭon geymiş bir kişi içerü girdi, ol kişi [8] ol cemā‘at-ıla selāmlaşdı, ol cemā‘at-ıla ‘aleyke alup ṭurdı. Geldiler, [9] anı ḳarşuladılar, selām virdiler, ol daḫı ‘aleyke aldı. Oturdılar [10] söyleşdiler. Namāz vaḳtı oldı. Ol kişi durdı, gitdi. Ol cemā‘at [11] daḫı gitdiler. Ol pīr yaluñuz ḳaldı. ‘Ömer ilerü vardı, selām [30a] [1] virdi. Eyitdi, Allāh Allāh

Tañrı'çun baña meded didi. Ol [2] pīr işitdi, melūl oldı. Hep ḥālını añladı. Gözi [3] ucı-y-ıla göge baḳdı, henūz yire baḳmadan cemī' Ḳur'ān [4] 'Ömer'üñ ḫāṭırına geldi. 'Ömer ayağına düşdi. Ol pīr [5] eyitdi, seni baña kim gönderdi? Eyitdüm, Ḥasan Baṣrī. Ol [6] pīr eydür, ol bizi ḫalḳa bildürdi, biz daḫı anı rüsvāy [7] idelüm. Eyitdi, ol er kim aḳ ṭonlı-y-ıdı, namāzdan ilerü [8] geldi, yine ḫalḳdan öñden gitdi, eyitdi, gördün mi? Eyitdüm, [9] gördüm. Eyitdi, ol Ḥasan-ı Baṣrī idi. Her gün öyle [10] namāzuñ Baṣra'da ḳılur. Bunda gelür biraz oturur, bizümle [11] ṣoḥbet eyler, girü ikindüyi Baṣra'da ḳılur.

Rivāyetdür, Ḥasan [30b] [1] zamānında bir kişi vardı, ġāyet ziyāna uġradı, 'āciz ḳaldı. [2] Bir atı vardı, daḫı nesnesi yoġ-ıdı. Ḥasan'uñ ḳatına geldi, [3] 'aczini Ḥasan'a iẓhār eyledi. Ḥasan atını dört yüz aḳçaya [4] ṣatun aldı, aḳçayı aña virdi. Ol kişi ol gice düşinde [5] gördi, cennetde bir ḫūb çemende bu at otlar. Sordı ki [6] bu at, bu yir kimüñdür? Eyitdiler, senüñ-idi, şimdi Ḥasan-ı Basrī'nüñ- [7] -dür didiler. Ol kişi uyandı, tīz Ḥasan'uñ ḳapusına geldi. [8] Eyitdi, yā imām ol bey'den peşīmān oldum, atumı baña vir. [9] Uşda aḳçañ, al. Ḥasan eydür, ol nesne ki gördün geçen [10] gice, ben daḫı öñdünki gice gördüm didi. Ol kişi melūl [11] oldı, gitdi. Soñra Ḥasan düşinde Cennet'de bir yüce yirde [31a] [1] gördi ki, köşkler ḫoş evler. Sordı kim, bu evler kimüñdür? Eyitdiler: [2] Bu ol kişinüñdür kim peşīmān oldı, girü bey'ini boza, issine [3] vire. Yarındası, Ḥasan ol kişiyi istedi, buldı. Atını [4] girü virdi.

Rivāyetdür, Ḥasan-ı Başrī'nüñ bir ḳonşusı var-ıdı. [5] Kāfir idi, oda ṭapar idi. Adı Şem'ūn'ıdı. Hasta oldı. [6] Ölmege yaḳın oldı. Yitmiş yıl idi, āteş-perest-idi. Ḥasan'a [7] eyitdiler ki, bu gebr çoḳ vaḳtdur ki ḳonşumuzdı, n'ola ki bu [8] ḥālda anı ṣormaġa varasın? Ḥasan anuñ ḳatına vardı, [9] gördi kim oddan dütünden ḳapḳara olmış. Ḥasan eyitdi, yā Şem'ūn [10] Tañrı'dan ḳorḳ, yitmiş yıldur ki oda taparsın, Allāh'uñ rıżāsını [11] ḳomışsın, gel Müslimān ol kim Tañrı saña raḥmet ide. Ol [31b] [1] gebr eydür, üç nesne ḳomaz ki Müslimān olam: Biri [2] oldur ki siz dünyāyı sevmek dirsiz. İkinci oldur ki, bilürsiz ki [3] ölüm ḥaḳdur, hīç yaraġını görmezsiz. Üçünci, eydürsiz ki, yarın [4] Ḥaḳ Ta'ālā'yı görürüz dirsiz, ammā işler idersiz ki ol aña rāżī [5] degüldür. Ḥasan eydür, bu söz bilişler sözidür. Ammā mü'minler bu sen [6] didigün gibi iderler, bārī anı bilürler, sen yitmiş yıldur oda [7] ṭaparsın. Ben aña inanmazın ki, beni nice yaḳarsa, seni daḫı eyle

[8] yaḳısar. Ammā Tañrı Ta'ālā dileye ki od bir kişiyi yaḳa, odun çāresi [9] ḳalmaz ki bir ẕerresini yaḳa. Sen yitmiş yıldur ki oda ṭaparsın, gel [10] imdi elüni oda degür, ben daẖı degüreyin. Tañrı'nuñ ḳudretin, [11] odun 'aczın göresin. Bunı didi, iki elin od içine ḳodı. [32a] [1] Bir zamān ṭurdı, ol mübārek eline bir ẕerre kār itmedi. [2] Ol gebr ḥayrān ḳaldı. Haḳḳ Ta'ālā 'ināyeti ḳapusın açdı. [3] Ol gebr Ḥasan'a eyitdi, yitmiş yıldur Tañrı'yı incidmişüm, şimdi ki [4] ḥālda bir iki nefes ḳalmışdur, ne tedbīr idelüm didi. Ḥasan [5] eyitdi, tedbīr oldur ki Müslimān olasın. Eyitdi ki sen baña bir [6] biti vir pāyandan ol kim, Ḥaḳ Ta'ālā beni yarlıġaya, 'uḳūbet itmeye. [7] Eger bir biti virmezsen Müslimān olamazam. Ḥasan bir biti yazdı, [8] aña virdi. Şem'ūn eyitdi, dilerem Baṣra'nuñ ulularınuñ ṭanuḳlıġı [9] bu biti içinde bile ola, zīrā günāhum çoḳlıġından Tañrı'dan [10] ḳorḳarım didi. Ḥasan buyurur: Baṣra'nuñ uluların ol biti içine [11] yazdılar, ḳaġıdı Şem'ūn'a virdiler. Çoḳ aġladı, īmān [32b] [1] getürdi, vaṣiyet itdi Ḥasan'a ki, hemīn ki vefāt idem, beni [2] yuyasın kendü elüñle. Ol bitiyi elüme viresin ki Ḥaḳ Ta'ālā [3] ḥażretinden ol biti benüm ḥüccetüm olısar. Bu vaṣiyeti itdi, kelime-yi [4] şehādet getürdi, andan vefāt itdi. Ḥasan anuñ vaṣiyetin [5] yirine getürdi. Çoḳ ẖalḳ anuñ namāzın ḳıldı, defn itdiler. [6] Ḥasan ol gice uyumadı, dāyimnamāz ḳıldı. Bu fikirde idi: [7] Bu ne iş-idi ki işledüm. Bir biti virdüm, ḥālı bilmedüm, ḥükm itdüm. [8] Benüm ne ḥaddum idi, ben ẖod ġarḳ olmışam, bir ġarḳ olmuşı [9] daẖı nice ḳurtaram. Haḳḳ Ta'ālā bilür anuñ ḥālını nice olacaġın.[10] Bu fikr içinde-y-iken nā-gāh uyudı. Şem'ūn'ı düşinde gördi. Güneş gibi[11] bir tāc başında, bir ḥülle enginde güle güle cennet içinde ṣalınur. [33a] [1] Ḥasan ṣordı ki, iy Şem'ūn nicesin? Eydür, ne ṣorarsın, [2] şöyleyem ki görürsin, Ḥaḳ celle ve 'alā cennetde yir virdi, dīdārını [3] baña gösterdi. Ol ḳadar luṭf u kerem itdi ki şerḥ olmaya. Pāyandan- [4] -lıḳdan ẖalāṣ olduñ, bitiyi al, baña artuḳ gerekmez, ḥācetüm bitdi. [5] Ḥasan uyandı, gördi biti elinde. Ol ḳadar aġladı ki, eyitdi, ilāhī [6] ma'lūm oldı ki senüñ işün 'illetsüzdür, luṭf u keremdür. Yitmiş yıllıḳ[7] kāfire bunca 'aṭā ve kerem idersin: الحمد لله على كل نعمائه

Rivāyetdür, [8] Ḥasan her nesne ki görürdi, kendüden yig görürdi. Bir gün [9] Şaṭṭ kenārında geçerdi. Gördi bir ḳara kişi bir 'avrat-ıla oturur, [10] elinde bir şīşe süci ol 'avrat-ıla içer. Fikrinden geçdi, bu daẖı [11] benden yig mi ola didi. Şerī'ata naẓar itdi, eyitdi, ḥaḳīḳat [33b] [1] bu benden yig degül bir nā-maḥrem 'avrat-ıla süci içer. Çünki bu

fikri [2] ḫāṭırından geçerdi, gördi ol bir ṭarafdan bir ṭarafa geçerdi. Gördi [3] bir nice kişi ol ṣuda ġarḳ oldı. Ol ḳaṭre er, fi'l-ḥāl [4] ṭonını çıḳardı, vardı. Ol ġarḳ olanlar altı kişi idi. İki [5] kişiyi bir eline aldı, iki kişiyi bir eline aldı, ikisin daḫı ayağına [6] çıḳardı. Ḥasan'a çağırdı. Eyitdi, eger benden yig isen, altısın [7] ben çıḳardum, ḳurtuldı, birisin daḫı sen ḳurtar. Bu ʻavrat benüm anamdur, [8] bu şīşe içindeki ṣudur, içeriz, seni ṣınaruz, gözün var mıdur [9] yoḫsa kör midür, didi. Ḥasan anuñ ayağına düşdi. Bildi ki [10] er kişidür, anuñ irşādına gelmişdür. Çoḳ ʻözür diledi, eyitdi, iy [11] Tañrı'nuñ dostı, ol altı kişiye nice sebeb oldınsa, beni daḫı [34a] [1] nefsüm elinden ḳurtar didi. Andan soñra her nesne ki gördi, [2] kendüden yig bildi. Tā bir gün bir kelb gördi, eyitdi, ilāhī [3] beni bu ite bağışla didi. Bir kişi bu sözi işitdi, eyitdi, meger [4] Ḥasan delü olmış. Ḥasan eyitdi, yā kişi eger ḳıyāmet güninde ḫalāṣ [5] bulursam andan yig olam ve eger ḫalāṣ bulmayam bu benden yig [6] ola.

Rivāyetdür, Ḥasan eydür, dört kişinüñ sözine ʻacabe [7] ḳılmışam. Biri bir ḫünṣayi sözidür ki geçerken etegimi düşürdüm [8] aña degmesün diyü. Eydür, yā şeyḫ daḫı ḥālımuz maʻlūm degüldür [9] etegi ṣaḳlarsın, āḫıretde maʻlūm olısaruz didi. Bir daḫı bir [10] esrüge uğradum ki, balçıḳ içinde giderdi. Bu yañadan ol yañaya [11] düşerdi. Ben eyitdüm, iy miskīn ḳademüni s̱ābit dut ki düşmeyesin. [34b] [1] Eydür, yā imām eger ben düşersem bir esrük kişiyim girü ṭuram, yuram. [2] Vāy saña ki bu enāniyyet ki sende var, eger düşersen ne ṭurı[3] bilesin ne ḫod pāk olasın. İmdi sen ḳademini s̱ābit dut ki düşmeyesin, [4] benüm düşdügümde nesne yoḳdur. Biri daḫı oldur kim, bir oğlan [5] giderdi, elinde çırağ. Ben eyitdüm, bu çerağı ḳanda getürdün? Fi'l-ḥāl [6] üfürdi söyündi. Eydür, yā şeyḫ, sen eyit ki bu ḳanda gitdi, tā ben daḫı [7] diyem bu ḳandan geldi? Biri daḫı oldur ki bir ʻavrat ṣaḥib-cemāl [8] yüzi açuḳ gelür, bir kişiden şikāyet iderdi. Ben eyitdüm, evvel yüzüñi [9] ört, andan soñra söyle. Eydür, sübḥānallāh bir ʻacāʻib ḥāldur, ben [10] maḫlūḳ ʻışḳından şöyle ḥayrān olmışam ki bilmezem yüzüm açuḳ mıdur [11] yā degül midür, sen Tañrı ʻışḳını daʻvī idersin, nice gördüñ benüm yüzüm [35a] [1] açuḳlığın. Bu dört sözden ʻacebe ḳaldum, ammā ol esrük sözi [2] ġāyet es̱er itdi. Ḥasan ṣaḥib-esrār-idi, ammā zühd perdesiyle [3] kendüyi örterdi.

Rivāyetdür, bir gün bir ʻArab Ḥasan'a ṣabrdan ṣordı. [4] Ḥasan eydür, ṣabūr ikidür: Biri belāya, muṣībete ṣabrdur; biri [5] daḫı ol nesnelerden ki Ḥaḳ Taʻālā bizi andan yıġmışdur. Ol[6] ʻArab eydür: İy Ḥasan, senden zāhid kimse az ola ve daḫı [7] senden ṣābır kişi görmemişem. Ḥasan eydür, benüm zühdüm ṭamaʻdan [8] ve ṣabrum ḳorḳudandur didi. ʻArab eydür, yā Ḥasan bunı daḫı beyān [9] it, ben teşvīşe düşdüm dir. Ḥasan eydür, zühd itmegüm anuñçundur [10] ki, cennet bulam. Pes ol ṭamaʻ degül mi, ṣabr anuñçun iderem ki [11] ṭamuya varmayam. Pes ḳorḳu degül mi yigrek ol kişi ḥālıdur ki [35b] [1] bu iki ġarazdan ḫālī ola. Zühd, Tañrı'çun ola, cennet içün [2] olmaya, ṭamudan ḳorḳup olmaya, işde iḫlāṣ budur.

Ve daḫı [3] didi, ḳoyun ādemīden ḥāżırdur, çoban söziyle otlamaġı terk [4] ider; ādemī Tañrı söziyle kendi nefsi arzūsı terk idemez. [5] Ve daḫı yüzük ṭaşı ādemī eyü iʻtiḳāddan menʻ ider. Ve daḫı [6] eydür, bir kişi beni süci içmege daʻvet ide, yigdür dünyā ṭalebine [7] daʻvet itmekden. Ve daḫı eydür, maʻrifet oldur ki ḫāṭırında kudūret [8] bulunmaya. Ve daḫı eydür, cennet ehli cennete gireler sekiz yüz biñ [9] yıl kendülerden gide, bī-hūş olalar. Ol sebebden ki Ḥaḳ Taʻālā [10] celālī ṣıfatıyla anlara tecellī ide, anuñ heybetinden mest olalar. [11] Andan cemālī ṣıfatıyla tecellī ide, vaḥdete ġarḳ olalar. Ve daḫı [36a] [1] eydür, fikret bir āyīnedür, senüñ ʻamelüni saña gösterür, eyüyi yüzden [2] temīz ider. Ve daḫı eydür: Her söz ki ḥikmetden degüldür, āfetdendür. [3] Ve daḫı her epsemlik ki fikretden olmaya, ol ġafletdendür. Daḫı her naẓar ki [4] ʻibretden olmaya, ẕillettendür.

Ve daḫı eydür: Tevrīt'de getürmişdür, Ādem [5] oġlı çün ḳanāʻat ide, ḫalḳa iḥtiyācı ḳalmaz. Çünki ḫalḳdan ʻuzlet [6] ide, selāmet bula. Çün şehveti basa, dāyimāzād ola. Çün ḥasedi [7] terk ide, mürüvvet ẓāhir ola. Çün birḳaç gün ṣabr ide, dāyim[8] nāz niʻmetde ola.

Ve daḫı eydür, veraʻ üç nesneyle ḥāṣıl olur: [9] Biri oldur ki her kişi-y-ile kim söyleşe, ḥaḳ söz söyleye. İkinci [10] oldur ki bir nesneye meşġūl ola ki Tañrı andan rāżī ola. [11] Üçünci oldur ki aʻżāsını ṣaḳlaya, her nesneden ki Tañrı'nuñ ḫışmı [36b] [1] anda ola. Ve daḫı her kim diye ben müʻminem belki münāfıḳ ola. Nitekim [2] Ḳurʻān'da

buyurdı: [63]﴿فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى﴾ ya‘nī [3] nefsüñüzi arı bilmeñüz; Tañrı bilür mütteḳī kimdür. Ve daḫı mü‘min [4] oldur ki, sākin ola, her ne kim elinden gele, itmeye. Ve daḫı her ne [5] kim göñline gele, söylemeye.

Ve daḫı eydür, her kişi ki dünyādan gide [6] illā üç nesneye ḥasret ḳala: Biri oldur ki cem‘ itdügi nesneleri [7] yimedin. Ve biri oldur ki ümīẕ dutardı, aña irişmedi. Ve daḫı ol [8] varduġı menzil içün yaraḳ görmedi. Ve daḫı bir kişi aña ḫaber virdi, [9] bir fülān kişi cān çekişmekden ḳurtuldı, ḳanda varısar? Ve daḫı [10] ol kişiler ki sizden öñden Ḳur‘ān’ı bir nāme bilürdi ki Tañrı’dan [11] anlar añlamışlar. Gice anı fikr iderlerdi, gündüz anuñla ‘amel iderlerdi. [37[a]] [1] Siz anı ders aldıñuz, i‘rābın ve ḥarfin dürüst idersiz, ammā siz [2] anuñla ‘amel itmezsiz, anı daḫı ālet-i dünyā idersiz.

Ve daḫı eydür: [3] Tañrı ḥaḳḳı-çun her kişi ki altunı gümişi ‘azīz duta, ola ki Tañrı Ta‘ālā [4] anı ḫor ve ẕelīl eyleye. Ve daḫı her kim ġayrı kişi rāzın saña [5] diye, elbette senüñ daḫı ġayrıya dir. Ve daḫı eydür, bir ḳonşum vardı. [6] Bir gün ‘avratı erine eydür, elli yıldur ki senüñ azına çoġına rāżīyam, [7] daḫı senden bir kişiye şikāyet itmedüm. Ammā işbu nesneye ṣabr [8] idemedüm ki benüm bir daḫı iḫtiyār idersin senden Ḥasan-ı Baṣrī’ye [9] şikāyet iderin, dir. Ḥasan-ı Baṣrī işitdi, vaḳt ḫoş oldı, [10] aġladı. Eydür, göreyim Ḳur‘ān’da buña beñzer söz ḳanda var? Ḫāṭırına [11] geldi ki Ḥaḳ Ta‘ālā buyurmışdur ki: ﴿إن الله لا يغفر أن يشرك به [37[b]] [1] ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء﴾[64] ya‘nī Ḥaḳ Ta‘ālā yarlıġamaz aña [2] şirk getürenleri; andan aşağasın yarlıġar, ammā şirki yarlıġamaz. Ol [3] ‘avrat daḫı erinüñ her cefāsına ṣabr itdi, ammā bir daḫı almaġa rāżī [4] olmadı.

Rivāyetdür, Ḥasan’a didiler bir er vardur, altı yıldur ki cemā‘ata [5] gelmez, kimseyle oturmaz, bir bucaḳda oturmışdur. Ḥasan ṭurdı, anuñ [6] ḳatına vardı. Eydür, yā fülān, niçün cemā‘ata gelmezsin, ḫalḳa ḳarışmaz- [7] -sın? Eydür, yā imām ma‘ẕūr dut ki meşġūlam. Eydür, niye meşġūl- [8] -sın. Eydür, hīç nefes urmazam ki bir ni‘met irişmeye ve daḫı benden [9] aña bir ma‘ṣiyet irişmeye, ol ni‘metlerün şükrine, ol ma‘ṣiyetlerün [10]

---

[63] Necm 53/32.
[64] Nisâ 4/48.

‘öẕrüne meşġūlam. Ḥasan eydür, şöyle meşġūl ol ki, sen benden [11] yigsin, daḫı yig olasın.

Rivāyetdür, bir kişi Ḥasan’a ṣordı, nice- [38a] [1] -sin? Eydür, bir kişinüñ ḥālı nice ola ki deñiz içinde gemi ṣımuş [2] ola. Eydür, ḥāl müşkil ola. Ḥasan eydür, imdi benüm ḥālum [3] şöyledür.

Rivāyetdür, Ḥasan, bayram gün bir cemā‘at gülerler oynarlar, [4] ‘acebledi. Eydür, bir kişi kendü ḥālını bilmedin ol nice güler?

[5] **Rivāyetdür**, Ḥasan bir kişiyi gördi, ziyāretde etmek yir. Eydür, [6] bu kişi münāfıḳdur. Eyitdiler, neden didüñ? Eydür, bir kişi ki bu ḳadar [7] ulular göre, göñli nice ṭa‘ām dileye, ‘acebdür ki anuñ āḫiretde [8] īmānı ola, bu münāfıḳlar nişānıdur. **Münācātda** eydürdi: İlāhī baña [9] ni‘met virdün şükrüni bilmedüm, belā gönderdüñ ṣabr itdüm, şükr [10] itmedigüm içün ni‘meti benden kesmedüñ, ṣabr itmedegüm içün [11] belāyı dāyimitdüñ, dirdi.

Rivāyetdür, Ḥasan diriken hergiz gülmedi, [38b] [1] ölüm vaḳtında güldi, eyitdi, ḳañġı günāh fi’l-ḥāl vefāt itdi? [2] Meşāyiḫden birisi düşinde gördi, eydür, yā imām sen hergiz [3] gülmezdün vefāt vaḳtında güldügün ne-y-idi, hem daḫı eyitdün [4] ḳangı günāh? Ḥasan eydür, ol ḥāletde bir āvāz işitdüm ki, yā meleku’[5] l-mevt ḳatı dut ki bir günāh ḳılmışdur. Ol feraḥdan güldüm, eyitdüm, [6] ḳangı günāh? Andan soñra cān virdüm.

Rivāyetdür, ol gice ki [7] vefāt itdi, bir şeyḫ düşinde gördi ki göklerüñ ḳapusı açılmışdur, [8] nidā iderler ki Ḥasan-ı Baṣrī, Tañrı’sına irişdi.

Ḥikāyet-i Mālik-i [9] Dīnār Rażīya’l-lāhu ‘Anhu

متوكل ولايت وآن پيشواي راستين وآن مقتداي راه آن [10] والآخر آن متمكن هدايت وآن محرم [11] طيار آن سالك ابرار آن مقدم اسرار Mālik-i Dīnār rażīyu’l-lāhu [39a] [1] ‘anhu. Ḥasan-ı Baṣrī’nüñ yārıydı. Bu ṭa‘ifenüñ ulularındandur. Anuñ kerāmeti [2] meşhūr ve riyāżetleri mezkūrdur. Dīnār, anuñ atasıdur. Egerçi [3] ḳul oğlı-y-ıdı, ammā iki cihānda āzād idi.

Rivāyetdür, Mālik bir kez [4] gemide-y-idi. Gemiciler navlun istediler. Eydür, nesnem yoḳdur. Ol [5] ḳadar dögdiler ki uṣṣı gitdi. Çünki kendü özine geldi, girü [6] navlun

getür. Eydür, yoḳdur. Eyitdiler, ayaġunı baġlayalum, deñize bıraġalum. [7] Hemīn ki bu sözi söylediler, deñizde ne ḳadar balıḳ varsa, deñizden [8] başların çıḳardılar, her birinüñ aġzında iki altun. Mālik birinden [9] iki altun anlara virdi. Gemiciler çünki bu ḥālı gördiler, Mālik'üñ [10] ayaġına düşdiler. Ol deñizde ṣu üzerine revān oldı, gitdi. [11] Ol sebebden aña Mālik-i Dīnār didiler.

Bir rivāyet daḫı vardur kim [39b] [1] anuñ tevbesi sebebi oldur kim ġāyet ṣaḥib-cemāl kişi idi. [2] Dünyāyı severdi. Çoḳ mālı vardı. Dımışḳ'da olurdı. [3] Dımışḳ'uñ cāmi'in Mu'āviye yapdurmışdı. Anuñ çoḳ vaḳfı [4] vardı. Mālik ṭama' itdi kim, ol mescidüñ tevliyetini aña virdiler. [5] Ol mescidüñ bir bucaġında seccāde bıraḳdı, tamām bir yıl 'ibādet [6] itdi. Ol ümīẕ üzere ki mescide mütevellī ola. Her kimse [7] anı namāzda gördi, bir yıl bu ṭarīḳiyle 'ibādete meşġūl oldı. [8] Gice çıḳardı, 'işretine meşġūl olurdı. Bir gice 'işretde [9] 'ūd çalardı. Çünki yārenleri uyudılar, ol 'ūd ki çalardı, āvāz [10] geldi ki, yā Mālik: يا مالك أن لا تتوب Çünki āvāzı işitdi, 'ūdı [11] terk itdi. Mescide vardı, ḥayretde ḳaldı. Eydür, neyledüm, [40a] [1] ne işdeyim? Bir yıldur ki Tañrı'ya 'ibādet eylerem, riyā-y-ıla, şimden [2] soñra iḫlāṣ-ıla 'amel ideyim, Tañrı'dan utanayım, mescid [3] tevliyetin virürlerse daḫı almayam. Bu niyeti itdi ki kendü [4] sırrını Tañrı'ya ṭoġrultdı. Ol gice ṣıdḳ-ıla 'ibādet itdi. [5] Yarındası mescidüñ ḫalḳı cem' oldılar, bu mescidüñ eksigi [6] vardur, buña mütevellī gerek didiler. İttifāḳ itdiler ki, [7] Mālik'ten yig kişi yoḳdur, tevliyeti aña virelüm didiler. [8] Mālik'üñ ḳatına geldiler. Namāzda idi. Fāriġ olınca ṣabr itdiler, [9] eyitdiler, biz anuñçun geldik ki, mescidüñ tevliyetin ḳabūl [10] idesen. Mālik eyitdi, yā İlāh, bir yıl riyā-y-ıla ṭā'at itdüm, [11] bir kişi yüzime baḳmadı, şimdi yüz saña dutdum, bu ḳadar [40b] [1] ḫalḳ gönderdüñ benden dilek iderler, 'izzetüñ ḥaḳḳı-çun ḳabūl [2] itmeyeyin. Anlara eydür, benüm işüm degüldür. Beni ḳoñ didi, ḳabūl [3] itmedi, daḫı mescīdden çıḳmadı.

Dāyim'ibādet iderdi, [4] riyāżet çekerdi. Tā şöyle mu'ayyen oldı ki, Baṣra'da bir ulu [5] kişi var-ıdı, vefāt itdi. Çoḳ mālı ḳaldı. Bir ṣaḥib-cemāl [6] ḳızı vardı, S̱ābit Benān ḳatına vardı, eydür: Dilerem ki Mālik'e [7] 'avrat olam, 'ömrüm anuñ ḫidmetinde geçirem. Bu ḫaberi Mālik'e [8] didiler. Mālik eydür, ben dünyāyı üç ṭalaḳ boşamışum, 'avrat [9] daḫı dünyādandur, muṭallaḳa-yı s̱elas̱eyi nice alayım, didi.

Rivāyetdür [10] **ki**, bir gün Mālik bir yirde uyurdı. Bir yılan gelmiş, bir deste [11] nerges aġzında, señekin ḳorur. Mālik, dāyim dilerdi ki ġazāya vara. Bir gün [41a] [1] bu niyyetle Rum'a vardı. Ol gün ġazā oldı, anı ısıtma tutdı, [2] ġazāya ma'rekeye varımadı, ġāyet melūl oldı. Eydür, ġazāya lāyıḳ [3] degüldüm, anuñ-çun böyle oldı. Uyudı, hātifden bir āvāz işitdi ki, [4] yā Mālik eger bu gün sen ġazāya varayduñ, kāfir elinde esīr olurduñ, [5] saña ṭoñuz eti yidürürlerdi, seni kāfir iderlerdi. Bu ısıtmayı [6] saña tuḥfe gönderdim dinildi. Uyandı, Allāh'a çoḳ şükürler itdi. [7]

Rivāyetdür ki, bir kez Mālik ġāyetde ḫasta oldı. Girü bir kez eyü [8] oldı. Bāzāra vardı bir ḥācet-içün, meger şehrüñ begi geçerdi. [9] Bir çavuş Mālik'e yüri didi. Mālik żaʿīfdi, kāhil deprendi, [10] ol çavuş anı bir ḳamçıyla urdı. Mālik eydür, eliñ kesilsün. [11] Yarındası ol çavuşı bir günāh-ıla dutdılar, elin kesdiler.

Rivāyetdür, [41b] [1] bir kez Mālik zamānuñda bir yigit var-ıdı. Ġāyet müfsid idi. Mālik'e [2] ḳonşu-y-ıdı. Mālik, dāyimandan incinürdi, ammā ṣabr iderdi ki [3] bir ġayrı kişi şikāyet ide, el-ḳıṣṣa cemīʿ ol yirüñ ḫalḳı andan [4] şikāyetlü oldı. Mālik anuñ ḳatına vardı ki emr-i maʿrūf ide. [5] Ol yigit ġāyetde cebbār nefs-idi. Mālik'e eydür: Ben sulṭānun [6] kişisiyem, hīç kimsenüñ zehresi olmaya ki baña söyleye, yā beni ḳorḳuda. [7] Mālik eydür, biz sulṭāna dirüz. Ol yigit eydür, sulṭān sizüñ [8] gibi kişilerüñ sözin benüm ḥaḳḳumda ḳabūl itmez. Mālik eydür, sulṭān [9] işitmezse raḥmān da mı işitmez? Yigit eydür, ol andan kerimdür ki [10] benüm günāhum-ıçun baña ʿitāb ide, andan size ne? Mālik'üñ daḫı sözi [11] ḳalmadı, gitdi. Birḳaç gün daḫı geçdi. Evvelden ziyāde fesādlar itdi, [42a] [1] ḫalḳ Mālik'e şikāyet itdiler. Mālik żarūrī geldi ki, vara anı [2] menʿ ide. Yolda varurken bir āvāz işitdi ki, bizüm dostumuzı kendü [3] ḥālına ḳo, andan ne istersin? Mālik, ʿacebe ḳaldı. Ol yigit [4] ḳatına geldi, anı gördi ġażab-ıla oturur. Mālik'i gördi, eydür, [5] girü niye geldüñ? Mālik eydür, bu kez gelmişem ki saña ḫaber virem [6] ki bunuñ gibi bir āvāz işitdüm. Yigit aġladı. Eydür, çünki böyle [7] imiş, cemīʿ mālını Ḥaḳ yolına ṣarf itdi, evin ṣatdı, ʿışḳa [8] düşdi. Mālik eydür bir müddetden soñra anı gördüm Mekke'de [9] bir yirde düşmiş, ġāyet żaʿīf olmış ol ʿışḳa ki bizüm [10] dostumuzdur.

Rivāyetdür, Mālik bir evi kiriye tutmış-ıdı. Ol eve [11] ḳarşu bir Cuhūd evi var-ıdı. Cuhūd diledi ki anı incide. Bir müstarāḥ [42b] [1] ḳazdurdı, ol müstarāḥuñ bir deligi

Mālik'üñ miḥrābı yaḳınında-y-ıdı. [2] Her gāh ki ferāġat olurdı ziyādesinden biraz miḥrāba düşerdi [3] Mālik hīç nesne dimezdi. Bir zamān bunuñ üzerine geçdi, ṣandı ki [4] ol delik dutulmışdur. Eger açuḳ olaydı, Mālik bir kez şikāyet [5] ideydi. Cuhūd, Mālik ḳatına geldi, eydür, iy civān-merd [6] miḥrābuñ delüginden necāset ḳoḳusı evüñe düşmez mi? Mālik eydür, [7] düşer. Necāset daḫı düşer, yabana ataram. Cuhûd eydür, īaīımaz mısın? [8] Eydür, ḳaḳıram ammā ġażabumı def' iderem. Ḥaḳ'dan işāret [9] şöyledür ki: [65]﴿والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس﴾ çünkim [10] bunı böyle gördi, Cuhūd Müslimān oldı.

Rivāyetdür, yıllar [11] geçerdi, Mālik ṭatlu yā ekşi nesne yimezdi. Her gice bir etmek birle [43ª] [1] orucın açardı. Bir kez ṣayru oldı, nefsi et istedi. Ol [2] gün ṣabr itdi. Ġāyet arzū eyledi. Bir başçı dükkānına vardı, [3] bir paça aldı, yiñine ṣoḳdı, gitdi. Başçı ta'accüb itdi ki, [4] şākirdüñ ardınca gönderdi, var gör neyler? Birazdan şākird geldi, [5] gözi yaşlu eydür, bundan gitdi bir ḫalvet yire irişdi. [6] Paçaları yiñinden çıḳardı, bir iki kez yıladı, eydür, yā nefs [7] eyü yidüñ, yiter diyüp paçayı bir dervīşe virdi. Andan soñra [8] eydür: İy benüm ża'īf tenüm, bu zaḥmetüñi saña virdüm, ṣanma ki [9] seni düşman dutaram. Dünyāda baña senden 'azīz yoḳ, bunı [10] senüñ-içün iderem ki yarın oda yanmayasın. Birḳaç gün ṣabr [11] it ki, ni'met issi olasın ki nihāyeti yoḳ. Ve daḫı eydürdi kim, [43ᵇ] [1] ne 'aceb sözdür ki eydürler, bir kişi ḳırḳ gün et yimese 'aḳıl [2] nāḳıṣ olur. Ben yigirmi yıldur ki et yimemişem 'aḳlum her gün artar.

[3] **Rivāyetdür**, Mālik ḳırḳ yıl Baṣra'da oldı, ruṭab yimedi. [4] Hemīn ki ruṭab vaḳtı olurdı, eydürdi, iy Baṣra ḫalḳı, ruṭab [5] yimedüm, siz yidiñüz, ḳarınlarımuz hep berāberdür dir-idi. [6] Ḳırḳ yıldan soñra nefsi ġāyet taḳāżā itdi, diledi ki ruṭab vire. [7] Ne ḳadar ki cehd itdi, nefs ṣabr itmedi. Cehd ide gördi, olmadı, [8] 'āciz oldı. Eydür, yā nefs ben saña ruṭab virsem olmaz. Düşinde [9] hātifden āvāz geldi ki, nefsiñüz murādın virüñ, günāhdur. Çünki bu düşi [10] gördi, nefs furṣat buldı, feryād itdi, ruṭab gerek didi. Mālik [11] eydür: Yā nefs dilerseñ ki saña ruṭab virem, bir hafta oruç dut, [44ª] [1] şöyle ki gice daḫı yimeyesin ve yatmayasın, dāyimṭā'at idesin. [2] Nefs rāżī oldı. Bir hafta şöyle geçdi, hīç nesne yimedi, [3] uyumadı. Andan soñra bāzāra vardı, ruṭab aldı, bir mescīde [4] girdi ki yiye, bir oğlancuḳ çağırdı. Eydür: İy baba bir cuhūd ruṭab [5] almış, mescīde girdi. Atası

[65] Âl-i İmrân 3/134.

oğlanla mescīde vardı, Mālik'i gördi. [6] Ol kişi ayağına düşdi. Mālik eydür, bu oğlan ne sözdür kim [7] söyledi. Atası eydür, yā Mālik ma'ẕūr dut, oğlandur. Bu maḥallede [8] bir nice Cuhūdlar vardur vaḳtā ki biz oruç oluruz, anlar mescīde girürler, [9] nesne yirler. Şimdi bu oğlan eyle ṣandı Tañrı içün 'afv it, [10] bilmezlikdendür didi. Mālik çün anı işitdi, cānına od [11] düşdi. Bildi kim oğlanuñ ṣuçı yoḳdur, ḳudret diledi ki anı [44b] [1] söyletdi. Eyitdi, İlāhī ruṭab yimedin adum Cuhūd oldı, eger yirsem [2] adum kāfir ola, 'izzetüñ ḥaḳḳı-çun hergīz yimeyem.

Rivāyetdür, bir kez [3] Baṣra'ya od düşdi. Mālik'üñ bir 'aṣāsı var-ıdı, bir na'lını var-ıdı.[4] Getürdi bir yüksek yire çıḳdı, ḫalḳa baḳardı, ḫalḳ ḳatı zaḥmetde- [5] -y-idi. Ba'żısı yanar-ıdı, ba'zısı ḳumaşın ḳaçururdı, her biri zaḥmetde- [6] -y-idi. Mālik eydür: نجا المخففون وهلك المثقلون ya'nī yüki [7] yeyni ḳurtıldı, ağırlar helāk oldı. Ḳıyāmetde daḫı şöyle olısar.

[8] **Rivāyetdür**, Mālik bir kez ṣayru ṣora vardı, gördi vaḳtı yaḳın [9] gelmiş, şehādet kelimesin 'arż itdi. Her gāh ki Mālik eydürdi:[10] **La ilahe ille'l-lahu Muḥammed'ün resūl-ullāhi.** Ol eydürdi, on, on biş. Mālik[11] eyitdi, niçün şehādet kelimesin getürmezsin? Eyitdi, yā şeyḫ öñümde [45a] [1] oddan bir ṭağ vardur, her gāh ki ḳaṣd iderem kelime-yi şehādet [2] getürem, ol adam baña ḳaṣd ider. Mālik ṣordı ki, bu kişi ne [3] pīşe bilür? Eyitdiler, ribā-ḫordur ve daḫı kīlesi eksikdür.

Rivāyetdür, [4] Ca'fer bin Süleymān eydür: Mālik'le Ḥicāz'a varduḳ. Hemān ki اللهم لبيك [5] لبيك didi, düşdi ussı gitdi. Girü zamāndan soñra [6] kendü özine geldi. Ṣordum ki, n'olduñ? Eydür, çünki lebbeyke didüm, [7] ḳorḳdum ki lā-lebbeyk didiler.

Rivāyetdür, fātiḥada ﴿إياك نعبد وإياك [8] نستعين﴾[66] eydürdi, eger bu Ḳur'ān'da olmasaydı, oḳumazdum. Ya'nī saña [9] ṭaparuz, senden yardum isterüz, soñra ṭururuz ḳazīye varuruz, [10] seni ḳoruz, aña şikāyet iderüz.

Rivāyetdür, Mālik hīç uyumazdı. Bir ḳızı [11] vardı, aña eydür, n'ola bir gice bizümle yatasın. Eydür, sekir deminden [45b] [1] ḳorḳaram. Nā-gāh bir devletlü gele, beni

[66] Fâtiha 1/5.

uyur bula didi. Eyitdiler, [2] nicesin? Eydür, nice uyuyam? Tañrı ni‘metiñ yerim, Şeyṭān fermānıñ..........[3] ṭuṭaram.

Ve daḫı eydür, eger mescīd ḳapusından çağırsalar, ḳanı [4] yaramaz çıḳsun, benden öñdün kimse çıḳmaya. Bir kez bir ‘avrat [5] aña eydür, yā riyā idici kişi! Mālik eydür, uş yigirmi yıldur kimse [6] beni adum-ıla oḳumadı, sen beni bildüñ adum-ıla oḳuduñ. Ve daḫı eydür [7] her yār ve ḳardaş ve muṣaḥibüñi dīn içinde yardumı olmaya, andan [8] ‘uzlet evlādur. Ve daḫı eydür, bu zamān ḫalḳınuñ dostlıġı bāzār [9] yiyecegine beñzer, rāyiḥası ḫūb, dadı çirkin. Ve daḫı eydür, her [10] kimsenüñ ḳatında Allāh münācātı yig ola, ḫalḳ-ıla söyleşmekden[11] anuñ ‘ilmi yoḳdur. Gerçi ‘ālim daḫı olursa, göñli gözi kördür [46a] [1] ve ‘ömri żāyi‘dür.

Ve daḫı eydür, ḳaçıñuz bu cāzū ḳarıdan ki, mecmū‘-ı [2] ‘ulemānuñ göñlini almışdur, musaḫḫar itmişdür. Ve daḫı eydür, benüm ḳatumda [3] iḫlāṣdan yigrek ‘amel yoḳdur. Ve daḫı eydür, Tevrīt’da oḳumışam, [4] Ḥaḳ Ta‘ālā eydür yā benī Ādem ben size müştāḳam, siz baña müştāḳ [5] olmadıñuz. Ve daḫı eydür, kitāblar içinde oḳumışam, Ḥaḳ celle ve ‘alā [6] ümmet-i Muḥammed’e iki nesne ‘aṭā itmişdür, daḫı kimseye virmemişdür. [7] Ne Cebrā‘īl’e ve ne Mikā‘īl’e virmemişdür. Biri oldur ki: ﴿فاذكروني [8] أذكركم﴾[67] beni yād idiñüz, ben daḫı sizi añayım ve biri daḫı [9] oldur ki: ﴿ادعوني أستجب لكم﴾[68] hemīn ki du‘ā idesiz ḳabūl idem. [10] Ve daḫı eydür, bir kitāb içinde oḳumışam. Bir ‘ālim ki dünyāyı seve, [11] azıraḳ nesne ki aña virem. Eyledür ki, ‘ilm-i ḥalāvetüñ anuñ göñlinden [46b] [1] giderem. Ve daḫı eydür, her kimse ki dünyā lez̠z̠etine ve dünyā hevesine meşġūl [2] ola, ya‘nī kendü işini anuñla bitürmişdür.

Ve daḫı eydür, bir kişi [3] andan naṣīḥat istedi, Eydür, rāżī ḳıl şol kişi ki dāyim eksügüñ[4] bitüre. Vefātından soñra bir kişi anı düşinde gördi, ṣordı, [5] Ḥaḳ Ta‘ālā senüñle n’eyledi? Eydür, günāhum çoġ-ıdı, ammā gümānum [6] anuñ ḥażretine eyü-y-idi, ol ẓannuma bağışladı. Meşāyiḫden birisi [7] düşinde gördi ki, ḳıyāmet günidür, nidā ḳılur ki, Mālik Dīnār’ı Muḥammed [8] Vāsi‘-ıla cennete iletüñ. Ol şeyḫ eydür, göreyim ḳangısı evvel [9] girür. Mālik ilerü girdi. Ben eyitdüm, ne ‘aceb, Muḥammed Vāsi‘ daḫı [10] ‘ālim

[67] Bakara 2/152.
[68] Mü’min 40/60.

ve fāżıl idi, niçün Mālik evvel girdi. Eyitdi, anuñ-ıçun ki [11] Muḥammed Vāsi‘üñ gömlegi iki-y-idi, Mālik’üñ göñlegi bir idi. Pes iki [47a] [1] gömleklü-y-ile bir gömleklü berāber degüldür.

Ḥikāyet-i Muḥammed-i Vāsi‘ Rażīya’l-lāhu ‘Anhu

آن توانكير قانع [3] آن مقدم الزهاد وآن عبادان عالم وعامل آن عارف وكامل [2] Muḥammed-i Vāsi‘ rażīyu’l-lāhu ‘anhu. Kendü zamānında bī- [4] -naẓīr idi. Tābi‘īnden çoḳ kişiye ḫidmet itmiş-idi. Niçe meşāyiḫ [5] görmemiş-idi. Şerī‘atda ṭarīḳatda bī-naẓīr idi. Riyāżetde ol mertebede [6] idi kim, ḳurı etmegi ṣuya bandurub yir-idi. Eydürdi, her kişi kim bunuñla [7] ḳanā‘at ide, ḫalḳdan biri ola. Münācātda eydürdi: İlāhī, beni aç [8] ve yalın dutarsın dostlaruñ gibi, ben bu maḳāma neden lāyıḳ olmışam? [9] Vaḳt olurdı, açlıḳdan Ḥasan-ı Baṣrī’nüñ evine gelürdi aṣḥāb-ıla, [10] her nesne ki bulurlardı yirlerdi. Ḥasan’a ḫoş gelürdi, anuñla faḫr iderdi. [11] Eydürdi: Ḫoş kişi ṭañla aç ṭura, gice aç yata ve daḫı ḥāl-ıla [47b] [1] Tañrı’dan rāżī ola. Bir kişi andan naṣīḥat istedi, eydür, saña [2] naṣīḥat oldur ki dünyāda ve āḫıretde pādişāh olasın. Ol kişi [3] eydür nice olam? Eydür: Dünyāda zāhid olasın, ḫalḳdan ṭama‘ın [4] kesesin, dükeli ḫalḳı saña muḥtāc bilesin, lā-cerem sen ġanī ola- [5] -sın. Her kişi şöyle ola, dünyāda ve āḫıretde pādişāh ola. Ve daḫı [6] Mālik eydür, dil ṣaḳlamaḳ aḳça ṣaḳlamaḳdan düşvārdur. Bir gün [7] bir ulu kişi ḳatına vardı, bundan ṣāl geymiş ol kişiye ṣor-[8]-dı ki bu ṣūfı niçün geymişsin? Epsem oldı cevāb virmedi.[9] Eydür, niçün cevāb virmezsin? Ol kişi eydür, eger dirsem [10] zühdden geymişem, kendümi ögmiş oluram ve ger diyem ki, [11] yoḫsulluḳdan geymişem, Tañrı’dan şikāyet itmiş oluram.

Bir gün [48a] [1] oğlı ṣalınurdı, oḳudı, eydür, hīç bilür misün ki sen kimsin? [2] Ananı yüz aḳçaya ṣatun almışam, atan bir kişidür ki Müslimānlar [3] içinde andan yaramaz kişi yoḳdur, sen böyle ṣalınmaḳ neden? [4] Bir kişi andan ṣordı kim nicesin? Eydür, ne ṣorarsın, bir kişi ki [5] dāyim‘ömri eksilür ve günāhı artar. Ve daḫı bu söz anuñdur ki: [6] ما رأيت شيئا إلا ولمرية الله فيه hīç nesne görmedüm [7] illā Tañrı’yı anda gördüm, ya‘nī cemī‘-i mevcūdātun istiḳāmeti[8] Tañrı’yladur. Ve daḫı aña su‘āl itdiler ki, Tañrı’yı añlar mısın? Epsem [9] bir kişi ki Tañrı Ta‘ālā kendü ma‘rifetiyle ‘azīz eylemiş

ola, lāyıḳ [10] oldur ki anuñ müşāhidesinde ola, ġayrıya baḳmaya ve daḫı anuñ [11] üzerine ġayrı nesne iḫtiyār itmeye ve daḫı ‘ārif olan kişinüñ [48b] [1] ḫavfı, recāsı berāber ola.

Ḥikāyet-i Ḥabīb-i ‘Acemī Rażīya’l-lāhu ‘Anhu

خلوت نشين بي نشان آن صاحب يقين بي [3] آن ولي قطب غيرت آن صفي پردهء وحدت آن [2] آن فقير كمان [4] عدمي ādemī Ḥabīb-i ‘Acemī rażīya’l-lāhu ‘anhu. Ṣaḥib-i ṣıdḳ-ıdı ve [5] ṣaḥib-i himmet-idi. Kerāmetde ve riyāżetde kāmil idi. Evvelde [6] māl-dārdı aḳçasını aṣṣıya virürdi. Baṣra’da olurdı.

Borçlular- [7] -dan ki va‘desi geçmiş ola, ayaḳ ḳabı isterdi. Kendü [8] ḫarcını andan isterdi. Andan eydürlerdi: Bir gün bir borçluya [9] vardı, ol borçlu evde degüldi. ‘Avratından ayaḳ ḳabı isterdi. [10] Ol ‘avrat eydür: Erim evde yoḳdur ve benüm nesnem yoḳdur. [11] Bir ḳoyun boġazlamışımdur, boynından artuk nesnesi ḳalmamışdur. [49a] [1] Dilersen anı al. Eydür, getür ol boyunı. ‘Avrat getürdi. [2] Aldı evine geldi. ‘Avratına eydür, bu aṣṣıdandur, bunı [3] bişür. ‘Avrat eydür, etmek yoḳdur ve daḫı çömlek ḥāżır [4] degüldür, didi. Varayım anları daḫı getüreyim didi. Vardı [5] dükelini aldı geldi. ‘Avrat eti vurdı. Çünki bişdi, [6] ‘avrat diledi kim ḳotara, bir dervīş: شيئا لله didi. [7] Ḥabīb ḳaḳıdı, eydür, ol nesne ki dilersin, eger virürsüz,[8] sen bay olmazsın, biz yoḫsul ḳaluruz. Dervīş nevmīd oldı, [9] gitdi. ‘Avrat vardı ki ḳotara, gördi ki ḳan olmış. ‘Avrat [10] Ḥabīb ḳatına geldi, çölmegi getürdi, eydür, gör ki senüñ [11] ribāñ, şūmlıġın ve dervīşi nevmīd gönderdigüñ başumıza [49b] [1] neler getürdi. Bu dünyāda böyledür, Allāh bilür ki ol dünyāda neler [2] çekisersin. Çünki Ḥabīb anı gördi, göñline od düşdi ki [3] hergiz söyünmez. ‘Avratına eydür, her neden oldıysa ben anı terk [4] itdüm, tevbe ḳıldum.

Çünki ṣabaḥ oldı, evden çıḳdı ki vara, [5] borçlularından aḳçalarını ala. Ayruḳ ribāya virmeye. Cum‘a [6] güniydi oğlancuḳlar ırlardı. Çünki Ḥabīb’i gördiler, bir birine [7] çaġırup eydürler, ribā-ḫor Ḥabīb geliyor, anuñ ayaġı tozı [8] size irişmesün kim bizde anuñ gibi bed-baḫt olmayalum. Bu sözi [9] daḫı işitdi, Ḥabīb ḳatı ġuṣṣalu oldı. Ḥasan-ı Baṣrī’nüñ [10] meclisine geldi. Ḥasan’uñ dilinden nesneler geçdi kim şöyle Ḥabīb’üñ [11] göñli tamām yaġmalandı. Feryād itdi, düşdi uṣṣı gitdi. [50a] [1] Çünki kendi özine geldi Ḥasan’uñ elini dutdı, tevbe itdi.[2] Anuñ etegine yapışdı.

Çünki ol meclisden çıḳdı, bir borçlusına [3] uğradı. Diledi ki Ḥabīb'den ḳaça. Ḥabīb eydür, ḳaçma. Şimdiye [4] degin sen benden ḳaçarduñ, şimden soñra ben senden ḳaçaram. Andan [5] gitdi. Giderken bir süri oğlancuḳlara uğradı. Bir birine didiler kim [6] Ḥabīb tā'ib oldı, bizüm tozumuz aña degmesün günāh-kār oluruz. [7] Ḥabīb eydür, İlāhī yā seyyidī bu bir günde ki saña döndüm, adumı eylüge [8] çıḳarduñ diyüp, andan soñra ḳığırdı ki Ḥabīb'de kimüñ nesnesi [9] varsa gelsün alsun. Ḫalḳ cem' oldı. Cemī'-i mālıñ Ḥaḳ yolına [10] üleşdürdi. Kendü müflis ḳaldı. Bir kişi daḫı geldi, da'vī [11] itdi. Ḥabīb, 'avratı çārını virdi. Biri daḫı da'vī itdi. [50b] [1] Kendü gömlegini virdi. Yalıncaḳ ḳaldı. Furāt kenārında bir ṣavma'aya [2] girdi, 'ibādete meşġūl oldı.

Gice gündüz Ḥasan 'ilm ögretdi. [3] Dili Ḳur'ān oḳumağa dönmezdi, ol sebebden 'Acemī didiler. Çünki [4] bir niçe müddet geçdi, 'avratı nafaḳa kisvet diledi. Ḥabīb [5] eydür, varayum işleyeyim, nesne ḳazanayım, saña getüreyim. Evden ṣavma'aya [6] vardı, giceye degin 'ibādet eyledi. Aḫşam evine geldi. 'Avratı [7] eydür, ḳanda-y-ıduñ, ne işledüñ, nesne getürmedüñ. Eydür, ol [8] kişi kim ben anuñ işin işlerem, ol ġāyet keremlü kişidür. Ben [9] anuñ kereminden utanuram ki andan nesne isteyem. On günde bir kez [10] nesne virürler, hemīn ki vaḳt ola virürler, her gün ṣavma'aya varurdı, [11] 'ibādet iderdi. Gice evine gelürdi. Tā onuncı gün oldı, [51a] [1] öyle vaḳtında fikrine geldi ki, bu gice neyleyem, 'avrata ne diyem. [2] Ol fikirde göñli ṭar olmışıdı. Ḥaḳ Ta'ālā birḳaç ḥammālları [3] evine gönderdi. Biriyle bir yük un, biriyle bir ḳoyun, biriyle [4] bal, biriyle yağ, daḫı ḥavāyicden daḫı bir ṣaḥib-cemāl yigit [5] üç yüz aḳça-y-ıla Ḥabīb'üñ evine vardılar. Ḳapu ḳaḳdılar. 'Avrat [6] çıḳdı, gördi. Eyitdi, nedür? Ol yigit eydür, Ḫüdāvendigārımuz [7] gönderdi, Ḥabīb'e didi ki, sen ḫidmetüñi nitekim arturasın, biz daḫı [8] ücreti arturavuz. Bunı didi, daḫı gitdi. Aḫşam oldı. [9] Ḥabīb evine geldi melūl ḳayġulu, ammā evinde etmek ḳoḳusı [10] var. 'Avratı ḳarşuladı, aña luṭf gösterdi. Eydür, iy Ḥabīb [11] ol işin işledügin kişi ne ṣaḥib-i kerem kişiymiş, bize bu ḳadar [51b] [1] nesne göndermiş. Bir yigit bile göndermiş, eyitmiş ki, Ḥabīb'e diyesin ki, [2] eger ol işi artura, biz daḫı 'ücreti arturavuz. Ḥabīb ḥayrān [3] oldı. Eydür, on gün işledüm, bu ḳadar kerem buldum diyüp, dünyādan [4] yüzüni ḳaṭ'en çevirdi, 'ibādete meşġūl oldı.

Rivāyetdür kim, bir kez [5] bir ʻavrat geldi. Ḥabīb'üñ ayaġına düşdi, aġladı. Eydür, bir oġlum [6] vardı, çoḳdan berü gitmişdür, anuñ firāḳından bu ḥāla düşdüm, [7] Tañrı'çun bir duʻā eyle. Senüñ duʻāñ berekātında Allāh Taʻālā oġlumı [8] baña irişdüre. Eydür hīç aḳçañ var mıdur? Eyitdi, iki aḳçam vardur. [9] Getürdi, dervīşlere virdi. Ḥabīb duʻā itdi, var oġlunı gör. [10] ʻAvrat daḫı evine varmadan oġlunı gördi. Fiġān itdi firāġından [11] ve ferahünden Ḥabīb ḳatına geldi, eyitdi, uş oġlum geldi. Oġlına [52a] [1] ṣordı ki ḥāl nice oldı? Eydür, Kirmān'da üstāẕum beni et [2] almaġa gönderdi, vardum et aldum, girü gelürken beni yil ḳapdı. [3] Bir āvāz işitdüm ki, iy yel, bunı evlerine ilet, yel beni bunda [4] getürdi. Ḥabīb'üñ duʻāsı berekātında, hem ol iki aḳça berekātında. [5] Eger bir kişi dise ki, bir laḥẓanuñ içinde Kirmān'dan Baṣra'ya nice [6] gelür? Cavābında eyit kim, görmez misin Süleymān peyġamberüñ taḫtını, ḳırḳ [7] fersaḫ yiri dutardı, yel anı bir günde bir aylıḳ yol iledürdi. Ve [8] daḫı şöyle, Belḳīs'uñ taḫtını Ṣabā'dan bir laḥẓada Süleymān'a iletdi, [9] Ḳur'ān'da meẕkūrdur.

Rivāyetdür, Ḥabīb terviye gün Baṣra'da olurdı, [10] ʻarefe gün ʻArafāt'da olurdı. Bir gün Baṣra'da ḳaḥṭ oldı. [11] Ḥabīb viresiye çoḳ ṭaʻām aldı, dervīşlere virdi. Bir kīse [52b] [1] dikdi, yasduġı altında ḳodı. Gelürlerdi, ṭaʻāmuñ bahāsıñ isterlerdi, [2] ol kīseden çıḳarurlardı. Kişi hīç bilmezdi, ol ḳandan gelürdi.

Rivāyetdür, [3] bir kürki vardı, ḳış ve yaz anı geyerdi. Bir gün āb-dest almaġa vardı, [4] kürkini yol üstinde ḳodı, gitdi. Ḥasan Baṣrī geçerken gördi, [5] eydür, bu Ḥabīb kürkidür, bunda ḳomamaḳ gerek idi. Dürdi, kürki [6] ṣaḳladı. Ḥabīb geldi. Ḥasan eydür, bilmedüñ mi, kürki anda ḳomamaḳ gerek. [7] Kime inanduñ, ḳoduñ? Eydür, ol kimseye inandum ḳodum ki, seni gönderdi, [8] ṣaḳladuñ.

Rivāyetdür, bir kez Ḥasan-ı Baṣrī'ye Ḥabīb ziyāret itmege vardı. [9] Ḥabīb iki arpa etmegi bir pāre ṭuz-ıla Ḥasan ḳatına getürdi. Ḥasan [10] başladı ki yiye. Bir dervīş ḳapuya geldi: شيئا لله الله didi. Ḥabīb [11] etmegi dervīşe virdi. Ḥasan eydür, iy Ḥabīb, eyü kişiydüñ, illā biraz [53a] [1] ʻilmüñ gerek idi, illā ki yoḳdur. Bilmezsin ki ḳonuḳ ḳatından etmegi tamām [2] götürmek olmazdı. Birazın dervīşe virüp birazın ḳonuġa virmek [3] gerek idi. Bu ṭarīḳleri daḫı ögren. Daḫı bu sözde-y-idi henūz bir kişi [4] geldi. Bir sini ḥelvā ve etmek ve biş yüz aḳça getürdi. Ḥabīb ḳatına [5] ḳodı. Ḥabīb aḳçayı fuḳarāya virdi,

etmekle ḥelvāyı Ḥasan ḳatına [6] getürdi. Eydür, yā imām, eyü kişisiñ, ‘ilmüñ çoḳ, ammā biraz yaḳīnüñ daḫı [7] gerekdi.

Naḳildur, bir kez aḫşam oldı, Ḥasan-ı Başrī'nüñ ṣavma‘asına irüşdi. [8] Ḥabīb namāz ḳılur idi. Ḥasan içerü girdi, işitdi ki, el-ḥamdu dimegi [9] el-hemdü oḳur. Buña uymaḳ cā‘iz degül. Başḳa ḳıldı, gitdi. Ol [10] gice Ḥaḳ Ta‘ālā düşinde gördi, eyitdi, İlāhī ben bī-çāreden rāżī [11] misin? Ḥaḳ celle ve ‘alā eydür, eger bir ‘amel ideydün, senden rāżī olurdum. [53b] [1] Ḥasan eyitdi, İlāhī ol ne ‘ameldür? Ḥaḳ Ta‘ālā eydür, eger bu gice Ḥabīb'e [2] uyayduñ, benüm rıżāmı ḥāṣıl ideydüñ. Ve ol bir namāzdı kim cemī‘-i [3] namāzlarundan yigrek-idi, ammā sen ‘ibādete meşġūl olduñ, ḥüsn-i niyyetünden [4] ġāfil oldun. Çoḳ tefāvüt vardur, dil ṭuġrı itmekle göñül ṭuġrı [5] itmekde.

Rivāyetdür, bir kez Ḥaccāc Yusuf'uñ nökerleri Ḥasan-ı Başrī'yi [6] isterlerdi. Ḥasan Ḥabīb'üñ ṣavma‘asında gizletdi. Ḥabīb'e ṣordılar [7] ki, bu gün Ḥasan'ı gördüñ mi? Eydür, gördüm, bu ṣavma‘aya girdi, a‘vānlar [8] içerü girdiler. Her ne īadar istediler, Īasan'ı bulamadılar. Çıḳdılar, eyitdiler: [9] Yā Ḥabīb, ḥaḳ Ḥaccāc'uñ elindedür ki, size ne iderse elindedür, [10] revādur. Niçün yalan söylersin? Ḥabīb eydür, benüm günāhum nedür? Ol [11] bu ṣavma‘aya girdi, eger görmediñüzse ben n'eyleyeyin? Girü içerü girdiler. [54a] [1] Çoḳ istediler, bulımadılar. Tā şöyle ki, Ḥasan eydür, yidi kez elleri [2] baña doḳundı, görmediler. Ḥasan çıḳdı, Ḥabīb'e eydür, ṭoġrusı [3] şāgirdligiñ ḥaḳḳın yirine getürdüñ, beni ele-virmedüñ. Ḥabīb eydür,[4] yā imām ṭoġruluḳ berekātında ḳurtulduñ. Eger yalan diyeydüm, seni daḫı [5] beni daḫı giriftār iderlerdi. Ḥasan eydür, beni n'eyledüñ ki görmediler. [6] Eydür, ṭoḳuz āyetü'l-kürsī oḳudum, ṭoḳuz kez āmene'r-resūlu, toḳuz kez [7] ḳul hüva'l-lāhu oḳudum. Didüm ki, yā İlāhī Ḥasan'ı saña ısmarladum, anı ṣaḳla.

Rivāyetdür, [8] bir kez Ḥasan-ı Başrī, Şaṭṭ kenārunda mütefekkir durmuşdur. Ḥabīb geldi, [9] ṣordı, yā imām niçün ṭurmışsın? Eydür, işüm vardur, gemiye [10]küyerem. Ḥabīb eydür, yā imām ve yā üstādum bu nedendür ki böyle [11] ḥayrān ṭurmuşsın. Ben ‘ilmi senden ögrendüm. Ḫalḳuñ ḥasedini [54b] [1] göñülden gider, dünyānuñ ma‘īşetin göñlünden çıḳar ve daḫı belāları [2] ġanīmet gör. Cemī‘-i işleri Tañrı'dan bil. Andan soñra ṣuya bas, geç. [3] Bunı didi, fi'l-ḥāl suyı geçdi. Hīç ayaġı ölümedi. Ḥasan anı gördi,

4 düşdi uṣṣı gitdi. Çünki kendüye geldi, Ḥabīb eydür, n'olduñ? Eydür, 5 sen benüm şākirdümsin, sen beni melāmet itdüñ, şu gibi şu üzerine geçdüñ, 6 ben ḳaldum. Eger ḳıyāmet güninde daḫı nidā gele, ṣırāṭ geçüñ, ben yirümde 7 ḳalam, ol vaḳt n'eyleyem? Ḥasan eydür, yā Ḥabīb bu mertebeyi ne'yle buldun? 8 Eydür, ben göñlimi aġardurdum, sen ḳaġıd ḳaralarduñ. Ḥasan eydür: نفع 9 علمي و لم ينفعني ya'nī 'ilmüm ġayrı kişiye fā'ide itdi, baña itmedi.

10 **Rivāyetdür**, bir gün İmām Şāfi'ī ve İmām Aḥmedī ve İmām Ḥanbelī bir yirde 11 otururlardı. Ḥabīb andan geçerdi. Aḥmed eydür, Ḥabīb'e bir su'āl [55a] 1 idiserem. Şāfi'ī eydür, bular bir 'aceb ṭa'ifedürler bulara su'āl itmemek 2 gerek. Eydür, elbetde su'āl iderem. Ḥabīb'e eydür, yā Ḥabīb ne dirsin 3 bir kişinüñ ḥaḳḳında kim, yetmiş vaḳt namāzda bir vaḳt namāzı fevt 4 oldı, bilmez ki ḳangısıdur, nice ide? Ḥabīb eydür: هذا قلب 5 غفل عن الله فليؤدب Eydür: Ol bir göñül 'alāmetidür ki 6 Tañrı'dan ġāfil, anı edeblemek gerek. Şāfi'ī eydür, dimedüm mi saña ki 7 bunlar 'aceb ḳavmdur, bulara su'āl itmemek gerek. Aḥmedī ḥayrān 8 ḳaldı.

Rivāyetdür, Ḥabīb'üñ bir cāriyesi var-ıdı. Otuz yıl idi kim 9 anuñ ḳatında-y-ıdı. Ḥabīb, anuñ yüzüni görmemiş-idi. Bir gün 10 cāriyeye eydür: İy mestūre, bizüm ḳardaşımuzı oḳı, gelsün. Eydür, 11 senüñ ḳardaşun degül miyim, bilmez misin? Ḥabīb eyitdi, ben otuz yıldur [55b] 1 zehrem yoḳdur ki dostdan ġayrıya baḳam, seni nice göre-bilem? 2

Naḳldur kim, bir ḳarañuluḳ yirde otururdı. Eydürdi: Her kişinüñ 3 ki gözi senüñle ruşen olmaya, ol göz ruşen olmasun. 4 Ve daḫı her kişinüñ ki ünsi senüñle olmaya, daḫı mūnis olmasun.

5 **Rivāyetdür**, bir kişi Ḥabīb'e ṣordı, rıżā ne nesne içindedür? Eydür: 6 Bir göñülde ki nifāḳ olmaya, rıżā andadur.

Rivāyetdür, her vaḳt ki Ḥabīb 7 ḳatında Ḳur'ān oḳurlardı, zārılıḳlar ḳılurdı, aġlardı. Eydürler ki, 8 sen 'Acemisin, Ḳur'ān 'Arabī, ma'nāsıñ bilmezsin niye aġlarsın? Eydür, 9 ben 'Acem'im ammā göñlüm 'Arabī'dür.

Rivāyetdür, bir dervīş Ḥabīb'i ulu mertebede [10] gördi, eydür, sübḥānallāhu bu bir 'Acemī'dür, bu bunca mertebeyi neden buldı? [11] Bir āvāz işitdi ki, gerçi 'Acemīdür ammā Ḥabīb'dür.

Rivāyetdür kim, [56a] [1] bir kez bir ḳanluyı aṣdılar. Ol gice anı bir kişi gördi, cennetde[2] bir yeşil ḥülle geyer, ṣalını ṣalını gezer. Ol kişi ṣordı ki, bu mertebeyi [3] neden buldun? Eydür, ol dem ki aṣdılar, Ḥabīb geçerken gözi ucı-y-ıla [4] baña baḳdı, bu mertebeyi ol bir naẓar-ı berekātunda buldum.

Ḥikāyet-i [5] Ebū Ḥāzım-i Medenī Rażīya'l-lāhu 'Anhu

مقتدی آن شمع صادقان آن فقیر غني [6] آن مخلص متقي آن مقتدای Ebū Ḥāzım-i Medenī [7] rażīyu'l-lāhu 'anhu. Mücāhedede, müşāhedede naẓīri yoġ-ıdı. Çoḳ [8] meşāyiḫüñ şeyḫi-y-idi. Anuñ sözleri hep göñüllerüñ maḳbūlıdur, [9] dükeli müşkillerüñ kilīdidür.

Anuñ sözleri kitāblarda çoḳdur, [10] teberrük içün birḳaç sözin naḳl idelüm. Evvelā ol tābi'īnüñ [11] birinden ve daḫı çoḳ ṣaḥābe görmişdür, Enes bin Mālik gibi, [56b] [1] Ebū Hüreyre gibi.

Naḳldur, Hişām bin 'Abdu'l-melik, Ebū Ḥāzım'dan ṣordı, [2] ol ne nesnedür ki anuñla necāt bulavuz dünyāda? Eydür, her [3] bir aḳça ki alursın, bir yirden alasın ki ḥelāldur. Daḫı anı [4] ḥaḳḳı-çun viresin, nefsüñ rıżāsı-ıçun virmeyesin. Hişām eydür, [5] bunı kim ide bile? Ol kişi ki ṭamudan ḳorḳa, cennet isteye [6] ve daḫı raḥmānuñ rıżāsuñ ṭaleb eyleye.

Naḳıldur, Ebū Ḥāzım eydür, [7] dünyādan iḥtirāz idüñ. Bir ḥadīs̱-i ṣaḥīḥde baña irişmüşdür ki: [8] Bir kişi ki dünyāyı ululamış ola, ḳıyāmet gününde anı tur- [9] -ġuralar. Cemā'at içinde ki, nidā ḳılalar. Bu bir kişidür ki, bir nesne [10] ki Tañrı anı ḫor itmişdür, bu aña 'izzet iderdi. Ve daḫı [11] Ḥaḳ Ta'ālā ol nesneyi ki düşman dutardı, bu anı severdi. [57a] [1] Ve daḫı ol nesne ki Ḥaḳ Ta'ālā ḳomışdı, bu anı getürmişdi.

[2] Eydürdi, dünyāda hīç nesne yoḳdur ki anuñla şād̠ olalar, [3] anuñ altında bir nesne olmaya ki anuñla melūl olmayalar, ṣāfī [4] şaẕlıḳ hīç cihānda yoḳdur. Ve daḫı eydür, az nesne dünyāda [5] āḫıretde seni çoḳ nesneden naṣībsüz ḳor. Ve daḫı eydürdi ki,

[6] dükeli nesneyi iki nesneden buldum. Biri oldur ki her nesne ki [7] benümdür, eger andan ḳaçam, daḫı ol benüm ardumca geliser. [8] Ve daḫı her nesne ki benüm degüldür, çoḳ cehd-ile irişe müyesser [9] olmaz. Ve daḫı eydürdi, sen bir rūzigār içindesin ki fi‘il-ile [10] ḳavilden rāẓī olmışlar ve daḫı ‘ilm-ile ‘amelden rāżī olmuşlar. [11] Pes, sen bir rūzigārdasın, bed rūzigārdur ve daḫı bir ḫalḳ-ıla- [57b] [1] -sın ki bed-terīn ḫalḳdur.

Andan ṣordılar kim, senüñ māluñ, [2] sermāyeñ ne nesnedür? Eydür, benüm mālum Tañrı’nuñ rıẓāsıdur [3] ve sermāyem istiġfārdur. Her kişi ki Ḥaḳdan rāżīdür, ḫalḳdan [4] ol müstaġnīdür.

Naḳldur, bir kez bir ḳaṣṣāb eydür, bu et semüz [5] etdür, bundan bir pāre al. Eydür, aḳçam yoḳdur. Ḳaṣṣāb eydür, bu et semüz [6] etdür, bundan bir pāre al. Eydür, aḳçam yokdur. Ḳaṣṣāb eydür, ben saña küyeyim. Eydür, belki ölem, borçlu ḳalam, et yimemek [7] yigrekdür seni küydürmekden.

Naḳldur, meşāyiḫden biri ‘azm [8] itdi ki ḥacca vara. Ebū Ḥāzım’uñ ḳatına vardı ki anı ziyāret [9] ide. Ebū Ḥāzım uyurdı. Biraz ṣabr itdi. Uyandı, eydür, [10] şimdi resūl-ullāhı düşümde gördüm beni saña gönderdi, didi ki, [11] anasına ḫiḏmet yigrekdür saña ḥacca varmaḳdan. Ol şeyḫ [58a] [1] andan girü evine geldi, anasınuñ ḫiḏmetine meşġūl oldı.

[2] Ḥikāyet-i ‘Utba-ı Ġulām Rażīya’l-lāhu ‘Anhu

خواجه ایام [4] آن شد وصال آن مهر وفا آن کان صفا آن [3] آن سوختهء جمال ‘Utba-yı Ġulām. Mecmū‘-ı meşāyiḫüñ maḳbūlı-y-ıdı. [5] Ḥasan-ı Başrī’nüñ şākirdi idi. Bir gün Ḥasan’la deñiz kenarında [6] dururdı. ‘Utba deñiz üzerine revān oldı, gitdi. Ḥasan [7] kenārda ḳaldı, ta‘accüb eyledi. Yā ‘Utba bu mertebeye [8] neyle irişdüñ? ‘Utba eydür, sen otuz yıldur ol nesneyi [9] işlersin ki anı Tañrı buyurur, ben otuz yıldur ol nesneyi [10] işlerem ki anı Tañrı diler. Bu rıẓāya ve teslīme işāretdür. Tevbe- [11] -sinüñ evveli budur ki, evvelde bir kez bir ‘avrata baḳdı, ḫāṭırı [58b] [1] aña meyl itdi, ol sebebden göñline bir żulemāt peyda oldı. [2] Bu ḥālı ol ‘avrata didiler. Bir kişi ‘Utba’ya gönderdi kim, [3] yā şeyḫ benüm nirem gördüñ ki göñlün meyl eyledi? ‘Utba eydür, [4] gözüni gördüm, göñlüm aña meyl eyledi. Ol kişi ‘avrata ḫaber [5] virdi. Ol ‘avrat gözlerini çıḳardı, bir tepsi içine ḳodı, [6] şeyḫe gönderdi, eyitdi, uşda gördügin alsun. ‘Utba bu [7] ḥālı gördi,

peşīmān oldı, tevbe eyledi. Ḥasan-ı Baṣrī'ye [8] vardı, ḫidmet eyledi. Tā şöyle oldı ki kendü eliyle arpa ekerdi, [9] götürürdi un iderdi, ṣu-y-ıla ḫamīr iderdi. Haftada [10] bir kez andan yirdi. 'İbādete meşġūl idi, andan artuḳ [11] nesne yimezdi. Eydürdi, ol feriştelerden utanıram ki, benümle [59a] [1] ṭururlar, haftada bir kez ḥācet yirine varmayam.

Rivāyetdür, 'Utba'yı [2] bir yirde gördiler şöyle derlemiş kim deri ṭamar. Ṣordılar [3] ki ḥālıñ nedür? Eyitdi, çoḳ zamān oldı ki bir gün birḳaç [4] kişi baña ḳonuḳ oldılar. Bir ḳonşumuzuñ dīvārundan bir pāre kesek [5] aldum. Ol ḳonuḳlar ellerin yudılar. Ol ḳonşudan ḥelāllıḳ diledüm. [6] Her vaḳt ki bundan geçerem, ḫacāletden böyle derlerem.

'Abdu'l-vāhid [7] ibn-i Zeyd'e eyitdiler, hīç kişi bilür misün ki Tañrı'ya şöyle meşġūl [8] ola kim ḫalḳdan ferāġatı ola. Eyitdi, bir kişi bilürem ki şimdi [9] gele. Fi'l-ḥāl, 'Utba geldi. Ṣordılar, yolda kimi gördüñ? Eyitdi, [10] hīç kimse görmedüm. Henūz ol gün bāzār güni-y-idi, kendüzüne [11] meşġūldı kim hīç ḫalḳı görmedi.

'Utba ol ḥāla irişdi ki [59b] [1] hīç eyü ṭa'ām yimezdi. Anası, kendüne raḥm it. Eyitdi, raḥm [2] iderem. Birḳaç gün nefsüm bunda zaḥmet çeksün, ol [3] 'ālem-i bāḳīde dāyimrāḥat ola.

Rivāyetdür, 'Utba gice yatmazdı, [4] eydürdi, eger baña 'aẕāb idesin, anı severem ve eger raḥmet [5] idesin, seni severem. Bir gün ḳış mevsimi-y-idi, 'Utba bir yirde [6] oturdı. Yārenlerinden bir kişi vardı, eydür, ḫalḳ senden bir [7] nesne diler. Eyitdi, ne dilersin? Eydür, ruṭab gerek. Fi'l-ḥāl, [8] bir zenbīl ruṭab aña virdi, bilmedi ki ḳandan geldi.

Rivāyetdür, [9] Muḥammedi's-Semmāk ve Ẕe'n-nūn-ı Mıṣrī, Rābī'a ḳatında oturmuşlardı. [10] Nā-gāh, 'Utba daḫı içerü girdi. Bir yeñi gömlek geymiş [11] ṣalınur-ıdı. Muḥammed eydür, bu ne ṣalınmaḳdur? 'Utba eydür, nice [60a] [1] ṣalınmayam ki benüm adum Cebbār ḳulıdur. Bunı didi, düşdi. [2] Gördiler cān teslīm ḳılmış, raḥmetü'l-lāhi 'aleyh.

Rivāyetdür, vefātından [3] soñra anı düşinde gördi, yüzünüñ bir yanı ḳararmış. Ṣordılar [4] ki yüzüñe n'oldı? Eydür, bir gün üstāẕ ḳatına vardum, bir emred [5] oğlan geçerdi, aña baḳdum idi. Bunda geldüm Ḥaḳ Ta'ālā [6] buyurdı ki, beni cennete ilettiler,

ṭamudan bir yılan ṣıçradı, yüzümi [7] ṣoḳdı. Eydür: بنظرة واحدة ya‘nī bir baḳmaġa bir ṣoḳmaḳ. [8] Eger artuḳ baḳayduñ, artuḳ ṣoḳaydum.

Ḥikāyet-i Rabī‘atu'l-‘Adeviyye [9] Rażīya'l-lāhu ‘Anhā

آن سوخته‌ء عشق واشتياق آن سفته‌ء قرب [10] آن مخدر خدر خاص آن مستور ستر اخلاص واحتراق [11] آن ثانيه‌ء مريم مقبول صفيه Rabī‘atu'l-‘adeviyye. Eger bir kişi [60b] [1] diye ki, erenler ṣaḥfında bir ‘avrat niçün? Diyeler ki, Resūl ḥażreti [2] ṣallal'l-lāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki: إن الله لا ينظر إلى صوركم [3] be-dürüstī Ḥaḳ Ta‘ālā naẓar eylemez sizüñ ṣūretiñüze ve-lākin niyyetüñüze [4] ve göñlüñize naẓar ider. Ve daḫı buyurur ki: يحشر الناس على نيتهم [5] ya‘nī ḳıyāmet ḳopısar Ādem oğlanları niyyetleri üzerine.

Dīnüñ [6] üç baḫşından bir baḫşı ‘Ā‘işe'den rażīya'l-lāhu ‘anhā ẓāhir oldı, [7] ne ‘aceb ki anuñ cāriyelerinden bunuñ gibi āşikāre ola. Çünki [8] ‘avrat Tañrı'nun yolında erenler gibi ola, aña ‘avrat dimiyeler kim, [9] ol erdür. Bu ḳavm Tañrı vaḥdetinden yoḳ olmışlardur. Her ki [10] maḳām-ı tevḥīde ire, anuñ hīç vücūdı ḳalmaz, anda bir erlik- [11] -dür, erlik ‘avratlıḳ sıġmaz.

Ebū ‘Alī eydür, nübüvvet ‘ayn-ı ‘izzetdür [61a] [1] ve rif‘atdur. Vilāyetde ululuḳdır. Anda ululuḳ kiçilük yoḳdur, cemī‘i [2] birdür. Ḫuṣūṣen Rābī‘a kendü zamānında ma‘rifetde ve taḥḳīḳde ve [3] tevḥīdde bī-naẓīr idi. Rūzigārda ḥüccete ḳādir idi, [4] hem ḳāṭı‘ idi.

Naḳldur ki, ol gice ki Rābī‘a dünyāya geldi, [5] atasınuñ hīç nesnesi yoġ-ıdı. Tā şol ḳadar ki, bir ḳaṭre yaġ [6] bulunmadı ki Rābi‘a'nuñ göbegine dürteler. Ve daḫı bir pāre bez bulunmadı [7] ki aña ṣararlar. Atasınuñ üç ḳızı vardı, dördüncisi Rābī‘a'ydı. [8] Anuñ-çun aña Rābī‘a didiler. Pes ‘avratı eyitdi, fülān ḳonşunuñ [9] evine var, bir ḳaṭre yaġ dile yanduralum, ḥālımuzı görelüm. Atası [10] çıḳdı ve anuñ Tañrı'y-ıla ‘ahdı vardı ki, hīç maḫlūḳdan nesne [11] dilemeye. Elini ḳonşunuñ ḳapusına ḳodı, girü döndi, evine geldi. [61b] [1] ‘Avratına eydür, ḳapuyı açmazlar. ‘Avrat çoḳ aġladı bu melāmetden [2] başını dizine ḳodı, biraz uyudı. Resūl ḥażretini düşinde gördi. [3] Resūl ḥażret eyitdi: Melūl olma, bu ḳızuñ bu gice ki dünyāya [4] geldi, bir ḳızdur ki seksen biñ kişi benüm ümmetümden bunuñ [5] şefā‘atıyla cennete gire. Ṣabaḥ, Baṣra beginüñ ḳatına var, eyit ki,

[6] her gice baña yüz kez ṣalavāt virürdi, cum‘a gicesi dört yüz [7] ṣalavāt virürdi, bu geçen gice unutdı. İmdi anuñ ivāzı ḥelālden [8] dört yüz altun virsün didi. Çün ṣabaḥ oldı, bu ḥikāyeti [9] bir ḳağıda yazdı. Bir çavuşa virdi. Çünki çavuş ḳağıdı bege [10] virdi, beg ol ḳağıdı oḳudı, eydür: On biñ aḳça dervīşlere [11] virinüz, anuñ şükrānesi ki, Resūl ḥażreti bu kemīne ḳulunı añmış. Ve dört [62a] [1] yüz dīnār ol kişiye viriñüz, aña diñ ki, baña gele, tā ben anı [2] görem. Ammā bilürem ki, ben aña lāyıḳ degülem ki, ol zaḥmet çeke [3] çeke benüm ḳatıma gele. Ben varayım yüzümi ayağına ṣüreyim. Ammā [4] her vaḳt ki ḥāceti ola, gelsün baña, siz bildürüñ. Rābī‘a’nuñ atası [5] bāzāra vardı, her ne ki ḥācet idi, aldı evine geldi.

[6] Pes çün Rābī‘a biraz büyüdi, atası anası öldiler. Baṣra’da [7] ġāyet ḳaḥṭ oldı. Ḳız ḳardaşı mutaṣarrıf oldılar. Rābī‘a bir żālimüñ [8] eline düşdi, altı aḳçaya ṣatdı. Ve ol ṣatun alan kişiye [9] ḫidmet iderdi, zaḥmet ve meşaḳḳatla güni geçerdi. Bir gün geçerken [10] bir nā-maḥreme uğradı, andan ḳaçdı, düşdi, ḳolı sındı. Yüzüni[11] ṭopraġa ḳodı ağladı, zārılıḳlar eyledi, eyitdi: İlāhī, ġarībem öksüzem, [62b] [1] bir kimsem yoḳdur ki beni esirgeye. Ḳolum daḫı sındı. Cemī‘isinden ḳayırmazam, [2] ammā senüñ rıżāñ gerekdür, bilmezem ki benden rāżī misin degül [3] misin? Bir āvāz işitdi kim ḳayırma, bir maḳāma irisersin ki cemī‘-i gök [4] muḳarrebleri saña muḥtāc olısarlar. Rābī‘a girü efendisi evine geldi.

[5] Dāyimgündüz oruç dutardı, gice namāz ḳılurdı. Bir gice efendisi [6] uyandı, bir āvāz işitdi. Geldi bacadan baḳdı, Rābī‘a’yı gördi [7] kim secdede Allāh’a münācāt ḳılur, ağlar. Eydür: İlāhī, sen bilürsin kim [8] benüm göñlüm senüñ viṣālüñ arzū ider, senüñ muḥabbetine müte‘alliḳdür. [9] Göñlüm gözüm çırağı senüñ müşāhedendür. Eger iş benüm elümde [10] olaydı, bir laḥẓa senüñ ṭā‘atından ḫālī olmayaydum, illā nidelüm [11] beni maḫlūḳ eline virdüñ. Esīr oldum. Aña daḫı ḳulluḳ gerek. [63a] [1] Böyle münācāt iderdi, bir ḳandil zencīrsiz, başı üzere ṭurur, [2] ol evüñ içi anuñ nūrundan münevver olmış. Hocası [3] çün bu ḥālı gördi, ḳorḳdı girü yirine vardı. Ol [4] gice bu fikirden yatmadı. Tā ṣabaḥ oldı, vardı Rābī‘a’yı [5] āzād eyledi. Rābī‘a eydür, imdi baña destūr vir

gideyim.[69] [6] İcāzet virdi, andan gitdi bir vīrāneye girdi. Hīç kimse [7] {kimse} bilmezdi ki ol ḳandadur. ‘İbādete meşġūl oldı. Her gün [8] gicesiyle biñ rek‘at namāz ḳılurdı. Vaḳt vaḳt Ḥasan-ı [9] Baṣrī’nüñ meclisine varurdı, anuñla ṣoḥbet iderdi.

Naḳldur kim, [10] evvel Rābī‘a muṭrib idi, soñra Ḥasan elinden tevbe itdi. [11] Ol vīrāneye girdi, ‘ibādete meşġūl oldı. Andan soñra [63b] [1] ḥacca ‘azm itdi. Bir eşegi vardı, raḫtını götürürdi. Yolda [2] eşegi öldi. Ḫalḳ eyitdiler, yüküni biz götürelüm. Eydür siz [3] gidiñüz, ben yola tevekkül birle gelmişem. Ḫalḳ gitdiler, Rābī‘a [4] yaluñuz ḳaldı, münācāt idüp eyitdi: İlāhī, pādişāhlar [5] şöyle mi idürler, bir ‘āciz derd-mendeyi evüñe oḳuduñ, yolda [6] merkebüm öldürdüñ. Beni bu ‘aczla Beriyyede ser-gerdān itdüñ. [7] Henūz bu münācāt tamām olmadan eşek dirildi, ṭurı geldi. [8] Rābī‘a yükletdi, revāne oldı. Çünki birḳaç gün gitdi, göñül [9] ṭar oldı, eyitdi, ben ḳanda giderem, birḳaç ṭaşı [10] neylerem, benüm ġarazum ḫod sensin. Ben dilerem seni görem. [11] Ḥaḳ celle ve ‘alā vāsıṭasız göñlüne nidā ḳıldı, eydür: Yā Rābī‘a [64a] [1] cemī‘-i‘ālemüñ ḳatına girme. Görmedüñ mi Mūsā’y-ıla neler itdüm, [2] seni göreyin didi. Ol dem ṭāġa tecellī ḳıldum, ṭāġ pāre [3] pāre oldı. Bu ‘ālemde sözle ḳanā‘at ide gör. Girü yola [4] düşdi, gider. Yol ortasından gördi, Ka‘be ḳarşu [5] gelür. Eydür, baña evüñ issin gerek, evi neylerem? [6] Ol mertebeye hīç şāẕ olmadı.

Ḥikāyet İbrāhīm Edhem [7] ḳaddese-Allāhu rūḥahu’l-‘azīz. On dört yıl sülūḳ [8] itdi. Zaḥmetler çekdi, tā Ka‘be’ye vardı, Ka‘be’yi [9] yiründe bulımadı. Henūz her adum yirde iki rek‘at namāz [10] ḳılurdı. Çün Ka‘be’ye vardı, yiründe görmedi, eyitdi: [11] Āh bu ne ḥāldur, meger benüm gözüme ḫalel yitişmişdür. [64b] [1] Hātifden āvāz geldi kim, senüñ gözüñe ḫalel yitişmemişdür, [2] ammā Ka‘be bir ża‘īfemüze ḳarşu vardı, der-gāhımuza gelürdi. [3] İbrāhīm’e ġayret ḥāṣıl oldı, eyitdi, sübḥānallāh bu ne [4] kişidür kim Ka‘be anı ḳarşulaya! Gördi ki Rābī‘a gelür, Ka‘be [5] yirine geldi. Çünki İbrāhīm anı gördi, eydür, yā Rābī‘a [6] bu ne şūr ġavġādır ki cihāna bıraḳmışsın. Rābī‘a eydür, [7] ġavġāyı cihāna sen bıraḳmışsın ki on dört yıldur ki [8] sen yolda gidersin tā bu eve geldüñ? İbrāhīm eyitdi, [9] belī, on dört yıldur kim bādiyeyi namāz-ıla ḳaṭ‘ itdüñ, ben [10] niyāzla geldüm. Pes,

[69] Bu kelime yazmada önce “gidelüm” diye yazılmış, sonra altına eklenen ibare ile “gideyim” diye düzeltilmiştir.

Rābī‘a ḥacc ḳıldı, zārī zārī aġladı. Eydür: [11] İlāhī, va‘de itmişsin ki ḥacca s̱evāb viresin ve hem [65a] [1] muṣībetine s̱evāb viresin. Şimdi eger ḥaccı ḳabūl itdüñse [2] s̱evābum vir, eger ḳabūl itmedüñse bu ḫod ulu muṣībetdür. [3] Pes, girü Baṣra’ya vardı. ‘İbādete meşġūl oldı, tā bir [4] yıl oldı, andan eyitdi, eger geçen yıl Ka‘be baña ḳarşu [5] geldi ise bu yıl ben aña varayım. Çünki Ka‘be vaḳtı [6] oldı, Şeyḫ ‘Alī-yi Fārende’den şöyle naḳldur kim: Rābī‘a [7] Ka‘be’ye müteveccih oldı. Baṣra’dan yidi yılda dāyimyuvalandı[8] ‘Arafāt’a degin. Çün ‘Arafāt’a irüşdi hātifden āvāz geldi ki: [9] İy da‘vī idici ‘avrat bu ne da‘vīdür ki idersin? Eger [10] bizi dilersin, bir tecellī idelüm ki fi’l-ḥāl iresin. Eyitdi, [11] yā Rabb Rābī‘a’nuñ ol ḳadar ḳuvveti yoḳdur ki diye. Ammā, faḳruñ [65b] [1] noḳṭasın dilerem. Nidā geldi ki, yā Rābī‘a faḳr bizüm ḳahrımuzuñ [2] ġāyetidür ki erenler yolında ḳomışız, ola ki bir ḳıl ḳalmış ola, bizüm [3] ḥażretimüze vāṣıl ola. İş nā-gāh ‘aḳs ola, viṣāl [4] firāġa döne. Sen daḫı yitmiş ḥicābuñ altındasın. Tā bu ḥicāblaruñ [5] altından çıḳmayasın ve daḫı yitmiş maḳāmı geçmeyesin, saña faḳr [6] sözin söylemek düşmez. Yuḳaru baḳ didiler, Rābī‘a yuḳaru baḳdı [7] Ḳandan bir deñiz gördi. Hātifden āvāz geldi ki: Yā Rābī‘a bu [8] deñiz ki görürsin, ‘āşıḳlaruñ gözi yaşıdur ki viṣāl ṭalebine [9] geldiler, evvel menzilde yoḳ nesne oldılar. Şöyle kim hīç [10] birinüñ adı ṣanı hīç ‘ālemde bellü olmadı. Rābī‘a eydür: [11] Yā Rabb, anlaruñ ṣıfatundañ bir ṣıfat ben ża‘īfe göster. [66a] [1] Fi’l-ḥāl, ḥayż ḥālı oldı. Hātifden āvāz geldi ki: Yā [2] Rābī‘a anlaruñ evvel budur ki anlar yidi yıl yanları üzerine [3] yuvalanurlar ki varalar bir ṭaşı ziyāret eyleyeler. Bizüm yolumuzda [4] anlara bir ḥāl irişür ki, ol ṭaşı daḫı ziyāret itmege lāyıḳ [5] olmazlar. Anuñ-çünki şöyle helāk olurlar. Rābī‘a eydür, İlāhī [6] neyleyem ‘āciz ḳaldum, ne beni ḳorsın ki Baṣra’da ṭuram, bunda [7] gelürem ḳomazsın ki evüñi ziyāret idem, bu ḥayretde ḳaldum, [8] ne tedbīr ideyüm; yā beni evümde ḳo, yā Mekke’de evüñe lāyıḳ [9] eyle. Evvel bu eve rāżī olmazdum, seni dilerdüm. Şimdi ḫod [10] lāyıḳ degülem ki evüñe girem. Bunı didi, girü döndi Baṣra’ya [11] geldi.

Naḳldur kim, meşāyiḫden iki kişi Rābī‘a’yı görmege vardılar. [66b] [1] Ḳarınları açdı. Eyitdiler, anuñ ḳatuñda bulunur, Rābī‘a bize [2] vire, yiyevüz. İçerü girdiler. Gördiler bir dest-māl içinde iki [3] etmek ṭurur. Göñüllerinden bu etmegi bize vire didiler. Nā-gāh [4] bir dervīş geldi, Rābī‘a ol etmekleri dervīşe virdi. [5] Anlar melūl oldılar ammā

nesne dimediler. Biraz vaḳtdan bir cāriye [6] geldi, bir seped içinde birḳaç etmek getürdi, eyitdi, bunı [7] ḫatūnum gönderdi didi. Rābī‘a ṣaydı, on sekiz etmek. [8] Rābī‘a eydür, bunı baña göndermemişdür didi. Cāriye eydür, [9] saña gönderdi. Rābī‘a ḳabūl itmedi. Cāriye etmegi aldı, gitdi. [10] Meger etmegüñ ikisin alı ḳoyup dururdı, anı daḫı ḳatdı, [11] girü getürdi. Rābī‘a ṣaydı, gördi yigirmi etmek, aldı. [67a] [1] Eyitdi, uşda budur bize gelen etmek didi. Anlaruñ öñünde ḳodı, [2] eyitdi, yiñüz. Anlar yirlerdi ammā ta‘accüb eylerlerdi. Eyitdiler, [3] yā Rābī‘a bu ne sırdur? Eyitdi, ol ki geldiñüz açsız. Eyitdüm, [4] iki etmek ulu kişi ḳatına nice ḳoyam? Dervīş geldi, [5] aña virdüm. Eyitdüm: İlāhī sen eydürsin ki: ﴿من جاء بالحسنة [6] فله عشر أمثالها﴾[70] Ya‘nī birine on virürem dirsin. Benüm [7] yaḳīnim eyledür ki iki etmek virdüm, yigirmi ekmek vire. Gördüm ki [8] ol gelen etmek on sekiz, bildüm ki bunda bir sır vardur. [9] Çünki yigirmi getürdi, bildüm ki bizümdür.

Naḳldur kim, Rābī‘a bir gice [10] ṣavma‘asında namāz ḳılurdı. Biraz uyudı, şöyle müstaġraḳ [11] kim, kendüyi bilmezdi. Bir hasır pāresi gözüne girdi, ḳan revān [67b] [1] oldı. Ḫaberi olmadı. Bir uġrı ṣavma‘aya girdi, çārını aldı. [2] Diledi ki çıḳa, yol bulmadı. Çārı ḳodı, ḳapuyı buldı. Çārı [3] yine aldı, ḳapuyı bulmadı. Yidi kez şöyle eyledi. Ṣavma‘anuñ [4] bir bucaġundan bir āvāz geldi kim, ol otuz yıldur ki kendüyi bize [5] ısmarlamışdur. Şeyṭānuñ zehresi yoḳdur ki aña daḫl ide-bile. [6] Ey ṭarīḳat uġrusı bir dost uyursa bir dost uyanıḳdur.

[7] **Naḳldur ki**, Rābī‘a birḳaç gün olmışdı kim nesne yimemiş-idi. [8] Ol ḫiẕmet iden ‘avrat diledi kim anuñçun nesne bişüre. Ṣoġan [9] gerek oldı. Ol ḫāẕime diledi ki ḳonşudan ṣoġan ala. Rābī‘a [10] eydür, ḳırḳ yıldur ki ‘ahd itmişem ki Tañrı’dan ġayrıdan [11] nesne dilemeyem. Hīç ṣoġan gerekmez. Fi’l-ḥāl, havādan bir ḳuş bir [68a] [1] bir ṣoġan bıraḳdı kim ḥāżır ṣoyulmuş. Rābī‘a eydür, mekrden emīn [2] degildür. Ol aşdan yimedi.

Naḳldur, bir gün Rābī‘a ṭaġa [3] çıḳdı. Dürlü cānavarlar, tavşan geyik gibi, Rābī‘a’yı ziyāret [4] itmege geldiler. Ḥasan-ı Baṣrī daḫı ol ṭaġa çıḳmışdı. [5] Rābī‘a ḳatına vardı. Ḥasan’ı göricek cānavarlar ṭaġıldı. [6] Ḥasan müteḥayyir ḳaldı. Eyitdi: Bular niçün

---

[70] En’âm 6/160.

ḳaçdılar, senden [7] ḳaçmazlar. Rābīʻa eydür, sen bu gün ne yidüñ? Eydür, yaġlı [8] şorva içdüm. Eydür, anlarıñ yaġın yir-isen, anlar senden [9] nice ḳaçmaya?

Naḳldur kim, Rābīʻa bir kez Ḥasan-ı Baṣrī'nüñ evinden [10] geçerdi. Ḥasan bir derecede oturmış aġlardı. Pes, Rābīʻa'nuñ [11] ṭonına ṭamdı. Yaġmur ṣandı, yuḳaru baḳdı. Ḥasan'ı [68b] [1] gördi aġlar. Eydür: Yā Ḥasan ve yā üstādum bu aġlamaḳ daḫı duʻūnet-i [2] nefsdür. Gözüñi ṣaḳla, tā göñlüñ bir deñize döne. Ne ḳadar [3] göñlüñ isteyesin bulmayasın olmaya ol pādişāh-ı tüvānānuñ [4] ḳatında olasın didi. Ḥasan'a bu söz ḳatı geldi, ammā hīç [5] nesne dimedi.

Naḳıldur kim, bir gün Ḥasan bir ulu göl ḳatında [6] Rābīʻa'yı gördi. Seccādesin ṣu üzerine bıraḳdı, eydür, yā Rābīʻa [7] gel bunda namāz ḳılalum. Rābīʻa eydür, yā üstāẕum bir nesne it ki [8] ġayrılar idemesün. Bunı didi seccādesin havāya ṣaldı, uçdı [9] Seccāde üzerine çıḳdı. Eyitdi: Yā üstād gel bunda namāz ḳılalum [10] tā ḫalḳ daḫı görsün. Ḥasan'uñ ol maḳāmı yoġ-ıdı, ṭınmadı. [11] Rābīʻa yine diledi ki anuñ göñlün tesellī ide. Eydür, yā Ḥasan [69a] [1] ol işi ki sen itdüñ, bir balıḳ daḫı ider. Ol işi ki ben [2] itdüm, bir siñek daḫı ider. Bunuñ gibi nesneleri faḫr idinmek [3] ḫāmlaruñdur, ammā iş bu nesnelerden ṭaşradur.

Naḳldur, Ḥasan-ı [4] Baṣrī eydür, bir gün Rābīʻa'y-ıla ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat sözlerin [5] söyleşdük. Şöyle müstaġraḳ oldı ki ne ben beni bildüm er kişiyem [6] ne ol bildi ʻavratdur. Çünki ol ṣoḥbetden ṭurduḳ, [7] kendümi müflis buldum ki hīç nesnem yoġ-ımış, anı bir muḫliṣ [8] buldum ki ṭopṭoludur.

Naḳldur, bir gice Ḥasan birḳaç yārenleriyle Rābīʻa [9] ḳatına geldi. Rābīʻa'nuñ çıraġı yoġ-ıdı. Yārenler çıraġ istediler. [10] Rābīʻa kendü barmaḳların üfürdi, barmaḳları yandı. Ol gice [11] ṣabaḥa degin mübārek barmaḳları çıraġ gibi yandı.

Naḳıldur kim, [69b] [1] Rābīʻa Ḥasan-ı Baṣrī'ye üç nesne gönderdi: Bir pāre mūm, bir igne, [2] bir ḳıl. Yaʻnī mūm gibi ʻālemi münevver tut, sen yan. Daḫı [3] igne gibi yalıncaḳ ol ve ḫalḳuñ ʻayblarını ört. Andan soñra [4] işüñ bir ḳıl üzerine olısar.

Naḳıldur kim, bir gün Ḥasan-ı [5] Baṣrī, Rābīʻa'ya eydür: Gel seni bir kişiye nikāḥ eyleyelüm yaḫud [6] baña gel. Rābīʻa eydür, nikāḥ bir kişiye gerek kim anuñ vücūdı [7] ola.

Benüm varlıġum ḥaḳ varlıġından maḥv olmuşdur, beni andan [8] dilemek gerek. Ḥasan eyitdi, bu ḥāl ne-y-ile buldun? Eydür, [9] anuñla buldum ki, kendümi yavı ḳıldum. Ḥasan eyitdi, hele anı [10] nice bulduñ? Eyitdi, yā Ḥasan anı nicesüz buldum.

Naḳıldur kim, [11] Ḥasan eyitdi, eger ḳıyāmet güninde cennetde bir nefes Ḥaḳḳ'uñ [70a] [1] dīdārından maḥrūm ḳalam, şol ḳadar aġlayam kim cennet ehli [2] beni esirgeyeler. Rābī'a eydür: Ammā anuñ 'alāmeti oldur ki, eger [3] dünyāda bir nefes Tañrı'nuñ ẕikrinden ġāfil ḳala, şöyle olısar [4] ve eger bunda şöyle olmaz-ısa şekk yoḳdur ki anda daḫı eyle olmayısar.

[5] **Naḳıldur kim**, Rābī'a'ya didiler kim niçün ere varmazsın? Eydür, [6] size üç nesne ṣorayın, baña cevab virüñüz, ben daḫı [7] sizüñ sözüñüzi ḳabūl ideyim. Evvel baña eydüñ kim, vefāt [8] vaḳtında īmān-ıla varam mı yoḳsa varmayam mı? Eyitdiler, bilmezüz. İkinci, [9] eydüñ ki, ol vaḳt ki her kişinüñ nāmesin vireler, ol vaḳt benüm [10] nāmemi ṣaġ elüme mi vireler, yoḳsa ṣol elüme mi vireler? [11] Didiler ki, bilmezüz. Üçünci budur ki, ḳıyāmet güninde ben cennete mi [70b] [1] gidem yoḳsa ṭamuya mı gidem? Eyitdiler, bilmezüz. Eyitdi: Bir kişinüñ [2] ki bunuñ gibi ḳorḳulu yolları ola, aña ne er ḳayısı ḳalur, didi.

[3] **Naḳıldur kim,** Rābī'a'ya ṣordılar kim, ḳandan gelürsin? Eydür, ol [4] 'ālemden. Eyitdiler, ḳanda gidersin? Eydür, ol 'āleme. Eyitdiler, [5] bunda neylersin? Eydür, ṣaḳala gülerem. Eyitdiler, nice? Eydür: Bu 'ālemüñ [6] etmegin yirem, ol 'ālemüñ işin işlerem. Ve daḫı aña ṣordılar kim [7] Tañrı'yı sever misin? Eydür, severem. Eyitdiler, Şeyṭān düşman dutar mısın? [8] Eydür, yoḳ. Eyitdiler, niçün? Anuñçun ki raḥmānuñ 'ışḳı beni Şeyṭān'dan [9] ferāġat itdi.

Naḳıldur kim, Rābī'a eydür Resūl ḥażretini düşimde [10] gördüm. Eyitdi, yā Rābī'a beni sever misin? Ben eyitdüm, yâ Resûl-ullâh [11] kim ola seni sevmeye, lākin Tañrı muḥabbeti göñlümi şöyle eylemişdür ki [71a] [1] daḫı kişinüñ dostlıġı düşmanlıġı sıġmaz.

Naḳıldur kim, Rābī'a'ya [2] ṣordılar kim, ol kimse kim ṭaparsın, anı görer misin? Eydür, eger [3] görsem ṭapmazdum.

Naḳıldur kim, Rābīʿa dāyimaġlardı. Didiler, niçün [4] aġlarsın? Eydür, anuñçun kim anuñla ögrenmişem, ḳorḳaram ki ölüm vaḳtında [5] diye kim, baña lāyıḳ degilsin, ol vaḳt tedbīrüm nice ola? Daḫı [6] aña ṣordılar kim, bende ḳaçan rāżī ola? Ki miḥnete şöyle niʿmet [7] gibi şāẕ ola. Ve daḫı eyitdiler, kişinüñ günāhı ne ḳadar olsa eger [8] tevbe itse cemīʿisin Ḥaḳ Taʿālā ʿafv eyleye. Eydür, kişi nice [9] tevbe eyleye meger Tañrı tevbe vire. Eger, Tañrı tevbe virmeye, mümkin [10] degüldür kim kişi kendüye tevbe ide. Ve daḫı eydür, gözden Ḥaḳ'a [11] menzil yoḳdur. Dilden, ḳulaḳdan, elden, ayaḳdan Ḥaḳ'a yol yoḳdur. [71b] [1] ʿAṣıl göñüldür. Cehd it ki göñlüñüz uyanuḳ ola. Çünki göñlüñüz [2] uyandı, aña yardum ḥācet degüldür. Ol göñül ki Ḥaḳ varlıġında [3] yavu ḳılına, kendü vücūdun bilmeye, aña ne yardum gerek. الفناء في الله bu [4] maḳāmdur. Ve daḫı didi, istiġfār diliyle yalancılar işidür. Yani [5] istiġfār göñülden gerekdür. Ve daḫı didi: ʿĀrif oldur ki Tañrı'dan [6] bir göñül isteye, hemīn ki aña göñül vire; girü aña ısmarlaya, tā [7] kendi ḳudreti ḳabżasından anı ṣaḳlaya, aġyar aña yol bulmaya.

[8] **Naḳıldur kim,** Rābīʿa bir kişiyi gördi, eydür, āh ʿışḳdan, āh dertden. [9] Rābīʿa eydür, şöyle dime. Senüñ derdüñ yoḳdur. Eger derdüñ olsa, [10] nefes urayduñ. Şöyle ki, bir sūḫte eydür: آه كه زي سوادات مي ميريم نست زهره آنكى زعمت كويم آه

Naḳıldur kim, bir kişiye on dört [72a] [1] aḳça virdi ki, bir kīlim al ki, yalıncaġam. Ol kişi vardı, [2] girü geldi, eydür, ne reng alayım? Rābīʿa eydür, şimdi ki, reng [3] ortaya girdi, beri aḳçayı didi. Aḳçayı aldı, eydür, kīlim [4] kīlimden tefrīḳ oldı geysem ḫod neler ola.

Naḳıldur kim, evvel [5] bahārdı, bir eve girdi, hergiz ṭaşra çıḳmadı. Ḫādimesi eydür, [6] iy Seyyīde bir kerre ṭaşra çıḳuñ, Tañrı'nuñ ṣunʿını göreydüñ. [7] Rābīʿa eydür, sen içerü gir, ṣunʿını göresin: شغلتني [8] مشاهدة الصانع عن مطالعة الصنع yaʿnī Ṣāniʿi görmek [9] beni ḳomaz ki ṣunʿı görem.

Naḳıldur kim, birḳaç kişiler Rābīʿa [10] ḳatına vardılar. Gördiler et yir, dişiyle keser. Eyitdiler, [11] bıçaġuñ yoḳ mıdur ki dişüñle kesersin? Eydür, ḳatʿiyyet ḳorḳusından [72b] [1] hergiz bıçaḳ ṣaḳlamazam.

Naḳldur ki, Rābīʻa yidi gün yidi gice oruç [2] dutdı, hīç nesne yimedi ve uyumadı. Dāyimnamāz ḳıldı. [3] Açlıḳ ġālib oldı. Bir kişi bir çanaḳ aş getürdi, öñinde [4] ḳodı, gitdi. Rābīʻa vardı kim çıraġ getüre, geldi gördi kim, [5] kedi aşı dökmiş. Eydür: Bārī ṣu getüreyim, içeyüm. Çünki ṣuyı [6] getürdi, çıraġ çerb oldı. Diledi ki ḳarañuluḳda ṣu içe, bardaḳ [7] elinden düşdi, ṣındı. Rābīʻa bir āh itdi, yaḳın oldı ki [8] yana. Eydür: İlāhī, bu nedür ki ben bī-çāre żaʻīfeye idersin? [9] Bir āvāz geldi ki, eger dilersen cemīʻ-i ʻālemüñ niʻmetini saña vaḳf idem [10] ammā benüm derdümi göñülden çıḳaram. Dünyā niʻmeti bizüm derdümüzle [11] bir yirde cemʻ olmaz. Rābīʻa eydür, hemīn ki bu ḫitābı işitdüm, [73a] [1] göñlümi dünyādan kesdüm. Otuz yıldur ki, her namāz ki ḳıldum, ṣoñ [2] namāzumı ṣandum. Ve daḫı şöyle ḫalḳdan kesildüm, çünki ṣabaḥ [3] olur, ḳorḳaram ki ādem gele beni meşġūlden ḳoya. Münācāt iderdi ki: [4] İlāhī, her kişiyi kendüye meşġūl eyle, beni egmesünler; gelüp senüñ [5] meşġūluñda beni eglemesünler, didi.

Naḳldur, Rābīʻa dāyimiñlerdi. [6] Eyitdiler, ey iki ʻālemüñ ʻazīzi ve ṭāhiresi, hīç zaḥmetüñ ḫod [7] yoḳdur niçün iñlersin? Eydür, benüm derdüm içindendür, ʻālemüñ [8] ṭabībleri anuñ muʻālecesinden ʻācizdür. Benüm cerāḥetimüñ merhemi [9] dostuñ viṣālidür. Bu gün bunda iñlerem, yarın anda maḳṣūda [10] irişem. Gerçi dertlü degülem, kendümi dertlü iderem, elbette ṭabīb [11] derd-mende devā ider. Dimişlerdür ki: بي دردان را نيست با درد را واي برسي [73b] [1] درين قدح رنكي

Naḳıldur kim, meşāyiḫlerden bir cemāʻat [2] Rābīʻa ḳatına geldiler. Rābīʻa birine ṣordı kim Tañrı'ya niçün ṭaparsın? [3] Eydür, yidi ṭabaḳalu ṭamusı vardur, cemīʻ-i ʻālem ḫalḳı andan geçiser- [4] -lerdür, ol ḳorḳudan ṭaparam. Zihī yaramaz bende ki kendü ḫ̆ācesinden [5] ṭamu ḳorḳusından ötürü ṭapa. Yā bir ümīẕ içün ki uçmaḳ ümīẕi [6] gibi yāḫud ṭamaʻ içün ʻibādet eyleye. Anlar eyitdiler, uçmaġını [7] ṭamaʻ itmez misin? Pes, niçün ṭaparsın? Rābīʻa eydür, الجار ثم الدار [8] evvel ḳonşı gerek, andan ev gerek.

Naḳldur, bir kişi Rābīʻa ḳatına [9] vardı, gördi kim eski ṭonlar geymiş oturur. Ol kişi eyitdi: [10] Yā Rābīʻa, eger dilersen ṭonlar ideler, saña giyürevüz, senüñ çoḳ [11] muḥibblerüñ vardur. Rābīʻa eydür, ben utanuram ol kişiden dünyā [74a] [1] dükeli anuñ milkidür. Pes, kişinüñ ki dünyā elinde ʻāriyeti ola, [2] ol nice dileye? Ol kişi eydür, bu yüce himmetlü ḳarıya baḳuñ [3] ki dirīġ dutar Ḥaḳ'dan dilemege meşġūl olur.

Naḳldur kim, [4] bir cemāʿat imtiḥān içün Rābīʿa ḳatına vardılar. Eyitdiler, [5] dükeli fażīlet erenler içündür, daḫı nübüvvet tācı erenlere urulmuşdur [6] ve daḫı kerāmetüñ kemerini erenler ḳuşatmışdur. Hīç ʿavrat peyġamber [7] olmamışdur. Rābīʿa eydür, bu söz gerçekdür, ammā hīç ʿavratdan [8] muḫannatluḳ gelmemişdür.

Naḳıldur kim, Rābīʿa bir kez ṣayru oldı, ṣor- [9] -dılar ki, zaḥmetüñ ne nesnedür? Eydür: نظرت إلى الجنة فأدبني [10] ربي yaʿnī seḥer vaḳtında cennete baḳdum idi, dost baña [11] ʿitāb itdi, ol ʿitābuñ heybetinden ṣayru oldum, didi. [74b] [1] Bir gün Ḥasan-ı Baṣrī anu ṣormaġa vardı. Eydür, gördüm ki [2] Baṣra'da ḫˇācelerden bir ḫˇāce elinde bir kīse altun, durmış [3] hā aġlar. Eyitdüm: Ey ḫˇāce, niçün aġlarsın? Eydür, eger bu zāhidenüñ [4] ḫalḳ içinde berekātı gide, bu ḫalḳ dirilmezler. Hele birḳaç aḳça [5] getürmişem ḳorḳaram ki almayasın. Rābīʿa ġażab-ıla aña baḳdı, eydür: [6] هو يرزق من يشاء يسبه أفلا يرزق من يحبه yaʿnī Tañrı [7] Taʿalā bir mühmelāta bulaşmış kişinüñ rızḳın virür, bir kişinüñ ki cānı [8] anuñ muḥabbetinde ḳaynaya, rızḳın virmeye mi dirsin? Ben bilmişem, küllī [9] ḫalḳdan yüz döndermişem. Bilmezem ki bir kişinüñ ki mālı anuñ ḥelāl mıdur [10] ḥarām mıdur, nice alayım ki? Bir gice sultanuñ meşʿalesinüñ şuʿlesinden [11] geçerken göñlegüm dikdüm, nice rūzigār göñlümüñ ḳapusı baġlandı. [75a] [1] Bildüm ki sebeb oldur, gömlegi yırtdum, tā göñlüm ḳapusı açıldı. [2] İmdi senden dilerem ki baña ḫāṭıruñ ḳalmasun, didi.

Naḳldur, [3] ʿAbdu'l-vāḥid'i Sufyān-ıla Rābīʿa'yı ṣormaġa geldiler. Bir söz söylemediler. [4] Sufyān'a, sen söyle didiler. Sufyān eyitdi: Yā Rābīʿa, n'ola bir duʿā [5] eylesen ki Ḥaḳ Taʿalā senden bu zaḥmeti gidersin? Rābīʿa [6] eydür, yā Sufyān bilmez misin sen ki bu zaḥmeti baña ol virdi? [7] Sufyān eyitdi, belī, pes bilürem. Rābīʿa eydür, bilürsen [8] pes baña ne dirsin? Bir nesne ki ol dilemiş ola, anı defʿ [9] itmek ḫilāf degil midür? Pes, Sufyān eyitdi: arzuñ nedür? [10] Rābīʿa eydür, yā Sufyān sen ʿālim kişisin, ammā ʿaceb söylersin. [11] Tañrı ḥaḳḳı-ıçun on iki yıldur ki nefsüm ḫurmā diledi. Bilürsin ki [75b] [1] Baṣra'da ḫurmā ne ḳadar çoḳdur. Daḫı ḫurmā yimemişem. Ben ḳulam, [2] ḳul olanda ārzū dilek olmaz. Eger ben dileyem Ḥaḳ dilemeye, [3] bu ḫod küfrdür ve eger ben dileyem ol daḫı dileye, pes benüm [4] dilegümüñ fāʾidesi ne ola. Pes ḳul gerekdür ki kendi dilegüñ [5] ortadan gidere, Ḥaḳ'uñ dilegine rāżī ola. Pes, Sufyān eyitdi: [6] Senüñ ḫod dinilmez, benüm-çün bir söz söyle. Rābīʿa eydür, sen eyü [7] kişisin, ammā dünyāyı

seversin. Sufyān aġladı, eydür: İlāhī, sen [8] benden rāżī ol. Rābī‘a eydür, utanmaz mısın, kişinüñ rıżāsıñ [9] dilersin ki, sen andan rāżī degilsin?

Naḳldur, Mālik eydür, bir gün Rābī‘a’yı [10] görmege vardum. Gördüm bir ṣınıḳ bardaġı var, andan ṣu içer [11] hem āb-dest alur ve bir eski ḥaṣīr var ve bir kerpiç kim vaḳthā [76a] [1] başın aña ḳordı. Göñlüm anuñ-ıçun ġuṣṣalu oldı. Ben eyitdüm: [2] Benüm bay dostlarum vardur, icāzet vir kim anlardan senüñ-çün [3] birḳaç aḳça alayım. Eydür, yā Mālik ne ‘aceb söylersin. [4] Baña bu ḥālı ve anlara baylıḳ viren bir midür? Ben [5] eyitdüm, birdür. Rābī‘a eydür, yā ḳısmet virici dervīşleri [6] dervīşlik-içün unutdı mı, yoḫsa bayları baylıġ-ıçun unutdı mı? [7] Ben eyitdüm, yoḳ. Eydür, çün Rezzāḳ oldur ve hem ḥālımı [8] ol bilür, ne ideyim, nice iderse itsün, biz daḫı anuñ [9] dilegün dilerüz.

Naḳldur, bir gün Ḥasan-ı Baṣrī ve Mālik-i [10] Dīnār ve Şaḳīḳ-i Belḫī, Rābī‘a ḳatına geldiler. Rābī‘a [11] ṣayru-y-ıdı. Ḥasan eydür: ليس بصادق في دعواه [76b] [1] من لم يصبر على ضرب مولاه ya‘nī her kişi kim dostınuñ [2] ṣabrına ṣabr itmezse da‘vīsinden girçek degül. Rābī‘a eydür, [3] bu sözden benlik ḳoḳusı gelür. Şaḳīḳ eydür: ليس [4] بصادق في دعواه من لم يشكر على ضرب مولاه ya‘nī [5] her kişi kendi dostınuñ ḍarbına şükr itmeye, da‘vīsinde [6] girçek degül. Rābī‘a ṭınmadı. Mālik eydür: ليس بصادق [7] في دعواه من لم يتلذذ بضرب مولاه her kişi ki kendü [8] dostınuñ zaḥmetinden leẕẕet bulmaya, ol kişi da‘vīsinde [9] girçek degildür. Rābī‘a’ya eydür, bundan yigrek gerek ise [10] söyle didiler, eydür: ليس بصادق [11] في دعواه من لم ينسى الضرب في مشاهدة مولاه Her kişi kendü dostını [77a] [1] gördügi vaḳtda dostuñ ḍarbıñ unutmaya, ol da‘vīsinde girçek [2] degül. Bu ‘aceb degüldür ki, Mıṣır ḫatūnları Yusuf’ı göricek ellerinüñ [3] zaḫmıñ unutdılar. Ol bir maḫlūḳ idi. Eger kişi ḫāliḳi gördügi [4] vaḳt zaḫmıñ unutsa ‘aceb midür?

Naḳldur ki, Baṣra’nuñ ulularından [5] bir kişi Rābī‘a ḳatına geldi. Dünyāyı ḳatī ḫor ḥaḳīr eyleyüp [6] ġāyet şikāyet eyledi. Rābī‘a eydür: Beñzer ki sen ġāyet [7] dünyāyı seversin. Eger sevmez imişsen bu ḳadar egmezdüñ. [8] من أحب شيئا أكثر ذكره Her kişi ki bir nesneyi seve, [9] anı çoḳ söyler.

Naḳldur, bir ‘azīzden ki, bir gün Rābī‘a’yı görmege [10] vardum, nesne bişürür. Ṣuyı eti çölmege ḳoydı, ma‘rifete [11] meşġūl oldı. Ṣafā buldı, eydür, bu sözler ol aşdan

[77b] [1] yigrekdür. Şöyle aḫşama degin ma'rifete meşġūl oldı. Bir kez [2] çölmege baḳdı. Aḫşamı ḳıldı. Bir pāre ḳurı etmek getürdi, [3] orucumuz açduḳ. Rābī'a vardı ki çölmegi getüre, eli yandı. [4] Tañrı ḳudretiyle ḳaynar aş bişmiş-idi, ḳotardı, yidük. [5] Bir ṭa'āmdı kim, hīç ancılayın lez̠z̠etlü ṭa'ām yimedüm idi. Rābī'a [6] eydür, ṣayrular içün bunuñ gibi ṭa'ām bişürürler.

Naḳldur, [7] Sufyān eydür, Rābī'a ḳatına vardum, Rābī'a gördüm miḥrābda [8] namāz ḳılur. Ben daḫı bir bucaḳda namāz ḳıldum. Ṣabāḥa degin [9] ben eyitdüm, nice şükr idevüz ki bize tevfīḳ virdi? Bu gice [10] irteye degin namāz ḳılduḳ. Rābī'a eydür, anuñla şükr idelüm ki[11] irte ṣāim ola.

Rābī'a münācātda eydürdi: İlāhī, eger [78a] [1] ḳıyāmet güni beni ṭamuya gönderesin, bir sır āşikāre idem ki [2] ṭamu benden biñ yıllıḳ yol ḳaça. Ve daḫı eydürdi, İlāhī [3] dünyāda her nesne ki baña ḳısmet eylemişsin düşmenlerüñe vir [4] ve her nesne ki āḫıretde vireceksin, dostlarına vir. Baña sen [5] yitersin. Ve daḫı eydür, İlāhī, ben saña ṭamu ḳorḳusından taparsam[6] beni ṭamuya yaḳ ve ger saña senüñ-içün taparsam cemālini benden [7] dirīġ itme. Ve daḫı münācātda didi kim, İlāhī eger yarın [8] ṭamuya ṣalasın, diyem: İlāhī, benüm dilegüm oldur ki seni severem, [9] dostları şöyle mi iderler? Hātifden āvāz geldi ki, yā Rābī'a: [10] لا تظني بنا ظن السوء bize yavuz niyyetle gelme, saña ḳonşuluġumuzdan [11] yir virelüm, tā bizümle vāsıṭasız söyleşesin. Ve daḫı [78b] [1] münācātda eydür: İlāhī, benüm murādum dünyāda senüñ ẕikrüñdür, [2] āḫıretde dīdāruñdur. Benden budur ki didüm, sen her ne dilersen [3] eyle. Ve daḫı bir gice münācātda eydürdi: Yā bir ḥāżır göñül [4] vir, yā ḥużūrsız namāzı ḳabūl eyle. Çünki vefātı yaḳın [5] oldı, ḳatında oturanlara eydür, ṭurıñuz çıḳıñuz Tañrı'nuñ [6] elçilerine yir virüñ. Çıḳdılar bir āvāz işitdiler ki: ﴿يا أيتها [7] النفس المطمئنة * ارجعي إلى ربك راضية مرضية﴾[71] [8] İy ārām idici cān, perverdigārıña dön, şol ḥālda ki [9] sen andan rāżī olasın, ol senden rāżī ola. Biraz ṣabr [10] itdiler, hīç āvāz gelmedi. İçerü girdiler ki göreler. Gördiler ki [11] vefāt itmiş: ﴿إنا لله وإنا إليه راجعون﴾[72]

[71] Fecr 89/27-28.
[72] Bakara 2/156.

Rivāyetdür, [79a] [1] meşāyiḫden ki, dünyādan āḫırete vardı, perverdigār-ıla edebsüzlik[2] itmedi. Dimedi ki, beni şöyle eyle, benümle şöyle it. Perverdigār-ıla [3] şöyle idi, ḫalḳ-ıla ḫod nice ola.

Ḥikāyet-i Fużayl İbn-i ʻİyāż [4] Rażīya'l-lāhu ʻAnhu ve'l-Āḫir

Fużayl [6] ولحسان آن آن درياي زرع زعرفان آن صدق نياز [5] آن مقدم تائبان آن آفتاب كرم İbn-i ʻİyāż rażīyü'l-lāhu ʻanhu. Ulu meşāyiḫlerdendür. Tarīḳatuñ ʻayyārıdur. [7] Çoḳ meşāyiḫüñ muḳtedāsı-y-ıdı. Maʻrifetde, veraʻda bī-naẓīr [8] idi.

Anuñ evvelki ḥālı oldur kim, Ḫorāsān'da iki şehir vardur, biri [9] Mervā'dur biri Bāverd, ol iki şehrüñ arasında bir çādır dutmış-ıdı. [10] Bir pelās geymişdi, yüñden bir börk başında, bir tesbīḥ boynunda. [11] Çoḳ yārenleri vardı, cemīʻisi ḥarāmīydi, gice gündüz ḥarāmīlıḳ [79b] [1] idüp Fużayl'ın öñüne getürürlerdi. Her ne getürürse anlara ḳısm [2] ide-virürdi. Ne ki göñli diler, kendü alurdı ve anı yazardı [3] ve ammā hergiz cemāʻatı terk itmezdi. Eger yārenlarinden ḳangısı ḥāżır [4] olmazdı, anı ḳordı. Bir gün bir ġalebe kārbān gelürdi. Ol ḥarāmīler [5] kārbānı gözedürlerdi. Ol kārbāndan bir kişi ḥarāmī ḫaberin işitdi. [6] Bir kīse altunı vardı, fikr itdi, anı bellüce yire gizleye. Eger [7] bāḳīsin alurlarsa anı sermāye idinem, didi. Çünki yoldan [8] ṣapdı, Fużayl'uñ çādırına geldi. Fużayl'ı ʻābid, zāhid ṣandı, [9] āẕ oldı. Ol kīseyi emānet ḳodı. Fużayl eyitdi, var [10] çādıruñ ṣol bucağında ḳo. Anda ḳodı, gitdi. Geldi gördi kārbānı [11] hep urmuşlar, māllarıṅ almışlar, bāzirgānları bağlamışlar gitmişler. [80a] [1] Ol kişi Fużayl'uñ çādırına geldi kim, altunı ala. Gördi kim ḳumāşın [2] ḳısmet ider. Çünki anı gördi, āh neylemişem, altunı kendü [3] elümle virmişem didi. Fużayl eyitdi: Yā kişi ne dilersin, [4] gel emānetüñ nereye ḳodunsa al, didi. Ol kişi çādıra girdi, [5] kīseyi aldı, gitdi. Yoldaşları eyitdiler, biz bu kārbāndan [6] hīç naḳd aḳça almaduḳ, sen bir kīse altunı girü virürsin. Fużayl [7] eydür, bu kişinüñ benüm ḥaḳḳımda eyü ṣanusı vardı, bunı baña [8] ısmarladı. Benüm daḫı Tañrı ḥaḳḳında eyü gümānum, eyü ṣanum vardur baña [9] tevbe vire. Anuñ ḥaḳḳını virdüm ki ṣanusı ayruḳsı olmaya. Ola ki [10] Ḥaḳ Taʻalā benüm ṣanumı ayruḳsı itmedin baña tevbe vire.

Tā bir kez [11] daḫı kārbān urdılar ḳumāşların aldılar, ṭaʻām yimege oturdılar [80ᵇ] [1] Kārbān ḫalḳından bir kişi ṣordı ki, sizüñ uluñuz ḳandadur? Eyitdiler: [2] Bizümle degüldür. Fülān yirde bir aġaç vardur, anda namāz ḳılur. [3] Eyitdi, namāz vaḳtı degüldür. Didiler, taṭavvuʻ orucı dutar, nāfile [4] namāz ḳılur. Bu sözden kişi ʻacāʻibe ḳıldı. Fużayl'uñ ḳatına [5] geldi, gördi bir ḫoş ḥużūr-ıla namāz ḳılur. Ṣabr itdi tā namāzdan [6] fāriġ olınca. Andan eyitdi: الضدان لا يجتمعان yaʻnī iki żıdd [7] nesne bir yirde cemʻ olmaz. Oruç ḳanda, uġurıluḳ ḳanda; namāz [8] ḳanda, adam öldürmek ḳanda. Fużayl eydür: Ḳurʻān'dan nesne [9] bilür misin? Ben eyitdüm, bilürem. Fużayl oḳudı ki: ﴿وآخرون اعترفوا [10] بذنوبهم خلطوا عملا صالحا وآخر سيئا﴾[73] yaʻnī bir cemāʻat daḫı [11] anlardur ki günāhlarına iḳrār iderler, eyü ʻamel ḳarışdururlar yavuz ʻamel [81ᵃ] [1] birle didi. Ol kişi ṭınmadı, ʻacebledi.

Dāyim anuñ ṭabīʻātında bir mürüvvet, [2] bir eylik vardı ki, hīç vaṣfa gelmezdi. Şöyle ki, kişinüñ [3] sermāyesi az olaydı, nesnesin almazdı. Şöyle ki bir kārbānda bir [4] ʻavrat olaydı, ol kārbānı urmazdı. Dāyim ṣalāḥiyyetde idi. [5] Evvelde bir ʻavrata ʻāşıḳ olmışdı. Her nesne ki ḥāṣıl iderdi, [6] aña iletürdi. Her vaḳt dīvārlar üstinde olurdı, ol ʻavratuñ [7] ʻışḳından dāyim aġlardı. Bir gice kārbān geçerdi, bir kişi kārbāndan [8] ḫoş āvāz-ıla Ḳurʻān oḳur. Bu āyete irdi ki: ﴿ألم يأن للذين آمنوا [9] أن تخشع قلوبهم لذكر الله﴾[74] yaʻnī henūz vaḳt olmadı mı ki göñüller [10] gözi Tañrı ẕikri ile uyana? Ṣanki bu oḳunan bir oḳıdı, Fużayl'uñ cānına [11] doḳundı. Ġāyibden bir āvāz geldi ki: Ey Fużayl, ne vaḳta degin [81ᵇ] [1] köydirürsin. Vaḳt oldı ki biz senüñ yoluñ gösterevüz. Fużayl dīvārdan [2] aşaġa düşdi, yine ʻaḳlı geldi kim bir vīrāneye vardı. Bir cemāʻat anda-y-ıdı, [3] baʻżısı eydür kim gidelüm, baʻżısı eydür Fużayl yoldadur. Fużayl [4] eydür, hāy ol tevbe itdi, siz bilmiş oluñ. Pes, dāyim aġlardı gezerdi, [5] bulduġı ḫaṣımları rāżī ḳılurdı. Tā bir cuhūd ḳaldı, ne ḳadar ki cehd [6] itdi, rāżī olmadı. Bāḳī cuhūdlara eydür: Vaḳtıdur ki Muḥammedīlere ḫorluḳ [7] idevüz. Cuhūd eydür, eger dilerseñ ki ḥelāl idem yolımuzda bir depe- [8] -müz vardur, anı gider, ḥelāl ideyim didi. Fużayl depeyi ḳazmaġa [9] başladı. Dāyim işlerdi ammā fāʻide-virmezdi. Bir ṭaġ gibi depe-y-idi [10] ʻāciz ḳaldı. Nā-gāh bir

[73] Tevbe 9/102.
[74] Hadîd 57/16.

seḥer vaḳtında bir yil çıḳdı depeyi düpdüz eyledi.[11] Yarındası cuhūdlar anı gördiler, müteḥayyir ḳaldılar. Eydür: Ben and içmişem ki [82a] [1] altunum virmeyesin, ḥelāl itmeyem. Yaṣduġum altında aḳça vardur, elüñi [2] ṣoḳ baña vir, andum yirine gelsün, saña ḥelāl idem, didi. Cuhūd ḳaṣd-ıla [3] yaṣduġı altına ṭopraḳ ḳomışdı. Fużayl cuhūduñ evine girdi, [4] yaṣduġı altına elin ṣoḳdı, bir avuç çıḳardı, cuhūda virdi. Cuhūd [5] gördi, altun olmış. Cuhūd eydür, baña īmān ʻarż eyle didi. [6] Müslimān oldı. Eydür, bilür misin ki niçün Müslimān oldum? Fużayl [7] eydür, yoḳ. Eydür, anuñ-ıçun ki şimdiye degin İslām dīni ḥaḳ idügin [8] bilmezdüm. Bu gün bildüm. Fużayl eydür, neden? Cuhūd eydür, Tevrīt'de [9] oḳumışam ki her kişinüñ ki tevbesi dürüst ola, eger eli ṭopraġa [10] irişse altun ola. Ben yaṣduġum altunda ṭopraḳ ḳomışdum [11] tecribe içün. Çünki sen elüñ ṣunduñ, altun oldı, bildüm ki [82b] [1] tevbeñ ḳabul olmışdur, dīnün ḥaḳdur.

Naḳldur, Fużayl bir kişiye [2] eydür: Tañrı-ıçun elümi ayaġumı baġla, beni ḥākim ḳatına ilet, baña ḥadd [3] ura kim günāhum çoḳdur, ola kim biraz anuñla geçe. Ol kişi eyle [4] itdi. Çünki ḥākim ḳatına getürdi, ḥākim anı gördi kim anuñ [5] şekli ehl-i ṣalāḥ şekli, eydür, ben buña ḥadd urmazam. Anı ḥürmet-ile, [6] ʻizzet-ile girü gönderdi. Evine geldi, ʻavratına çaġırdı, ʻavratı [7] eydür, āvāzuñ żaʻīfdür yārelü mi olduñ? Fużayl eydür, belī. Yerüñ [8] ḳandadur? Eydür, cānumdadur. Pes ʻavratına eyitdi: Ben Tañrı evine [9] vardum, dilerseñ saña ṭalāḳ vireyim. ʻAvratı eydür, her ḥālda ben [10] senden ayrılmazam.

Pes gitdiler, Kaʻbe'ye vardılar. Anda mücāvir oldılar. [11] Evliyālardan anda çoḳ kişi gördi. Ḫuṣūṣen İmām Ḥanīfe'yi gördi, [83a] [1] rażiyallāhu ʻanhu, aña bir müddet ḫidmet itdi. ʻĀlī rivayetleri vardur. [2] Sözüñ ḳapusı aña Mekke'de açıldı. Mekke ḫalḳı anuñ ḳatına gelürlerdi. [3] Anuñla söyleşürlerdi. Anuñ ḥālı şöyle oldı ki, ḳavmlar Ḫorāsān'dan [4] anı görmege geldiler. Evine girdi, ḳapusın açmadı. Anlar mübālaġā durdılar, [5] gitmediler. Ṭam üstine geldi, eydür, zihī işsüz ḳavm ki, Tañrı [6] size bir iş virsün ki beni unudasuz. Daḫı niçe bunuñ gibi [7] sözler söylerdi. Gördiler ki fāʻidesi yoḳ, döndiler gitdiler.

Ḥikāyet, [8] Hārūnü'r-Reşīd'üñ bir muḳarrab vezīri var-ıdı. Adı Fażl idi. [9] Aña eydür: Göñlüm bu dünyā işlerinden döndi, beni bir kişiye ilet ki [10] beni baña göstere. Fażl anı Sufyān'a iletdi. Ḳapuyı ḳaḳdı. Sufyān [11] eydür, kimdür? Fażl eydür, Emīrü'l-

mu‘minīn’dür. Niçün zaḥmet çekdiñüz, [83b] [1] baña diseñüz ben ḫiḏmete varurdum, didi. Hārūn eydür, bu kişi ben [2] didügüm degüldür. Sufyān’a bunı ḫaber virdiler. Eydür, ol kişi meger Fużayl [3] ola. Andan artuḳ Fużayl’a vardılar. Fużayl ol demde bu āyeti oḳudı kim: [4] ﴿أم حسب الذين اجترحوا السيئات أن نجعلهم كالذين آمنوا و [5] عملوا الصالحات﴾[75] Ya‘nī ki şöyle mi ṣanurlar şunlar kim günāh kesb itdiler, [6] şunlar gibi mi ki īmān getürdiler, daḫı ‘amel-i ṣāliḥ işlediler. Hārūn [7] çünki bunı işitdi, eydür, eger naṣīḥat istersevüz, bize bu yiter. [8] Ḳapu ḳaḳdılar. Fużayl eydür, kimdür? Didiler ki, Emīrü’l-mu‘minīn. Eydür, [9] Emīrü’l-mu‘minīn bunda neyler, ne işi vardur? Fażl eydür, destūruñla mı [10] girelüm yoḫsa ḥükm-ile didi. Destūrum yoḳdur, meger ḥükm-ile gelesiz. [11] Hārūn içerü girdi. Hemīn ki Fużayl’a yaḳın geldi, Fużayl çırağı [84a] [1] söyündürdi ki Hārūn’uñ yüzin görmeye. Hārūn el-ile Fużayl’uñ [2] eliñi ṭutdı, eyitdi: هذا الكف لو نجى عن النار Ya‘nī [3] ne yumşaḳ eldür, eger ṭamu odundan ḳurtulursa. Bunı didi, [4] ṭurdı ıraġa vardı. Namāza meşġūl oldı. Hārūn aġladı, [5] eydür, bizümle bir söz söyleşseñüz didi. Namāzdan fāriġ oldı, [6] eydür, atañ Muṣṭafā’nuñ ‘ammūsıdur, Resūl’dan diledi ki, beni bir ḳavm [7] üzerine ḥākim eyle. Resūl buyurdı, yā ‘ammı ben seni senüñ üzerine [8] ḥākim itdüm, Ya‘nī senüñ nefsüñ Tañrı’nuñ fermānında ola, saña [9] yigrekdür niçe biñ kişi senüñ fermānıñda ola. Hārūn eydür, [10] ziyāde eyle. Fużayl eydür, çün ‘Ömer bin ‘Abdu’l-‘Azīz’i ḫalīfe [11] itdiler, Sālim bin ‘Abdullāh ve Rücā bin Ṣiyāmī ve Muḥammed bin Ka‘bī’ye [84b] [1] eyitdi: Ben bu belāya mübtelā oldum, benüm tedbīrüm nedür ki bu bir [2] belādur ki gerçi ḫalḳ bunı bir ulu ni‘met bilürler. Andan biri [3] eydür, yā ‘Ömer dilerseñ ki ḳıyāmet güni Ḥażret-i ‘İzzet’üñ ‘aẕābından [4] ḳurtılasın, Müslimānlaruñ pīrlerini atañ gibi bilesin, yigitlerini ḳardaş [5] bilesin, oġlanlarını oġlanlaruñ bilesin. Andan soñra anlaruñ-ıla şöyle [6] dirlik eyle ki atañ-ıla, ḳardaşuñla ve oġluñla idersin ki cemī‘-i İslām [7] senüñ evüñ gibidür. Ve daḫı anuñ ehli senüñ ehl ü ‘ayāluñ gibidür. [8] Atañа ḥürmet it, ḳardaşlaruña ‘izzet it, oġluñı oḫşa. Ve daḫı [9] Tañrı’dan ḳorḳ, Tañrı’ya cevāb virmege yaraḳ eyle. Ve daḫı ol ki [10] ḳıyāmet gününde Ḥaḳ Ta‘ālā Müslimānlaruñ ḥālın birbirinden ṣoracaḳdur. [11] Ġāyet bir ḳarı ki od düşmiş ola, senüñ etegüñe yapışısar, senüñle [85a] [1] ceng idiser. Hārūn çoḳ aġladı, şöyle

[75] Câsiye 45/21.

ki uṣṣı gitdi. Fażl [2] eydür, hemān yiter, Emīrü'l-mu'minīn'i öldürdüñ. Fużayl eydür, yā Hāmān [3] senüñ ḳavmüñ beni helāk idiser, soñra baña eydürsen ki ḫalīfeyi [4] öldürdüñ. Hārūn bu söz-ile daḫı ḳatı ağladı. Fażl'a eyitdi: [5] Saña Hāmān anuñ-ıçun eydür ki, beni Fir'avn eyledi. Pes, Hārūn eyitdi, [6] senüñ borcuñ var mı? Fużayl eyitdi: Tañrı'ya borcum vardur, didi. [7] Hārūn eyitdi: Yā Fużayl ḫalḳa borcuñ direm saña. Tañrı ḥażretine [8] çoḳ dürlü şükrüm vardur, andan hīç şikāyetüm yoḳdur ki ḫalḳa [9] diyem. Hārūn bir kīse ile biñ altun anuñ öñüne ḳodı, [10] eyitdi, bu ḥelāldur, atamdan mīrās̱ degmişdür. Fużayl eydür: [11] Yā ḫalīfe bu benüm naṣīḥatum saña fā'ide itmemiş. Girü bunda [85b] [1] ẓulme başladuñ. eyitdi ne ẓulm itdüm? Eydür, ben dilerem ki sen ḳurtılasın, [2] sen dilersin ki beni 'az̠āba giriftār idesin. Ben saña direm ḫalḳuñ [3] mālını issilerine viresin. Getürdi ṭaşra bıraḳdı ḳodı gitdi, [4] Hārūn daḫı ḳodı gitdi. Eyitdi, ne 'aceb heybetlü kişidür. [5] Ḥaḳīḳatde sulṭān budur ki, dünyā anuñ ḳatında şöyle ḥaḳīrdür.

[6] **Naḳıldur,** bir kez bir oğlancığı dört yaşında-y-ıdı, anı oḫşadı [7] bağrına basdı. Ol oğlan eyitdi: Baba beni sever misin? Eydür, [8] severem. Tañrı'yı daḫı sever misin? Eydür, severem. Eydür, ḳaç göñlüñ [9] vardur? Eydür, bir. Eydür, bir göñül ile iki kişiyi nice seversin? [10] Fużayl bildi kim ol söz kimdendür, anuñ ġayreti söyletdi. [11] Andan soñra ol ṭıfıldan daḫı kesildi, tamām Ḥaḳḳ'a müteveccih [86a] [1] oldı.

Naḳldur, bir gün 'arafātda ṭurmışlardı, ḫalḳ ağlardı, [2] tażarru' ve zārılıḳ iderlerdi. Fużayl eyitdi: Sübḥānallāh, bu cemī'-i [3] ḫalḳ eger bir kişiye varsalar bir aḳça dileseler, bir aḳça vir cemī'imüz [4] senden rāżī olalum, ol kişi ol aḳçayı vire, cemī'-i ḫalḳı [5] rāżī eyleye. Tañrı ḳatında yüz biñ bu ḳadar ḫalḳa raḥmet [6] itmek geñezdür. Ol kişi bir aḳça virdüginden didi.

Naḳıldur, [7] 'arafātda aḫşam vaḳtında Fużayl'a ṣordılar ki, bu ḫalḳuñ ḥālı [8] nice oldı? Eydür, hemīşe raḥmet iderdi, ben aralarında [9] olmasam. Ve daḫı ṣordılar ki, niçün bu gizlü erenleri görmez? Eydür, [10] çünki derdüñüz, ḳorḳuñuz yoḳdur; anlar derd-menddür, dertlüyi [11] dertlü bilür.

Naḳldur, İmām Aḥmed-i Ḥanbelī eyitdi: İşitdüm Fużayl'dan, [86b] [1] her kişi ki dileye 'azīz ola, ol ḫorluḳ ḳabūl eylemek gerek. [2] Bişr-i Ḥāfī eydür, ṣordum Fużayl'a

zühd mi yigdür yoḫsa [3] rıżā mı? Eydür, rıżā efḍaldür. Anıñ-ıçun ki rāżī kendü [4] menzilinde yig hīç mertebeye rāżī olmaya, dāyimterakkīde ola.

[5] **Hikāyet,** Sufyān-ı S̱evrī eydür: Bir gice Fużayl ḳatına vardum. [6] Ol giceyi tefsīr-ile ve ḥadīs̱-ile geçürdük. Çünki ṣabāḥ oldı, [7] eyitdüm, zihī mübārek oturmaḳ ki bu oturmaḳ yaluñuzlıḳdan [8] yigrek degül mi, didüm. Fużayl eydür, zihī şūm ki bu gice-y-idi. [9] Eyitdüm, niçün? Eydür, anıñ-çunki dāyim sen ṭalebde idüñ, [10] bir eyü söz ḳanda bulasın ki baña ḫoş gele ve daḫı ben [11] ṭalebde idüm ki bir eyü cevāb ḳanda bulam saña diyem ki ḫoş gele [87a] [1] Ol tekellüf bizi Tañrı'dan ıraḳ düşürdi āh ile yaluñuzluḳ [2] didi.

Naḳldur, Fużayl eydür, dilerem ki namāzı cemā'at-ıla ḳılam, ammā [3] dilemezem ki ḫalḳı görem. Ve daḫı eydür: Size yigrek oldur ki bir [4] yirde olasız ki hīç kimse görmeye. Ve daḫı 'azīm minnetdār [5] oluram ki, bir kişi geçe, baña selām virmeye; eger ṣayru olam, [6] beni ṣormaya. Ve daḫı eydür, hemīn ki gice olur, şāẕ oluram [7] ki yaluñuz ḳaluram diyü; hemān ki ṣabāḥ olur, melūl oluram ki [8] ḫalḳı görem diyü. Ve daḫı eydür: Her kişi ki yaluñuzluḳ ḫoş gelmeye, [9] ḫalḳ-ıla ünsi ola, andan selāmet ıraḳdur. Ve daḫı her kişi ki [10] Tañrı'dan ḳorḳa, dili sākin olur ve daḫı Ḥaḳ Ta'ālā bir ḳulı ki [11] seve, aña çoḳ ġuṣṣa virür. Çünki sevmeye, dünyālıġın artura. [87b] [1] Ve daḫı 'aḳluñ zekātı bir uzun melūlluḳdur. 'Acebdür ki bir [2] kişi dünyāda güler, āḫıretde ḥālı nedür bilmez. Ve daḫı şeḳāvetüñ [3] 'alāmeti beş nesnedür: Biri göñül perīşān olmamaḳ, biri aġlamamaḳ, [4] biri ḥayāsuzluḳ, biri dünyāya raġbet itmek, biri ṭūl-ı 'amel. [5] Ve daḫı bir kişide ki Tañrı ḳorḳusı ola, mālaYa'nī söylemeye ve daḫı [6] dünyā 'arzusın gidere. Ve daḫı her kim Tañrı'dan ḳorḳa, cemī'-i ḫalḳ [7] andan ḳorḳa ve her kim Tañrı'dan ḳorḳmaya, cemī'-i ḫalḳdan ḳorḳa. [8] Zīrā her kişinüñ ḳorḳusı 'ilmi ḳadardur Ya'nī Tañrı'yı bildügi ḳadar [9] ḳorḳar. Ve daḫı bu dünyāda a'lā himmetlü ben şunı gördüm ki dünyādan [10] ḳaça didi. Zīrā ki: لحلالها عذاب وحرامها عذاب Ve daḫı [11] eyitdi: Eger dünyā bir fānī altundan ola, āḫıret bir bāḳī ṣaḳsıdan [88a] [1] ola, bāḳī ṣaḳsı baña yigdür ol fānī altundan didi. Ve daḫı eydür: [2] Eger saña ṣorsalar ki, Tañrı'yı sever misin? Epsem ṭur, cevāb virme; [3] zīrā ki eger severem dirseñ yalancı olursun, aña lāyıḳ 'amelüñ [4] yoḳ, eger sevmezem dirseñ 'āṣī olursın. Ve daḫı didi ki, 'aḳıl-ıla [5] ṣavaşmaḳ yigdür, cāhil-ile helvā yimekden didi. Ve daḫı didi kim: Bir kişi [6] bir fāsıḳuñ yüzüne güle, baḳsa kendü dīnin yıḳmış ola. Ve

dahı eydürdi ki, [7] ben du'āyı pādişāhlar içün ḳıluram, eger dünyām içün yā āḫıretüm içün [8] ḳılsam baña s̱evāb olmaz. Zīrā ki pādişāhlara du'ā itmek cemī'-i 'ālemiñ [9] ıṣlāḥını dilemiş olur, s̱evābı çoḳdur, dirdi. Ve daḫı eydürdi ki, iki [10] nesne göñli öldürür: Biri çoḳ yimek, biri çoḳ uyumaḳ.

Naḳıldur, [11] bir kez oğlınuñ yolı ṭutuldı, ġāyet zaḥmet çekerdi. Münācāt [88b] [1] itdi, eydür: İlāhī, benüm muḥabbetüm ḥaḳḳı-ıçun ki senüñledür baña şifā vir [2] didi. Hemān şifā buldı. Ve daḫı eydürdi ki, İlāhī beni aç ṭutarsın [3] ve 'ayālumuzı yalıncaḳ ṭutarsın, giceler baña çırağ virmezsin, ḥālbuki [4] sen bunları evliyālara idersin, bilmezem ki bu mertebeyi neden virdüñ, bu [5] cemī'i senüñ fażluñdur.

Naḳldur, Fużayl otuz yıl gülmedi. Ol gün ki [6] oğlı öldi, güldi. Eyitdiler: Yā şeyḫ ne gülmek günüdür. Eyitdi: [7] Ḥaḳ celle ve a'lā diledi ki bu oğlan öle, ben daḫı anuñ dilegine [8] muvafaḳāt idüp güldüm.

Naḳldur, Fużayl'uñ vefātı yaḳın geldi. [9] İki ḳızı vardı, 'avratına vaṣiyyet itdi ki, ben ki vefāt idem, [10] bu ḳızlaruñı al, Cebel-i Ḳubeyse çıḳ, münācāt it. Eyit ki: İlāhī, [11] Fużayl baña vaṣiyyet itdi ki, ben diriyken bunlaruñ eksügin ben [89a] [1] gördüm, şimdi ki beni ḳabre giriftār itdüñ, bu ża'īfeleri saña [2] ıṣmarladum, sen kerīmsin. Hemīn ki Fużayl'ı defn itdiler, 'avrat ḳızları [3] aldı, Cebel-i Ḳubeyse çıḳdı. Şöyle ki vaṣiyyet yirine getürdi. [4] Çoḳ ağladı, zārılıḳ itdi. Ol demde Yemen'üñ begi anda çıḳmışdı. [5] Anları gördi. Ol ḥālı ṣordı. Taḳrīr itdiler. Ol begüñ [6] iki oğlı vardı, fi'l-ḥāl iki ḳızı oğlına virdi. Her birine [7] on biñ mis̱ḳāl altun nikāḥ itdiler, pādişāhāne tertībiyle Yemen'e [8] iletdiler: من كان لله كان الله له

Ḥikāyet-i İbrāhīm Bin Edhem

[9] عزلت آن كنج سراير دولت آن [10] آن سلطان دنيا ودين آن سيمرغ قاف يقين آن كنج عالم شاه برورده لطف وكرم [11] İbrāhīm bin Edhem rażiyullāhu 'anhu. Ṣıddıḳ-ı vaḳt-ıdı. Evliyānuñ [89b] [1] ḥüccetiydi. Eṣnāf-ı ḥaḳā'iḳde ve envā'-ı mu'āmelātda sermedī-yi rūzigār [2] idi. Cemī'-i meşāyiḫüñ maḳbūlıydı. Çoḳ meşāyiḫe ḫidmet itdi. [3] Ammā Ebū Ḥanīfe ile ṣoḥbet iderdi. Şeyḫ Cüneyd: قدس الله روحه [4] العزيز مفاتح العلوم 'ilmüñ kilīdi idi.

Naḳıldur, bir kez İbrāhīm Ebū Ḥanīfe [5] ḳatına vardı. Ebū Ḥanīfe eyitdi: Ḫoş geldüñ yā Seyyid diyüp [6] ġāyet ḥürmet itdi. Ebū Ḥanīfe'nüñ eṣḥābına ḳatı geldi. Eyitdiler, [7] bārī bundan Seyyid olaydı. Ebū Ḥanīfe eyitdi: Cümlemüzüñ seyyidüdür. [8] Ol dāyim Tañrı'nuñ 'ibādetine meşġūldur, biz kendü nefsimüze meşġūluz. [9] Anuñ evvelki ḥayātı Belḫ iklīminüñ pādişāhıydı, cemī'-i Ḫorāsān'a ḥükm [10] iderdi. Ne vaḳt ki binerdi; ḳırḳ ḳalḳan altundan ḳırḳ çomaḳ [11] altundan bilesince getürürlerdi. Bir gice taḫt üzerinde yaturdı, [90a] [1] gördi bir kimse sarāyı üzerinde gezer. İbrāhīm çaġırdı, hāy [2] kimsin, bu vaḳt sarāy üzerinde gezersin. Bir āvāz geldi kim, [3] deve yavı ḳılmışam, anı isterem. Eydür, deli misen yāhūd cāhil [4] kim deveyi ṭam üstünde istersen. Eydür: Yā ġāfil, sen Tañrı [5] taḫt üstünde istersin, ben deveyi ṭam üstünde istesem [6] 'aceb mi, didi. Bu sözden içine od düşdi, ṣabāḥa degin oturdı, [7] mütefekkir ve müteḥayyir oldı. Erkān-ı devlet ḥāżır oldılar, yirlü yiründe [8] ṭurdılar, ḫāṣṣ u 'āmma yol virdiler. Nā-gāh bir heybetlü kişi [9] içerü girdi, cemī'-i ṭuranlar ḳorḳdılar, hīç söylemediler. İbrāhīm'üñ [10] taḫtına sürdi, İbrāhīm eydür, ne istersen? Eydür, bu kārbān-sarāyda [11] ḳonaram. İbrāhīm eydür: Delü misin, bu ḫod evüdür. Eydür, senden [90b] [1] öñden kimüñ idi? Dedemüñ. Andan öñden kimüñ idi? Fülān [2] kişinüñ. Eydür, ḳanda vardılar? İbrāhīm eydür, öldiler. Eydür, yā kār- [3] -bān-sarāy degül midür, biri gider biri ḳonar didi, ġāyib oldı, [4] hīç kişi görmedi. Meger Ḫıżır peyġamber idi. İbrāhīm'üñ odı [5] daḫı ziyāde oldı. Bildi ki giceki kimdür ve bu kimdür. İbrāhīm [6] eyitdi: Āh göñlüm, göñlüm ṭutuldı, varalum ata binelüm diyüp süvār [7] oldı. Ṣaḥrāda ḥayrān gezerdi, bilmezdi ki neyler, ḳanda varur, avcısından [8] ayru düşdi. Yolda bir āvāz işitdi ki, yā İbrāhīm uyan. İltifāt [9] itmedi. Girü işitdi ki, yā İbrāhīm uyan. Yine ġāfil gitdi. Yine işitdi ki, [10] uyan, andan öñden ki seni uyaralar. Anı işitdi, bir uġurdan [11] iḫtiyārı gitdi. Nā-gāh bir geyik çıḳdı, İbrāhīm aña meşġūl oldı. [91a] [1] Geyik segirdi geldi, eydür: Beni gönderdiler ki seni avlayam. Sen [2] beni avlayamazsın: أهذا خلقت أم لهذا أمرت ya'nī işbunuñ-çun mı [3] yaradılduñ, bu iş-içün mi buyurulduñ, işüñ yoḳ mı? İbrāhīm ḥayrān [4] ḳaldı, bilmez ki ne ḥāldur. Yönün geyikden çevürdi. Ol ḥāldan ḳorḳdı [5] Ḥaḳ Ta'ālā diledi ki, işin tamām ide. Bu sözi üç kez ayrı ḳatındaḳı [6] üç kez gömlegi yaḳasından işitdi. Keşfi ġāyete irişdi, 'ālem-i [7] melekūtuñ ḳapuları açıldı, yaḳīni berkidi, s̠ābit oldı. Ol ḳadar [8] aġladı ki, cemī'-i ṭonları

göz yaşından eyeri ve atı ışladı. Tevbe-yi [9] naṣūḥ itdi. Yoldan ṣapdı, giderken bir çobana uğradı. Bir eski [10] kepenek geyerdi, bir keçe börk başında ḳoyun güderdi. Ol çoban [11] anuñ ḳulıydı, ḳoyunlar daḫı anuñ idi. Atını, altun eyerini, pādişāhāne [91b] [1] ṭonlarını çobana virdi; ḳoyunları aña bağışladı. Kepenegi, börkini, çaruġunı [2] aldı, geydi. ʿĀlem-i melekūtuñ ḫalḳı anı teferrüc iderlerdi, eydürlerdi, [3] zihī salṭanat Tañrı Edhem'üñ oğlına virdi. Dünyānuñ murdār [4] ṭonların bıraḳdı, faḳīr ḫilʿatın geydi. Andan soñra ṭağlarda yazılarda [5] gezerdi, dāyim günāhlarun añar ağlardı, zārīlıḳ iderdi. Mervetü'r-rūd'e [6] irişdi. Ol Ḫorāsān'da ulu ırmaḳlar, ol ırmaḳ üstünde bir yüce [7] köpri vardı. Bir kişi ol köpriden aşağa düşdi, eger ṣu olmasa [8] ölürdi. İbrāhīm ıraḳdan çağırdı: اللهم احفظ yaʿnī İlāhī saḳlagıl [9] anı. Ol kişi muʿallaḳ havāda ṭurdı. Vardılar, yuḳaru çekdiler. [10] İbrāhīm'üñ işine ḥayrān ḳaldılar. Bu ne kişidür, bilmediler. Andan [11] gitdi, Nişābūr'a vardı. Bir ḫalvet ister ki, ʿibādete meşġūl ola. [92a] [1] Bir maġāra vardı, ṭoḳuz yıl anda ṭurdı. Ol maġāra bir yirdedür, [2] çoḳ kişi gerekdür ki anda ṭurı-bile. Pencşenbe gün ol maġāranuñ [3] üstüne çıḳardı, bir pāre odun alurdı, Nişābūr'a varurdı, [4] ṣatardı. Cumʿa namāzın ḳılurdı. Odun bahasına etmek alurdı. [5] Yarusın dervīşlere virürdi, yarusın maġāraya iletürdi. Bir hafta [6] anuñla geçerdi. Yine iderdi.

Naḳıldur, bir gice ḳış mevsimiydi, ol [7] maġārada iḥtilām oldı. Ṣuya girdi. Şöyle soġuḳdı ki, buzı [8] ṣıdı, andan ṣuya girdi. Ṣabāḥa degin namāza meşġūl oldı. [9] Ṣabāḥ vaḳtında ġāyetde üşüdi, oldı ki helāk ola. Ḫāṭırı [10] od diledi. Ḳapuda bir eski kürk buldı, geydi. Ḳapu ḳatında [11] yatdı. Çünki uyandı, gördi gündüz olmış, biraz ışınmış. Gördi ki [92b] [1] kürk içinde bir ulu ejderhā, her gözi bir çanaḳ gibi. Ġāyet ḳorḳdı. [2] Eydür: İlāhī, bu kürki baña eyü ṣūretde gönderdüñ, şimdi ḳahrı [3] ṣūretine girdi. Bu żaʿīf bī-çāre ḳuluñ ṭaḳatı yoḳdur. Fi'l-ḥāl,[4] ol ejderhā gitdi. Evvel İbrāhīm ḳatında birḳaç kez yüzin sürdi, [5] andan revān oldı.

Naḳıldur, çoḳ ḫalḳ ḫaberdār oldı, maġārayı [6] ṭuydılar. Andan ḳaçdı, Ḥicāz'a ḳaṣd itdi. Beriyyeye giderdi. [7] Ekābirlerden bir ekābir kişiye uğradı. İsm-i aʿẓam ögretdi. Hemīn [8] ki İbrāhīm ol ismi oḳudı, fi'l-ḥāl Ḫıżır geldi. Eyitdi: Yā İbrāhīm [9] benüm ḳardaşumdur ki saña ism-i aʿẓamögretdi. Pes ikisinüñ arasında [10] çoḳ söz geçdi. İbrāhīm, Ḫıżır'uñ mürīdiydi. Evvel irşād ol [11] itdi. Tañrı fermān-ıla beriyyeye gitdi.

Yolda yitmiş muraḳḳa‘ pūş [93a] [1] ṣūfīler gördi. Düşmişler aġızlarından, ḳulaḳlarından ḳan revān olmış [2] aḳar. Cān teslīm ḳılmışlar. Henūz birisinüñ nefesi gelür, İbrāhīm eyitdi: [3] Ey civān-merd, bu ne ḥāldur? Eydür, ey Edhem oġlı zinhār ıraḳ [4] varma, mehcūr olasın igen daḫı illerü varma ḫasta olasın. [5] Olmasun ki kişi nā-gāh pādişāhlar ḥużūrında küstāḫlıḳ ide. Ol [6] dostdan ḳorḳ ki ḥācıları Rūm kāfirleri gibi öldürür. Bilgil kim [7] biz bir cemā‘at ṣūfīyduḳ. Tevekkül birle beriyyeye girdük. ‘Azm itdük ki epsem [8] olavuz, hīç söylemeyevüz ve daḫı Tañrı'dan ġayrı nesne göñlümüzden [9] geçirmeyevüz. Her ne iş ki idevüz, anıñ-çun idevüz. Andan ġayrıya [10] baḳmayavuz. Bu ṭarīḳ-ıla beriyyeyi ḳat‘ itdük. İḥrām baġlanmaḳ yirine [11] irişdük. Ḫıżır ‘aleyhi's-selām bize irişdi. Selām virdük, ol daḫı [93b] [1] cevāb virdi. Feraḥ olduḳ, el-ḥamdulillāh, didük, bu seferümüzde fā‘ide [2] virdi, ṭālib maṭlūba irişdi, bunuñ gibi kişi bizi ḳarşuladı. [3] Fi'l-ḥāl cānumuza nidā geldi kim: Ey yalancı ṣūfīler, ḳavliñüz ‘ahdıñuza [4] bu ḳadar mıydı, beni unudasız, benden ġayrıya meşġūl olasız? [5] Varuñuz, tā ben itdigüz işüñ ‘ivażından cānlaruñuzı yaġmaya [6] virmeyem, ḳanlaruñuzı dökmeyem, sizüñle barışmazam didi. Bu suḫteleri [7] ki görürsin, ol ‘itāba giriftār olmışlardur. İmdi yā İbrāhīm eger [8] ḳuvvetüñ var ise bismillāh, eger ḳatlanmazsan ıraḳ ol. İbrāhīm ḥayrān [9] ve ser-gerdān ḳaldı. Kendüsine eydür: Yā İbrāhīm, anlar puḫtelerdür, [10] bu ḥālı çekdiler. Sen henūz ḫāmsın, biraz daḫı cān çekiş, tā puḫte [11] olasın. Ol vaḳt sen daḫı bu ‘itāba lāyıḳ olasan. Bu sözde- [94a] [1] -iken biri cān teslīm ḳılmışdı.

Naḳıldur, on dört yıl geçdi, yolda [2] giderdi, tā Mekke'ye yaḳın geldi. Bu on dört yıl dāyim namāzda idi, [3] tażarru‘da idi. Hemīn ki yaḳın geldi, meşāyiḫler anı ḳarşuladılar. İbrāhīm [4] bildi kim kendüye gelürler, ilerü gitdi, tā kimse anı tanımaya. Ḫādimler ilerü [5] geldiler. İbrāhīm'i gördiler ki gelür. Anı hīç görmemişlerdi bilimediler. [6] Andan ṣordılar ki, İbrāhīm'i gördüñ mi ki pīrler anı ḳarşuladılar. İbrāhīm [7] eydür, ol zındıḳdan ne umarsın? Ḫādimler bunı işitdiler, İbrāhīm'i [8] ġāyet dögdiler. Eyitdiler: Bir kişi ki, cemī‘-i meşāyiḫ anı ḳarşulaya, sen aña [9] zındıḳ dirsin, zındıḳ sensin, didiler. Çünki andan geçdi, kendü [10] nefsine eydür, dilerdüñ seni Mekke'nüñ ulular ḳarşulaya yarı ḫoş [11] dögüldüñ. El-ḥamdulillāh ki seni şöyle gördüm. Andan soñra Mekke'de sākin [94b] [1] oldı. Dülgerlik iderdi. Kendü kesbinden yirdi ve baḫça-bānlıḳ iderdi.

[2] **Naḳıldur,** çünki Belḫ’den gitdi, anuñ bir ṭıfıl oġlancıġı var-ıdı, hemīn ki [3] büyüdi, anasına ṣordı? Eyitdi: Senüñ atan nā-gāh yavı ḳılındı. [4] Oġlı ki bunı işitdi, Belḫ’e ḳıġırdı ki ḥacca heves iden gelsün, [5] devesini, azuġını vireyim. Dört biñ kişi cem’ oldı. Ol hevese [6] ki atasını göre-bile. Şol vech-ile gitdi ki tā Mekke’ye degin. Mescidler ḥaremine [7] ṣūfīler görürdi. Ṣordı ki İbrāhīm Edhem’i bilür misiz? Eyitdiler, [8] ulumuzdur. Eyitdi, şimdi ḳandadur? Eyitdiler, bize ṭa‘ām almaġa gitdi. [9] Nişānın ṣordı, diyü virdiler. Ol yola çıḳdı, gördi yazıda[10] gelür, başı açuḳ, yalın ayaḳ, bir yük odun arḳasında. Zārī zārī [11] aġladı ammā kendüsini saḳladı. Ardına düşdi, vardı bāzāra girdi, [95a] [1] çaġırdı ki: من اشترى الحطب ya‘nī odun kim alur? Yine çaġır- [2] -dı ki: من اشترى الطيب من الطيب ya‘nī ḥelāli ḥelāle [3] kim alur? Bir etmekçi odunun aldı, birḳaç etmek virdi. Etmegi [4] aldı, ol yārenleri ḳatına iletdi. Yidiler. Oġlı ḳorḳdı ki, [5] nā-gāh oġluñuzdur diyeler. Nā-gāh ḳaça vardı. Anasına danışdı. [6] Eydür, neylemek gerek, anı ele getürevüz? Anası eyitdi, ṣabr [7] it, tā ḥac idelüm. Çünki oġlı gitdi, İbrāhīm yārenlerine [8] ıṣmarladı, eyitdi ki, bu ḥacda ki ‘avratlar ola ve oġlanlar ola, gözüñüz [9] ṣaḳlañuz. Cemī‘i ḳabūl itdiler. Çünki ḥaremi ṭavāf itdiler, [10] İbrāhīm ṭavāfda bir ṣāḥib-ḥüsn oġlan gördi gelür. [11] İbrāhīm aña be-cidd baḳdı. Yārenleri ‘acebe ḳaldılar. Çünki [95b] [1] ṭavāfdan fāriġ oldılar, eyitdiler: Yā İbrāhīm sen bize dirdüñ [2] ki ‘avrata oġlana baḳmañ ya sen ol oġlana niçün [3] baḳduñ? Eydür, siz anı gördüñüz mi? Didiler, gördük. Eydür, [4] Belḫ’den ki gitdüm, bir emer oġlum vardı, bunı aña beñzetdüm. [5] Birisi Belḫ’üñ ḳāfilesine vardı, ṣordı. İbrāhīm’üñ oġlını [6] gördi, ibrīşimden bir çadır ḳurulmış, oġlan bir altun kürsī [7] üstinde oturmış, Ḳur‘ān oḳur aġlar. Ol kişi ṣordı ki [8] ne yirlüsin? Eydür, Belḫ’den. Eydür, kimüñ oġlısan? Oġlan iki [9] eliyle yüzin ṭutdı, aġladı. Elinden muṣḥafı yire ḳodı, [10] eydür, yā şeyḫ ben atamı görmemişem. Evet dün bir kişi gördüm [11] aña beñzetdüm. Ol mıdur, degil midür, ḳorḳaram ki benden ḳaça. Ol [96a] [1] daḫı bizden ḳaçup gitmişdi. Benüm atam İbrāhīm Edhem’dür. [2] Belḫ’üñ sulṭānıydı. Ol kişi eyitdi, gel seni atañ ḳatına [3] ileteyim. Oġlan şāẕ oldı. Anasın bile aldı. İbrāhīm ol dem [4] Rükn-i Yemenī’de otururdı. Iraḳdan ol yārını gördi, oġlan-ıla [5] anasıyla gelür. ‘Avrat İbrāhīm gördi, çıġırdı ki, uş atañ! [6] Bir aġlaşma oldı, ṣanki ḳıyāmet ḳopdı. Cemī‘-i ḫalḳ ve yārenler [7] aġladı. Oġlanuñ uṣṣı gitdi. Girü kendüye geldi. Atasına [8] selām virdi. İbrāhīm

‘aleyke aldı, oğlını ḳucdı, eydür, [9] ne dīndesin? El-ḥamdulillāh İslām dīninde. Eydür, Ḳur‘ān bilür misin? [10] Eydür, bilürem. Eyitdi, ‘ilmi oḳuduñ mı? Eydür, oḳudum. Eyitdi, [11] el-ḥamdulillāh. İbrāhīm diledi ki gide. Oğlan iki eliyle [96b] [1] yapışdı, ḳomazdı. İbrāhīm yüzini göge ṭutdı, eyitdi: İlāhī, [2] أغثني Oğlan, İbrāhīm’üñ ḳoltuġında cān virdi. Yārenler [3] eyitdiler, yā İbrāhīm bu ne-y-idi ki itdüñ, didiler? Çünki [4] anı ḳucdum, anuñ muḥabbeti göñlümde es̱er itdi. Sırrıma nidā geldi kim, [5] yā İbrāhīm: تدعي محبتنا وتحب معنا غيرنا ya‘nī bizüm muḥabbetimüz [6] da‘vī idersin ġayrı kişiyi seversin, muḥabbeti şirketle mi idersin? [7] Çünki bu nidāyı işitdüm, didüm: Yā rabbe’l-‘izze baña meded eyle! [8] Eger anuñ muḥabbeti bende olursa, senüñ muḥabbetüñden ġāfil oluram. [9] Ya benüm cānumı al, yā bunuñ didüm. Du‘ām bunuñ ḥaḳḳında mü‘es̱s̱ir [10] düşdi. Eger bir kişi bu ḥāldan ‘acebleye, diyelüm ki İbrāhīm’den [11] oğul ḳurbān itmek ‘aceb degül.

Naḳıldur kim, İbrāhīm eydür: Furṣat [97a] [1] isterdüm ki bir keze Ka‘be’yi ḫalī bulam. Nā-gāh bir gice ḳatı yağmur [2] yağdı, Ka‘be’yi ḫalī buldum. Ṭavāf itdüm. Tañrı ḥażretinden ‘iṣmet [3] diledüm ki, beni şöyle ṭut ki benden hīç günāh gelmeye, ẓāhirümden [4] ve bāṭınumdan. Bir nidā işitdüm ki, eyitdiler: Yā İbrāhīm bir nesne dilersin ki, [5] hīç kimseye müyesser olmamışdur. Eger ḫalḳı ‘iṣmetde ṭutaydum, pes [6] ġaffārlıġum, ġafūrlıġum, raḥmānlıġum, raḥīmliğüm deñizlerini kime ileteyim, [7] kime fā‘ide ide? Pes didüm ki: اللهم اغفر لي ذنوبي ey perverdigārum [8] benüm günāhlarumı yārlıġa. Bir āvāz işitdüm ki, bizüm-ile ki söylersin, [9] ḫalḳuñ sözlerin söyle, senüñ sözüñi ḳo ki, ıraḳ kişiler söyleye.

[10] **Naḳıldur,** İbrāhīm münācātda eydürdi ki: İlāhī, sen bilürsin ki [11] sekiz uçmaḳ ḳatımda bir siñek ḳanadı ḳadarı degüldür, keremlerüñ [97b] [1] muḳābelesinde itmişsin dirdi. Ve daḫı eydürdi ki, İlāhī: من عرفك [2] لم يعرفك فكيف حال من لم يعرفك ya‘nī ol kişi ki [3] seni bildi, ḥaḳīḳate seni bilmedi; anuñ ḥālı nice olur ki [4] seni hīç bilmedi.

Naḳıldur, İbrāhīm eyitdi, on biş yıl [5] zaḥmet ve meşaḳḳat çekdüm, tā bir ḫitāb işitdüm ki: كن عبدا فاسترح [6] ya‘nī ḳul ol, diñlen. Ḳullıḳda ol şöyle ki, ḳuluñ iḫtiyārı [7] yoḳdur; iḫtiyārı ḫ˘ācenüñdür. Sen daḫı iḫtiyārı ortadan gider.

[8] **Naḳıldur**, İbrāhīm'e ṣordılar, saña ne oldı ki memleket terk itdüñ? [9] Eydür, bir kez taḫt üzerine otururdum. Baña bir āyīne ḳarşu ṭutdılar. [10] Ol āyīneye baḳdum, menzilümi gördüm. Anda baña bir mūnis olur yoḳ. [11] Öñümde bir sefer var, hīç azıġum yoḳ. Bir 'ādil ḳażī gördüm, hīç [98a] [1] ḥüccetüm yoḳ. Hemān memleket gözümden çıḳdı.

Naḳıldur, İbrāhīm bir dervīş [2] gördi iñiler. İbrāhīm eydür, dervīşlik mi ṣatun alduñ? Dervīş [3] eydür, dervīşlük ṣatun alınur mı? İbrāhīm eydür, ben Belḫ'üñ [4] memleketine dervīşlik ṣatun aldum, henūz benüm bāzārım yig.

[5] **Naḳıldur,** bir kişi İbrāhīm'e biñ altun getürdi. İbrāhīm eydür: [6] Götür bunı, ben dervīşden nesne almazam. Eyitdi, ben dervīş [7] degülem, mālum çoḳdur. İbrāhīm eydür: Hīç mālikden artuḳ diler misin? [8] Eydür, dilerem. Eyitdi, götür imdi, dükeli dervīşlerüñ sen başısın.

[9] **Naḳıldur,** bir kişi anıñ-çun altun getürdi. Eyitdi, diler misin ki bu [10] ḳadar altun-çun adumı dervīşler dīvānından çıḳarasın? Ve daḫı eydür, [11] her kişi ki kendü göñlüni üç yirde ḥāżır bulmaya, anuñ 'alāmetidür ki [98b] [1] üstine ġāyib ḳapusı açılmamışdur: **Evvel** Ḳur'ān oḳumaḳ vaḳtında, [2] **ikinci** ẕikr itmek vaḳtında, **üçünci** namāz ḳılmaḳ vaḳtında. Ve daḫı [3] eydürdi ki, 'ārifüñ 'alāmeti oldur ki, anuń epsemligi tefekkürden [4] ve 'ibretden ola ve söziperverdigāruñ ḥamdı ve medḥi ola ve [5] işi Tañrı'nuñ ṭa'atı ola ve baḳmaḳlıġı Tañrı'nuñ ḳudreti ve ṣun'ı [6] ola.

Ve daḫı eydür, üç ḥicāb 'ārifüñ göñlinden gitmek gerek, [7] tā devlet ḳapusı aña açıla: Biri oldur ki eger iki 'ālemüñ [8] memleketini aña vireler ebedī şāẕ olmaya. Anıñ-çun ki eger bu ḳadar [9] nesneye şāẕ ola, henūz daḫı ḥarīṣ olmaḳdur, ḥarīṣ daḫı [10] ḫod maḥrūmdur. İkinci oldur ki eger iki 'ālemüñ memleketin andan [11] alalar, iflāsdan melūl olmaya, zīrā ki bu melālet ḳaḳımaġuñ [99a] [1] eseridür. Üçünci ḥicāb oldur ki medḥ-ile, aġlaşmaġ-ıla aldanmaya. [2] Her kişi ki bu nesneye aldana, himmetsiz ola, zīrā himmetsiz kişi [3] maḥcūbdur.

Rivāyetdür, İbrāhīm bir kişiye eyitdi: Diler misin ki evliyālardan [4] olasın? Eyitdi, dilerem. Eydür, imdi bir ẕerre ḳadar dünyāya ve [5] āḫirete raġbet eyleme, hemān yüzüñi

Tañrı'ya ṭut ve Tañrı'dan ġayrı [6] nesneden fāriġ ol. Ḥarām yime. Dilersen oruç ṭut, dilerseñ[7] ṭutma. Dilerseñ gicelerde ṭa'at it, dilerseñ itme.

Naḳıldur, [8] İbrāhīm'e eyitdiler: Bir yigit vardur, ṣāḥib-vecddür, riyāżetde [9] mücāhedesi ġāyetdedür. İbrāhīm eydür: Beni anda iletüñüz. İletdiler. [10] Vardı, gördi. İbrāhīm eyitdi ki, tevaḳḳu' oldur ki üç gün baña [11] ḳonuḳ olasın. Üç gün anda durdı. Her ṭarīḳ-ıla anuñ ḥālını tefaḥḥuṣ [99b] [1] itdi. Gördi, didiklerinden artuḳ gice hīç yatmaz, dāyim ṭa'at ider, [2] nesne yimez, uyumaz. İbrāhīm anuñ ḥālına ḥased itdi. Biz bunuñ [3] ḳatında müflisüz. ẓāhir ḥālı ma'mūr. Bāṭın ḥālın görelüm ki aña [4] şeyṭānuñ daḫli var mı ḫāliṣ mi? İşüñ bünyādını iḥtiyāṭ itmek [5] gerek. İmdi bu işüñ bünyādı ḥelāl yimekdür. Teftīş itdi gördi, [6] loḳması ol ḳadar arı degül. Eyitdi: Allāhu Ekber, bu cemī'-i kar-bān [7] şeyṭān-ımış. Pes ol yigide eyitdi: Ben saña üç gün ḳonuḳ oldum [8] su-y-ıla, sen baña ḳırḳ gün ḳonuḳ ol etmekle didi. Yigit ḳabūl itdi [9] Geldiler İbrāhīm ṣavma'asına. İbrāhīm'üñ ṭa'āmı kesbinden idi. [10] Ḳırḳ gün aña ol loḳmadan yidürdi. Ol yigidün ḥālı müteġayyir oldı; [11] 'ışḳı, ẕevḳi, şevḳi ḳalmadı. Ol germīyyet, āh, derd hep gitdi. Ol [100a] [1] gicelerde uyumazdı. Şöyle kāhil oldı ki ṣubḥ namāzını cehd-ile ḳılur. [2] İbrāhīm'e eyitdi: āḫır benümle n'itdüñ? Beni ḥālımdan taġyīr itdüñ. [3] Bir ẕerre derdüm ḳalmadı. İbrāhīm eyitdi: Loḳmañ eyü degüldi. Ol [4] ẕevḳüñ şeyṭānıydı. Çünki ḥelāl loḳma yidüñ, göresin ki ne [5] ẕevḳ, şevḳ bulısarsın. Bu işüñ aṣlı ḥelāldür.

Naḳldur, bir gün [6] Şaḳīḳ-i Belḫī İbrāhīm'e eyitdi: Niçün ḫalḳdan ḳaçarsın? Eydür, [7] dīnümi götürmişem ṭaġdan ṭaġa ḳaçıruram. Her kişi ki beni görür, ḥammāl [8] ṣanur ya delü. İnşā'allāh ki dīnümi tā āḫırete degin şeyṭāndan ṣaḳlayam.

[9] **Naḳldur,** Ramażān ayında ot dererdi, ṣatardı. Bahāsın [10] dervīşlere virürdi. Hīç gice uyumazdı, namāz ḳılurdı. Eyitdiler: [11] Niçün gözüñe uyḫu gelmez? Eydür, anuñ-çun ki bir sa'at aġlamaḳdan [100b] [1] ḫālī degüldür. Çün namāzdan fāriġ olurdı, ellerini yüzüne ṭutardı, [2] eydürdi ki, İlāhī ḳorḳaram ki namāzumı yüzüme urasın.

Naḳldur, bir gice [3] hīç nesne bulımadı ki yiye. Eyitdi: İlāhī, bu gice nesne virmeyesin, [4] dört yüz rek'at namāz artuḳ ḳılam. Nesne virmedi. İkinci daḫı [5] neẕr itdi. Tā yidi giceye dek nesne virmedi. Her gice dört yüz [6] rek'at namāz artuḳ ḳıldı. Yidinci

gice ġāyet żaʿīf oldı [7] Eyitdi, eger ki nesne viresin vaḳtıdur. Fi'l-ḥāl, bir yigit geldi, [8] eydür, nesne yir misin? Eydür, belī. Evine daʿvet itdi. Çünki [9] oturdı, bir kişi İbrāhīm'e eydür, ben senüñ ḳuluñam, nem varsa [10] senüñdür. İbrāhīm eydür, ben seni āzād itdüm, her ne varsa [11] saña virdüm. Andan soñra münācāt itdi, eyitdi: İlāhī [101a] [1] ʿahd itdüm ki senden ġayrı kimseden nesne dilemeyem. Bir kez ki [2] diledüm, beni rüsvāy itdüñ.

Naḳldur, Süheyl'den, ol eydür, İbrāhīm [3] bin Edhem'le bir kez sefer itdük. Ṣayru düşdüm. Her nesne ki [4] vardı, baña ḫarc itdi. Ayruḳ nesnesi ḳalmadı. Bir eşegi daḫı [5] var-ıdı, anı daḫı ṣatdı, baña yidürdi. Hemīn ki ḫoş oldum, [6] gitmege ʿazm itdük. Eşegi ṣordum. Eydür, ṣatdum. Eyitdüm, pes neye [7] bineyim? Eydür, gel boynuma bin. Bindüm. Üç menzil beni götürdi.

[8] **Naḳldur,** ʿAṭā'ī Selīm'den rażiyallāhu ʿanhu, eydür, bir kez İbrāhīm'üñ [9] nafaḳası kesildi. Ḳırḳ gün ḳum yidi. İbrāhīm eyitdi, ḳırḳ [10] yıldur ki Mekke'nüñ yimişinden yimemişem. Eger vefātum yaḳın olmasa [11] size dimezdüm. Anuñ-çun yimezem ki sulṭānuñ atları anda otlardı. Ḳaç [101b] [1] kez ḥac ḳıldı, zemzem ṣuyından ṣu çekmedi, ḫarc itmedi. Anıñ-çun kim [2] ipi, tili sulṭāndan gelürdi.

Naḳldur, dāyim İbrāhīm giceye dek [3] işlerdi, gice gelürdi, eline ne girürse yārenlerine ḫarc iderdi. [4] Her gün aḫşamın gelürdi. Bir gice eglendi, giç geldi. Yārenlere [5] eyitdiler: Gelüñ bir etmek yiyelüm, yatalum. Ol daḫı soñra gele bize [6] intiẓār virmeye. Eyle itdiler. Soñra İbrāhīm geldi. Yārenlarin gördi [7] uyur. Nesne yimediler ṣandı. Bir pāre un getürmişdi, fi'l-ḥāl [8] yoġurdı. Od getürdi yaḳdı, tā yārenler uyanalar, yiyeler, oruç ṭutalar. [9] Uyandılar, gördiler ṣaḳalını yir üstine düşmiş od üfürür, dütün [10] içinde ġarḳ olmış, yaş gözünden revān olmış. Didiler neylersin? [11] Eydür, gördüm uyumışsız. Eyitdüm: Bunlar nesne yimemiş ola diyü [102a] [1] sizüñçün nesne itmek isterem ki ṭurasız yiyesiz. Yārenler eyitdiler, [2] görüñ biz anuñ ḥaḳḳında neylerüz, ol bizüm ḥaḳḳumuzda neyler.

[3] **Naḳldur,** her kişiyle ki İbrāhīm ṣoḥbet eyleye üç şarṭ iderdi: [4] Biri oldur ki, cümleñüze ben ḳulluḳ ideyin dirdi. Biri daḫı [5] müʾeẕẕin ben olayın dirdi. Üçünci her fütūḥ kim dünyāda ḥāṣıl [6] ola, berāber olalum dir.

Naḳldur, bir kişi bir müddet İbrāhīm ṣoḥbetinde idi. [7] Gider oldı, eydür, ey Ḫudāvend eger benden ʻayblu bir nesne görmiş [8] isen ʻafv it ve baña bildür ki terk ideyim. İbrāhīm eydür, [9] ben senden ʻayb görmemişem, zīrā ki dāyim saña ʻināyet göziyle [10] baḳmışam. Anda ki muḥabbet ve ʻināyet ola, hīç nesne aña ʻayb gelmez. [11] Ben senden ne ki gördüm dükeli baña ḫoş geldi.

Naḳldur, [102b] [1] Muʻtaṣım Ḫalīfe, İbrāhīm'e ṣordı ki, ne iş bilürsin, neye meşġūl- [2] -sın? Eydür, dünyāyı, ṭaleb idenlere ḳodum; ʻuḳbāyı, isteyenlere virdüm. [3] Bu ʻālemde, ol ʻālemde dīdārını iḫtiyār itdüm, pīşem budur.

Naḳldur, [4] bir kişi İbrāhīm'e eyitdi: Ey baḫīl İbrāhīm! Eyitdi, Belḫ'üñ [5] memleketini ve salṭanatını terk itdüm, baḫīl miyem? Baḫīl oldur ki, [6] kendü nefsine şer ṣanusı ola. Eyitdi, nefsine şer ṣanmaḳ nedür? [7] İbrāhīm eyitdi, kişi nefsine şer ṣanmaḳ oldur ki, nefsüñ murādı [8] üzerine yürüye, yaʻnī nefsüñ dilegin vire didi. Ve daḫı İbrāhīm [9] eydür: Bir niçe yirde ben daḫı nefsimi murādumca buldum: Biri oldur ki, [10] bir kez gemiye girdüm, anda beni bilmezlerdi, ḫalḳ ṣūretindeydüm, ṣaçum [11] daḫı uzamışdı. Bir ʻaceb ṣūret-idüm. Gemi ḫalḳınuñ işleri yoġ-ıdı, [103a] [1] beni masḫaraya dutarlar, gülerlerdi. Her dem biri gelürdi, ṣaçumı çekerdi [2] çıḳarurdı. Anda daḫı nefsümi murādumca gördüm, ḫorlıġa ġāyet [3] şāẕ oldum. Nā-gāh deñiz ṭalġalandı, ġarḳ olmaġa yaḳın oldı. [4] Gemici eydür: Gemi yeynilmek gerek. Biri eydür, bu ne işe yarar, deñize [5] atuñ. Birisi ḳulaġum dutdı ki beni deñize ata, deñiz sākin oldı, [6] gemi daḫı sākin oldı. Anda daḫı nefsümi ġāyet ẕelīl gördüm, [7] şāẕ oldum. Bir kez daḫı bir mescide girdüm. Ġāyet yorġun-ıdum, [8] diledüm ki anda yatam. Ḥālbu ki mescidi ben yapdırmışdum, beni anda [9] yatmaġa ḳomadılar. Şöyle żaʻīfdüm ki deprenemezdüm; beni keşān ber keşān [10] çekdiler, ṭaşra bıraḳdılar. Ol mescid pāyelü-y-idi; her pāyede bir başum [11] yarıldı, ḳan revān oldı. Anda daḫı nefsümi murādumca gördüm, [103b] [1] şāẕ oldum. Çünki beni ol ʻalāmet-ile bıraḳdılar her pāyede bir iḳlīmüñ [2] sırrı keşf oldı. Rāżī-y-idüm ki ol pāye daḫı artuḳ ola, saʻādete [3] daḫı artuḳ olmaġa sebeb olaydı. Ve bir yirde daḫı dutulmış-idim, [4] bir masḫara benüm üstüme bevl itdi. Anda daḫı nefsüm incindi, ġāyet [5] şāẕ oldum. Bir kez daḫı bir kürk geymişdüm, beni ġāyet üşendürdi. [6] Nā-gāh ol nāzük

ṭonlarum ḫāṭırımdan geçdi, nefsüm feryād itdi, [7] ġāyet incindi. Anda daḫı nefsümi ḫāṭırımca gördüm, şāẕ oldum.

[8] **Naḳldur,** İbrāhīm eydür, bir kez tevekkül itmiş-idüm, on gün hīç nesne [9] bulmadum. Ḳaṣd itdüm ki, bir dost var-ıdı, evi ġāyet ıraġ-ıdı, anda [10] varam, nesne bulam. Hemīn ki aña yaḳın geldüm, göñlümden geçdi ki, [11] eger ol kişi ḳatına varam, tevekkül bāṭıl olısar. Bir mescide irişdüm, [104a] [1] aḫşam vaḳtıydı, mescide girdüm, eyitdüm: توكلت على الحي الذي [2] لا يموت ya'nī tevekkül itdüm Tañrı'ya ki ḥayydur, aña ölmek yoīdur. [3] Hemān ki bunı didüm hātifden āvāz geldi ki: سبحان الذي خلا [4] وجه الأرض من المتوكلين ya'nī pākdur ol Tañrı kim ḫalī itmişdür [5] yiryüzüni tevekkül idicilerden. Eyitdüm, niçün? Tevekkül idici böyle mi olur? [6] Bir loḳma içün bir mecāzī dostını isteyüp bunca yollar kese, daḫı döne [7] eyde ki: توكلت على الحي الذي لا يموت

Naḳldur, İbrāhīm'den [8] bir kez bir ḳul ṣatun aldum. Ṣordum ki, aduñ nedür? Eydür, sen [9] ne dirsen oldur. Eyitdüm, ne yirsin? Eydür, sen ne virürseñ. Eyitdüm, [10] ne geyerseñ? Eydür, ne geydürüseñ. Eyitdüm, ne işlersin? Ne buyurursan. [11] Eyitdüm, ne dilersin? Eydür, ḳuluñ ne dilegi ola, mevlāsı ḳatında. İbrāhīm [104b] [1] eydür, kendü nefsüme eyitdüm: Ey miskīn hergiz buncılayın ḳulluḳ itmedüñ [2] bārī ḳulluḳ ögren. Ol ḳadar aġladum ki uṣṣum gitmiş.

Naḳldur, [3] İbrāhīm hīç baġdaş ḳurup oturmazdı. Eyitdiler: Niçün murabba'ıca [4] oturmazsın? Eydür: Bir gün ḳurup oturmışdum, bir āvāz işitdüm ki, [5] yā Edhem oġlı ḳullar efendisi ḳatında şöyle mi oturur? Ol [6] heybetden daḫı eyle oturmadum.

Naḳldur, İbrāhīm'e ṣordılar ki, [7] bende misin? Ditredi düşdi, uṣṣı gitdi. Kendüye geldi, bu āyeti oḳudı ki: [8] ﴿إن كل من في السموات والأرض إلا آتي الرحمن عبدا﴾[76] [9] ya'nī hīç nesne yoḳdur yirde gökde illā Raḥmān ḳulıdur. Eyitdiler, niçün[10] öñden cevāb virmedüñ? Eydür, ḳorḳdum. Eger bende degülem [11] dirsem kāfir olam; eger bendeyem dirsem, ḳorḳdum ki ḳulluḳ [105a] [1] ḥaḳḳına ne itdüñ, ne getürdüñ diyeler, cevāb virmeyem.

---

[76] Meryem 19/93.

Naḳldur, [2] İbrāhīm'e ṣordılar ki, rūzigārı nice geçürürsin? Eydür, dört [3] atum vardur, ṣaḳlaram. Hemīn ki bir ni'met görürem, gelür şükr [4] atına binerem, anı ḳarşularam. Ve daḫı hemīn ki bir miḥnet görürem, [5] gelür ṣabr atına binerem, anı ḳarşularam. Hemān ki bir ma'ṣiyet görem, gelür [6] tevbe atına binerem. Hemān ki bir ṭa'at görürem, gelür [7] iḫlāṣ atına binerem, anı ḳarşularam.

Naḳldur, bir gün meşāyiḫden [8] bir cemā'at otururlardı. İbrāhīm 'azm itdi ki anlaruñ ḳatına [9] vara. Getürmediler, eyitdiler ki, git, sende daḫı pādişāhlıḳ [10] ḳoḳusı gelür. İmdi İbrāhīm'e şöyle diyecek bize ne [11] diyeler fikr eyle. Ve daḫı İbrāhīm'e ṣordılar ki: Göñlüñ [105b] [1] Ḥaḳ'dan niçün maḥcūb? Eydür, anıñ-çun ki, ol nesneyi ki Ḥaḳ [2] sevmez, anı severler, fānī gülşenüñ muḥabbeti-y-içün bāḳī gülşeni [3] terk iderler.

Naḳldur, bir kişi İbrāhīm'e eyitdi, baña naṣīḥat [4] it. Eyitdi: Tañrı'yı yār ṭut, bāḳīleri ḳo. Bir kişi daḫı naṣīḥat [5] istedi. Ol nesne ki bağludur, aç; ol nesne ki açıḳdur, yap. [6] Ol kişi eydür, fehm idemedüm. Eydür: Yancuḳ ki bağludur, aç; [7] deligi açuḳdur, bağla.

Naḳldur, bir kişi İbrāhīm'e eydür: Yā şeyḫ [8] göñlümde bir ṭaleb ḥāṣıl oldı. Baña bir naṣīḥat eyle ki, anuñla [9] 'amel idelüm. Eydür, ḳabūl idersen altı ḫaṣlet saña [10] diyeyim, anuñla 'amel daḫı eyle, ziyān itme. Ol eydür, beyān [11] idüñ. Evvel oldur ki, çünki Tañrı'ya bir ma'ṣiyet idesin, daḫı [106a] [1] anuñ ni'metini yime. Eydür: İy İbrāhīm, her nesne 'ālemdedür, hep [2] anuñdur, yā ne yiyeyim? Eydür, yā ḳaçan revā ola ki, anuñ ni'metin yiye- [3] -sin, daḫı aña 'āṣī olasın? İkinci ḳaçan ki Tañrı'ya bir ma'ṣiyet [4] idesin, anuñ milkinden çıḳ. Eydür, cemī'-i 'ālem Tañrı'nuñ, yā ḳanda [5] varayım? Yā pes ḳaçan revā ola ki, anuñ ni'metin yiyesin, milkinde ṭurasın, [6] aña 'āṣī olasın? Üçünci ḳaçan ki bir günāh işleyesin, bārī cehd [7] it ki bir yir bulasın ki anı Tañrı Ta'ālā görmeye. Eydür, bu ḳanda [8] Tañrı gizlüyi āşikārı bilür, görür; ne nesne ola ki anı görmeye? [9] Eydür, yā ḳaçan revā ola ki, Ḥaḳ Ta'ālā'nuñ ḥużūrında günāh işleyesin? [10] Dördünci ol vaḳt ki 'Azrā'īl cānuñ almağa gele, andan [11] mühlet iste, şol vaḳta degin ki tevbe idesin. Eydür, ol [106b] [1] kimseye mühlet virmez. Çünki bilürsin kimseye mühlet virmez [2] ve daḫı bilmezsin ne vaḳt gelecekdür, pes niçün andan öñden [3] tevbe ḳılmazsın? Beşünci çünki seni yirüne ḳoyalar, Münkir ve Nekīr [4] geleler, saña su'āl ideler, anları ḳo, eger

ṣavaş eyle. Eydür, nice [5] ḳoyam ve yā nice ṣavaş idem? Eydür, çünki bilürsin, niçün süst [6] deprenürsin, ‘amel itmezsin? Altıncı, yarın ‘Araṣāt meydānında [7] nidā gele, bunı ṭamuya iletüñ dinile, varmazam diyesin, varmayasın. [8] Eydür, nice diyeyim? Hemān ol dem İbrāhīm’üñ elinden tevbe itdi. [9]

Naḳldur, İbrāhīm’e ṣordılar ki, Tañrı’dan nesne dilerüz ḳabūl [10] olmaz, niçündür? İbrāhīm eydür, anuñ-ıçun ki, Tañrı’yı bilürsüz vardur,[11] emrin ṭutmazsız, ol daḫı sizüñ sözüñüzi dutmaz. Peyġamberi [107a] [1] bilürsiz ḥaḳdur, sünnetin yirine getürmezsiz. Ḳur‘ān oḳursız, anuñla [2] ‘amel itmezsiz ve daḫı ḥarām yirsiz. Hīç ḥarām yiyenüñ du‘āsı [3] müstecāb ola mı, didi.

Naḳldur, İbrāhīm’e ṣordılar ki, bir kişinüñ ḳarnı [4] aç olsa, nesne bulmasa neyleye? Eydür, ṣabr ide. Eydür, [5] andan soñra neyleye? İki gün ṣabr ide. Daḫı neyleye? Üç [6] gün ṣabr ide. Daḫı neyleye? Eydür, bir ay ṣabr ide. Eyitdiler: [7] Ol vaḳte degin doyımaz, ölür. Eydür, ölürse ḳan bahāsı ḳanlusı [8] üstüne ola.

Ve daḫı bir gün İbrāhīm’e eyitdiler: Bu yıl ġāyet [9] et ḳızlıḳ oldı. Eydür, biz yimeyelüm ucuz olsun.

Naḳldur, [10] bir gün İbrāhīm ḫalḳ ṭonın geydi, ḥammāma vardı. Ḥammāmuñ [11] ücretin istediler. Aḳçası yoġ-ıdı, içerü ḳomadılar. Aña bir ḥāl [107b] [1] peydā oldı ki uṣṣı gitdi. Yine geldi. Aña ṣordılar kim, n’olduñ? [2] Eydür, müflislikle bu şeyṭān evüne ḳomazlar, cennet ki Raḥmān evidür [3] boş el-ile nice ḳoyalar didi.

Naḳldur, İbrāhīm eydür, bir kez [4] tevekkül birle ḥacca vardum. Birḳaç gün gitdüm hīç nesne bulmadum ki [5] yiyem, girü ṣavm idem. Nā-gāh İblis ḳatıma geldi, eydür: [6] Padişahlıġı, şol ḳadar ni‘meti terk itdüñ, şimdi aç ḥacca varursın. [7] Māl-ıla yāraġ-ıla daḫı yig varılmaz mıydı, didi. Çünki bu sözi [8] işitdüm, bir ṭaġa çıḳdum, münācāt itdüm. Eyitdüm: İlāhī, dostluḳ [9] arasında düşmanı ḥavāle ḳılduñ. Ben bu beriyyeyi senüñ mededüñle geçem [10] direm. Bir āvāz işitdüm ki, yā İbrāhīm ol nesne ki ceybüñdedür, [11] anı çıḳar; tā ol nesne ki ġaybundadur, biz daḫı çıḳaralum. Elimi [108a] [1] cebüme ṣoḳdum dört aḳça buldum. Kūfe’den berü unutmışam. [2] Der-ḥāl bıraḳdum. Şeyṭān benden hemān üzüldi. Çoḳ ḳuvvet [3] ḥāṣıl oldı.

Naḳldur, İbrāhīm eydür, bir kez bir kişiden [4] icāreye bāġ aldum ki ṣaḳlayam. Bāġ issi bir gün bāġına geldi, [5] eydür, birḳaç enār getür. Bir ṣaḥan enār getürdüm. Ekşi enār-ıdı. [6] Eydür, ṭatlusın getür. Bir tepsi daḫı getürdüm, ol daḫı [7] ekşi-y-imiş. Eydür, ben ṭatlu direm. Bunca müddetdür ki bu bāġdasın [8] daḫı ekşiyi ṭatluyı bilmezsin. Ben eyitdüm: Bāġı ben ṣaḳlamaġa [9] dutmışam. Enāruñ dadın bilmege almadum. Benüm enārla ne işüm [10] vardur? Eydür, bu zühdlükde sen beñzersin ki İbrāhīm bin Edhem [11] olasın. Anı işitdi. Bāġı ḳodum gitdüm.

Ve daḫı bir gice düşümde [108b] [1] Ḥażret-i Cibrīl'i gördüm, gökden bir ṣaḥīfe elinde, ṣordum ki, [2] neylersin? Eydür, Ḥaḳ'uñ dostlarunuñ adın yazarum. Eyitdüm, n'ola ki [3] benüm adumı daḫı yazasın. Eydür, sen anlardan degülsin. Ben eyitdüm, [4] eger dost degilsem, dostlarınuñ dostıyam. Biraz fikre vardum. [5] Eydür, buyurdılar ki, anuñ adını cümlesinden ilerü yaz ki bu yolda [6] ümīẕ, ümīẕsüzlikden ḥāṣıl olur.

Naḳldur, bir gice İbrāhīm [7] Beyitü'l-Muḳaddes mescidinde bir ḥaṣır içine gizlendi, zīrā kimse [8] ḳomazlardı. Bir laḥẓadan bir pīr cemā'at-ıla içerü girdi. Namāz [9] ḳıldılar. İçinden birisi eydür, bu gice bu mescidde bir kişi vardur [10] bizden degüldür. Pīr güldi, eydür, Edhem oġlıdur. Ḳırḳ gündür [11] 'ibādetinüñ ḥalāvetin bulmaz. İbrāhīm hem daḫı eyle-y-idi ki didi. İbrāhīm [109a] [1] taḥammül itmedi, ḥaṣırdan çıḳdı. Pīrüñ ḳatına geldi, selām [2] virdi. Eydür, yā şeyḫ toġrı nişān virdüñ. İmdi Allāh içün [3] nedendür? Pīr eydür, fülān gün Baṣra'da ḫurmā alduñ [4] fülān dükkāndan. Çünki ḫurmāyı alduñ, bir ḫurmā bulduñ yir [5] üstünde. Senüñ ṣanduñ ḫurmāña ḳatduñ. Ol ḫod senüñ [6] degüldi, ḫurmāyı yidüñ. 'İbādetünüñ ḥalāvetin ḳanda bulasın? İbrāhīm [7] ṭurdı, Baṣra'ya vardı. İki aylıḳ yoldı. Ol dükkāna [8] vardı, ḥelāllıḳ diledi, ol ḥālı aña didi. Anı ḥelāl [9] itdi. Eydür, çünki yol şöyle incedür, ben daḫı bu yola [10] gireyim. Tevbe itdi, dükkānını terk itdi büdalādan oldı.

[11] **Naḳldur,** İbrāhīm bir ṣaḥrāda gezerdi. Bir sipāhī aña uġradı, [109b] [1] eydür, ne kişisin? Eydür, bir ḳulam. Eydür, ābādānlıḳ ḳangı yañadur? [2] Sinleleri gösterdi. Sipāhī ḳaḳıdı, eydür, benüm ṣakaluma [3] gülersin diyü, ḳamçıyla İbrāhīm'i ol ḳadar dögdi ki başı yarıldı, [4] ṣaḳalı ve yüzi ḳana bulaşdı. Boġazına bir ip taḳdı çekdi, [5] aldı gitdi. Şehir ḫalḳı anı gördiler, eyitdiler, bu İbrāhīm [6] Edhem'dür, niçün edebsüzlük itdüñ? Çünki

sipāhī anı [7] gördi, İbrāhīm'üñ ayaġına düşdi, 'öẕrin diledi. Ḳabūl [8] idüp ḥelāl itdi. Eydür, var fāriġ ol. Yolımuzda-y-ıdı. [9] Sipāhī eydür, yā şeyḫ baña ḳulam didüñ. İbrāhīm eydür, kimdür ki [10] ḳul degildür? Eydür, yā şeyḫ ben seni dögerdüm sen baña du'ā [11] iderdüñ, sebeb ne-y-idi? İbrāhīm eydür, sen beni döger idüñ, [110a] [1] ehl-i cennet-idüm diledüm ki bir kişi sebeb-ile ehl-i cennet olam [2] ol benüm sebebümle ehl-i cehennem ola. Eydür, ābādānlıḳ ṣordum, [3] sinleleri gösterdüñ. İbrāhīm eydür, anıñ-çun ki sinleler [4] her gün ġalebedürler, 'imāretdür şehirler her gün ḫalvetdür didi. [5] Sipāhī tevbe itdi.

Naḳldur, İbrāhīm bir gün bir esrük [6] düşmüş kimseye uġradı. Ṣu getürdi, anuñ aġzın yudı. Eydür, [7] bir aġız kim Tañrı'nuñ ẕikrin dimiş ola, şöyle murdār ḳomaḳ [8] olmaz ḥürmetsüzlikdür. Çün ki ol esrük kendüye geldi, [9] eyitdiler: İbrāhīm senüñ aġzuñı yudı didiler. Ol kişi [10] tevbe itdi. Andan soñra İbrāhīm düşinde gördi, eyitdiler, [11] yā İbrāhīm sen bizümçün anuñ aġzın yuduñ, biz daḫı saña [110b] [1] muvāfaḳāt idüp göñlin yuduḳ.

Naḳldur, bir kez İbrāhīm meşāyiḫden [2] bir kişi-y-ile bir ṭaġ üstinde oturmışdı, avurd iderlerdi. Ol kişi İbrāhīm'e [3] eyitdi: Bir er ki ġāyet kemāline irişe, anuñ nişānı ne ola? [4] İbrāhīm eyitdi, ol er eger bir ṭaġa yüri diye, yürüye. [5] Fi'l-ḥāl, ol ṭaġ yürüdi. İbrāhīm eydür, yā ṭaġ ben saña [6] yüri dimedüm hemān söyleşiyoruz. Bu kişi cevābında didi, ṭaġ [7] sākin oldı.

Naḳldur, bir gün İbrāhīm Şaṭṭ kenārında otur- [8] -mışdı ḫırḳasın dikerdi. İgnesi Şaṭṭ ırmaġına düşdi. [9] Bir kişi aña eydür, salṭanat terk idüp ne bulduñ? İbrāhīm [10] eydür, bunı ki gördüñ, añla diyüp ırmaġa işāret itdi ki [11] ignemi getürüñ. Biñ balıḳ çıḳdı, her birinüñ aġzında bir altun [111a] [1] igne. İbrāhīm eyitdi: Ben kendü ignemi dilerem. Bir żaʻīfçe [2] balıcaḳ çıḳdı, ignesi aġzında. İbrāhīm igneyi aldı, [3] eydür, salṭanat terk itdigümden fā'idemüñ ednāsı budur ki [4] gördüñ, daḫı ulu nesneleri sen bilmezsin.

Naḳldur, ol gün ki [5] İbrāhīm vefāt itdi, gökden bir āvāz geldi ki: ألا [6] أن أمين الأرض قد مات ya'nī yirüñ emīni öldi. Cemī'-i [7] ḫalḳ ḥayrān oldı. ﴿إنا لله وإنا إليه راجعون﴾[77]

[8] **Ḥikāyet-i Bişr-i Ḥafī**

كامل [10] مهاجر أيوان مشاهده آن عامل كار كاه هدايت آن [9] آن مبارز ميدان ومجاهده وآن باكاه عنايت آن شهباز طريق صافي [11] Bişr-i Ḥafī rahmetu'l-lāhi aleyhi. Mücāhedede ġāyetde ṣāḥib-kemāl-ıdı. Ol [111b] [1] ḳavmüñ meşāyiḫiydi. 'İlm-i fürūda ve 'ilm-i usūlda naẓīri yoġ-ıdı. [2] Ṭayısınuñ mürīdi idi. Merve şehrinden idi. Baġdād'da oturmışdı. [3] Tevbesinüñ sebebi oldı kim, ġāyetde fāsıḳdı, içerdi. Bir gün [4] mest geçerdi, bir kāġıd buldı kim içinde yazılmış: بسم الله الرحمن الرحيم [5] Ol kāġıdı götürdi. Bir pāre müşk aldı, ol kāġıd içinde [6] ḳodı. 'İzzetiyle bir arıca yirde ḳodı. Ol gice düşinde [7] eyitdiler: İy Bişir, sen benüm adumı ta'ẓīm idüp eyü ḳoḳulı [8] eyledüñ, ben dahı senüñ aduñı 'ālemde eyü ḳoḳulı idem. Bişr-i [9] Ḥafī uyandı, gördi ol evvelki Bişir degül. Bir ḥāla daḫı [10] dönmiş, hemān tevbe itdi, 'ibādete meşġūl oldı.

Ayaḳ ḳabı [11] geymezdi, Ḥafī anuñ-ıçun didiler. Ya'nī aña ṣordılar ki niçün ayaḳ-[112a] [1] -ḳabı geymezsin? Eydür, Ḥaḳ Ta'ālā eydür, yiri size döşek itdüm. [2] İmdi anuñ döşegi üstinde ayaḳḳabı ile yürümek [3] edebsüzlikdür.

Naḳldur, İmām Aḥmed-i Ḥanbel dāyim anuñ ṣoḥbetine [4] varurdı. Şakirdleri 'aybladılar. Sen imām-ı zamānsın, ḥadisde, [5] tefsīrde, fıḳıhda naẓīrün yoḳdur. Her dem ṭurursın bir [6] delünüñ ardına düşersin, yalın ayaḳ gezer bir delüye uyarsın. [7] İmām eydür: Eyü dirsiz bu 'ilmleri ben andan yig bilürem, [8] ol Tañrı'yı benden yig bilür. Her vaḳt ki Bişr-i Ḥafī [9] ḳatına varurdı, eydürdi: حدثني عن ربي ya'nī baña perverdigārumdan [10] söyle.

Naḳldur, Bilāl-i Ḫavvāṣ'dan ki, ol eyitdi: Ḫıżır peyġambere [11] irişdüm, ṣordum ki, İmām Şāfi'ī'nüñ ḥaḳḳında ne buyurursın? [112b] [1] Eyitdi, ol evtāddandur. Eyitdüm: İmām Aḥmed-i Ḥanbel nicedür? Eydür, [2] ol ṣıddīḳlardandur. Eyitdüm, Bişr-i Ḥāfī'ye ne dirsin? Eydür, andan [3] soñra anuñ gibi kişi gelmeyiser.

---

[77] Bakara 2/156.

Naḳldur, Bişr eyitdi: Bir gün [4] evüme girdüm, bir kişi gördüm. Eyitdüm, ne kişisen, bunda destūrsız [5] benüm evüme girdüñ? Eydür, ben Ḫıżır peyġamberem. Eyitdüm, baña du‘ā [6] ḳıl. Eydür, Ḥaḳ Ta‘ālā saña ṭa‘atı āsān eylesin. Eyitdüm, daḫı [7] du‘ā it. Eydür, senüñ ṭa‘atuñı senden gizlesin. Bunuñ ma‘nīsi [8] oldur ki sen ki ṭa‘at idersin, vaḳta ki göñlüñe gele kendüñi [9] göresin, buncılayın ṭa‘at itdüm diyesin.

Nalḳdur Bişir'den ki, eydür, [10] bir maḳbereye irişdüm. Gördüm ol ḳabrda sinlerinden çıḳmışlar, [11] biri biriyle çekişürler. Eyitdüm: İlāhī, bu ne ḥāldur? Ḫitāb geldi kim, [113a] [1] anlara ṣor? Vardum ṣordum birine ki, ne çekişürsiz? Eydür, gündüz [2] bir kişi uġradı, üç kerre iḫlāṣ oḳudı. Ḥaḳ Ta‘ālā ol ḳadar [3] s̱evāb virdi kim, bir haftadur anuñ s̱evābın ḳısmet idemezüz.

[4] **Naḳldur,** Bişr eydür: Resūl ḥażretini düşümde gördüm, eydür, [5] yā Bişr bilür misin ki Ḥaḳ Ta‘ālā seni niçün şöyle ‘azīz [6] iḫtiyār itdi? Eyitdüm, bilmezem. Eydür, anuñ-ıçun ki benüm sünnetlerümi [7] yirine getürdüñ, ṣāliḫlere ḥürmet itdüñ ve naṣīḥatı ḫalḳdan [8] dirīġ itmedüñ ve benüm eṣḥābumı ve ehl-i beyitümi sevdüñ. Bu sebeblerden [9] Ḥaḳ Ta‘ālā bu maḳamı saña virdi, didi.

Naḳldur, Bişir eṣḥābına [10] eydürdi, sefer idüñ ki, ṣu çoḳ ṭurıcaḳ taġyīr olur. Çünki [11] aḳar gökçek olur. Ve daḫı her kişi ki diler dünyāda ‘azīz ve āḫıretde [113b] [1] ‘azīz ola, üç nesneyi yimesün: Biri bu ki hīç kimseden ḥācet [2] dilemeye. İkinci kimseden hīç mesāvī itmeye. Üçünci kimseye ḳonuḳ [3] olmaya. Ve daḫı didi ki, zühd bir pādişāhdur ki degme yire ḳonmaz, meger [4] boş göñülde. Ve daḫı eyitdi, ṣūfī oldur ki göñli Tañrı'y-ıla ṣāfī [5] ola. Ve daḫı dir ki, baḫīl kişinüñ yüzüne baḳmaḳ göñli ḳarardur.

[6] **Naḳldur,** Bişr'üñ vefātı yaḳın oldı, bir ‘aceb ḥāla geldi. [7] Eyitdiler, diri yürümegi sever imişsin, ölümi sevmez imişsin. [8] Eydür, sevmez degilem ammā, ‘aẓīm sulṭān ḳatına varmaḳ müşkil [9] işdür. Vefāt vaḳtında bir kişi andan nesne diledi. Bir [10] gömlegi vardı, çıḳardı aña virdi. Bir ‘āriyete gömlek aldı, [11] geydi. Anuñ içinde vefāt içinde itdi.

Naḳldur, Bişr-i Ḥāfī [114a] [1] diri olduḳça hīç Baġdād'da ḥayvān yolda terslemedi, Bişr-i [2] Ḥāfī'nüñ ḥürmeti-çün ki dāyim yalın ayaḳ yürürdi. Bir kişinüñ [3] atı

bir kerre yolda tersledi, ol kişi eyitdi, āh Bişr öldi [4] didi. Eyitdiler, neden bildüñ? Ḫilāf-ı ʻādetden bildüm. Atum [5] tersledi, meger Bişr vefāt itmişdür, didi.

Naḳldur, Bişr'üñ [6] vefātından soñra düşde gördiler, ṣordılar ki, Tañrı Taʻālā [7] senüñle neyledi? Eydür, baña ʻitāb eyledi. Eyitdi: Yā Bişr, [8] dünyāda benden niçün şöyle ḳorḳarduñ, bilmez miydüñ ki kerem [9] benüm ṣıfatumdur.

Naḳldur, bir kişi daḫı düşinde gördi, eyitdi: [10] Yā Bişr, Ḥaḳ Taʻālā senüñle neyledi? Eydür, Tañrı'yı gördüm, baña [11] eyitdi, ey Bişir merhabā. Ol gün ki senüñ cānuñ aldum, [114b] [1] cemīʻ-i dünyāda senden dostum yoġ-ıdı.

Ḥikāyet-i Ẕe'n-nūn-ı [2] Mıṣrī Raḥimehullāh

قطب وقت آن [4] قيامت آن برهان موهبت آن سلطان معرفت وتوحد [3] آن شمع جمع خلق حجت الفقر فخري Ẕe'n-nūn-ı Mıṣrī raḥmetullāhi [5] ʻaleyhi. Ṭarīḳatuñ imāmıydı. Belā ve melāmet yolınuñ sālikiydi. Esrār-ı [6] tevḥīde ince naẓarlu-y-ıdı. Anuñ kerāmetleri maʻrūf ve meşhūrdı. [7] Mıṣır ḫalḳınuñ çoġı aña zındıḳ dirlerdi. Girü anuñ işinde [8] ḥayrān ḳalurlardı. Nitekim dükeli ḫalḳ aña münkir idi. Tā vefāt [9] itmeyince kimse anı ḥaḳḳu'l-maʻrifetle bilmedi. Kendüyi şöyle gizlemişdi. [10] Anuñ tevbesinüñ sebebi oldı kim, bir rivāyet işitdi ki, fülān yirde [11] bir ʻābid vardur, anı ziyāret ide. Vardı, gördi kendüyi bir aġaca [115a] [1] aṣmış, eydür ki, ey benüm tenüm eger benümle ṭāʻata muvāfaḳāt itmeyesin, [2] seni şöyle aç miskīn idiserem ki tā helāk olasın. Anı gördi [3] aġladı. Bir āvāz işitdi ki, eydür: Kimdür ki bir kişiyi esirger, ḥayāsı [4] az ve günāhı çoḳdur. Anuñ ḳatına vardum, selām itdüm, ṣordum ki, [5] bu ne ḥāldur? Eydür, benüm tenüm benimle Tañrı ṭāʻatına ḳarar [6] ṭutmaz, diler ki ḫalḳa ḳarışa. Ẕe'n-nūn eydür, didüm yā şeyḫ [7] ṣandum ki meger ḳan itmişsin. Eydür, bilmez misin bir kişiyi cümle [8] ḫalḳ-ıla ḳarışa, her nesne andan gelür. Eyitdüm, ġāyet zāhidsin. [9] Eydür, diler misin benden daḫı zāhid kişi göresin? Eyitdüm, dilerem. [10] Eydür, bu ṭaġa çıḳ, göresin. Çıḳdum. Ol ṭaġda bir yigit gördüm, [11] bir maġāra ḳapusında oturur, bir ayaġı ṭaşra kesmiş bıraḳmış, ḳurd [115b] [1] düşmiş. Anuñ ḳatına vardum selâm virdüm. ʻAleyke aldı. Anuñ [2] ḥālından ṣordum. Eydür, bu maġārada oturmışdum, bir ʻavrat geçdi. [3] Diledüm ki aña meyl idem, anuñ ardınca varam. Bir ayaġumı ṣavmaʻadan [4] çıḳardum. Bir āvāz işitdüm ki: Utanmaz

mısın, otuz yıldur ki Tañrı’ya [5] ‘ibādet idersin, şimdi bir ‘avratuñ ardına düşersin? Hemīn ki [6] bu āvāzı işitdüm, ol bir ayaġumı çıḳarmışdum, kesdüm. Şöyle bir ḳadem [7] ki oturmışam, bilmezem ki günāhımla Ḥaḳ Ta‘ālā beni neyleye? Eydür: [8] Yā Ẕe’n-nūn, bu günāhkār ḳatına neye geldün? Eger ‘arżuñ er görmek [9] ise bu ṭaġa çıḳ. Ġāyetde yüksek-idi. Çıḳamadum, ṣordum ki, [10] ol didigüñ nice kişidür? Çoḳdan berü ol maġārada ‘ibādet [11] ider. Bir gün bir kişi anıñla münāẓara ider. Eyitdi, rızḳun sebebi [116a] [1] kesbdür. Ol nedür? Eyitdi ki: ‘Ömründe sebebi anuñ ḫalḳuñ kesbi ola, [2] yimeye. Birḳaç gün geçer, Ḥaḳ Ta‘ālā aruya emr ider, gelürler anuñ [3] çevresinde uçarlar. Aña ol ḳadar bal virürler ki bir niçe gün [4] yiter. Ẕe’n-nūn eydür, bu ḥāllardan göñlüme bir derd düşdi. Bildüm ki her [5] kişi Tañrı’ya tevekkül ide, Ḥaḳ Ta‘ālā anuñ işini bitüre, anı żāyi‘ [6] ḳomaya. Pes yolda gelürken bir gözsüz ḳuşçıġaz gördüm, bir aġaç üstinden [7] aşaġa indi. Ben bu fikirde-y-idüm ki bu bī-çāre rızḳın ḳandan yiye? Ol [8] ḳuşçuġaz burnı-y-ıla yiri ḳazdı, bir altun çanaḳ susamdan ṭolu çıḳa [9] geldi. Ve daḫı gümişden bir çanaḳ, içinde ṭolu gül-āb peydā oldı. [10] Ol ḳuşçuġaz yidi, içdi. Yine ol aġaca ḳondı. Ol çanaḳlar [11] ġāyib oldı. Ẕe’n-nūn’uñ i‘timādı daḫı ziyāde oldı. Tevbesi ḳatı [116b] [1] berkidi.

Pes Mıṣır’dan birḳaç menzil gitdi. Bir gün aḫşam yaḳın [2] oldı bir ḫārābe irişdi. Vardı ki anda yata. Ol vīrānede bir güvecük [3] altun buldı ve daḫı cevāhirden bir taḫta, aġzında Tañrı’nun adı yazılu. [4] Yārenleri altunı, cevāhiri ḳısmet itdiler. Ẕe’n-nūn ol taḫtayı aldı. [5] Eyitdi: Baña bu yiter ki maḥbūbuñ adı yazılmışdur. Ol gün ol gice [6] ol taḫtayı dem-be-dem öperdi, yüzine sürerdi. Anuñ berekātında [7] bir mertebeye irişdi ki, bir gice düşinde gördi, eyitdiler: Her kişi ki [8] altun ve gümişe meşġūl oldı, sen benüm adumı ḳabūl itdüñ. ‘İzzetüm [9] ḥaḳḳı-ıçun ‘ilm-i ḥikmetim ḳapusın saña açdum. Girü şehre geldi. Eydür, [10] bir gün Nīl’üñ kenārında bir köşk gördüm, anda ṭahāret itdüm, [11] āb-dest aldum. Nā-gāh gözüm bir ṣāḥib-cemāl ḳaravaşa doḳundı. [117a] [1] Diledüm ki anı ṣınayam, nice ḳızdur bilem. Eyitdüm: Kimüñ ḳaravaşı- [2] -sın? Eydür, Ẕe’n-nūn ıraḳdan ki seni gördüm, ṣandum ki delüsin. [3] Biraz yaḳın geldüñ, seni ‘ālim ṣandum. Daḫı yaḳın geldüñ, seni [4] bir ‘ārif ṣandum. Sen ḫod bulardan birisi degülmişsin? Eyitdüm, [5] nice? Eydür, delü ṣanduġum oldı kim, eger delü olmasañ ṭahāretsüz [6] gezmezdüñ. Eger ‘ālim olsañ, nā-maḥrem yüzine baḳmazduñ. Eger [7] ‘ārif olsañ,

Ḥaḳ’dan ġayrı bilmezdüñ. Baña kimüñ ḳaravaşısın [8] diyü ṣormazduñ, didi. Daḫı görünmez oldı, bildüm ki ol ādem [9] degülmiş. Bu kerre daḫı cānuma bir od düşdi, ḥayrān ḳaldum. Deñizden [10] yaña vardum bir cemā‘at gemiye girürler. Ben daḫı girdüm. Bir iki gün [11] gitdük. Bir tācirüñ bir bahālu gevheri yitdi. Bir bir gemi ḫalḳın arardılar. [117b] [1] Bulunmadı. Cemī‘-i ḫalḳ ittifāḳ itdiler ki gevheri bu dervīş aldı. [2] Pes anı çoḳ dögdiler, ḫor ḥaḳīr itdiler. Ol epsem ṭınmazdı.[3] Çünki ḥaddan geçdi, bir nesne didi, bir nice biñ balıḳ deñizden [4] ṭaşra geldi, her birinüñ aġzında bir gevher. Ẕe’n-nūn birinden aldı, [5] ol bāzirgāna virdi. Gemi ḫalḳı anı gördiler, ayaġına düşdiler, [6] çoḳ ‘öẕür dilediler.

Naḳldur, Ẕe’n-nūn eydür, bir kez Şām ṭaġlarından [7] gezerdüm. Gördüm bir cemā‘at ṣayrular cem‘ olmışlar. Ṣordum ki, ḥālıñuz [8] nedür? Eyitdiler, bunda bir maġārada bir ‘ābid vardur, yılda bir kez [9] çıḳar ṣayrulara, mübtelālara du‘ā ider. Ḥaḳ Ta‘ālā anuñ du‘āsı [10] berekātında şifā virür. Gider girü maġaraya girür, bir yıla degin [11] çıḳmaz didiler. Ben daḫı küydüm. Ol çıḳınca birḳaç gün geçdi. [118a] [1] Çıḳdı gördüm, be-ġāyet ża‘īf, beñzi ṣarı, gözleri çuḳur. [2] Anuñ heybetinden ol ṭaġa od düşdi. Şefḳat göziyle ol [3] ḫalḳa baḳdı, girü göke baḳdı, ol ḫalḳa üfürdi. Hep saġ oldılar. [4] Pes diledi ki maġāraya gire, vardum etegine yapışdum. Eyitdüm: Tañrı içün [5] ẓāhir ‘illetlere ‘ilāc itdüñ, bāṭın ‘illete daḫı ‘ilāc eyle. Baña [6] baḳdı, eydür, yā Ẕe’n-nūn ḳo beni kim dost üç ‘aẓametden ġayrı [7] kişiye yapışıcaḳ, ne seni ḳoya ne beni, ikimizi daḫı helāk ide. [8] Bunı didi, maġāraya girdi.

Naḳldur, Ẕe’n-nūn eydür: Otuz yıl ḫalḳı [9] da‘vet itdüm Ḥaḳ Ta‘ālā’nuñ yolına. Ṣıdḳ-ıla bir kişi geldi. Gelmesine [10] sebeb oldı kim: Bir gün bir pādişāh oġlı kendü gebe<ş>iyle benüm mescidümden [11] geçerdi. Ben eyitdüm: ‘Ālemde hīç kimse ol kişiden aḥmaḳ olmaya ki [118b] [1] kendü bir ża‘īf ola bir ḳavī kişiyle çekişe. Ol pādişāh-zāde içerü [2] girdi, eydür, yā şeyḫ bu söz ki didüñ, bunuñ ma‘nāsı nedür? Ben eyitdüm: [3] Ādem oġlı ki bir ża‘īfdür perverdigār ḳatında, imdi bu ża‘īflıġın [4] unıdur, enāniyet baġlar, ben fülānam dir. Bilmez ki perverdigār ḳatında [5] miḳdārı nedür, didüm. Çünki bu sözi işitdi ki beñzi müteġayyir [6] oldı. Ṭurdı, gitdi. Yārındası geldi, eydür, yā şeyḫ Tañrı’nuñ [7] dergāhına yol nicedür? Eyitdüm, yol ikidür: Biri kiçi yoldur, [8] biri ulu yoldur. Kiçi yol oldur ki dünyāyı terk idesin. [9] Ulu yol oldur ki her nesne ki Tañrı’dan

ġayrıdur anı terk [10] idesin, göñlüni cemī‘isinden ḫalī idesin. Ol pādişāh-zāde [11] eydür: والله الاختبار إلى الطريق الكبير didi. Daḫı bir ‘abā [119a] [1] geydi, ‘ibādete meşġūl oldı. Az zamānda ‘ābidlerden oldı.

[2] **Naḳldur,** bir kişi Ẕe'n-nūn ḳatına geldi, eydür, yā şeyḫ borçluyam, [3] hīç nesnem yoḳdur didi. Ẕe'n-nūn yirden bir ṭaşı aldı, [4] aña virdi. Ol ṭaş zümürrüdden oldı. Yüz dīnāra virdi.

[5] **Naḳldur,** Ẕe'n-nūn eydür, bir kerre seferde bir ‘avrata aldum. Aña [6] muḥabbetüñ ġāyetinden ṣordum. Eydür, yā nādān muḥabbetüñ ġāyeti mi [7] olur, eydür. Eyitdüm, niçün? Eydür, anıñ-çunki maḥbūbuñ nihāyeti [8] yoḳdur.

Naḳldur, Ẕe'n-nūn eydür, bir seferde bir yazıya uġradum. [9] Ḳış mevsimi-y-idi, ḳar düşmişdi, ol yazı ṭolu ḳardı. [10] Bir kāfir gördüm, bir çuval ṭaruyı ḳar üstine ṣaçar. Eyitdüm: [11] Neylersin? Eydür, ḳuşçuġazlar bugün nesne bulmayısarlar, yisünler [119b] [1] direm, ola ki Tañrı baña raḥmet ide. Ben eyitdüm bir gebr [2] bir ki dāneyi ṣaçmaġ-ıla hīç Ḥaḳ Ta‘ālā ḳabūl ide mi? Eydür, [3] ḳabūl itmezse daḫı ṣaçaram, baña ol yiter. Ẕe'n-nūn eydür, çünki [4] ḥacca vardum ol gebri gördüm, ‘āşıḳlar gibi ṭavāf ider. [5] Bunı gördi, eydür, yā Ẕe'n-nūn gördüñ mi ol ṣaçdıġum toḫm [6] bitdi, ‘ilm virdi, beni āşinā eyledi, kendü evine da‘vet [7] eyledi. Ẕe'n-nūn'a bu söz müşkil geldi. Eydür: İlāhī, bu dükeli [8] kerāmet bir gebre ki virdüñ, ḳırḳ yıl ‘ömri yādlıġ-ıla geçmiş [9] ola, bir avuç ṭaruya virmek ġāyet ucuz bāzārdur. Hātifden [10] āvāz geldi kim: Ḥaḳ celle ve a‘lā her kişiyi kim oḳuya, ‘illetsüz [11] oḳur ve daḫı her kişiyi ki süre, ‘illetsüz sürer. Yā Ẕe'n-nūn [120a] [1] sen fāriġ ol kim, ﴿فعال لما يريد﴾[78] işleri senüñ ‘aḳluñ [2] ḳıyāsı-y-ıla ḳaçan bir olısar.

Naḳldur, Ẕe'n-nūn eydürdi ki, kendü [3] nefsini görmekden yaramaz ḥicāb yoḳdur. Ve daḫı dirdi ki, [4] ḥikmet ol mi‘dede ki, ṭa‘āmdan ṭolu ola, yol bulmaz dirdi. [5] Ve daḫı eydürdi ki, Tañrı ḫışmınuñ ‘alāmeti oldur ki, bendeyi [6] dervīşlikden ḳor dir-idi. Ve daḫı eydürdi, muḥabbetüñ ‘alāmeti [7] ḥaḳḳı-y-ıla oldur ki, Tañrı'nuñ muḥabbetine tābi‘ ola ya‘nī Resūl, [8] aña tābi‘ ola, aḫlāḳda ve ef‘ālda, buyruḳlarda, sünnetlerde. Ve daḫı [9] eydürdi ki, her kişinüñ ki ünsi ḫalḳ-ıla ola hergiz ḥaḳḳ-ıla üns [10] ṭutmaya. Ve daḫı

[78] Hûd 11/107.

eydürdi ki, her nesnenüñ ʻuḳūbeti vardur, muḥabbetüñ [11] ʻuḳūbeti oldur ki maḥbūbuñ ẕikrinden ġāfil ola. Ve daḫı [120b] [1] dir ki: Ḥaḳ'uñ maḥabbetinüñ ʻalāmeti oldur kim, her nesne ki seni Tañrı'dan [2] menʻ ide, aña meşġūl olmayasın.

Ve daḫı dir ki, göñül ḫastalıġınuñ [3] ʻalāmeti dört nesnedür: Biri oldur ki ṭāʻatdan ḥalāvet bulmaya. [4] İkinci oldur ki, Tañrı'dan ḳorḳusı olmaya. Üçünci oldur ki, her [5] neye baḳarsa ʻibret almaya. Dördünci oldur ki, her nesneyi ʻālimden [6] işide fehm idemeye, dirdi. Ve daḫı dört ʻavāmuñ tevbesi [7] günāhdandur, ḫavāṣṣuñ tevbesi ġafletdendür. Ve daḫı dir ki: Kişi ki [8] Tañrı'dan ḳorḳa, girü Tañrı'ya ṣıġına. Her kim Tañrı'ya ṣıġına, her kim [9] Tañrı'ya ṣıġına, ḳurtıla. Ve daḫı ṣordılar ki, kimüñle ṣoḥbet idelüm? [10] Eydür, ol kişi ile ki anuñ milki olmaya ve hīç ḥālda saña münkir [11] olmaya ve daḫı senüñ taġayyürüñle müteġayyir olmaya. Ve daḫı ṣordılar ki, [121a] [1] tevekkülüñ ʻalāmeti nedür? Eydür, oldur kim cümle ḫalḳdan ṭama'uñı [2] kesesin. Aña ṣordılar ki, dünyā ne nesnedür? Eyitdi, her nesne ki [3] seni Ḥaḳ'dan yıġar, dünyādur. Ve daḫı ṣordılar ki, ṣūfīler ne [4] kişidür? Ṣūfīler anlardur ki, cemīʻ-i nesneyi terk ide, Ḥaḳ Taʻālāyı [5] iḫtiyār ide.

Naḳldur, Ẕe'n-nūn'uñ ki vefātı yaḳın geldi, aña [6] didiler ki, murāduñ nedür? Eydür: Murādum oldur ki Ḥaḳ'ı bilem, [7] eger bir nefesde ölürsem ölem. Pes bu beyiti oḳudı ki, الخوف [8] أمرضني والشوق أحرقني والحب قتلني والله أحياني [9] yaʻnī ḳorḳu beni ṣayru itdi, şevḳ ve iştiyāḳ beni yaḳdı [10] ve muḥabbet beni öldürdi ve Allāh beni diri ḳıldı.

Naḳldur, [11] ol gice ki Ẕe'n-nūn vefāt itdi, bir ʻazīz anı düşinde [121b] [1] gördi ki yetmiş resūl anı ḳarşuladılar ki, Tañrı'nuñ dostı [2] Ẕe'n-nūn gelür anı ḳarşularuz didiler.

Naḳldur, çün Ẕe'n-nūn [3] vefāt itdi, anuñ yanuñda bir ḫaṭṭ gördiler yeşil yazılmış ki, [4] هذا حبيب الله في حب الله فقتل الله yaʻnī bu Tañrı'nuñ dostıdur, [5] Tañrı'nuñ muḥabbetinde bunı öldürdi. Çünki cenāzesini götürdiler, [6] ol gün güneş ġāyet ıṣṣıydı. Ḳuşlar havāda aña gölge [7] itdiler, evinden ḳabrine degin. Ve daḫı bir müʻeẕẕin didi ki: أشهد [8] أن لا إله إلا الله Ẕe'n-nūn barmaġın tābūtdan çıḳardı, ḫalḳ [9] eyle ṣandılar ki diridür. Tābūtı aşaġa ḳodılar, gördiler ki [10] ölmişdür, ammā ne ḳadar ki cehd itdiler barmaġın aşaġa ḳoyamadılar.

[11] Ḥikāyet-i Bāyezīd-i Besṭāmī

بحته [2] العاشقين آن خليفة إلهي آن دوعامة نامتناهي آن [1] [122a] آن سلطان العارفين آن سلطان جهان ناكاهي آن قطب حقيقي قيامي Bāyezīd-i [3] Besṭāmī raḥmetullāhi ʿaleyhi. Ekber-i meşāyiḫ, aʿẓam-ı evliyā-y-ıdı. [4] Tañrı'nuñ ḫalīfesiydi ve ʿālemüñ ḳuṭbı idi. Anuñ riyāżetlerinüñ [5] ve kerāmetlerinüñ ḥaddi hisābı yoġ-ıdı. Esrārda bī-naẓīr [6] idi. Dāyim ḳurb-ı heybet maḳāmında-y-ıdı. Üns ü maḥabbetde [7] ġarḳ olmışdı. Dāyim teni müşāhedede-y-idi. Ḥadīs̱de, rivāyetde [8] ʿālī-y-idi. Andan öñden kimse ḥaḳāʿiḳi beyān itmedi. Evvel [9] kemāl mertebesine ḳadem Bāyezīd ḳodı. Anıñçun Cüneyd raḥmetullāhi [10] ʿaleyhi Bāyezīd aramuza şol Cebrāʿil gibidür. Daḫı Cüneyd didi ki, [11] cemīʿ-i sāliklerüñ nihāyeti Bāyezīd'üñ bidāyeti-y-idi. Şeyḫ Ebū [122b] [1] Saʿd Ebu'l-Ḫayr: قدس الله روحه العزيز Eydürdi, on sekiz [2] biñ ʿālemi Bāyezīd'den ṭolu gördüm, Bāyezīd'i ortada görmedüm, [3] yaʿnī Bāyezīd Ḥaḳ ḳatunda maḥv olmışdur. Bāyezīd'üñ dedesi [4] bir gebr idi. Besṭām'uñ ulularından biri anuñ atasıydı. [5] Ol dāyim ḥāl ehli-y-idi. Andan ki toġdı, şöyle ṣāḥib- [6] -ḥāl toġdı, belki anasınuñ ḳarnında ḫaber iderdi.

Naḳldur [7] anasından, eydür: Bāyezīd ḳarnumda-y-iken her ne vaḳt ki bir şübhelü [8] loḳma aġzuma alurdum ḳarnımda hareket iderdi, tā ol loḳmayı [9] bıraḳmayınca ḳarar itmezdi.

Naḳldur, anası anı mektebe virdi. [10] Bir gün bu āyete irişdi ki: ﴿أن اشكر لي ولوالديك إلي المصير﴾[79] [11] yaʿnī baña şükr it, daḫı anana ḳulluḳ it. Ben iki eve [123a] [1] kethüdaluḳ idemen. Yā beni ḳo Tañrı'ya ḳulluḳ ideyim, yā Tañrı'dan [2] dile saña ḳulluḳ ideyim. Anası eydür, yā oġul ben kendü [3] ḥaḳḳumı saña ḥelāl itdüm, var Tañrı'ya ḳulluḳ eyle, didi. [4] Hemān Bāyezīd Besṭām'dan gitdi. Otuz yıl Şām'da riyāżet [5] çekdi, açlıḳ uyḳusızlıḳ çekdi, yüz on üç şeyḫe ḫidmet [6] itdi, dükelinden fāʿide ṭutdı. Anlardan biri Caʿfer Ṣādıḳ [7] idi.

Naḳldur, Bāyezīd: Riyāżetde ve mücāhedede ol ḳadar nesne [8] ki kesb itdüm, anam ḳulluġından buldum. Bir gice anam [9] ṣu diledi, ṣu getürmege vardum. Ben ṣu getürince anam uyumış. [10] Bardaġı elümde ṭutdum, bardaḳ elümde ṭondı. Anam uyandı

[79] Lokman 31/14.

[11] ol ḥālı gördi, baña du‘ā eyledi. Pes baña eyitdi: Yā Bāyezīd [123b] [1] ol ḳapunuñ yarusın ört. Ben ṣabāḥa degin uyumadum, ḳapuyı [2] ölçerdüm ki ‘aceb yarusı mıdur, degül midür diyü. Tā anam sözüne [3] muḫalefet ola diyü, ḳorḳdum. Her nesne ki buldum, ol ṣabāḥda [4] buldum. Maṭlūbum ḳapudan içerü girdi.

Naḳldur, Bāyezīd eydür: [5] On iki yıl nefsüme demürcilik itmişem. Riyāżet küresinde [6] mücāhede odıyla nefsümüñ demürin eritdüm. Ḫorluḳ örsi üzerinde [7] melāmet çeküçiyle dögdüm, tā nefsümden bir āyīne düzdüm. Biş yıl [8] daḫı aña ṣayḳal urdum, tā açıldı. Bir yıldan soñra i‘tibārla [9] naẓar itdüm, bāṭınumda benlikden bir zünnār buldum. Biş yıl daḫı [10] cehd itdüm, ol zünnārı kesdüm, yeñi īmān getürdüm. Cemī‘-i [11] ḫalḳı ölü bildüm, dükelini defn itdüm, cenāzelerinden döndüm, [124a] [1] zaḥmetsüz Tañrı Ta‘ālānuñ ‘ināyetiyle Tañrı'ya irişdüm.

Naḳldur, [2] bir kez elinde bir elma var-ıdı, eyitdi, ne laṭīf elmadur. [3] Sırrına nidā geldi kim, utanmaz mısın ki bizüm adumuzla elmayı oḳursun. [4] Ḳırḳ gün Tañrı'nuñ adı göñlinden gitdi. Andan soñra ki daḫı Besṭām'uñ yimişin yimeye.

Naḳldur, bir kez geçerken [6] bir ite uġradı etegini divşürdi ki ol ite degmeye. Ol [7] it ol dem söze geldi, eydür: Yā Bāyezīd, etegüni benden [8] ne dirersin? Eger ben ḳuru olam benden saña ziyān yoḳdur [9] ve eger yaş olam ṣuyla yuyasın arına, ammā etegüñ saña degeydi [10] deñizüñ ṣuyı anı arıtmaya. Bāyezīd eydür: Senüñ ẓāhirüñ murdārdur, [11] benüm bāṭınum necisdür, gel yoldaş olalum. Ola ki bir arılıḳ [124b] [1] ḥāṣıl ola. Ol itçügez eydür, benüm yoldaşlıġuma lāyıḳ degülsün. [2] Ben ḫalḳuñ merdūdiyem, sen maḳbūlısan. Her kişi ki beni göre ṭaşla ḳor, [3] her kim seni göre e's-selāmu ‘aleyke yā sulṭānu'l-‘ārifīn dirler. Ve ben [4] henūz bir kemücegi irte kemürem diyü ḳomazam, senüñ bir küp buġdayun [5] var, anı yiyem dirsin. Daḫı senüñle ben nice yoldaş olam didi. [6] Bāyezīd eyitdi: Ey dirīġā bir itüñ yoldaşlıġına daḫı lāyıḳ [7] olmadum. Ol ‘aẓamet ve celāl issi Tañrı'ya nice yoldaş olam. [8] Pes Bāyezīd'üñ göñli ṭar oldı, eydür, varayım bir zünnār alayım, [9] bilime baġlayayım ki ḫalḳuñ i‘tiḳādı benden kesile didi. Vardı [10] bir kimseden bir zünnār buldı, ṣandı ki bir aḳçaya vireler. Eydür, bu zünnār [11] niçeyedür? Eyitdi, biñ altunadur. Nidā geldi kim, yā Bāyezīd bilmez misin [125a] [1] ki ol zünnār ki

senüñ gibi kişi ḳuşana biñ altundan eksük mi [2] olur? Çünki bunı işitdi, şükr itdi. Bildi kim henūz Ḥaḳ'uñ [3] 'ināyeti vardur.

Naḳldur, Şaḳīḳ Belḫī'nüñ bir mürīdi var-ıdı, [4] 'azm itdi ki ḥacca vara. Şaḳīḳ aña eydür, evvel Besṭām'a [5] var, Bāyezīd'i ziyāret it. Ol mürīdi Besṭām'a uġradı, Bāyezīd'i [6] gördi. Bāyezīd aña ṣordı ki, kimüñ mürīdisin? Eydür, Şaḳīḳ [7] mürīdiyem. Eydür, ol nice kişidür? Eydür, Şaḳīḳ ḫalḳdan fāriġ [8] olmuşdur, tevekküle oturmışdur, eydür ki, eger gökler baḳırdan ola, [9] yir demürden ola, gökden hergiz yaġmur yaġmaya, yirden nesne [10] bitmeye ve cemī'-i 'ālem benüm 'ayālum ola, ben hīç bir ġuṣṣa yimeyem, [11] tevekküli terk itmeyem. Bāyezīd eydür, zihī ṣa'b ve kāfir ve müşrik [125[b]] [1] kişi-y-imiş. Eger ben bir ḳuş olsam, ol şehrüñ üzerinde uçmazdum. [2] Sen girü anda var, aña eyit ki: Tañrı'yı etmek birle mi tecribe idersin? [3] Çünki ḳarnuñ açdur, bir senüñ gibi kişiden dile. Bu boş tevekkülüñ [4] bir yaña ḳo ki tā ol şehir senüñ şūmlıġından yıḳılmaya. Bu heybetden [5] ol kişi döndi, ḥacca varmadı, Şaḳīḳ'e vardı. Eydür, ne tīz[6] geldüñ? Bu kişi eyitdi, siz didiñüz ki, Bāyezīd'i ziyāret eyle, vardum [7] anı gördüm. Ortada bu söz geçdi, geldüm ki size 'arż idem. [8] Şaḳīḳ bu sözleri işitdi, bildi ki haṭā idermiş, ammā iẓhār [9] itmedi. O mürīdine eydür, ol eyle diyicek, sen dimedüñ mi kim[10] ol şöyledür, sen nicesin? Eydür, dimedüm. Şaḳīḳ eydür, var[11] imdi. Ol mürīd girü Besṭām'a vardı. Sürdi Bāyezīd ḳatına [126[a]] [1] vardı, eyitdi, ol şöyledür sen nicesin? Bāyezīd eyitdi: Eger [2] ben dirsem sen ne bilesin? Ol kişi eydür, Tañrı'ıçun ıraḳ [3] yirden gelürem bārī bir cevāb yazuñ, alayım gideyim. Bāyezīd [4] bir kāġıda yazdı: بسم الله الرحمن الرحيم ol kişiye virdi. [5] Ma'nāsı oldur ki, Bāyezīd'üñ vücūdı yoḳdur, vücūd Ḥaḳ'da maḥv [6] olmuşdur. Bir kişi maḥv ola, anuñ ne tevekküli ola, ne iḫlāṣı [7] ola. Anıñ-çun kim bular ṣıfatdur. Çünki mevṣūfuñ vücūdı olmaya [8] ṣıfat ḳanda ola? تخلقوا بأخلاق الله bu ma'nīyi virür kim, [9] eger tevekkül ve ṣıdḳ ve iḫlāṣ maḫlūḳuñ ṣıfatıdur, ḫāliḳ bunuñ [10] gibi ṣıfatlardan münezzehdür. Meger Şaḳīḳ ḫasta olmışdı kim, maraż-ı [11] mevtde bu cevāba muntaẓır idi. Mürīd geldi. Şaḳīḳ ṣordı kim, [126[b]] [1] ne didi? Mürīd kāġıdı eline virdi. Aldı oḳudı, gördi. Eyitdi: [2] Āh şimdiye degin arada ḳalmışam, yiñi Müslimān olmaḳ gerek diyüp [3] başladı ki: أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله didi. [4] Daḫı tevbe itdi, fi'l-ḥāl cān teslīm eyledi rażiyullāhu 'anhu.

[5] **Naḳldur,** Ẕe'n-nūn. Bāyezīd bir gice 'ibādetüñ ẕevḳın bulımadı. [6] Eydür, gör evümüzde nesne var mı? İstediler yarım ṣalḳum üzüm [7] buldılar. Bir kişiye virdiler. Eydür, evümüz baḳḳāl dükkānı olmuş [8] didi. Andan 'ibādete meşġūl oldı, ẕevḳın buldı.

Naḳldur, [9] Besṭām'da bir gebr var-ıdı. Eyitdiler, gel Müslimān ol. Eydür, vallāhi [10] Müslimānlıḳ Bāyezīd itdügi gibi olursa benüm elümden gelmez [11] ve ger fülān ḫalḳ gibi olursa anı gerekmez.

Naḳldur, Şeyḫ [127a] [1] Sa'īd geldi ki Bāyezīd'i ziyāret ide. Diledi ki Bāyezīd'i ṣınaya. Bāyezīd [2] anı bir mürīdine ḥavāle ḳıldı ki adı Rā'ī'y-idi. Şeyḫ Sa'īd, Rā'ī [3] ḳatına vardı, gördi bir yazıda namāz ḳılur, ḳoyunları otlar, birḳaç ḳurd [4] ol ḳoyunları ṣaḳlar. Çünki namāzdan fāriġ oldı, Sa'īd'e ṣordı ki, ne [5] dilersin? Eyitdi, ıssı etmek birle üzüm dilerem. Ol dem işāret itdi, [6] birḳaç etmek ḥāżır getürdi. Bir aġacı vardı ki ḳoyun sürerdi, anı ortasından [7] ṣıdı, yarusın kendü yanına dikdi, yarusın anuñ ḳatına dikdi. Ol dem [8] yeşerdi, üzüm virdi. Ol aġaç ki Rā'ī ḳatında aḳ üzüm virdi. [9] Sa'īd ḳatındaġı ḳara üzüm oldı. Yimege başladılar. Sa'īd ṣordı ki, [10] niçün benüm üzümüm ḳaradur, senüñ aḳdur? Rā'ī eydür, anıñ-çun ki [11] ben yaḳīn birle diledüm, yaḳīnlıḳ aḳ oldı. Sen imtiḥāndan diledüñ, [127b] [1] imtiḥān şekdür, ḳaradur. Aña lāyıḳ ḳara oldı. Andan soñra Rā'ī [2] bir kilīm virdi şeyḫ Sa'īd'e, eyitdi, bunı ṣaḳla. Çünki Şeyḫ [3] Sa'īd ḥacca vardı, bir yirde ḳodı, unutdı. İşitdi bulumadı, eyitdi, [4] āh ol dervīşüñ kilīmi gitdi. Girü Besṭām'a geldi, gördi kim kilīm [5] girü Rā'ī'dedür.

Naḳldur, bir gün bir kişi Bāyezīd'e ḥayādan bir mes'ele [6] ṣordı. Bāyezīd cevāb didi, ol kişi döyemedi. Eridi bir ḳaṭre [7] ṣu oldı. Çoġaldı bir göl oldı. Bāyezīd'üñ bir mürīdi nā-gāh içerü [8] girdi, gördi bir göl ṣaru ṣu ṭurur, ṣordı ki, bu nedür? Eydür, Çīn'den [9] bir kişi geldi, ḥayādan bir mes'ele ṣordı. Çünki cevāb işitdi, [10] miskīn eridi, ṣu oldı.

Naḳldur, bir gün bir imām mescidde imāmlıḳ [11] iderdi. Bāyezīd daḫı aña uydı. Hemīn ki selām virdi, Bāyezīd [128a] [1] ḳatına geldi. Bir laḥẓa oturdı. Bāyezīd'e ṣordı ki, kāruñ kesbüñ nedür? [2] Bāyezīd eydür, ṣabr it ki bu namāzı ḳażā ideyim, andan soñra [3]

cevāb vireyim. İmām eydür, niçün ḳażā idersin? Eydür, bir [4] imām ki razzāḳ bilmeye, uymaḳ nice dürüst ola, didi.

Naḳldur, [5] Bāyezīd eydür, sırruma nidā geldi kim, bizüm ḫazīnemüz ṭa‘atlardan [6] ṭoludur. Bir nesne getürüñ ki bizüm ḫazīnemüzde olmaya. Bāyezīd didi kim, [7] ol ne nesnedür? ‘Aciz, niyāz, bī-çārelik, ḫorluḳdur. Bir ‘azīz bu ma‘nāyı [8] naẓm itmişdür: جار نيستى وحاجت توعذركناه آورده ام [9] جيز اورده ام كه يارب كه دركنج تونيست

Naḳldur, bir gice yatsudan [10] ṣabāḥa degin ayaġınuñ baş barmaġı üzerine ṭurdı. Gözlerinden [11] ḳan yaş dökilürdi. Bir ḫādimi vardı, ol müşāhedesinde-y-idi. [128b] [1] Ol gün Bāyezīd'e eydür: Yā şeyḫ bu giceki naṣībden bu ben bende-i [2] ża‘īfe bir naṣīb vir. Bāyezīd eydür, evvel ḳademde ‘arşa vardum, [3] ‘arş bir aç ḳurd gibi gördüm. Eyitdüm, yā ‘arş maḥbūbe senden nişān [4] virürler ki: ﴿الرحمن على العرش استوى﴾[80] getür. ‘Arş eydür, ne [5] dirsin? Benden ne gizlersin, dostı senden nişān virürler, أنا [6] عند المنكسرة قلوبهم dimişdür. Beni ṣınıḳ göñüller ḳatında isteñ. [7] Āh ne ‘aceb ḥāldur, gök ḫalḳı yir ḫalḳından ṣorarlar. Yir ḫalḳı gök [8] ḫalḳından ṣorarlar. Pīr yigitden ister, yigit pīrden ister; [9] zāhid ḫārābātīden, ḫārābātī zāhidden. Bāyezīd eydür, andan soñra [10] ḳurb maḳāmına irişdüm. Ḫitāb geldi kim, ne dilersin dile. Didüm, [11] benüm dilegüm yoḳdur. Girü sen benim-çün dile, elbetde dile. Eyitdüm, [129a] [1] seni dilerem. Mādām ki Bāyezīd, Bāyezīdlıḳ vücūdından bir ẕerre ḳoya, [2] bu dilek muḥāldur. دع نفسك وتعالى Eyitdüm, cemī‘-i ḫalḳa raḥmet eyle. [3] Eyitdiler, arduna baḳ. Baḳdum gördüm ki Ḥaḳ celle ve ‘alā ḫalḳ üzerine [4] dükelinden müşfiḳdür, sākin oldum. Yine didüm, İblīs'e raḥmet it. [5] Eyitdiler, küstāḫlıḳ itdüñ, ol otdandur, oda lāyıḳdur. Cehd it ki [6] oda lāyıḳ olmayasın. Oda ḳatlanmazsın, yine ol ḳatlanur.

Naḳldur, [7] Bāyezīd eydür, biñ maḳāmda ḳi Ḥaḳ celle ve ‘alā beni ḥāżır itdi, [8] her maḳāmda bir memleket ‘arż itdi. Hīç birin ḳabūl itmedüm. Soñra [9] baña eyitdi: Yā Bāyezīd ne dilersin? Eyİtdüm, anı dilerem ki hīç dilemeyem.

[10]**Naḳldur,** bir kişi Bāyezīd ḳatına geldi, eyİtdi, baña bir nesne ögret ki [11] anı işleyem ḳurtulam. Bāyezīd eydür, iki ḥarf ögren yiter: Biri oldur ki [129b] [1] Tañrı seni

---

[80] Tâhâ 20/5.

bilür bilesin. Ve biri oldur ki her nesne ki idersin anı [2] görür bilesin. Ve daḫı bilesin ki Tañrı'nuñ 'amelüñe hīç iḥtiyācı yoḳdur.

[3] **Naḳldur,** Bāyezīd eydür, münācātda didüm ki: كيف الوصول [4] إليك ya'nī ne ṭa'atla seni bulam ve ne ṭarīḳle saña irişem? [5] Didiler, yā Bāyezīd: طلق نفسك ثلاثا ثم قل الله ya'nī kendüñi [6] üç ṭalāḳ ile boşa, andan soñra beni al.

Naḳldur, Bāyezīd eydür, [7] āḫıretde eger dīdārını göstermeye, ol ḳadar āh u feryād idem ki [8] ṭamu ehli benüm feryādumdan kendü 'aẕābların unıdalar.

Naḳldur, otuz [9] yıl göñlümi istedüm, bulmadum. Soñra didiler: Yā Bāyezīd bizden ġayrı [10] daḫı nesne mi istersin ki, göñlüñ-ile ne işüñ var-ıdı? Ve daḫı [11] eyitdi: Tañrı'nuñ bendesi vardur ki eger sekiz uçmaġı ziynet-ile anlara [130a] [1] 'arż ideler, anlar feryād ide ṭamu ehli gibi ki bunı bize [2] gerekmez, seni diyeler. Ve daḫı didi ki, bir ẕerre Tañrı ma'rifeti leẕẕeti [3] göñülde yigrekdür uçmaḳda biñ ḳaṣrdan. Ve daḫı didi ki, 'ilm-i aḫbār [4] ol kişiden baña bilinmişdür, 'ilmden ma'lūma vara, ḫaberden [5] ḫaber vire ki ne var? Eger ol kişi 'ilm ḫalḳ-ıçun oḳuya [6] ve ululuḳ bulmaġ-ıçun ve daḫı dünyā mertebesin ḥāṣıl ide, tā [7] anı ḫalḳ begeneler, her gün Tañrı'dan ıraḳlıġı arta. Ve daḫı didi ki, [8] 'ārif oldur ki 'arşdan serāya degin naẓar ide, yüz biñ [9] 'ibret ve yüz biñ ḥikmet ala. Ve daḫı yüz biñ muḳarrab ferişte [10] anuñ zāviyesine gireler. Ḥaḳ ma'rifetine anlar-ıla bile ire. Ve daḫı [11] anuñ girmeginden çıḳmaġından ḫaberi olmaya. Ve daḫı Ḥaḳ celle [130b] [1] ve 'alā evliyānuñ göñline naẓar itdi. Ol göñli gördi ki ma'rifet [2] yükin çekmez, ṭāḳatı yoḳdur. Anı 'ibādete meşġūl itdi. Ve daḫı [3] bir kimse ki Ḥaḳ seve üç nişānı vardur: Biri oldur ki aña [4] deñiz saḫāvet gibi saḫāvet vire. Ve daḫı didi ki, güneş şefḳat [5] gibi şefḳat vire. Ve daḫı yir gibi tevāżu' vire.

Naḳldur, [6] Bāyezīd'e ṣordılar ki, rıżānuñ kemāli nedür? Eydür, kemālını bilmezem [7] ammā kendü rıżāmdan bir şemmesini diyeyim. Eydür, benüm rıżām [8] şöyledür: Eger Ḥaḳ Ta'ālā bir bendesini 'alā-yı 'illiyyīne irüşdüre [9] ve baña dāyim esfel-i sāfilīn ḳısmet ide ben ol bendeden [10] daḫı yig rāżī olam. Ve daḫı Bāyezīd eydür: 'Ārif ol kişidür ki [11] düşünde Tañrı'dan ġayrı nesne görmeye, uyanuḳ ḥālında [131a] [1] Tañrı'dan artuḳ kimse fikrine gelmeye ve sırrını Tañrı'dan kimse- [2] -y-ile söylemeye.

Ve daḫı eyitdi, nefsümi Tañrı'ya da'vet itdüm, [3] ḳabūl itmedi. Ben daḫı anı terk itdüm, yalıñuz ḥażrete vardum. [4] Ve daḫı eydür: Tañrı'yı düşümde gördüm, baña eydür, ne dilersin? [5] Eyitdüm, anı dilerem ki sen dilersin. Eydür, sen benümsin ben senüñüm. [6] Ve daḫı münācātda eydürdi ki, İlāhī, ne vaḳte degin bu benlik senlik [7] aramuzda ola? Benüm benligüm ortadan gider, tā yalıñuz sen olasın.[8] Ve daḫı, İlāhī mādām ki senüñleyem cemī'-i nesneden ziyādeyem [9] ve hemīn ki benümleyem cemī'sinden eksügem. Ve daḫı eydür, İlāhī [10] baña zāhidlik gerekmez beni esrārdan ḳılasın, beni dostlaruñ [11] mertebesine ḳoyasın. Ve daḫı eydürdi ki, İlāhī ben kemīne, [131b] [1] 'āciz ve ża'īf, ḥaḳīr ḳulam, seni sevsem 'aceb degül. 'Aceb [2] oldur ki, sen ġanī sulṭānsın, ben muhtāc ḳulı seversin.

[3] **Naḳldur,** Bāyezīd dāyim Allāh Allāh, dirdi. Çünki vefāt itmege [4] yaḳın geldi, girü şöyle Allāh Allāh, didi. Pes eyitdi: İlāhī [5] seni her vaḳt-ki ẕikr itdüm, ġaflet-ile ẕikr itdüm, şimdi daḫı [6] cān virürem, senüñ ṭā'atuñdan ġāfilem. Bilmezem ki ḥużūr [7] ne vaḳt olısar? Ol ḥużūr içinde, ol ẕikr içinde cān [8] teslīm ḳıldı.

Naḳldur, Bāyezīd'üñ bir mürīdi var-ıdı: Ebū Mūsā [9] adlu. Ol gice ki Bāyezīd vefāt itdi, Ebū Mūsā anda ḥāżır [10] degüldi. Düşünde gördi, 'arşı başı üzerine götürür. Ṣabāḥ [11] ṭurdı gitdi ki, bu düşi şeyḫe diye. Geldi gördi şeyḫ [132a] [1] vefāt itmiş. Ebū Mūsā eydür, çünki bu ḥālı gördüm, düşümi [2] daḫı unutdum. Ḫalāyıḳ cem' oldılar, şeyḫüñ tābūtını getürdiler. [3] Ben daḫı cehd-ile tābūt altuna başum üzerine getürdüm. [4] Şeyḫ tābūtdan çaġırdı kim, yā Ebū Mūsā gice ki düşüñüñ ta'bīri [5] budur ki, hemān 'arşı götürmişsin.

Naḳldur, bir kişi daḫı Bāyezīd'i [6] düşinde gördi. Ṣordılar ki, Münkir ve Nekīr'le n'itdüñ, ne cevāb [7] virdüñ? Çünki su'āl itdiler من ربك ya'nī perverdigāruñ [8] kimdür? Didüm ki, beni baña ṣormañ, ḥażrete ṣoruñ ki ben [9] anuñ nesiyem. Ol her ne buyurursa ben olam. Eger biñ kez [10] diyem ki perverdigārum oldur, ol baña benümdür dimeyicek fā'idesi [11] yoḳdur.

Naḳldur, bir kişi daḫı Bāyezīd'i düşinde gördi. [132b] [1] Didi ki, ḥażret senüñle neyledi yā Bāyezīd? Eydür, 'izzet itdi. [2] Yā Bāyezīd baña ne getürdüñ? Didüm, İlāhī

nesne getürmedüm ki ḥażretüñe [3] lāyıḳ ola, ammā şirk daḫı getürmedüm. Ḥażret-i ‘izzet didi ki, [4] ولا ليلة اللبن ya‘nī süd gicesi şirk degül midür? Ol [5] Bāyezīd’e ṣordı, süd gicesi nice nesnedür? Eydür, bir gice [6] süd içdüm ki ḳarnum aġrıdı, didüm ki süd ḳarnumı aġrıtdı. [7] Gerçi fikrüme geldi ammā vāh süd diyince istiġfār [8] itdüm idi. Ḥażret-i ‘izzet baña ‘itāb itdi.

Naḳldur, Pīr [9] ‘Ömer, Bāyezīd’i düşünde gördi. Eyitdi: Ey sulṭān baña [10] bir naṣīḥat it. Eydür, bu ḫalḳ bir nihāyetsüz deñizdür, [11] anlardan ḳurtılmaġa bir gemi düz, cehd it ki gemiye binesin, cānuñı [133a] [1] ol deñizden ḳurtarasın.

Ḥikāyet-i ‘Abdullāh bin Mübārek

ذو الجهاد دين حقيقت آن مير علم تبارك [3] نعين زمان آن ركن أمان آن أمين شريعت آن [2] آن ‘Abdullāh bin Mübārek [4] rażiyullāhu ‘anhu. Aña sulṭānu’l-ulemā dirlerdi. ‘İlm ve şecā‘atda, [5] fażl ve belāġatda bī-naẓīr idi. Eṣḥāb-i ṭarīḳatuñ muḥteşemi-y-idi. [6] Erbāb-i şerī‘atuñ muḥteremi-y-idi. Anuñ meşhūr taṣnīfleri [7] var-ıdı. Anuñ tevbesine sebeb oldı kim, bir ḳızı sevdi, ṣabru[8] ve ḳarārı ḳalmadı. Bir gice ḳış mevsimi-y-idi, ġāyet ṣoġıdı. [9] Bir gice yalıñuz ol maḥbūbenüñ dīvārına vardı. Ol maḥbūbe daḫı [10] ṭam üzerine çıḳdı. Bir birine ḳarşu ṣabāḥa degin ṭurdılar. [11] Mü‘eẕẕin bañladı, yatsu namāzın ṣandılar, fi’l-ḥāl ṣabāḥ oldı. [133b] [1] Bildi kim ol gice ṣabāḥa degin ol maḥbūbeye ḥayrān ḳalmış. [2] Sırrına nidā geldi kim, utan yā Mübārek oġlı, bunuñ gibi havāda [3] bir gice ṣabāḥa degin kendü nefsüñ-içün ṭurursın ve eger namāzda [4] bir uzun sūre oḳusalar incünürsin duymazsın ki Tañrı’ıçun [5] ki ol ḳadar ṭurasın. Hemān ol dem ḥālı müteġayyir oldı. Ol [6] mertebeye irişdi ki bir gün anası bāġa girdi, gördi ki ‘Abdullāh [7] uyur. Bir büyük yılan bir reyḥān budaġı aġzında dutmış siñegin [8] ḳorur. ‘Abdullāh aṣlda Merve’dendür. Merve Ḫorāsān’da bir şehirdür.[9] Merve’den Baġdād’a vardż, meẓāyiḫlerden çoḳ kemāl ḥāṣıl itdi. [10] Anlaruñla çoḳ ṣoḥbeti oldı, girü Merve’ye geldi. Anda va‘ẓa, derse [11] meşġūl oldı. Soñra Ḥicāz’a vardı, mücāvir oldı.

Naḳldur, [134a] [1] ‘Abdullāh bir yıl ḥacc ḳılurdı, bir yıl ġazāya giderdi, bir yıl daḫı [2] bāzirgānlıḳ iderdi. Aṣṣısını eṣḥābına yoḫsullara üleşdürürdi. [3] Ḫurmā alurdı,

dervīşleri cem‘ iderdi. Ḳanġıñuz ki artuḳ yir, [4] her bir ḫurmāya bir aḳça virem dirdi. Hem eyle iderdi.

Naḳldur, [5] ‘Abdullāh bir gün geçerdi, yolda bir gözsüz ṭururdı. Aña didiler ki, [6] ‘Abdullāh bin Mübārek geliyorur, her ne murāduñsa andan dile. Ol gözsüz [7] eyitdi: Yā ‘Abdullāh baña du‘ā eyle, Ḥaḳ Ta‘ālā baña gözümi girü virsün [8] didi. ‘Abdullāh başın aşaġa ṣaldı, andan soñra du‘ā eyledi. [9] Ḥaḳ Ta‘ālā gözin girü virdi.

Naḳldur, ‘Abdullāh Merve’deydi, Ẕi’- [10] -l-ḥicce ayı girdi. ‘Abdullāh ḥaccuñ hevesinde-y-idi. Eydür, şimdi anda [11] varımazam, anda ḥāżır olmayıncaḳ bunda ḥācılar ‘ameline meşġūl [134[b]] [1] olayım. Bir yazıda iḥrām geyüp gezerdi. Nā-gāh bir ḳarıya uġradı, [2] şöyle bükülmiş bir ‘aṣā elinde, aña uġradı, eydür, yā ‘Abdullāh meger [3] ḥac hevesindesin ḥācılar ‘amelin işlersin. ‘Abdullāh eydür, ġāyet [4] ārzūdur. Ol ḳarı çün eydür: Beni senüñçün gönderdiler, gel seni [5] ‘Arafāt’a ileteyim. ‘Abdullāh eydür, üç gün ḳalmışdur nice iletürsin [6] Merve’den ‘Arafāt’a? Eydür: Ey ‘Abdullāh, ol kişi ilete ki, Resūl-ullāh [7] bir gicede ev ednā maḳāmına iletdi. Bir kişi ki ṣubḥ namāzı sünnetin [8] seccādede ḳılmış ola, farīżayı Ceyhūn kenārında ḳılmış ola, daḫı [9] gün ṭoġmadın Merve’ye gele, senüñle yoldaş olmaġa yaramaya mı, [10] didi. ‘Abdullāh eydür, imdi görelüm didi. Revāne oldılar. [11] ‘Abdullāh eydür, ulu ırmaġa irişdük ki gemiyle hezār zaḥmetle geçilürdi. [135[a]] [1] Baña eydürdi ki, gözüñi yum. Yumardum. Kendüyi öte kenārında gördüm, [2] ‘arefe gün tamām ‘Arafāt’a irişdük, ḥacc ḳılduḳ. Ḳarıcuḳ eydür, [3] gel bunda bir oġlum vardur ki göresin. ‘Abdullāh eydür, bir maġāraya [4] varduḳ. Bir yigit gördüm ġāyetde beñzi ṣararmış, ammā yüzinde nūr balḳır [5] Hemīn ki anasın gördi, ayaġına düşdi, yüzin sürdi, [6] Allāh’a şükr itdi. Eyitdi, benüm vaḳtum ṭar olmuşdur kim giderem, [7] beni çıḳarasın. Ḳarı eydür, yā ‘Abdullāh gitme bunı çıḳaralum[8] didi. Ol ḳadar ṭurdum ki vefāt itdi. Defn itdük. Ḳarı eydür, [9] benüm daḫı varışum yoḳdur, ben daḫı vefāt idem, gelesi yıl [10] gelüp görmeyisersin, didi.

Naḳldur, Sufyān-ı S̱evrī bu ḳarıcuġı [11] öldükden soñra düşinde gördi. Meger ‘Abdullāh daḫı ölmişdi. [135[b]] [1] Sufyān ol ḳarıcuġa ṣordı ki, ‘Abdullāh ḥālı nedür? Ḳarıcuḳ eydür: [2] İki kerre Tañrı Ta‘ālā ḥażretine vardı raḥmetullāhu ‘aleyhi رحمة واسعة

[3] Ḥikāyet-i Sufyān-ı S̱evrī Raḥmetullāhi ‘Aleyhi

دوري [5] آن شمع زهد هدايت آن قدماء صاحب دركاه آن قطب [4] آن تاج دين وديانت

Sufyān-ı S̱evrī raḥmetullāhi ‘aleyhi şöyle kişi-y-idi ki [6] aña Emīrü’l-mū‘minīn dirlerdi. Muḳtedā-yı ḫalḳ-ıdı. Vera‘da, taḳvāda [7] edebinüñ, tevāżżu‘ınuñ ḥaddi yoġ-ıdı. Bir gün bir pīr Sufyān ḳatına [8] geldi, namāz ḳıldı. Ḳarşu ṣaḳalın oynardı. Sufyān eydür, bu namāzuñ [9] namāz degüldür. Ḳıyāmet güninde bu namāzı yüzüñe urısarlar. Ol pīr [10] ḫalīfe-y-idi. Bu söz aña ḳatı geldi, göñli içinde ṭutdı. Bir gün [11] buyurdı ki, varuñ Sufyān’ı getürüñ, benüm ḳatımda asuñ, baña buncılayın [136a] [1] kelici itdi. Ol demde Sufyān yaturdı, başı bir şeyḫüñ dizinde-y-idi, bir ayaġı bir şeyḫüñ dizinde-y-idi ve bir ayaġı bir şeyḫüñ dizinde- [2] -y-idi. Anlara bu ḥāl ma‘lūm oldı. Dilediler ki Sufyān’ı uyaralar. Ol [3] ḫod uyanuḳ idi. Eydür, Nedür? Ol ḥālı didiler. Eydür, benüm cānım-çun [4] ḳayırmazam, ammā yüz kişinüñ ḥaḳḳından çıḳmaḳ gerek. Aġladı, İlāhī [5] ḳatı ṭut anları. Hemīn ki bu lafẓ Sufyān’uñ aġzından çıḳdı, [6] bir āvāz ḳopdı. Ḫalīfe dükeli nökerleriyle yire geçdi. Ol şeyḫler [7] eyitdiler, yā şeyḫ ne tīz oldı. Eydür, biz Ḥaḳ’uñ dergāhında [8] dāyim yüzümüz ṣuyın ṣaḳlamışuz.

Naḳldur, bir kez Sufyān ḫasta [9] oldı. Ḫalīfe aña ġāyet mu‘teḳid idi. Bir Naṣrānī ṭabībi [10] var-ıdı, Sufyān’a gönderdi ki aña ‘ilāc ide. Çünki ḳarūresin [11] gördi, eyitdi: Bu bir erdür ki Tañrı ḳorḳusından yüregi göyünmiş, [136b] [1] cigeri pāre pāre olmış. Bir dīn içinde ki bir er şöyle ola, anuñ [2] dīni bāṭıl olmaya diyüp zünnārın kesdi, Müslimān oldı. [3] Bir yigidüñ ḥaccı fevt oldı, Sufyān ḳatında bir āh itdi, Sufyān [4] eyitdi, dört kez ḥacc ḳıldum senüñ olsun, bir āhıñı baña [5] vir. Yigit eydür, virdüm. Ol gice Sufyān düşinde gördi ki, [6] eyitdiler: Yā Sufyān yine bir aṣṣılu bāzār itdün. Cemī‘-i ‘Arafāt’da ṭuranlara [7] ḳısmet itseler dükeli bay olarlardı, didiler.

Naḳldur, bir gün [8] Sufyān etmek yirdi. Bir pāresin kendü yirdi, bir pāresin bir ite [9] virürdi. Eyitdiler: Yā şeyḫ niçün etmegi ‘ayāluñla yimezsin? Eydür, [10] anıñ-çun ki etmegi ite virürem irteye degin pās-bānlıḳ ider ve eger [11] ki ehl-i ‘ayāluma virem, beni ṭā‘atdan men‘ ider.

Naḳldur, [137a] [1] Sufyān eydür, aġlamaḳ on cüzdür, ṭoḳuz cüzī riyādur, bir cüz‘ī [2] Tañrı’-ıçundur. Ol Tañrı’ıçun olan yılda bir kez gözden ṭamlaya [3] yiter. Ve daẖı eydürdi ki, eger cemī‘-i ẖalḳı, ‘ālemi ḳıġırsalar ki bu gün [4] giceye degin her ki ölmeyecegin bile ṭursun diyeler, hīç bir kişi [5] ṭurmaya. Eyle olıcaḳ, bu ne ḳarār idecek dünyādur didi. [6] Ve daẖı eydür, ‘aceb budur ki ölmege ẖod şekk yoḳdur. Eger [7] çaġırsalar ki yaraġın tamām itmiş kim var diseler, hīç kimse virür [8] bulunmaya. Ve daẖı sulṭānlaruñ yigregi oldur ki ‘ālimleriyle ṭura otura [9] didi. Ve daẖı eydürdi, ẖalḳuñ ‘azīzi beş ṭā‘ifedür: Biri [10] ‘ālimdür ki zāhid ola. Biri faḳīrdür ki ṣūfī ola. Biri [11] baydur ki tevāżu‘ı ola. Biri yoẖsuldur ki şākir ola.

Naḳldur, [137b] [1] Sufyān’a ṣordılar ki, resūl-ullāh -ṣallalāhu ‘aleyhi ve selem- buyurmışdur ki [2] Tañrı tebāreke ve ta‘ālā düşmān ṭutar ol evi ki anda et yimek [3] çoḳ ola. Sufyān eydür, ġaybet ehlini dimişdür ki, ẖalḳuñ [4] etin yimekdür, didi.

Naḳldur, Süheyl bin ‘Abdullāh Tüserī [5] eydür: Sufyān’uñ vefātı yaḳın geldi, baña eydür, yüzümi yir [6] üstinde ḳodum. Yārenlerine ẖaber idem, cümlesini anda ḥāżır buldum. [7] Didüm, size kim ẖaber itdi? Eyitdiler, cümlemüz düşümüzde gördük ki, [8] Sufyān’ıñ namāẓına ḥāżır oluñ didiler. Geldük, vaḳtı ṭar olmış. [9] Bilden bir kīse aḳça çıḳardı, eyitdi, bunı ṣadaḳa virüñ. Ḫalḳ [10] eyitdi: İy sübḥānallāh bu Sufyān cemī‘-i ẖalḳa naṣīḥat iderdi, [11] ne ṣaḳlamaḳ. Kendü bu ḳadar aḳça ṣaḳlarımış. Sufyān eydür: Ayruḳ [138a] [1] nesne fikr itmeñ ki, bu aḳça benüm dīnimüñ pās-bānıdur. Īmānumı şeyṭān [2] şerrinden bunuñla ṣaḳladum. Çünki baña eyde ki, ne yirsin? Eydürdüm ki, [3] uş aḳça bilümde. Çünki eyde ki, ne geyersin? Eydürdüm ki, uş [4] aḳça bilümde. İblīs’üñ vesvāsın bunuñla def‘ iderdüm didi. [5] Andan soñra şehādet kelimesin getürdi, cān teslīm ḳıldı. [6] Ol gice ki öldi, düşinde gördiler ki, cennetde bir aġacdan bir aġaca [7] uçar. Eyitdiler, Tañrı Ta‘ālā senüñle neyledi? Eyitdi, bir ḳadem ṣırāṭa [8] baṣdum, bir ḳadem uçmaġa baṣdum.

Ḥikāyet-i Ebū ‘Ālī Şaḳīḳu’l-āẖeru

آن قطب محتشم آن مقتداي أهل [10] آن موكل أبرار آن متصرف أسرار آن ركر متحرم [9] الآخر طريق Ebū ‘Ālī Şaḳīḳ [11] ḳaddese-Allāhu rūḥahu’l-‘azīz.Yigāne-yi ‘ahd-ıdı. Şeyẖ-i vaḳt-

ıdı. [138b] [1] Zühdi, ʻibādeti ġāyetde-y-idi. ʻÖmri tevekkülde geçdi. Cemīʻ-i ʻulūmda [2] kāmil-idi. Her fende çoḳ taṣnīfleri var-ıdı. Ṭarīḳatı İbrāhīm [3] Edhem’den ḥāṣıl itdi idi. Eydürdi kim, biñ yidi yüz üstāẕa [4] ḫiẕmet itdüm, didi. Tevbesinüñ evvel sebebi oldı kim, bir bāzirgān [5] oġlı-y-ıdı, çoḳ mālı var-ıdı. Andan ki döndi yolda bir kāfire [6] uġradı. Şaḳīḳ ṣordı ki, ne işdesin? Eydür, ticāret iderem. [7] Bu ḳula ki ṭaleb idersin ne emek çekersin, eger senüñle ve [8] senüñ-çün taḳdīr olmış işe ne zaḥmet çekersin ol saña [9] degiser ve eger senüñle taḳdīr olmamış ise yüz biñ cehd [10] it saña degmeyiser. Bu söz Şaḳīḳ’e ġāyet eser itdi. [11] Belḫ’e geldi. Belḫ’de ġāyet ḳaḥṭ olmış-ıdı. Ḫalḳ [139a] [1] birbirin yimelü olmış-ıdı. Cemīʻ-i ḫalḳ ġuṣṣalu-y-ıdı. Yolda bir [2] ḳul gördi ki ḫoş güler, feraḥ iderdi. Ḫalḳ didiler ki, [3] utanmaz mısın, cemīʻ-i ḫalḳ şöyle melūl, sen gülersin? Eydür, benüm [4] hīç ġuṣṣam yoḳdur. Benüm bir ḫˇācem vardur, bir ulu köyi vardur, çoḳ [5] buġdayı arpası vardur, neden melūl olayım? Şaḳīḳ bu [6] sözi ki işitdi, eyitdi: İlāhī, bir ḳul ki ḫˇācesine iʻtimād [7] itmişdür, bir köy vardur diyü hīç melūl olmaz, sen mālik- [8] -ü’l-mülūksin, her kişinüñ rızġı senüñ ḫazīnende muḳadderdür, [9] biz bu ḳadar niçün melūl olalum? Ol dem dünyānuñ terkin [10] urdı, tevbe-yi naṣūḥ ḳıldı, āḫıret işine meşġūl oldı, [11] tevekküle başladı.

Naḳldur, bir kişi Şaḳīḳ’e eyitdi: Ḫalḳuñ [139b] [1] kesbinden yirsin, gel ki senüñ-çün bir vażīfe taʻyīn ideyim, [2] andan yiyesin. Şaḳīḳ eydür, eger senüñ beş ʻaybuñ olmasa [3] eyle ideydüm: Biri oldur ki ḫazīneñ nā-gāh dükene, ve biri [4] oldur ki ḫazīneñi şāyed uġrı aça ve daḫı şāyed peşīmān [5] ola ve daḫı nā-gāh benüm bir ʻaybum göresin, benden iʻtiḳāduñ [6] gide, vażīfemi kesesin ve biri daḫı nā-gāh benden evvel [7] ölesin, ben rızḳsuz ḳalam. Benüm bir ḫˇācem vardur ki cemīʻ-i [8] ʻaybı eridür.

Naḳldur, Şaḳīḳ ḥacca varurken Baġdād’a [9] irüşdi. Hārūnu’r-Reşīd’e vardı. Hemān-ki içerü girdi, Hārūn [10] eyitdi: Şaḳīḳ zāhid sen misin? Eydür, benem. Eydür, baña [11] naṣīḥat it. Eydür, Tañrı Taʻālā Ebū Bekr yirin saña virdi, [140a] [1] senden ṣıdḳ isteyiser. Ve ʻÖmer yirin saña virdi, senden [2] ʻadl ister. Ve ʻOs̱mān yirüñ saña virdi, senden ʻilm ü edeb [3] ister. Ve ʻĀlī yirin saña virdi, senden ʻilm ü kerem [4] ister. Hārūn eyitdi, artur. Şaḳīḳ eyitdi, eger [5] bir yazıda olasın, havā daḫı ġāyet ıssı ola, daḫı şöyle [6] ṣusayasın helāk olmaġa yaḳın olasın ṣu daḫı bulunmaya, [7] daḫı bir içüm ṣuya ne

virürdüñ? Eydür, yarı mālum virürdüm. [8] Eydür, andan ol ṣuyı kim içdüñ, girü ḫod çıḳmaḳ gerek, [9] eger bevlüñ yolı bağlansa, hīç devā bulunmaya, nā-gāh [10] bir ṭabīb gelse dise ki, memleketüñüñ yarusın baña vir saña [11] ‘ilāc ideyim, ne virürüdüñ? Eydür, memleketümüñ ve [140b] [1] rızḳumuñ yarusın daḫı virürdüm. Şaḳīḳ eydür: Pes, bir memleket [2] ki bahāsı bir içüm ṣu yāḫud bir bevl olsa aña ne i‘timād [3] idersin, didi. Hārūn zārī zārī ağladı, anı ḥürmetle [4] gönderdi.

Naḳıldur ki, Şaḳīḳ eydür, yidi yüz dānişmende [5] beş nesne ṣordum, ol yidi yüz kişi her biri bir nev‘e [6] cevāb virürdi. Ṣordum ki, ‘āḳil kimdür? Eyitdiler, ‘āḳil oldur ki [7] dünyāyı sevmeye. Daḫı ṣordum ki, zīrek kimdür? Eyitdiler, zīrek [8] oldur ki dünyā anı aldamaya. Ve daḫı ṣordum ki ġanī kimdür? Eyitdiler, [9] ġanī oldur Tañrı’nuñ ḳısmetine rāżī ola. Ve daḫı ṣordum ki yoḫsul kimdür? [10] Eydür, oldur ki ḥased ehli ola. Ve daḫı ṣordum ki baḫīl [11] kimdür? Eyitdiler, oldur ki Tañrı’nuñ mālını Tañrı’dan dirīġ duta.

[141a] [1] **Ḥikāyet-i Ebū Ḥanīfe-yi Kūfī’l-āḫeru**

آن [3] دين ودولت حقايق دين فتوا آن عماره جواهر يقين [2] الآخر آن جراغ شمع سلت آن شمع إمام جهان آن عالم وصوفي Ebū Ḥanīfe-yi Kūfī raḥmetullāhi [4] ‘aleyhi. Anuñ ṣıfatın kim şerḥ ide-bile? Anuñ riyāżetini ve mücāhedesini [5] ve müşāhedesini kim beyān ide-bile? Uṣūl-i ṭarīḳatda, fürū‘-ı şerī‘atda [6] bī-naẓīr idi. Ca‘fer-i Ṣādıḳ’la rażiyallāhu ‘anhu ṣoḥbet iderdi. [7] Fużayl bin ‘İyāż’uñ ve İbrāhīm bin Edhem’üñ ve Bişr-i Ḥāfī’nuñ ve Dāvūd-ı[8] Ṭā‘ī’nüñ üstāẕıydı. Resūl’üñ mübārek türbesi üzerine vardı, [9] e’s-selāmu ‘aleyküm yā seyyidü’l-mürselīn, didi. Ravżadan āvāz geldi kim ‘aleyküme’- [10] -s-selām yā imāmü’l-müslimīn diyü. Anuñ işinüñ evveli oldı kim, ḫalḳdan[11] münḳaṭı‘ oldı, ‘uzlet iḫtiyār itdi, yönini tamām Ḥaḳḳ’a döndürdi. [141b] [1] Bir gice resūl ḥażretini düşinde gördi. Sallallāhu ‘aleyhi ve sellem [2] eyitdi: Yā Ebū Ḥanīfe, seni benüm sünnetimi diri ḳılmağa sebeb [3] eylemişler, ḫalḳdan ‘uzlet itme.

Naḳldur, her gice üç yüz rek‘at [4] namāz ḳılurdı. Bir gün bir yirde giderdi, bir ‘avrat, bir ‘avrata eydür: [5] Bu kişi her gice beş yüz rek‘at namāz ḳılur. Eyitdi, ol ‘avrat [6] bizüm ḥaḳḳumızda eyü ẓann eyledi, anuñ ṣanusın żāyi‘ eylemeyelüm. [7] Bir gün daḫı geçerken bir oğlancuḳ bir kişiye eydür, bu kişi her gice [8] biñ rek‘at namāz ḳılur. Ebū

Ḥanīfe eydür, ol oğlanuñ ẓannını [9] ṭoğrı idelüm. Bir gün bir şākirdi eydür, Ebū Ḥanīfe gicede [10] hīç yatmaz uyumaz. Ebū Ḥanīfe eydür, niyyet itdüm daḫı yatmayam. Ol [11] şākird eydür, niçün? Eydür, Ḥaḳ Ta‘ālā buyurmışdur kim: يحبون أن [142a] [1] يحمدوا بما. لم يفعلوا ya‘nī bendelerüm severler ki ögeler ol nesne-y-ile [2] ki işlemezler. Andan soñra otuz yıl ṣubḥ namāzın [3] aḫşam āb-destiyle ḳıldı.

Naḳldur, her vaḳt ki imām, bir mes‘ele [4] müşkil olurdı, ḳırḳ ḫatm Ḳur‘ān oḳurdı, tā andan ol [5] mes‘eleyi ḥall iderdi. Bir gün bir bay kişiye tevāżu‘ itdi, [6] anuñ keffāreti-çün biñ ḫatm Ḳur‘ān oḳudı.

Naḳldur, Ḫalīfe melek- [7] u’l-mevti düşinde gördi, ṣordı ki, benüm ‘ömrüm ne ḳadardur? [8] Meleku’l-mevt beş barmağın işāret itdi. Ḫalīfe uyandı, [9] bu düşden ḳatı ḳorḳdı. Ta‘bīrin çoḳ kişilere ṣordı. [10] Her kişi bir nesne didi, göñli muṭma‘inne olmadı. Ebū Ḥanīfe eydür, [11] bu işāretdür ol nesneye ki Ḥaḳ celle ve ‘alā buyurmışdur ki: [142b] [1] ﴿إن الله عنده علم الساعة وينزل الغيث ويعلم ما في الأرحام وما تدري نفس ماذا تكسب غدا وما [2] تدري نفس بأي أرض [3] تموت إن الله عليم خبير﴾[81] ya‘nī Tañrı Ta‘ālā bilür ki ḳıyāmet [4] ḳaçan olısar ve yağmur ḳaçan yağısar ve ‘avrat ḳarnındağı [5] er midür, ḳız mıdur ve andan ġayrı kimse bilmez ki yarın [6] ne işleyecekdür ve ādeme meleku’l-mevt ḳaçan gelecekdür. Bu nesneleri Allāh’- [7] -dan ġayrı kimse bilmez, didi. Ḫalīfenüñ göñli muṭma‘in oldı. [8] İmāma bir ḳıymetlü ḫil‘at virdi; imām geymedi.

Naḳldur, Yaḥyā [9] bin Mu‘āẕ eydür, resūl-ullāh düşimde gördüm, ṣordum: Yā Resūlallāh [10] seni ḳanda isteyim? Eydür, Ebū Ḥanīfe’nüñ ‘ilmi altunda. Anuñ menāḳıbı [11] vaṣfa ṣığmaz.

Ḥikāyet-i İmām Şāfi‘ī

آن وارث [2] وطريقت آن مفتى أسرار الجي آن مهدي أطوار نامتناهي [1] [143a] آن برهان محبت عم نبي İmām Şāfi‘ī rażiyallāhu ‘anhu. Anı vaṣf itmek [3] ne ḥācet! Ol cemī‘-i kemālātda güneş gibidür. Ferāsetde, kiyāsetde [4] yigāne idi. Mürüvvetde, fütüvvetde ‘Ālī gibi idi. Anuñ kerāmeti, riyāżeti [5] ol ḳadar degüldür ki bu kitāba ṣığa.

---

[81] Lokman 31/34.

On beş yaşında-y-ıdı fetvā [6] virürdi. On üç yıl ḥarem-i Kā'be'de oldı. Çağırurdı kim, her [7] nesne ki ḫāṭırıñuzdadur, ṣoruñ. Meşāyiḫ ve 'ulemā aña su'āl eydürler, [8] cevāb virürdi. Hīç kimse aña i'tiraz idemezdi. İmām Aḥmed-i [9] Ḥanbel ki cihānuñ imāmıydı, üç yüz biñ ḥadīs̱ ḫāṭırında-y-ıdı, [10] Şāfi'ī'nüñ ḳatında şākird idi, ġāşiyesin getürürdi. İmām Aḥmed-i Ḥanbel [11] eydürdi, fıḳhuñ ḳapusı bağlu-y-ıdı, Ḥaḳ Ta'ālā Şāfi'ī'yi sebeb eyledi, [143b] [1] açdı. Ve daḫı İmām Aḥmed-i Ḥanbel didi ki, resūl-ullāh sallalāhu 'aleyhi [2] ve sellem, her yüz yıluñ başında bir er geliser, benüm 'ilmümi ḫalḳa [3] beyān ider, evvelki yüzde 'Ömer bin 'Abdu'l-'Azīz, ikinci yüzde Şāfi'ī'dür.

[4] **Naḳldur,** İmām Şāfi'ī eydür, Resūlullāh'ı düşümde gördüm, eydür: [5] Yā oğlan ne kişisin? Eyitdüm: Senüñ cemā'atından biriyem. Eydür, yaḳın [6] gel. Vardum. Eydür, aġzuñ aç. Açdum. Kendü ağzı yarından aġzumı [7] ṭoldurdı. Eyitdi, yüründi Tañrı'nuñ 'ināyeti senüñ üzerüne [8] olsun. Hemān ki böyle didi, Emīrü'l-Mu'minīn ʿAlī -kerrem-allahu vechehu- [9] gördüm, benümle görüşdi. Yüzügiñi benüm barmağıma geçürdi. Lā-cerem [10] 'Ālī'nüñ 'ilmi aña es̱er itdi.

Naḳldur, İmām Şāfi'ī altı yaşındaydı. [11] Mektebe varurdı. Anası Benī Hāşim ḳızlarundan idi. Ġāyet zāhid-idi. [144a] [1] Her kişi ki emānet alurdı aña ıṣmarlardı. Bir gün iki kişi [2] geldiler. Bir mefreş ḳumaş ḳodılar, eyitdiler: Zinhār ki tā ikimüz bile [3] ḥāżır olmayınca virmeyesin didiler, gitdiler. Üzerine ḫaylī zamān [4] geçdi. Ol birisi geldi, emāneti istedi. Şāfi'ī ol şarṭı [5] unutdı, emāneti virdi. Birḳaç günden daḫı o birisi geldi, emāneti [6] istedi. Eyitdi, emānet yoldaşuñ aldı. Eydür, senüñle şarṭ [7] itmedük mi kim, ikimüz bile olmayınca virmeyesin? Ḫatūn müteḥayyir [8] oldı, beñzi ṣarardı. Şāfi'ī mektebden geldi. Gördi anası [9] ağlar. Şāfi'ī eyitdi: İy aña ne ağlarsın? Anası bu ḥālı didi. [10] İmām ḫaṣmı ḳanı, ben cevāb vireyim? Eydür, uş benem. Eydür, [11] şarṭuñuz bu mıdur ki, ikiñüz bile gelesiz emānetiñüzi alasız? [144b] [1] Eydür, belī. Eyitdi, imdi var anı daḫı getür, emānetiñüzi aluñ. [2] Ol er ḥayrān ḳaldı.

Naḳldur, Hārūnu'r-Reşīd 'avratı Zübeyde [3] Ḫatūn'ıla münāẓara itdiler. Zübeyde Hārūn'a eydür, sen ṭamulıḳsın. [4] Hārūn eydür, eger ben ṭamulıḳ olam sen benden üç ṭalāḳ boş [5] ol didi. Birbirinden ayru oldılar. Zübeyde'yi ġāyet severdi. Cānına [6] od düşdi. 'Ulemāyı, fuḳahāyı cem' itdi; bu mes'eleyi ṣordı. [7] 'Ulemālar eyitdiler, bu bir

mes‘eledür biz bunı ne bilelüm? Hārūn ṭamulıḳ mıdur [8] uçmaḳlıḳ mıdur, birḳaç müddet bu mes‘ele ortada ḳaldı, ‘āciz ḳaldılar. [9] Ol İmām Şāfi‘ī ṭıfl idi. Cemā‘at arasında ṭururdı. [10] Eydür, ben cevāb vireyim. Ḫalḳ eyitdi: Delü misin, cemī‘-i ‘ulemā ‘āciz [11] ḳaldı, sen nice cevāb virürsin? Hārūn eyitdi, ilerü gel, [145a] [1] vir. İmām Şāfi‘ī eyitdi: Sen baña muḥtācsın ben bunda ṭururam, [2] sen taḫt üstinde oturmışsın, nice cevāb vireyim? Cemī‘i [3] ḥayrān ḳaldılar. Hārūn anı taḫt üzerine da‘vet itdi. Di [4] imdi cevāb vir. İmām eydür, hīç ‘ömrüñde bir günāha ḳaṣd [5] idüp daḫı furṣat bulup girü Tañrı’dan ḳorḳup kendüni men‘ [6] itdüñ mi? Hārūn eydür, belī vāḳi‘ oldı. İmām eyitdi, ṭoġrı [7] söyle. Hārūn eyitdi, Tañrı ḥaḳḳı-çun şöyledür. İmām eyitdi, Tañrı [8] ḥaḳḳı-çun şöyledür. İmām eyitdi, imdi ben ḥükm itdüm ki sen [9] cennetlüksin, Zübeyde ‘avratuñdur. ‘Ulemā feryād itdiler, sen bunı [10] ḳandan bilürsin? Delīlüñ nedür? Eyitdi, delīlüm Ḳur‘ān’dur; Ḥaḳ Ta‘ālā [11] buyurur: ﴿وأما من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى [145b] [1] فإن الجنة هي المأوى﴾[82] ya‘nī kim ki ḥażretinden ḳorḳa, nefsi [2] ārzūsından men‘ ide, cennet anuñ ṭuraġıdur. Ol cemī‘-i ḫalḳ [3] ‘acā‘ibe ḳaldılar. Ayaġına düşdiler, eyitdiler, bu oġlanken şöyledür, [4] ulalıcak ne ola? Hārūn on biñ dīnār virdi, bāzāra [5] varmadın cümlesin fuḳarāya virdi.

Naḳldur, İmām Şāfi‘ī [6] eydür: Her ‘ālim ki ‘ilmi bir kişiye ögrede ki ol ‘ilme lāyıḳ ola, [7] eger lāyıġına ögretmese ‘ilme ẓulm itmiş ola. Ve eger ‘ilmi bir [8] kişiden men‘ itse ki ol kişi ‘ilme lāyıḳ ola, ol kişiye [9] ẓulm olmış ola.

Naḳldur, çünki İmām Şāfi‘ī’nüñ vefātı [10] yaḳın geldi, Rabī‘i düşinde gördi, Ādem peyġamber -‘a.m.- [11] ölmiş, ḫalḳ cenāzesine dirilmiş. Bu düşi bu mu‘abbire ṣordı [146a] [1] Eydür, bir ‘ālim vefāt ide ki şimdiki zamānda dünyāda ancılayın [2] ‘ālim yoḳ. Anuñ-çun ki maẓhar-ı ‘ilm Ādem’dür -‘aleyhi’s-selām.- Bundan [3] soñra birḳaç gün geçdi, İmām Şāfi‘ī vefāt itdi [4] ﴿إنا لله وإنا إليه راجعون﴾[83]

---

[82] Nâziat 79/40-41.
[83] Bakara 2/156.

Ḥikāyet-i İmām Aḥmed-i Ḥanbel raḥimehullāh

سيء آخر أول [6] آن نشان عنايت جاودان آن صاحب دولت زمان آن [5] İmām Aḥmed-i Ḥanbel rażiyallāhu ‘anhu. Sünneti cemā‘atuñ [7] şeyḫi idi. Dīn ü devletüñ müstecābü’d-da‘vetiydi.

Naḳldur, [8] Mu‘tezilīler Baġdād’a ġalebe itdiler. İmām Aḥmed’e teklīf [9] itdiler ki āyet-i Ḳur‘ān maḫlūḳdur. Ol dimedi. Anı ḫalīfe [10] sarāyına oḳudılar. İmām pīridi, ġāyet ża‘īf idi. Anuñ [11] mübārek ellerin baġladılar, bir aġaca aṣdılar. Biñ ḳamçı urdılar [146b] [1] sen daḫı Ḳur‘ān’a maḫlūḳ di, diyü. Dimedi. Bu arada ṭonı baġı [2] şişildi. Elleri baġlu-y-ıdı. Havādan iki el indi, ṭonı baġını [3] baġladı. Çünki bu bürhānı gördiler, anı ḳoyıvirdiler.

Naḳldur, [4] bir yigidüñ anası ḫasta oldı. Oġlına eyitdi, var İmām Aḥmed’e [5] eyit ki baña du‘ā itsün. Ol yigit imām ḳapusına geldi. Bir [6] ḳarañuluḳ yirde oturırdı. Ḳapuyı ḳaḳdı. İmām eyitdi, kimdür? [7] Eydür, ḥācetüm vardur. Eyitdi, nedür? Ḥācetini didi. İmām ḳapuyı [8] açdı. Epsem oldı, ṭurdı ġusl itdi, namāza şürū‘ itdi. [9] Ol yigit ḳapuda ṭururdı, bir ḳarı aña ḳonşı idi, ol yigide [10] eydür, sen git kim ol işdedür. Yigit eve geldi gördi, [11] anası ḳapuda ṭurur, eyü olmuş.

Naḳldur, İmām Aḥmed Baġdād’da [147a] [1] olurdı, Baġdād’uñ etmegin yimezdi. Eydürdi ki, bu yiri Emīrü’l-Mū‘minīn [2] ‘Ömer ġāzīlere vaḳf itmişdür, dirdi. Adam gönderürdi, Mūṣıl’dan [3] getürürdi, andan yirdi. Bir oġlı vardı, Ṣāliḥ ‘adlu, İsfahān’dan [4] ḳazī-y-idi. Şöyle zāhid idi kim dāyim oruç ṭutardı. Gicenüñ [5] iki sa‘atını yaturdı, bāḳīsin ‘ibādete ṣarf iderdi. Sarāy[6] ḳapusında evde oturırdı, anuñ-çun ki gicede gündüzde nā-gāh [7] bir kişinüñ ḥāceti ola, anı bulmaya. Bunuñ gibi ḳazī idi. [8] Oġlı Ṣāliḥ Baġdād’a vardı, atasınuñ ḳonşulıġında olurdı. Bir [9] İmām Aḥmed’içün etmek bişürdi. Ḫamīr māyesin Ṣāliḥ evinden [10] aldılar. İmām etmegi gördi, eyitdi: Bu etmegüñ ‘acā‘ib ḳoḳusı var. [11] Eyitdiler, māyesi Ṣāliḥ evindendür. İmām eydür, ol bir yıl ḳazīlıḳ [147b] [1] itmişdür didi, ol etmekden yimedi. Eyitdiler, bu etmegi neyleyelüm? [2] Eyitdi, bir dervīş gele, viresin, diyesiz ki bu etmegüñ unı Aḥmed’üñdür, [3] māyesi Ṣāliḥ’üñdür diyesiz, dilerse ala didi. Ḳırḳ gün dervīş [4] gelmedi, etmek küflendi, Şaṭṭ’a bıraḳdılar. İmām

Aḥmed ṣordı ki, [5] neyledüñüz? Eyitdiler, küflendi, Şaṭṭ'a bıraḳdum didi. Daḫı hergiz [6] Şaṭṭ'dan balıḳ yimedi. Zühdi, vera'ı böyle-y-idi raḥmetullāhi 'aleyhi.

[7] **Ḥikāyet-i Dāvūd-ı Ṭāī**

آن مرد خداي [8] آن عالم حقيقت آن عامل طريقت Dāvūd Ṭāy raḥmetullāhi 'aleyhi. Ġāyet ululardandur. [9] Yigirmi yıl Ebū Ḥanīfe'ye şākirdlik itdi. Ḥabīb-i Dā'ī'nüñ mürīdi [10] idi. Ġālibdi. Ḫalḳa ḳarışmazdı. Bir gün bir dostı Dāvūd'uñ ḳatına [11] geldi, gördi Dāvūd güler. 'Acebe geldi, zīrā güldügi yoġ-ıdı, güldügin [148a] [1] görmemişdi. Ṣordılar ki, yā şeyḫ ne ḥāldur ki gülersin? Eydür: أسقاني [2] البارحة وقت السحر شراب أنس فجعلت اليوم عيدا [3] ya'nī geçen gice baña üns şarābın içürdi, bu gün bayram [4] iderem.

Naḳldur, bir gün Dāvūd etmek yirdi. Bir gebr geçerdi, [5] bir pāresin aña virdi. Ol anı yidi. Ol gice 'avratıyla yatdı. [6] Ma'rūf Kerḫī andandur.

Naḳldur, bir kişi andan naṣīḥat istedi. [7] Dāvūd eydür, işbu dünyāda ol ḳadar işle ki āḫıretde ṭurduġuñ [8] ḳadar saña azıḳ ola.

Naḳldur, bir kişi anda şākird idi. [9] Bir gice düşinde gördi uçar. Eydür, zindāndan şimdi [10] ḫalās oldum. Ol kişi uyandı geldi kim, bu düşi Dāvūd'a [11] diye. Gördi kim vefāt itmiş. Ol gün gökden āvāz geldi kim, Dāvūd-ı [148b] [1] Ṭāyī Ḥaḳ'a ḳavuşdı ﴿إنا لله وإنا إليه راجعون﴾[84]

Ḥikāyet-i Ḥāriṣ-i [2] Muḥāsibī

شيخ عالم [3] آن سيد أوليا آن عمدة أتقيا آن ختم ذو المناقب Ḥāriṣ Muḥāsibī rażiyallāhu 'anhu. Çoḳ taṣnīfleri vardur. [4] Ġāyet himmetlü-y-idi. Kendü vaḳtında Baġdād'a şeyḫü'l-meşāyiḫiydi, ammā [5] Baṣra'dan idi. Baġdād'da vefāt itdi. Anuñ vücūdına hergiz [6] şübhelü ṭa'ām girmezdi. Eger sehvle bu şübhelü ṭa'āma elin uzada [7] bir ṭamarı ḳururdı, andan bilürdi ki şübhelüdür yimezdi.

Cüneyd eydür: [8] Bir gün Ḥāriṣ geçerdi, bildüm ki açdur, eyitdüm: Gel varalum evümüzde [9] nesne var-ısa yiyelüm. Geldük, evde nesne bulunmadı. Bir dükkāndan [10] ṭa'ām getürmişler anı buldum ḳatına iletdüm, didüm ki yi. Eli [11] ṭutmaz oldı, hezār

---

[84] Bakara 2/156.

zaḥmet-ile bir loḳma aġzına ḳodı, ne ḳadar ki [149a] [1] cehd itdi yudamadı. Aġzından girü bıraḳdı. Soñra aña ṣordum ki [2] ol ne idi? Eydür, benüm bunuñ gibi ḥālum vardur. Ḥaḳ Ta‘ālā şübhelü [3] ṭa‘āmdan beni ṣaḳlar. Hemān ki ol ṭa‘āmı getürdüñ ṭamarum [4] ḳurudı. Ammā sizden utandum, fikr itdüm ki, bunlaruñ ṭa‘āmı şübhelü [5] ola mı didüm, aġzuma aldum. Her çend ki cehd itdüm yudamadum. [6] Ol ḳandan gelmiẕdi, didi. Eyitdüm, bir ḳabīlemüz dükkānuñdan getürmişler. [7] Ḥāriẟ eyitdi, gele bu gün bizüm odamuza varalum. Varduḳ. [8] Bir pāre ḳurı etmegi var imiş, getürdi yidük. Eydür, eger [9] dervīşlere ṭa‘ām virseñ bunuñ gibi vir.

Naḳldur, bir kişi andan [10] naṣīḥat iltimās itdi. Eyitdi, on ḫaṣleti ‘ādet idin: [11] Biri oldur ki hīç Tañrı’ya and içme, ne yalana ne girçege. [149b] [1] İkinci yalan söyleme, ne ciddle ne sehvle. Üçünci va‘deye [2] ḫilāf itme belki hīç va‘de itme. Dördünci hīç kimseye [3] du‘ā itme, eger saña ẓulm itse. Beşünci hīç kişiye la‘net dime [4] ve kimseyi incitme. Altıncı hīç kişinüñ küfrüne, nifāḳına ṭanuḳluḳ [5] virme. Yidinci ‘ayālunı hīç Tañrı’dan ġayrı kimseye ıṣmarlama. [6] Ṭoḳuzuncı ḫalḳdan ṭama‘uñı kes. Onuncı her kim ki görürseñ [7] kendüñden yigrek bilesin.

Ḥikāyet-i Süleymān Dārānī

[8] حاقاني [9] آن درياي أناي وقت مطهر لطف عهد آن معرفة Süleymān Dārānī rażiyallāhu ‘anhu. Yigāne-yi vaḳt ve laṭīfe-yi [10] ‘ahd idi. Luṭfundan aña reyḥānu’l-ḳulūb dirler.

Naḳldur, [11] Süleymān eydürdi ki: Tañrı’dan şöyle ḳorḳuñ ki raḥmetinden [150a] [1] ümīẕ kesmeyesiz. Ve daḫı eydür, ġayretden ‘ilm artar, tefekkürden ḫavf [2] artar. Her kişi ki ṣıdḳ-ıla bir ma‘ṣiyeti terk ide, Ḥaḳ Ta‘ālā ol [3] ma‘ṣiyet muḥabbetin anuñ göñlinden giderür. Ve daḫı eydür, bir [4] yoḫsul ki bir nesne bulmaya, bir āh ide, ol āh bay kişinüñ [5] ‘ibādetünden yigrekdür. Ve daḫı didi ki, her nesne ḳābīni vardur; cennetüñ [6] ḳābīni vardur. Cennetüñ ḳābīni dünyānuñ üç ṭalāḳıdur dirdi. Raḥimehullāh.

[7] Ḥikāyet-i Ḥātem-i Aṣam

آن حاكم كرم [8] آن زاهد زمانه آن عابد يكانه Ḥātem-i Aṣam rażiyallāhu ‘anhu. Belḫ meşāyiḫlerünüñ [9] ulularından idi. Şaḳīḳ’üñ mürīdi idi. Riyāżetde, edebde [10] ve ṣıdḳda ḥaddı yoġ-ıdı.

Naḳldur, bir gün Ḥātem mürīdlerüne ṣordı kim, [11] hīç bilüriñüz var mıdur kim baña bir görklü kişi eydesiz? Biri eydür, [150b] [1]fülān mürīdüñ niçe kez ġazāya vardı. Eydür, ol bir [2] ġāzī kişi ola. Baña bir iş yaramış kişi gerek. [3] Biri daḫı eydür, fülān mürīdiñüz çoḳ mālı terk itdi. [4] Ol bir saḫī kişiye ola. Baña bir gereklü kişi gerek. Biri daḫı [5] eyitdi, fülān kişi yayan ḥacca vardı. Eydür, bir kişi [6] ola. Baña bir gereklü kişi gerek. Eyitdiler, imdi biz bilmezüz [7] Gereklü kişi, Tañrı'dan ġayrı kimseden ḳorḳmaya ve Tañrı'dan [8] ġayrıdan ümīẕ ṭutmaya.

Naḳldur, bir gün Ḥātem va'ẓında [9] münācāt itdi, eyitdi: İlāhī, bu meclisimüzde fāsıḳlar ve bed- [10] -baḫtlar var. İlāhī, cemī'imüze sen raḥmet eyle, didi. [11] Ol meclisde bir kişi vardı, her gice bir ḳabri açardı, [151a] [1] kefen ṣoyardı. Ol gice girü vardı, bir ḳabri açdı. [2] Bir āvāz işitdi ki, bu gün Ḥātem meclisinde yarlıġanduñ, girü[3] işüñe mi geldüñ? Hemān ol dem tevbe itdi.

Naḳldur, [4] Ḥātem eydür, 'ömrüñüz hebā yirde geçürmeñ kim ḳıyāmet [5] yaḳındur, ġāfil ṭurmañ, didi. Ġazāya gider oldı, [6] 'avratına eyitdi: Saña ne ḳadar nafaḳa ḳoyayım? 'Avrat daḫı [7] ġāyet ṣāliḥa idi, eydür, ol ḳadar ki 'ömrüm ta'yīn [8] idesin. Ḥātem eydür, 'ömrüñ benüm elümde degüldür. 'Avrat [9] eydür: Rızḳum daḫı senüñ elüñde degüldür. Pes Ḥātem gitdi, [10] ḳonşularından bir 'avrat ṣordı kim, Ḥātem senüñ-çün ne ḳodı? [11] Eydür, Ḥātem daḫı bizüm gibi bir ḳısmet yiyicidür. Ol gitdi, [151b] [1] ḳısmet virici gitmedi, ḥāżırdur.

Naḳldur, Ḥātem çün Baġdād'a [2] vardı, Ḫalīfe'ye ḫaber itdiler. Anı oḳutdı, içerü girdi.[3] Eyitdi, e's-selāmu 'aleyküm yā zāhid. Ḫalīfe eyitdi, ben zāhid [4] degülem, zāhid sensin. Bu memleket benüm ḥükmümdedür. Ḥātem [5] eyitdi, Ḥaḳ Ta'ālā ﴿قل متاع الدنيا قليل﴾[85] didi. Ya'nī dünyānuñ [6] metā'ı azacuḳdur. İmdi sen dünyāya meşġūlsın, pes [7] az nesneye rāżīsın. Pes az nesneye rāżī olan zāhid ola. Ben [8] dünyāya, āḫırete rāżī degülem nice zāhid olam, didi.

---

[85] Nisâ 4/77.

Ḥikāyet-i [9] Süheyl bin ‘Abdullāh

درياي حقيقت آن مهدي داه رهبري [10] آن در سباح طريقت آن غواص Süheyl bin [11] ‘Abdullāh rażiyallāhu ‘anhu. Bu ṭā‘ifenüñ ulularındandur. Kendü [152a] [1] zamānuñda ḥaḳīḳatda naẓīri yoġ-ıdı. Anuñ fażā‘ili, ‘ināyeti [2] çoḳdur. Anuñ ḥaḳḳında dimişler ki, şerī‘at-ıla ḥaḳīḳatı ol cem‘ [3] itdi. Ẕe’n-nūn-ı Mıṣrī’nüñ mürīdi idi. Ol dāyim ṭufūliyyet [4] zamānından berü ṣāḥib-ḥāldı. Eydürdi, ol dem ki Ḥaḳ Ta‘ālā [5] su‘āl itdi ki: ﴿ألست بربكم﴾[86] Ben daḫı cevāb virdüm, belī didüm. [6] Anı bilürem ve anam ḳarnında-y-iken ḥālı bilürem.

Naḳldur, ‘Abdullāh [7] eydür, on iki yaşumda-y-ıdum, bir vāḳı‘a gördüm. Meşāyiḫlere [8] ‘ulemālara ‘arż eyledüm, hīç kimse ḥall eylemediler. Baṣra’da [9] meşāyiḫ çoḳdur, var anlara ṣor didiler. Vardum Baṣra’da [10] birḳaç müddet Ḥabīb bin Ḥamza ḳatında ṭurdum, ol ḥal [11] itdi, çoḳ fā‘ideler gördüm, girü şehre geldüm.

Naḳldur, [152b] [1] bir yılda bir aḳçalıḳ arpa unı alurdı, bir yıla degin anuñla geçirdi. [2] Ol mertebeye irüşdi ki, yitmiş günde bir kez nesne yirdi. Evvelde [3] çoḳ nesnesi vardı. Hemīn ki bu ḥāla vāḳi‘ oldı, her [4] nesnesi ki vardur, biraz kāġıda yazdı, ḫalḳı cem‘ itdi, eyitdi, [5] her biriñüz bir kāġıd aluñ. Her birinüñ kāġıdına ne yazılu-y-ıdı, aña [6] virürdi. Minnet daḫı iderdi ki, beni bunda ḫalāṣ itdiñüz. [7] Andan soñra Ḥicāz’a ‘azm itdi. Nefsine eyitdi: Yā nefs [8] bilürsin ki öldüm, nesnem ḳalmadı benden ayruḳ nesne tevaḳḳu‘ [9] itme. Hemīn ki Kūfe’ye vardı, nefsi eyitdi, bunda gelince [10] senden dilemedüm, şimdi baña etmek, bir pāre balıḳ vir, Ka‘be’ye [11] degin daḫı nesne istemeyem. Geldi şehirde bir beẕir-ḫānda [153a] [1] gördi bir deve baġlu-y-ıdı, anuñla beẕir çıḳarırlardı. Ṣordı ki, [2] bu deveye ne virürsin? Didiler ki, iki aḳça. Eyitdi, deveyi çeziñ, [3] ben çekeyim, baña bir aḳça viriñüz. Şöyle itdiler. Aḫşam oldı [4] Etmekle balıġa virdi, nefsine didi, yā nefs her vaḳt ki [5] benden nesne istersin seni ḥayvān gibi işlediserem, didi.

[6] **Naḳldur,** ‘Abdullāh eydür, ‘ulemā üç ṭā‘ifedür: Biri ‘ulemā-yı [7] ẓāhirdür ve ẓāhir ‘ilm-i ẓāhir, ehl-i ẓāhire dirler. Biri [8] ‘ulemā-yı bāṭındur, ‘ilm-i bāṭın bāṭını ehl-i

---

[86] A’raf 7/172.

bāṭına dirler. [9] Ve biri daḫı bir ʻālimdür ki ol ʻilim anuñla ḥaḳḳuñ arasındadur, [10] ol ʻilmi hīç dimeye. Ve daḫı didi, cāhilluḳdan ulu [11] maʻṣiyyet yoḳdur. Ve daḫı eydürdi ki, Ḥaḳ Taʻālā ʻarşdan [153b] [1] ferşe degin müʻmin ḳuluñ göñlinden ʻazīzrek nesne yaratmamışam. [2] Anuñçün ki maʻrifet ʻazīzdür, anuñ yiri bendelerün yiridür, [3] maʻrifetullāh anda ṣıġar. Pes andan ʻazīz yir olmaya. Ve [4] daḫı dirdi ki, hīç gün yoḳdur illā Ḥaḳ Taʻālā ḳullarına [5] nidā ḳılur, eydür, yā inṣāfsız bendelerüm ben sizi ẕikr iderem, [6] siz beni ẕikr itmezsiz. Ben sizi kendüme daʻvet iderem, [7] siz ġayrı kişilere varursız. Ve daḫı eydür, belāları ben [8] sizden defʻ iderem, siz anuñ ʻivażı niçe günāhlar idersiz. [9] Yā ādem oġlı, yarın benüm ḳatıma gelesiz, ol vaḳt ne [10] ʻöẕür bulasız.

Ḥikāyet-i Maʻrūf-ı Kerḫī

آن قطب شيخ [1] [154a] نسيم وصال آن محرم حريم جلال آن عارف أسرار [11] الآخر آن همدم جرخي آن معروف كرخي رحمة الله عليه Maʻrūf-ı Kerḫī raḥmetullāhi ʻaleyhi.[2] Kendü zamānuñda pīş ḳadem idi. Üns maḳāmında, şevḳ maḳāmında [3] ġāyet kemālde idi. Atası gebr idi. Mektebe virdiler. Keşīş [4] eyitdi: Eyit, ﴿ثالث ثلاثة﴾[87] Ol eyitdi: ابتدي لا بل هو الله الواحد [5] Her çend ki keşīş eydürdi, Tañrı üçdür, ol eydürdi, [6] ḥāşā ve kellā. Çoḳ dögdi, dimedi. Andan ḳaçdı. ʻĀlī bin Mūsā’ [7] -r-Rıżā elinde Müslimān oldı. Evine geldi, ḳapuyı ḳaḳdı. [8] Atası didi, kimdür? Eydür, benem. Eyitdiler, ḳangı dīndesin? Eydür, [9] Muḥammed resūl-ullāh dīnindeyin. Ḳapu açdılar, içerü girdi. Atası anası [10] daḫı Müslimān oldı. Andan çoḳ riyāżet çekdi. Dāvūd-ı Ṭāyi’ye [11] vardı. Ol ḳadar zaḥmet çekdi ki müşārun-ileyh oldı.

Naḳldur, [154b] [1] Muḥammed bin Manṣūr eydür, bir gün Baġdād’a Maʻrūf’uñ ḳatına [2] vardum. Gördüm yüzinde bir yara var, ben eyitdüm, yā şeyḫ dün [3] daḫı senüñ ḳatıñda-y-ıdum yüziñüzde yara yoġ-ıdı, bu nedendür? [4] Eydür, bir nesne ki senüñ andan fā’ideñ yoḳdur niçün ṣorarsın? [5] Didüm Tañrı ḥaḳḳı-çun eyit, bu nedür? Eydür, dün ḫāṭırum diledi ki [6] Kaʻbe’yi bir ṭavāf idem. Vardum ṭavāf itdüm. Vardum Zemzem’den [7] ṣu içem, yüzüm dīvāra toḳundı, bu nişān oldur.

---

[87] Mâide 5/73.

Naḳldur, [8] Ma'rūf eydür, velīnüñ üç nişānı vardur: Biri oldur ki [9] anuñ fikr ve endīşesi Tañrı ola -celle ve 'alā-. Ve daḫı ḳarārı [10] ārāmı Tañrı'çun ola. Ve daḫı didi ki: Ḥaḳ Ta'ālā çünki bir ḳula [11] ḫayır virmek dileye 'amel ḳapusın açar, söz ḳapusın aña [155a] [1] bağlar. Eger bir kişiye şer virmek dileye 'amel ḳapusın bağlaya, [2] söz ḳapusın aça.

Ḥikāyet, Serī-i Saḳaṭī eydür, Ma'rūf'ı [3] düşümde gördüm, Tañrı'nuñ 'arşı altında ḥayrān ve medhūşdur. [4] Ḥaḳ Ta'ālā feriştelerine ṣordı ki bu ne kişidür? Eyitdiler, sen [5] 'ālimsin. Ḥażret-i 'izzet buyurur ki bu Ma'rūf'dur, benüm muḥabbetümde [6] şöyle ḥayrāndur beni görmeyince kendüye gelmeye.

Ḥikāyet-i [7] Serī-i Saḳaṭī

Serī-i Saḳaṭī جبروت آن لقطه بي نقطى [8] آن سالك حضرت ملكوت آن شاهد عزت raḥmetullāhi 'aleyhi. [9] Ehl-i taṣavvufuñ imāmıydı. Eṣnāf-ı bī-naẓīr idi. Derdüñ [10] ve 'ışḳuñ deñizi idi. Rumūzda işāretde nihāyeti yoġ-ıdı. 'Irāḳ'uñ [11] meşāyiḫi eks̱er eks̱er anuñ mürīdi idi. Cüneyd eydürdi, Serī [155b] [1] toḳsan yaşundaydı. Hergiz anuñ arḳası döşekde yatmadı. Her [2] gün bir gözgüye baḳardı, ṣordılar ki, gözüñgüye ne çoḳ baḳarsın? [3] Ḳorḳaram günāhdan yüzüm ḳarara.

Naḳldur, Şeyḫ Cüneyd eydür: [4] Bir gice sırrum taḳāżā itdi ki mescide varam. Vardum mescidüñ [5] ḳapusında bir heybetlü kişi gördüm, ḳorḳdum. Eyitdi: Yā Cüneyd benden [6] ḳorḳmazduñ. Didüm, sen kimsin, didi, İblīs'em. Hemān ki ben fikrüñe [7] düşdüm, Tañrı'dan ġāfil olduñ, beni görmekden ġāfil olduñ. [8] Beni görmekden murāduñ nedür? Eyitdüm, dilerem ki saña ṣoram, evliyāya [9] ẓafer bulur mısın? Didi, yoḳ. Didüm, niçün? Eydür, anuñçun ki çün [10] dilerem ki anları dünyā-y-ıla aldayam, 'uḳbāya ḳaçarlar, eger 'uḳbāyla [11] aldayam mevlāya ḳaçarlar. Benüm Ḫudāvend'e yolum yoḳdur. Eyitdüm, [156a] [1] çünki anlara ẓafer bulmazsın, anları görür misin? Eydür, görürem. Va- [2] -ḳta ki vecdde ve semā'da olalar, gördüm anları didi, nā-bedīd oldı. [3] Mescide girdüm, bucaḳda Serī gördüm, başını dizi üstine ḳomış. [4] Başın ḳaldurdı, eydür, ol Tañrı'nuñ düşmānı yalan söyler, ol [5] ṭā'ife andan 'azīzrekdür, anları Cebrā'il görecekde Şeyṭān mı [6] gösterür?

Naḳldur, Serī bir gice Ya‘ḳūb peyġamberi düşinde gördi. [7] Eyitdi: Yā Ya‘ḳūb bu ne şūr şerdür, Yusuf'uñ ḥüsni-çün cihānı [8] ṭoldurmışsın? Eger ḥaḳḳı dilerseñ Yusuf sözinden geç. Bir [9] āvāz işitdi ki, ey Serī göñlini ṣaḳla ki Yusuf'uñ cemālin göresin. [10] Ol cemāli aña gösterdiler, bir kez na‘ra urdı uṣṣı gitdi. [11] Düşdi ḫaberi olmadı. Çünki ‘aḳlı geldi, didiler, bu ol [156b] [1] kişinüñ sarāyıdur ki bizüm ‘āşıḳlarumūzı melāmet ide.

Ḥikāyet-i [2] Aḥmed-i Ḫażreviyye

صاحب نتوا سخى [3] آن جوان مرد زاده آن باك باز دركاه آن Aḥmed Ḫıżreviyye-yi Belḫī rażiyallāhu ‘anhu. Ḫorāsān [4] meşāyiḫinüñ mu‘abbirleriydi. Riyāżetde, kerāmetde bī-naẓīr idi. [5] Biñ mürīdi var-ıdı, cümlesi deñiz üstinde yürürlerdi, [6] havāda uçarlardı. Ḥātem-i Aṣam'uñ mürīdi Ebū Ḥafṣ'a ṣordılar ki, [7] bu ṭabaḳada meşāyiḫden kimi gördüñ ki her bābda kāmil ola? [8] Eydür, Aḥmed-i Ḫażraviyye'den ġayrı ‘ālī himmetlü kişi görmedüm. [9] Ebū Ḥafṣ eydür, Aḥmed olmasa fütüvvet olmazdı, mürüvvet [10] olmazdı. Aḥmed sipāhī ṭonı geyerdi. Ve daḫı Fāṭıma ki anuñ [11] ‘avratıydı, ṭarīḳatda yigāne-y-idi. Belḫ beginüñ ḳızı idi. [157a] [1] Tevbe itdi, Aḥmed'e gönderdi ki, beni atamdan dile. Ḳabūl itmedi. [2] Girü ādem gönderdi, Aḥmed ben seni merdāne kişi ṣanurdum, [3] yol gösterici ṣanurdum, yol kesici bilmezdüm. Pes Aḥmed ādem [4] gönderdi, atasından diledi. Teberrük içün anı Aḥmed'e {vi} [5] virdiler. Fāṭıma dünyāyı küllī terk itdi. ‘Uzlet iḫtiyār [6] itdi. Aḥmed'ile her bābda muvāfıḳdı. Aḥmed Sulṭān Bāyezīd'i[7] görmege vardı. Hemīn ki Bāyezīd'üñ ḳatına girdiler, Fāṭıma [8] yüzin açdı, Bāyezīd'e küstāḫ söylerdi. Aḥmed ġayret [9] itdi, eyitdi, yā Fāṭıma Bāyezīd'e ne küstāḫ söyledüñ? Fāṭıma [10] eydür, benüm tabī‘atımuñ maḥremesi Bāyezīd ṭarīḳatumuñ maḥremidür. [11] Ben senden havāya irişdüm, Bāyezīd'den Ḫudā'ya irişdüm. [157b] [1] Bunuñ delīli oldur ki, ol benüm ṣoḥbetümden müstaġnīdür, [2] sen benüm ṣoḥbetimden muḥtācsın.

Naḳldur, bir gice evine [3] uġradı girdi, üç dört kez evin aradı, nesne bulımadı. [4] Nevmīd olup durdı ki gide, Aḥmed eydür, nevmīd gitme, [5] destide ṣu vardur, āb-dest al, bu gice birḳaç rek‘at [6] namāz ḳıl, nevmīd ḳalmayasın. Uġrı āb-dest aldı, namāz [7] ḳıldı. Çünki ṣabāḥ oldı, bir kişi geldi, biñ dīnār [8] Aḥmed'e getürdi. Şeyḫ ol aḳçayı aña virdi, eyitdi, [9] bu gice Tañrı'ya ‘ibādet itdüñ, beni saña gönderdi. Uġrı [10] eydür, bu gice

tevbesiz ‘ibādet itdüm bu ḳadar kerem [11] ‘ināyet itdi, eger dervīş iḫlāṣ birle tevbe idem [158a] [1] daḫı neler ola diyü tevbe itdi.

Naḳldur, bir dervīş [2] Aḥmed’e ḳonuḳ oldı. Ol gice şeyḫ yitmiş mūm [3] yaḳdı. Ol dervīş eyitdi: Taṣavvuf tekellüfle nice [4] cem‘ olur? Şeyḫ eyitdi, yā dervīş ṭur, ḳanġısı tekellüfdür,[5] söyündür. Ṣabāḥa degin zaḥmet çekdi, bir mūmı söyündüremedi.

[6] Ḥikāyet-i Yaḥyā bin Mu‘āẕ

خلائق آن مريد مراد [7] آن ناطق حقايق آن واعظ Yaḥyā bin Mu‘āẕ rażiyallāhu ‘anhu. [8] Ġāyet ḫulḳ ehli idi. Bastı ġālib idi. Laṭīf-i maḥż [9] idi. Ṣāḥib-taṣnīf idi.

Naḳldur, meşāyiḫ dimişlerdür ki, [10] Tañrı Ta‘ālā’nuñ iki Yaḥyā’sı vardur, biri enbiyādadur, biri [11] evliyādadur. Yaḥyā bin Zekeriyyā ḫavfda bī-ḥadd idi.

[158b] [1] **Naḳldur,** dāyim eydürdi, bu dünyā meleku’l-mevtsiz bir pūla [2] degmez, zīrā kim dostı dosta ḳavuşdurıcıdur. Ve daḫı eydürdi, [3] Ḥaḳ Ta‘ālā baña ḳıyāmet güninde ṣora kim, yā Yaḥyā ne dilersin? [4] Ben diyem ki, İlāhī, beni ṭamuya göndür, buyur benümçün bir [5] oddan sarāyperde ḳuralar, ol sarāyperde içinde [6] bir taḫt ḳurulur, ben anuñ üzerine oturam, baña ıṣmarlayasın ki [7] ‘āşıḳı yandurmayam, zīrā ki biñ kerre yanmışdur. Ve [8] daḫı eydürdi ki: Eger ki sen Tañrı’dan ḳorḳarsın cemī‘-i [9] ‘ālem senden ḳorḳar, eger ki sen Tañrı’dan ḳorḳmayasın [10] cemī‘-i ‘ālemden sen ḳorḳasın. Ve daḫı sen ki Tañrı [11] işine meşġūl olasın ḫalḳ daḫı senüñ işüñe meşġūl [159a] [1] olur. Ve daḫı her kişi ki Tañrı seve, nefsini düşmān ṭuta, [2] belādan emīn ola. Ve daḫı zühd üç ḥarfdur: zī, hī, [3] dāl. Zī’den murād ziyneti terk itmekdür. Hī’den murād hevāyı [4] terk itmekdür. Dāl’dan murād dünyāyı terk itmekdür.

Naḳldur, [5] Yaḥyā’dan ṣordılar ki nice bilelüm ki Tañrı bizden rāżī [6] ola? Her kişi ki Tañrı’dan rāżī ola, Tañrı daḫı andan [7] rāżī ola.

Naḳldur, Yaḥyā’nuñ bir ḳardaşı var-ıdı. Mekke’de [8] mücāvir oldı. Yaḥyā’ya bir biti göndürdi ki, üç murādum [9] var-ıdı, ikisi müyesser oldı, biri ḳaldı. Du‘ā it ki [10] anı daḫı Ḥaḳ Ta‘ālā müyesser ide. Murādum oldı kim, Tañrı [11] Ta‘ālā bir ‘azīz yire ilede kim cemī‘-i yirden ‘azīz ola, [159b] [1] uş Ka‘be müyesser oldı. Ve bir murādum oldı kim,

baña bir muvāfıḳ [2] ḫidmet-kār vire. Virdi. Bir murādum oldur ki, ölmeden evvel seni [3] görem. Anı daḫı Tañrı vire. Yaḥyā cevābında yazdı ki [4] ol bir ki didün, Tañrı’dan bir yir diledüm ki cemī‘-i yirlerüñ [5] ‘azīzi ola, şöyle eyit ki, eyü kişi olasın, her yirde ki [6] dilersin ol yir Ādem’le müşerrefdür ammā degildür. Ve daḫı dilegüñ [7] olmış ki, Tañrı bir eyü ḫidmet-kār vire. Ey miskīn [8] gerek ki sen Tañrı’ya ḫidmet idesin, ḫidmet-kār maḫdūmlıḳ [9] istese Fir‘avn ola. İmdi ḫidmet-kāruñ işi ḫidmetdür. [10] Ve daḫı dimişsin ki murādum seni görmekdür. Sen şöyle eyit: [11] Murāduñ Tañrı, eger murāduñ Tañrı olaydı beni hīç añmazduñ. [160a] [1] Bu dergāhda oġul ḳurbān iderler, ḳardaş ne olısar. [2] Eger Ḥaḳ’ı bilmiş olasın, ben arada neylerem? Eger [3] Ḥaḳ’ı bilmemiş olasın, beni bilmekden saña ne fā‘ide.

[4] **Ḥikāyet-i Şāh Şucā‘-i Kirmānī**

آن مخلص بي صفت آن نور جراغ روحاني [5] آن صديق معرفت Şāh Şucā‘-i Kirmānī [6] raḥmetullāhi ‘aleyhi. Kendü ‘ahdına pīşvā-y-ıdı. Ṭarīḳatda, ḥaḳīḳatda [7] bī-naẓīr idi. Anuñ ferāseti ḫaṭā düşmedi. Pādişāh- [8] -zāde idi. Ṣāḥib-taṣnīf idi. Bir kitābı vardur, [9] adı Mir‘ātu’l-Ḥükemā, naẓīri yoḳdur. Ol ḳabā geyerdi. [10] Çün Nişābūr’a geldi, Ebū Ḥafṣ Ḥaddād anı gördi, [11] didi ki, bu ḳabā nedür? Eyitdi: Ol nesne ki ‘abāda [160b] [1] isterdük, ḳabāda bulduḳ, didi.

Naḳldur, Şāh-ı Şucā‘ ḳırḳ [2] yıl hergiz uyumadı. Hemīn ki uyuḳısı gelürdi, bir pāre [3] ṭuzı ṣoḳardı. Gözleri ṭolu ḳan olmış-ıdı. Bu ḳırḳ [4] yıl içinde uyanuḳla isterdi. O gicede gördi, [5] selām virdi, eyitdi: İlāhī seni uyanıḳ isterdüm, uyḳuda [6] buldum. Ḥażret-i ‘İzzet celle ve ‘alā eyitdi: İy Şāh-ı Şucā‘ [7] ol uyanıḳlıḳ berekātında şimdi gördüñ. Andan soñra [8] her yirde ki varurdı, bir yaṣduḳ ḳordı yaturdı, eyitdi, ola ki [9] bir ancılayın düş görem.

Naḳldur, Şāh Şucā‘a Allāh Ta‘ālā [10] bir ‘ayāl virdi. Gögsünde yeşil ḫaṭṭ-ıla Allāh Ta‘ālā adı [11] yazılu-y-ıdı. Hemīn ki yigit oldı, vardı rebāb [161a] [1] çalmaḳ ögrendi. Dāyim çalardı.

Naḳldur, gezerdi, ḫūb āvāzla [2] eydürdi, aġlardı. Bir gice ḫārābātdan çıḳdı rebāb çalar, [3] eydürdi. Bir ‘avrat döşeginden çıḳdı geldi ki anuñ [4] āvāzın diñleye. Eri uyandı,

‘avratuñ göremedi. İstemege [5] vardı, ol ḥālı gördi. Eydür: Yā yigit daḫı vaḳt olmadı mı ki [6] tevbe idesin? Bu söz aña es̱er itdi, eyitdi, vaḳtıdur. [7] Hemān yaḳasın çāk itdi, rebābun ṣıdı, ġusül itdi. [8] Vardı bir evde ḳırḳ gün oturdı, hīç nesne yimedi, [9] uyumadı. Ol isim ki gögsinde yazılu-y-ıdı müsemmāsı oldı. [10] Ḳırḳ günden soñra sefer itdi. Şāh Şucā‘ eyitdi: [11] Her nesne ki bize ḳırḳ yılda virdiler, bu oğlana [161b] [1] ḳırḳ günde virdiler.

Naḳldur, Şāh Şucā‘’uñ Yaḥyā bin [2] Mu‘āẕ’la aralarında dostluḳ var-ıdı. Bir gün ikisi bir şehirde [3] cem‘ oldılar. Şāh Şucā‘ Yaḥyā’nuñ meclisine varmazdı. Aña [4] ṣordı, Yaḥyā’nuñ va‘ẓına niçün gelmezsin? Eyitdi, [5] maṣlaḥatdur ki varavuz. İttifāḳ bir gün bir yirde oturdı ki,[6] gizlü yirde. Yaḥyā anı görmedi, hemīn ki Yaḥyā başladı ki söyleye, [7] nefesi bağlandı, bir kelime söz ḫāṭırına gelmedi ki söyleye. Bildi, [8] eyitdi: Yā cemā‘at bu gün bunda bir kişi vardur, benüm ne ḥaddum [9] vardur ki anuñ ḳatında söz söyleyem. Şāh eyitdi, dimedüm mi ki [10] benüm bunda gelmegüm maṣlaḥat degüldür.

Naḳldur, Ḫ˘āce [11] ‘Ālī Şāh Şucā‘uñ türbesin beklerdi. Her kim gelürdi, [162a] [1] aña ṭa‘ām virürdi. Bir gün ṭa‘ām ḥāżır itmişdi, hīç [2] kimse gelmedi. Eyitdi: İlāhī bir ḳonuḳ vir, anuñla ṭa‘ām [3] yiyelüm. Nā-gāh bir itçügez içerü girdi. Ḫ˘āce ‘Ālī anı [4] ḳodı. Şāhuñ türbesinden bir āvāz geldi kim, ḳonuḳ istersin, [5] virürüz, girü ḳovarsın. Bunı kim işitdi, çıḳdı ḥayrān olup [6] maḥallelerde gezerdi. Ol an ki buldı bir yirde yaturdı, aldı [7] vardı ṭa‘ām ḳatına ḳodı. Ol itcegez hīç baḳmadı, [8] yimedi, yiründen deprenmedi. Ḫ˘āce ġāyet ḫacīl oldı. İstiġfār [9] itdi, dülbendin aşağa idüp itden ‘öẕür diledi, eyitdi, [10] tevbe itdüm. İt eyitdi, eyü varduñ, sen ḳonuḳ ister isen [11] bir göz iste ki göresin. Eger şāhuñ ḫāṭırı olmasa [162b] [1] şimdi ḥālıñı görürdüñ, didi.

Ḥikāyet-i Ḥüseyin bin Yusuf

كونين قطب وقت جهان [3] آن آفتاب بنهاني آن در ظلمات آب زندكاني آن شاهباز [2]

Ḥüseyin bin Yusuf raḥmetullāhi ‘aleyhi. [4] Meşāyiḫ-i kibārdandur. Evliyā-yı muḳaddemdendür. Envā‘-ı ‘ulūm ve kemālde [5] ve ma‘ārif-i esrārda bī-naẓīr Ẕe’n-nūn-ı }Mıṣrī’nüñ mürīdi idi. [6] Ġāyet ‘ömri uzun idi. Çoḳ meşāyiḫ görmişdi. Ebū [7] Sa‘īd Ḫarrā’nuñ yoldaşı idi. Anuñ evvelki ḥālı oldı kim ‘Arab’da [8] bir köye irişdi. Bir

cemā‘at-ıla Yusuf’un ġāyet ḫūb ḥüsni [9] var-ıdı. Ol obanuñ beginüñ ḳızı anı severdi. Nā-gāh [10] ol ḳız furṣat buldı, Yusuf’uñ üstüne düşdi. Yusuf [11] ditredi, ṭurdı ḳaçdı, bir obaya düşdi. Başını dizi üstüne [163a] [1] ḳodı, uyudı. Düşinde gördi ki, bir yirde ṭurur, anuñ gibi [2] bir daḫı görmemişdi. Bir cemā‘at yeşil ṭonlular bir yir içinde cem‘ [3] olmışlar. Bir taḫt üstinde bir pādişāh oturur. Yusuf Ḥüseyin ilerü [4] vardı, cemā‘at aña ta‘ẓīm itdiler. Ṣordı ki, siz ne kişisiz? [5] Eyitdiler, biz ferişteleruz ve daḫı taḫt üstindeki Yusuf peyġamber [6] ‘aleyhi’s-selāmdur. Yusuf bin Ḥüseyin’üñ ziyāretine gider. {Yusuf [7] bin Ḥüseyin’üñ ziyāretine gider.} Bunı işitdi, aġlamaḳ ṭutdı. [8] Ben kim olam ki Ḥaḳ’uñ peyġamberi benüm ziyāretime gele. Bu fikirde-y-idüm, [9] Yusuf peyġamber taḫtdan aşaġa indi, beni ḳuçdı, kendü taḫtına [10] ḳodı. Didüm, yā nebiyyallāh ben ne gedāyam ki benüm gibi kişiye bu ḳadar [11] luṭf idersin? Yusuf peyġamber ‘aleyhi’s-selām, ol dem ki [163b] [1] ol ‘Arab’uñ ḳızı geldi senüñ üstüñe düşdi, sen anuñ [2] ḥüsnine baḳmaduñ, kendüñi Tañrı’ya ıṣmarladuñ, Tañrı Ta‘ālā baña [3] tecellī eyledi. Eyitdi: Yā Yusuf sen ol Yusuf’sın ki, [4] ḳaṣd itdüñ, andan soñra def‘ itdüñ, bu ol Yusuf’dur ki [5] ḳaṣd itmedi, ḳaçdı, beni bu ferişteleriyle senüñ ziyāretine [6] gönderdi. Bu zamānuñ şeyḫü’l-vaḳtı Ẕe’n-nūn-ı Mıṣrī’dür, Tañrı [7] a‘ẓamını bilür, anda var, anı kesb it. Yusuf bin Ḥüseyin [8] düşinden uyandı. Ḳarārı ḳalmadı, Mıṣır’a vardı. Ẕe’n-nūn’uñ [9] mescidine vardı, selām itdi. Ẕe’n-nūn cevāb virdi. Yusuf [10] bir yıl ol mescidde bir bucaḳda oturdı. Zehresi olmadı ki [11] Ẕe’n-nūn’a bir kelime ṣora. Bir yıldan soñra Ẕe’n-nūn didi, [164a] [1] bu yigit ne yirlüdür? Eyitdi, Rey şehründenem. Bir yıl daḫı [2] geçdi, daḫı nesne söylemedi. Yusuf şöyle ol bucaḳda[3] oturdı. Bir yıldan soñra girü Ẕe’n-nūn ṣordı, bu yigit [4] neye gelmişdür? Eyitdi, sizi ziyāret itmege gelmişdür. Bir [5] yıl daḫı ṭınmadı. Girü ṣordı ki, ḥācetüñ nedür? Eyitdi, [6] dilerem baña ism-i a‘ẓam ögredesin. Bir yıl daḫı ṭınmadı. [7] Bir yıldan soñra, aġacdan bir çanaḳ aġzı örtülü, Yusuf’a [8] virdi. Eyitdi: Ṭur git Nīl’den geç, fülān yirde bir şeyḫ [9] vardur, bu çanaġı aña vir, her nesne ki saña ögrede, ögren. [10] Yusuf çanaġı aldı, Nīl’e degin vardı. Ol çanaḳ ḥareket [11] itdi. Çanaġı açdı ki göre ne var. Çanaḳ içinde bir şıçan [164b] [1] var-ıdı, çıḳdı gitdi. Ol dem Yusuf ḥayrān ḳaldı ki bu ne sırdur? [2] Ol şeyḫ ḳatına vardı. Yusuf çanaġı şeyḫe virdi. Meger [3] Ẕe’n-nūn’dan ism-i a‘ẓam ögrenmegi dilemişsin. Diledüm. Şeyḫ eyitdi, [4] Ẕe’n-nūn senüñ ṣabırsızlıġıñı saña

gösterdi, eyitdi, sen bir ṣıçan [5] ṣaḳlayamazsın Tañrı'nuñ ism-i a'ẓamını nice ṣaḳlarsın? Yusuf ḫacīl [6] oldı, girü Ẕe'n-nūn'uñ mescidine vardı. Ẕe'n-nūn eyitdi, dün [7] gice Tañrı ḥażretinden yidi kez icāzet diledüm ki saña ism-i [8] a'ẓam ögredem, destūr virmediler. Eyitdi: İşbu işiyle tecribe [9] it. İtdüm, şöyle oldı: Girü vilāyetiñe var didi. Eyitdüm, baña [10] bir naṣīḥat it. Ẕe'n-nūn eyitdi, üç vaṣiyet ideyim: Biri [11] ulu, biri orta, biri kiçi. Ulu vaṣiyet budur ki, her nesne ki [165a] [1] oḳumış ve yazmışsın küllīsin unut, ola ki ḥicāblaruñ gide. [2] Yusuf eyitdi, bunı idemezem. Orta budur ki, unudasın, [3] adumı hīç kişiye dimeyesin. Bunı daḫı idemezem. Kiçi [4] vaṣiyet budur ki, naṣīḥatı ḫalḳdan dirīġ ṭutmayasın. [5] Ḫalḳa Ḫālıḳ'a da'vet idesin, ol şarṭ-ıla, ḫalḳı [6] ortada görmeyesin. Bunı ideyim. Andan gitdi, Rey'e vardı. [7] Ḫalḳa naṣīḥata meşġūl oldı. Taḥḳīḳde şöyle mübālaġa [8] iderdi ki anı Zındıḳ'a nisbet itdiler. Melāmetiyye ṭarīḳın [9] iḫtiyār itdi.

Ḥikāyet-i Ebū Ḥafṣ-ı Ḥaddād

آن صادق عاشق آن سلطان قطب أوتاد [10] آن عابد زاهد Ebū [11] Ḥafṣ-ı Ḥaddād rażiyallāhu 'anhu. Meşāyiḫüñ sulṭānıydı. [165b] [1] Ḫalḳuñ ḫalīfesiydi. 'Os̱mān-ı Ḫayrī anuñ mürīdidür. [2] Aḥmed-i Ḫażraviyye anuñ yoldaşıdur. Şāh Şucā'-i Kirmān'dan [3] anuñ ziyāretine vardı, anuñla Baġdād'a vardı. Anuñ [4] ibtidā ḥālı oldı kim, bir ḳız severdi, ṣabr u ḳarārı ḳalmamışdı. [5] Aña didiler ki, Nişābūr'da bir Cuhūd vardur, cāẕūdur, saña [6] bir tedbīr meger andan ola. Ebū Ḥafṣ anuñ ḳatına [7] vardı, ḥālını aña bildürdi. Cuhūd eyitdi, ḳırḳ gün [8] namāz ḳılma, Tañrı'nuñ adın dime, hīç ḫayır niyet göñlüñe [9] getürme, ḳırḳ günden soñra Cuhūd ol ṭılsımı itdi. [10] Bu iş olmadı. Eyitdi, elbette senden bir eyü olmadı, [11] elbette olsa gerekdi. Ebū Ḥafṣ eyitdi, hīç bilmezem ki [166a] [1] bu günlerde bir eyü iş itmiş olam. Meger yolda geçerken [2] bir ṭaşçuġazı yoldan giderdüm, tā kimsenüñ ayaġına [3] toḳunmaya. Cuhūd eyitdi, incidme ol Tañrı'yı kim bu ḳadarca ḫayırla [4] seni bunca günāhlardan ṣaḳladı. Bu söz Ebū Ḥafṣ'uñ içine [5] düşdi. Ol Cuhūd'uñ elin aldı, tevbe itdi. Yine demürciligine [6] meşġūl oldı. Kendü sırrını ḫalḳdan pinhān itdi. Her gün [7] bir dīnār kesbi vardı, anı dervīşlere nafaḳa virürdi. Ol [8] vecden alurdı, anı ifṭār iderdi. Bir gün bir kişi bāzārda [9] bu āyeti oḳudı ki: ﴿وبدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون﴾[88] [10] ya'nī Tañrı'dan anlar āşikāre oldı, ol nesne ki anı ṣanmazlardı. [11] Göñli dilegine meşġūl

---

[88] Zümer 39/47.

oldı. Hemān ki bunı işitdi kendünden [166b] [1] gitdi. Ḳısaç yirine eliñi oda ṣoḳdı, şākirdlerine çaġırdı kim, [2] vuruñ. Eyitdiler, çünki demür eridi ne vuralum? Bir na‘ra [3] çaġırdı, demüri yire bıraḳdı. Dükkānını yaġmalatdı. Dünyāyı [4] terk itdi, riyāẓete meşġūl oldı.

Naḳldur, bir gün bir [5] köpriden geçerdi, bir Türk'i gördi ki aġlar çaġurur. Ebū Ḥafṣ didi, [6] saña n'oldı? Eydür, cihānda māl ve milketden bir eşegüm var-ıdı, [7] ol daḫı bu köpriden aşaġa düşdi, belürsiz oldı. Şeyḫ [8] andan ṣordı, eyitdi: İlāhī, ‘izzüñ ḥaḳḳı-çun bundan gitmezem [9] tā bunuñ eşegini virmeyince. Ol dem eşegi ṣudan çıḳdı, [10] geldi.

Naḳldur, Ebū Ḥafṣ ḥacca ‘azm itdi, yārenleri [11] eyitdiler, biz Baġdād'a varmazuz, ümmīdür ‘Arabī bilmez, ‘ayb [167a] [1] olısar. Hemīn ki Baġdād'a vardılar, Şeyḫ Cüneyd'üñ mürīdleri [2] aña ḳarşu vardılar. Anlaruñla faṣīḥ ‘Arabī söyleşmege başladı. [3] Mürīdleri ‘acebelediler. Ve daḫı eydürdi ki, bir kişi nesne baġışlaya [4] ‘ivażın istemeye erdür, eger baġışlaya ‘ivażın isteye [5] yarum erdür. Ve eger bir nesne dileyeler, virmeye, ol kişi [6] nekesdür, anı ādem ṣanmañuz.

Naḳldur,bir kişi andan naṣīḥat [7] istedi. Eyitdi, bir ḳapuya mülāzım ol ki tā saña dükeli [8] ḳapular açıla ve daḫı bir ḫ˘āceye mülāzım ol ki cümle ḫ˘āceler [9] saña mülāzım ola.

Ḥikāyet-i Manṣūr-ı ‘Ammār

سعتا آن قدرة تقوا آن مشهور أسرار [10] آن سابق اره Manṣūr-ı ‘Ammār [11] rażiyallāhu ‘anhu. Mev‘iẓede ‘ālī kelimātı var-ıdı. Envā‘-ı [167b] [1] ‘ulūmda kāmil-idi. Merve'den idi. Baṣra'da muḳīm oldı. [2] Tevbesinüñ sebebi oldı kim bir kāġıd buldı üstünde yazıluydı kim: [3] بسم الله الرحمن الرحيم anı yirden götürdi. Bir arı yir üstünde [4] ḳomaḳ istedi, bulımadı. Aġzına ḳoydı. Gice düşinde [5] gördi, eyitdiler, ol ruḳ‘aya ḥür yazduḳ, daḫı saña ḥikmet [6] ḳapuların açduḳ. Andan soñra ‘ilme ḥikmete meşġūl oldı.

[7] **Naḳldur,** bir yigit fesāda meşġūl oldı, ḳulına dört akça [8] virdi ki, bize nuḳul getür. Ḳul giderken Manṣūr'uñ meclisine [9] uġradı, eyitdi: Bu meclis ḫ˘ācemüñ meclisinden yigrekdür didi. [10] Bu meclise geldi. Manṣūr meclisde eyitdi, her ki baña dört akça [11] vire, aña dört du‘ā iderem. Ḳul eyitdi, hīç bundan yig nesne [168a] [1] yoḳdur

ki bu dört aḳçayı virdi. Manṣūr eyitdi, ne ḥācet dilersin? [2] Ḳul eyitdi, evvel anı dilerem ki baña āzādlıḳ vire. İkinci anı [3] dilerem ki ḫ˘āceme tevbe vire. Üçünci anı dilerem ki Tañrı bu dört [4] aḳçanuñ ʿivażun vire. Dördünci ḥācet budur ki Tañrı taʿālā [5] baña ve saña ve bu cemāʿata raḥmet eyleye. Manṣūr duʿā itdi. Ḳul [6] eve geldi. Ḫ˘ācesi eyitdi, ne çoḳ eglendüñ, bārī ne getürdüñ? [7] Eydür, ol dört aḳçanuñ ʿivażı saña dört duʿā getürdüm. [8] Eyitdi, nice duʿā? Ḳul ḥikāyeti didi. Ḫoca eyitdi: Tañrı [9] ṭanuḳ olsun ki seni āzād itdüm ve daḫı tevbe itdüm ve daḫı [10] ol dört aḳçanuñ ʿivażı saña dört yüz aḳça virdüm. [11] Ammā dördünci benüm elümde degül. Gice yatdı, düşinde Ḥażret-i [168b] [1] ʿİzzet eydür: Ey ḫ˘āce ol nesne ki senüñ elünde-y-idi itdüñ, [2] ol ki baña ıṣmarladun ben daḫı ideyim.

Naḳldur, Hārūnu'r-Reşīd [3] Manṣūr ʿAmmār'a eyitdi, saña bir suʿāl iderem, mühlet daḫı virürem. [4] Ne vaḳt cevāb virürsen vir. Ṣordı kim, dünyāda ḫalḳuñ [5] ʿālimi ḳangısıdur? Manṣūr çıḳdı, fi'l-ḥāl girü döndi. Eyitdi, ḫalḳuñ [6] ʿālimi oldur ki Tañrı'nuñ ṭāʿatına meşġūl ola, Tañrı'dan ḳorḳa [7] ve cāhil oldur ki Tañrı'ya ʿāṣī ola.

Naḳldur, Manṣūr bir gün [8] vaʿẓ iderdi. Bir kişi bir ruḳʿaya yazdı ki: وغير تقي يأمر الناس بالتقوى طيب يداوي الناس وهو مريض [9] Yaʿnī [10] bir kişi ki müttekī degüldür ḫalḳı taḳvāya ilter, ol ṭabībe beñzer ki [11] ḫalḳa devā ider ammā kendi ṣayrudur. Bu beyiti oḳudı. [169a] [1] Gördi çoḳ aġladı. Andan soñra eyitdi: İy kişi sen [2] benüm sözümle ʿamel it ki saña fāʾidedür, daḫı benüm ʿamelüme [3] baḳma ki ol saña ziyāndur.

Naḳldur, meşāyiḫden bir kişi Manṣūr'ı [4] düşinde gördi, ṣordı ki, Ḥaḳ Taʿālā senüñle neyledi? Eydür, [5] beni oḳudı, eyitdi, Manṣūr sen misin? Didüm, belī. Eyitdi, [6] sen ol kişi misin ki ḫalḳı zühde daʿvet iderdüñ, sen zāhid [7] degüldüñ? İlāhī eyledür ammā her vaḳt meclis dutardum, ḥamda [8] s̱enāya meşġūl olurdum, andan soñra ḫalḳa naṣīḥat [9] iderdüm. Ḥaḳ Taʿālā didi, صدقته Pes ferişteler buyurdı, [10] bir minber ḳurdılar. Eyitdi, çıḳ imdi bunda daḫı ḥamd ve s̱enā [11] it, şöyle ki yirde iderdüñ: اللهم ارض عنه وعنا

[169b] [1] Ḥikāyet-i Aḥmed ʿĀṣım-ı Anṭākī

آن مجاهد أمل عهد آن مقدس عالم باكي [2] آن مبارز جد وجهد Aḥmed bin ʿĀṣım-ı Anṭākī. [3] Ḳadīm meşāyiḫdendür. ʿUlūm-ı ẓāhirde ve ʿulūm-ı bāṭında bī-naẓīr [4] idi.

‘Ömri ġāyet uzun-ıdı. Çoḳ meşāyiẖ görmiş-idi. Ebū [5] Süleymān Dārānī aña: Cāsūsu’l-ḳudsu’l-ḳulūb, dirdi. Anuñ [6] çoḳ laṭīf kelimātları vardur.

Naḳldur, bir kişi aña ṣordı ki, [7] sen Tañrı’ya müştāḳ mısın? Eyitdi, yoḳ. Anuñçun ki ārzū ġāyiblere [8] olur, ol ẖod ḥāżırdur. Ve daẖı aña ṣordılar, ma‘rifet ne [9] nesnedür? Eydür, ma‘rifetüñ üç derecesi vardur: Evvel [10] is̱bāt-ı vaḥdāniyyetdür. İkinci göñlini münḳaṭı‘ itmekdür mā- [11] -sivā‘llāh’dan. Üçünci ‘ibārete ṣıġmaz, didi. Ve daẖı didiler ki, [170a] [1] muḥabbetüñ ‘alāmeti nedür? Eydür, odur ki ‘ibādeti az, tefekküri [2] çoḳ ola, dāyim epsem ola. Muṣībetle ġuṣṣalu olmaya, [3] ni‘metle şāẕ olmaya ve kimseden ḳorḳmaya ve kimseye ümīẕ dutmaya. [4] Ve daẖı ṣordılar ki, ẖavfla recānuñ ‘alāmeti ṭalebdür. Her kim [5] ṣāḥib-recā ola, ṭaleb olmaya, yalancıdur; her kim ṣāḥib- [6] -ẖavf ola, ḳaçmaġı olmaya, yalancıdur. Ve daẖı ne vaḳt ki ṣıdḳ [7] ehliyle oturasın sen de ṣıdḳ-ıla ol, zīrā ki anlar göñüllerüñ [8] cāsūslarıdur. Sizüñ göñlüñüze gireler çıḳalar, siz bilmezsiz. Ve daẖı [9] iẖlāṣ oldur ki, bir ‘amel-i ṣāliḥ ki idesin dilemeyesin ki anuñla [10] ögilesin yā ol ‘amelüñ sebebiyle saña ḥürmet ideler didi.

[11] **Ḥikāyet-i Şeyẖ Cüneyd-i Baġdādī**

آن [2] آن قطب بالاستحقاق آن منبع أسرار آن مرجع أنوار [1] [170b] آن شيخ على الإطلاق سبق برد استادي Şeyẖ Cüneyd Baġdādī raḥimehullāh. ‘Ālemde [3] ulu şeyẖ idi. Fünūn-i ‘ilmde kāmil-idi. Uṣūl ve fürū‘da [4] müftī idi. Evvelden āẖıra maḳbūl-ıdı. İmāmetine ve şeyẖlıġına [5] cemī‘-i ẖalḳ muḳtedā idi. Hīç kimse anuñ ẓāhirine bāṭınına [6] i‘tirāż itmedi. Ol ṭā‘ife aña lisānu’l-ḳulūb dirlerdi [7] ve daẖı ṭāvūsu’l-‘ulemā dirlerdi ve daẖı sulṭānu’l-muḥaḳḳıḳīn dirlerdi. [8] Ve şerī‘atda ve ṭarīḳatda, vera‘da ve zühdde, ‘ışḳda mis̱li yoġ-ıdı. [9] Eks̱er meşāyiẖüñ ẖırḳası aña varurdı. Ṭarīḳatda ḥaḳīḳatda [10] meşhūr idi. Taṣnīfleri vardur. Ol kişi ki ‘ilm-i taḥḳīḳ [11] āşikāre itdi, Serī-yi Saḳaṭī’nüñ yigeniydi, mürīdiydi. Serī’ye [171a] [1] ṣordılar ki mürīd mertebesi şeyẖ mertebesinden yuḳaru olur mı? [2] Eyitdi, ẓāhirdür ki bu Cüneyd’üñ mertebesi benüm mertebemden çoḳ [3] yücedür. Cüneyd’üñ ẓāhiri, bāṭını, derdi, ‘ışḳı birdür. Anuñ evvel [4] ḥālı daẖı oġlanken edeblü-y-idi ve ṭālibdi. Fehm ve idrāḳı [5] ġāyet tīz idi.

Naḳldur, bir gün mektebden geldi, gördi ki [6] atası aġlar, eyitdi, yā baba niçün aġlarsın? Bu gün zekātdan[7] birḳaç aḳça Serī'ye gönderdüm, ḳabūl itmedi. Cemī'-i 'ömrümi [8] żāyi' itmişin. Bir nesne ḥāṣıl itdüm ṣanurdum, anı ḫod [9] Tañrı'nuñ dostları ḳabūl itmezlerimiş. Cüneyd eyitdi, getür [10] ben aña vireyim. Aldı geldi, Serī'nüñ ḳapusın ḳaḳdı. [11] Serī eyitdi, kimdür? Eyitdi, Cüneyd. Tīz ḳapuyı açdı. İçerü [171b] [1] girdi, eyitdi, ey ṭayı bu zekāt aḳçasın niçün almaduñ? Ḳabūl [2] it. Serī eyitdi, almazam. Cüneyd eyitdi, ol Tañrı ḥaḳḳı-ıçun ki [3] fażl itmişdür, daḫı atamla 'adl itmişdür, alasın. Serī,[4] benümle nice fażl itdi, yā atañ-ıla nice 'adl itdi? Eyitdi: [5] Senüñle fażl itdi ki, seni faḳīr itdi, daḫı iḫtiyār virdi; [6] dilerseñ alasın, dilemezseñ almayasın. Atamla 'adl itdi ki, [7] oldur ki anı dünyā ehli eyledi, dilerse vire, dilemezse virmeye. [8] Ḥaḳḳullāhdur virmek gerek. Serī'ye bu söz ġāyet ḫoş geldi. [9] Eydür: Oġul aḳçadan öñden seni ḳabūl itdüm. Aña cān içinde [10] yir eyledi, ol aḳçayı daḫı aldı anuñ ḫāṭırı-ıçun.

Naḳldur, [11] Cüneyd yidi yaşında-y-ıdı, Serī'yle Ḥicāz'a vardı. Ka'be'de [172a] [1] dervīşler arasında bir baḥs̱ oldı şükürden. Dört yüz dervīş [2] ḥāżır-ıdı, her biri bir ḳavl didiler. Serī Cüneyd'e eyitdi, yā oġlan [3] sen daḫı ne dirsin? Şükür nedür? Cüneyd biraz vaḳt başın aşaġa [4] ṣaldı, yine ḳaldurdı, eydür, şükr oldur ki Tañrı Ta'ālā virdügi [5] ni'metle aña 'āṣī olmaya, anuñ ni'metini muṣībete sermāye itmeyesin, [6] maḥallına ṣarf idesin. Çünki bu cevābı virdi, ol dört yüz [7] dervīş taḥsīn itdiler, bundan yig cevāb olmaya. Serī eydür: [8] Yā oġul bunı ḳandan getürdüñ? Eyitdi, senüñ berekātuñdur.

Girü[9] Baġdād'a geldiler. Sırça ṣatardı, her gün dükkāna varurdı, bir perde [10] arduna geçerdi, dört yüz rek'at namāz ḳılurdı. Niçe müddet eyle [11] geçdi, soñra dükkānı terk itdi. Serī'nüñ işigi öñünde bir evcügez[172b] [1] var-ıdı, anda vardı 'ibādete meşġūl oldı. Ol mertebeye irişdi kim [2] Ḥaḳ'dan ġayrı hīçbir nesne ḫāṭırından geçmezdi. Ḳırḳ yıl [3] bu ṭarīḳ-ıla 'ibādet itdi. Otuz yıl yatsu āb-destiyle ṣabāḥ namāzın [4] ḳıldı.

Naḳldur, Cüneyd eydür, ḳırḳ yıl 'ibādet itdüm, şöyle [5] ẓann itdüm ki Ḥaḳ'a irişdüm, fi'l-ḥāl hātifden āvāz geldi kim [6] iy Cüneyd vaḳt oldı ki saña zünnāruñı gösterem. Çünki [7] anı işitdüm, didüm İlāhī Cüneyd'üñ günāhı nedür? Eyitdi ki, bundan [8] ulu günāh olmaya ki tā sen varasın, ser-be-ser günāhsın. Cüneyd [9] āh itdi, didi ki: من لم يكن للوصال أهلا فكل إحسانه ذنوب [10] Pes Cüneyd dāyim ol evde otururdı. Gicelerde Allāh

Allāh, [11] dirdi. Çünki Cüneyd ol mertebeye irişdi kim āvāresi ʻālemde [173a] [1] meşhūr oldı. Ṣāḥib-ġarażlar ḫalīfe didiler, bu kişinüñ söziyle [2] ḫalḳ fitneye vardı, anuñ ḥaḳḳında bir fikir itmek gerek. Ḫalīfe [3] eyitdi: Ḥüccetsüz biz anı menʻ idemezüz. Ḫalīfenüñ bir cāriyesi [4] var-ıdı, on biñ mis̱ḳāl altuna alınmışdı, ol zamānda andan [5] ṣāḥib-cemāl yoġ-ıdı. Ḥüsnde bir bedr-ay gibi-y-idi. Ḫalīfe [6] anı şöyle severdi ki, bir laḥẓa onsuz olmazdı. Buyurdı, anı [7] bezediler cevherlü ziynetleriyle altunlu ṭonlarıyla. Aña ḫalīfe eyitdi: [8] Var, bī-tekellüf Cüneyd'üñ ḫalvetine gir. Kendüñi bu ziynetleriyle aña [9] ʻarż it, eyit ki, kimesnem yoḳdur, işde görürsin mālum çoḳ, [10] ʻālemde göñlümi gezdürmişem, saña iʻtiḳād getürmişem. Tevaḳḳuʻum oldur ki [11] beni nikāḥlanasın, daḫı senüñ berekātuñda ben daḫı āḫıret işine [173b] [1] meşġūl olam, göñlüm dünyā işinden ṭutuldı. Bunuñ gibi sözleriyle [2] ġāyet cehd it, didi. Bir ḫādim ḳoşdı, gönderdi. Cāriye, [3] Cüneyd'üñ ḳatına vardı oturdı, yüzin açdı. Cüneyd iḫtiyār- [4] -suz yüzüne baḳdı. Ol cemālı, ol ziyneti gördi, başın aşaġa [5] eyledi. Cāriye ol ögretdükleri sözleri ol ḳadar söyledi [6] aġladı ki ḥaddan geçdi. Nā-gāh Cüneyd başın ḳaldurdı, cāriyeye [7] baḳdı, bir āh itdi. Ḳaravaş ol dem cān teslīm ḳıldı. Ḫādim [8] bu ḥālı vardı ḫalīfeye ḫaber virdi. Ḫalīfenüñ cānına od [9] düşdi, ol işe peşīmān oldı. Eyitdi, her kişi ki Ḥaḳ [10] erenleriyle böyle ide, nā-çar görmeyecek nesneleri göre. Ṭurı [11] geldi, şeyḫ Cüneyd'üñ ḳatına vardı. Cüneyd'e eyitdi: Yā şeyḫ [174a] [1] nice göñlinden geldi kim ancılayın ḥūrī ṣıfatluyı öldürürsin? [2] Cüneyd eyitdi, yā Emīrü'l-Muʻminīn senüñ şefḳatuñ ḫalḳ üzerine [3] şöyle midür ki ḳırḳ yıllıḳ riyāżetimi yire viresin, ben arada yanam? [4] İtme, itmesinler didi. Andan soñra āvāzı ʻālemi ṭutdı.

[5] **Naḳldur,** eyitdi, benüm ṭarīḳum eri oldur ki Tañrı'nuñ kitābını [6] ṣaġ eline ala ve peyġamberüñ sünnetini ṣol eline ala, bu iki [7] şemʻuñ aydıñlıġıyla yürüye. Daḫı ne şübhe ḳapusına düşe ve ne [8] bidʻat çuḳurına düşe. Ve daḫı eyitdi on yıl göñlüm [9] ṣaḳladum, on yıl daḫı göñlüm beni ṣaḳladı. Ammā şimdi yigirmi [10] yıldur ki benüm göñlümden ḫaberüm yoḳ, göñlümüñ benden ḫaberi [11] yoḳdur, didi.

Naḳldur, Cüneyd dānişmendler ṭonı gibi ṭon geyerdi. [174b] [1] Eyitdiler, niçün fuḳarā muraḳḳaʻı geymezsin? Eydür, eger bilsem ki muraḳḳaʻ-ıla [2] iş biter, oddan

demürden ṭon geyerdüm. Ammā sırruma her sa‘at nidā [3] iderler ki: ليس الاعتبار بالخرقة إنما الاعتبار بالحرفة

Naḳldur, [4] Ser-i Manṭıḳī, Cüneyd’e didi ki: Minbere çıḳmaḳ gereksin, ḫalḳa naṣīḥat [5] itmek gereksin. Cüneyd tereddüd eyledi, şeyḫ öñünde minbere çıḳmaḳ [6] edebsüzlikdür, didi. Tā bir gice Resūl-ullāh’u -ṣallalāhu ‘aleyhi ve selem- düşinde gördi, [7] eyitdi, minbere çıḳ, ḫalḳa naṣīḥat it. Ṭurdı ki vara, bu düşi [8] Seri’ye diye. Serī gördi ḳapuda ṭurur, eyitdi, sözümüz ḳabūl [9] itmedüñ, imdi şimdi senüñ sözüñ ‘ālemlerüñ necātına sebebdür. [10] Şimdi Resūl-ullāh buyurdı, meşġūl ol. Cüneyd ḳabūl itdi. Ol [11] men‘ itdügine istiġfār itdi. Seri’ye ṣordı ki, sen neden bildüñ? [175a] [1] Eyitdi, Resūl-ullāh düşümde gördüm ve Tañrı Ta‘ālā’yı düşümde gördüm. [2] Eyitdi: Resūl gönderdüm ki Cüneyd minbere çıḳa. Pes, Cüneyd [3] minbere çıḳdı, mübālaġa ḫalḳ cem‘ oldı. Cüneyd eyitdi, eger[4] ḳırḳ kişiden artuḳ ola, size daḫı söylemezüz. Ḳırḳ kişi geldi, [5] bir meclis itdi. On sekiz kişi cān virdi, yigirmi ikisi [6] kendünden gitdiler. Geldiler, arḳalarına götürdiler evlerine iletdiler.

Naḳldur, [7] ekābirden birisi Resūl-ullāh’ı düşinde gördi oturur. Bir kişi istiftā’ [8] getürdi, Cüneyd daḫı anda idi. Resūl-ullāh işāret itdi ki, [9] Cüneyd’e virdi. Düşi gören eydür: Yā Resūlallāh, sen bundasın, [10] fetvāyı Cüneyd’e mi virelüm? Eyitdi, her peyġamber dükeli ümmetine nice [11] faḫr iderse, ben Cüneyd’e yaluñuz ol ḳadar faḫr iderem didi.

[175b] [1] **Naḳldur,** bir gün Cüneyd göñlini yavı ḳılmışdı. Eyitdi: İlāhī, [2] göñlümi girü vir. Bir āvāz geldi kim, yā Cüneyd göñlüñi biz alduḳ [3] ki bizüm olasın, sen dilersin ki ayruḳlara ḳalasın.

Naḳldur, bir kez [4] Ṭūr-ı Sīnā’da Bāyezīd vecdde-y-idi, raḳṣ iderlerdi. Bir keşīş [5] ıraḳdan anları gördi, eyitdi: Tañrı’çun baña cevāb virün. [6] Ẕevḳ ve istiġrāḳ ġāyetinden aña baḳmadılar. Hemīn ki semā’ sākin oldı, [7] yārenlerden biri dir ki, bir keşīş çağırdı ki Tañrı’çun baña cevāb [8] virüñ. Şeyḫ eṣḥābıyla ol keşīşüñ ḳatına vardılar. Keşīş ṣavma‘a- [9] -sından çıḳdı ṣordı ki, uluñuz ḳanġıdur? Şeyḫi gösterdiler. [10] Keşīş şeyḫe ṣordı ki: Bu ne mezhebdür, ne ṭarīḳdür ki, siz idersiz? [11] Bu semā‘ ‘āmm mıdur, yoḫsa hemān bu

ṭā'ifeye maḫṣūṣdur. Şeyḫ [176a] [1] eyitdi, bu ṭarīḳa maḫṣūṣdur, bu ṭā'ife ki ṣūfīlerdür. Keşīş eyitdi, [2] elüñi vir ki liḳāya irişem. Şeyḫüñ elin ṭutdı, eyitdi: أشهد أن [3] لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله didi. [4] Andan eyitdi: İncīl'de şöyle ki Muḥammed'üñ ümmetinüñ ḫāṣları semā'da [5] ḥareket iderler, ol şarṭla ki dünyādan münḳaṭı' olmuş olalar. İmdi [6] bu cemā'at ümmet-i Muḥammed'üñ ḫāṣlarıdur.

Naḳldur, bir kez Cüneyd'üñ ayağı [7] ağrıdı, Fātiḥa oḳudı, üfürdi. Hātifden āvāz geldi kim, utanmaz mısın, [8] bizüm adumuz ayağuña ṣarf idersin, didiler.

Naḳldur, bir gün Cüneyd [9] zārī ḳılup ağlardı. Şiblī ṣordı ki, niçünağlarsın? Eydür, eger [10] dostuñ belāsı bir ejderhā ola, ol kişi ki kendüyi bir loḳmaya eyleye, [11] anuñ ağzına ben gireydüm. İllā belā budur ki, senüñ ol ḳadar ḳulluğuñ [176b] [1] bu ḳadar ki bizüm belāmuzı çeke-bilesin didiler.

Naḳldur, bir kişi Cüneyd'e [2] ṣordı ki, göñül ne vaḳt ḫoş olur? Didi, ol vaḳt ki dost [3] göñül içinde ola.

Naḳldur, bir gün mescidde bir kişi ṭururdı, [4] nesne diledi. Cüneyd'üñ ḫāṭırından geçdi ki bu kişi ṣağdur, yigitdür, ḳuvvetlüdür, [5] niçün ḫorluḳ çeküp nesne diler? Dervīş gitdi. Cüneyd gice düşinde [6] gördi ki, bir kişi bir sini bir boğça-y-ıla örtülü Cüneyd'üñ öñine ḳodı, eyitdi, [7] yi. Cüneyd örtüsin götürdi, gördi ki ol dünki dervīş ölmiş, sinide [8] anuñ etidür ki dirler. Cüneyd eydür, bildüm ki ol dervīş ġaybet itdüm, oldur ki [9] baña 'itāb iderler. Ṭurdum anı istemege vardum, Şaṭṭ kenārında oturmış, [10] ol tereler ṣu üstinde gelür, alur yir. Hemīn ki beni gördi, didi: [11] İy Cüneyd tevbe it, ol nesne ki benüm ḥaḳḳumda fikr itdüñ idi. Tevbe [177a] [1] itdi. ﴿و هو يقبل التوبة عن عباده ويأخذ الصدقات﴾[89] Bundan [2] soñra göñlüñi ṣaḳın, didi.

Naḳldur, Cüneyd'üñ bir mürīdi var-ıdı, [3] Baṣra'da bir gün ḫalvetinde bir günāh ḫāṭırından geçdi. Āyīneye baḳdı, yüzi [4] {yüzi} ḳapḳara oldı, ḥayrān ḳaldı. Her ne ḳadar ki cehd itdi, çāre olmadı. [5] Üç gün ḫalḳa görünmedi, şöyle ḳaldı. Andan soñra oyum oyum [6] ağarmağa başladı, tā ki hep ağardı. Nā-gāh bir kişi ḳapusını açdı, [7] aña bir biti virdi, eyitdi, bunı Şeyḫ Cüneyd gönderdi, didi. Aldı [8] gördi yazmış kim Tañrı Ta'ālā

[89] Tevbe 9/104.

ḥużūrında niçün edebsüzlik idersin. [9] Bu gün üç gündür zaḥmet çekerem ki tā yüzüñ aġarınca.

Naḳldur, [10] Cüneyd'üñ sekiz mürīdi var-ıdı, ġāyetde ḫāṣlardan idi. Her nesne ki [11] Cüneyd'üñ ḫāṭırından geçdi, anlar anı eydürlerdi. Ol mürīdlerün ḫāṭırından [177b] [1] şöyle geçdi ki, ġazāya varalar. Bir gün Cüneyd buyurdı kim, ayaḳḳabları [2] getürüñ, ġazāya varuruz. Ol sekiz kişi vardılar, Cüneyd'le kāfire [3] irişdiler. Ṣaflar düzüldi, ṣavaşa meşġūl oldılar. Bir mürīd meydāna [4] vardı, şehīd oldı. Cüneyd gördi havāda ṭoḳuz maḥāfa var, [5] bu şehīdüñ cānını bir maḥāfaya ḳodılar. Aldılar, gitdiler. Mürīdüñ biri [6] daḫı meydāna girdi, şehīd oldı. Anı daḫı bir maḥāfaya ḳodılar. Aldılar, [7] gitdiler. Sekizi daḫı bu resme oldı. Havāda bir maḥāfa ḳaldı. Şeyḫ [8] eyitdi, ne ṭururam, bu bir maḥāfa ḫod benümdür, didi. Meydāna girdi,[9] nā-gāh bir kāfir yigidi geldi, eydür, yā şeyḫ zaḥmet çekme ol maḥāfa [10] benümdür, sen girü Baġdād'a var. Ol ḫalḳa irşād it. Döndi, [11] ammā şimdi baña irşād it, didi. Īmān 'arż ḳıldı, Müslimān oldı. [178a] [1] Döndi meydāna vardı, sekiz kāfir öldürdi. Anı daḫı şehīd itdiler [2] Anuñ cānını daḫı ol bir maḥāfaya ḳodılar, 'alā-yı 'illiyyīne iletdiler.

[3] Cüneyd eyitdi: Tañrı'y-ıla bende arasında dört deñiz vardur, ol [4] deñizleri geçmek gerekdür ki bende Ḥaḳ'a irişe. Bir deñiz dünyā, anuñ gemisi [5] zühddür. İkinci deñiz ḫalḳdur, anuñ gemisi 'uzletdür. Üçünci deñiz şeyṭāndur, [6] anuñ gemisi şeyṭānı düşmān ṭutmaḳdur. Dördünci ārzūdur, anuñ gemisi [7] muḫālif itmekdür. Ve daḫı eydür ki, her göz ki Ḥaḳ Ta'ālānuñ ḳudretine [8] baḳmaya, görmemek yigrekdür ve her dil ki Ḥaḳ'uñ ẕikrine meşġūl olmaya, [9] dilsüz olmaḳ yigrekdür ve her ḳulaḳ ki Ḥaḳ'uñ sözin işitmeye, ṣaġır [10] olmaḳ yigrekdür ve daḫı her cism ki Ḥaḳ ḳullıġına meşġūl olmaya, ölmek [11] yigrekdür. Ve daḫı belā 'āriflerüñ çıraġıdur, ġāfillerüñ helākıdur, didi.

[178b] [1] **Naḳldur,** Cüneyd'üñ bir mürīdi vardı, cümlesinden anı yig severdi. [2] Bāḳī mürīdler ġayret itdiler, āḫır şeyḫe didiler. Şeyḫ eyitdi, [3] anuñ edebi ve daḫı fehmi cümlesinden artuḳdur. Bizüm naẓarumuz anuñ [4] üzerinedür, didi. Bir tecribe idelüm, daḫı görelüm, didi. Ḫādimine [5] buyurdı, yigirmi tavuḳ getürdiler, her birin birine virdi, birin daḫı[6] ol yigide virdi, eyitdi, her biriñüz tavuġuñuzı boġazlañ, hīç [7] kimseñüz görmesün, daḫı getürüñ didi. Hep gitdiler, bir laḥẓadan [8] geldiler. Her biri didi ki, ben

fülān yirde vardum beni kimse görmedi. [9] Her biri bir yirde boġazlamışlar, getürdiler dökdiler. Ol yigit daḫı geldi, [10] tavuġı diri getürdi. Cüneyd eyitdi, sen niçün boġazlamaduñ? Eyitdi: [11] Siz buyurdıñuz kimse görmesün, her nereye ki vardum Ḥaḳ subḥānehu göre [179a] [1] ṭurur, ḫālī yir bulımadum ki ol görmeye, tavuġı yine getürdüm. Cüneyd [2] eyitdi, gördiñüz mi anuñ fehmi sizden ziyādedür. Dükeli istiġfār [3] itdiler.

Naḳldur, bir yigit Cüneyd elinden tevbe itdi, daḫı dükeli [4] nesi var-ısa yaġmaya virdi, biñ dīnār ṣaḳladı, anı Cüneyd ḳatına [5] getürdi. Cüneyd eyitdi, ol ḥażret dünyā ḥażreti degüldür. Getürdi [6] ol aḳçayı Şaṭṭ kenārına vardı, ol aḳçayı bir bir Şaṭṭ'a ṣaçdı, [7] eli boş girü geldi. Cüneyd anı gördi, eyitdi, bir kademi bir kez [8] başmaḳ gerek-idi, sen biñ kez basḍuñ, bizüm ṣoḥbetümüze ḳaçan lāyıḳ [9] olısarsın? Göñlünden geldi ki bir kez ṣuya bıraġasın, hisāb-ıla bıraḳduñ. [10] Eger bu yolda daḫı şöyle deprenesin hīçbir maḳām ḥālına irişmeyesin. [11] Girü bāzāra var hisābuña meşġūl ol, didi.

Naḳldur, bir ḫ˘āce [179b] [1] var-ıdı, dāyim ṣadaḳa ṣūfīlere virürdi. Eydürdi: Bular bir ḳavimdür [2] ki himmetleri ḥaḳḳdur, Ḥaḳ'dan ġayrı anlaruñ hīç ḥāceti yoḳdur. [3] Eger ġayrı himmetleri perākende ola, Ḥaḳ'dan girü ıraḳ düşiserler. [4] Bir göñülde ki Ḥaḳ'dan ġayrı nesneye meyl olmaya, yig severem [5] ol göñülden ki himmeti dünyāya ola. Bu sözi Cüneyd'e didiler, [6] eyitdi, bu söz bir velī sözidür. Pes şöyle düşdi ki ol [7] ḫ˘āce müflis ḳaldı, anuñçun ki her dervīş ki andan nesne [8] alurdı bahāsın almazdı. Cüneyd eyitdi, senüñ gibi bāzirgānlıḳ [9] ziyān itmez.

Naḳldur, vefātından soñra bir kişi anı düşinde [10] gördi. Eyitdi, yā Şeyḫ Cüneyd Münkir ve Nekīr cevābın nice [11] virdüñ? Eydür, hemīn ki ol iki ferişteler Ḥażret-i 'İzzet'den [180a] [1] ol heybetle baña yaḳın oldılar, eyitdiler, من ربك ben anlara [2] baḳdum güldüm eyitdüm, ol gün ki kendü benden ṣordı, ﴿ألست [3] بربكم﴾[90] ben aña cevāb virdüm, didüm: Belī. Siz şimdi geldiñüz, [4] perverdigāruñ kim dirsiz, kişi sulṭānuñ ḫitābın işidüp cevāb [5] virmiş ola, bu gün bunda ne diye? Daḫı anuñ diliyle eydürem, [6] ﴿الذي خلقني فهو يهدين﴾[91] 'izzetle, ḥürmetle ḳatumdan gitdiler.

[90] A'raf 7/172.
[91] Şuarâ 26/78.

Ḥikāyet-i [7] ‘Ömer bin ‘Os̱mān-ı Mekkī Raḥmetullāh

چراغ حرم آن إنسان ملكي [8] آن شمع عالم آن ‘Ömer bin ‘Os̱mān-ı Mekkī rażiyallāhu ‘anhu. [9] Ṭarīḳatuñ ulularından-ıdı. Anuñ sözleri maḳbūldur. Riyāẓete, [10] vera‘a maḫṣūṣdur. Anuñ taṣnīfleri vardur. Cüneyd’üñ mürīdlerinden [11] idi. Ḥaremüñ şeyḫi idi. Niçe yıl Mekke’de mu‘tekif oldı.

[180b] [1] **Naḳldur,** bir gün Genc-nāme’nüñ tercümānuñ yazardı. Seccādesi ḳomışdı, [2] āb-deste vardı. Ḥüseyin Manṣūr geldi, ol kāğıdı aldı. ‘Ömer [3] ḳadem-gāhda anı bildi, çıḳdı, andan öñden kim cüzi isteye. [4] Eyitdi, cüzi uğurladılar. Pes eyitdi: Ol ki Genc-nāme uğurladı. Emir [5] böyledür ki, elini ayağını keseler, anı aṣalar, yaḳalar külini göge ṣavuralar. [6] Genc-nāme uğurlamaḳdan fā‘ide nedür? Genc’e irişmek gerek yāḫūd elbette [7] ġarāmetini çekiser dimişler kim, her ne kim Ḥüseyin Manṣūr çekdi, anuñ [8] nefsinden çekdi.

Naḳldur, Genc-nāme’de yazılu buydı kim, ol vaḳt kim cān [9] ādemüñ gövdesine girdi, cümle ferişteler Ḥaḳ Ta‘ālā secde buyurdı, [10] dükeli ol ṭopraḳ üstine ṭurmuşlardı. Cān ḳālıba girdi, cümlesi ol dem [11] secde itdiler. İblīs eyitdi, ben itmezem. Cānumı oynayam bu sırrı [181a] [1] görem, ġāyeti ol ola ki baña la‘net ideler, fāsıḳ ve mürāī diyeler, bārī [2] senüñ sırruñı görem. Tā Ādem’üñ sırrını gördi, bilmedi. Lā-cerem İblīs’den [3] ġayrı Ādem’üñ sırrını kimse bilmedi ve Ādem’den ġayrı İblīs’üñ sırrını [4] kimse bilmedi. Pes anuñçun itmedi kim ol sırrı göre. Ol sırr bir genc [5] idi ki İblīs’üñ gözi anı gördi. Eyitdiler, ṭopraḳ içinde bir genc [6] ḳoduḳ. Gencüñ ‘ādeti oldur ki, her kim anı göre, şarṭ oldur ki ol [7] kişinüñ başın keseler, tā kim ġammāzluḳ itmeye. Pes İblīs feryād itdi ki: [8] [92]﴿أنظرني﴾ Āvāz geldi kim: Saña mühlet virdük, [93]﴿من المنظرين﴾ Böyle [9] didi, daḫı eyitdi, ammā saña bir nesne idelüm ki öldürmekden [10] yig ola. Ferişteligi şeyṭānlıġa degşürdiler. Egerçi ‘adem olmaya, [11] gencden ḫaber virürse yalancıdur diyeler. Eydeler: ﴿كان من الجن [181b] [1] [94]ففسق عن أمر ربه﴾ ya‘nī ol Şeyṭāndur, girçek

[92] A’raf 7/14.
[93] A’raf 7/15.
[94] Kehf 18/50.

ḳaçan söyliyeser lā-cerem [2] ol mel‘ūn maḥẓūn oldı. Genc-nāme ‘Ömer bin ‘Oṣmān ki yazmışdı, budur.

[3] **Naḳldur,** ḥaremden Cüneyd’e ve Ḥarīre’ye ve Şiblī’ye biti yazdı ki, bu bir bitidür ki[4] Ömer bin ‘Oṣmān’dan, daḫı Ḥicāz ‘azīzlerinden ki ‘Irāḳ meşāyiḫleri [5] eger bizde bir kişi varsa ki himmeti ‘ālī ola, eydüñ. Böyle girsün ki [6] bu yolda iki biñ ṭaġ vardur oddan ve daḫı iki biñ ġarḳ idici [7] deñiz vardur. Eger ṭāḳatiñüz yoġ-ısa da‘vī nesne virmez. Pes çünki [8] biti Cüneyd’e irişdi, ‘Irāḳ’uñ meşāyiḫlerin cem‘ itdiler, ol bitiyi [9] oḳudı. Andan soñra Cüneyd ve Ḥarīr ve Şiblī eyitdiler, gelüñ [10] görelüm bu ṭağları ki yazmışdı ġarażı nedür? Eyitdiler, ol ġaraż erenlerüñ [11] yoġ olmaġıdur, ya‘nī fenā olmaḳdur, tā ṭālib iki biñ iken fānī [182a] [1] olmaya ve daḫı iki biñ kez bāḳī olmaya, ol ‘izzet dergāhına irişmeye. [2] Pes Cüneyd eyitdi: Ben bu oddan ṭağlardan birisinden daḫı ġayrısından [3] geçmemişem. Ḥarīrī eyitdi: Devlet senüñ ki bārī bu yoldan birazın [4] ḳat‘ itmişsin, bu iki biñden birisinden geçmişsin, ben henūz üç [5] adım basmışam. Şiblī zārī zārī ağladı, eyitdi, sizüñ vaḳtıñuz, [6] biriñüz birin geçmiş, biriñüz üç ḳadem basmış, daḫı ben tozunı görmemişem, [7] ḳoḳusın daḫı ṭuymamışam, didi.

Ḥikāyet-i Ebū Sa‘īd-i Ḫazzāz

اعزاز قطب وقت اعزاز [9] آن بخته جهان قدس آن سوخته مقام أنس آن معظم عالم [8] Ebū Sa‘īd-i Ḫazzāz rażiyallāhu ‘anhu. Meşāyiḫ’üñ [10] ekābiridür. Ol ṭā‘ifenüñ muḳaddemi idi. Kerāmet-ile maḫṣūṣ idi. [11] Cemī‘-i fünūnda bī-naẓīr idi. Mürīd terbiyet etmekde naẓīri [182b] [1] yoġ-ıdı. Aña Lisānu’t-Taṣavvuf, dirlerdi. Dört kitāb taṣnīf [2] itdi. Aṣılda Bağdādlu’y-ıdı. Ẕe’n-nūn görmiş-idi. Bişr-i Ḥāfī ve Serī-yi Saḳaṭī ile [3] muṣāḥib idi. Fenā ve beḳā ‘ibāreti andan ḳalmışdur. Daḳā‘ik-i ‘ulūmda [4] ba‘żı ‘ulemā aña inkār itdiler, anı küfre mensūb itdiler. Ba‘żı elfāẓınu da [5] kitābında gördiler, ma‘nāsın bilmediler. Ol kitābuñ adı Kitābu’s-Sırr’dur. Cümle [6] sözlerinden biri budur ki: إن عبدا في قوة الله قد نسي نفسه وما سوى الله فلو قلت له من أين أنت وأي [7] رجع إلى الله وتعلق بالله وسكر شيء تريد لم يكن له جواب غير الله [8] Ya‘nī çünki bende Tañrı’ya döne ve daḫı [9] Tañrı’ya yapışa ve daḫı Tañrı’nuñ ḳurbında sākin ola, kendü nefsini Ḥaḳ Ta‘ālā’ya [10] ısmarlaya. Ve her nesne ki Tañrı’dan ġayrı ola unuda. Eger aña diseler kim, [11] sen daḫı ḳandansın? Yāḫūd diyeler, ne dilersin? Allāh’dan ġayrı anuñ hīç sözi [183a] [1] olmaya.

Naḳldur, bir gün eyitdi: Beni muḥayyer itdiler, nübüvvet ve ḥikmet [2] arasında ḥikmet iḫtiyār itdim ki, nübüvvet çekmege ṭāḳatım yoḳdur. [3] Ve daḫı eydürdi ki, bir gice düşümde gördüm iki ferişte gökden indi, baña [4] ṣordılar ki, ṣıdḳ ne nesnedür? Eyitdüm: الوفاء بالعهد İkisi daḫı, [5] eyitdiler: صدقت girü göge gitdiler.

Naḳldur, eydür bir gice düşümde [6] Resūl ḥażretini gördüm, eyitdüm: Yā Resūlallāh, maʿẕūr ṭut ki Tañrı'nuñ [7] dostlıġı beni ḳomaz şöyle ki vaẓīfemdür seni sevem. Resūl buyurdu ki, [8] her kişi ki Tañrı'yı seve beni sevmiş ola.

Naḳldur, eydür, bir gice Şeyṭān'ı [9] düşümde gördüm, diledüm ki anı ʿasā-y-ıla uram. Hātifden āvāz geldi kim, [10] İblīs ʿasādan ḳorḳmaz. Göñülde bir nūr vardur andan ḳorḳar. Eyitdüm, [11] berü gel. Eydür, seni neyleyeyim, sen bir nesne bıraḳmışın ki ben ḫalḳı anuñla [183[b]] [1] aldardum. Eyitdüm, ol nedür? Eyitdi, dünyādur.

Naḳldur, eydür, bir kez [2] berriyede tevekkül-ile giderdüm iken ṭāḳatsuz oldum. Baḳdum menzili [3] girü sevindüm. Ḫāṭırıma düşdi ki, bu feraḥ ki benüm nefsüm itdi, [4] beni mütevekkiller maḳāmına düşür. And içdüm ki ol menzile varmayam, [5] meger beni ḳoparalar anda ileteler. Ḳumdan bir çuḳur ḳazdum, [6] içine girdüm, oturdum. Bir āvāz geldi kim ol ḫalḳa: Yā cemāʿat [7] evliyādan bir velī mütevekkildür, kendü ḳumda gizlenmiştür, varuñ anı [8] getürüñ. Ol cemāʿat geldiler götürdiler, menzile iletdiler. Ve daḫı eydür: [9] Bir kez beriyyede giderdüm, üç günde bir kerre nesne yirdüm. Üç gün [10] geçdi. Dördünci gün ġâyet zaʿīf oldum, nefsüm taḳāżā itdi. [11] Oturdum, hātifden āvāz geldi kim, ne dilersin, biz ḳuvvet virelüm mi [184[a]] [1] açlıġa döyesin ya ṭaʿām virelüm ki nefsüñ ḳarār ṭuta. Eyitdüm, [2] İlāhī, ḳuvvet vir. Bir ḳuvvet buldum ki, on iki güne daḫı ṭaʿāmsuz [3] vardum.

Daḫı eydürdi, çünki Ḥaḳ Taʿālā ben bendeyi dost duta, [4] ẕikir ḳapusın aña aça. Pes anı ferdāniyyet evinde ḳondura, celālet [5] ve ʿaẓamet menzilini aña göstere. Hemīn ki celālet ve ʿaẓamet göre, [6] ol ölümsiz bāḳī ḳala, andan soñra cemīʿsinden emīn ola. [7] Ve daḫı eyitdi, her ṭālib ki dileye, kendüyi bir nihāyetsüz deñize [8] bıraḳmış ola. Ve daḫı ẕikir üç nevʿadur: Biri dil-ile göñül andan [9] ġāfil olmaya. Bu ʿādet ẕikirdür. Biri dil-ile göñül anda ḥāżır. Bu [10] ẕikirdür. Ve daḫı ʿārif ki henūz irişmemiş ola, her nesneden

yardum [11] dileye. Çünki Tañrı’dan ḳurb bula, cemī‘-i nesne müstaġnī ola [184b] [1] ve daḫı cümle ‘ālem aña muḥtāc ola didi. Ḳaddese rūḥahu’l-‘azīz.

[2] **Ḥikāyet-i Ebu’l-Ḥasan-ı Nūrī**

عزت آن لطيف آن عالم نوري [3] آن مجذوب وحدث آن مسلوب Ebu’l-Ḥasan-ı Nūrī rażiyallāhu ‘anhu. [4] ‘Ahduñ yigānesiydi. Vaḳtuñ ḳıdvesiydi. Ehl-i taṣavvufuñ [5] ẓarīfi idi. Ehl-i muḥabbetüñ şerīfiydi. Şevḳ ve kemālde-y-idi. ‘ışḳı [6] nihāyetsüz idi. Aña emīru’l-ḳulūb dirlerdi. Anuñ evvelki ḥālı eyle [7] idi ki, her gün ki ṣabāḥ evinden çıḳardı, dükkāna varurdı. Etmek [8] getürürdi, dervīşlere virürdi. Aç mescide girürdi, öyleye degin [9] namāz ḳılurdı. Öyleden soñra mescidden dükkāna varurdı, oruç [10] ṭutardı. Evinde eyle ṣanurlardı kim dükkānda ṭa‘ām yidi. Yigirmi yıl [11] şöyle bu ḥāl-ıla geçdi. Hīç kimse anuñ ḥālını bilmedi.

Naḳldur, Nūrī [185a] [1] eyitdi: Nice yılda mücāhede çekdüm, ḫalḳdan ‘uzlet itdüm, riyāżete [2] meşġūl oldum. Hīç baña nesne açılmadı, ḥayrān ḳaldum. Didüm, hele [3] cehd ideyim, nesne olmazsa bārī bu yolda cānum vireyim. Bir müddet [4] şöyle rūzigārum geçürdüm. Girü nesne olmadı. Eyitdüm, bir iḥtiyāṭ [5] ideyim, bundandur. Nā-gāh görem sebeb ol ki, her ḥaẓ ki göñlüm [6] dergāhdan ṭuta, nefsüm bir ḳısmın göñlümden alur, anuñla ārām ve ḳarār [7] ṭutar. Ol baña ḥicāb olur. Çünki anı bildüm, pes her nesne ki [8] nefsüme ḫoş gelürdi, anı terk iderdüm. Meselā eger nefsüm namāz-ıla [9] üns ide, murādını kesdüm. İçümden bir nesne ẓāhir oldı, esrārdan [10] maḳṣūdumı buldum.

Naḳldur, Nūrī bir kez bir kişi gördi, namāzda [11] ṣaḳalıyla oynar. Nūrī eyitdi: Tañrı’nuñ ṣaḳalın elden ḳo. Bu sözi [185b] [1] vardılar ḫalīfeye didiler. Faḳīhler ittifāḳ itdiler kim bu sözle [2] anı öldürmek gerek, kāfir oldı, didiler. Anı ḫalīfe ḳatına getürdiler. [3] Ḫalīfe eyitdi: Bu sözi didüñ mi? Eyitdi, didüm. Eyitdi, niçün [4] didüñ? Eyitdi, ol kimüñ bendesidür? Eyitdi, Tañrı’nuñ. Eyitdi, [5] yā pes ṣaḳal kimüñ olur? Ḫalīfe eyitdi, şükür ki Ḥaḳ Ta‘ālā beni bunuñ [6] ḳanından ṣaḳladı.

Naḳldur, bir gün Şeyḫ Cüneyd, Nūrī ḳatına geldi. [7] Nūrī ayaġına düşdi, zāri zāri aġladı. Eyitdi, yā şeyḫ ṭāḳatım [8] ḳalmadı, bilmezem ki neyleyem. Otuz yıldur ki çün dost peydā olur [9] ben yavı varuram, hemīn ki ben bulunıram ol ġāyib olur. Benüm

benligüm [10] anuñ ġāyiblıġındadur ve anuñ ḥużūrı benüm ġāyiblıġımdadur. Ben nice [11] ideyim, bu yolda ölürem. Cüneyd eyitdi, şöyle it ki: Eger [186a] [1] senüñle perdede ola, eger āşikāre ola, sen sen olmayasın dükeli [2] oldur, ol ola.

Naḳldur, Nūrī eyitdi, bir gice ḥaremde [3] ġāyet yaġmur yaġdı. Benüm ārzūm oldı kim Ka'be'yi bir kez ḫalvet [4] ṭavāf idem. Ṭavāf itdüm. Her vaḳt ki istilāma irişürdüm, du'ā [5] iderdüm ki: اللهم ارزقني حلالا وصفة لا تغير منه İlāhī, baña [6] bir ṣıfat vir ki daḫı ayruḳsı olmayam ve ol ḥāldan dönmeyem. [7] Bir niçe kez bunı didüm. Ka'be'nüñ içinden bir nidā işitdüm ki, [8] yā Nūrī diler misin ki benümle berāberlik çekişesin? Ol bizüm ṣıfatumuz- [9] -dandur, dönmezüz ammā bendelerümüzi döndürürüz, tā rübūbiyyetle 'ubūdiyyet [10] farḳ ola. Bir ṣıfat üzerine bizüz.

Naḳldur, bir gün Nūrī ṣayrı [11] oldı. Cüneyd anı görmege vardı. Biraz gül biraz yimiş iletdi. Andan [186b] [1] soñra Cüneyd daḫı ṣayrı oldı. Nūrī eṣḥābıyla anı anda ṣormaga [2] vardılar. Cüneyd 'azīm ṣayru-y-ıdı. Nūrī eṣḥābına eyitdi: Her biriñüz [3] bu ṣayrulıḳdan nesne getürüñ. Fi'l-ḥāl Cüneyd ṭurugeldi, ḫoş oldı. [4] Nūrī eyitdi, ṣayru ṣormaga şöyle varmaḳ gerekdür, gülden yimişden [5] ne fā'ide.

Nakldur, Nūrī'ye ṣordılar, Tañrı üzerine delīl nedür? [6] Eydür, 'aḳl. Eyitdiler, 'aḳlun ḥālı nedür? Eyitdi, 'ācizdür. 'Āciz [7] delālet idemeye, meger 'ācize ol ide.

Ḥikāyet-i Ebū 'Osmān-i Ḫayrī

[8] آن سبق حقيقت أنوار آن ناظر طريقت أسرار آن [9] دبيري درمردي برده Ebū 'Osmān Ḫayrī rażiyallāhu 'anhu. Ol [10] bir kişidür ki ululuġına hīçbir kişinüñ sözi yoḳdur. Anuñ [11] 'ahdında şöyle dimişlerdür ki: Dünyāda üç er vardur ki [187a] [1] anlaruñ dördüncileri yoḳdur. Ebū 'Osmān Nişābūr'da, Cüneyd [2] Baġdād'da, Ebū 'Abdullāh Cilā Şām'da. Anuñ üç şeyḫi [3] var-ıdı. Her birinde çoḳ fā'ideler ṭutmış-ıdı. Evvel Yaḥyā [4] bin Mu'āẕ, ikinci Şāh Şucā', üçünci Ebū Ḥafṣ Ḥaddād [5] rażiyallāhu 'anhum.

Naḳldur, bir gün mektebe giderdi, dört [6] ḳul bilesinde giderdi: Biri Rūmlu, biri Ḥabeşī, biri Türkī, [7] biri Keşmīrī, biri Bedevī. At altında, bir Şemsī dülbend [8] başında, harīr ṭon geymiş idi, giderdi. Bir kārbān- [9] -sarāya uġradı, gördi bir yaġır eşek ṭurur, bir ḳarġa [10] arḳası üstünde oturur, anı üşendürür. Ol eşek [11] 'āciz, ḳorunmaz. Ebū 'Osmān

anı esirgedi, ḳulına didi, [187b] [1] sen benimle neylersin? Ḳul eyitdi, senüñ ḳulınam, ne buyurursañ [2] ṭutaram, didi. Fi'l-ḥāl ol ḥarīrī ṭonları çıḳardı, eşege [3] pālān gibi geydürdi, dülbendini aña ḳolañ eyledi. Eşek çün [4] ol merḥameti gördi, ḥāl diliyle Tañrı'ya münācāt itdi, [5] Ebū 'Os̱mān henūz mektebe irişmedin ṣāḥib-ḥāl oldı. [6] Ol nesne ki erenler 'ömrinde isterdi, ol bir demde buldı.[7] Yaḥyā bin Mu'āẕ'uñ meclisine vardı, iş açıldı. Atadan, [8] anadan kesildi, dāyim Yaḥyā ile olurdı. Soñra Şāh Şucā'uñ [9] ṣoḥbetine irişdi. Andan soñra Ebū Ḥafṣ'uñ ḫiẕmetine [10] irişdi. İş andan tamām oldı. Ebū Ḥafṣ ḳızın aña [11] virdi.

Naḳldur, Ebū 'Os̱mān'uñ rıżāsı ġāyetde-y-idi. Eydürdi, [188a] [1] ḳırḳ yıldur kim Ḥaḳ celle ve 'alā beni her ḥāl-ıla ki ṭutdı biri [2] birinden yeg ḥāl idi; hīç ḥāl düşmedi beni ġażāba getüre. [3] Sözine delīl oldur ki, bir münkir kişi vardı, Ebū 'Os̱mān [4] evine girdi, girü çıḳdı. Didi evde, didi evde nesne yoḳdur [5] didi, gitdi. Girü çaġırdı, gel. Gine geldi, girü eydür, nesne [6] yoḳdur. Yüri git. Girü gitdi. Hele otuz kerre şöyle oḳudı, [7] her kerre bir ḫorluḳ iderdi, ol ẕerre ḳadar aña müteġayyir olmadı. [8] Ol münkir 'acebledi, elin ayaġın öpdi, ne 'aceb adamsın, [9] otuz kerre şöyle edebsüzlük itdüm, sen bir dürlü olmaduñ? Ebū [10] 'Os̱mān eyitdi, bu sehel maḳāmdur. Bu bir itüñ maḳāmıdur, yüz [11] kez oḳuyasın gelür, ḳovarsın gider, daḫı gider, bir dürlü olmaya. [188b] [1] Ol kişi tevbe itdi, geldi aña mürīd oldı.

Naḳldur, [2] bir gün bir yoldan geçerken başına bir nesne vurdılar, yārenleri [3] diledi ki anı dögeler. Eyitdi, hāy neylersin? Allāh'a biñ biñ [4] şükür olsun, bir vurumda bir mertebem artdı. Daḫı ursa, [5] daḫı artardı, didi.

Naḳldur, Ebū 'Ömer rivāyet itdi [6] Şeyḫ Cüneyd'e ki, Ebū 'Os̱mān'a mürīd oldum. Nā-gāh ḫāṭıramdan bir [7] ma'ṣiyet geçdi, şeyḫi ḳodum, ol ma'ṣiyete vardum meşġūl [8] oldum. Bir müddet müdāvemet itdüm. Her yirde ki şeyhi görürdüm, [9] utanurdum, ḳaçardum. Bir gün bir yirde ṣataşdum, eydür: Yā oġlan [10] her ne ḥareket iderseñ, düşmānlar ḳatında itme, bizüm ḳatımuzda [11] it. Her ne 'aybuñ var ise bizüm ḳatımuzda setr olur, ammā [189a] [1] düşmānlar ḳatında açılur, didi. Hemān vardum elin öpüp girü [2] tevbe itdüm.

Naḳldur, her kişi ki bu ‘ilm-i taḥḳīḳden bir nesne [3] işide ve anıñla ‘amel ide, ol ṣıfatla muttaṣıf ola, anuñ [4] nūrı āḫır ‘ömrinde anuñ göñline ẓāhir ola, aña menfa‘at [5] vire. Ve ol ‘amelden ki nesne işide, anı ‘amele getürmeye, ol [6] ṣıfatla ṣıfatlanmaya.

Naḳldur, eydürdi, sa‘ādetüñ ‘alāmeti [7] oldur ki, muṭī‘ olasın, ammā dāyim ḳorḳuda olasın, ola ki [8] seni redd ideler. Şeḳāvetüñ ‘alāmeti oldur ki, bir günāh işleyesin, [9] ümīẕ ṭutasın ki maḳbūlsın.

Ḥikāyet-i Ebū ‘Abdullāh-ı Celālī

[10] آن اقتاب فلك رضاءى Ebū ‘Abdullāh-ı Celālī rażiyallāhu ‘anhu. [11] Şām’uñ meşāyiḫlerindendür. Bu ṭa‘ifenüñ maḳbūlıydı. Ḥaḳā‘iḳde, [189b] [1] ma‘ārifde ġayet kāmil idi. Ẕe’n-nūn ile ve Cüneyd ile ve Nūrī ile [2] muṣāḥib idi. Ebū ‘Abdullāh-ı Dımışḳī eyitdi: İbn-i Celāl’den işitdüm [3] ki, eyitdi, evvel ḥālda atama, anama eyitdüm ki, “Beni Tañrı’ya [4] bağışlañuz.” Didiler, bağışladuk. Hemān gitdüm, ḫaylī müddet eglendüm, [5] soñra girü vardum. Bir gice yağmur yağardı, ḳapuya vardum, [6] ḳapuyı ḳaḳdum. Didiler, kimdür? Didüm, oğlıñuzdur. Eyitdiler, biz oğlumızı [7] Tañrı’ya bağışladıḳ, girü almazuz. Ḳapuyı açmadılar.

Naḳldur, İbn-i [8] Celāl’den. Eydür, bir gün bir Tersā oğlanın gördüm, ġāyet [9] ṣāḥib-cemāl idi, anuñ müşāhedesine ḥayrān oldum. Gördüm ki [10] Cüneyd geçerdi, aña eyitdüm, yā üstāẕ işbunuñ gibi ṣūret daḫı [11] ṭamuda mı yanısar? Cüneyd eydür, ey yār bu nefsüñ bāzārıdur, [190a] [1] daḫı Şeyṭān’uñ ṭuzağıdur, ‘ibretle baḳarsañ, ‘ālemüñ nice dürlü [2] herzesi varsa bu andan eşeddür. Bunı didi, ol dem Ḳur‘ān [3] ḫāṭırumdan gitdi. Nice yıl zārīlıḳ itdüm, meşāyiḫlerden isti‘ānet [4] diledüm: Ḥaḳ Ta‘ālā kendü fażlından Ḳur‘ān’ı yine ḫāṭıra getürdi. Nice [5] vaḳtdur zehrem yoḳdur ki mevcūdātdan birine baḳam.

Naḳldur, [6] eydür, bir kez Medīne’ye vardum, Resūl’uñ muṭahhar, münevver ravżası [7] ḳatına vardum. Selām virdüm, didüm, yā Resūlallāh ḳonuġam, ḥażretüñe [8] geldüm. Ol dem yatdum, uyudum. Resūl-ullāhı düşümde gördüm bir kirde [9] virdi. Yarusını yedüm, yarusını uyandum öñümde buldum didi. Rażiyallāhu ‘anhu.

[10] Ḥikāyet-i İmām-ı Ebū Muḥammed-i Rūmī

ولي قبه نواخت آن افتاب صاحب عهد إمامي [11] آن صفى برده شناخت آن Ebū Muḥammed-i Rūmī [190b] [1] rażiyallāhu ‘anhu. Meşāyiḫ-i kebīrdendür. Cüneyd’üñ andan ulu yārı yoġ-ıdı. [2] Ṣāḥib-himmet ve ṣāḥib-ferāset idi. Ṭarīḳatda çoḳ taṣnīfleri [3] var idi.

Naḳldur, Ebū Muḥammed eydür, yigirmi yıldur ki benüm göñlümden [4] hīç ṭa‘ām yimek geçmezdi. İllā ki ḥāżır oldı, aña ṣordılar ki, [5] ma‘rifetde evvel bendelere ne farḳ itdi? Eyitdi, ma‘rifet ki [6] ﴿وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون﴾[95] didi. Çünki Ḥaḳ Ta‘ālā [7] saña söylemegi ve işlemegi ḳısmet itmişdür, andan soñra söylemegi ala, [8] işlemegüni ḳoya, bir muṣībet ola, eger ikisini ala, ol āfetdür. Ve daḫı [9] eyitdi, üns oldur ki, her nesne ki Tañrı’dan ġayrı ola, vaḥşī [10] olasın, şöyle ki kendü nefsüñe daḫı vaḥşī olasın.

Ḥikāyet-i [11] İmāmü’l-Meşāyiḫ İbn-i ‘Atā

سبحاني آن كوهر وفا [1] [191a] آن معدن حكمت رباني آن ساكن كعبة İmāmü’l-Meşāyiḫ İbn-i ‘Atā rażiyallāhu ‘anhu. Ehl-i [2] taḥḳīḳuñ sulṭānıdı. Ehl-i tevḥīdüñ bürhānıdı. Tefsīr ‘ilminde, [3] taḥḳīḳ ‘ilminde beyān-ı laṭīfden ġayet kemāli vardı. Cüneyd’üñ ulu [4] mürīdlerinden idi. Bir gün bir cemā‘at anuñ ṣavma‘asına vardılar, [5] gördiler ṣavma‘aya ṣular ṣaçılmış. Ṣordular ki, bu niçün? Eydür, geçen gice [6] baña bir ‘aceb ḥāl oldı, anuñ ḫacāletinden ṣavma‘ada gezdüm ağladum, [7] bu ṣu gözüm yaşıdur, didi. Sebeb ne idi didiler. Eydür: Yigitlikde [8] bir kişinüñ gügercinin dutmış idüm, unutmış idüm. Nā-gāh ḫāṭıruma geldi, [9] biñ dirhem gümiş ol kişi s̱evābı içün ṣadaḳa virdüm, henūz göñlüm [10] ḳarār ṭutmadı, didi.

Naḳldur, İbn-i ‘Atā’nuñ on oğlı var-ıdı. [11] Dükeli ṣāḥib-cemālıdı. Bir yolda giderlerdi, ḥarāmīler küllisini dutdılar [191b] [1] bağladılar, bir bir öldürdiler. Onuncı daḫı öldürmege getürdiler. Atasına [2] eydür: Ne ‘aceb şefḳatsüz atasın, ṭoḳuz oğlun öldürdiler, sen [3] gülersin, hīç nesne dimezsin. Eyitdi, ey babanuñ cānı, ol kişi [4] ki bunı eyder aña hīç nesne dimezem. N’idelüm, ol bilür hem [5] görür, eger dilese cümlesüni

[95] Zâriyat 51/56.

ṣaḳlardı. Ḥarāmīlerüñ ulusı ki bunı [6] işitdi, aña bir ḥāl vāḳi‘ oldı. Eyitdi: Yā şeyḫ, eger bu sözi [7] evvelde söyleseñ hīç birin öldürmezdüm, didi.

Naḳldur, İbn-i ‘Atā [8] eydür, ‘ilmüñ yigregi nedür didiler, eyitdüm, ‘ilmüñ yigregi ol nesne [9] ki dimemişler, dime ve ol nesne ki itmemişler, itme ve daḫı tamām [10] er isteyesin ‘ilmüñ meydānında iste. Her kişi ki bu üç meydāndan [11] ṭaşra ola, anuñ dīninden ṭama‘ı kes. Ve daḫı kişi ki göñlüñ [192a] [1] sünnet edebiyle bezeye, anuñ göñlini Ḥaḳ Ta‘ālā kendü ma‘rifeti [2] nūrıyla münevver ide. Ve daḫı her kişi ki edebden maḥrūm itdiler, [3] bil ki cümle ḫayrātdan daḫı maḥrūm itdiler. Ve daḫı bu işüñ [4] evveli ma‘rifetdür, āḫırı tevḥīddür.

Ḥikāyet-i İbrāhīm bin [5] Dāvūd-ı Mekkī Raḥimehullāh

‘Ālim-idi. ‘Ālem şeyḫlerinüñ ulularından [6] idi. Şām’uñ ekābirlerinden idi. ‘Ömri ġāyet uzundı.

[7] **Naḳldur,** bir kez bir dervīş bir ṣaḥrāda giderdi, bir arslan aña [8] ḳaṣd itdi. Çünki dervīşüñ yüzine yüzin ṭopraġa ḳodı, [9] sebeb oldı kim İbrāhīm’üñ ḫırḳasından bir pāre kendü ṭonına [10] dikmişdi, bildi ki aña ḥürmet itdi.

Ḥikāyet-i Yusuf Esbāṭ

[11] آن مخلص محتاط Yusuf Esbāṭ rażiyallāhu ‘anhu. Tābi‘īnde [192b] [1] anuñ gibi zāhid yoġ-ıdı. Kendü ḥālını, ma‘rifetini ḫalḳdan pinhān [2] iderdi. Dünyādan el çekmiş idi. Çoḳ meşāyiḫi görmişdi.

[3] **Naḳldur,** yitmiş biñ aḳça atasından mīrāṡ degmişdi, [4] hīç nesne ḳabūl itmedi, şöyle ṣāḥib-terk idi. Eydürdi: [5] Her kişinüñ ḳatında altun gümiş āḫıretden yigrek ola, Tañrı’dan [6] nice ümīẕ ṭuta dirdi.

Naḳldur, Şiblī eydür: Yusuf Esbāṭ’a [7] ṣordılar ki, tevāżu‘uñ ġāyeti nedür? Eyitdi, oldur ki çünki [8] öñden çıḳasın, her neyi görürseñ kendüñden yig bilesin. Ve daḫı [9] ṣıdḳuñ ġāyeti oldur ki, diliyle göñli muvāfıḳ ola, ḳavliyle fi‘li [10] muvāfıḳ ola, dünyāda ögülmegi sevmeye, ululuḳ istemeye, āḫıreti [11] dünyā üzerine iḫtiyār ide, nefsini ḳahr ide.

Naḳldur [193a] [1] **Ḥikāyet-i Ebū Ya‘ḳūb-ı İsḥāḳ-ı Nehrī**

نهري آن شاهد مقامات مشهوري Ebū Ya‘ḳūb-ı [2] İsḥāḳ-ı Nehrī rażiyallāhu ‘anhu. Bu ṭa‘ifenüñ ekābirinden idi. [3] Luṭf u ḫulḳı ġāyetde idi. Cüneyd ṣoḥbetine irişmiş-idi. Mekke’de [4] mücāvir idi. Girü anda vefāt itdi. Bir kişi aña eyitdi: [5] Göñlüm ġāyetde ḳatıdur, fülān kişiye ṣordum üç nesne buyurdı, [6] ol ‘illet gitmedi. Fülān kişiye ṣordum sefer buyurdı, itdüm [7] zā’il olmadı, didi. Eyitdi, ḫaṭā itmişler. Senüñ devān oldur ki, [8] mültezime varasın, Ka‘be’de bir yirde tażarru‘ idesin, İlāhī kendü [9] işümde müteḥayyirem elüm ṭut diye. Ol kişi eyle itdi, göñli [10] yumşadı.

Naḳldur, bir kişi aña eyitdi, namāz ḳıluram, göñlümde [11] ḥalāvetin bulmazam. Eyitdi, şöyle et ki göñliñde namāzdan [193b] [1] ġayrı nesne olmaya, ḥalāvet bulasın.

Naḳldur, eydür: Her kişinüñ ki [2] ṭoḳlıġı ṭa‘ām-ıla ola, dāyim aç ola ve her kim ḥācetin dāyim ḫalḳ [3] üzerine bıraġa, ol dāyim maḥrūm ola. Ve daḫı her kim işine [4] yardum Tañrı’dan dilemeye, hemīşe rüsvāy, ḫor ola. Ve daḫı tevekkülüñ [5] ḥaḳīḳatı İbrāhīm Ḫalīl’de idi ki Cebrā‘il aña eyitdi, ol [6] vaḳt ki Nemrūd aña mancılıġ-ıla oda atmışdı, ol vaḳt eyitdi: [7] Yā İbrāhīm hīç ḥācetüñ var mı, didi. Eyitdi, senden ḥācetüm [8] yoḳdur.

Ḥikāyet-i Mevzūn-ı Simnūn-ı Mecnūn

آن پروانه شمع وصال آن [9] آن اشفته صبح وصال Şeyḫ Mevzūn-ı Simnūn-ı Mecnūn raḥimehullāh. [10] Kendü şānında yigāne idi. Ehl-i zamānuñ maḳbūlıydı. ‘Acā‘ib [11] rumūzları var-ıdı. Muḥabbet maḳāmında ḳuvvet-i muḥabbetden aña Simnūn dirlerdi. [194a] [1] Serī ile hem ṣoḥbet idi. Cüneyd’üñ yārenlerinden idi. Anuñ [2] muḥabbetinde bir ḫāṣ meẕheb vardur. Muḥabbeti taḳdīm iderdi [3] ma‘rifet üzerine. Ve ba‘żı meşāyiḫ, ma‘rifet muḳaddemdür, [4] didiler muḥabbet üzerine.

Naḳldur, ol vaḳt Simnūn [5] Ḥicāz’dan gelürdi, Feyde’de minbere çıḳdı. Kimse [6] yoġ-ıdı kim sözin işide. Ḳandīllere baḳdı eyitdi, size [7] eydürem. Ḳandīller raḳṣa geldiler, birbirine ṭoḳundılar, [8] pāre pāre oldılar. Bir kez muḥabbetden söz söylerdi. Bir [9] ḳuşçuġaz havādan geldi, anuñ başına ḳondı. Başından [10] yire ḳondı, burnını yire urdı, ḳan revān oldı. [11] Ol dem cān virdi.

Naḳldur, āḫır vaḳtında sünnete [194b] [1] ri‘āyet itmek içün bir ‘avrat aldı. Ol ‘avratdan bir ḳızı [2] oldı. Üç yaşına irişdi. Bir gün ol ḳızçuġazı [3] şefḳatle oḫşadı. Ol gice ḳıyāmeti düşinde gördi ki, [4] her ṭā‘ife içün bir ‘alem götürmişler. Nā-gāh bir yüce ‘alem [5] gördi, anuñ nūrı ‘Araṣāt’ı nūr ḳılmış. Simnūn ṣordı ki: [6] Bu ‘alem ḳangı ṭā‘ifenüñdür? Eyitdiler, ol ṭā‘ifenüñdür, ﴿يحبهم [7] ويحبونه﴾[96] anlaruñ ḥaḳḳındadur. Ya‘nī muḥibblerüñ ‘alemidür [8] Simnūn kendüyi ol ‘alemüñ altına bıraḳdı. Bir kişi [9] geldi, anı andan çıḳardı. Simnūn feryād itdi. [10] Bu muḥibbler ‘ālemidür, sen ṭā‘ifeden degilsün. Eyitdi, baña [11] Simnūn-ı Muḥibb dirler, Ḥaḳ Ta‘ālā beni bilür. Ol dem hātifden [195a] [1] āvāz geldi kim, yā Mecnūn sen muḥibblerden idüñ, döndüñ [2] göñlüñ ḳızına meyl itdi, senüñ aduñı muḥibbler defterinden [3] giderdiler. Simnūn girü düşinde zārīlıḳ itdi. Eyitdi: [4] İlāhī, bu ṭıfıl benüm muḥabbetüm yolunuñ ḥarāmīsi oldıysa anı [5] yoldan gider. Ol dem feryād ve fiġān oldı. Simnūn uyandı, [6] eyitdi, ne ḥāldur? Didiler ki, ḳızuñ ṭamdan düşdi öldi.

[7] **Naḳldur,** bir kez Simnūn eyitdi münācātda: İlāhī, beni her [8] nesnede ṣınayasın, beni anda tamām bulasın. Ol gice bir aġrı [9] virdi ki, cānı şöyle yanardı, ammā āh itmedi, söylemedi. Yarżndasż [10] oldı. Ṣabāḥ ḳonşıları geldi, yā şeyḫ bu gice n’oldıñuz, [11] feryādıñuzdan uyumaduḳ. Ḥālbuki bu kişi dem urmamışdı [195b] [1] ammā rūḥınuñ ṣıfatı ṣūrete gelmişdi, ḫalḳuñ ḳulaḳlarına [2] işitdürürdi. Tā Ḥaḳ Ta‘ālā anı aña eyle gösterdi ki, epsemlik [3] cān epsemligidür, eger ḥaḳīḳatda epsem olsañ ḳonşılaruñ [4] bilmezlerdi. Pes, bir nesne ki eliñden gelmez, dime.

Naḳldur, [5] Tañrı’nuñ muḥibbleri dünyā ve āḫiret şerīfleridür. Resūl-ullāh -ṣal‘am- [6] buyurur kim: المرء من أحبه Ya‘nī, her kişi ne severse anıñla [7] olısar. Hīç muḥabbetden laṭīfraḳ nesne yoḳdur ki [8] muḥabbet anuñla ta‘rīf iderler. Ve daḫı ṣordılar ki, niçün [9] muḥabbeti belā-y-ıla ḳomışlar? Eyitdi: Anuñçun ki her süfül-ter dāmeni [10] muḥabbeti da‘vī itmeye; çün belāyı göre, ḳaça.

Ḥikāyet-i Ebū [11] Muḥammed-i Murta‘iş

آن سالك بساط وجدان تالي آيات [196a] [1] مجدان مربي بروريش Ebū Muḥammed-i Murta‘iş rażiyallāhu ‘anhu. Ekā- [2] -birlerüñ maḳbūlıydı. Çoḳ seferler itmişdi.

[96] Mâide 5/54.

Nişābūr'dan idi. [3] Ebū Ḥafṣ'ı görmişdi. Cüneyd ile ṣoḥbet itmişdi. Şunūziyye'de [4] otururdı. Girü Baġdād'da vefāt itdi.

Naḳldur, on üç kerre [5] tevekkül birle ḥacca varmış-ıdı. Andan soñra eydür: Çünki [6] baḳdum, gördüm ol dükeli ḥacları hīç imiş itdiler. [7] Nice bildüñ? Eydür, andan bildüm ki, anam eyitdi, bir señek [8] ṣu getür. Baña ḫoş gelmedi, bildüm ki riyā imiş ol ḥaclar.

[9] **Naḳldur,** bir dervīşüñ ḫāṭırından geçti kim, n'olaydı Murta'iş [10] baña on beş dirhem vireydi ki ben anuñla bir bardaḳ ve bir ip [11] ve na'lın alurdum. Andan soñra berriyyeye giderdüm. [196b] [1] Ol dervīş eydür, gice bir kişi ḳapu ḳaḳdı, çıḳdum gördüm [2] Murta'iş, bir pāre biz içinde birḳaç aḳça baġlu, baña virdi. [3] Almadın eydür, ol beş aḳçadur ki diledüñ.

Naḳldur, Murta'iş [4] bir gün Baġdād'da bir maḥalleden geçerdi, ṣuṣadı, bir evden ṣu diledi [5] içmege. Bir ḳız çıḳdı, aña bir bardaḳ ṣu virdi. Ol dem Murta'iş'üñ [6] göñlini aldı. Oturdı anda. Ev issi geldi, eydür: İy ḫ˘āce [7] bir göñül bir içim ṣuya ġāyet ḳızdur. Senüñ evüñde bir içim [8] ṣu virdiler, göñlümi aldılar. Ev issi eyitdi: Ol benüm ḳızumdur, [9] saña virdüm ḥelāllıġa didi. Ol kişi Baġdād'uñ mün'imlerindendür. [10] Murta'iş göñlin istemek içün içerü girdi. Bir dānişmend [11] getürdiler aña nikāḥ itdiler. Murta'iş'i ḥammāma gönderdiler. Ḫırḳasını [197a] [1] giderdiler, ḥarīrler geydürdiler. Çün gice oldı, ḳızı ıṣmarladılar. [2] Ol ṭurdı namāza meşġūl oldı, evrādını tamām yirine [3] getürdi. Feryād itdi ki ṭonum getürüñ ya'nī ḫırḳam virüñ. Eyitdiler, [4] n'olduñ? Eydür: Sırrıma nidā geldi kim, bir naẓar ḫilāfumuza baḳduñ, [5] seni ehl-i ṣalāḥuñ ẓāhiresinden çıḳarduk. Bir daḫı baḳsan, [6] āşinālıḳ ṭonunı bāṭınından giderevüz, didiler. Hemān ḫırḳa- [7] -ṣın geydi, ḳızdan geçdi; kendü ḥālına vardı. Eyitdiler, [8] taṣavvuf eyü ḫulḳdur.

Naḳldur, aña ṣordılar ki bende Tañrı'nuñ [9] dostlıġı ne vech-ile ḥāṣıl ide? Ol nesnenüñ düşmānlıġıyla [10] ki Tañrı anı düşmān ṭutar. Ol işbu dünyādur, nefsdür, Şeyṭān'dur.

[11] **Ḥikāyet-i Ebū ‘Abdullāh-ı Fażıl**

آن مقبول طوايف آن [197b] [1] عقل بر عشق معدن آن لطايف مخصوص Ebū ‘Abdullāh-ı [2] Fażıl rażiyallāhu ‘anhu. Ḫorāsān ve ‘Irāḳ meşāyiḫlerinüñ ekābir- [3] -lerinden idi. Riyāżetde, vera‘da bī-naẓīr idi. Fütüvvetde, mürüvvetde [4] bī-mis̱il idi. Aḥmed-i Ḫażraviyye’nüñ mürīdi idi. Ebū ‘Os̱mān Ḫayrī [5] aña muḳtedī dirdi.

Naḳldur, bir kez Fażıl bir biti yazdı ki, bed- [6] -baḫtlıġuñ ‘alāmeti nedür? Eydür, üç nesnedür: Biri oldur ki [7] ‘ilim vire, ‘amelden maḥrūm eyleye. İkinci ‘ilmi vire, iḫlāṣdan[8] maḥrūm eyleye. Üçünci oldur ki ṣāliḥlerüñ ṣoḥbetin vire, anlara [9] ḥürmet itmektden maḥrūm eyleye.

Naḳldur, Ebū ‘Os̱mān eydür, Fażıl [10] erenlerüñ simsārıdur. Fażıl, Belḫ ḫalḳından çoḳ belā çekdi. [11] Seferden soñra ki geldi, aña ṭa‘n itdiler, Belḫ’den sürdiler. [198a] [1] Anlara yavuz du‘ā itdi. Eyitdi: İlāhī, anlardan ṣıdḳı gider. Andan [2] soñra Belḫ’den Ṣıddıḳ ḳopmadı.

Naḳldur, eyitdi: Müslimānlıḳ [3] bir kişiden dört nesne-y-ile gide: Biri oldur ki bile, ‘amel [4] itmeye. İkinci oldur ki bir nesneyi ki bilmeye, ‘amel ide. Üçünci [5] oldur ki bir nesneden ki bilmeye, anı ögrenmeye. Bunlar şol dīne gereklü [6] nesnelerdür. Dördünci oldur ki ḫalḳı ögrenmeden men‘ ide. Ve daḫı [7] ‘ilim üç ḥarfdür: ‘Ayın ‘ilimdür, lām ‘ameldür, mīm Ḥaḳ’a iḫlāṣdur, [8] ‘ilimde daḫı ‘amelde didi.

Ḥikāyet-i Ebu’l-Ḥasan-ı Pūşenkī

[9] رنكي يك موحد آن Şeyḫ Ebu’l-Ḥasan-ı Pūşenkī rażiyallāhu ‘anhu. [10] Ṭarīḳat ‘ilminde ġāyet idi. Pūşenkī’den gitdi, ‘Irāḳ’a vardı. [11] Soñra Belḫ’e vardı. Anı zındıḳa nisbet itdiler, anda ṭurmadı [198b] [1] Nişābūr’da vardı. ‘Ömrin anda geçürdi.

Naḳldur, bir Türk’üñ [2] eşegi yitdi, ṣordı ki bu şehirde pārsā kişi kimdür? Ebu’l-Ḥüseyin’i [3] gösterdiler. Vardı anı ṭutdı ki eşegüm sen uġurladuñ. [4] Şeyḫ ben ḫod seni şimdi gördüm. Türk cidd itdi, şeyḫ [5] ‘āciz ḳaldı. Eyitdi: İlāhī, beni bu Türk’üñ elinden al ḳurtar. [6] Ol dem bir kişi çaġırdı kim, eşegüñi buldum. Türk şeyḫüñ elin [7] öpdi, didi: Yā şeyḫ, ben bilürdüm ki sen bu işden berīsin, [8] ben bilürem ki benüm Tañrı

dergāhından ḥürmetüm yoḳdur, senüñ [9] sözüñ ol dergāhda geçer, bu edebsüzligi anuñçun itdüm ki, [10] du‘ā idesin, Tañrı eşegüm vire.

Naḳldur, bir gün Ebu'l-Ḥasan [11] müsterāḫda-y-ıdı, ḫāṭırından geçdi ki, gömlegümi fülān dervīşe [199a] [1] vireyim. Fi'l-ḥāl, ḫādimine çağırdı, fülān gömlegümi fülān dervīşe [2] vir. Ḫādim eyitdi: Yā şeyḫ ṣabr it, çıḳasın. Eydür, ḳorḳaram ki [3] Şeyṭān vesvese ide, beni bu ḫayırdan men‘ ide, didi.

[4] Ḥikāyet-i Şeyḫ Ḥakīm-i Tirmiẕī

آن عظيم ملت Şeyḫ [5] Ḥakīm-i Tirmiẕī rahmetullāhi ‘aleyhi. Meşāyiḫlerüñ muḥteremiydi. Ehl-i [6] vilāyetüñ muḥteşemiydi. Ma‘ānī-yi Ḳur‘ān'da baḥr idi. Ġāyet kerīm-idi. [7] Fünūn-ı ‘ilimde kāmildi. Aña ‘ālim-i rabbānī dirlerdi. Ol zamānda [8] hīç kişi yoġ-ıdı anuñ sözin fehm ide. Anuñ evvel ḥālı [9] ol idi kim, ṭālib-i ‘ilm-ile ittifāḳ itdiler ki, varalar ‘ilm taḥṣīl [10] ideler. Anası var-ıdı, bunı işitdi, ġayet melūl oldı. [11] Eyitdi: Yā oġlum, ben ża‘īfem daḫı kimsem yoḳdur ki baña [199b] [1] ḫiẕmet eyleye, beni kime ḳorsun? Bu sözden kim seferi terk [2] itdi. Ol iki ṭālib-i ‘ilm gitdiler. Bunuñ üstüne beş [3] ay geçdi. Bir gün Ḥakīm meşhedlerde otururdı, zārī zārī [4] aġlardı. Ben bunda cāhil ve mühmel ḳaldum, anlar ‘ilm ü kemāl [5] ḥāṣıl idiserler, geliserler dirdi. Nā-gāh bir nūrlu pīr geldi, [6] eyitdi, hīç ḳayırma. Dilerseñ her gün gelem saña ‘ilim ögredem. Az [7] zamānda anlardan yig olasın. Ḥakīm eydür, her gün gelürdi [8] baña sebaḳ eydürdi. Ol üç yıl tamām oldı. Üç yıldan [9] soñra bildüm ki ol Ḫıżır'dur ‘a.m.

Naḳldur, Ebūbekir'den ki eydür, [10] bir gün Ḥakīm kendü taṣnīfinden birḳaç cüz‘ baña virdi. [11] Eyitdi, var bunı Ceyhūn'a bıraḳ. Vardum ki bıraḳaydum, gördüm [200a] [1] dükeli ḥaḳā‘iḳ ve leṭā‘if, bıraḳmaġa ḳıyamadum, iletdüm evümde [2] bıraḳdum. Didi, ne gördüñ? Didüm ki, nesne görmedüm. Eyitdi, [3] bıraḳmamışsın. Var bıraḳ. Ben eyitdüm, müşkilim iki oldı. [4] Biri bu ki, bu cüz‘leri niçün ṣuya bıraḳdurursın ve biri [5] daḫı ‘aceb ne ẓāhir olur ola? Eydür, var bıraḳ. Vardum, [6] ol cüz‘leri ṣuya bıraḳdum. Gördüm ki Ceyhūn açıldı, bir ṣanduḳ [7] peydā oldı aġzı açuḳ, ol cüz‘ler ṣanduḳ içine düşdi, [8] girü ṣanduḳ ḳapandı. Girü hemīşeki gibi oldı. Geldüm şeyḫe didüm. [9] İşde gerçeksin, didi. Eyitdüm: Yā şeyḫ, Tañrı ‘izzeti ḥaḳḳı-çun [10] bu sırrı baña eyit. Eydür, bir kitāb taṣnīf

itmişdüm ‘ilm-i [11] ḥaḳīḳatda, ḳarındaşum Ḫıżır ‘aleyhi’s-selām anı benden dilemişdi. [200b] [1] Ol ṣanduḳ kim gördüñ bir balıḳ anuñ söziyle getürdi. Ḥaḳ [2] Ta‘ālā’nuñ fermānıyla ol ṣanduḳı aña irişdüriserler, [3] didi.

Naḳldur, kendü ‘ömrinde bir kez Tañrı Ta‘ālāyı [4] düşinde gördi. Ve daḫı aña ṣordılar ki, taḳvā nedür ve [5] cömerdlik nedür? Eyitdi: Taḳvā ehli oldur ki ḳıyāmetde [6] senüñ yaḳana kimse yapışmaya, didi. Ve cömerdlik oldur ki [7] ol günde kimsenüñ yaḳasına yapışmayasın.

Naḳldur, anuñ ‘ahdından [8] bir zāhid var-ıdı, ulu kişi idi. Ḥakīm’e i‘tirāż [9] iderdi. Ḥakīm’üñ bir muḫtaraṣ evcügezi var-ıdı, ḳapusın [10] gidermişdi. Ḥakīm, Ḥicāz’a vardı, girü geldi. Gördi kim [11] bir kelb ev içinde enüklemiş. Ḥakīm anı dögmedi, ḳovmadı, [201a] [1] diledi ki gide. Anları üşendürmeye seksen kez vardı, [2] girü geldi. Göñli varmadı ki üşendüre. Ol zāhid ol [3] gice Muṣṭafā’yı düşinde gördi. Eydür: Yā zāhid, bir kişi-y-ile [4] baḥs̱ idersin ki seksen kez bir it-içün vardı, geldi [5] anı üşendürmeye. Eger sa‘ādet-i ebedī dilerseñ, var [6] aña ḫidmet it. Ol zāhid Ḥakīm’e evvel selām virmege [7] ‘ār iderdi, bu kez vardæ nice yæl ḫiṭmet itdi.

[8] Ḥikāyet-i Ebūbekr-i Āfāḳ

آن یکانه حلم عصمت آن مجرد افاق [9] آن خزاین علم حکمت Ebūbekr-i [10] Āfāḳ rażiyallāhu ‘anhu. Zühhāduñ, ‘ubbāduñ birindendür. Taḳvāda, [11] vera‘da tamām idi. Meşāyiḫ aña mü‘eddebü’l-evliyā dirlerdi. [201b] [1] Nefsi mübārek idi. Ebū ‘Ālī-yi Tirmiẕī’nüñ mürīdi idi. Belḫ’de [2] olurdı. Aḥmed-i Ḫażraviyye anuñ mürīdi idi. Belḫ’den olurdı. [3] Aḥmed-i Ḫażraviyye’nüñ yārenlerinden idi.

Naḳldur, dāyim ārzūdaydı ki [4] bir kez Ḫıżır’ı göre. Her gün ziyāretlere varurdı, girü dönerdi. [5] Gelmekde gitmekde bir sipāre Ḳur‘ān oḳurdı. Bir gün hemīn ki [6] ziyāretden çıḳdı, bir nūrlu pīr gördi, selām virdi. Eydür, [7] diler misin ki biraz senüñle musāḥib olavuz. Eydürdi, dilerüm. [8] Pīr eydür, bir niçe yıldur beni görmek dilersin. Ben Ḫıżır’am. [9] Benümle musāḥib olduñ, bir sipāre Ḳur‘ān senden fevt [10] oldı. Çünki benüm ṣoḥbetüm saña bu ḳadar ziyān gösterdi, [11] gördi ki ġayrı kişinüñ ṣoḥbeti nice ola? İmdi tecerrüdi [202a] [1] ve yalıñuzlıġı elden ḳoyma, didi.

Naḳldur, bir oğlancuğı var-ıdı, [2] mektebe virdi. Bir gün mektebden geldi, ditredi, beñzi [3] ṣapṣarı olmış. Şeyẖ eyitdi, saña n’oldı? Eydür, nesne [4] olmadı. Mübālağa itdi. Eydür: Yā bābā, bu gün üstādumdan [5] bir āyet oḳudum anuñ heybetinden şöyle oldum. Eyitdi, [6] ḳangı āyet? Eydür, işbu kim, ﴿يوما يجعل الولدان شيبا﴾[97] [7] ya‘nī ḳıyāmet güni ol gündür ki oğlancuḳları ḳoca ider. [8] Ol oğlancuḳ ṣayrı oldı, bir günden soñra vefāt itdi. [9] Atası üstünde ağlardı, yaşını dökerdi, eydürdi, ey [10] gözüm nūrı bu bir āyet seni öldürdi, ben nice kez ẖatm [11] itdüm göñlüm evvelki gibi hīç eser itmedi.

Naḳldur, eydür: [202b] [1] Mekke yolında giderdüm. Bir ḳarı gördüm. Eydür: Yā yigit, [2] ne kişisin? Ben eyitdüm, bir ġarībem. Ḳarı eydür, Tañrı’nuñ [3] ünsiyle ġurbetüñ vaḥşetinden şikāyet mi idersin? Çün [4] bunı işitdüm, ol ḳadar ḳuvvetüm ḳalmadı ki bir ḳadem anuñla [5] yürüyem.

Naḳldur, Ādem zamānından bu deme ne ḳadar fitne [6] oldıysa ẖalḳ ḳarışmaḳdan oldı. Ol vaḳtdan şimdiye [7] degin selāmatlıḳ ol kişi buldı ki, ẖalḳ ḳarışmadı. Ve [8] daẖı Tañrı Ta‘ālā ẖalḳdan sekiz nesne diler. Göñülden [9] iki nesne, biri Tañrı’nuñ fermānını ta‘ẓīm itmek ve ẖalḳa [10] şefḳat itmek. Ve dilden iki nesne diler, biri Tañrı’nuñ [11] vaḥdāniyetine iḳrār itmek ve ẖalḳa luṭf-ıla söylemek. Ve daẖı [203a] [1] ḳayından iki nesne diler, biri Tañrı’ya ṭā‘at ve ẖalḳa yardum [2] itmek. Ve daẖı ẖalḳdan iki nesne diler, biri Tañrı’nuñ ḥükmine [3] ṣabr itmek ve ẖalḳa ḥilm.

Ḥikāyet-i ‘Abdullāh Menādil

[4] آن خزاين فضايل ‘Abdullāh Menādil rażiyallāhu. Melāmetinüñ [5] şeyẖi idi. Dünyādan ve ẖalḳdan kesilmiş idi. Ḥamdūn-ı Ḳaṣṣār’uñ [6] mürīdi idi. Anuñ zamānında ehl-i tecrīd yoġ-ıdı.

Naḳldur, [7] bir gün bir kişi aña mes‘ele ṣordı, cevābın didi. Ol [8] kişi eydür, bir kez daẖı eyit. Eydür, ben evvel didügime [9] peşīmān oldum. Egerçi az ola, kelām çoḳ ‘amelden [10] yigrekdür. Ve daẖı çoḳ ‘amelden yigrekdür. Ve daẖı her kişiye ki [11] muḥabbet virdiler, muḥabbet ḳadarınca ḳorḳu virmediler, ol [203b] [1] kişi mağrūrlardandur.

---

[97] Müzzemmil 73/17.

Ḥikāyet-i Şeyḫ ‘Ālī-yi Süheyl-i İsfahānī

[2] آن خزاين حقايق معاني Şeyḫ ‘Ālī Süheyl-i İsfahānī rażiyallāhu [3] ‘anhu. Ġāyet ulu mu‘teber kişiydi. Cüneyd’üñ aña laṭīf [4] bitileri vardur. ‘Āfiyetdedür, ḥaḳā‘ikde yüce sözleri vardur. [5] Anuñ ziyāretine ‘Ömer bin ‘Os̱mān Mekkī vardı, otuz biñ aḳça [6] borcı var-ıdı. ‘Ālī-yi Süheyl cem‘īsin ödedi.

Naḳldur, [7] eyitdi, baylıġı istedüm, zühdde buldum. Ḥisāb geñezligin [8] istedüm, sükūtda buldum. Ve daḫı Ādem zamānında bir ḫalḳ eydürler ki, [9] benüm göñlüm bir kimse yoḳdur ki göñül ne nesnedür, beyān eyleye.

[10] Ḥikāyet-i Ḫayru’n-Nessāc

أصل وفرع أن يير محتاج شيخ وقت [11] آن حادث عقل وشرع آن عارف Ḫayru’n-Nessāc rażiyallāhu ‘anhu. [204a] [1] Baġdād meşāyiḫinüñ üstāẕıdur. Kendü vaḳtında ‘ilimde ġāyet [2] idi. Nefesi ġāyet mü‘es̱s̱ir-idi. Şiblī, Cüneyd’e gönderdi. Cüneyd’üñ [3] ḥürmeti içün Serī’nüñ mürīdi idi. Cüneyd ile muṣāḥib idi. Cüneyd [4] aña ġāyet ḥürmet iderdi. Aña Nessāc dirlerdi aña. Dāyim Şām’a [5] giderdi ḥac niyyetine, yolı Kūfe’ye uġradı, şehre girdi. Pāre [6] pāre muraḳḳa‘ giymiş ḳara yaġız kişi idi. Bir ḥarīr ṭoḳuyıcı anı [7] gördi, eydür, ol gelen kişi eyle kişiye beñzer birḳaç gün [8] anı işledelüm. Anuñ ḳatına vardı, eydür, sen ḳul mısın? Eydür, [9] belī. Eydür, ḫocañdan ḳaçmışsın, gel seni ṣaḳlayayım, yine ḫocaña [10] ısmarlayayım. Nessāc eyitdi: Ben ḫod dilerem bir kişi ola beni [11] ḫocama irişdüre. Ol kişi eyitdi, şimdi sen benüm [204b] [1] ḳulumsın. Aduñ, Ḫayr olsun. Ol daḫı ḳabūl itdi. Aña [2] ṭoḳumaḳ ögretdi. Bir nice yıl anda işledi. Ol kişi [3] anda edebinden, ḫulḳından, ḥayāsından, çoḳ ṭā‘atından utandı, [4] ‘öẕürlendi, eyitdi: Tañrı’ıçun ma‘ẕūr ṭut, sen ḳul degül [5] sulṭānsın. Her yirde ki ḫāṭıruñ diler anda var. Andan Mekke’ye [6] vardı, tā ol mertebeye irişdi ki Cüneyd eyitdi, خير خيرنا [7] ya‘nī Cüneyd bizden yigrekdür.

Naḳldur, bir kez bir ‘avrat aña eyitdi: [8] Yā şeyḫ, destimüzdeki ki getürdük, seni bulımazam ki virem. Eydür, Şaṭ’a [9] bıraḳ. Vardı getürdi, şeyḫi bulmadı, Şaṭ’a bıraḳdı. Şeyḫ [10] şu kenārına vardı, bir balıḳ ol aḳçayı şeyḫe getürdi.

[11] **Naḳldur,** Ḫayr'dan ki eydür: Ben evümde idüm, ḫāṭırıma [205a] [1] düşdi ki elbetde Cüneyd ḳapudadur. Çıḳdum gördüm ki hem daḫı [2] Cüneyd ḳapudadur, eydür, ol ḫāṭırıyla çıḳmaduñ rażiyallāhu [3] ʿanhu.

Ḥikāyet-i Ebū Ḥamza-yı Ḫorasānī

آن كعبه مسلماني [4] Ebū Ḥamza-yı Ḫorasānī rażiyallāhu ʿanhu. Ḫorasān meşāyiḫlerinden idi. [5] Ġāyet ʿālī-himmetlü-y-idi. Ferāsetde naẓīri yoġ-ıdı.

Naḳldur, [6] bir kez tevekkül ile berriyyeye girdi, neẕr itdi ki hīç kimseden [7] nesne dilemeye, hīç kimseye baḳmaya. Bu niyyet ile gitdi. Biraz aḳçası [8] vardı. Ferāsete vardı. Eydür: Utanmaz mısın ki tevekkül daʿvāsın idersin, [9] bu aḳçayı ṣaḳlarsın. Ol Tañrı ki bu gögi direksüz ṭutar, senüñ [10] miʿdeni aḳçasuz ṣaḳlayamaz mı? Ol aḳçayı bıraḳdı. Giderdi, [11] nā-gāh bir ḳuyuya uġradı, iḫtiyārsuz ol ḳuyuya düşdi. Ammā, [205b] [1] aña hīç zaḥmet irişmedi. Anuñ-ıçun ki yaḳın dost idi. [2] Çünki biraz geçdi, nefs feryād itdi. Ebū Ḥamza epsem [3] oturdı. Bir kişi yoldan geçerdi, ḳuyuya yetişdi. Eydür: Ola ki [4] nā-gāh bir kişi düşe, bunı örtmek gerek. Vardı muġaylān [5] getürdi, ol ḳuyunuñ aġzına muḥkem ṭutdı. Şeyḫüñ nefsi [6] zārīlıḳ eyledi. Eyitdi: Ḥaḳ Taʿālā ﴿ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة﴾[98] [7] kendü elüñüz-ile kendüñizi tehlikeye bıraḳmañ. Şeyḫ eydür: Tevekkül [8] ol nesne degildir ki nefsüñ telbīsi-y-ile bāṭıl idevüz. Ve daḫı [9] eydür, ol kişi kim yuḳaruda ṣaḳlayubile, bunda daḫı bilür. [10] Çünki tevekkül s̱ābit oldı, nā-gāh Ḥaḳ Taʿālā bir arslan gönderdi, [11] ol ḳuyunuñ aġzın açdı. Bir ip aşaġa ṣaldı, eyitdi, yapış [206a] [1] yā şeyḫ. Eyitdi, ben tevekküli bir kedi ile bāṭıl itmezem. Hātifden āvāz [2] geldi kim, ḫilāf işleme, yapış. Yapışdı, çıḳdı. Bir āvāz [3] geldi kim tevekkülde s̱ābit olduñ, bir helāk idici nesne-y-ile saña [4] necāt virdük. Arslan yüzin yire sürdi, daḫı gitdi raḥmetullāhi [5] ʿaleyhi.

Ḥikāyet-i Aḥmed-i Mesrūḳ

آن عاشق معشوق Aḥmed-i Mesrūḳ [6] rażiyallāhu ʿanhu. Ḫorāsān meşāyiḫlerindendür. □ūs şehrindendür. Baġdād'da [7] otururdı. Hīç kimsenüñ anuñ vilāyetine şekki yoġ-ıdı. Ḳuṭb-ı vaḳt-ıdı. [8] Cüneyd'le muṣāḥib idi. Kendüsi daḫı ḳuṭb.

---

[98] Bakara 2/195.

Aña ṣordılar ki, [9] bu zamānda ḳuṭb kimdür? ẓāhire dimedi, ammā sözinden şöyle [10] mā'lūm oldı ki ḳuṭb oldur.

Naḳldur, bir gün Mesrūḳ [11] eydür, bir kişi bize geldi, laṭīf sözleri var-ıdı, da'vī [206b] [1] iderdi ki her nesne ḫāṭırıñuza gele, baña dīñüz, ben aña [2] tedbīr ideyim. Benüm ḫāṭıruma düşdi ki bu kişi cuhūddur. [3] Ḥarīre'ye didüm, ḳaḳıdı. Ol ḫāṭır benden gitmedi. Nā-çār [4] aña didüm, sen cuhūdsın. Başını aşaġa ṣaldı, andan soñra [5] eyitdi: أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله [6] didi. Eydür, gerçi didiñüz cuhūd idüm, şimdi Müslimān oldum.

[7] Ve daḫı her dīnleri gördüm, sizüñ dīniñüzden Ḥaḳ dīn yoḳdur. [8] Şimdi āmennā ve ṣaddaḳnā.

Ve daḫı şeyḫ Mesrūḳ eydür: Her kişinüñ [9] ki bāṭını Ḥaḳ'a ṭoġrı ola, Ḥaḳ Ta'ālā anuñ ẓāhirin ṣaḳlaya, [10] ya'nī bir nesne ki günāh ola, aña meşġūl itmeye. Ve daḫı taḳvā [11] oldur ki gözüñ dünyāya baḳmayasın. Ve daḫı didi ki taḳvā ḫavf u [207a] [1] recādan öñdür. Anıñ-çun ki hīç kimse Uçmaġa varmaya, tā amu'dan [2] geçmeyince, didi.

Ḥikāyet-i 'Abdullāh-ı Aḥmed-i Maġribī

شيخ وقتي [3] آن صبح مشرق 'Abdullāh-ı Aḥmed-i Maġribī rażiyallāhu 'anhu. Evliyānuñ [4] üstāẕıydı. Mürīdlere terbiyet itmede bī-naẓīr idi. Anuñ [5] menāḳıbı budur ki, İbrāhīm Ḫavāṣṣ gibi mürḳdleri var-żdż. [6] Yüz yigirmi yaşadı. Anuñ 'acā'ib işleri var-ıdı. Ot kökinden [7] ġayrı nesne yimezdi. Hergiz anuñ ṭonı kir olmazdı [8] ve ṣaçı uzamazdı.

Naḳldur, eydür, anamdan bir ev ḳalmışdı. Anı [9] ṣatdum, belüme baġladum, beriyyeye giderdüm. Bir 'Arab'a uġradum. [10] Baña ṣordı ki neñ var? Ben didüm, elli dīnārum. Eydür, imdi [11] baña vir. Getürdüm virdüm. Gördi, girü baña didi ki, gel deveye bin. [207b] [1] Ben eyitdüm, saña n'oldı? Eydür, senüñ ṭoġrulıġından göñlüme [2] şefḳat düşdi, didi. Benümle Ḥicāz'a vardı. Bir müddet [3] benümle oldı. Ol daḫı bir velī oldı.

Naḳldur, eydür, her kişi ki [4] ḳulluḳ da‘vāsın ide, henūz anuñ bir murādı ola, ol kişi o da‘vīsinde [5] yalancıdur. Ḳulluḳ ol vaḳt ola ki, kendü murādından fānī ola. [6] Anuñ ḳullığı maḳbūl ola.

Ḥikāyet-i Ebū ‘Ālī-yi Cürcānī

شيخ آن [7] بنهاني Ebū ‘Ālī-yi Cürcānī rażiyallāhu ‘anhu. Ulu meşāyiḫdendür. [8] Ḥakīm Tirmidī’nüñ mürīdi idi. Anuñ sözlerindendür: Eydürdi, [9] sa‘ādetüñ ‘alāmeti oldur ki bendenüñ üzerine ṭā‘at [10] itmek geñez ola, sünnetleri yirine getürmek nefsine ḫoş [11] gele, ehl-i ṣalāḥı seve, ḫulḳı eyü ola, mü‘minlerüñ işlerine [208a] [1] yardımı ola, vaḳtını ṣaḳlaya.

Ḥikāyet-i Şeyḫ Ebūbekr-i Türkistānī

[2] قبله آن تحقيق كعبه آن ركن توفيق عالم شمع آن [3] روحاني Şeyḫ Ebūbekr-i Türkistānī rażiyallāhu ‘anhu. Mekke’nüñ [4] şeyḫi idi. Zamānuñ pīri idi. Cemī‘-i ‘ulūmda miṡli yoġ-ıdı, [5] ḫāṣṣeten ‘ilm-i taḥḳīḳde. Şeyḫ Cüneyd’üñ ve daḫı Ebū Sa‘īd’üñ [6] ve Nūrī’nüñ ṣoḥbetin görmişdi. Aña çıraġ-ı ḥarem dirlerdi. [7] Mekke’de mücāvir idi. Vefātına degin her gice namāzda Ḳur‘ān [8] tamām ḫatm iderdi. Ṭavāfda on iki biñ kez Ḳur‘ān ḫatm itmişdi. [9] Otuz yıl Ka‘be’de altun oluġa ḳarşu oturmışdı. Gice [10] ile gündüz bir āb-dest alurdı, hīç uyumazdı.

Naḳldur, [11] eydür, bir kez bir kişi benümle ṣoḥbet iderdi, baña s̱aḳīl [208b] [1] gelürdi. Aña nesne bağışladum, ola ki ol s̱aḳālet gide. [2] Gitmedi. Eyitdüm, ayağıñı yüzüm üstine ḳo. Rāżī olmadı. [3] İlzām itdüm, ayağını yüzüm üstine ḳodı. Biraz ṭurdı, [4] göñlümden s̱aḳālet gitdi. İki ḥelālca aḳçam var-ıdı, [5] getürdüm seccādesi üzerine bıraḳdum. Baña gözi ucıyla baḳdı. [6] Eydür: Ben bu seccādeyi yetmiş altuna alup ṭururam, dilersin ki [7] iki aḳça-y-ıla murdār idesin didi. Silkivirdi, ṭurdı [8] gitdi. Anuñ ‘izzetine, benüm ḫorlığıma taña ḳaldum.

Naḳldur, bir gün [9] bir pīr içerü girdi. Eydür: Niçün İbrāhīm maḳāmına varmazsın? [10] Şeyḫ eyitdi, anda ne var? Eyitdi, bir pīr gelmişdür, ḥadīs̱ [11] naḳl ider. Var sen daḫı ḥadīs̱ istimā‘ eyle. Hep cemā‘at [209a] [1] anda ḥāżır-ıdı, eyitdi, kimden rivāyet ider? Eyitti, [2] ‘Abdullāh’dan, ol Zehrī’den, ol Ebū Hüreyre’den, anlar dükeli Resūl- [3] -

ullāh'dan. Şeyẖ eydür iken, uzun isnādlar getürdüñ. Anlar [4] her ne isnād iderlerse ben isnādsuz işidürem. Pīr [5] eydür, kimden işidürsin? Şeyẖ eydür: حدثنى قلبى[6] Ya'nī ḳalbüm Perverdigār'umdan rivāyet ider. Delīlüñ nedür? [7] Eydür, oldur ki, sen Ḫıżır'sın. Eyitdi, sübhānallāh şimdiye [8] degin Tañrı'nuñ velīlerini ṣanurdum ki bilürem, şimdi Ebūbekir [9] beni bildi, ben anı bilmedüm. Ma'lūm oldı ki çoḳ velīler [10] ola ki Ḫıżır anları bilmeye.

Naḳldur, bir gicede elli kez Resūlı [11] düşinde gördi, eydür, çoḳ mesā'il ṣordum. Her kerre didüm: [209b] [1] Yā Resūlullah baña nesne ögret ki anı oḳuyam, göñlüm ölmeye, [2] diri ḳala. Her kerre buyurdı ki, her gün dört kerre eyit: يا حي يا قيوم [3] لا إله إلا أنت

Ḥikāyet-i Muḥammed bin e's-Semmāk

آن قطب أفلاك [4] Muḥammed bin e's-Semmāk rażiyallāhu 'anhu. Kelāmda 'ālī kişiydi. [5] Daẖı mev'iżede bī-naẓīr idi. Ma'rūf-i Kerẖī'nün, Fetḥī'nün [6] ṣoḥbetine irişmedi. Hārūnu'r-Reşīd aña ġāyet ḥürmet iderdi. [7] Muḥammed e's-Semmāk aña eyitdi: Yā emīrü'l-mu'minīn senüñ şerīfüñ [8] içinde tevāżu'uñ daẖı yigrekdür. Ve daẖı anuñ sözidür ki, [9] bundan öñden ẖalḳ devālara beñzerdi, anlaruñ-ıla şifā [10] bulurlardı, şimdi dükeli derd olmışlar ki hīç dermān bulunmaz. [11] Dermān bulınur illā devāya ḳābil degül.

Naḳldur, Aḥmed-i Ḫūrī'den [210a] [1] ki eydür: Muḥammed e's-Semmāk ṣayru oldı. Anuñ ḳarūresin gördüm. [2] Bir Naṣrānī ṭabīb var-ıdı, yolda varurken bir kişiye uğraduḳ: [3] Şekli gökçek, ḳoḳusı laṭīf, ṭonlar geymiş bize ṣordı, [4] ḳanda gidersin? Didük, fülān ṭabībe giderüz, Muḥammed e's-Semmāk'uñ [5] ḳarūresin aña gösterelüm dirüz. Eydür, sübhānallāh Tañrı'nuñ[6] dostı devāsın, düşmānından mı dilersin? Varuñ İbni's-Semmāk'a [7] eydüñ, barmağını ol yire ḳosın ki ağrır, eyitsün: وبحق أنزلناه [8] وبحق نزل Ol söz ile döndük, Semmāk ḳatına varduḳ.[9] Bunı didiler. Eyitdi, ẖoş. Hemān başladı, böyle diyince [10] ṣıḥḥat buldı. Bildük ki ol Ḫıżır imiş 'aleyhi's-selām.

Naḳldur, [11] çün vefātı yaḳın geldi, eyitdi: İlāhī, sen bilürsin ki ol [210b] [1] vaḳt ki günāh iderdüm, senüñ dostlaruñı anı bu günāhuma kefāret [2] eyle إلى رحمة الله

Ḥikāyet-i Muḥammed-i Eslem-i Anṭākī eṭ-Ṭūsī

آن متمكن بساط قدسي [3] Muḥammed-i Eslem-i eṭ-Ṭūsī rażiyallāhu ‘anhu. Muḳtedā-yı ‘aṣırdı. Aña lisānü’- [4] r-resūl dirlerdi. Anuñ ḳavli ve fi‘li sünnete muvāfıḳdı.

Naḳldur, [5] ol va‘ż iderdi. Biş biñ kişi anuñ meclisinde, elinde tevbe [6] itdiler. Cemī‘-i ṣāliḥlerden oldılar. Bir gün aña eyitdiler kim, eyit: [7] Ḳur‘ān maḫlūḳ mıdur? Ṭınmadı. Bu sebebden anı iki yıl zindāna bıraḳdılar. [8] Her cum‘a gün zindānda ġusl iderdi. Arı ṭonlar giyerdi. Sünnetleri [9] yirine getürürdi. Seccāde götürürdi, zindān ḳapusına degin [10] varurdı, ḳomazlardı. Girü dönerdi, yüzin ṭopraġa ḳordı, eydürdi: [11] İlāhī, ol nesne ki benüm üzerümde-y-idi, itdüm. Bāḳīsini sen bilürsin.

[211a] [1] **Naḳldur,** ‘Abdullāh-ı Ṭāhir’den ki, Ḫorāsān begi idi, Nişābūr’a vardı. [2] Cemī‘-i şehrüñ ulular aña istiḳbāl itdiler. Altı güne degin [3] selāmına geldiler. ‘Abdullāh ṣordı ki, daḫı kimse ḳaldı mı baña [4] gelmeye? Eyitdiler, cümle geldiler, iki kişi gelmedi. Didi, anlar [5] kimlerdür? Eyitdiler, biri Aḥmed-i Ḥarb, biri Muḥammed-i Eslem. Didi, niçün [6] gelmediler? Didiler, anlar ‘ulemā-yı rabbānīdür ve meşāyiḫ-i sübḥānīdür, begler [7] ḳatına varmazlar. Eyitdi, anlar gelmezlerse biz varalum. Anlaruñ [8] selāmına ṭurı geldi. Aḥmed-i Ḥarbī’nüñ ḳatına vardı, ḳapu [9] ḳaḳdılar. Didi, kimdür? Didiler, ‘Abdullāh. Didi, niçün gelür? [10] Gördiler olmaz, içerü girdiler. Aḥmed aña ṭurı geldi, başın [11] aşaġa ṣaldı. Başın ḳaldurdı, soñra baḳdı, eyitdi: İşitdüm ki [211b] [1] görklü, eyü ḫūlu kişidür dirlerdi seni. Şimdi ol gökçek [2] yüzüñi günāh-ıla, Tañrı’ya ‘āṣī olmaġ-ıla çirkin itmeyi gör didi. [3] ‘Abdullāh andan çıḳdı, Muḥammed-i Eslem’e vardı. Her ne ḳadar ki cehd [4] itdi, yol virmedi. Ṣabr itdi, tā cum‘a güni oldı. Muḥammed-i [5] Eslem cum‘a mescidine vardı. Furṣat buldı, arḳurı geldi. [6] Çün anı ıraḳdan gördi, atdan indi anuñ ḳademi [7] ṭopraġına sürdi. Eyitdi: İy ‘azīz, Tañrı içün ben yaramaz kişiyem. [8] Ol senin içün beni sevmez ve ben anuñ-çun ki ol eyü kişidür senüñ-çündür. [9] Bu yaramazı ol eyüye bağışla. Andan soñra Muḥammed-i Eslem □ ūs’a [10] vardı, anda sākin oldı rażiyallāhu ‘anhu.

Ḥikāyet-i Muḥammed bin Ḥarb

[11] آن عابد عباد شرق pīr-i Ḫorasān Muḥammed bin Ḥarb rażiyallāhu ‘anhu. [212a] [1] Anuñ fażīleti ġāyetde çoḳdur. Vera‘da, ‘ibādetde mis̱li yoġ-ıdı. [2] Taḳvāda şöyle idi ki, evvelde evvelde anası anası tavuḳ [3] biryān itdi. Eyitdi: Bu tavuġı evümde beslemişem, hīç [4] şübhesi yoḳdur, bunı yiñüz. Eydür, bir gün gördüm bu tavuḳ [5] fülān ḳonşınuñ ṭamına çıḳdı. Ol ḳonşunuñ ṭamı [6] sipāhī ṭamıdur, şāyed ki anda birḳaç dāne yemiş ola, yimezem [7] didi.

Naḳldur, Aḥmed'üñ bir ṭıfıl oğlı var-ıdı, aña [8] tevekkül ta‘līm iderdi. Ol oġlancuġa ögretdiler ki, her vaḳt ki [9] göñlüñ nesne dileye, pacaya gel eyit ki: Yā Perverdigār'um [10] baña etmek vir yā daḫı nesne vir, di didiler. Her gāh oġlancuḳ [11] varurdı, eyle dirdi. Bir kişi anuñ diledügin pacadan [212b] [1] bıraġurdı. Bir gün evde kimse ḳalmadı. Oġlan acıḳdı, [2] ol hemīşeki ‘ādet ile paca altına vardı, eyitdi: [3] İy perverdigār baña etmek vir, öldüm. Diledügi nesne [4] pacadan düşdi. Yirken geldiler, gördiler oġlan nesne [5] yir. Eyitdiler, bunı saña kim virdi? Ol kişi ki her gün [6] virürdi. Bildiler ki ol ḥāla irişdi.

Naḳldur, Aḥmed'üñ [7] bir gebr ḳonşusı var-ıdı, anuñ bir ortaġı çoḳ māl ile [8] sefere varmışdı. Ḥarāmī urdı, mālını aldı. Ol [9] ḫaberi şeyḫ işitdi, yārenlere didi: Gelüñ, varalum ḫāṭırıñ [10] ṣoralum, n'ola? Gebr ise ḳonşıdur. Çünki Gebr'üñ sarāyına [11] irişdiler, Gebr şeyḫi ḳarşuladı, elin öpdi. Şeyḫ içerü [213a] [1] girdi oturdı. Gebr ṣandı ki açıḳdılar nesne yimege geldiler. [2] Şeyh eyitdi: İy ḳonşı anuñ gibi fikirler itme, biz [3] anıñ-çun geldük kim, işitdük saña ziyān olmış, ḫāṭıruñ [4] ṣormaġa geldük. Gebr eyitdi, şöyledür ammā üç nesne: [5] Biri oldur benden aldılar ben kimseden almadum. Biri oldur ki [6] mālımuñ ba‘żısını aldılar ba‘żısı bāḳī ḳaldı. Biri daḫı [7] ol kim dīnüm yirindedür, māl giderse gitsün. Şeyḫe bu söz [8] ḫoş geldi. Yārenlerine eydür: Bu sözden Müslimānlıḳ ḳoḳusu [9] gelür. Şeyḫ aña eyitdi, bu oda niçün taparsın? Bu odunı [10] niçün yaḳarsın? Gebr eyitdi, anıñ-çun ki ḳıyāmet güninde yaḳmaya. [11] Ve günde bu ḳadar odun ki aña virürem, yarın benüm vaḳarum [213b] [1] ṣaḳlaya, beni Tañrı'ya irişdüre. Şeyḫ eyitdi, ġāyet [2] ḫaṭā itmişsin. Bu ol nesnedür, ġāyetde za‘īf [3] ve cāhil ve vefāsuzdur. Her nesne

ki bu nesneyi taṣavvur itmiş- [4] -sin bāṭıldur. Eger bir oğlancuḳ biraz şu biraz ṭopraḳ [5] anuñ üstine ḳoya, fi'l-ḥāl söyünür. Bir nesne ki şöyle [6] za'īf ola, seni bir ḳavīye nice irişdüre? Ve daḫı eger [7] bir la'l yā bir pāre necāset içine bıraġasın ikisin daḫı [8] farḳ itmez. Bir nesne ki şöyle cāhil ola, ḳıyāmetde nice [9] bile ki sen kimsin ve daḫı yetmiş yıl ola ki bunuñla zaḥmet [10] çekesin, bu ḳadar odunı buña viresin. Ben ki bunuñla hīç [11] nisbetüm yoḳdur, ikimüz daḫı elümizi içine ṣoḳalum, eger [214a] [1] beni yaḳub seni daḫı yaḳarsa vefāsı yoḳdur. Bu sözler [2] ol Gebr'e ḫoş geldi, eṣer itdi, eyitdi: Yā şeyḫ dört [3] nesne ṣorayım saña, eger cevāb virürseñ īmān getürem. [4] Eyitdi, ṣor. Eydür, Tañrı Ta'alā bu ḫalḳı niçün yaratdı? [5] Ve daḫı çünki yaratdı, niçün rızḳ virdi? Girü niçün [6] öldürür? Çünki öldürür, niçün yaratdı, böyle ider didi. [7] Şeyḫ eyitdi, anıñ-çun yaratdı kim, anuñ vaḥdāniyyetin bileler. [8] Ve daḫı rızḳ virdi, rezzāḳlığın bileler. Ve daḫı diri eyler ki [9] ḳudretin bileler. Ve daḫı öldürür ki ḳahhārlığın bileler. Gebr [10] çünki bu sözleri işitdi, düşdi uṣṣı gitdi. Girü [11] 'aḳlı başına geldi, ol dem īmān getürdi. Çünki Gebr [214b] [1] īmān getürdi, şeyḫ bir feryād itdi, düşdi uṣṣı gitdi. [2] Yine kendüye geldi. Anda olan ṣordı ki, yā şeyḫ n'olduñ? [3] Eyitdi, hemān ki sen īmān getürdüñ, sırruma ḫitāb itdiler: [4] Yā Aḥmed bu Gebr'üñ yetmiş yıl 'ömri küfr-ile geçdi bu dem bize [5] īmān getürdi, senüñ yetmiş yıldur ki 'ömrüñ İslām ile geçdi [6] bize ne getürdüñ?

Ḥikāyet-i Ebū Feth-i Mūṣılī

آن حقيقة ولي [7] Ebū Fetḥ-i Mūṣılī rażiyallāhu 'anhu. Meşāyiḫlerüñ ekābirinden [8] idi. Ḥüzni, ḫavfı ġālib idi. Bir deste kilīd dāyim kendü ile [9] gezdürürdi. Ol kilīdler seccādesi altında ḳordı ki bilmeyeler [10] ne kişidür.

Naḳldur, 'Abdullāh-ı Celā' eyitdi: Serī'nüñ ḫalvetindeydüm. [11] Dün buçuġı oldı. Bir arı gömlek geydi, ridāsın boynına [215a] [1] bıraḳdı, na'lın geydi. Eyitdüm: Bu vaḳt ḳanda gidersin? Eydür, [2] Fetḥ-i Mūṣılī'yi görmege. Çıḳdı, gitdi. Baġdād'uñ maḥallelerinden [3] geçerken anı 'ases ṭutdı. Zindāna iletdiler. Ṣabāḥ oldı; [4] ḥükm itdiler ki zindān içinde kim var-ısa öldürüñ. Çünki [5] cellād elin ḳılıca urdı götürdi ki şeyḫi öldüre, eli havāda [6] ḳaldı. Eyitdiler, niçün çalmazsın? Eydür, bir pīr kişi [7] ḳarşuma ṭurmışdur, çalma dir, elüm havāda ḳaldı. Gördiler [8] ol pīr Fetḥ-i Mūṣılī'dür. Serī anuñ ḳatına vardı, cellāduñ [9] eli açıldı.

Naḳldur, Fetḥ eyitdi: Emīre'l-mū'minīn 'Alī kerem-ullahu veche [10] düşümde gördüm, didüm, baña vaṣiyet eyle. Eyitdi: Şol [11] işden yigrek nesne görmedüm ki, bir bay kişi bir dervīşe tevāżu' [215b] [1] ide s̱evāb içün. Didüm, daḫı artuḳ eyle. Eydür, daḫı yigrek [2] oldur ki dervīş bayları sevmeye.

Naḳldur, Fetḥ didi: Bir gün [3] yārenler-ile mescide oturmışduḳ, bir yigit geldi, bir eski [4] gömlek geymiş. Eyitdi, bilürsiz ki ölüm ḥaḳdur. İrte fülān [5] maḥallede ḳuşluḳ vaḳtında fülān evde vefāt itsem gerek. [6] Kerem it, gel beni kendü elüñ-ile yu, defn eyle didi. Bu [7] gömlegümi baña kefen eyle, didi gitdi. Yarındası vardum [8] ol didügi evde buldum ki vefāt itmiş. Kendü elüm ile yudum, [9] gömlegini kefen itdüm, girü döndüm. Eydür ki çağırur, لي كان لو [10] هذا على كافيتك الله عند منزلة Ya'nī eger Tañrı ḳatında [11] benüm bir mertebem ola, bunuñ 'ivażın saña idem. Andan soñra [216a] [1] eyitdi: يموت الرجل على ما عاشه عليه Bunı didi, epsem [2] oldı raḥimehullāh. Fetḥ'e vefātından soñra ṣordılar ki, [3] Tañrı Ta'ālā senüñle neyledi? Eydür, beni ḫoş ṭutdı. [4] Eyitdi, yā Fetḥ niçün çoḳ ağladuñ? Didüm, İlāhī günāhlarumdan [5] utanuram. Eyitdi: İy Fetḥ, 'izzüm celālüm ḥaḳḳı-çun ḳırḳ [6] yıldur ki ol ferişte ki günāhlaruñı yazdı, ol ağlamaġ-ıçun [7] 'afv itdüm.

Ḥikāyet-i Aḥmed-i Ḫuvārī

آن [8] ولي قبله تواري Aḥmed-i Ḫuvārī raḥmetullāhi 'aleyhi. Ululardan idi. Cemī'-i 'ulūmda [9] kāmil-idi. Anuñ zamānında her kişinüñ ki bir müşkil vāḳı'ası [10] olsa aña ṣorardı. Şeyḫ Cüneyd anıñ-çun eydürdi ki, ol Şām'uñ [11] reyḥānıdur. Süleymān-ı Dārānī'nüñ mürīdidür. Anuñ sözi ġāyet mü'es̱s̱ir-idi [216b] [1] göñüllerde.

Naḳldur, Süleymān-ı Dārānī ve Aḥmed-i Ḥūrī'nüñ arasında [2] 'ahd olmışdı ki hīç nesnede muḫālefet itmeye. Bir gün [3] Süleymān sözde germ olmışdı. Aḥmed geldi didi ki, tennūr [4] yandı, ne buyurursız? Süleymān cevāb virmedi. Bir iki kez [5] tekrār itdi. Süleymān eyitdi, nice söylersin, var [6] içine gir. Çünki sözden fāriġ oldı, ol ḥikāyet [7] ḫāṭırına düşdi. Eyitdi: Aḥmed'i ṭaleb idüñ ki tennūrdadur, [8] benümle 'ahdi vardur ki hīç nesnede baña muḫālefet itmeye. [9] Vardılar gördiler bir ḳılı yanmamış.

Ḥikāyet-i Ḥamdūn-ı Ḳassār

[10] أن موزون أبدار Ḥamdūn-ı Ḳassār rażiyallāhu ʿanhu. Veraʿda, [11] taḳvāda meşhūr-ıdı. Fıḳıh ʿilminde, ḥadīsde ġāyet maʿrūf-ıdı. [217a] [1] Ebū Turāb'uñ mürīdi idi. Nişābūr'da melāmetlerde meẕheb anda [2] āşikāre oldı.

Naḳldur, Ḥamdūn-ı Ḳassār eyitdi, Nişābūr'da [3] bir ʿayyār var idi, adı Nūḥ-ıdı. Cemīʿ-i ʿayyārlar başıydı. [4] Geçerken aña uġradum, didüm, yā Nūḥ cömerdlik ne nesnedür? [5] Eydür: Benüm cömerdligüm oldur ki tevbe idem, ḳaftānumı çıḳaram, [6] ḫırḳa giyem. Daḫı ol nesne ki ḫırḳaya lāyıḳdur anı idem. Ol [7] ḫırḳayı giyüp ḫalḳdan utanam, yavuz ḥareket itmeyem. Ve daḫı [8] senüñ cömerdligüñ oldur ki, ḫırḳanı çıḳarasın, tā ḫalḳ [9] aldamayasın ve aldanmayasın. Benüm cömerdligüm şerīʿat āşikāre [10] itmek içün ola, senüñ cömerdligüñ ḥaḳīḳat āşikāre eylemeyüp [11] örtmek içün ola.

Naḳldur, çünki Ḥamdūn'uñ işi kemāle irişdi [217b] [1] ve anuñ velāyeti ḫalḳ içinde ẓāhir oldı. Nişābūr'uñ eʿimme- [2] -si ve ekābirleri eyitdiler: Minbere çıḳmaḳ gerek, ḫalḳa naṣīḥat [3] itmek gerek, senüñ sözüñ göñüllere eser virür. Eydür, baña söz [4] dimek revā degüldür. Didiler, niçün? Eydür, anıñ-çun ki benüm [5] göñlüm dünyā ve çāh manṣıbuñ maḥabbetine baġludur. Benüm sözüm eser [6] itmez. Ol naṣīḥatı itmek ki göñüllere eseri olmaya, ʿilme [7] şerīʿata ḫorluḳ itmekdür. Söz ol kişiye lāzımdur ki eger [8] epsem ola, anuñ epsemligi-çün dīni bāṭıl ola ve eger söyleye [9] ol dīnün ḫaleli anuñla ıṣlāḥa gele. Anuñ gibi kişiye lāzımdur.

[10] **Naḳldur,** Ḥamdūn'a ṣordılar ki: Geçmiş meşāyiḫüñ ve ʿulemānuñ sözi [11] bizüm sözümüzden menfaʿatludur, daḫı yig eser ider. Anıñ-çun ki anlaruñ [218a] [1] sözi İslām-içündür, nefsüñ necātı-çundur, Tañrı'nuñ rıżāsı-çundur. [2] Bizüm sözümüz nefsümüz ʿizzeti-çündür. Anuñ-çundur ki ḫalḳ biri ḳabūl ide, [3] lā-cerem anlaruñ sözi eser ide, bizüm itmeye. Ve daḫı her kişide bir [4] ḫayır ḫāṣiyyet göresin, andan ayrılmayasın, ola ki anuñ berekātında[5] saña daḫı bir ḫayır irişe. Ve daḫı her kişi ki kendü nefsini Firʿavn [6] nefsinden yigrek bile, kāfirligi āşikāre ola. Ve daḫı tevāżuʿ oldur ki, [7] bir ṣıfatla olasın hīç kimseye ne bu cihānda ne o cihānda.

Ḥikāyet-i [8] ‘Abdullāh-ı Ḫübeyḳ

أهل سبق آن أهل جزبه آن إمامه آن ‘Abdullāh-ı Ḫübeyḳ [9] rażiyallāhu ‘anhu. Zāhidlerden ve ‘ābidlerden idi. Kendü Kūfe’den [10] idi. Anuñ laṭīf sözleri vardur.

Naḳldur, Feth-i Mūṣūlī eyitdi, [11] evvel ki anı gördüm. Didi, Yā Ḫorasānī, dörtden artuḳ degüldür: [218b] [1] göz ve dil ve göñül ve nefs. Gözüñle bir nesneye baḳma ki saña yaramaya. [2] Dilüñle bir nesne dime ki Tañrı tebārek ve ta‘ālā göñülde anuñ [3] ḫilāfını bile. Ve daḫı göñlüni kibir ve ḫıyānetden ṣaḳla. Ve nefsüñi [4] şehvet eline virme, seni helāk itmeye. Her kişide bu dört ḫaṣlet [5] olmaya, vücūda gelmek ḫoşdur. Ve daḫı her kişi ki bāṭıl çoḳ [6] işide, ṭā‘at ḥalāveti göñülden gide.

Ḥikāyet-i ‘Abdullāh-ı [7] Muḥammed-i Ḫāfīf

محقق آن صمدیت آن مقدس احدیت آن مقرب آن [8] لطیف ‘Abdullāh-ı Muḥammed-i Ḫāfīf rażiyallāhu ‘anhu. Kendü ‘ahdında [9] şeyḫü’l-meşāyiḫ idi. ‘Ālemüñ yigānesiydi. ‘İlm-i ẓāhirde, ‘ilm-i [10] bāṭında üstāẕ ve muḳtedā-y-ıdı. Anuñ fażā‘ili ol ḳadar degüldür ki [11] kitāblara ṣığa. Her īırḳ günde bir kitāb taṣnīf iderdi. Ol [219a] [1] mücāhideler ve riyāżetler kim ol çekerdi, aña ḥisāb yoġ-ıdı. Maḳdūr-ı [2] beşer degüldi. Pādişāh-zāde-y-idi. Rūmī ve Ḥarīrī ve İbn-i ‘Aṭā‘ [3] ve Ḥüseyin ve Manṣūr ve Cüneyd-i Baġdādī görmişdi. Evvelde her gün [4] biñ rek‘at namāz ḳılurdı. Yigirmi pelās geyerdi. Yılda dört [5] cille çıḳarurdı. ‘Ömründe ḳırḳ cille çıḳarmışdı. Āḫır cillede vefāt [6] itdi.

Naḳldur, aña Ḫāfīf anuñ-çun dirler ki, her gice yidi dāne [7] ḳurı üzüm ifṭār iderdi. Bir gice ḫādim sekiz dāne ḳuru üzüm [8] virdi. Şeyḫ bilmedi idi, ol ṭā‘atdan her giceki gibi lezẕet bulmadı. [9] Bilmedi ki nedendür? Ḫādime ṣordı. Ḫādim eydür, gördüm iken ża‘īf [10] olmışsuz, üzümi sekiz dāne virdüm. Eyitdi, sen benüm dostum [11] degülsin. Üzümi altı dāne virmeñ gerekidüñ. Pes ol ḫādimi [219b] [1] ḫidmetden ‘azl itdi.

Naḳldur, Ḫāfīf eydür: İbtidā ḥacca [2] vardum, enāniyyet ol ḳadar dimāġımda-y-ıdı ki Baġdād’a yitişdüm, [3] Cüneyd’i gördüm, geçdüm gitdüm. Beriyyede giderken ṣusadum. Bir [4] ip, bir tüli buldum. Vardum bir ḳuyuda bir geyik ṣu içer. Vardum, [5] geyik gitdi, ṣu aşaġa indi. Ḥayrān ḳaldum, eyitdüm, ey ‘Abdullāh [6] kimsin? Bir nidā

işitdüm ki, ipi ve tüli yoḳ, anuñ i'timādı biz idük. [7] Senüñ ipüñ tülüñ vardur. Çünki anı işitdüm göñlüme ḫoş [8] oldı, ipi tüli bıraḳdum. Girü bir āvāz işitdüm, seni ṣınaduḳ. Çün kim [9] ṣabr itdüñ, dön şu iç. Döndüm vardum şu içdüm, āb-dest [10] aldum. Medīne'ye degin āb-dest almaġa lāzım ḥācet olmadı. [11] Ḥacc ḳıldum, Baġdād'a vardum. Hemīn ki Cüneyd beni gördi, eyitdi: [220a] [1] Eger ki ṣabr ideydüñ şu ayaġuñ altından çıḳardı.

Naḳldur, [2] Şeyḫ 'Abdullāh eyitdi: Baña ḫaber virdiler ki Mıṣır'da bir ḳocayla [3] bir yigit 'uzlet itmişler. Ḫalḳdan münḳaṭı' 'ibādete meşġūl olmışlar. [4] Anları görmege vardum. Yüzlerini Ḳıble'ye itmişler, murāḳabede [5] ḥużūrda oturmışlar. Üç kez selām virdüm, işitmediler. Didüm, [6] Tañrı'çun selāmıma cevāb virüñ. Ol yigit başını götürdi, [7] eyitdi, dünyā az nesnedür. Bu azdan az zamān ḳalmışdur. Bu azdan [8] çoḳ naṣīb al. Yā Ḥāfīf'üñ oġlı fāriġsin ki bizüm selāmımuza [9] gelürsün. Bunı didi, girü başın ḫırḳaya çekdi, ḥālına [10] meşġūl oldı. Ben ġāyetde aç ve arġun idüm. Unutdum, cānum [11] göñlüm aña meşġūl oldı. Öyle namāzın, ikindi namāzın [220b] [1] anlar-ıla ḳıldum. Didüm baña bir naṣīḥat eyleñ. Eydür, biz ma'ṣiyet [2] ehliyüz, ol dilimüz yoḳdur ki ḫalḳa naṣīḥat idevüz. Üç [3] gün anda oldum; ne yidük, ne uyuduḳ. Eyitdi, bir kişinüñ ṣoḥbetin [4] ṭaleb it ki anı göresin, Tañrı'ya iresin, Tañrı'nuñ heybeti göñlüñe [5] düşe, saña fi'l diliyle naṣīḥat ide, dil naṣīḥatına ḥācet olmaya.

[6] **Naḳldur,** eyitdi, bir vaḳt Rūm'da-y-ıdum. Bir gün bir temāşā-içün [7] yazıya çıḳdum. Bir kişi gördüm hilāl gibi ża'īf olmuş. Anı [8] getürdiler bir demürden taḫt üzerine ḳodılar, yaḳdılar. Külin [9] divşürdiler, gözsüzlerüñ gözüne ḳodılar, gördi; ṣayrulara [10] içürdiler, ṣaġ oldı. Şeyḫ eydür: Ġāyet ḥayrān ḳaldum ki bular [11] bāṭıldur, bu nice ḥāldur! Yatdum. Ḥażret-i Resūl'ı düşümde gördüm, ṣordum: [221a] [1] Yā Resūlallāh, bu ne ḥāldur ki bir yāduñ bu ḳadar maḳāmı ola? Eyitdi: [2] Bu ṣıdḳuñ es̱eridür bāṭılda, eger ṣıdḳ ḥaḳda ola, göreler [3] ki nice ola?

Naḳldur, her sünneti ki şeyḫ Resūlullāh işlemişdür [4] şeyḫ dilerdi ki aña mütāba'at ide, hīç birin fevt itmeye. [5] Cümleden biri oldur ki Ḥażret-i Resūl ayaġuñ baş barmaġı [6] üzerine namāz ḳılurdı; şeyḫ daḫı diledi ki ḳıla. Bir rek'at ḳıldı. [7] Diledi ki ikinci rek'at ḳıla. Miḥrāb yarıldı, Ḥażret-i Resūl ṣallallāhu [8] 'aleyhi ve sellem çıḳageldi, didi, yā 'Abdullāh bu nev'e ṭā'at benüm [9] ḫāṣṣımdur, sen itme diyü, ġāyib oldı.

Naḳldur, şeyḫ bir gice [10] ḫādimine didi ki: Var benüm-çün bir ‘avrat bul ki kābīn idem. Ḫādim [11] eyitdi, ben daḫı kişi bilmezem, bir ḳızum vardur getüreyim. Şeyḫ var [221b] [1] getür didi. Vardı, getürdi. Nikāḥ itdiler. Yidi ay geçdi, [2] Tañrı ta‘ālā bir ḳızçuġaz virdi. Girü öldi. Şeyḫ ḫādimine [3] didi ki, dilerse ayrılalum, dilemezse ṭursun. Ḫādim eyitdi: [4] İy Ḫudāvend, bu ne sırdur? Eydür, ol gice ki nikāḥa [5] ‘azm itdüm, ḳıyāmeti düşümde gördüm. Cemī‘-i ḫalḳ dermānda [6] ‘āciz ḳalmışlar. Nā-gāh bir ṭıfıl gördüm ki, geldi atasınuñ elin [7] aldı, yil gibi ṣırāṭ geçürdi. Ben daḫı diledüm ki bir ṭıfılum [8] ola. Çünki ol murādum ḥāṣıl oldı, daḫı ġarażum yoḳdur, [9] didi.

Naḳldur, şeyḫüñ iki mürīdi var-ıdı; birine ulu [10] Aḥmed dirlerdi, birine kiçi Aḥmed dirlerdi. Ol kiçi Aḥmed’i [11] ol ḳadar sevmezdi, ulu Aḥmed’i severdi. Mürīdlere bu ḫoş [222a] [1] gelmezdi. Eydürlerdi: Bu kiçi Aḥmed şeyḫe çoḳ ḫiḏmet itdi [2] ve daḫı çoḳ riyāẓet ve mücāhede çekdi. Ulu Aḥmed bu ḳadar [3] zaḥmet çekmedi, dirlerdi. Şeyḫ bu ma‘nīyi bildi, bu ma‘nī [4] niçün idügin bunlara bildürdi. Bir gün bir deve zāviyenüñ [5] ḳapusında yaturdı. Kiçi Aḥmed’e eyitdi, ṭur bu deveyi ṭam [6] üstüne çıḳar. Aḥmed eyitdi, ne ‘aceb sözdür, deve[7] ṭama nice çıḳar? Şeyḫ ulu Aḥmed’e buyurdı. Fi’l-ḥāl [8] ṭurdı, etegin biline ṣoḳdı, berk ḳuşandı. Vardı deveye [9] yapışdı ki götüre. Çoḳ duruşdı götüremedi. Şeyḫ [10] eyitdi: Ḳo, ma‘lūm oldı yārenlere didi. Gördüñüz mi ḳulluḳ [11] nice gerek-imiş Bu sözi ḳabūl itdiler. Buyruġa baḳdı, [222b] [1] işe baḳdı. Ol Aḥmed gibi iḥtirāż itmedi. الباطن [2]الظاهر عن Ya‘nī, ol nesne ki ādemüñ yanuñdadur ẓāhirinde [3] āşikāre olur.

Naḳldur, şeyḫe bir müsāfir geldi. Bir [4] ḳara ḫırḳa geyerdi, bir ḳara başına ṣarınmış, bir ḳara ridā [5] boynında. Şeyḫüñ bāṭınına ġayret düşdi, iki rek‘at namāz [6] ḳıldı. Selām virdi, eyitdi, yā Aḥmed bu cümle ḳaraya boyanmışsın. [7] Eydür, anıñ-çun ki nefsüm ölmişdür. Şeyḫ eyitdi, bunı [8] çıḳaruñ. Çıḳardılar. Didi, getürüñ. Vardılar getürdiler. Girü[9] çıḳ didiler, çıḳdı. Gel didiler, geldi. Yitmiş tamām olıcaḳ [10] şeyḫ ṭurdı elin öpdi ve yüzün öpdi, ‘öẕürlendi. [11] Didi, yā dervīş bu ḳara geymek saña müsellem oldı; bu yitmiş kerrede [223a] [1] müteġayyir olmaduñ.

Naḳldur, bir kez ıraḳ memleketden iki ṣūfī [2] şeyḫüñ ziyāretine geldiler. Şeyḫ ḳandadur? ‘Aḍudu’d-Devvel [3] ḳatındadur. Ol ṣūfīler münkir oldılar; şeyḫüñ sulṭān-ıla [4]

ya sarāyında ne işi vardur? Ol dem ayaḳları ḳabın geydiler. [5] Eyitdiler, iy dirīġ işimüz fāsid oldı. Iraḳ yirden [6] gelmişüz bārī şehri görelüm didiler. Vardılar bir derzīnüñ [7] dükkānına vardılar. Meger birisinüñ cebi yırtılmışdı, anı [8] dikmege oturdılar. Derzīnüñ ṣınudısı yavı ḳılındı. İstedi, [9] bulımadı. Ṣūfīleri ṭutdı ki ṣındumı siz aldıñuz. And içdiler [10] ki, ḫaberimüz yoḳdur. Fā'ide virmedi. Ṣūfīleri bu ḥaḳāretle [11] 'Aḍudu'd-Devvel ḳatına getürdiler. Şehrüñ pādişāhıydı, şeyḫ [223b] [1] anda ḥāżır-ıdı. Bu ḥālı 'arż itdiler. 'Aḍudu'd-Devvel buyurdı ki, [2] ellerin keseler. Şeyḫ eyitdi, ṣabr idüñ. Ṭaşra çıḳdı, ṣūfīleri [3] gördi. Didi: Yārenler ol sizüñ fikrüñüz ḥaḳḳ-ıdı, ammā benüm sulṭān [4] sarāyına gelmegüm ol cihetden idi ki bunuñ gibi iş düşiser- [5] -di. Ġarażımuz budur, daḫı nesne degüldür, didi. Girü içerü [6] girdi, eyitdi, anlaruñ günāhı yoḳdur. Tīz pādişāh buyurdı, anları [7] ḳoyuu-virdiler. Geldiler şeyḫe mürīd oldılar. İmdi şöyle [8] bilesiz ki her ki erenlerüñ etegine yapışa, cemī'-i zaḥmetlerden [9] emīn olur dünyāda ve āḫıretde.

Naḳldur, çünki vefātı yaḳın [10] geldi, ḫādimine didi: Ben bir 'āṣī bendeyem, çünki vefāt [11] idem. Bir demür boynuma ḳo, bir buḳaġu ayaġuma ur, ellerüm arduma [224a] [1] baġla, yüzümi Ḳıble'ye döndür, ola ki ḳabūl ideler. Vefātından [2] soñra ol ḫādim şöyle itdi. Hātifden āvāz geldi kim: Yā 'aḳılsuz, [3] bir kişi ki biz 'azīz itmişüz ḫorluḳ niçün idersiz, dinildi.

[4] Ḥikāyet-i Ebū Muḥammed-i Ḥureyrī

[6]هدايت آن متمکن عاشق آن متدين صادق آن در [5] آن ولي قبله ولايت آن صفي كعبه مشاهد بصرى Ebū Muḥammed-i Ḥureyrī rażiyallāhu 'anhu. Yigāne-i 'ālem-idi [7] Ṭarīḳatuñ daḳīḳlerine ġāyetde vāḳıf idi. Cemī'-i [8] 'ulūmda kāmil-idi. Müftī idi. İmām-ı 'aṣr-ıdı. Uṣūl [9] 'ilminde ġāyet idi. Ṭarīḳatda ḫod mis̱li yoġ-ıdı. Cüneyd'üñ [10] mürīdiydi. Soñra Cüneyd'üñ ḳāim maḳāmı oldı. Süheyl 'Abdullāh [11] Tusrī'nüñ ṣoḥbetin görmiş-idi. Anuñ edebi şöyle idi kim: [224b] [1] eyitdi, yigirmi yıl ḫalvetde ayaġum uzatmadum. Anıñ-çun ki perverdigāruñ 'ilmi [2] dükeli yirde ḥāżırdur; ḥüsn-i edeb ol ḥażretle gerekdür.

Naḳldur, [3] Ḥureyrī bir yıl tamām Mekke'de iḳāmet itdi. Ol yıl içinde [4] uyumadı ve söylemedi, arḳasın dīvāra virmedi, ayaġın uzatmadı. [5] Şeyḫ Ebū Bekr-i Kettān didi

ki, aña ṣordum, nice eyle ṭurı [6] bildüñ? Eyitdi, bāṭınımuñ ṣıdḳı ẓāhiruma ḳuvvet virdi. Çünki [7] Şeyḫ Cüneyd vefāt itdi, anuñ yirine şeyḫ oldı.

Naḳldur, [8] bir gün bir aḳ ṭoġan elüme girdi, ammā ḳadrın bilmedüm uçdı [9] gitdi, didi. Uş ḳırḳ yıldur ki aġ ḳurmışam elüme girmez. [10] Ṣordılar ki, nice-y-idi? Eydür: Bir gün ṣubḥ namāzını ḳılduḳ. Namāzdan [11] soñra bir kişi ḳapudan girdi, yalın ayaḳ, yüzi tozlu, beñzi [225a] [1] ṣaru, ġāyet żaʿīf olmış. Bir āb-dest aldı, iki rekʿat namāz [2] ḳıldı. Başını yaḳasına çekdi, aḫşama degin şöyle oturdı. [3] Ol gice beni bir yire daʿvet itdiler. Bu dervīşe didüm ki, bizümle [4] varur mısın? Eyitdi, baña pālūze gerek, daḫı sen bilürsin. Ben ṣandum ki [5] yiñi Müslimān olmışdur. Bizümle muvafakāt itmez, bizden nesne diler. [6] Ol daʿvete gitdük, girü geldük. Dervīş başını yaḳasına çekdi, [7] oturdı. Biz yatduḳ. Ḥażret-i Resūl'ı düşümde gördüm ṣallalāhu [8] ʿaleyhi ve sellem bilesinde İbrāhīm peyġamber ve Mūsā peyġamber ʿaleyhüme's-selām ve bāḳī peyġamber ʿaleyhüme's-selām gelürler. Resūl ḥażretine [10] selām virdüm, mübārek yüzün benden çevürdi. Didüm, yā Resūlullāh [11] neyledüm ki mübārek yüzüñi benden çevürdüñ? Eyitdi: Bir dervīş [225b] [1] bizüm dostumuz ola, senden pālūze isteye, sen baḫīlluḳ idesin, [2] didi. Bu ḫitābuñ ḳorḳusından uyandum, ol dervīşi gördüm [3] yirinden ḳalḳmış gider. Didüm, bir laḥẓa ṭur ki tā senüñ murāduñı[4] virem. Dervīş güldi, eydür, her vaḳt ki bir dervīş senden [5] nesne dileye, yüz biñ yigirmi dört biñ peyġamberi senüñ ḳatuña [6] mı getürsünler ki anuñ murādın viresin? Hemān ki bunı didi, [7] ġāyib oldı. Bilmedüm ki ḳanda vardı, didi.

Naḳldur, Ḥureyrī [8] eydür, Baġdād'da cāmiʿde bir dervīş var-ıdı, ḳış yaz bir gömlek geyerdi [9] artuḳ geymezdi. Aña ṣordılar ki, bu ne ḥāldur? [10] Eydür, ben bir kişi idüm ki ġāyet ḥarīṣ idüm ki dürlü dürlü [11] ṭonlar geyem. Düşümde gördüm ki cennetdeyem, bir cemāʿat [226a] [1] dervīşler bir sīnīden nesne yirlerdi. Ben daḫı vardum ki anlaruñla [2] bile yiyem. Bir ferişte elümi ṭutdı. Didüm niçün ṭutarsın? [3] Eydür, bunlar ol ḳavmdur ki bir gömlekden artuḳ nesne geymezlerdi. [4] Uyandum, hemān neẕr itdüm ki bir gömlekden ġayrı nesne geymeyem.

[5] **Naḳldur,** bir kez Yaḥyā bin Muʿāẕ bir biti yazdı sulṭāna ki: [6] Ne dirsin, bir kişinüñ ḥaḳḳında ki ezelüñ ebedüñ mestī oldı. [7] Sulṭān cevābında yazdı ki, ben anı

bilmezem; bunda kişi vardur ki [8] her gün ezelüñ ebedüñ deñizlerin içer, sulṭān didügimüz Bāyezīd'dür. [9] Eydür, deñizlerin içer daḫı feryād ider ki daḫı var mı içeydüm. [10] Girü Yaḥyā nāme yazdı ki, senüñle bir sırrum vardur, ammā ol sır [11] senüñle benüm aramdadur. Cennetde Ṭūbā aġacı dibinde söylenüser [226b] [1] didi. Ve ol nāmeyle bir çörek gönderdi. Eyitdi: Şeyḫ [2] bu çöregi yisüñ ki ḫamīrin zemzem ṣuyı-y-ıla itmişem. Bāyezīd cevābında, [3] ol sırrı kim Yaḥyā va'de itmişdi ki cennetde söyleye-y-idi yazdı. [4] Ve daḫı didi ki, her yirde ki dostuñ sözi söylene, ol bir naḳd-ı [5] cennetdür ve ūbā'dur, ammā çöregi yimedüm anuñ-çun kim, ṣuyını didüñ, [6] buġdayını dimedüñ. Andan soñra Yaḥyā Bāyezīd'e ġāyet müştāḳ [7] oldı. Ṭurdı şeyḫüñ ziyāretine vardı. Yatsu vaḳtıydı, [8] anda irişdi. Ṣabāḥa degin ṣabr idemedi. Şeyḫ ṣordı, [9] Bāyezīd'dür didiler. Yaḥyā eydür: Anda vardum, şeyḫi gördüm ki [10] yatsu namāzın ḳılur, ayaġınuñ iki baş barmaġı üzerine ṭurur. [11] Ben anuñ ḳuvvetine 'acā'ibe ḳaldum. Ol gice irteye degin mu'āmelede [227a] [1] idi, söylerdi, işidürdi. Hemīn ki ṣabāḥ oldı, münācāt [2] itdi, didi: Yā Rabbi أعوذ بك أن أسألك هذا المقام ya'nī [3] ey perverdigār saña ṣıġınuram ki bu maḳāmı senden dileyem. [4] Ya'nī bu maḳāma rāżī degülem, 'ālī maḳām isterem, rūzī ḳılasın. [5] Yaḥyā ilerü vardı, selām virdi. Bāyezīd 'aleyke aldı. [6] Yaḥyā giceki ḥāldan ṣordı. Eyitdi, yigirmi biş maḳāmı [7] gösterdiler, didüm ki, bunlar ḥicābdur. Ġaraż buydı kim, Yaḥyā [8] mübtedī idi, Bāyezīd müntehī idi. Aña irşād iderdi ki, [9] her maḳāma irişesin, rāżī olma. Andan soñra Yaḥyā [10] eyitdi: Yā şeyḫ niçün Tañrı ḥażretinden ma'rifet dilemedüñ? [11] Ol ḫod ekremü'l-ekremīndür, her ne dilerseñ virür. Bāyezīd [227b] [1] bir feryād eyledi: Epsem ol yā Yaḥyā, ben kendüme ġayret iderem ki [2] anı bilem. Ben dilemezem anı andan ġayrı kimse bile. Ol perde ki [3] anuñ ma'rifeti ola, ben anda kim olam, yā ol arada ne işüm [4] ola. Ol daḫı şöyle diler ki anı andan ġayrı kimse bilmeye. [5] Pes Yaḥyā eyitdi: Yā şeyḫ Tañrı 'izzeti-çün giceki fütūḥdan [6] baña bir naṣīb vir. Şeyḫ eyitdi: Yā Yaḥyā, eger Ādem'üñ ṣafvetini [7] ve Cebrā'il'üñ ve İbrāhīm'üñ ḫulletini ve Mūsā'nuñ şevḳini ve 'Īsā'nuñ [8] ṭahāretini ve Muḥammed'üñ maḥabbetini ṣalavātullāhi 'aleyhim ecma'īn virürlerse [9] zinhār rāżī olma, daḫı nesne iste, andan ġayrı nice işler [10] vardur. Ṣāḥib-himmet ol, hīç nesneye rāżī olma. Eger [11] rāżī olasın, saña ḥicāb olur, andan ḳalısarsın.

Naḳldur, [228a] [1] bir gün bir kişi Ḥātim ḳatına vardı, eyitdi: Ġāyet çoḳ mālım [2] vardur; ḳaçan ki saña bir nesne gereklü ola, benden dile. Ḥātim eyitdi, [3] ḳorḳaram ki eger senden nesne alam, nā-gāh sen ölesin ben girü [4] muḥtāc olam, yüzüm daḫı ḳalmaya. Diyem ki: İlāhī, sen baña rızḳ vir. Bu söz [5] ol kişiye ḳatı geldi, eyitdi, pes rızḳıñı ḳandan yirsin? Eydür: [6] Tañrı'nuñ ḫazīnesinden yirem. Ol ḫazīne, aña hergiz eksilmek yoḳdur. [7] Ḫˇāce eydür, Müslimānlaruñ mālını efsūn-ile yirsin. Ḥātim eyitdi: [8] Müslimān olsan keşke senüñ mālıñı yirdüm. Ḫoca eydür, ḥüccet idersin. [9] Ḥātim eyitdi: Yarın, Tañrı ḥażreti bendelerden ḥüccet dileyiserem. [10] Bu sözdür Ḥātim eyitdi: Ḥaḳ Ta'ālā gökden söz gönderdi [11] didi, daḫı atana anana söz-ile ḥelāl oldı. Ḫˇāce eyitdi, [228b] [1] senüñ sözüñ gökden mi gelür? Ḥātem eyitdi, cemī'-i ḫalḳuñ rızḳı [2] gökden gelür. Ḥaḳ Ta'ālā buyurur kim: ﴿وفي السماء رزقكم وما [3] توعدون﴾[99] Ḫˇāce eyitdi, meger zāviyenüñ pacasından düşe. [4] Ḥātem eyitdi: oḳuz ay anam ḳarnında yidüm; rızḳum bacadan [5] gelürdi. Ḫˇāce eyitdi: Elüñ ayaġuñ baġla yat, rızḳuñ yi [6] Ḥātim eydür, iki yıl bişikde rızḳımı şöyle yidüm. Ḫˇāce eyitdi, [7] hīç kimse gördüñ mi ekmeden biçe? Ḥātim eydür, her vaḳt ekmekden [8] biçersin. Ḫˇāce eydür, havāya uç rızḳıñı yi. Ḥātim eydür, [9] ben daḫı rızḳımı ḳuşlar gibi yiyem. Ḫˇāce eyitdi, ṣu altına gir [10] rızḳıñı yi. Ḥātim eyitdi, balıḳlar rızḳıñı ṣu altında yir, ben daḫı yisem [11] 'aceb degül. Ḫˇāce epsem oldı, tevbe itdi. Andan soñra [229a] [1] Ḥātim eyitdi, baña bir naṣīḥat it. Ḥātim eyitdi: Ḫalḳdan ṭama'uñı [2] kes, tā ḫalḳ daḫı senden nā-kesligi keseler. Ve daḫı sırrıñı Tañrı'yla [3] pinhān eyle, tā Ḥaḳ Ta'ālā ḫalḳı saña āşikāre eyleye. Ve daḫı [4] ḳanda gerekse Tañrı'ya ḫiḏmet it, tā ḫalḳ daḫı saña ḫiḏmet [5] ide.

Naḳldur, bir gün 'Abdullāh mübārek ġazāya varmışdı, [6] bir kāfirle ṣavaşurdı. Namāz vaḳtı oldı. 'Abdullāh eyitdi, baña [7] mühlet vir ki namāz ḳılam. Girü kāfir didi, var ḳıl. 'Abdullāh [8] vardı, farżı ḳıldı geldi. Kāfirüñ daḫı namāzı vaḳtı oldı. [9] Eyitdi: Sen daḫı baña mühlet vir kim namāz ḳılam. Eyitdi, var. [10] Vardı. Çünki put öñine secde itdi, 'Abdullāh eyitdi: [11]Şimdi düşmane zafer buldum. Ḳılıç çekdi, vardı kim başın [229b] [1] kese. Yaḳın varduḳda nidā geldi kim: ﴿أوفوا بالعهد إن العهد [2] كان مسؤولا﴾[100] Ya'nī,

---

[99] Zâriyat 51/22.
[100] İsrâ 17/34.

‘ahduña vefā it ki yarın ḳıyāmetde saña [3] ‘ahduñdan ṣorısarlar. ‘Abdullāh ağladı, ḳılıcını ṣaḳladı. Kāfir [4] başın ḳaldurdı, ‘Abdullāh gördi, başı üzerinde ṭurur [5] ḳılıcın çekmişdür ağlar. Kāfir eydür, n’olduñ ağlarsın? ‘Abdullāh [6] ḥālı aña didi. Kāfir eyitdi, inṣāfsuzlıḳdur bunuñ [7] gibi perverdigāra ‘āṣī olmaḳ kim kendü dostına düşmanı-çun [8] ‘itāb eyleye. Eyitdi, baña īmān ‘arż it. Īmān ‘arż [9] itdi. Müslimān oldı, bir müddetden soñra cemī‘-i evliyādan [10] oldı.

Naḳldur, Ma‘rūf-ı Kerḫī yārenleriyle bir gün Şaṭṭ [11] kenārında vardılar. Ṭurmışlar birḳaç kişiler ḫamr iderler, sāz [230a] [1] çalarlar. Yārenleri eyitdiler: Yā şeyḫ, du‘ā it ki Ḥaḳ Ta‘ālā bunlaruñ [2] şūmlığından bunları ġarḳ ide, ḫalḳ daḫı bunlaruñ şūmlığından [3] ḳurtıla. Ma‘rūf ṭurdı, ellerin getürdi, didi: İlāhī, [4] bu ṭā‘ifeye şöyle ki ‘ayş ve ‘işret virdüñ āḫıretde daḫı [5] eyü ‘işret vir. Yārenler ‘aceblediler. Didiler, yā şeyḫ biz bu sırrı [6] bilmezüz. Ma‘rūf didi: Eger, Ḥaḳ bunlara eyü ‘işret naṣīb [7] itmiş ola, bundan tevbe-y-ile gidiserler. Ol yigitler çünki [8] şeyḫi gördüler, şarābı dökdiler, sāzı ṣıdılar. Geldiler Ma‘rūf’uñ [9] ayağına düşdiler, tevbe itdiler. Şeyḫ yārenlerine eyitdi, gördüñüz mi [10] sizüñ murādıñuz ḥāṣıl oldı, bunlar dükeli tevbe itdiler. Şeyḫ [11] yārenlerine eyitdi, işde hīç ortada kimse incinmedi el-ḥamdulillāh.

[230b] [1]**Naḳldur,** bir gün bir kişi Aḥmed-i Ḫażraviyye ḳatına vardı. [2] Eyitdi: Dervīşem ve daḫı ṣayruyam baña bir nesne ögret ki [3] bu zaḥmetden ḳurtılam. Aḥmed eyitdi, bir kesbe meşġūl [4] olmaḳ gereksin. Eydür, ben pīr oldum, hīç nesne bilmezem, [5] neyleyem? Şeyḫ eyitdi: Var cemī‘-i pīşeler ki ‘ālemde vardur, [6] bir kāġıda yazdur, kāġıdı pārele, bir torbaya ḳoy getür. Ol [7] kişi eyle itdi. Şeyḫ elin torbaya ṣoḳdı, bir kāġıd çıḳardı. [8] Ḥarāmīlıḳ yazılmış didi, saña ḥarāmīlıḳ itmek gerek. Ol kişi [9] ‘acebe ḳaldı, eyitdi, bu pīrlik vaḳtında beni ḥarāmīlığa gönderür. [10] Çāre bulmadı, ḥarāmīlerüñ muḳaddemi ḳatına vardı. Eyitdi, ben [11] daḫı bu pīşeye geldüm. Baña daḫı ögredüñ kim nice itmek gerek. [231a] [1] Ḥarāmī eyitdi: Şarṭumuz oldur ki her söz ki diyevüz, ṭutasın.[2] Ḳabūl itdi. Ol gün gezdiler, hīç kārbān bulmadılar. Didiler, [3] meger bu kişinüñ ḳademi bize yaramadı. Ḥalīyā gezdiler, bir iki [4] günden soñra bir ḥarāmīye uğradılar. Bir ġalebe kārbān [5] ṣalığın virdi. Vardılar ol kārbānı buldılar. Vardılar kārbānī ḫalḳından bir kişinüñ [6] ḳumaşı ġāyet çoġ-ıdı. Ol ḳocaya virdiler ki bunı öldür. [7] Ḳoca tevaḳḳuf eyledi.

Ḥarāmīlerüñ muḳaddemi didi, bu işi [8] saña didük, itmezseñ kendü işüñe var. Ḳoca fikre [9] vardı, eyitdi: Çünki her yirde buyruḳ ṭutmaḳ gerek [10] imiş bārī Tañrı buyruġın ṭutmaḳ yigrekdür. Furṣat istedi ki [11] ol muḳaddemüñ başını kese. Kesdi bir çuvala ṣoḳdı. Çünki [231b] [1] gördiler, ḳalan ḥarāmīler ḳaçdılar. Ol ḫalḳ ḳumaşlarıyla ḳurtuldılar, [2] ol ḳocaya ḥisābsüz māl virdiler. Selāmet geldi gitdi.

[3] **Ḥikāyet-i Ḥüseyin-i Manṣūr-ı Ḥallāc**

آن شجاع صدر صديق آن غرق درياي موج [4] آن شير بيشه تحقيق Ḥüseyin-i [5] Manṣūr-ı Ḥallāc rażiyallāhu ʻanhu. Dāyim iştiyāḳda-y-ıdı. ʻIşḳ [6] od-ıla şemʻi gibi yanardı. Dāyim mest idi; ḳarārı [7] ārāmı yoġ-ıdı. ʻAcāʻib cehdi var-ıdı. Kerāmetde riyāżetde bī- [8] -naẓīr idi. Çoḳ taṣnīfleri vardı. Ḥaḳāʻiḳda maʻānīde [9] maʻārifde ġāyet idi. Ḥabīb-i ʻAcemī ve Şiblī ve Cüneyd-i Baġdādī [10] aña ġāyet iʻtiḳād iderlerdi. Ve baʻżlar anı siḥre [11] nisbet iderlerdi ve baʻżlar anı küfre nisbet iderlerdi. [232a] [1] Sebeb bu kim, sözinüñ maʻnāsın bilimezlerdi. Ammā her kişinüñ [2] dimāġına tevḥīdden bir şemme irişmiş ola, bile ki Ḥüseyin [3] Manṣūr ne kişidür. Maḳām-ı tevḥīdde nice fānī olmış [4] imiş. Ben ʻacebe ḳaluram ki, müsellem ṭutarlar ki müsellem olur- [5] -lar ki bir aġacdan ﴿أنا الله﴾[101] āvāzı gele, ol dem aġac [6] ortada olmaya. Yā niçün revā ṭutmazlar ki, Manṣūr'dan ene'l-ḥaḳ [7] āvāzı gele. Manṣūr ortada, ammā bu maḳāmı ve bu mertebeyi [8] her ter dāmen süst ḳadem nice fehm ide. لم يعرف [9] من لم يذق Yaʻnī, her kişi ki bir nesnenüñ dadın bilmeye, [10] ol nesneyi nice bile. Eger bir ʻanīne yüz yıl şehvet lez̠z̠etüñ [11] beyān itseñ nice añlaya? Bir şimdi ṭoġmış maʻṣūma [232b] [1] yüz kez sükker lez̠z̠etin beyān itseñ nice añlaya. **Mıṣrāʻ:** [2] سربست درين ميان كه مستان دانند Yaʻnī eger [3] bunlaruñ aḳvālından, efʻālından bir nesne göre işide, [4] ʻaḳlı fehmi irişmeye. Ḳuṣūrı kendü ʻaḳlından bile, [5] anlardan bilmeye.

El-ḳıṣṣa, Ḥüseyin Manṣūr Pārs iklīminde [6] bir pīr vardur. Beyżā dirler, Ḥüseyin andadur, ammā vāḳıʻada [7] buyurdı. ʻAbdullāh-ı Ḥāfīf rażiyallāhu ʻanhu eydürdi ki, Ḥüseyin [8] Manṣūr ʻālim-i rabbānīdür. Ve daḫı Şiblī raḥmetullāhi ʻaleyhi [9] eydür, Manṣūr'ıla ben bir idüm, delülige urdum ḳurtuldum. [10] Anuñ ʻaḳlı anı helāk itdi. Bir

[101] Tâhâ 20/14.

ḳażīye ki iki ṭanıḳ [11] ola, daḫı söz ḳalmaz. Ḥüseyin dāyim riyāżet ve ‘ibādet [233a] [1] ve tevḥīd ü ma‘rifet meydānında-y-ıdı. Hergiz şerī‘at yolından [2] çıḳmadı. Ammā ol dem ki ol sözi didi. Ḥüseyin dimezdi,[3] “ene’l-ḥaḳ” dirdi.

Naḳldur, ol gün ki ‘ulemā yazdılar, Ḥüseyin’i [4] yaḳmaḳ gerek, aṣmaḳ gerek didiler. Cüneyd ṣūfīleri ṭonın [5] geyerdi, aña daḫı didiler, sen daḫı yaz bu bābda didiler. [6] Yazmadı. Cehd itdiler. ‘Āḳıbet ḫırḳayı çıḳardılar. Ḫāne- [7] -gāhdan çıḳdı, medreseye vardı. ‘Ulemā ṭonın geydi, [8] ol kāğıd üstine yazdı kim: نحن نحكم بالظاهر [9] Ya‘nī, ẓāhir şerī‘atda öldürmek gerek. Fetvā ẓāhir üzerine- [10] -dür, bāṭını Allāh bilür.

Naḳldur, Hüseyn’i elli pāre şehirden [11] çıḳardılar. Ol sebebden ki ehl-i ẓāhir sözüni fehm [233b] [1] idemezdi, i‘tirāż iderlerdi. Aña Ḥallāc anıñ-çun dirler ki, [2] bir kez penbe anbārına irişdi ki çigiden çıḳarurlardı. [3] Bir işāret itdi cemī‘ çigid penbeden ayrıldı. Ḫalḳ [4] anı gördiler ḥayrān ḳaldılar.

Naḳldur, her gün gicesiyle [5] dört yüz rek‘at namāz ḳılurdı. Eger bir gün ba‘żı fevt [6] olsa yarındası farīża gibi edā iderdi. Aña eydürlerdi, [7] bu derecede ki sensin yoḳdur niçün zaḥmet çekersin? [8] Eydürdi, dostun ḫidmetini girü dost itmek gerek. [9] Eydürdi ki, elli yaşımdayam. Şimdiye degin meẕheb ṭutmamışdum. [10] Ammā bu vaḳta degin her namāzı ḳılmışam, bir ġusül itmişem.

[11] **Naḳldur,** bir gün bir kişi Ḥüseyin’üñ ḳatına vardı, bir ‘aḳreb [234a] [1] gördi anda gezer. Ḳaṣd itdi ki anı öldüre. Ḥüseyin [2] eydür, ḳo anı, on iki yıldur benüm muṣāḥibümdür.

Naḳldur, [3] Reşīd Semerḳandī eydür: Ḥüseyin’le Ḥicāz’a varduḳ, [4] ṣūfīyduḳ beriyyede. Ṣūfīler acıḳdı, birḳaç gün [5] geçdi, hīç nesne bulımadılar. Ḥüseyin’e didiler: Yā şeyḫ [6] göñlümüz ıssı etmekle bişmiş baş diler. Ḥüseyin eyitdi, [7] ṭutuñ. Biñ dört yüz baş, sekiz yüz etmek ol ṣūfīlere [8] virdi. Andan soñra eyitdiler, bize ruṭab gerek. [9] Ṭurı geldi eyitdi, gelüñ bunı silküñ. Silkdiler, [10] ol ḳadar ruṭab indi ki ol ṣūfīler dükeli ṭoydılar. [11] Ve daḫı yolda kim kangı diken yanına otururdı, ol diken [234b] [1] ruṭab virürdi.

Naḳldur, bir kez beriyyede bir ṭā'ife andan incīr [2] dilediler. Havādan bir tepsi incīr getürdi, anlara virdi. [3] Eyitdiler, meger bunuñ gibi ḥelvā Baġdād'uñ bābu't-ṭāḳında [4] ola. Eydür, bizüm ḳatımuzda bābu't-ṭāḳ beriyyedür.

Naḳldur, [5] Ḥüseyin'e ṣordılar ki, 'ārifüñ vaḳtı olur mı? Yoḳ, olmaz. [6] Anıñ-çun kim vaḳt, ṣāḥib-vaḳtuñ ṣıfatıdur. Her ki kendü [7] ṣıfatıyla ola 'ārif olmaya. Ve daḫı ṣordılar ki, Ḥaḳ [8] Ta'ālāya yol nicedür? Eyitdi, iki ḳademdür; biri dünyādan [9] geç, biri daḫı 'uḳbādan geç, mevlāya irişdüñ. Ve daḫı [10] ṣordılar ki, rıżānuñ 'āleminde bir ejderhā var-ımış. Eydür: [11] vardur. Aña yaḳīn dirler, cemī'-i 'ālemüñ 'ameli anuñ bir yazıda [235a] [1] ẕerre gibidür didi.

Naḳldur, anuñ işi ol mertebeye [2] irişdi ki 'acā'ib işler ẓāhir oldı. Mu'teḳidleri [3] ḥaḳ söz oldı. Ammā çoḳ münkirleri vardı. Anuñ münkir [4] mü'teżād ḳandaḳi ḫalīfe idi. İttifāḳ itdiler ki, anı öldürmek [5] gerek kim, "ene'l-ḥaḳ" dir. Aña didiler kim, "hüve'l-ḥaḳ" di. Ol[6] belli degül mi? Āh, oldur. Siz şöyle diñ ki: Ḥüseyin, muḥīṭe [7] düşmişdür, anda yavı ḳılınmışdur. Pes 'ulemā ḫalīfeye didiler. [8] İttifāḳ itdiler, Ḥüseyin'i zindāna bıraḳdılar. Bir yıl zindānda [9] oldı, ammā ḫalḳ anuñ ḳatına varurlardı mesā'il ṣorarlardı. [10] Andan soñra yasaḳ itdiler. Biş ay kimse ḳatına [11] varmadı. İbn-i 'Aṭā' aña bir kişi gönderdi. Eyitdi: [235b] [1] Ol sözden geç, 'öẕrüni dile, tā ḳurtılasın. Ḥüseyin eyitdi, [2] ol kişi eydür mi bu sözi? Eyitdi, belī. Eydür, ol kendü [3] 'öẕrin dilesün ki ḳurtıla. İbn-i 'Aṭā' bu sözi işitdi, [4] zārī zārī aġladı.

Naḳldur, ol gice ki Ḥüseyin'i zindāna [5] ṣaldılar, Ḥüseyin'i zindānda bulımadılar. Üçünci gice girü[6] anı zindānda buldılar. Aña ṣordılar ki, bu ne ḥāldur? Eyitdi, [7] evvelki gicede ben ḥażret ḳatına varmışdum, ikinci gicede [8] ḥażret bunda idi, anıñ-çun zindānda bulımaduñuz. Şimden [9] girü bunda getürdiler. Gelüñ, şerī'at ṣaḳlamaġ-içün işüñiz [10] bitürüñ, didi.

Naḳldur, Ḥüseyin'le üç yüz kişi zindānda idi. [11] Eyitdi, sizi āzād ideyim mi? Eyitdiler, eger elüñden [236a] [1] gelürse kendüñi āzād it. Pes işāret itdi, cümlesinüñ [2] demürleri çözüldi döküldi. Didiler, ḳandan çıḳalum, ḳapu [3] baġlu. İşāret itdi, dīvār delindi. Cümle çıḳdılar gitdiler. [4] Sen daḫı çıḳ, didiler. Eydür, benüm Ḥaḳḳ'-ıla bir

sırrum [5] vardur, ol sır dār aġacı üstinde ẓāhir olısar. Anlar gitdi. [6] Ṣabāḥ oldı, zindān ḫalḳını bulımadılar. Ṣordılar ki, bunlar [7] ḳanı? Eydür, āzād itdüm. Didiler, sen niçün gitmedüñ? Eydür, [8] Tañrı'nuñ benümle 'ināyeti vardur anıñ-ıçun gitmedüm. Bunı ḫalīfeye [9] didiler, eydür, fitne daḫı ziyāde olısar. Eger bu sözden [10] dönmezse çoḳ döġüñ, öldürüñ. Zindāndan çıḳardılar, üç yüz [11] aġaç urdılar. Ol aġaç uran kişi işidür ki, faṣīḥ [236b] [1] dil-ile ġāyibden: Yā Manṣūr oġlı ḳorḳma. 'Abdu'l-Celīl Ṣaffar [2] eydür: Ḥüseyin'den ol taḥammül 'aceb degüldi; 'aceb urandandur [3] ki, anuñ gibi āvāz işide, şerī'at edebin ṣaḳlaya. Andan [4] soñra anı aṣmaġa vardılar. Ḫalḳ cem' olmışdı. Ol bu [5] yaña o yaña baḳardı. Eydürdi, Ḥaḳ, ene'l-Ḥaḳ. Ol ḥāletde bir dervīş [6] aña ṣordı ki, 'ışḳ nedür? Eyitdi, bu gün göresin, yaræn [7] göresin, bir gün göresin. Ol gün anı ber-dār itdiler. [8] İrtesi yaḳdılar. Birisi gün külini ṣavurdılar. Alup giderken [9] ṣalını ṣalını giderdi. Didiler: Yā Ḥüseyin bu ḥālda ne ṣalınursın? [10] Eydür, ḳurbān yirine giderem, merdāne gitmek gerek. On üç baġla [11] baġlamışlardı. Na'ra ururdı, hayḳırurdı, bu beyiti oḳurdı: [237a] [1] ندعي غير منسوب إلى شيء من الحيف Ya'nī benüm ḥarīfüm [2] ol ḥarīf degüldür ki kişiye ḥayf ide. Daḫı: [3] مثل ما يشرب كفعل الضيف بالضيف Ya'nī içürdi [4] baña şöyle ki ḳonuḳ ḳonuġa içürür gibi. فلما دارت الكأس دعا [5] بالنطع والسيف كذا من يشرب الراح مع التنين في [6] الصيف Ya'nī her kişi ki yaz gününde ejderhā-y-ıla içe, yaz güninde [7] anuñ ḥālı ne ola, didi. Andan ol nerdübānuñ evvel pāyesini [8] öpdi, andan ayaġını ḳodı. Eyitdiler, ne ḥāl? Eydür, erenlerüñ [9] mi'rācı aġacdur. Ba'ż mürīdler didiler ki, ne dirsin? [10] Bizüm ḥaḳḳumuzda, iḳrārımuz dürüstdür. Senüñ ḥaḳḳıñda, daḫı [11] ol kişinüñ ḥaḳḳında ki münkirlerdür. Eydür, anlara iki s̱evāb [237b] [1] olısardur, size bir. Anuñ-çun ki, sizüñ i'tiḳāduñuz baña bir ḥüsn-i [2] ẓann içündür, anlar şerī'atuñ ṣalābeti-çündür. Pes her kişi [3] bir ṭaş atardı. Şeyḫ Şiblī daḫı anlara muvāfaḳāt idüp [4] aña bir gül atdı. Ḥüseyin bir āh itdi. Eyitdiler, ṭaşdan [5] āh itmedüñ, bir gülden āh nedür? Eydür, anlar bilmezler, ol [6] ma'ẕūrdur; sözüm bunuñladur ki bilür. Nerdübān üstünde [7] ellerin ayaḳların kesdiler. Ol güler, ol kesük elleriyle [8] yüzüne ḳan dürter. Ṣordılar ki, niçün şöyle idersin? Eydür, [9] ḳan çoḳ gitdi, nā-çār yüzüm ṣarardı; müdde'īler eyle [10] ṣandılar ki ḳorḳdum. Bunı anıñ-çun iderem ki yüzüm ḳızara: [11] ركعتان في العشق لا يصح وضوؤهما إلا بالدم Ya'nī [238a] [1] iki rek'at namāz vardur ki anuñ āb-desti dürüst degüldür. İllā [2] ki ḳan-ıla. Andan soñra

dilini daḫı kesdiler. Andan aḫşam [3] oldı, başını kesdiler. Güldi. Gülmekle cān virdi. Ol [4] kişinüñ ki derdi vardı, zārī zārī ağladı. Anı [5] pāre pāre itdiler. Her pāresinden “ene’l-ḥaḳ” āvāzı geldi. [6] Yarındası eyitdiler: Bu fitne daḫı ziyāde olısar. Anı [7] yaḳdılar. Külinden “ene’l-ḥaḳ” āvāzı geldi; ‘āciz oldılar, [8] külini Şaṭṭ ırmağına ṣaçdılar. Şaṭṭ ḳaynadı, ṭaşdı; [9] yaḳın oldı ki Bağdād ġarḳ ola. Ḥüseyin’üñ bir [10] ḫidmet-kārı şeyḫüñ ḫırḳasın getürdi ṣuya gösterdi, [11] ṣu sākin oldı. Ol gün daḫı sākin oldı. Ol [238b] [1] ḫādime ṣordılar ki, bu ne ḥāldur? Eydür, Ḥüseyin baña [2] vaṣiyyet itdi ki, çünki benüm külüm ṣuya atalar, ṣu [3] ṭaşısar, şöyle ki Bağdād ġarḳ olıcaḳ vaḳt ḫırḳamı [4] ṣuya göster, sākin ola, didi. Anuñ vaṣiyyetin [5] yirine getürdüm. Hīç ehl-i ṭarīḳatda bu fütūḥ ḥāṣıl olmadı. [6] Bir şeyḫ eyitdi: Ol gice irteye degin dār [7] ağacınuñ dibinde namāz ḳıldum. Çünki ṣabāḥ oldı, [8] hātifden āvāz geldi kim: أطلعناه على سر من أسرارنا [9] فأفشى سرنا فهذا جزاء من أفشى سر الملوك Ya‘nī [10] her kişi ki sulṭān sırruñ fāş ide cezāsı [11] birdür.

Naḳldur, bir şeyḫ anı düşinde gördi. [239a] [1] Başsuz, bir ṭolu elinde. Aña ṣordı ki, bu ne ḥāldur? [2] Ḥüseyin eyitdi, bu ṭoluyı dost virdi, [3] dost ṭoluyı başı kesiklere [4] virür, didi.

[5]تمت كتابة هذا الكتاب بعون الله الملك الوهاب [6] في أواسط شعبان المعظم سنة ست وألف [7] من هجرية النبوية صلعم[102]

[8] قد رسم بإشارت. أكرم الأمراء والملوك. صاحب السيف والطبل والعلم [9] أعني حضرت محمود باشا يسر الله له ما يريد وما يشاء حامدا الرب العظيم [10] ومصليا على رسوله الكريم. على يد أضعف عباد الله الحاجي خسرو بن عبد الله [11] غفر الله له ولجميع المؤمنين والمؤمنات الأحياء منهم والأموات آمين [12] بحق محمد وآله أجمعين.[103]

---

102 Bu kitabın yazımı Melik ve Mutlak Hîbe edici olan Allah’ın yardımı ile, Hicretü’n-Nebevî (sallalahu ‘aleyhi ve selem) efendimizin takvimine göre 1006 yılının Şa‘bân-ı Mu‘azzam ayının ortalarında tamamlanmıştır.

103 Kulların en zayıfı Hacı Hüsrev bin Abdillah’ın eliyle (yazılan bu kitap), yöneticilerin ve emirlerin en cömerti, kılıç, davul ve bayrak sahibi olan Hazret-i Mahmud Paşa’nın emriyle, -Allah onu, bütün erkek ve kadın müminleri ve müminlerin ölülerini, Hz. Muhammed ve onun bütün ailesi hakkına bağışlasın- Yüce olan Rabb’e hamdederek, Kerîm olan Allah Rasûlüne salavât getirerek, hazırlanmıştır.

[239a der-kenār] [1] Naẓm:

[2] Görür bir ehl-i dil Manṣūrı der-ḫāb
[3] Kesik başı elinde cām-ı cullāb

[4] Dir iy server nedensin ser bürīde
[5] Nedür yā elde bu cām-ı güzīde

[6] Dir ol sulṭānı taḫtı nīk nāmı
[7] Ṣunar serden geçen cāna bu cāmı

[8] İçer serden geçenler bu şarābı
[9] Yaḳar serden görenler bu çırağı

[239b] [1] **Naḳldur**, Ḥażret-i ʿÖmer Nesefī'den ki, Teysīr ʿadlu tefsīrinde buyurmış: [2] Ḥaḳ Taʿālā Melik-i Bābil'e yaʿnī Nemrūd'a istidrācda baʿż [3] nesneler virmişdür ki hīçbir melike daḫı virmedi. Cümleden [4] biri aña virdügindendür ki ol meliküñ yidi pāre şehri vardı. [5] Her bir şehrinde bir eser-i ʿacīb var idi. **Evvelki şehrüñ** ḳapusı [6] üzerinde bir ördek var-ıdı baḳırdan. Ḳaçan ol ḳapudan bir [7] ġarīb insān girse idi, ol baḳırdan ördek bir [8] çığırmaḳ ile çığırurdı ki ol şehirde olan insān cemīʿi [9] işidürdi ve hem bilürler idi ki bu şehre bir ġarīb ādem [10] gelmişdür. Gelürler idi suʿāl iderlerdi, ne yirden gelüp [11] ve ne yire gidersin dirler idi. Ve ḥālına muṭṭaliʿ olurlardı. [240a] [1] Ve ikinci şehrinde bir ṭabl var idi. Her ḳaçan bir kimsenüñ bir yitigi [2] yitse yāḫūd bir esbābı uġurlansa, gelürler ol ṭablı urarlardı. [3] Ol ṭabluñ içinden bir āvāz gelür idi ki, senüñ esbābuñ [4] ve yitigüñ fülān mekāndadur. Var, daḫı al dir idi. **Ve üçünci** [5] **şehrinde** bir āyīne var idi. Her ḳaçan bir kimsenüñ ḳavmından [6] yā ḫaṣımlarından birisi ġāyib olsa, yā bir şehirden bir āḫır şehre [7] varup ve ḫaberi daḫı gelmese ve ol kimseye küllī iştiyāḳları [8] olsa, sene günlerinde bir günde ki mā-beynlerinde maʿlūm idi, gelürlerdi. [9] Ol āyīneye naẓar iderler idi. Ol günde ol ġāyib olan [10] kimselerini ol āyīne içinde her ne

ḥālda ise ʻaynı ile [11] görürlerdi. Ḫasta ise ḫasta ve ṣaġ ise ṣaġ ve pīr [240b] [1] ise pīr ve yigit ise yigit görürlerdi ve iştiyāḳları daḫı [2] def‘ olurdı. **Ve dördünci şehrinde** bir ḥavuż var idi. Ve her [3] yıl melik memleket ehline ḳonuḳluḳ idüp ṭa‘ām ve eyü ḳoḳulu [4] nesneler ḥāżır iderdi. Żiyāfete ḳıġırduġı kimselere emr iderdi [5] ki, kendü evlerinden her birisi birer şerbet getüreler. Ve anlar daḫı [6] her biri birer şerbet getürüp ol meliküñ ḥavużına cümle ḳoyup [7] ḳarışdurulardı. Andan soñra pādişāh ṭa‘ām emr iderdi, [8] getürülerdi. Ve ʻıṭır daḫı getürüp isti‘māl iderlerdi. Andan [9] sāḳīlere emr iderdi, ol sāḳīler ol ḥavuża ṭalarlardı [10] ve her kimseye kendi getürdügi şerbeti virürlerdi. Şarāb getüren [11] kimseye şarāb ve ṭatlu şerbet getüren kimseye yine ṭatlu şerbet [241a] [1] ve ekşi şerbet getüren kimseye yine ekşi şerbet virürlerdi.[2] **Beşünci şehründe** bir küçücek deñiz vardı. Ol deñizüñ kenārında [3] iki ḳażī ḳomış idi. Her ḳaçan iki da‘vīci gelüp birinüñ [4] da‘vīsi ḥaḳ ve birinüñ da‘vīsi bāṭıldur. Ḳāżīnüñ birisi birine [5] ve birisi birine emr iderdi. İşbu deñizüñ üzerine yürüñ dirlerdi. [6] Anlar daḫı yürürlerdi. Ol kimse ki da‘vīsi bāṭıldur, deñize ġarḳ [7] olurdı ve ol kimse ki da‘vīsi ḥaḳdur, deñiz üzerine yürüyüp [8] giderdi. Bunı ṣulḥ iderlerdi, ikisi daḫı deñiz üzerine yürürlerdi, [9] batmazlardı. **Altıncı şehrinde** bir göl var idi ṣudan ve ol [10] pādişāhuñ taḫt-ı ḥükūmetinde olan şehrüñ cemī‘inüñ ṣūreti [11] ol göl kenārında taṣvīr olunmışdı. Ḳaçan pādişāh bir şehr [241b] [1] ehline ġażab ider olsa, ol ġażab itdügi kimselerüñ şehrinüñ [2] ṣūreti üzerine ol gölden açardı. Fi’l-ḥāl, ol şehrüñ [3] ehli her ḳanda olsa ṣuya ġarḳ olur-ıdı. **Ve yidinci şehrinde** pādişāhuñ [4] ḳapusında bir aġaç var-ıdı. Eger ol aġaç dibinde biñ atlu ṭursalar [5] cemī‘i gölgesi bürürdi. Ve eger biñ atludan bir ziyāde olsa anuñ [6] cemī‘i güneşde ḳalurlardı. Ve anuñ oturduġı ev seksen arşundı. [7] Altundan ve gümüşden idi. Ve anuñ içine siñek ve üyez girmezdi. [8] İşbu istidrāclar ol pādişāhı kibre yitürdi ve Tañrılıḳ da‘vāsın [9] eyledi neʿūẕübi’llāh. Ve bizüm ḥālımuz andan ʻacebdür. Hele anda kibre [10] ẓāhiren bā’is var idi. Hīç bir nesne yoḳ, ya nice [11] kibr iderüz.

III. BÖLÜM

SÖZLÜK

SÖZLÜĞÜNÜN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL

1. Madde başları ve alt madde başlıklarının sıralanmasında alfabetik sıralama esas alındı.

2. Madde başlarında kelimenin hangi dile ait olduğu kısaltma ile (***A., F.***, vb.) ayıraç içerisinde gösterilmiştir. Kelimelerin kaynağı noktasında Misalli Türkçe Sözlük esas alınmış, ancak bu sözlükte bulunmayan kelimeler için Redhouse, Steingass, TDK Sözlüğü, Yeni Tarama Sözlüğü, Şerifî Şehnâme Çevirisi Sözlük bölümünden ve Devellioğlu gibi diğer sözlüklerden de yararlanılmıştır.

3. Türkçe ve Türkçeleşmiş olduğu kabul edilen kelimelerde dil kısaltması verilmemiştir: **ʿaceble-** Şaşırmak, hayret etmek 38a/4, 81a/1, 188a/8.

4. Aracı bir dil vasıtasıyla Türkçeye geçen kelimelerde kaynak dil değil, aracı dil işaret edilmiştir. Buna göre örneğin; **ḳandīl** maddesinde kelimenin kaynak dili olan Latince değil, Türkçeye geçişte aracı dil olduğu kabul edilen Arapça (***A.***) kısaltması bulunmaktadır.

5. Madde başı olan kelimelerin ve ara maddelerin kelime türleri (isim, sıfat, zarf vb.) belirtilmiş, ancak fiiller kendi başına net bir bütün oluşturduğundan ayrıca gösterilmemiştir. Çok anlamlı maddelerde kelime türlerini belirten kısaltmalar, sayının önünde ise bir sonraki tür kısaltmasına kadar, kendinden sonra gelen bütün sayıları kapsamaktadır. Numaradan sonra yazılan kelime türü kısaltması yalnızca ilgili sayıya aittir.

6. Mecaz kullanımlardaki anlamlar verilirken mecazlara *mec.* kısaltması ile işaret edilmiştir.

7. Anlam verilirken genel sözlüklerde olduğu gibi tanım yapılmamış, metnin doğru anlaşılmasına yetecek kadar karşılık verilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden çok bilinen kelimelerde madde başı aynen yazılmıştır.

8. Fiil kök ve gövdelerinde mastar eki yerine tire işareti (-) kullanılmış, sözlüğün sıralamasında bu ek (**-mAk**) dikkate alınmamıştır.

9. Değişik yazıma sahip kelimelerde metinde en çok geçen biçim asıl olarak kabul edilmiş, burada bütün değişik okuyuşlar, birbirinden taksim “ / ” işareti ile ayrılarak kaydedilmiş, diğer biçimlerin madde başlarından asıl olana gönderme yapılmıştır.

10. Kelimelerde karşılık yazılırken asıl anlamlardan yan anlamlara; somut anlamlardan soyut anlamlara doğru bir sıralama yapılmıştır. Bir kelimenin birbiriyle ilgisi açık olmayan birden çok anlamı varsa, bu durumda kelime her anlam grubu için ayrı madde olarak yazılmış ve yanlarına **(I), (II)** gibi ayırıcı numaralar verilmiştir.

11. Kelimelere karşılık verildikten sonra, metnin uzunluğu göz önüne alınarak kelimenin geçtiği varak/satır numarası kaydedilmiştir.

12. Sözlükte sıralama düzeninin temeli madde başlarıdır. Bunun dışında ara maddeler, deyim ve birleşikler ancak madde başına bağlı olarak dizilmiştir. Sözlüğün bu özelliğini bozmamak ve kullanımda karışıklığa meydan vermemek için, metinde yalnızca ara madde, deyim ve birleşikler olarak yani bir birleşik yapı içinde geçmiş, fakat yalın olarak geçmemiş kelimeler için, farazi bir madde başı alınmış, anlamı yazılmış fakat önüne herhangi bir sayfa ve satır numarası yazılmaksızın ara maddesi, deyim veya birleşiği ya da atıfı yapılmıştır.

13. Sözlükte dil bakımından kaynağını belirleyemediğimiz maddelerde, dil kısaltması yerine (?) işareti konulmuş, anlamını çözemediğimiz ya da yaklaşık bir anlam verip de bu anlamı yararlandığımız sözlüklerde bulamadığımız kelimelerde ise anlamdan sonra (?) işareti kullanılmıştır.

14. Birden fazla anlamlı kelimelerde anlamı yansıtan cümle örnekleri alınmış ve italik yazılmıştır:

dök- 1. Koymak, bir yere bırakmak *Her biri bir yirde boġazlamışlar, getürdiler dökdiler.* 178b/9

2. Boşaltmak *şeyḫi gördüler, şarābı dökdiler, sāzı ṣıdılar.* 230a/8

3. Düşürüp ziyan etmek *geldi gördi kim, kedi aşı dökmiş.* 72b/5

4. Akıtmak *cānlaruñuzı yaġmaya virmeyem, ḳanlaruñuzı dökmeyem,* 93b/6

15. Atıf yapılan birleşik kelime ve deyimler "→" işareti ile gösterilmiştir:

döy- Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek 19b/10, 127b/6

→ açlığa döy- 184a/1

16. Kelimelerle ilgili birleşik şekiller ve deyimler o kelime ile başlıyorsa anlamı o kelime altında verilmiştir; başlamıyorsa atıf yapılmıştır:

du'ā *(A.) i.* Dua, Allah'a yalvarma, yakarış, yakarma 16b/5, 19a/7, 23a/1, 168a/8

d. eyle- Dua etmek 22b/11, 75a/4, 123a/11, 134a/7

d. it- Dua etmek 13b/5, 109b/10, 167b/11, 198b/10, 230a/1,

d. ḳıl- Dua etmek 112b/5

17. Metin içinde geçen Arapça cümle ve ibareler sözlük içinde ele alınmıştır:

raḥmetullāhi 'aleyh *(A.) cü.* "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun." 4b/4, 6b/1, 60a/2, 111a/11, 135b/2, 135b/3, 147b/6, 154a/1, 162b/3, 199a/5, 206a/4, 216a/8, 232b/8

18. Kişi, kavram, eser ve yer adları için ayrı bir dizin oluşturulmuştur.

19. Zamirlerin çekimli şekilleri (ses değişikliğine uğrayanlar hariç) madde başı alınmamıştır.

20. Ses değişikliğine uğrayan kelimelerin diğer şekillerine *"bk., krş."* işaretleri ile gönderme yapılmıştır.

21. Metin içindeki başlıklar giriş kısmında verildiği için ayrıca sözlüğe dahil edilmemiştir.

SÖZLÜK

Sıra: a b c ç d e e é f g ğ h ı i j k l m n ñ o ö p r s ş t u ü v w y z

A

āb-dest *(F.) i.* İbadet etmek için yapılan temizlik 25a/4, 157b/5, 208a/10

ā. al- İbadet etmeden önce usulünce yapılan temizlik 52b/3, 157b/6, 225a/1

ʿabā *(A.) i.* Yünden dokunmuş, çok sağlam, çoğunlukla deve tüyü renginde olan bir çeşit kaba kumaş, çuha. 118b/11, 160a/11

ābādānlıḳ *i.* Mamurluk, bayındırlık. 109b/1, 110a/2

ʿābid *(A.) i.* İbadet eden, kulluk eden kimse. 114b/11, 117b/8, 119a/1, 218a/9

'acā'ib *(A.) sıf.* Garip, alışılmamış, tuhaf 147a/10, 193b/10, 207a/6

ʿa. ḳal- Şaşırmak, hayret etmek 145b/3, 226b/11

ʿa. ḳıl- Çok şaşırmak, hayret etmek 80b/4

ʿaceb *(A.)* 1.*sıf.* Hayranlık uyandıracak, şaşkınlık yaratacak, garip, tuhaf (şey) *Bir 'aceb ṣūret-idüm.*102b/11, 113b/6, 236b/2

2. *ünl.* Hayret, şaşma, acaba *Eger kişi ḫāliḳi gördügi vaḳt zaḫmıñ unutsa 'aceb midür?* 77a/4, 85b/4, 90a/6,

ʿa. gel- Hayret etmek, şaşırmak 147b/11

ʿa. ḳal- Şaşırmak, hayret etmek 34a/6, 42a/3, 95a/11, 230b/9, 232a/4,

ʿaceble- Şaşırmak, hayret etmek 38a/4, 81a/1, 188a/8

acem *(A.)i..* İranlı 55b/9

acemī *(A.) sıf.* İranlı, İran ülkesinden olan 50b/3, 55b/10, 55b/11

acıḳ- Yemek yeme ihtiyacı duymak 212b/1, 234a/4

'acīb *(A.) sıf.* Garip, tuhaf, acayip 239b/5

→ eser -i 'acīb 239b/5

'āciz *(A.) sıf.* Güçsüz, zayıf 24b/8, 73a/8, 198b/5,

ʿa. ḳal- Zor durumda kalmak 28b/8, 30b/1, 66a/6, 81b/10 144b/8, 144b/10, 198b/5, 221b/6,

ʿa. ol- Güçsüz olmak 238a/7, 43b/8

ʿacz *(A.) i.* Güçsüzlük, zayıflık 31b/11, 30b/3, 63b/6

aç *i. ve sıf.* 1. Yemek yeme ihtiyacında olan (kimse), aç *Ḫoş kişi ṭañla aç ṭura, gice aç yata.* 47a/11, 128/3, 184b/8, 220a/10

2. Yoksul kimse, fakir *Padişahlıġı, şol ḳadar ni'meti terk itdüñ, şimdi aç ḥacca varursın.*107b/6, 115a/2

a. ol- Acıkmak193b/2

a. ṭut- Yoksul bırakmak 88b/2

aç- 1. Bir şeyi kapalı durumdan açık hale getirmek *Ḥaḳ Ta'ālā çünki bir ḳula ḫayır virmek dileye 'amel ḳapusın açar* 154b/11,143b/1, 157a/8
2. Bir şeyin kapağını veya örtüsünü kaldırmak *Ol meclisde bir kişi vardı, her gice bir ḳabri açardı.*150b/11, 164a/11
3. (Suyu) Salmak, bırakmak *Ol ġażab itdügi kimselerüñ şehrinüñ ṣūreti üzerine ol gölden açardı.* 241b/2
→ oruç aç- 43a/1, 77b/3

açıḳ *i.* Kapalı olmayan, açık, açılmış 105b/5

açıḳ- Acıkmak, karnı aç olmak 213a/1

açıl- 1. Açık hale gelmek *Elümi mescidüñ ḳapusına urdum, ḳapu açıldı.*28b/3, 38b/7, 11a/1
2. Ferahlamak, kendine gelmek *Bildüm ki sebeb oldur, gömlegi yırtdum, tā göñlüm ḳapusı açıldı.*, 75a/1
3. Ortaya çıkmak, meydana çıkmak *Sözüñ ḳapusı aña Mekke'de açıldı.*83a/2, 189a/1
4. Yarılmak, dağılmak *Gördüm ki Ceyhūn açıldı* 200a/6
→ iş açıl-187b/7

açlıḳ *i.* Aç olma durumu, açlık 47a/9, 72b/3,184a/1

açuḳ *sıf. ve zf.* 1. Kapalı, örtülü, bağlı, kilitli durumda olmayan. *Eydür: Yancuḳ ki bağludur, aç; deligi açuḳdur, bağla.* 105b/7, 34b/8, 35a/1
2. Aralığı çok olan, ayrı 16a/5
→ başı açuḳ 94b/10

açuklıḳ *i.* Açık olma durumu 35a/1

ad *i.* İsim, ad 6b/6,13a/4,14b/1 176a/8, 124a/3

ādem *(A.) i.* İnsan, kişi, insan oğlu 153b/9, 167a/6, 239b/9
→ benī ādem 46a/7

ādemī *(A.) i.* İnsan, kişi, insan oğlu 35b/3, 35b/4

'ādet *(A.) i.* Tabiat, alışkanlık, görenek 181a/6, 184a/9, 212b/2
'ā. idin- Alışkanlık haline getirmek 149a/10
→ ḫilāf-i 'ādet 114a/4

'ādil *(A.) sıf.* Adaletli, doğruluktan ayrılmayan 25b/10, 97b/11

'adl *(A.) i.* Adalet, doğruluk 15b/5, 140a/2
'a. it- Doğrulukla hareket etmek, adaletli davranmak171b/3, 171b/4, 171b/6

'adn *(A.) i.* Cennet
→ cennet-i 'adn 25b/9

adum *i.* Adım 64a/9, 98a/10

āfet *(A.) i.* Büyük felaket, bela 20b/7, 36a/2, 190b/8

āfitāb *(F.) i.* Güneş

'āfiyet *(A.) i.* Sağlık, esenlik 11b/6, 203b/4

'afv *(A.) i.* Kusur ve günahları bağışlamak
'a. eyle- Bağışlamak, affetmek 71a/8

ʿa. it- Bağışlamak, affetmek 44a/9, 102a/8, 216a/7

aġ *i.* Ağ, tuzak 224b/9

aġaç *i.* 1. Ağaç *Fülān yirde bir aġaç vardur, anda namāz ḳılur.* 80b/2, 116a/6, 138a/6

2. Sopa, değnek *Bir aġacı vardı ki ḳoyun sürerdi* 127a/6, 236a/11

aġar- Beyazlaşmak 177a/6, 177a/9

aġart- Beyazlatmak, temizlemek

→ göñli aġart- 54b/8

aġız *i.* Ağız 8a/7, 10b/9, 110a/7

aġla- Göz yaşı dökmek, ağlamak 20b/4,115a/3, 136a/4, 140b/3

→ zārı zārı aġla- 182a/5, 185b/7, 199b/3, 235b/4, 238a/4

aġlaş- Birlikte ağlamak 96a/6, 99a/1

aġrı *i.* Sızı, ağrı 195a/8

aġrı- Sızlamak, ağrımak 132b/6, 176a/7, 210a/7

aġır *i.* Ağır 44b/7

aġyar *(A.) i.* Yabancılar, başkaları 10b/10, 12a/8, 71b/7

āh *(F.) ünl.* Feryat, inleyip sızlama 80a/2,

114a/3, 150a/4, 235a/6

ā. it- Feryat etmek, inlemek136b/3, 150a/4, 172b/9, 237b/4

ā. u feryād it- İnleyip feryat etmek 129b/7

aḫbār *(A.) i.* Haberler, söylentiler

a.-ı ʿArabī Araplara ait söylentiler 12a/11

→ ʿilm-i aḫbār 130a3

ʿahd *(A.) i.* 1. Yemin, ant, söz verme *Atası çıḳdı ve anuñ Tañrı'y-ıla ʿahdı vardı ki, hīç maḫlūḳdan nesne dilemeye.* 61a/10, 67b/10, 93b/3

2. Devir, zaman *Sen anı kendü ʿahduñda görmeyesin, ammā ʿÖmer'e ve ʿAlī'ye didi kim, siz anı göresiz.*13b/1

ʿa. it- Söz vermek 8b/8, 67b/10, 101a/1

ʿa. ol- Anlaşmak, söz vermek 216b/2

→ laṭīfe-yi ʿahd 149b/9, yegāne-yi ʿahd 138a/11

āḫir *(A.) sıf. ve zf.* Son, sonunda, nihayet 100a/2, 178b/2, 219a/5, 240a/6

āḫiret *(A.) i.* Öbür dünya, ahiret 139a/10, 173a/11, 223b/9, 230a/4

aḫlāḳ *(A.) i.* Ahlak, tabiat 120a/8

aḥmaḳ *(A.) sıf.* ve *i.* Aklı kıt, kalın kafalı, anlayışsız (kimse) 11b/2, 14a/3

a. ol- Kalın kafalı olmak, aklı kıt olmak 118a/11

aḫşam *(A.) i.* Akşam 14a/4, 50b/6, 104a/1, 153a/3, 225a/2

aḳ *i.* ve *sıf.* Beyaz 13b/3, 29b/7, 30a/7, 127a/8, 224b/8

a. ol- Beyaz olmak, ak olmak 127a/11

aḳ- Akmak, revan olmak 93a/2, 113a/11

aḳça *i.* Para 49b/5, 61b/10, 86a/6, 138a/4, 196b/2, 203b/5

aḳçalıḳ *i.* Paralık 152b/1

aḳçasuz *i.* Parasız 205a/10

ʿaḳıbet *(A.)* 1. *i.* Nihayet, son *Beglerüñ sözine iʿtimād itme ki ʿaḳıbet bir ḥalelden ḫālī degüldür.* 28a/8

2. *zf.* Nihayet, sonunda *'Āḳıbet ḫırḳayı çıḳardılar.* 233a/6

'aḳıl *bk.* **'aḳl** 43b/1, 88a/4

'āḳil *(A.) i.* Akıllı 9b/1, 140b/6

'aḳl *(A.) i.* Akıl, us 8a/9, 15b/2, 120a/1, 186b/6, 232b/10

'a.ı başına gel- Aklı başına gelmek, kendine gelmek 214a/11

'a.ı gel- Aklı başına gelmek 81b/2

'aḳılsuz *i.* Akılsız 224a/2

'aḳreb *(A.) i.* Akrep 233b/11

'aḳs *(A.) i.* Çarpıp geri dönme, yansıma

'a. ol- Tersine dönmek, aykırı olmak 65b/3

aḳvāl *(A.) i.* Lakırdılar, sözler 232b/3

al- 1. Almak *Uşda aḳçañ, al.* 30b/9, 33a/4, 33b/5, 49a/1, 126a/3, 240a/4

2. Satın almak *ben ol ḳadar diri ḳalam ki, bunı ḫarc idem, daḫı nesne alayım.* 17a/1, 43a/3, 72a/1, 72a/2, 124b/8, 152b/1

3. (Allah bir insanı) Ölüm yoluyla dünyadan ayırmak *Ya benüm cānumı al, yā bunuñ didüm.* D96b/9

4. Kurtarmak *İlāhī, beni bu Türk'üñ elinden al ḳurtar.* 198b/5

5. Geri almak, tahsil etmek *Çünki ṣabaḥ oldı, evden çıḳdı ki vara, borçlularından aḳçalarını ala.*49b/5

6. Elde etmek, sağlamak, temin etmek *Eydür, her bir aḳça ki alursın, bir yirden alasın ki ḥelāldur* 56b/3, 67b/9, 76a/3, 147a/10

7. Kabul etmek *Ṣādıḳ almadı, eyitdi ki, o nesne ki bizden gitdi, daḫı almazuz.* 10a/1, 66b/11, 74b/5, 74b/10, 171b/10

8. Elinden almak *İkinci oldur ki eger iki 'ālemüñ memleketin andan alalar* 98b/11

9. Yanına almak *'Avrat ḳızları aldı, Cebel-i Ḳubeyse çıḳdı.* 89a/3, 9b/9, 96a/3

10. Çalmak, soymak, vurgun yapmak *Geldi, Ṣādıḳ'ı dutdı, altunumı sen almışsın didi.* 9b/8, 79b/11, 80a/11, 212b/8

11. Evlenmek *āḫır vaḳtında sünnete ri'āyet itmek içün bir 'avrat aldı.*194b/1

a.ı ḳoy- Ayırıp saklamak, bir yerde tutmak 66b/10

→ āb-dest al- 52b/3, 157b/6, 225a/1, 'aleyke al- 29b/9, 96a/8, 115b/1, 227a/5, cānuñ al- 106a/10, 114a/11, ders al- 37a/1, emānet al- 144a/1, göñlini al- 46a/2, 196b/6, 196b/8, 'ibret al- 120b/5, naṣīb al- 220a/8, ṣatun al- 15b/1, 30b/4, 48a/2, 62a/8, 98a/2, 98a/3, 98a/4, 104a/8

a'lā *(A.) sıf.* daha yüksek, en yüksek, pek yüce 22a/10, 87b/9

'alā *(A.) i.* Şan, şeref, yücelik

‘a.-yı ‘illiyyīn Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası 130b/8, 178a/2
→ celle ve ‘alā 12a/5, 17b/9, 33a/2, 46a/5, 53a/11, 63b/11, 88b/7, 119b/10, 129a/3, 129a/7, 130a11, 142a/11, 154b/9, 160b/6, 188a/1

‘alāmet *(A.) i.* İz, işaret, nişan 70a/2, 98a/11, 120a/5, 189a/6, 207b/9

alda- Aldatmak, kandırmak, oyun etmek 140b/8, 155b/10, 155b/11, 183b/1, 217a/9

aldan- Aldanmak, kanmak 99a/1, 99a/2, 217a/9

‘ālem *(A.) i.* Cihan, dünyâ 15a/11, 73b/3, 106a/4, 158b/9, 184b/1, 192a/5

‘ā.-i bāḳī Kalıcı dünya, öteki dünya 59b/3

‘ā.-i melekūt Tanrının mutlak hükümdar olduğu âlem 91a/6, 91b/2
→ cemī‘-i ‘ālem 8b/11, 64a/1, 72b/9, 73b/3, 88a/8, 106a/4, 125a/10, 158b/8, 158b/10, 234b/11
ḫalḳ-ı ‘ālem137a/3
yigāne-i ‘ālem 224a/6

ālet *(A.) i.* Vasıta, âlet

ā.-i dünyā it- Dünya inşa etmek 37a/2

‘aleyh *(<A. ‘aleyhi) i.* Onun üzerine
→ raḥmetullāhi ‘aleyh 60a/2, 114b/5, 122a/10, 141a/4

‘aleyhi *(A.) e.* Onun üzerine
→ raḥmetullāhu ‘aleyhi 135b/2

‘aleyhi’s-selām *(A.) cü.* “Ona selam olsun!” mânâsında din büyüklerinin adı anılırken kullanılan bir söz. 93a/11, 146a/2, 163a/6, 163a/11, 210a/10, 200a/11

‘aleyhüme’s-selām *(A.) cü.* “Onlara selam olsun.” 4a/7, 225a/8, 225a/9

‘aleyke *(A.) i.* “Senin üzerine olsun.”

‘a. al- Selam almak 14b/1, 17a/7, 29b/9, 96a/8, 115b/1, 227a/5

‘a. alup ṭur- Selam almak 29b/8
→ e’s-selāmu ‘aleyke 124b/3

‘aleyküm *(A.) e.* Sizin üzerinize
→ e’s-selāmu ‘aleyküm 141a/9, 151b/3

‘aleyküme’s-selām *(A.) cü.* “Selam sizin üzerinize olsun” mânâsında bir cümle 141a/9

alın- Alınmak, elde edilmek 173a/4

‘ālī *(A.) i.* ve *sıf.* Yüce, yüksek 83a/1, 122a/8, 156b/8, 167a/11, 209b/4, 227a/4

‘ā. ol- Yüce olmak 181b/5

‘ālim *(A.) sıf.* Bilen, çok bilen 17b/2, 45b/11, 75a/10, 145b/6, 168b/6

‘ā. ol- Bilen olmak, bilgili olmak 117a/6

‘ā. ve fāżıl Bilgili ve faziletli 46b/10

‘ā.-i rabbānī Rabbāni âlim 199a/7, 232b/8

Allāh *(A.) i.* Allah, Tanrı 10a/5, 14b/2, 51b/7, 109a/2, 121a/10, 233a/10

A. Allāh Allah Allah 30a/1, 131b/3, 131b/4, 172b/10

A. Ta'ālā Yüce Allah 51b/7, 160b/9, 160b/10

A.u Ekber Tanrı uluların ulusudur. 99b/6

alt *i.* Üst karşıtı, alt, aşağı 15a/11, 82a/4, 155a/3, 194b/8, 228b/9

altı *sıf.* Altı sayısı 37b/4, 62a/8, 105b/9, 143b/10, 211a/2

altıncı *sıf.* Altıncı 106b/6, 149b/4, 241a/9

altmış *sıf.* Altmış sayısı 15b/5

altun *i.* ve *sıf.* Altın 39a/9, 61b/8, 85a/9, 116b/8, 173a/4, 192b/5, 208a/9

a. ol- Altın olmak, altın haline dönüşmek 82a/10, 82a/11

altunlu *sıf.* Altınlı, altınla süslenmiş 173a/7

'amel *(A.) i.* Davranış, hareket, iş 8b/5, 46a/3, 80b/11, 105b/10, 154b/11, 203a/10

'a. it- Davranmak, hareket etmek 4b/10, 9b/4, 19a/2, 28a/2, 36b/11, 37a/2, 40a/2, 53a/11, 105b/9, 106b/6, 107a/2, 169a/2, 189a/3, 198a/3, 198a/4

'a.-i ṣāliḥ İyi iş, güzel davranış, uygun hareket 170a/9, 83b/6

→ ṭūl-ı 'amel 87b/4

āmene'r-resūlu *(A.) i.* Bakara suresinin son iki ayeti 54a/6

āmennā ve ṣaddaḳnā *(A.) cü.* İnandık ve tasdik ettik. 206b/8

āmīn *(A.)* Amin, Allah kabul etsin 6b/8, 28b/1, 28b/6

'amm *(A.) i.* Amca 84a/7

'āmm *(A.) sıf.* Herkese âit, umumî 175b/11

→ ḫāṣṣ ve 'āmm 90a/8

ammā *(A.) bağ.* Ama, fakat, lâkin, ancak 12a/3, 37b/2, 55b/11, 74a/7, 113b/8, 121b/10, 130b/7, 226b/5

'ammū *bk.* **'amm** 84a/6

an *(A.) i.* Zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem. 162a/6

añ- Anmak, hatırlamak, zikretmek 11a/5, 61b/11, 91b/5, 159b/11

ana *i.* Anne 23a/1, 62a/6, 95a/6, 122b/7, 196a/7, 228b/4

a.sı anası Anneanne 212a/2

aña *zm.* Ona 16b/9, 60b/8, 144a/1, 177a/7, 187b/10, 192a/7, 204b/1, 212a/7

anbār *(A.) i.* Tahıl saklanan yer 233b/2

ancılayın *sıf.* Onun gibi, ona benzer 77b/5, 146a/1, 160b/9, 174a/1

and *i.* Yemin 82a/2

a. iç- Ant içmek, yemin etmek 24b/11, 81b/11, 124a/5, 149a/11, 183b/4

anda *i.* 1. Orada *Ḳıyāmet günidür ki, eyü yavuz anda ma'lūmdur.*18a/2, 20b/2, 26b/9, 28b/2

2. Oraya *Pes 'Ömer ve 'Alī anda vardılar* 14a/8, 79b/10, 89a/4, 103b/9, 125b/2

3. Onda *Ol nesne kim isterdüm, anda buldum.* 11a/1, 22a/9, 24b/3, 36b/1

4. O zaman, o vakitte *Her dem biri gelürdi, ṣaçumı çekerdi çıḳarurdı. Anda daḫı nefsümi murādumca gördüm.* 103a/2, 103a/6, 103a/11, 103b/4

andan *i.* 1. Ondan *Tañrı leşkerinden ki mürīdüñ göñli anuñla ḳavī olur andan meded bulur.* 5a/10, 8b/3, 20a/9, 35a/5, 41b/2

2. Oradan *Develeri ḳodı, andan ḳaçdı* 17a/4, 29a/3, 54b/11, 58a/1, 63a/6

3. *e.* Ondan sonra, o zamandan sonra *Bu vaṣiyeti itdi, kelime-yi şehādet getürdi, andan vefāt itdi.* 32b/4 23b/5, 29b/4, 29b/5,

anı *zm.* Onu 29a/4, 62a/1, 101a/5, 121b/2, 160a/10, 185a/8, 200b/11, 238a/6

añıl- Anılmak, zikredilmek 5b/5, 7a/5

anıñ *bk.* **anuñ** 189a/3, 195b/6

'anī *(A.) i.* Köle, işçi 232a/10

añla- 1. Anlamak, idrak etmek, kavramak *Ol pīr işitdi, melūl oldı. Hep ḥālını añladı.*30a/2, 48a/8, 110b/10, 232a/11, 232b/1

2. Öğrenmek *Ḳur'ān'ı bir nāme bilürdi ki Tañrı'dan anlar añlamışlar.*36b/11

anlar *zm.* Onlar 7a/5, 36b/11, 130a1, 166a/10, 170a/7, 211a/7, 236a/5

anuñ *zm.* Onun, onun için 4b/3, 35a/9, 88b/7, 110a/6, 141b/6, 155b/9, 192b/1, 226b/11

'ār *(A.) i.* Utanma

'ā. it- Utanmak 201a/7

ara *i.* 1. Aralık,uzaklık, mesafe *Cüneyd eyitdi: Tañrı'y-ıla bende arasında dört deñiz vardur.* 178a/3

2. Mevki, orta, ara, yer *'Āḳil oldur kim, ḫayruñ şerrüñ arasında farḳ ide* 9b/2, 15b/3, 79a/9, 174a/3

3. Esna, sıra, vakit *Bu arada ṭonı bağı şişildi.* 146b/1

a.da ḳal- Ortada kalmak, iki şeyin arasında kalmak126b/2

ara- Aramak, bulmaya çalışmak 117a/11, 157b/3

'Arab *(A.) i.* Arap kavminden olan, Arap 13a/1, 35a/3, 163b/1, 207a/9

'Arabī *(A.) i.* Arapça, Arap dili 55b/8, 166b/11, 167a/2

→ aḫbār-ı 'Arabī 12a/11

ārām *(A.) i.* Dinlenme, durma, karar kılma 154b/10, 231b/7

ārām it- Dinlenmek, eğlenmek 78b/8

ā. ve ḳarār ṭut- Durmak, dinlenmek 185a/6

→ ḳarār ve arām dut- 5b/2

'Araṣāt *(A.) i.* Mahşer yeri 12a/6, 106b/6, 194b/5

'a.-ı ḳıyāmet Kıyamet meydanı, mahşer yeri 26b/1

ārāste *(F.) sıf.* Bezenmiş, süslenmiş 9a/8, 15b/10

ard *i.* Arka taraf, peş 19a/10, 129a/3, 172a/10, 223b/11

a.ına düş- Ardından gitmek, takip etmek 94b/11, 112a/6, 115b/5

a.ınca git- Ardından gitmek, takip etmek 10a/4

a.ınca var- Ardından gitmek, takip etmek 27a/3, 115b/3

'arefe *(A.) i.* Arife, dînî bayramlardan bir önceki gün 52a/10, 135a/2

arġun *i.* Yorgun 220a/10

arı *i.* Temiz, pak 27b/9, 99b/6, 167b/3, 210b/8

a. bil- Temiz sanmak, arı olduğunu düşünmek 36b/3

arıca *sıf.* Temiz, pak 111b/6

arılıḳ *i.* Halislik, temizlik 124a/11

arın- Temizlenmek 124a/9

arıt- Temizlemek 124a/10

'ārif *(A.) i.* ve *sıf.* Bilen, bilgili, irfan sahibi 71b/5, 117a/4, 130a/8, 184a/10, 234b/5

'ā. ol- Bilgili olmak, irfan sahibi olmak 48a/11, 117a/7, 234b/7

'āriyet *(A.) i.* Geçici olarak başkasından alınan veya başkasına verilen (şey), ödünç 74a/1, 113b/10

arḳa *i.* Arka, sırt 94b/10, 155b/1, 175a/6, 187a/10, 224b/4

arḳurı *i.* Aykırı, eğri, karşı, tersine, yan

a. gel- Karşı koymak, karşısına çıkmak 211b/5

arpa *i.* Arpa 52b/9, 58b/8, 139a/5, 152b/1

arslan *i.* Arslan 192a/7, 205b/10, 206a/4

'arş *(A.) i.* Arş, dokuzuncu gök, gökyüzü 128b/3, 128b/4,130a/8, 153a/11

arşun *i.* Arşın, bir uzunluk ölçüsü 241b/6

art- Artmak, çoğalmak, fazlalaşmak, iyileşmek 43b/2, 130a/7, 150a/1, 188b/5

artuḳ / artuġ 1. *i.* ve *sıf.* Fazla olan şey, ziyade *'İbādete meşġūl idi, andan artuḳ nesne yimezdi.* 58b/10, 98a/7, 100b/4, 131a/1

2. *zf.* Daha çok, daha fazla, *Bir baḳmaġa bir ṣoḳmaḳ. Eger artuḳ baḳayduñ, artuḳ ṣoḳaydum.*60a/8, 134a/3, 225b/9

3. *zf.* Artık, bundan sonra *Bitiyi al, baña artuḳ gerekmez, ḥācetüm bitdi.* 33a/4, 83b/3

artuḳ eyle- Artırmak, çoğaltmak 215b/1

artuḳ ol- Artmak, çoğalmak, fazlalaşmak 103b/2, 103b/3, 175a/4

artur- Arttırmak 51a/7, 51b/2, 87a/11, 140a/4

aru *i.* Arı 116a/2

'arż *(A.) i.* Arz, bildirme, ortaya koyma, sunma

'a. eyle- Ortaya koymak, sunmak 82a/5 152a/8

'a. it- Ortaya koymak, sunmak 44b/9, 125b/7, 129a/8, 130a/1, 173a/9, 223b/1, 229b/8

'a. ḳıl- Ortaya koymak, sunmak 177b/11

ārzū *(F.) i.* Arzu, heves, istek 35b/4, 75b/2, 87b/6, 169b/7, 201b/3

ā. eyle- Arzu etmek, dilemek, istemek 43a/2

ā. it- Arzu etmek, dilemek, istemek 62b/8

aṣ- 1. Asmak, idam etmek *Bir kez bir ḳanluyı aṣdılar.*56a/1, 180b/5, 233a/4, 236b/4

2. Asmak, üzerine takmak *Kīsesini Ṣādıḳ'uñ ḳapusunda aṣdılar.*9b/7, 20b/1, 115a/1, 135b/11, 146a/11

'aṣā *(A.) i.* Değnek, dervişlerin taşıdıkları sopa 44b/3, 134b/2, 183a/9, 183a/10

āsān *(F.) i.* Kolay

ā. eyle- Kolaylaştırmak 112b/6

ās̱ār *(A.) i.* Alâmetler, belirtiler, izler, nişanlar 5b/5

'ases *(A.) i.* Gece devriye gezen, gece bekçisi 215a/3

aṣḥāb *(A.) i.* Sahipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar

a. u yāren Mâlikler ve dostlar 4a/10

a.-ı kehf Kur'an'da kendilerinden bahsedilen bir mağarada uzun süre uyumuş bulunan kişiler 6a/11

aṣıl *bk.* **aṣl** 71b/1, 182b/2

'aṣır *(A.) i.* Asır, yüzyıl

→ İmām-i 'aṣır 224a/8,

Muḳtedā-yı 'aṣır 210b/3

'āṣī *(A.) i.* Âsî, günahkâr, karşı gelen 27b/8, 223b/10

'ā. ol- Günahkâr olmak, isyankâr olmak 18b/1, 88a/4, 106a/3, 106a/6, 168b/7, 172a/5, 211b/2, 229b/7

aṣl *(A.) i.* 1. Esas . *Ma'nāsı budur ki, her ki fer'ī bildi, aṣlı daḫı bilür.* 21a/8, 25b/7, 71b/1, 100a/5

2. Asıl, kök, soy *'Abdullāh aṣlda Merve'dendür.*133b/8

aṣṣı *i.* Fâiz, kâr, kazanç, yarar 49a/2, 134a/2

a.ya vir- Fâize vermek 48b/6

aṣṣılu *sıf.* Kazançlı, yararlı 136b/6

aş *i.* Yemek 68a/2, 72b/3, 72b/5, 77a/11, 77b/4

aşaġa *i.* Aşağı, aşağıya 81b/2, 91b/7, 116a/7, 134a/8, 173b/4, 219b/5

a. it- Aşağı itmek, yere sarkıtmak 162a/9

→ başı aşaġa eyle- 173b/4, başı aşaġa ṣal- 134a/8, 172a/3, 206b/4, 211a/10

'āşıḳ *(A.) i.* Âşık, tutkun 13a/7, 65b/8, 119b/4, 156b/1

'ā. ol- Âşık olmak, tutkun olmak 81a/5

āşikār *bk.* **āşikāre** 106a/8

āşikāre *(F.) i.* Açık, belli, meydanda

ā. eyle- Ortaya çıkarmak 217a/10, 229a/3

ā. it- Ortaya çıkarmak 170b/11, 217a/9

ā. ol- Belli olmak, ortaya çıkmak 166a/10, 186a/1, 218a/6, 217a/2, 222b/3

āşinā *(F.) i.* Bildik, tanıdık

ā. eyle- Bilmek, tanımak 119b/6

āşinālıḳ *i.* Tanıma, tanışıklık 197a/6

āşkārā *bk.* **āşikāre**

‘a. ol- Ayıplanmak, ayıp sayılmak 166b/11

→ cemī‘-i ‘ayb 139b/7

‘ayblu *sıf.* Hatalı, kusurlu 102a/7

aydıñlıḳ *i.* Aydınlık, parlıklık 174a/7

āyet *(A.) i.* Kur’ân’ın herhangi bir cümlesi 11a/6, 17b/7, 81a/8, 122b/10, 166a/9, 202a/10

ā.-i Ḳur‘ān Kur’ân’ın âyetleri 146a/9

āyetü’l-kürsī Kur’ân’da Bakara sûresinin 255. âyetini teşkil eden kısım 54a/6

‘aybla- Ayıplamak, kınamak 112a/4

‘ayın *(A.) i.* Osmanlı alfabesinin yirmi birinci harfi 198a/7

aylıḳ *sıf.* Bir ay süren 52a/7, 109a/7

āyīne *(F.) i.* Ayna 36a/1, 97b/9, 177a/3, 240a/9, 240a/10

ā. düz- Ayna yapmak 123b/7

‘ayn *(A.) i.* Aslı, kendisi, bir şeyin tıpkısı 240a/10

‘a.-ı ‘izzet İzzetin kendisi 60b/11

ayrı *bk.* **ayru** 91a/5

ayrıl- Ayrılmak, uzaklaşmak 82b/10, 218a/4, 221b/3, 233b/3

ayru *i.* Ayrı, uzak

a. düş- Ayrılmak, uzaklaşmak 90b/8

a. ol- Ayrılmak, boşanmak 144b/5

ayruḳ *i.* Başka, diğer, gayrı 14b/8, 49b/5, 101a/4, 137b/11, 152b/8, 175b/3

ayruḳsı *i.* Başka, başka türlü, farklı

a. ol- Farklı olmak, başka türlü olmak 80a/9, 186a/6

a. it- Farklılaştırmak, başka türlü yapmak 80a/10

‘ayş *(A.) i.* Yaşama 230a/4

‘ayyār *(A.) i.* Hırsız, sahtekar, dolandırıcı 26b/7, 79a/6, 217a/3

→ cemī‘-i ‘ayyār 217a/3

az 1. *i.* ve *sıf.* Çok olmayan, az *Bir gün ‘avratı erine eydür, elli yıldur ki senüñ azına çoġına rāżīyam, daḫı senden bir kişiye şikāyet itmedüm , Ve daḫı eydür, az nesne dünyāda āḫıretde seni çoḳ nesneden naṣībsüz ḳor* 37a/6, 57a/4, 115a/4, 151b/7, 170a/1

2. *zf.* Az *Arab eydür: İy Ḥasan, senden zāhid kimse az ola* 35a/6, 81a/3, 203a/9

a‘żā *(A.) i.* Organlar, üyeler 36a/11

‘aẕāb *(A.) i.* Felaket, işkence, keder 11b/6, 84b/3, 85b/2, 129b/8

‘a. it- İşkence etmek 26b/5, 59b/4

āzād *(F.) i.* Kurtulmuş, serbest 39a/3

ā. eyle- Kurtarmak, serbest bırakmak 63a/5

ā. it- Kurtarmak, serbest bırakmak 100b/10, 168a/9, 235b/12, 236a/1, 236a/7

ā. ol- Kurtulmak 36a/6

āzādlıḳ *i.* Kurtuluş, serbestlik

ā. vir- Kurtuluş vermek, serbestlik tanımak 168a/2

a‘ẓam*(A.) i.* Büyük 163b/7

a.-ı evliyā Evliyâların büyüğü 122a/3

→ ism-i a'ẓam92b/7, 92b/9, 164a/6, 164b/3, 164b/5, 164b/7

'aẓamet *(A.) i.* Büyüklük, ululuk 118a/6

'a. ve celāl Büyüklük ve ululuk 124b/7

→ celālet ve 'aẓamet 184a/5

azacuḳ *i.* Azıcık, çok az 151b/6

azıḳ *i.* Azık, erzak, yiyecek 97b/11, 148a/8

azıraḳ *sıf.* Daha az 46a/11

'aẓīm *(A.) i.* Büyük, ulu 87a/4, 113b/8, 186b/2

'a. bilmiş ol- Ulu bilmiş olmak 18b/3

'azīz *(A.) i.* Aziz, değerli, muhterem 14b/6, 77a/9, 128a/7, 159a/11, 211b/7

'a. dut- Değer vermek, yüceltmek 37a/3

'a. eylemiş ol- Yüceltmiş olmak 48a/9

'a. it- Yüceltmek, yükseltmek 224a/3

'a. ol- Değerli olmak, muhterem olmak 86b/1, 113b/1, 159a/11, 159b/5

'azīzrek *sıf.* Daha değerli, daha muhterem 153b/1, 156a/5

'azl *(A.) i.* İşinden çıkarma, yol verme

'a. it- Azletmek, yol vermek 219b/1

'azm *(A.) i.* Karar, niyet

'a. it- Karar vermek, niyet etmek 57b/7, 63b/1, 93a/7, 101a/6, 105a/8, 125a/4, 152b/7, 166b/10, 221b/5

'Azrā'īl *(A.) i.* Azrail, Ölüm meleği 106a/10

azuḳ *bk.* **azıḳ** 17a/2, 20a/8, 94b/5

'azze *(A.) ünl.* Aziz olsun!

'a. ve celle Aziz ve celîl olan (Allah) 29a/11

B

bāb *(A.) i.* Bölüm, kısım 156b/7, 157a/6, 233a/5

baba *i.* Baba 44a/4, 85b/7, 171a/6, 191b/3, 202a/4

baca *i.* Baca *krş.* paca 228b/4

bādiye *(A.) i.* Çöl, kır 64b/9

baġ (I) *i.* Bağ, ip, sicim 146b/1, 236b/10

bāġ (II) *(F.) i.* Bağ, büyük bahçe, bostan 108a/4, 108a/7, 133b/6

Baġdādlu *i.* Bağdatlı 182b/2

baġdaş *i.* Ayakları uylukların altına alarak oturma, bağdaş

b. ḳur- Bağdaş vaziyetinde oturmak 104b/3

baġır *i.* Bağır, göğüs, yürek

b.una baṣ- Bağrına basmak, kucaklamak 85b/7

baġışla- 1. Affetmek *Muraḳḳa'ını ol vaḳt giyerem ki Muḥammed'üñ ümmetini cemī' baġışlayasın.* 15a/1, 15a/3, 15a/4

2. İhsanda bulunmak, vermek *Tonlarını çobana virdi; ḳoyunları aña baġışladı.* 91b/1, 167a/3, 208b/1

bağla- 1. Bağlamak *Eyitdiler, ayaġunı baġlayalum, deñize bıraġalum.* 39a/6, 82b/2, 105b/7
2. Zaptetmek *Hep urmuşlar, māllarıṅ almışlar, bāzirgānları baġlamışlar gitmişler.* 79b/11, 191b/1
3. Engellemek, kapatmak *Çünki bir ḳula ḫayır virmek dileye ʿamel ḳapusın açar, söz ḳapusın aña baġlar,* 155a/1
→ enāniyet bağla- 118b/4

bağlan- 1. Tutulmak *Bir gice sultanuñ meşʿalesinüñ şuʿlesinden geçerken göñlegüm dikdüm, nice rūzigār göñlümüñ ḳapusı baġlandı.* 74b/11, 161b/7
2. Kapanmak *Eger bevlüñ yolı baġlansa, hīç devā bulunmaya* 140a/9
→ İḥrām bağlan- 93a/10

bağlatdur- Bağlattırmak 10b/4

bağlu *i.* ve *sıf.* 1. Kapalı *İmām Aḥmed-i Ḥanbel eydürdi, fıḳhuñ ḳapusı baġlu-y-ıdı,* 143a/11, 236a/3
2. Bağlı, bağlanmış olan *Elleri baġlu-y-ıdı* 146b/2, 153a/1, 196b/2, 217b/5

bahā *(F.) i.* Bedel, değer, kıymet 52b/1, 92a/4, 100a/9, 140b/2

bahālu *sıf.* Değerli, kıymetli 117a/11

bahār *(F.) i.* Bahar 72a/5

baḫça-bānlıḳ *i.* Bahçıvanlık
b. it- Bahçıvanlık yapmak 94b/1

baḫīl *(A.) i.* Cimri, tamahkâr 11b/3, 102b/4, 113b/5, 140b/10

baḫīlluḳ *i.* Cimrilik
b. it- Cimrilik etmek 225b/1

baḥr *(A.) i.* Deniz 199a/6

baḥs̱ *(A.) i.* Husus, mesele, konu
b. it- Bahsetmek, konuşmak 201a/4
b. ol- Söz konusu olmak 172a/1

baḫş *(F.) i.* Bağış, ihsan 60b/6

baḫtlu *sıf.* Talihli, kısmetli 11a/10

bāʾis *(A.) i.* Sebep 241b/10

baḳ- 1. Bakmak *Bu ʿameller ki ben iderem, ḳıyāmet güninde resūluñ mübārek yüzüne nice baḳam!* 9a/2, 18b/1, 15a/10, 65b/6, 194a/6, 208b/5
2. İlgilenmek, meşgul olmak; ilgilenilmek, meşgul olunmak *…daḫı benüm ʿamelüme baḳma ki ol saña ziyāndur.*169a/3
3. Muhtaç olmak *Anuñ müşāhidesinde ola, ġayrıya baḳmaya* 48a/10
4. Bir şeyi esas almak *Buyruġa baḳdı, işe baḳdı.222a/11*

baḳır *i.* Bakır 125a/8, 239b/6, 239b/7

bāḳī *(A.) i.* ve *sıf.* Dâimî, kalıcı 8b/9, 88a/1, 105b/2, 178b/2, 225a/9
b. ḳal- Bâkî kalmak, ebedî olmak 184a/6, 213a/6
b. ol- Bâkî kalmak, ebedî olmak 182a/1
→ ʿālem-i bāḳī 59b/3

baḳḳāl *(A.) i.* Bakkal 126b/7

baḳmaḳlıḳ *i.* Bakış, nazar 98b/5

bal *i.* Bal 51a/4, 116a/3

balçıḳ *i.* Çamur 34a/10

baldur *i.* Baldır, incik 22a/3

balıcaḳ *i.* Balıkcık, küçük balık 111a/2

balıḳ *i.* Balık 39a/7, 69a/1, 110b/11, 152b/10, 200b/1

balḳı- Parlamak, parıldamak 135a/4

bandur- Batırmak, bulaştırmak 47a/6

baña *zm.* Ben zamirinin yönelme hali, bana 14b/10, 105b/3, 132a/10, 163b/2, 200a/10, 237a/4

bañla- Ezan okumak 133a/11

baraṣ *(A.) i.* Vücutta yer yer beyaz ve alaca lekeler meydana getiren ve tedavisi olmayan bir hastalık 13b/4

bardaḳ *i.* Bardak, testi 22b/7, 72b/6, 123a/10, 196a/10

barış- Anlaşmak, barışmak, uzlaşmak 93b/6

bārī *(F.) e.* Hiç olmazsa, hülâsa 89b/7, 104b/2, 126a/3, 168a/6, 181a/1, 223a/6, 231a/10

barmaḳ *i.* Parmak 69a/10, 128a/10, 143b/9, 221a/5, 226b/10

→ baş barmaḳ 128a/10, 221a/5, 226b/10

bas- Basmak 54b/2, 138a/8, 179a/8, 182a/5

→ baġruna baṣ- 85b/7, ḳadem baṣ- 182a/6, şehvet bas- 36a/6

basṭ *(A.) i.* Açma, yayma, uzun uzadıya anlatma 158a/8

baş *i.* 1. Baş, kafa *Ḥalīfe çoḳ zamān ditredi, yorġanını başına çekdi.* 8a/4, 15a/10, 32b/11, 61b/2, 91a/10, 136a/1

2. Başkan, önder, reis *Eyitdi, götür imdi, dükeli dervīşlerüñ sen başısın.* 98a/8, 217a/3

3. Başlangıç *Resūl-ullāh sallalāhu ʿaleyhi ve sellem, her yüz yıluñ başında bir er geliser.* 143b/2

b. barmaḳ El ve ayakta bulunan en kalın parmak, badem parmak 128a/10, 221a/5, 226b/10

b. ol- Başkan olmak, önder olmak 21b/3

b. vir- Ölmek 24a/4, 24b/1

b.ına ṣarın- Başına sarmak 222b/4

b.ı açuḳ Çok perişan, çıplak 94b/10

b.ı aşaġa eyle- Başını önüne eğmek 173b/4

b.ı aşaġa ṣal- Başını önüne eğmek 134a/8, 172a/3, 206b/4, 211a/10

b.ı ayaġı yalıncaḳ Çok perişan, çıplak 15a/10

b.ı üzere ṭur- Yanı başında dikilmek *Kāfir başın ḳaldurdı, ʿAbdullāh gördi, başı üzerinde ṭurur* 229b/4

b.ı üzerine götür- Başı üzerinde gezdirmek 131b/10

b.ını götür- Başını kaldırmak 220a/6

b.ını yaḳasına çek- Başını yakasına sokmak 225a/2, 225a/6

b.um üzerine getür- Başının üzerine koymak 132a/3,

b.una gel- (Kötü bir durum) başına gelmek 24a/3

b.una getür- (Kötü bir durum) başına getirmek 49a/11

→ ‘aḳlı başına gel- 214a/11

başçı *i.* Kasap 43a/2, 43a/3

başḳa *i.* Müstakil, ortaksız

b. ḳıl- Tek başına namaz kılmak,imama uymamak. 53a/9

başla- (Bir işe) başlamak, girişmek 52b/10, 85b/1, 139a/11, 177a/6, 210a/9

başsuz *i.* Başı olmayan, başsız 239a/1

bat- 1. Batmak, suya *gömülmek Ṣadıḳ didi kim, iy şu batur! Batdı.* 10b/5, 241a/9

2. Küçülmek,çökmek: *Naḥīf, beñzi ṣaru, gözleri aġlamaḳdan batmış.* 20b/4

batdur- Batmak, suya gömülmek 10b/6

bāṭıl *(A.) i.* Boş, beyhûde, doğru olmayan, yalan 18a/3, 221a/2, 241a/4, 241a/6

b. it- Boşa götürmek, hükümsüz hale getirmek 25b/8, 205b/8, 206a/1

b. ol- Hükmü kalmamak 103b/11, 136b/2, 217b/8

bāṭın *(A.) i.* ve *sıf.* Gizli, görünmeyen; iç, iç yüz 99b/3, 118a/5, 170b/5, 197a/6, 224b/6

→ ehl-i bāṭın 153a/8, ‘ilm-i bāṭın 153a/8, 218b/9, ‘ulemā-yı bāṭın 153a/8, ‘ulūm-ı bāṭın 169b/3

batur- Batırmak, gark etmek 10b/5

bay *i.* Zengin 20a/10, 76a/2, 142a/5, 150a/4, 215a/11

b. ol- Zengin olmak 49a/8, 136b/7

bāyezīdlıḳ *i.* Bayezidlik, onu Bayezid yapan 129a/1

baylıḳ *i.* Zenginlik 76a/4, 76a/6, 203b/7

bayram *i.* Bayram 38a/3

b. it- Bayram yapmak 148a/3

ba‘ż *(A.) i.* ve *sıf.* Bazı, birkaç, bir miktar, bir kısım 4a/7, 231b/10, 231b/11, 237a/9

bāzār *(F.) i.* 1. İş, alış-veriş *Rūm begleriyle bāzār idiciydi* 23a/7

2. Çarşı, pazar *Bu zamān ḫalḳınuñ dostlıġı bāzār yiyecegine beñzer* 45b/8, 94b/11, 145b/4, 166a/8

b. it- Alış-veriş yapmak, pazarlık etmek 23a/7, 136b/6

ba‘żı *(A.) i.* Birazı, bir kısmı, kimi 44b/5, 81b/3, 182b/4, 194a/3, 213a/6

bāzirgān *i.* Bezirgan, tacir, tüccar 79b/11, 117b/5, 138b/4

bāzirgānlıḳ *i.* Bezirganlık, tüccarlık 179b/8

b. it- Tacirlik yapmak, tüccarlık etmek 134a/2

be *(F.) e.* Kelimelere -e halini verir

→ dem be dem 116b/6, ser be ser 172b/8

bed *(F.) sıf.* Kötü 57a/11

bed-baḫt *(F.) i.* Bahtsız, bahtı kara, talihsiz 49b/8, 150b/9

bed-baḫtlıḳ *i.* Bahtsızlık, talihsizlik 197b/5

Bedevī *(A.) i.* Bedevî tarikatından olan 187a/7

bed-terīn *(F.) sıf.* En kötü, beter 57b/1

bedr-ay *(A.) i.* Ayın on dördü, dolunay 173a/5

beg *i.* Bey 61b/10, 89a/4, 156b/11, 211a/6

begen- Beğenmek, hoşlanmak 130a7

be-cidd *(A.) zf.* Ciddiyetle, ehemmiyetle 95a/11

be-dürüstī *(F.) i.* Doğrulukla, dürüstlükle 18a/4, 60b/3

be-ġāyet *(A.) zf.* Aşırı, pek çok, son derece 23b/1, 118a/1

beḳā *(A.) i.* Bâki olma, ebedîlik, yok olmama

→ fenā ve beḳā 182b/3

bekle- 1. Beklemek, bir iş oluncaya kadar durmak *Şöyle meşġūl oldı, tā öyleyi ve ikindiyi bekledüm.* 19b/3

2. Gözetlemek, korumak, muhafaza etmek *Ḫ˘āce ʿĀlī Şāh Şucāʿuñ türbesin beklerdi* 161b/11

belā *(A.) i.* Dert, eziyet, keder, sıkıntı 11b/7, 38a/9, 176a/11, 195b/9

b. çek- Eziyet görmek, sıkıntı çekmek 197b/10

b. ve melāmet Eziyet ve kınama 114b/5

belāġat *(A.) i.* Güzel söz söyleme

→ fażl ve belāġat 133a/5

belī *(F.) i.* Evet, pekiyi, tamam 18b/10, 75a/7, 100b/8, 144b/1, 152a/5, 180a/3, 204a/9, 235b/2

belki *(F.) e.* Belki, ihtimal, olabilir 5a/6, 25b/4, 36b/1, 57b/6, 149b/2

belli *bk.* **bellü** 235a/6

bellü *i.* Açık, aşikâr, belli

b. ol- Açık olmak, belli olmak 65b/10

bellüce *sıf.* Belli, çok belirli 79b/6

belür- Belli olmak, görünmek, meydana çıkmak 15a/6

belürsiz *i.* Belli olmayan, belirsiz

b. ol- Belirsiz olmak, görünmemek 166b/7

ben *zm.* Teklik birinci şahıs zamiri, ben 4a/8, 31b/7, 76a/1, 100b/10, 132a/8, 185b/10, 228a/3

b.-i bī-çāre Çaresiz ben, zavallı ben 4b/2

bend *(F.) i.* Bağ, bağlama, düğüm 11a/9

bende *(F.) i.* Köle, kul 13a/3,71a/6, 73b/4, 130b/9, 153b/5, 197a/8, 228a/9

b.-i żaʿīf Güçsüz kul, zayıf köle 128b/1

benlik *i.* Benlik, şahsiyet 76b/3, 123b/9, 131a/6, 185b/9

benī *(A) i.* Oğullar

b. Ādem İnsanlar,ademoğulları 46a/4

beñiz *i.* Çehre, yüz 20b/4, 118a/1, 135a/4, 144a/8, 224b/11

b.i ṣapṣarı ol- Yüzünün rengi solmak 202a/2

beñze- Andırmak, benzemek 45b/9, 108a/10, 209b/9

beñzer *i.* Benzer, benzeyen 37a/10, 168b/10

beñzet- Benzetmek 95b/4, 95b/11

ber *(F.) sıf.* Alan, getiren, götüren

→ keşān ber keşān 103a/9

berāber *(F.) i.* Beraber, denk, eşit 47a/1

b. ol- Beraber olmak, bir arada olmak 20a/3, 48b/1, 102a/6

berāberlik *i.* Beraberlik, denklik

b. çekiş- Denk olmak, eşit olmak 186a/8

berekāt *(A.) i.* Mutluluklar, saadetler 4b/3, 52a/4, 74b/4, 160b/7, 218a/4

→ naẓar-ı berekāt 56a/4

berī *(A.) i.* Uzak 72a/3, 198b/7

ber-dār *(F.) i.* Asılmış

b. it- Asmak, ipe çekmek 236b/7

beriyye *(A.) i.* Çöl, sahra 63b/6, 183b/2, 196a/11, 205a/6

berk *(A.) i.* Sağlam, sıkı, kuvvetli, sert 91a/7, 116b/1, 222a/8

berü *e.* Beri, bu tarafa, bu yana 20b/5, 51b/6, 108a/1, 152a/4, 183a/11

besle- Beslemek, büyütmek, yetiştirmek 23a/4, 212a/3

beş *sıf.* Beş sayısı *krş.* biş 11a/11, 139b/2, 196a/10, 196b/3, 199b/2

beşer *(A.) i.* İnsan

→ maḳdūr-ı beşer 219a/1

beşünci *sıf.* Beşinci 106b/3, 149b/3, 241a/2

bevl *(A.) i.* İdrar, sidik 140a/9, 140b/2

b. it- İşemek 103b/4

bey‘ *(A.) i.* Satma 30b/8, 31a/2

beyān *(A.) i.* Açıklama, anlatma, bildirme 4a/5

b. eyle- Açıklamak, bildirmek 203b/9

b. it- Açıklamak, bildirmek 7a/8, 35a/8, 105b/10, 122a/8, 141a/5, 143b/3, 232a/11, 232b/1

b.-ı laṭīf Hoş açıklama, güzel bildiri 191a/3

beyt *(A.) i.* 1. (Şiirde) Beyit *Pes bu beyiti oḳudı ki* 121a/7, 168b/11, 236b/11

2. *i.* Aile

→ ehl-i beyt 7a/3, 7a/7

bez *i.* Bez, kumaş 21b/11, 61a/6

beze- Bezemek, süslemek 173a/7, 192a/1

bezen- Bezenmek, süslemek 23b/1

bezir *(A.) i.* Bezir yağı 153a/1

bezir-ḫān *i.* Bezir yağı çıkarılan yer. 152b/11

bıçaḳ *i.* Bıçak 72a/11, 72b/1

bıraḳ- 1. Bırakmak, koymak *Ol mescidüñ bir bucaġında seccāde bıraḳdı,* 39b/5, 68a/1, 85b/3, 122b/9, 166b/3

2. Bırakmak, salmak *Bu ne şūr ġavġādır ki cihāna bıraḳmışsın.* 64b/6, 64b/7, 68a/1

3. Çıkarmak .*Dünyānuñ murdār ṭonların bıraḳdı, faḳīr ḫil‘atın geydi* 91b/4

4. Terk etmek, bırakıp gitmek *Çünki beni ol ‘alāmet-ile bıraḳdılar* 103a/10, 103b/1

5. (Suya) bırakmak, atmak *Eyitdiler, ayaġunı baġlayalum, deñize bıraġalum* 39a/6, 68b/6, 147b/4, 179a/9

bıraḳdur- (Suya) bıraktırmak, attırmak 200a/4

biç- (Ekin) biçmek 228b/7, 228b/8

bid'at *(A.) i.* Sonradan meydana çıkan şey 174a/8

bidāyet *(A.) i.* Başlama, başlangıç 122a/11

bī-çāre *(F.) i.* Çaresiz, zavallı 26b/5, 53a/10, 72b/8, 92b/3, 116a/7

b. ol- Çaresiz olmak, zavallı hale gelmek 10b/11

→ ben-i bī-çāre 4b/2

bī-çārelik *i.* Çaresizlik, zavallılık 128a/7

bī-derd *(F.) i.* Dertsiz 6a/9

bī-gümān *(F.) sıf.* Şüphesiz

bī-ḫaber *(F.) i.* Bilgisiz, habersiz 6a/2

bī-ḥadd *(F.) i.* Hadsiz, sınırsız, pek çok 158a/11

bī-hūş *(F.) i.* Kendinden geçmiş, sersem, şaşkın 8a/5, 35b/9

bī-mis̱il *(F.) i.* Benzeri olmayan 197b/4

bī-naṣīb *(F.) i.* Nasibi olmayan, nasipsiz

b. it- Nasipsiz hale getirmek, nasipsizleştirmek 6b/8

b. ol- Nasipsiz olmak 6a/7

bī-naẓīr *(F.) i.* Eşsiz, eşi bulunmayan 47a/4, 79a/7, 133a/5, 141a/6, 197b/3, 231b/7

→ eṣnāf-ı bī-naẓīr 155a/9

bī-nişān *(F.) i.* İşaretsiz, nişansız

bī-tekellüf *(F.) i.* Teklifsizce, sammiyetle, ulu orta 173a/8

bī-zār *(F.) sıf.* Bıkmış, küskün, usanmış

b. ol- Bıkmak, küsmek 15b/1

bil *i.* İnsan bedeninin bir bölümü, bel 124b/9, 137b/9, 138a/3, 222a/8

bil- 1. Bilmek *Eger ḥaḳīḳatda epsem olsañ ḳonşılaruñ bilmezlerdi* 195b/4, 198b/7, 210b/11, 219a/8

2. Tanımak *Veys anlaruñ arasında 'araṣāta gele, Cennet'e vara, kimse anı bilmeye.* 12a/7, 194b/11, 209a/8, 209a/9, 221a/11

3. Anlamak, idrak etmek *Baña ḫoş gelmedi, bildüm ki riyā imiş.* 196a/7, 196a/8, 199b/9, 210a/10, 212b/6

4. Kabul etmek, inanmak *Ve buları ḥaḳ bilürem* 4a/9, 214a/8, 214a/9

→ arı bil- 36b/3, 'aẓīm bilmiş ol- 18b/3, ḥaḳḳı bilmemiş ol- 160a/3, ḥaḳḳı bilmiş ol- 160a/2, ḥāżır bil- 18a/11, kiçi bil- 18b/2, ni'met bil- 84b/2, pes bil- 75a/7, razzāḳ bil- 128a/4, yig bil- 112a/7, 112a/8, 192b/8

bilā-kere 6b/6

bildür- 1. Haber vermek *Eyitdi, baña Tañrı bildürdi didi.* 18b/11, 62a/4

2. Öğretmek *Bir legen getürdiler, āb-desti mükemmel Ḥasan'a bildürdi,* 27a/6, 222a/4

3. Göstermek *Ol pīr eydür, ol bizi ḫalḳa bildürdi, biz daḫı anı rüsvāy idelüm.* 30a/6

bile 1. *zf.* Beraber, birlikte *Bunı bir ẕerre incidesin, seni bu ṣuffa-y-ıla ve bu*

ḫalḳ-ıla bile yudam. 8a/8, 32a/9, 144a/7, 226a/2

2. *i.* Yan *; Ḳırḳ ḳalḳan altundan ḳırḳ çomaḳ altundan bilesince getürürlerdi.* 89b/11, 187a/6, 225a/8

bilin- Haber verilmek 130a/4

biliş *i.* Bildik, dost, tanıdık 31b/5

bilmezlik *i.* Bilmeme, cehalet 44a/10

biñ *sıf.* Bin sayısı 78a/2, 84a/9, 85a/9, 98a/5, 138b/3, 225b/5

bin- Binmek, üzerine çıkıp oturmak 89b/10, 90b/6, 101a/7, 207a/11 → ata bin- 90b/6

bindür- (Ata) bindirmek 23a/10

bir 1. Bir (Sayı sıfatı) *Nā-gāh havādan bir boḥça ṭon geldi.* 10a/7, 15b/1, 19a/9, 20b/10, 100a/11

2. Bir (Belirsizlik sıfatı) *Bir kişi anı düşinde gördi.* 4b/5, 103a/7, 110b/2, 133b/8

3. *i.* Aynı, beraber, eşit *Anda ululuḳ kiçilük yoḳdur, cemīʿi birdür.* 61a/2, 76a/5, 171a/3, 238b/11

4. *i.* Tek, yalnız *Bir kürki vardı, ḳış ve yaz anı geyerdi.* 52b/3

b. bir *zf.* Tek tek 117a/11, 191b/1

b. ol- Eşit olmak 120a/2

biraz *sıf.* ve *zf.* Biraz, bir parça, bir miktar 30a/10, 42b/2, 93b/10, 108b/4, 117a/3, 172a/3, 213b/4

birbiri *i.* Birbiri, yekdiğer 17b/4, 84b/10, 139a/1, 144b/5, 194a/7

biregü *i.* Birisi 16b/4

birer *sıf.* Birer 23b/5, 240b/5, 240b/6

biri *zm.* Bir tanesi, herhangi biri, her biri 39a/8, 67a/6, 93a/2, 129a/8, 178b/5, 221a/4

biribir *i.* Birbiri 17b/4

birḳaç *sıf.* Az sayıda, birkaç 10b/6, 22b/6, 36a/7, 72a/9, 117b/11, 146a/3

birle *e.* İle 42b/11, 63b/3, 81a/1, 107b/4, 157b/11, 196a/5

biryān *(F.) i.* Kebap 25a/11

b. it- Kebap yapmak 212a/3

bismillāh *(A.) i.* "Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-rāḥīm" cümlesinin adı 93b/8

bismillāhirraḥmānirrāḥīm *(A.) cü.* "Esirgeyen, bağışlayan Allah'ın adıyla" anlamındadır. 1b/2

biş *sıf.* Beş *krş.* beş 44b/10, 87b/3, 123b/7, 137a/9, 140b/5, 235a/10

biş- Pişmek 49a/5, 77b/4, 234a/6

bişik *i.* Beşik 228b/6

bişür- Pişirmek 49a/3, 67b/8, 77a/10, 77b/6, 147a/9

bit- (I) Sona ermek, tamamlanmak 33a/4, 174b/2

bit- (II) Yerden çıkmak, yetişmek 119b/6, 125a/10

biti *i.* Mektup, name 32a/7, 159a/8, 181b/8, 197b/5, 203b/4

bitür- 1. Tamamlamak *Eydür, rāżī ḳıl şol kişi ki dāyim eksügüñ bitüre.* 46b/4

2. Sonuçlandırmak, yerine getirmek *Dünyā hevesine meşġūl ola, ya'nī kendü işini anuñla bitürmişdür.* 46b/2, 116a/5, 235b/10

biz (I) *i. bk.* bez 196b/2

biz (II) *zm.* Çokluk birinci şahıs zamiri, biz 13a/11, 28b/9, 102a/2, 136a/7, 150b/6, 183b/11, 230a/5

boġaz *i.* Boğaz 109b/4

boġazla- Boğazlamak, öldürmek 48b/11, 178b/6, 178b/9, 178b/10

boġça / boḥça *i.* Bohça 10a/7, 176b/6

borç *i.* Borç 85a/6, 85a/7, 203b/6

borçlu *i.* Borçlu, borcu olan 48b/9, 49b/5, 50a/2, 57b/6, 119a/2

boş *sıf.* Boş 107b/3, 113b/4, 125b/3, 179a/7

b. ol- Erkeğin karısını boşamak için söylediği söz 144b/4

boşa- Gözden çıkarmak, terk etmek 40b/8, 129b/6

boyan- Boyanmak
→ ḳaraya boyan- 222b/6

boyun *i.* Boyun 49a/1, 79a/10, 101a/7, 214b/11, 223b/11

boz- Bozmak, geçersiz saymak, iptal etmek 31a/2

börk *i.* Börk, kalpak, külah 79a/10, 91a/10, 91b/1

böyle 1. *i.* Böyle, bu şekilde *Eyitdi, ilāhī bu ḫalḳuñ i'tiḳādunda böyledür* 26b/4, 42a/6, 49b/1, 104a/5

2. *zf.* Böyle, bu şekilde *Eyitdi: Bu kim resūluñ oğlıdur, böyle ḥayrāndur* .8b/6, 41a/3, 42b/6, 48a/3, 63a/1

bu 1. *sıf.* Bu *Ve bu kitābları cem' itdügümden sebeb* 4a/9, 5b/11, 43b/9, 100b/3

2. *zm.* Bu *Bu ol kişinüñdür.* 31a/2 31/5, 33b/1, 52b/5

bucaḳ *i.* Bucak, kenar, köşe *Bir kişi kim bir bucaḳda oturmuşdur,* 7b/5, 29b/6, 79b/10, 156a/3, 163b/10

buçuḳ *i.* Buçuk, yarım 214b/11

budaḳ *i.* Budak, dal 133b/7

buġday *i.* Buğday 124b/4, 139a/5, 226b/6

buḳaġu *i.* Hayvanın ayağına vurulan köstek 223b/11

bul- 1. (Arayarak veya rastgele) bir kimse veya bir durumla karşılaşmak *Veys yolda bir kez bir dīnār buldı, almadı* 20b/10, 31a/3, 45b/1, 47a/10, 64a/9, 81b/5

2. (Kaybedilen bir şeyi) tekrar elde etmek *Birḳaç günden ṣoñra ol kişi altunını buldı* ,9b/10, 9b/11, 198b/6

3. Bulmak, elde etmek, meydana çıkarmak *ululuḳ bulmaġ-ıçun ve daḫı dünyā mertebesin ḥāṣıl ide*, 130a/6, 167b/4, 179a/1, 223a/9

4. Nâil olmak, ulaşmak, *Ḫalḳa baş olmağı istedüm, naṣīḥat itmekde buldum.* 21b/3, 21b/4, 21b/7, 35a/10, 68b/3, 100a/5, 185a/10

→ furṣat bul- 43b/10, 145a/5, 162b/10, 211b/5, ḫalāṣ bul- 8b/9, 34a/5, ḫalāvet bul- 193b/1, 120b/3, ḫalī bul- 97a/1, 97a/2, ḥāżır bul- 98a/11, ḳurb bul- 184a/11, leẕẕet bul- 76b/8, 219a/8, necāt bul- 56b/2, ʻöẕür bul- 153b/10, ṣafā bul- 77a/11, ṣıḥḥat bul- 210a/10, şifā bul- 88b/2, 209b/9, tamām bul- 195a/8, ẓafer bul- 155b/9, 156a/1, ẕevḳ bul- 126b/5, 126b/8

bular *zm.* Bunlar 55a/1, 179b/1, 220b/10

bulardan *zm.* Bunlardan 117a/4

buları *zm.* Bunları 4a/9, 20a/2

bularuñ *zm.* Bunların 4a/11, 18a/1

bulaş- 1. *Bulaşmak ṣaḳalı ve yüzi ḳana bulaşdı* 109b/4
2. Kötü bir işe girmiş bulunmak *Taʻalā bir mühmelāta bulaşmış kişinüñ rızḳın virür ,*74b/7

bulın- / bulun- 1. Bulunmak, elde edilmek *şimdi dükeli derd olmışlar ki hīç dermān bulunmaz.* 209b/10, 209b/11
2. (Bir yerde) mevcut olmak, var olmak *rūzigār giçe ve bu ḳavmdan kişi bulunmaya, nice idelüm ki* 6a/6, 61a/6, 148b/9

buña (Bu işaret zamirinin yönelme hali eki almış şekli) Buna 37a/10, 40a/6, 53a/9, 213b/10

bunca *sıf.* Bunca, bu kadar, bu denli, böyle 33a/7, 55b/10, 108a/7, 166a/4

buncılayın *zf.* Böyle, bunun gibi 104b/1, 112b/9, 135b/11

bunda *i.* 1. Burada *İki bilā-kere ben daḫı bunda yatam* 6b/6, 18a/8, 52b/5
2. Buraya *nicesin bunda, seni kim getürdi, didi* 17a/11, 18a/7, 52a/3
3. Bu hususta *Bunda bir ḥāl vardur,* 15b/8, 67a/8

bundan 1. *i.* Buradan *Her vaḳt ki bundan geçerem, ḫacāletden böyle derlerem* 59a/6, 166b/8, 230a/7
2. *zm.*Bundan *Ḳul eyitdi, hīç bundan yig nesne yoḳdur* 167b/11, 172a/7

bunı (Bu işaret zamirinin belirtme hali eki almış şekli) Bunu 17a/9, 95b/4, 104a/3, 145a/9, 216a/1

bunlar (Bu işaret zamirinin çokluk eki almış şekli) Bunlar 6a/7, 55a/7, 88b/11, 198a/5, 226a/3

bunuñ *zm.* Bunun 42a/6, 69a/2, 118b/2, 157b/1, 229b/6

burun *i.* Burun 10b/9, 116a/8, 194a/10

buyruḳ *i.* Buyruk, emir 120a/8, 222a/11, 231a/9

buyur- Emir vermek, emretmek 12a/4, 37a/11, 108b/5, 158b/4, 232b/7
→ secde buyur- 180b/9, teşrīf buyur- 8a/1

buyurul- Emredilmek, ferman verilmek 91a/3

buz *i.* Buz 92a/7

büdalā *(A.) i.* Akılsız, budala, sersem 109a/10

bükül- Bükülmek, kıvrılmak 134b/2

bünyād *(F.) i* Asıl, esas, temel 99b/4, 99b/5

bürhān *(A.) i.* Delil, ispat, tanık 146b/3, 191a/2

bürīde *(F.) i* Kesik, kesilmiş 239a/17

bürü- Kaplamak, örtmek, sarmak 241b/5

büyü- Büyümek, yetişmek 62a/6, 94b/3

büyük *sıf.* Büyük 133b/7

C

cāhil *(A.) sıf.* ve *i.* Bilgisiz 88a/5, 90a/3, 168b/7, 213b/3

c. ol- Bilgisiz olmak 213b/8

c. ve mühmel ḳal- Cahil ve boş verilmiş bir durumda bulunmak 199b/4

cāhilluḳ *(A.) i.* Bilgisizlik 153a/10

cā'iz *(A.) sıf.* ve *i.* İzin verilmiş, uygun olan 53a/9

cām *(F.) i.* Kadeh 239a/20

c.-ı cullāb 239a/16

c. -ı güzide Güzel kadeh 239a/18

cāmi' *(A.) i.* 39b/3, 225b/8

cān *(F.) i.* Ruh, hayat, yaşayış 93a/2, 126b/4, 180b/8, 195b/3

c. çekiş- Ölmek üzere olmak 93b/10

c. ına od düş- Çok acı çekmek 44a/10,144b/5, 173b/8

c. kalıba gir- Ruhun bedene girmesi 180b/10

c. oyna- Canını fedaya hazır olmak 180b/11

c. teslim kıl- Ölmek, canını teslim etmek 94a/1, 173b/7

c. uñ al- Öldürmek 106a/10, 114a/11

c. vir- Ölmek, can vermek 38b/6, 96b/2, 131b/6, 175a/5, 185a/3, 194a/11, 238a/3

cānavar *(<F. cān-āver) i.* Hayvan, canavar 68a/3, 68a/5

cāriye *(A.) i.* Halayık, hizmetçi kız 66b/5, 66b/8, 173b/2, 173b/5

cāsūs *(A.) i.* Gizli şeyleri izleyip haber veren 170a/8

cāsūsu'l-ḳudsu'l-ḳulūb Kalplerin kutsal casusu 169b/5

cāẕū *(F.) i.* Büyücü, cadı 46a/1, 165b/5

cebbār *(A.) sıf.* 1. Zorlayıcı, cebredici *Ol yigit ġāyetde cebbār nefs-idi.* 41b/5 2. Kuvvet ve kudret sahibi *nice ṣalınmayam ki benüm adum Cebbār ḳulıdur.*60a/1

cebelü *sıf.* Techizatlı, donanımlı 23b/3

cebrā'il *(A.) i.* Allah ile peygamberler arasında elçilik görevi yapan melek *krş.* cibrīl 46a/7, 122a/10, 156a/5, 193b/5

→ ḥażret-i cebre'īl 108b/1

cedd *(A.) i.* Ata, baba, soy 8b/3, 8b/11

cefā *(A.) i.* Eziyet, incitme, sıkıntı 37b/3

cehd *(A.) i.* Çalışma,çabalama 57a/8, 100a/1,132a/3, 231b/7

c. it- Çalışmak, gayret etmek 7b/8, 43b/7, 71b/1, 81b/5, 106a/6,

121b/10, 123b/10, 129a/5, 132b/11, 138b/9, 149a/1, 149a/5, 173b/2, 177a/4, 185a/3, 211b/3, 233a/6

cehennem *(A.) i.* Cehennem, tamu 27b/3
→ ehl -i cehennem 110a/2

celāl *(A.) i.* Büyüklük, ululuk 15a/2, 216a/5
→ ʻaẓamet ve celāl 124b/7

celālet *(A.) i.* Büyüklük, ululuk
c. ve ʻaẓamet Büyüklük ve ululuk 184a/4, 184a/5

celālī *(A.) sıf.* Ulu, yüce 35b/10

cellād *(A.) i.* Cana kıyıcı kimse, cellat 27b/1, 215a/5, 215a/8

celle *(A.)* "Yüce ve aziz olsun!" manasında bir dua sözü
celle ve ʻalā " O'nun büyüklüğü, yüceliği artsın" anlamına gelen saygı sözü 12a/5, 17b/9, 33a/2, 46a/5, 53a/11, 63b/11, 88b/7, 119b/10, 129a/3, 129a/7, 130a11, 142a/11, 154b/9, 160b/6, 188a/1
→ ʻazze ve celle 29a/11

cemʻ *(A.) i.* Toplama, yığma, bir araya getirme
c. it- Toplamak, bir araya getirmek 4a/9, 4a/11, 36b/6, 134a/3, 144b/6, 152a/2, 152b/4, 181b/8
c. ol- Toplanmak, bir araya gelmek 117b/7, 132a/2, 158a/4, 161b/3, 163a/2, 175a/3, 236b/4, 27a/7, 40a/5, 50a/9, 72b/11, 80b/7, 94b/5

cemāʻat *(A.) i.* Topluluk, cemaat 105a/8, 117a/10, 161b/8, 208b/11
c. ol- Toplanmak, bir araya gelmek 28a/11
→ ehl-i sünnet ve cemāʻat 19a/4

cemāl *(A.) i.* Yüz güzelliği 24b/3, 116b/11, 173a/5, 189b/9

cemāl ī *(A.) sıf.* Güzel 35b/11

cemīʻ *(A.) e.* Cümle, hep, bütün 10b/7,106a/4, 137b/10, 233b/3
c.-i ʻālem Bütün herkes, bütün dünya 8b/11, 64a/1, 72b/9, 73b/3, 88a/8, 106a/4, 125a/10, 158b/8, 158b/10, 234b/11
c.-i ʻArafāt Arafât'ın tamamı 136b/6
c. -i ʿayb Ayıpların hepsi, bütün ayıplar 139b/7
c.-i ʻayyār Bütün hilekarlar, bütün dolandırıcılar 217a/3
c.-i dünyā Bütün dünya 114b/1
c.-i evliyā Bütün evliyâlar 229b/9
c.-i fünūn Bütün fenler 182a/11
c.-i gök Bütün gökler, göklerin hepsi 62b/3
c.-i ḫalḳ Halkın tamamı, bütün halk 86a/2, 86a/4, 87b/6, 87b/7, 96a/6, 111a/6, 117b/1, 123b/10, 129a/2, 137a/3, 137b/10, 139a/1, 139a/3, 145b/2, 170b/5, 221b/5, 228b/1
c.-i Ḫorāsān Bütün Horâsân, Horâsânın tamamı 89b/9
c.-i İslām Bütün İslâm 84b/6
c.-i iş İşlerin hepsi, bütün işler 54b/2

c.-i **kārbān** Kervanın hepsi 99b/6

c.-i **kemālāt** Bütün mükemmellikler 143a/3

c.-i **māl** Bütün mal, malın hepsi 50a/9

c.-i **meşāyiḫ** Bütün şeyhler 89b/2, 94a/8

c.-i **mevcūdāt** Varlıkların hepsi, bütün varlıklar 48a/7

c.-i **namāz** Namazların hepsi 53b/2

c.-i **nesne** Nesnelerin hepsi, bütün nesneler 121a/4, 131a/8, 184a/11

c.-i **'ömr** Bütün ömür 171a/6

c.-i **pīşe** Bütün işler 230b/5

c.-i **ṣāliḥ** Bütün salihler 210b/6

c.-i **sālik** Bir yola girenlerin hepsi 122a/11

c.-i **şehr** Bütün şehir, şehrin tamamı 211a/2

c.-i **ṭon** Bütün elbiseler 91a/8

c.-i **ṭuranlar** Duranların hepsi 90a/9

c.-i **'ulemā** Bütün alimler 144b/10

c.-i **'ulemā ve ḥükemā** Bütün alimler ve bilginler 24a/9

c.-i **'ulūm** İlimlerin tümü, bütün ilimler 138b/1, 208a/4, 216a/8, 224a/7

c.-i **yir** Bütün yerler 159a/11, 159b/4

c.-i **zaḥmet** Bütün zahmetler 223b/8

cenāze *(A.) i.* İnsan ölüsü, cenaze 121b/5, 123b/1, 145b/11

ceng *(F.) i.* Savaş, vuruşma

c. **it-** Savaşmak 85a/1

cennet *(A.) i.* Cennet, bahçe 35a/10, 107b/2, 145b/2, 226b/3

c.-i **'adn** Cennetin sekiz tabakasından biri 25b/9

→ ehl-i cennet 110a/1, naḳd-i cennet 226b/4

cennetlük *i.* Cennetlik 145a/9

cep *(A.) i.* Kese, cep *krş.* Ceyb 16b/10, 108a/1, 223a/7

cerāḥet *(A.) i.* Yara, iltihap 73a/8

cerrāḥluḳ *i.* Doktorluk, cerrahlık 22a/4

cevāb *(A.) i.* Karşılık 28a/2, 52a/6, 127b/9, 172a/7

c. **vir-** Karşılık vermek, cevaplamak 47b/8, 47b/9, 84b/9, 88a/2, 93b/1, 104b/10, 105a/1, 128a/3, 132a/6, 140b/6, 143a/8, 144a/10, 144b/10, 144b/11, 145a/2, 145a/4, 152a/5, 163b/9, 168b/4, 172a/6, 175b/5, 175b/7, 180a/3, 180a/4, 214a/3, 216b/4, 220a/6

c. **di-** Cevap vermek, cevaplamak 127b/6

c. **virmiş ol-** Karşılık vermiş olmak 180a/4

c. **yaz-** Yazılı olarak cevap vermek 28a/2, 126a/3, 159b3, 226a/7

cevāhir *(A.) i.* Cevherler, kıymetli taşlar 23b/6, 116b/3,116b/4

cevher-furūş *(A.F.b.i.)* Cevher satan, cevahirci 23a/6

cevherlü *sıf.* Elmaslı, mücevherli 173a/7

cevşenlü *sıf..* Donanımlı, techizatlı 23b/3

ceyb *bk.* cep 107b/10

cezā *(A.) i.* Ceza, kötü karşılık 238b/10

Cibrīl *(A.) i.* Cebrail. *krş.* cebrā'il 108b/1

cidd*(A.) i.* 1.Çalışma, gayret *İkinci yalan söyleme, ne ciddle ne sehvle.* 149b/1
2. Ciddilik *Türk cidd itdi, şeyẖ ʿāciz ḳaldı.* 198b/4

c. it- Ciddi olmak 198b/4

ciger *(F.) i.* Ciğer, bağır 136b/1

cihān *(F.) i.* Dünya, cihan 39a/3, 64b/6, 166b/6, 218a/7

cihet 1. Sebep, vesile, bahane *benüm sulṭān sarāyına gelmegüm ol cihetden idi* 223b/4
2. Taraf, yön *Babam bana öğretti cihetinden degildür.* 4a/6

cille *(<F. çille) i.* Bir dervişin inzivaya çekilip dünya nimetlerinden el çektiği ve kendisini ibadete verdiği süresi değişik devre ve bu devrede geçirilen hal 219a/5

c. çıḳar- Dervişlik çilesini tamamlamak 219a/5

cism *(A.) i.* Beden, gövde, madde 178a/10

civān *(F.) sıf.* Genç 42b/5, 93a/3

civān-merd *(F.) b.sıf.* Temiz, asîl, cömert 42b/5, 93a/3

cömerdlik *i.* Cömert olma durumu, eli açıklık 200b/5, 200b/6, 217a/4, 217a/10

cum'a *(A.) i.* Cuma günü 28b/5, 49b/5, 92a/4, 210b/8

cümle *(A.) sıf.* Bütün, hep 115a/7, 180b/9, 192a/3, 240b/6

cüz' *(A.) i.* Kısım, parça, bölüm 137a/1, 199b/10, 180b/3, 200a/7

Ç

çādır *(T.-F.) i.* Çadır 23a/11, 79a/9, 80a/4, 95b/6

çağır- Seslenmek, bağırmak, haykırmak 10b/1, 95a/1,166b/5, 188a/5

→ na'ra çağır- 166b/2

çāh *(<A. cāh) i.* Makam, mevki, yer
→ dünyā ve cāh 217b/5

çāk *(F.) i.* Yırtık, yarık

ç. it- Parçalamak, yırtmak 161a/7

çal- 1. Bir müzik aleti çalmak *Bir gice ʿişretde ʿūd çalardı* 39b/9, 161a/1, 161a/2, 230a/1
2. Vurmak, çarpmak *ḳaldı. Eyitdiler, niçün çalmazsın?* 215a/6, 215a/7

çanaḳ *i.* Toprak vb. den yapılmış çukur kap, çanak 72b/3, 92b/1, 116a/8, 164a/10

çār *(A.) i.* Kadınların büründükleri çarşaf, büyük şal 50a/11, 67b/1, 67b/2

çāre *(F.) i.* Tedbir, derman, güç, takat 31b/8

ç. bul- Tedbir düşünmek 230b/10

ç. ol- Derman olmak 7b/8, 177a/4

çāresüzlıḳ *i.* Çaresiz olma, aciz kalma 24b/4

çaruḳ *i.* Deriden yapılmış pabuç, çarık 91b/1

çatuḳ *sıf.* Sert ve düşünceli bir ifade ile gerilmiş, çatılmış 16a/5

çavuş *i.* Askeri idare eden görevli, çavuş 41a/9, 41a/10, 41a/11, 61b/9

çek- 1. Kendine doğru çekmek *elin ṭutdı, kendü yanına çekdi* 9a/5
2. Hareket ettirip sürüklemek *çekdiler, ṭaşra bıraḳdılar* 103a/10, 109b/4, 153a/3
3. Sıkıntı içinde olmak *Allāh bilür ki ol dünyāda neler çekisersin* 49b/2, 93b/10,
4.Yukarı çıkarmak *Vardılar, yuḳaru çekdiler.* 91b/9, 101b/1
5. Kuvvetle tutup asılmak *Her dem biri gelürdi, ṣaçumı çekerdi* 103a/1
6. Örtmek, kapatmak *yorġanını başına çekdi* 8a/4, 220a/9, 225a/6
7. Silahına davranmak, silahını hazırlamak *Ḳılıç çekdi, vardı kim başın kese* 229a/11, 229b/5
8. (Bir şeye) Tahammül etmek, katlanmak *yükin çekmez, ṭāḳatı yoḳdur.* 130b/2, 225a/2
→ aclıḳ uyḳusızlıḳ çek- 123a/5, başını yaḳasına çek- 225a/2, 225a/6, belā çek- 176b/1, 197b/10, dünyādan el çek- 7b/6, 192b/2, emek çek- 138b/7, ġaramet çek- 180b/7, ḫorluḳ çek- 176b/5, mücāhede çek- 185a/1, nefsinden çek- 180b/8, nübüvvet çek- 183a/2, riyāẓet çek- 25a/3, 40b/4,123a/4, 154a/10, riyāẓet ve mücāhede çek- 222a/2, uyḳusızlıḳ çek- 123a/5, zaḥmet çek- 6b/2, 8a/1, 12b/3, 17a/2, 59b/2, 62a/2, 64a/8, 83a/11, 88a/11, 138b/8, 154a/11, 158a/5, 177a/9, 177b/9, 213b/9, 222a/3, 233b/7, zaḥmet ve meşaḳḳat çek- 97b/5

çekdür- Çekme işini yaptırmak 16b/2

çekirdek *i.* Meyve tohumu 21b/10, 29a/4

çekiş- Anlaşmazlık içinde bulunmak, tartışmak, mücadele etmek 118b/1, 112b/11, 113a/1
→ berāberlik çekiş- 186a/8, cān çekiş- 36b/9, 93b/10

çeküç *(F.) i.* Bir şeyi dövmek için kullanılan alet, çekiç 123b/7

çemen *(F.) i.* Çimen, yeşillik yer 30b/5

çend *(F.) sıf.* Birkaç 149a/5, 154a/5

çerb (F.) *i.* Yağı bollanmak, sönmek (?)
ç. ol- Sönmek 72b/6

çevür- Döndürmek 91a/4
→ yüz çevür- 21a/3, 51b/4, 225a/10, 225a/11

çevre *i.* Etraf, yöre 23b/3, 23b/4, 29b/6,116a/3

çez- Çözmek 153a/2

çıġır- Bağırıp çağırmak, haykırmak 82b/6, 96a/5, 239b/8

çıḳ- 1. Dışarı çıkmak *Kişi cehennem'den çıḳa, anuñ adı Hunnād ola* 27b/4, 40b/3
2. Yüksekteki bir yere erişmek *bir yüksek yire çıḳdı, ḫalḳa baḳardı* 44b/4

3. Gitmek *Avrat çıḳdı, gördi. Eyitdi, nedür* 19a/10, 22a/2, 39b/8, 45b/4, 53b/8

4. Durmak *Seccāde üzerine çıḳdı. Eyitdi: Yā üstād gel bunda namāz ḳılalum* 68b/9

5. Huzura çıkmak *'avrat ḳızları aldı, Cebel-i Ḳubeyse çıḳdı. getürdi* 89a/3

6. Ortaya çıkmak, belirmek *Ol demde Yemen'üñ begi anda çıḳmışdı.* 89a/4, 90b/11, 220a/1

çıḳa gel- Ansızın gelmek 116a/8, 221a/8

→ gözden çıḳ- 98a/1, yola çıḳ- 94b/9

çıḳar- 1. Dışarı çıkarmak *Elini cebine ṣoḳdı, iki aḳça çıḳardı,* 16b/10, 121b/8, 236a/10

2. İlgisini kesip ayırmak *Adumı dervīşler dīvānından çıḳarasın.*98a/10

3. Giyilen şeyleri vücuttan ayırmak *ṭonını çıḳardı, vardı.* 33b/4, 113b/10, 187b/2

4. Dışarıya doğru uzatmak *Girü başın çıḳārdı, zārī ḳıldı:* 10b/6, 39a/8

5. Yüksek bir yere taşımak, yukarı iletmek *Ḥasan'ı minbere çıḳardılar ki du'ā ide* 27a/8, 33b/6

→ gönülden çıḳar- 54b/1,72b/10

çırağ *(F.) i.* Kandil, mum, ışık 34b/5, 69a/11, 72b/4, 239a/22

ç. vir- Işık vermek, aydınlatmak 88b/3

ç.-ı ḥarem Harem ışığı 208a/6

çigid *i.* Çekirdek, tohum 233b/2, 233b/3

çiri *i.* Asker 23b/2, 24a/4, 24b/8, 26a/6

çirkin *(F.) sıf.* Çirkin, hoşa gitmeyen, kötü 45b/9

ç. it- Çirkin duruma getirmek, çirkinleştirmek 211b/2

çoban *(F.) i.* Koyun, manda gibi hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse, çoban 35b/3, 91a/9, 91b/1, 91a/10

çoğ *bk.* çoḳ

çoğal- Fazlalaşmak, artmak, az iken çok olmak 127b/7

çoḳ 1. *i.* ve *sıf.* Çok, fazla *aña çoḳ ġuṣṣa virür.* 37a/6, 46b/5, 87a/11, 113b/9, 114b/7, 173a/9, 212b/7, 231a/6

2. *zf.* Çok fazla *Çoḳ ağladı, zārılıḳ itdi.* 89a/4, 117b/2, 155b/2, 168a/6

çün *(F.) bağ.* Çünkü, gibi, ne zaman ki, ..dığı zaman, dolayı 36a/6, 44a/10, 61b/8, 134b/4

çünki *(F.) bağ.* Çünkü, zira, madem ki, ..dığında, ..dığı vakit, ..ınca 14a/11, 100b/8, 156a/1, 224b/6, 231a/11

çünkim *(F.) bağ.* Çünkü, zira, ..den dolayı, ..dığı zaman 4b/10, 8a/6, 42b/9, 219b/8

D

da *bağ.* Dahi, bile, hatta, üstelik 41b/9, 182b/4

dad *i.* Tat, lezzet 45b/9, 108a/9, 232a/9

daḫı *e.* Da, de, ve, dahi, daha, ayrıca, üstelik, artık, bundan başka, o kadar, hâlâ 25b/5, 100b/4, 127b/11, 169a/10, 218a/3, 240b/5

daḫl *(A.) i.* Tesir, etki 99b/4

d. it- Etkisi olmak, tesiri görülmek 67b/5

daḳā'ik *(A.) i.* Anlaşılması güç olan ve dikkat isteyen ince şeyler

d.-i 'ulūm İlimlerin incelikleri 182b/3

daḳīḳ *(A.) i.* İnce, incelik 224a/7

dāl *(A.) i.* Arap alfabesinin sekizinci harfi 159a/3, 159a/4

dāmen *(F.) i.* Etek 195b/9, 232a/8

dāne *(F.) i.* 1. Tane, tohum *Ben eyitdüm bir gebr bir ki dāneyi ṣaçmaġ-ıla hīç Ḥaḳ Ta'ālā ḳabūl ide mi?* 119b/2

2. Tane, adet *sipāhī ṭamıdur, şāyed ki anda birḳaç dāne yemiş ola, yimezem* 212a/6, 219a/6, 219a/7, 219a/10, 219a/11

danış- Bir konu hakkında birine fikir sormak, tavsiyesini öğrenmek 95a/5

dānişmend *(F.) i.* İlim sahibi kimse, bilgin, âlim 140b/4, 174a/11, 196b/10

dār *(F.) i.* Dar ağacı

d. aġacı Dar ağacı 236a/5, 238b/6

ḍarb *(A.) i.* Darbe, dövme, vurma 76b/5, 77a/1

da'vā *(A.) i.* İddia, dava, çözülmesi gereken mesele *krş.* da'vī

d. eyle- İddia etmek, iddiada bulunmak 241b/8

d. it- İddiada bulunmak, iddia etmek 205a/8, 207b/4

da'vet *(A.) i.* Çağrı, davet 225a/6

d. eyle- Çağırmak, davet etmek 119b/6

d. it- Çağırmak, davet etmek 35b/6, 35b/7, 100b/8, 118a/9, 131a/2, 145a/3, 153b/6, 165a/5, 169a/6, 225a/3

da'vī *(F.) i.* Bir şeyi iddia etme, dava *krş.* da'vā 65a/9,181b/7, 207b/4, 241a/7

d. it- İddia etmek 34b/11, 50a/10, 50a/11, 65a/9, 96b/6, 195b/10, 206a/11

da'vīci *i.* Dava eden 241a/3

dāyim *(<A. dā'im) sıf.* Devamlı, sürekli 4a/8, 72b/2, 99b/1, 187b/8, 232b/11

de *bağ.* Da, de, hatta, üstelik 170a/7

de- Demek, söylemek 20b/11, 200a/2, 200a/9, 202a/1, 239a/15

dede *i.* Dede, ata, baba 90b/1, 122b/3

def' *(A.) i.* Kovma, savma, giderme

d. it- Def etmek, kovmak 24b/2, 42b/8, 75a/8, 138a/4, 153b/8, 163b/4

d. ol- Çekip gitmek, uzaklaşmak, yok olmak 24a/4, 24a/7, 240b/2

defn *(A.) i.* Gömme, gömülme, defin

d. eyle- Gömmek, defnetmek 215b/6

d. it- Gömmek, defnetmek 6b/3, 24a/1, 32b/5, 89a/2, 123b/11, 135a/8

defter *(A.) i.* Defter 195a/2

deg- 1. Dokunmak *geçerken etegimi düşürdüm aña degmesün diyü* 34a/8, 50a/6, 124a/6, 124a/9, 138b/9, 138b/10

2. Değerinde olmak, yakışmak *dünyā meleku'l-mevtsiz bir pūla degmez,* 158b/2

→ mīrāṣ deg- 85a/10, 192b/3

degil Değil *krş.* degül 11a/2, 68a/2, 113b/8, 194b/10 205b/8

degin *e.* Kadar, dek 100a/8, 128a/10, 136b/10, 164a/10, 184b/8, 226b/8

degşür- Değiştirmek 181a/10

degül Değil *krş.* degil 5b/8, 33b/1, 57a/8, 99b/6, 108b/3, 168a/11, 204b/4, 236b/2

degür- Dokundurmak, değdirmek 31b/10

dek *e.* Kadar, değin 100b/5, 101b/2

delālet *(A.) i.* Yol gösterme, işaret

d. it- Yol göstermek, işaret etmek 186b/7

delik *i.* Delik 42b/1, 42b/4, 105b/7

delīl *(A.) i.* Bir şeyin varlığını ispatlamaya yarayan şey, kanıt 5a/11, 157b/1, 186b/5, 188a/3, 209a/6

delin- Üzerinde delik peyda olmak, delik açılmak 236a/3

delü *i.* Aklı yerinde olmayan, deli 14a/3, 90a/3, 100a/8, 144b/10

d. ol- Akli dengesi bozulmak, kendini kaybedecek duruma gelmek 34a/4, 117a/5

delük *bk.* **delik** 42b/6

delülik *i.* Deli olma durumu, delilik 232b/9

dem *(F.) i.* An, zaman, vakit, devir, nefes, soluk 10a/6, 112a/5, 151a/3, 173b/7, 190a/8, 232a/5

d. be dem Vakit vakit, dâima 116b/6

d. ur- Bahsetmek, söz etmek, iddiasında bulunmak 195a/11

demin *zf.* Biraz önce, az önce 45a/11

demür *i.* Demir 123b/6, 174b/2, 220b/8, 223b/11, 236a/2

demürcilik *i.* Demir işleyip ondan çeşitli şeyler yapma sanatı, demircilik 166a/5

d. it- Demircilik etmek, demircilikle uğraşmak 123b/5

deñiz *i.* Deniz 103a/3, 130b/4, 156b/5, 178a/4, 181b/7, 241a/2, 241a/8

depe *i.* Tepe, zirve 81b/7, 81b/8, 81b/9, 81b/10

depren- Kımıldamak, hareket etmek, sarsılmak 41a/9, 103a/9, 106b/6, 162a/8

der *(F.) e.* -de, içinde 239a/2

der- Toplamak *krş.* dir- 21b/10, 22a/1, 100a/9

derd *(F.) i.* Keder, sıkıntı, tasa, kaygı, üzüntü 73a/7, 99b/11, 100a/3, 155a/9, 238a/4

d. düş- İçine şüphe düşmek, sıkıntıya düşmek 116a/4

d. ol- Derde düşmek, sıkıntı içinde kalmak 209b/10

→ sahib-derd 6a/10

derd-mend *sıf.* Dertli, üzüntülü, kaygılı 63b/5, 73a/11, 86a/10

dere *i.* Küçük akarsu, dere 14a/4

derece *(A.) i.* 1. Ölçü, miktar, radde *Ümīẕ ḫalḳdan kesdüm, bir derece açıldı,* 10b/11, 68a/10, 169b/9

2. Mertebe *, şimdi ol dereceyi ṣaḳla kim, ḥaḳ andadur* .11a/2, 233b/7

der-gāh *(F.) i.* Tarikatlarda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri ve içinde tarikatın gerektirdiği biçimde yaşadıkları yer, tekke 24b/7, 118b/7, 136a/7,160a/1, 198b/9

derḥāl *(F.) zf.* Hemen, o anda, şimdi 29a/1, 108a/2

der-mānde *(F.) zf.* Çaresiz, aciz 10b/11

derle- Terlemek 59a/2, 59a/6

dermān *(F.) i.* 1. Çare, ilaç, derman , *şimdi dükeli derd olmışlar ki hīç dermān bulunmaz.* 209b/10, 209b/11

2. Güç, takat *Cemī'-i ḫalḳ dermānda 'āciz ḳalmışlar.* 221b/5

der-mānde *(F.) zf.* Çaresiz, aciz 10b/11, 24b/9

ders *(A.) i.* Ders 133b/10

d. al- İbret almak 37a/1

dert *bk.* derd 71b/8

dertlü *i.* Dertli, üzüntülü, kaygılı 73a/10, 86a/10, 86a/11

d. it- Üzülmek, sıkıntılı olmak 73a/10

dervīş *(F.) i.* Tarikata girip bir şeyhe bağlanan, nefsini ıslah eden, kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse 76a/5, 117b/1, 157b/11, 192a/7, 222b/11

dervīşlik *i.* Derviş olma durumu 76a/6, 98a/2, 98a/3, 98a/4, 120a/6

deryā *(F.) i.* Deniz, nehir

derzī *(F.) i.* Dikiş yapan, terzi 223a/6, 223a/8

dest *(F.) i.* El, bilek 204b/8

deste *(F.) i.* Demet, tutam, deste 40b/10, 214b/8

desti *(F.) i.* Testi 157b/5

dest-māl *(F.)* ***b.i.*** Mendil, peçe 66b/2

destūr *(F.) i.* Müsaade, izin 83b/9, 83b/10, 112b/4

d. vir- İzin vermek, yetkili kılmak 63a/5, 164b/8

devā *(A.) i.* 1. Çare, tedbir *Senüñ devān oldur ki, mültezime varasın* 193a/7, 209b/9, 209b/11

2. İlaç *Saña ki bu ḥāl geldi, eger bir devā-y-ıla yā çeriyle yā ḥükmiyle yā māl-ıla olaydı,* 24b/6, 24a/8, 140a/9, 210a/6

d. it- Çare bulmak, deva bulmak 168b/11, 73a/11

deve *i.* Deve 14a/4, 94b/5, 153a/2, 222a/8

devecilük *i.* Deve çobanlığı yapma işi 16b/10

devlet *(A.) i.* 1. *Saltanat, hükümdarlık eydür, üç ḥicāb ʿārifüñ göñlinden gitmek gerek, tâ devlet ḳapusı aña açıla:* 98b/7, 146a/7

2. Baht, talih *Devlet senüñ ki bārī bu yoldan birazın ḳatʿ itmişsin, bu iki biñden birisinden geçmişsin,* 182a/3

→ erkān-ı devlet 90a/7, ṣāḥib-i devlet 5b/7

devletlü *i.* Devlet erkanından olan 45b/1

di *ünl.* Haydi, şimdi 145a/3

di- Demek, söylemek 10a/2, 83b/2, 135a/8, 180a/4, 184b/6, 235a/5

d.-miş ol- Söylemiş olmak, demiş olmak 110a/7

d.-yü vir- Söyleyivermek 94b/9

→ cevāb di- 127b/6, laʿnet di- 149b/3, söz di- 217b/3

dīdār *(F.) i.* Yüz, çehre, sevgili 33a/2, 70a/1, 102b/3, 129b/7

dik-1. Dikmek, işlemek *dikdi, yasduġı altında ḳodı* 52b/1, 74b/11, 110b/8, 192a/10, 223a/8

2. Bir bitkiyi kök salıp yetişmesi için toprağa yerleştirmek *Bir aġacı vardı ki ḳoyun sürerdi, anı ortasından ṣıdı, yarusın kendü yanına dikdi, yarusın anuñ ḳatına dikdi.* 127a/7

diken *i.* Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı, diken 234a/11

dil (I)*i.* 1. Tat alma organı, dil *Dilüñle bir nesne dime ki Tañrı tebārek ve taʿālā göñülde anuñ ḫilāfını bile.* 218b/2, 238a/2

2. Lisan, dil, *Tañrı'nuñ heybeti göñlüñe düşe, saña fiʿl diliyle naṣīḥat ide, dil naṣīḥatına ḥācet olmaya.* 220b/5, 47b/6, 53b/4,

dil (II) *(F) i.* Gönül *Ve dilden iki nesne diler, biri Tañrı'nuñ vaḥdāniyetine iḳrār itmek ve ḫalḳa luṭf-ıla söylemek.*202b/10, 220b/2

→ ehl -i dil 239a/15

dile- Arzu etmek, talep etmek, istemek, rica etmek 18a/8, 123a/2, 196b/3, 227b/2

d. miş ol- İstemiş olmak 75a/8, 88a/9

→ ḥācet dile- 14b/11, 113b/2, 168a/1, ḥaḳḳı dile- 156a/8, ḫāṭıruñ dile- 204b/5, ḥelāllıḳ dile- 59a/5, 109a/8, icāzet dile- 164b/7, ʿiṣmet dile- 97a/3, istiʿānet dile- 190a/4, kisvet dile- 50b/4, ḳudret dile- 44a/11, maʿrifet dile- 227a/10, özür dile- 8a/3, 33b/10, 109b/7, 117b/6, 162a/9, 235b/1, 235b/3, ṣu dile- 123a/9, ṭaʿām dile- 38a/7, yardum dile- 184a/10

dilek *i.* İstek, arzu, ihtiyaç 75b/2, 102b/8, 128b/11, 129a/2, 166a/11

d. it- Rica etmek, istemek 40b/1

dil-bend *(F.) i.* Gönül bağlayan 7b/10

dilsüz *i.* Konuşamayan, dilsiz

d. ol- Konuşamamak, dilsiz olmak 178a/9

dimāġ *(A.) i.* Akıl, zihin 219b/2, 232a/2

dīn *(A.) i.* Din, inanç, iman 45b/7, 146a/7, 191b/11, 206b/7

dīnār *(A.) i.* Bir para birimi, dinar 9b/10, 62a/1, 145b/4, 157b/7, 207a/10

dinil- Denilmek, söylenmek 75b/6, 224a/3

dinlen- Dinginlik bulmak, huzur bulmak 18a/8

dīnsüz *i.* Dinsiz 19a/5

diñle- Dinlemek 97b/6, 161a/4

dip *i.* Kök, alt 226a/11, 238b/7, 241b/4

dir- Toplamak, bir araya getirmek *krş.* der- 124a/8

direksüz *i.* Ağaç, demir, beton vs.den yapılmış kalın destek, sütun 205a/9

direm *(F.) i.* Akça, dirhem kadar küçük 13b/3

dirhem *(A.) i.* Eski bir para çeşidi, gümüş sikke 191a/9, 196a/10

diri *i.* ve *zf.* Canlı, yaşamakta olan, sağ 88b/11, 113b/7, 121b/9, 178b/10, 209b/2

d. eyle- Canlandırmak, hayatiyet kazandırmak 214a/8

d. kal- Canlı kalmak, yaşamak 16b/11

d. kıl- İhya etmek, canlandırmak 121a/10, 141b/2

d. ol- Yaşamak, hayatta olmak 114a/1

dirīġ *(F.) i.* 1. Eyvah, yazık, aman *Biz eyitdük, iy dirīġ ṣusuz ḳalduḳ, helāk olısaruz.* 28b/9, 223a/5

2. Esirgeme, kıyamama *Tañrı'nuñ mālını Tañrı'dan dirīġ duta*

d. dut- Esirgemek *krş.* d. tut- 74a/3, 140b/11

d. it- Esirgemek 19a/4, 78a/7, 113a/8

d. tut- Esirgemek *krş.* d. dut- 165a/4

dirīġā *(F.) ünl.* Eyvah, yazık 124b/6

diril- Canlanmak, yaşamak 26a/2, 63b/7, 74b/4, 145b/11

dirlik *i.* Yaşayış, iyi geçim, huzur 5a/3, 8b/5

d. eyle- İyi geçinmek, huzurlu yaşamak 84b/6

diş *i.* Diş 16a/8, 16a/10, 72a/10

ditre- Titremek 8a/4, 104b/7, 162b/11, 202a/2

dīvān *(A.) i.* Büyük meclis 98a/10

dīvār *(F.) i.* Duvar 59a/4, 81a/6, 154b/7, 236a/3

divşür- Toplamak, bir araya getirmek 124a/6, 220b/9

diye *e.* Diye *krş.* diyü11a/4, 12b/2, 12b/6, 193a/9

diyü *e.* Diye *krş.* diye 101b/11, 124b/4, 158a/1, 221a/9

diz *i.* Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım, diz 61b/2, 156a/3, 136a/1, 162b/11

doḳun- 1. Temas etmek, dokunmak *Ḥasan eydür, yidi kez elleri baña doḳundı, görmediler* 54a/2,

2. İçine işleyip duygulandırmak veya üzmek, tesir etmek *Ṣanki bu oḳunan bir oḳıdı, Fużayl'uñ cānına doḳundı.* 81a/11,

3. Fark etmek, tesadüf etmek *Nā-gāh gözüm bir ṣāḥib-cemāl ḳaravaşa doḳundı.* 116b/11

doḳuz *i.* Dokuz sayısı *krş.* ṭoḳuz 54a/6

dost *(F.) i.* Yakın arkadaş, ahbap, dost 74a/10, 108b/4, 185b/8, 239a/3,

d. ol- Aralarında yakınlık, anlaşma ve arkadaşlık kurmak 225b/1

d. tut- İnsanlarla dostluk kurup devam ettirmek, dost kazanmak 84a/3

dostlıġ *bk.* dostluḳ 16a/11, 45b/8,183a/7, 197a/9

dostluḳ *i.* Birine veya bir şeye karşı duyulan samîmî ve güvenilir sevgi, dostluk 107b/8, 161b/2

doy- Açlık duygusu gidinceye kadar yemek, tok hale gelmek. *krş.* ṭoy- 107a/7

dög- 1. Dövmek *Ol ḳadar dögdiler ki uṣṣı gitdi.* 39a/5, 109b/3, 117b/2, 154a/6

2. Vurmak, çarpmak *Ḫorluḳ örsi üzerinde melāmet çeküçiyle dögdüm, tā nefsümden bir āyīne düzdüm.* 123b/7

dögül- Dövülmek, vurulmak 94a/11

dök- 1. Koymak, bir yere bırakmak *Her biri bir yirde boġazlamışlar, getürdiler dökdiler.* 178b/9,

2. Boşaltmak *şeyḫi gördüler, şarābı dökdiler, sāzı ṣıdılar.* 230a/8

3. Düşürüp ziyan etmek *geldi gördi kim, kedi aşı dökmiş.* 72b/5

4. Akıtmak *cānlaruñuzı yaġmaya virmeyem, ḳanlaruñuzı dökmeyem,* 93b/6

yaş dök- Ağlamak, göz yaşı dökmek 202a/9

dökül- / dökil- 1. Akmak *Gözlerinden ḳan yaş dökilürdi.* 128a/11

2. Düşmek, saçılmak *, cümlesinüñ demürleri çözüldi döküldi.* 236a/2

dön- 1. Bir yere geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek *Kendüden gitdi, fi'l-ḥāl yaraḳ itdi, döndi girü Baṣra'ya geldi.* 24b/11, 78b/8, 125b/5, 219b/9

2. Değişmek, başka bir hale geçmek*, bizüm ḥażretimüze vāṣıl ola. İş nā-gāh 'aḳs ola, viṣāl firāġa döne.* 65b/4, 111b/10, 186a/6, 195a/1

3. Benzer bir hal almak, …gibi olmak, benzemek, andırmak *nefsdür. Gözüñi ṣaḳla, tā göñlüñ bir deñize döne.* 68b/2

4. Vazgeçmek *Aña eydür: Göñlüm bu dünyā işlerinden döndi,* 83a/9

→ dili dönme- 50b/3, sözden dön- 236a/10

döndür- / dönder- Bir tarafa doğru yöneltmek, çevirmek, döndürmek 141a/11, 186a/9, 224a/1

→ yüz dönder- 74b/9

dört *i.* ve *sıf.* Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı 19b/4, 106a/10, 168a/10, 240b/2

döşek *i.* Döşek, yatak 112a/2, 155b/1, 161a/3

d. it- Döşek sermek, yatak sermek 112a/1

döy- Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek 19b/10, 127b/6

→ açlığa döy- 184a/1

du'ā *(A.) i.* Dua, Allah'a yalvarma, yakarış, yakarma 16b/5, 19a/7, 23a/1, 168a/8

d. eyle- Dua etmek 22b/11, 75a/4, 123a/11, 134a/7

d. it- Dua etmek 13b/5, 109b/10, 167b/11, 198b/10, 230a/1,

d. ḳıl- Dua etmek 112b/5

dur- 1. Kalmak, durmak, beklemek *Üç gün anda durdı, mecmū' minberleri ṣıdı,* 26b/9, 29b/10, 83a/4, 99a/11

2. Dikilmek, ayakta beklemek *Ḥasan bir yana durdı, gördi bir ġalebe çeri gelür,* 23b/2, 23b/8, 157b/4

3. (Bir yerde) bulunmak, durmak *Rivāyetdür, bir kez Ḥasan-ı Baṣrī, Şaṭṭ kenārunda mütefekkir durmuşdur.* 54a/8, 58a/6, 74b/2

4. Uyanmak, *Bir kişi niceligin ne bile kim, ṣabaḥ dura aḫşama irişe mi, irişmeye mi?* 20a/6 *krş.* ṭur-

→ mütefekkir dur- 54a/8 *krş.*tur-

duruş- Uğraşıp gayret etmek, çalışıp çabalamak 222a/9

dut- 1. Kavramak, tutmak, *Ḥasan'uñ elini dutdı, tevbe itdi. Anuñ etegine yapışdı* 50a/1,

2. Kabul etmek, benimsemek *günāhıñı kiçi bilesin, Tañrı'nı kiçi dutmuş olasın;*18b/2

3. …Durumda kalmasını sağlamak, …halde bulundurmak *İlāhī, beni aç ve yalın dutarsın dostlaruñ gibi, ben bu maḳāma neden lāyıḳ olmışam?* 47a/8

4. Mekân edinmek *Mervā'dur biri Bāverd, ol iki şehrüñ arasında bir çādır dutmış-ıdı.* 79a/9

5. Alıkoymak, bekletmek *Bir büyük yılan bir reyḥān budağı ağzında dutmış siñegin ḳorur.* 133b/7

6. Yakalamak, tutmak *Bir yolda giderlerdi, ḥarāmīler küllisini dutdılar bağladılar,* 191a/11,41a/11,27a/4

7. Takip etmek, izlemek *Süleymān peyġamberüñ taḫtını, ḳırḳ fersaḫ yiri dutardı,* 52a/7

8. … Olarak görmek *Ḥaḳ Ta'ālā ol nesneyi ki düşman dutardı, bu anı severdi.* 56b/11, 184a/3 *krş.* ṭut-

→ aġzına dut- 21a/1, ‘azīz dut- 37a/3, dirīġ dut- 74a/3, 140b/11, dost tut- 184a/3, düşman dut- 43a/9, 56b/11, 70b/7, ḥāżır dut- 21a/11, kiçi dutmuş ol- 18b/2, masḫaraya dut- 103a/1, ma‘ẕūr dut- 37b/7, 44a/7, meclis dut- 169a/7, oruç dut- 43b/11, 62b/5, 72b/2, 80b/3, s̱ābit dut- 34b/3, 34a/11, ṣaklamaġa dut- 108a/9, söz dut- 106b/11, ümīẕ dut- 28a/3, 36b/7, 170a/3, yüz dut- 40a/11

dutıl- / dutul- 1. Alıkonmak, bekletilmek *Ve bir yirde daḫı dutulmış-idim,* 103b/3

2. Kapatmak, kilitlemek *ol delik dutulmışdur. Eger açuḳ olaydı, Mālik bir kez şikāyet ideydi.* 42b/4

du‘ūnet *(A.) i.* Düşüklük, alçaklık

d. -i nefs Nefsin düşüklüğü 68b/1

duy- İşitmek 133b/4

dükān *bk.* dükkān 43a/2

dükeli *sıf.* Hep, bütün, cümle 18a/1, 74a/5, 136a/6, 179a/2, 230a/10

düken- Tükenmek 139b/3

dükkān *(A.) i.* Dükkan, küçük esnafın iş yaptıkları yer 109a/7, 184b/7, 223a/7

dülbend *(F.) i.* Tülbent, baş örtüsü 162a/9, 187b/3, 187a/7

dülgerlik *i.* Dülgerin yaptığı iş

d. it- Dülgerlik yapmak, yapılardaki kaba tahta ve ağaç işlerini yapmak 94b/1

dün *i.* 1. İçinde bulunulan günden bir önceki gün, dün *Evet dün bir kişi gördüm* 95b/10, 154b/2, 164b/6,

2. Gece, *Dün buçuġı oldı* 214b/11

dünki *sıf.* İçinde bulunulan günden bir önceki güne ait, dünkü 176b/7

dünyā *(A.) i.* 1. İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, âlem, dünya 7b/6, 83a/9, 192b/11, 223b/9

d. ve āḫiret Bu dünya ve öteki dünya 195b/5

d. ve cāh Dünya ve mevki 217b/5

d.dan git- Ölmek 36b/5

d.nuñ terkin ur- Dünyayı terk etmek, dünyadan vazgeçmek 139a/9

→ ālet -i dünyā it- 37a/2

cemī‘-i dünyā 114b/1

dünyalıḳ *i.* Dünya malı, dünyalık 87a/11

düpdüz *i.* Girintisi çıkıntısı olmayan, düz

d. eyle- Düz hale getirmek, Girintisi çıkıntısı olmayan bir şekle getirmek 81b/10

dür- Katlamak, kıvırmak 52b/5

dürlü *sıf.*ve *zf.* Türlü 24a/8, 68a/3, 188a/9, 188a/11, 190a/1

d. dürlü *sıf.* Türlü türlü, çeşit çeşit 225b/10

dürt- 1. Dürtmek, sarsmak *bulunmadı ki Rābi‘a’nuñ göbegine dürteler. Ve daḫı bir pāre bez bulunmadı* 61a/6

2. Sürmek *Ol güler, ol kesük elleriyle yüzüne ḳan dürter.* 237b/8

dürüst *(F.) i.* ve *zf.* Doğru, düzgün 7b/2, 16a/6, 237a/10, 238a/1

d. it- Doğru yapmak 37a/1

d. ol- Özü sözü bir olmak, mert olmak, doğru olmak 82a/9,128a/4

düş *i.* Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler, rüya 26b/1, 114a/6, 174b/7, 220b/11

d. gör- Rüya görmek düş gör- 4b/5, 26b/1, 30b/4, 32b/10, 38b/2, 38b/7, 43b/9, 46b/4, 46b/7, 53a/10, 57b/10, 60a/3, 61b/2, 70b/9, 110a/10, 113a/4, 114a/6, 114a/9, 116b/7, 121a/11, 131a/4, 131b/10, 132a/6, 132a/11, 132b/9, 135a/11, 136b/5, 137b/7, 138a/6, 141b/1, 142a/7, 142b/9, 143b/4, 145b/10, 148a/9, 155a/3, 156a/6, 160b/9, 163a/1, 167b/4, 169a/4, 174b/6, 175a/1, 175a/7, 175a/9, 176b/5, 179b/9, 183a/3, 183a/9, 190a/8, 194b/3, 200b/4, 201a/3, 209a/11, 215a/10, 220b/11, 221b/5, 225a/7, 225b/11, 238b/11

düş- 1. Yukarıdan aşağı doğru hızla inmek, düşmek *Elbetde bir kişiden düşmiş ola didi.* 20b/11, 34a/7, 91b/7, 110b/8, 200a/7

2. Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek *esrüge uġradum ki, balçıḳ içinde giderdi. Bu yañadan ol yañaya düşerdi.*34a/11, 45a/5, 62a/10, 104b/7, 185b/7

3. Bir yerde bulunmak, gelmek *bir maġāra ḳapusında oturur, bir ayaġı ṭaşra kesmiş bıraḳmış, ḳurd düşmiş.* 115b/1, 235a/7

4. Bitkin bir hal almak, düşkün duruma gelmek, çökmek *bir yirde düşmiş, ġāyet żaʿīf olmış ol ʿışḳa ki bizüm* [10] dostumuzdur 42a/9

5. Yayılmak, bulunmak *miḥrābuñ delüginden necāset ḳoḳusı evüñe düşmez mi?* 42b/6, 42b/7

6. Sıkıntıya düşmek, dūçar olmak , *çoḳdan berü gitmişdür, anuñ firāḳından bu ḥāla düşdüm,* 51b/6

7. Ölmek *Bunı didi, düşdi. Gördiler cān teslīm ḳılmış, raḥmetü'l-lāhi ʿaleyh.*60a/1

8. Üzerine vazife olmamak *Tā bu ḥicāblaruñ altından çıḳmayasın ve daḫı yitmiş maḳāmı geçmeyesin, saña faḳr sözin söylemek düşmez.*65b/6

9. Yağmak *Ḳış mevsimi-y-idi, ḳar düşmişdi, ol yazı ṭolu ḳardı.* 119a/9

d. miş ol- Yukarıdan aşağıya doğru inmiş olmak, düşmüş olmak 20b/11 → ardına düş- 115b/5, ʿaşḳa düş- 42a/8, ayağına düş- 30a/4, 33b/9,

39a/10, 44a/6, 51b/5, 109b/7, 117b/5, 135a/5, 145b/3, 185b/7, 230a/9, ayrı düş- 90b/8, cānına od düş- 44a/11, 117a/9, 144b/6, 173b/8, derd düş- 116a/4, eline düş- 62a/8, fikrüñe düş- 155b/6, göñline od düş- 29a/10, 49b/2, ḫāṭıra düş- 183b/3, 206b/2, 216b/7, içine od düş- 90a/6, müʿeṣṣir düş-96b/10, od düş- 44b/3, 118a/2, ṣayru düş- 101a/3, teşvīşe düş- 35a/9

düşmān *(F.) i.* İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, hasım 107b/9, 156a/4, 188b/10, 210a/6,

d. dut- Birileri veya bir şeyler hakkında kötü duygular beslemek, nefret etmek 43a/9, 56b/11, 70b/7, 137b/2, 159a/1, 178a/6, 197a/10

düşmanlıḳ *i.* Düşman olma durumu, düşmanca davranış 71a/1, 197a/9

düşmen *bk.* düşmān 78a/3, 229b/7, 229a/11

düşür- 1. Kazanmış olduğu makamın küçülmesine, alçalmasına yol açmak *beni mütevekkiller maḳāmına düşür.* 183b/4

2. İstemeden veya fark etmeden düşüp kaybolmasına sebep olmak, kaybetmek *Biri bir ḫünṣayi sözidür ki geçerken etegimi düşürdüm* [8] aña degmesün diyü. 34a/7

→ ıraḳ düşür- 87a/1

düşvār *(F.) i.* Güç, zor 47b/6

dütün *i.* Duman 31a/9, 101b/9

düz- Tanzim etmek, tertip etmek, yapmak, meydana getirmek, hazırlamak 25a/9, 123b/7, 132b/11

→ āʿīne düz- 123b/7

düzül- Tanzim edilmek, tertiplenmek 177b/3

E

ebed *(A.) i.* Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuz 226a/6, 226a/8

ebedī *(A.) sıf.* Sonu olmayan, sonsuz 98b/8

→ saʿādet-i ebedī 201a/5

ebrār *(A.) i.* Hayır sahipleri, özü sözü doğru olanlar, iyiler

ebrīşim *(F.) i.* İbrişim, bükülmüş ipek 23b/1

edā *(A.) i.* Yerine getirme

e. it- Yerine getirmek, yapmak 233b/6

edeb *(A.) i.* Söz ve davranışlardaki ölçülülük, terbiye, nezaket 150a/9, 192a/2, 224a/11

→ ḥüsn-i edeb 224b/2, ʿilm ve edeb 140a/2

edeble- Terbiye vermek 55a/6

edeblü *i.* Terbiyeli, ölçülü 171a/4

edebsüzlik *i. bk.* 1. Edebsüzlük, edepsiz olma, edebe yakışmayacak tarzda davranma 112a/3, 174b/6, 198b/9

e. it- Terbiyesizce davranmak 79a/1, 109b/6, 177a/8

edebsüzlük *bk.* edebsüzlik/g 188a/9

ednā *(A.) sıf.* Pek aşağı, en bayağı, daha aşağı 111a/3, 134b/7

ef'āl *(A.) i.* Ameller, işler 120a/8, 232b/3

efendi (*Yun.*) *i.* Sahip durumunda olan, buyruğu geçen, kendisine uyulan kimse, sahip 62b/5, 104b/5

efsūn *(F.) i.* Büyü, sihir 228a/7

efdal *(A.) i.* En faziletli, en üstün 86b/3

eg- 1. Saptırmak, dalalete düşürmek *İlāhī, her kişiyi kendüye meşġūl eyle, beni egmesünler; gelüp senüñ meşġūluñda beni eglemesünler, didi* 73a/4
2. Anmak, zikretmek *dünyāyı seversin. Eger sevmez imişsen bu ḳadar egmezdüñ.* 77a/7

eger *(F.) e.* Eğer, şayet, veya 26a/5, 98b/10, 100b/7, 175a/3, 241b/4

egerçi *(F.) e.* Her ne kadar…, olsa da, ise de 5b/8, 17b/4, 39a/2, 181a/10, 203a/9

egle- Oyalamak, meşgul etmek 73a/5

eglen- Oyalanmak, vakit geçirmek 101b/4, 168a/6, 189b/4

eglence *i.* Hoş vakit geçirten şey, eğlence 24b/4

ehl *(A.) i.* 1. Sahip, malik, ehil *Ol dāyim ḥāl ehli-y-idi. Andan ki toġdı, şöyle ṣāḥib-* 122b/5, 140b/10, 158a/8, 241b/3
2. Topluluk, cemaat *Oldur ki anı dünyā ehli eyledi, dilerse vire, dilemezse virmeye.* 171b/7, 238b/5, 240b/3, 241b/1

e.-i 'ayāl Çoluk çocuk, aile 136b/11

e. ü 'ayāl Aile ve çoluk çocuk 84b/7

e.-i bāṭın İlahi sırra ermiş bulunanlar, sûfîler 153a/8

e.-i beyt Hz. Peygamber'in yakın akrabası 7a/3, 7a/7, 7b/1, 9a/4

e.-i buyūt Ehl-i beyte mensup olan aileler 113a/8

e.-i cehennem Cehennemlik, günahkâr 110a/2

e.-i cennet Cennetlik olanlar, günahkâr olmayanlar 110a/1

e.-i dil Gönül adamı, gönül dilinden anlayan kimse, kalender 239a/15

e.-i muḥabbet Muhabbet ehlinden olan kimse, gönül adamı 184b/5

e.-i ṣalāḥ Namuslu, doğru olan kimse 19a/3, 82b/5, 197a/5, 207b/11

e.-i sünnet ve cemā'at Peygamberimizle dostlarına inananlar 19a/4

e.-i taḥḳīḳ Hakikat ehilleri, ilahi sırra nail olanlar 191a/1

e.-i ṭarīḳat Tarikat mensubu olan 238b/5

e.-i taṣavvuf Tasavvufla uğraşan 155a/9, 184b/4

e.-i taṣnīf Eser ve kitap haline getiren, sınıflandırma işini yapan 7a/10

e.-i tecrīd Dünyasından geçmiş olan dervişler 203a/6

e.-i tevḥīd Müslüman 191a/2

e.-i vilāyet Ülkenin halkı, insanlar 199a/5

e.-i ẓāhir Görünüşte inançlı olan, mânâ ehli olmayan kimse 153a/7, 233a/11

e.-i zamān Halk, insanlar 193b/10

e.-i ẕevḳ Zevk düşkünü olan kimse 7a/10

e'imme *(A.) i.* İmamlar 217b/1

ejderhā *(F.) i.* Milletlerin hayal gücüne göre tasarlanan, ağzından ateş püsküren masal canavarı, büyük yılan 8a/7, 92b/4, 176a/10, 234b/10

ek- 1. Ürün elde etmek için toprağa tohum atmak veya gömmek *Tā şöyle oldı ki kendü eliyle arpa ekerdi.* 58b/8

2. Hazırlık yapmak *Hīç kimse gördüñ mi ekmeden biçe?*228b/7

ekābir *(A.) i.* Büyükler, ileri gelenler 92b/7, 175a/7, 196a/1, 217b/2

ekber *(A.) sıf.* En büyük 99b/6

e.-i meşāyiḫ Şeyhlerin en büyüğü 122a/3

ekmek *bk.* etmek/g 67a/7

ekremü'l-ekremīn *(A.) sıf.* Ekremlerin ekremi, cömertlerin cömerdi, Allah 26b/6, 227a/11

ekẟer *(A.) sıf.* En çok, daha ziyade 19a/11, 155a/11, 170b/9

eksik/eksük *i.* 1. Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan şey, noksan *Yarındası mescidüñ ḫalḳı cem' oldılar, bu mescidüñ eksigi vardur.* 40a/5, 88b/11, 46b/3, 131a/9

2. Olması gerekenden daha az olan *Eyitdiler, ribā-ḫordur ve daḫı kīlesi eksikdür.* 45a/3

e. ol- Olması gerekenden daha az olmak 125a/1

eksil- Azalmak 48a/5, 228a/6

ekşi *sıf.* Tadı limon veya sirkeye benzeyen, ekşi 42b/11, 108a/5, 241a/1

el *i.* El 9a/5, 146b/2, 198b/6, 230b/7

e. çek- Vazgeçmek 7b/6, 192b/2

e.den koy- Bırakmak, terketmek 202a/1

e.e getür- Elde etmek, ele geçirmek 95a/6

e.e vir- Haber verip yakalatmak, ihbar etmek 54a/3

e.in ḳılıca ur- Kılıcı eline almak 215a/5

e.inden gel- Yapabilmek, becermek, gücü dahilinde olmak 36b/4

e.ine düş- Kendisine istediği gibi hükmedebilecek birinin buyruğu altına girmek 62a/8

e. iñi tut- Elini tutmak, eline dokunmak, temas etmek 9a/5, 17a/8, 17b/8, 84a/2, 226a/2

elbetde *(A.) zf.* Mutlaka, kesin olarak, elbette 6a/3, 20b/11, 55a/2, 128b/11, 205a/1

elbette *bk.* elbetde 37a/5, 73a/10, 165b/10, 165b/11, 180b/6

elçi *i.* Peygamber, resul 78b/6

elfāẓ *(A.) i.* Lafızlar, sözler 182b/4

el-ḥamdu *bk.* el-ḥamdulillāh 53a/8

el-ḥamdulillāh *(A.) cü.* Allah'a hamd olsun 93b/1, 94a/11, 96a/9, 96a/11, 230a/11

el-hemdü Metinde "el-ḥamdu" kelimesini yanlış olarak "el-hemdü" olarak telafuz edildiğini vurguluyor. 53a/9

el-ḳıṣṣa (I) *(A.) zf.* Netice olarak, sözün kısası 41b/3

el-ḳıṣṣa (II) *(A.) i.* Hikâye, kıssa 232b/b

elli *i.* Kırk dokuzdan sonra, Elli birden önce gelen sayının adı 37a/6, 207a/10, 209a/10, 233a/10, 233b/9

elma *i.* Elma 124a/2, 124a/3

em- Emmek 22b/5, 95b/4

emānet *(A.) i.* Emanet 80a/4, 144a/5, 144a/6, 144b/11

e. al- Bir şeyi geri vermek üzere geçici bir süre için almak 144a/1

e. ḳo- Belli bir süre sonra almak üzere bırakmak 79b/9

emcek *i.* Meme 22b/4

emek *i.* Zahmet, emek

e. çek- Bir şeyin olması için çalışmak, zahmet çekmek 138b/7

emīn *(A.) i.* 1. Güvenilir, inanılır, itimat edilir *Rābi'a eydür, mekrden emīn degildür.* 68a/1

2. Güvenilen kimse *Ya'nī yirüñ emīni öldi. Cemī'-i ḫalḳ ḥayrān oldı* 111a/6

e. ol- İnanmak, güvenmek 26a/4, 159a/2, 184a/6, 223b/9

emir *(A.) i.* Emir, başkan, reis, bey *krş.* emr

emīru'l-ḳulūb Gönüllerin hükümdarı, kalplerin emiri 184b/6

emīrü'l-mū'minīn Müminlerin emiri, hükümdar, halife 22a/6, 83b/8, 83b/9, 135b/6, 143b/8, 174a/2, 209b/7, 215a/9

emr *(A.) i.* Buyruk, emir *krş.* emir. 180b/4

e. it- Buyurmak, emretmek 116a/2, 240b/4, 240b/7, 240b/9, 241a/5

e.-i ma'rūf it- Doğru ve güzel olan şeyi emretmek 41b/4

e. ṭut- Buyruğu dinlemek, emri yerine getirmek 106b/11

emred *(A.) sıf.* Yüzünde henüz tüy, kıl bulunmayan genç 60a/4

enāniyyet *(A.) i.* Bencillik, kendini beğenme 34b/2, 118b/4, 219b/2

e. bağla- Kendini beğenmek 118b/4

enār *(F.) i.* Nar 108a/5, 108a/9

enbiyā *(A.) i.* Müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler 6b/7, 7a/3, 158a/10 → vereṡe-yi enbiyā 4a/7

endīşe *(F.) i.* Düşünce, endişe, tasa 154b/9

ene'l-ḥaḳḳ *(A.) cü.* "Ben Hakkım." 232a/6, 233a/3, 235a/5, 236b/5, 238a/5, 238a/7

engin *sıf.* Göz alabildiğine uzanan, sınırsız 32b/11

enükle- (Kedi köpek vb. hayvanlar için) yavrulamak, doğurmak 200b/11

envā' *(A.) i.* Çeşitler, türler, neviler

e.-ı **mu'āmelāt** Çeşitli işler 89b/1

e.-ı **'ulūm** Çeşitli ilimler, türlü ilimler 167a/11

e.-ı **'ulūm ve kemāl** Çeşitli ilimler ve değerler 162b/4

epsem *(F.) zf.* Sessiz 16a/1, 88a/2, 117b/2, 216a/1

e. **ol-** Konuşmamak, susmak, suskun olmak 47b/8, 146b/8, 170a/2, 217b/8, 228b/11

epsemlik *i.* Sessizlik 36a/3, 98b/3, 195b/3, 217b/8

er *i* 1. Erkek *Rābī'a'ya didiler kim niçün ere varmazsın?* 70a/5, 110b/3, 144b/2

2. *i.* Koca, eş *Bir gün 'avratı erine eydür, elli yıldur ki senüñ azına çoğına rāżīyam,* 37a/6, 48b/10, 161a/4

3. *sıf.* Yiğit, kahraman *Bildi ki er kişidür, anuñ irşādına gelmişdür.* 33b/10

erbāb *(A.) i.* Ehil, muktedir

e.-ı **şerī'at** Şeriat sahipleri, Allah'ın emirlerine uyanlar 133a/6

erba'īn *(A.) sıf.* Kırk, kırkıncı sırada

eren *i.* 1. Ermiş velî, evliyâ *bir maġrur kişi işide, bile ki erenlerüñ dirligi ne imiş.* 5a/2, 181b/10, 237a/8

2. Erkek *Eyitdiler, dükeli fażīlet erenler içündür, daḫı nübüvvet tācı erenlere urulmuşdur* 74a/5, 74a/6

eri- Erimek, çözülmek 127b/6, 127b/10, 166b/2

erit- Eritmek, çözülmesini sağlamak 123b/6

erkān *(A.) i.* Esaslar, âdetler, reisler

e.-ı **devlet** Devletin ileri gelenleri 90a/7

erlik *i.* Er olma durumu, erkeklik 60b/10, 60b/11

er-raḥmanü'r-rāḥimīn *(A.) sıf.* Bağışlayan ve esirgeyen (Allah) 26b/6

esbāb *(<A. es̱vāb) i.* Giyecek, giyim, kuşam, donanım, teçhizat, mal mülk 240a/2, 240a/3

es̱er *(A.) i.* 1. Etki, iz, belirti *Bu ḥaḳḳānī sözleri itdüm ki, ola kim göñüllere es̱eri ola,* 5b/11, 99a/1, 221a/2

2. Bir kimsenin meydana getirdiği, ortaya koyduğu şey *Her bir şehrinde bir eser-i 'acīb var idi.* 239b/5

e. **it-** Tesir etmek, iz bırakmak 24b/10, 96b/4, 161a/6, 217b/11

e.-i **'acīb** Acayip eser, tuhaf yapı 239b/5

e. **vir-** Tesir etmek, iz bırakmak 217b/3

esfel *(A.) sıf.* En sefil, pek aşağı, çok bayağı

e.-i **sāfilīn** Cehennem 130b/9

eṣḥāb *(A.) i.* Sahipler, malikler, mutasarrıf olanlar 47a/9, 89b/6, 113a/9, 186b/2

e.-ı **ṭarīḳat** Allah'a ulaşmak arzusuyla yol tutanlar, tarikat sahipleri 133a/5

esīr *(A.) i.* Tutsak, esir, kul, köle

e. **ol-** Tutsak olmak, esir düşmek 41a/4, 62b/11

esirge- Korumak, kayırmak, gözetmek, himaye etmek 62b/1, 70a/2, 115a/3, 187a/11

eski *i. ve sıf.* Üzerinden zaman geçmiş olan, eski 10a/9, 21b/11, 22a/1, 75b/11, 92a/10, 215b/3

eṣnāf *(A.) i.* Neviler, çeşitler, zümreler 155a/9

e.-ı bī-naẓīr Benzersiz bir esnaf (mutasavvıf) 155a/9

e.-ı ḥaḳā'iḳ Çeşitli hakikatler 89b/1

esrār *(A.) i.* Gizlenilen ve bilinmeyen şeyler, sırlar 4a/5, 35a/2, 122a/5, 185a/9,

e.dan kıl- Gizlemek, saklamak 131a/10

ma'ārif-i esrār 162b/5

e.-ı tevḥīd "lāilāhe-ill-allāh" sözündeki sırlar 114b/5

esrük *i.* ve *sıf.* Sarhoş 34a/10, 34b/1, 35a/1, 110a/5, 110a/8

e's-selāmu 'aleyke *(A.) cü.* "Selam senin üzerinize olsun." 124b/3

e's-selāmu 'aleyküm *(A.) cü.* "Selam sizin üzerinize olsun." 141a/9, 151b/3

eşed *(<A. eşedd) sıf.* En şiddetli, çetin ve sert 190a/2

eşek *i.* Uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, eşek 63b/1, 63b/2, 63b/7, 101a/4, 101a/6, 166b/6, 166b/9, 187a/9, 187a/10, 187b/2, 198b/3, 198b/10

et *i.* Et 43b/1, 57b/6, 72a/10, 107a/9, 137b/2, 193a/11

etek *i.* 1. Etek 34a/7, 34a/9, 84b/11, 118a/4, 222a/8

etmek *i.* İnsanın başlıca gıdası olan yiyecek, ekmek 14a/5, 70b/6, 101b/5, 147a/10, 212a/10

etmekçi *i.* Ekmek yapan veya satan kimse 95a/3

ev *i.* Mesken, hane, içinde yaşanılan yer, ev 22b/11, 82a/3, 119b/6, 200b/11

evcügez *i.* Küçük mesken, fazla büyük olmayan ev 172a/11, 200b/9

evet *ünl.* Cevap olarak kullanılan tasdik sözü 95b/10

evlā *(A.) i.* Daha uygun, daha iyi 45b/8

evliyā *(A.) i.* Veliler, ermişler, evliyâ 89a/11, 130b/1, 155b/8, 207a/3

e.-yı muḳaddem Değerli evliyâ, büyük evliyâ 162b/4

→ a'ẓam-ı evliyā 122a/3

cemī'-i evliyā 229b/9

mü'eddebü'l-evliyā 201a/11

teẕkiretü'l-evliyā 6b/7

evrād *(A.) i.* Okunması âdet edinilmiş olan belli âyet, sûre ve duâlar 19b/2, 197a/2

evtād *(A.) i.* Din büyükleri 112b/1

evvel *(A.) i.* ve *zf.* Önce, ilk olarak 23a/6, 70a/7, 190b/5, 212a/2

e.de evvelde Çok eskiden, çok önceden 212a/2

evvelā *(A.) zf.* İlk önce, ilk olarak 56a/10

evvelki *(A.) sıf.* Birinci, ilk, önceki 79a/8, 111b/9, 162b/7, 202a/11, 235b/7

ey *ünl.* Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır 81a/11, 102a/7, 124b/6, 176b/11, 202a/9

eyegü *i.* Kaburga kemiği 13b/3

eyer *i.* Binek hayvanlarının üstüne konulan nesne, eyer, at eyeri 91a/8, 91a/11

eyit- Söylemek, demek *krş.* it- 8b/3, 10a/10, 25b/7, 30a/5, 30a/8, 34b/5, 51b/1, 52a/6, 61b/5, 64a/10

eyle *zf.* Öyle, o kadar, o şekilde 15b/9, 101b/6, 184b/10, 230b/7

e. it- Öyle yapmak 82b/3

eyle- Etmek, yapmak anlamında yardımcı fiil 8b/4, 70b/11, 168a/5

→ ‘afv eyle- 71a/8, artuḳ eyle- 215b/1, arzū eyle- 43a/2, ‘arż eyle- 82a/5, 152a/8, āsān eyle- 112b/6, āşikāre eyle- 217a/10, 229a/3, āşinā eyle- 119b/6, āzād eyle- 63a/5, ‘azīz eylemiş ol- 48a/9, başı aşaġa eyle- 173b/4, beyān eyle- 203b/9, cān teslīm eyle- 126b/4, da‘vet eyle- 119b/7, defn eyle- 215b/6, dirlik eyle- 84b/6, du‘ā eyle- 22b/11, 51b/7, 75a/5, 123a/11, 134a/7, 134a/8, düpdüz eyle- 81b/10, feryād eyle- 18a/6, 227b/1, fikr eyle- 18b/1, 105a/11, fir‘avn eyle- 85a/5, ḥākim eyle- 84a/7, ḥall eyle- 152a/8, ḫidmet eyle- 58b8, 199b/1, ḫor ve ẕelīl eyle- 37a/4, ‘ibādet eyle- 40a/1, 50b/6, 73b/6, ‘ilāç eyle- 118a/5, istimā‘ eyle- 208b/11, ‘itāb eyle- 8b/4, 114a/7, 229b/8, iżhār eyle- 30b/3, ḳabūl eyle- 78b/4, 86b/1, ḳaṣd eyle- 29a/8, kefen eyle- 215b/7, ḳısmet eyle- 78a/3, ḳulluḳ eyle- 123a/3, lā‘iḳ eyle- 66a/9, maḥrūm eyle- 197b/7, 197b/8, 197b/9, meded eyle- 29b/1, 96b/7, men‘ eyle- 26b/10, meşġūl eyle- 73a/4, meyl eyle- 58b/4, naṣīḥat eyle- 8a/11, 105b/8, 220b/1, naẓar eyle- 60b/3, nikāḥ eyle- 69b/5, pinhān eyle- 229a/3, pīşvā eyle- 23a/5, raġbet eyle- 99a/5, raḥmet eyle- 129a/2, 150b/10, 168a/5, rāżī eyle- 86a/5, ṣavaş eyle- 106b/4, sebeb eyle- 141b/2, 143a/11, ṣoḥbet eyle- 30a/11, 102a/3, şikāyet eyle- 77a/6, ta‘accub eyle- 58a/7, 67a/2, ṭaleb eyle- 56b/6, tecellī eyle- 163b/3, tereddüd eyle- 174b/5, tevaḳḳuf eyle- 231a/7, tevbe eyle- 58b/7, 71a/9, vaṣiyet eyle- 16b/6, 28a/1, 215a/10, yaraḳ eyle- 84b/9, yir eyle- 171b/10, ẓann eyle- 141b/6, zārılıḳ eyle- 62a/11, 205b/6, żāyi‘ eyle- 141b/6, ziyāde eyle- 16b/7, 84a/10, ziyāret eyle- 66a/3, 125b/6

eyt- *bk.* eyit- 61b/3, 125b/2, 193b/5, 199b/8, 206b/5

→ naẓar eyt- 60b/4, su‘āl eyt- 143a/7

eylik *bk.* eyülük 81a/2

eylük *bk.* eyülük 11b/3

eyü 1. *sıf.* ve *i.* ve *zf.* İyi, güzel, hoş *ḳıyāmet günidür ki, eyü yavuz anda ma‘lūmdur.* 18a/2, 20a/10, 46b/6,

80a/8, 100a/3, 197a/8, 211b/1, 211b/8, 211b/9

2.*i.* İyilik, sevap *Eydür, fikret bir āyīnedür, senüñ ‘amelüni saña gösterür, eyüyi yüzden temīz ider.* 36a/1

e. ol- 1. Güzel olmak, hoş olmak *Eyitdi, elbette senden bir eyü olmadı,* 165b/10, 207b/11

2. İyileşmek *Yigit eve geldi gördi, anası ḳapuda ṭurur, eyü olmuş.*146b/11

e. yavuz İyi kötü 18a/2

eyülük *i.* İyilik, güzellik 50a/7

eyvāh *ünl.* Eyvah, yazık 18b/9

ezber *(F.) i.* Bir sözü, bir metni kitaba bakmadan aynen tekrar edebilecek şekilde zihinde tutma, hıfzetme

e. it- Ezberlemek 28a/1

ezel *(A.) i.* Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, ebed'in karşıtı 226a/6, 226a/8

F

faḫr *(A.) i.* Övünme , iftihar, gururlanma, iftihar sebebi, övünç kaynağı 21b/6

f. idin- Övünç kaynağı olarak görmek 69a/2

f. it- Övünmek, kıvanç duymak 47a/10, 175a/11, 175a/11

fā'ide *(A.) i.* Menfaat, kazanç, yarar, fayda 4b/10, 83a/7, 169a/2, 186b/5

f. it- İyi tesir etmek, yarar sağlamak 6a/3, 6a/4, 18b/6, 54b/9, 85a/11, 97a/7

f. tut- Fayda bulmak, yarar görmek 123a/6

f. vir- Yarar sağlamak, fayda vermek 81b/9, 93b/1, 223a/10

faḳīh *(A.) i.* Fıkıh alimi, İslamiyet'in hükümlerini delilleriyle birlikte bilen ve bu alanda söz sahibi olan kimse 185b/1

faḳīr *(A.) i.* Yoksul, muhtaç, zavallı 6a/11, 91b/4, 137a/10

f. it- Yoksul, muhtaç duruma getirmek, fakirleştirmek 171b/5

faḳīrlıḳ *i.* Fakir olma durumu, fakirlik 21b/6

faḳr *(A.) i.* Fakirlik, yoksulluk 65a/11, 65b/1, 65b/5

fānī *(A.) sıf.* Ölümlü, bâkî olmayan 88a/1, 87b/11, 105b/2

f. ol- Bir şey uğrunda kendi varlığını ve nefsini yok etmek, kendini yok edecek kadar o şeye bağlanmak 181b/11, 207b/5, 232a/3

fāriġ *(A.) sıf.* Vazgeçmiş, çekilmiş 220a/8

f. ol- Vazgeçmek, el çekmek 14a/11, 99a/6, 127a/4, 216b/6

farīża *(A.) i.* Farz, Allah'ın emri 134b/8, 233b/6

farḳ *(A.) i.* İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık

f. it- Ayırmak, fark etmek, başkalaşmak 9b/2, 9b/3, 9b/4, 9b/5, 190b/5, 213b/8

f. ol- Farklı olmak 186a/10

farż *(A.) i.* Yapılması dinen zarûrî olan şey, farz 229a/8

fāsıḳ *(A.) i.* Günah işleyen kimse, günahkâr 11b/4, 88a/6, 150b/9, 181a/1

fāsid *(A.) sıf.* Fesada uğramış, bozulmuş, bozulmuş, kötü

f. ol- Bozulmak 223a/5

faṣīḥ *(A.) sıf.* Güzel, düzgün ve açık konuşan 167a/2, 236a/11

fāş *(A.) i.* Meydana çıkma, açığa vurulma, duyulma

f. it- Meydana çıkarmak, açığa vurmak 238b/10

fātiḥa Kur'ân-ı Kerim'in birinci sûresi, fâtiha sûresi 45a/7, 176a/7

fażā'il *(A.) i.* Fazilerler 218b/10

fāżıl *(A.) sıf.* Fazilet sahibi, faziletli → 'ālim ve fāżıl 46b/10

fażīlet *(A.) i.* Üstünlük, fazilet, erdem 5a/7, 17a/6, 74a/5, 212a/1

fażl *(A.) i.* Cömertlik, iyilik, kerem, lütuf 88b/5, 190a/4

f. it- İyilik etmek, cömertlik yapmak 171b/3, 171b/4, 171b/5

f.-ı 'ilm ü kemāl İlim ve olgunluğun cömertliği 22b/5

f. ve belāġat Cömertlik ve güzel söz söyleme 133a/5

fehm *(A.) i.* Anlama, anlayış, idrak 171a/4, 178b/3, 232b/4

f. it- Anlamak, idrak etmek 105b/6, 120b/6, 179a/2, 199a/8, 232a/8, 233a/11

fen *(A.) i.* İlim, fen 138b/2

fenā *(A.) i.* Gelip geçici olma, devamlı ve kalıcı olmama, yokluk

f. ol- Yok olmak 181b/11

f. ve beḳā Yokluk ve varlık 182b/3

ferāġat *(A.) i.* 1. Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme *Anuñçun ki raḥmānuñ 'ışḳı beni Şeyṭān'dan ferāġat itdi* 70b/9
2. Vazgeçmenin verdiği rahatlık, huzur *Her gāh ki ferāġat olurdı ziyādesinden biraz miḥrāba düşerdi* 42b/2, 59a/8

f. it- Hakkından vazgeçmek, el çekmek 70b/9

f. ol- Rahatlamak, huzur bulmak 42b/2, 59a/8

feraḥ *(A.) i.* Gönül açıklığı, sevinç, ferah 38b/5, 51b/11, 183b/3

f. it- Sıkıntıdan kurtarıp rahatlatmak, ferahlatmak 139a/2

f. ol- Sevinmek, rahatlamak, ferahlamak 93b/1

ferāset *(A.) i.* Hemen anlama, çabuk kavrama, feraset 27a/3, 143a/3, 190b/2, 205a/5

ferdāniyyet *(A.) i.* Birlik, teklik, eşsizlik 184a/4

fer'ī *(A.) sıf.* Asılla ilgili olmayıp fer'e mensup olan, ayrıntılı, ikinci derecede olan 21a/8

ferişte *(F.) i.* Melek 12a/5, 58b/11, 179b/11, 183a/3, 226a/2

fermān *(F.) i.* Emir, buyruk 84a/8, 84a/9, 92b/11, 200b/2, 202b/9

f. tut- Verilen emri tanımak, buyruğu yerine getirmek 45b/2

fersaḫ *(A.) i.* Bir uzunluk birimi, fersah 52a/7

ferş *(A.) i.* Yeryüzü 153b/1

feryād *(F.) i.* Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, haykırma, çığlık 10b/5, 10b/6, 129b/8, 195a/11

f. eyle- Yüksek sesle bağırmak, haykırmak 18a/6, 227b/1

f. it- Haykırmak, bağırmak 10b/4, 10b/7, 15b/3, 43b/10, 49b/11, 103b/6, 130a1, 145a/9, 181a/7, 194b/9, 197a/3, 205b/2, 214b/1, 226a/9

f. ve fiġān Yüksek sesle bağırıp haykırma 195a/5

→ āh u feryād it- 129b/7

fesād *(A.) i.* Bozukluk, fenalık, kötülük 167b/7

f. it- Fitne çıkarmak, kötülük yapmak 41b/11

fetvā *(A.) i.* Bir olay, bir muamele hakkında şer'î esasları bilen bir kimsenin vermiş olduğu bilgi ve hüküm 175a/10, 233a/9

f. vir- Bir meselede şerîata uygun olan cevabı bildirmek 143a/5

fevt *(A.) i.* Kaybetme, elden kaçırma

f. it- Kaybetmek, elden kaçırmak 221a/4

f. ol- Elden kaçmak, yok olmak 55a/3, 136b/3, 201b/9, 233b/5

feyż *(A.) i.* Verimlilik, bereket, feyiz 22a/9

fażā'il *(A.) i.* Güzel vasıflar, erdemler 15b/10, 152a/1, 218b/10

fıḳh *(A.) i.* Şerîat ilmi, şerîatın usul ve hükümleri, fıkıh 143a/11

fıḳıh *bk.* fıḳh 112a/5, 216b/11

fiġān *(F.) i.* Iztırapla bağırma, haykırma, feryat

f. it- Feryat etmek, haykırmak 51b/10

→ feryād ve fiġān 195a/5

fi'il *(A.) i.* İş, amel, hareket 57a/9

fikir *(A.) i.* Düşünce, fikir 32b/6, 32b/10, 33b/1, 51a/2, 63a/4, 116a/7, 154b/9, 163a/8, 213a/2, 223b/3, 231a/8

f. eyle- Düşünmek 105a/11, 18b/1

f. it- Düşünmek 15b/8, 36b/11, 79b/6, 138a/1, 149a/4, 173a/2, 176b/11

f.e var- Bir kanaate varmak 108b/4

f.ine gel- Düşüncesine gelmek 51a/1

f.üñe düş- Düşünmek, fikretmek 155b/6

fikret *(A.) i.* Düşünme, düşünce, fikir 36a/1, 36a/3

fīl *(A.) i.* Hortumlu, kalın derili, memeli hayvan, fil 25a/9, 192b/9, 210b/4, 220b/5

fi'l-ḥāl *(A.) zf.* O anda, hemen şimdi 24b/11, 100b/7, 168b/5, 199a/1, 241b/2

feylesof (*Fr.) i.* Felsefeyle uğraşan, felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse, filozof 24a/6

firāḳ *(A.) i.* Ayrılık 51b/6, 51b/10, 65b/4

Fir'avn *(A.) i.* Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan 159b/9, 218a/5

f. eyle- Firavun bilmek 85a/5

fitne *(A.) i.* Karışıklık, fitne, bela, mihnet 173a/2, 202b/5, 236a/9, 238a/6

fuḳahā *(A.) i.* Fıkıh âlimleri, fıkıh ilminde söz sahibi olan kimseler 144b/6

fuḳarā *(A.) i.* Fakirler, yoksullar 10a/3, 53a/5, 145b/5, 174b/1

furṣat *(A.) i.* Uygun zaman, elden kaçırılmayacak vakit 96b/11, 231a/10

f. bul- Bir şeyin yapılması için uygun düşen durum ve zamanı bulmak 43b/10, 145a/5, 162b/10, 211b/5

fünūn *(A.) i.* İlimler, fenler 182a/11

f.-ı 'ilim İlim fenleri 170b/3, 199a/7

→ cemī'-i fünūn 182a/11

fürū' *(A.) i.* Bir aslın neticeleri, ikinci derecede ehemmiyeti olan şeyler 170b/3

f.-ı şerī'at Dinin neticeleri141a/5

→ ilm-i fürū' 111b/1

fütūḥ *(A.) i.* 1. Karşılıksız verilen yiyecek maddeleri, ikram *Yā şeyḫ Tañrı 'izzeti-çün giceki fütūḥdan baña bir naṣīb vir. Şeyḫ eyitdi* 227b/5

2. Kalp yoluyla Hakkın gizli sırlarına erişme, tecelliyat *Üçünci her fütūḥ kim dünyāda ḥāṣıl ola, berāber olalum dir.*102a/5, 238b/5

fülān *(A.) i.* Her hangi biri, falan 36b/9, 80b/2, 90b/1, 109a/4, 150b/1, 240a/4

fütüvvet *(A.) i.* Cömertlik, el açıklığı 143a/4, 156b/9

G

ġaffārlıḳ *i.* Bağışlayıcı olma 97a/6

ġāfil *(A.)* 1. *i.* Gaflete düşmüş, habersiz kimse *Eydür: Yā ġāfil, sen Tañrı taḫt üstünde istersin, ben deveyi ṭam üstünde istesem* 90a/4, 131b/6

2. *zf.* Gaflete düşmüş olarak, habersizce *Girü işitdi ki, yā İbrāhīm uyan. Yine ġāfil gitdi.* 90b/9

ġ. ḳal- Habersiz kalmak 70a/3

ġ. ol- Habersiz olmak 11a/10, 53b/4, 96b/8, 120a/11, 155b/7, 155b/7, 184a/9

ġ. ṭur- Gaflete düşmüş bir halde kalmak, habersiz durmak 151a/5

ġaflet *(A.) i.* Gafillik, habersiz olma 36a/3, 120b/7, 131b/5

ġafūrlıḳ *i.* Mağfiret edici olma, bağışlayıcı olma 97a/6

gāh *(F.) e.* Zaman bildiren edat 27b/10, 42b/2, 44b/9, 45a/1, 212a/10

→ va'de-gāh 18a/1

ġā'ib *(A.) i.* Görünmeyen, hazır olmayan, kayıp 81a/11, 98b/1, 169b/7, 236b/1

ġ. ol- Kaybolmak 90b/3, 116a/11, 185b/9, 221a/9, 225b/7, 240a/6, 240a/9

ġā'iblıḳ *i.* Görünmeyen olma, kayıp olma 185b/10

ġalebe *(A.) i.* ve *sıf.* Kalabalık 13a/8, 23b/2, 26a/6, 79b/4, 110a/4, 231a/4

ġ. it- Galip duruma gelmek 146a/8

ġālib *(A.) i.* Üstün gelen, yenen 27a/11, 147b/10, 158a/8, 214b/8

ġ. ol- Üstün gelmek, yenmek 72b/3

ġammāzluḳ *i.* Fitnecilik, münâfık olma durumu

ġ. it- Fitnecilik yapmak, münâfıklık etmek 181a/7

ġanī *(A.) i.* Zengin 131b/2, 140b/8, 140b/9

ġ. ol- Zengin olmak 47b/4

ġanīmet *(A.) i.* Beklenmeyen kazanç 54b/2

ġarāmet *(A.) i.* Borç, diyet 180b/7

ġaraż *(A.) i.* Maksat, niyet 12a/4, 35b/1, 63b/10, 173a/1, 181b/10, 227a/7

ġarīb *(A.) i.* ve *sıf.* Kimsesiz, yalnız, zavallı 62a/11, 202b/2, 239b/7, 239b/9

ġarḳ *(A.) i.* Boğma, boğulma

ġ. it- Boğmak 181b/6, 230a/2

ġ. ol- Boğulmak 10b/7, 32b/8, 32b/8, 33b/3, 33b/4, 35b/11, 101b/10, 103a/3, 122a/7, 238a/9, 238b/3, 241a/6, 241b/3

ġāşiye *(A.) i.* Örtü 143a/10

ġavġā *(F.) i.* Kargaşa, velvele 64b/6, 64b/7

ġayb *(A.) i.* Bilinmeyen, görünmeyen, kayıp 107b/11

ġaybet *(A.) i.* Arkadan konuşma, çekiştirme, dedikodu yapma 137b/3

ġ. it- Arkasından konuşmak, çekiştirmek176b/8

ġāyet *(A.)* 1. *i.* Nihayet, son *Aña muḥabbetüñ ġāyetinden ṣordum.* 119a/6, 181a/1, 192b/7

2. *zf.* Çok fazla, son *Derece bir kez oğlınuñ yolı ṭutuldı, ġāyet zaḥmet çekerdi* 88a/11, 100b/6, 162a/8, 231b/10

ġ.e iriş- Sona erişmek, ölmek 91a/6

ġāyetde *zf.* Son derece, pek çok 25a/10, 92a/9, 115b/9, 135a/4, 220a/10

ġayret *(A.) i.* 1. Çalışma, gayret *Fużayl bildi kim ol söz kimdendür, anuñ ġayreti söyletdi.* 85b/10, 150a/1, 222b/5

2. Haset, kıskançlık *İbrāhīm'e ġayret ḥāṣıl oldı, eyitdi, sübḥānallāh bu ne kişidür kim Ka'be anı ḳarşulaya!* 64b/3

ġ. it- Haset etmek, kıskançlık 157a/8, 178b/2, 227b/1

ġayrı *(A.) i.* Başka, başka şey, özge 4a/4, 16b/9, 101a/1, 156b/8, 226a/4

ġazā *(A.) i.* Din uğruna savaş, gaza 41a/1, 134a/1, 151a/5, 229a/5

ġ.ya var- Savaşmak, savaşa katılmak150b/1

ġażāb *(A.) i.* Hiddet, öfke 42b/8, 74b/5, 188a/2

ġ. it- Hiddetlenmek, öfkelenmek 241b/1

ġāzī *(A.) i.* Gaza eden, savaşan, savaştan sağ dönen 147a/2, 150b/2

gebeş *i.* Yiğit, pehlivan. 118/10

gebr *(F.) i.* Mecūsī, Ateşe tapan 31a/7, 119b/1, 122b/4, 213a/1

geç- 1. (Bir yerden) geçmek *Bir na'ra urdı, ol sā'atda geçdi, ol ḳabre düşdi.* 20b/8, 54b/2, 115b/2, 219b/3

2. (Bir yeri) aşmak, geçmek : *Ṭur git Nīl'den geç, fülān yirde bir şeyḫ vardur.* 164a/8 178a/4, 182a/3

3. (Zaman) geçip gitmek *Birḳaç gün daḫı geçdi.* 41b/11, 42b/3, 44a/2, 50b/4

4. Yaşamak, ömür sürmek *Zaḥmet ve meşaḳḳatla güni geçerdi.* 62a/9, 138b/1, 214b/4

5. Bırakmak, vazgeçmek *Eger ḥaḳḳı dilerseñ Yusuf sözinden geç.* 156a/8, 234b/9, 235b/1

6. Söylemek, söylenmek *ikisinüñ arasında çoḳ söz geçdi.* 92b/10

7. Düşünmek, hatırlamak *Nā-gāh ol nāzük ṭonlarum ḫāṭırımdan geçdi, nefsüm feryād itdi* 103b/6, 176b/4, 177a/3, 177a/11

8. Dolaşmak, yayılmak *Ortada bu söz geçdi, geldüm ki size 'arż idem.* 125b/7

9. Gömülmek, yere geçmek *Bir āvāz ḳopdı. Ḫalīfe dükeli nökerleriyle yire geçdi.* 136a/6

g.-miş ol- Geçmiş olmak, yaşamış olmak 48b/7, 119b/8

geçen *sıf.* Geçmiş olan, bir evvelki 30b/9, 61b/7, 65a/4, 191a/5

geçil- Geçilmek, gidilmek 134b/11

geçir- 1. Yaşamak, yaşayıp tüketmek *'Avrat olam, 'ömrüm anuñ ḫidmetinde geçirem.* 40b/7, 152b/1

2. Düşünmek *Tañrı'dan ġayrı nesne göñlümüzden geçirmeyevüz.*93a/9 *krş.* geçür-

geçmiş *sıf.* Geride kalmış, önceki 5b/2

geçür- 1. Bir yerden bir yere geçmesini sağlamak *Geldi atasınuñ elin aldı, yil gibi ṣırāṭ geçürdi.* 221b/7

2. (Zaman) geçirmek *Ol giceyi tefsīr-ile ve ḥadīs̱-ile geçürdük.* 86b/6, 105a/2, 185a/4

3. Yaşamak, yaşayıp geçirmek *Ḥātem eydür, 'ömrüñüz hebā yirde geçürmeñ kim ḳıyāmet yaḳındur, ġāfil ṭurmañ, didi.* 151a/4, 198b/1

4. Takmak *Yüzügiñi benüm barmağıma geçürdi.* 143b/9 *krş.* geçir-

gedā *(F.) i.* Dilenci, yoksul 163a/10

gel- 1. Gelmek *Ca'fer geldi, bir ejderhā bile geldi, ağzın açdı.* 8a/7, 10a/10, 23b/4, 26b/10, 30b/2, 50b/6
2. Bulunduğu yerden ayrılıp geri dönmek, avdet etmek *Rābī'a girü efendisi evine geldi.* 62b/4
3. (Bir maksatla) bir yere uğramak *Rābī'a'yı ziyāret itmege geldiler.*68a/4, 163a/8, 223a/2
4. Doğmak, yaşamak, dünyaya gelmek *Eydür, andan soñra anuñ gibi kişi gelmeyiser.* 112b/3
5. Ortaya çıkmak, zuhur etmek *Gāh havādan bir boḥça ṭon geldi. Ṣādıḳ anları geydi* 10a/7, 92b/8
6. Yardımcı fiil olarak süreklilik fiilleri yapar 12b/3, 51a/1, 112b/8
→ arḳurı gel- 211b/5, āvāz gel- 12b/3, 39b/9, 43b/9, 64b/1, 65a/8, 65b/7, 66a/1, 67b/4, 72b/9, 78a/9, 78b/10, 81a/11, 90a/2, 104a/3, 111a/5, 119b/10, 141a/9, 148a/11, 162a/4, 172b/5, 175b/2, 176a/7, 181a/8, 183a/9, 183b/6, 183b/11, 195a/1, 224a/2, 238b/8, 240a/3, 'acebe gel- 147b/11, 'aḳlı gel- 81b/2, başuna gel- 24a/3, elinden gel- 36b/4, fikrine gel- 51a/1, gerü gel- 52a/2, göñline gel- 36b/5, göñlüñe gel- 112b/8, ḫāṭırına gel- 30a/4, 37a/10, 161b/7, ḫiṭāb gel- 12b/2, 15a/3, 15a/4, ḫoş gel- 25b/3, 47a/10, 86b/10, 86b/11, 87a/8, 89b/5, 102a/11, 171b/8, 185a/8, 196a/8, kendü özine gel- 8a/6, 10b/9, kendüye gel- 54b/4, 94a/4, 96a/7, 104b/7, 110a/8, 155a/6, 214b/2, müşkil gel- 119b/7, nidā gel- 54b/6, 93b/3, 96b/4, 106b/7, 124a/3, 124b/11, 128a/5, 133b/2, ṣūrete gel- 195b/1, tiz gel- 125b/6, vücūda gel- 218b/5, yaḳın gel- 13b/6, 44b/8, 88b/8, 94a/2, 94a/3, 117a/3, 121a/5, 131b/4, 137b/5, 143b/5, 145b/10, 210a/11, 223b/9, ziyāde gel- 21b/11

gemi *i.* Su üstünde giden büyük taşıt, gemi 39a/4, 102b/10, 132b/11, 178a/6

gemici *i.* Gemi işleten veya gemilerde çalışan kimse 39a/4, 39a/9, 103a/4

genc *(F.) i.* Hazine, define 181a/4, 181a/5, 181a/6, 181a/11

geñez *i.* Kolay 86a/6, 207b/10

geñezlik *i.* Kolaylık 203b/7

ger *(F.) e.* Eğer, şayet 47b/10, 78a/6, 126b/11

gerçek *bk.* **girçek** 74a/7, 200a/9

gerçi *zf.* Her ne kadar, ise de, gerçi 5b/11, 22a/8, 28a/5, 45b/11, 55b/11, 73a/10, 84b/2, 132b/7, 206b/6

gerek *i.* Gerekli, lazım 11a/10, 27b/9, 40a/6, 136a/4, 150b/2, 234a/8

gerek- Lazım olmak, yakışmak; uygun düşmek 15a/9, 33a/4, 126b/11, 130a/2, 230b/4

gereklü *sıf.* Gerekli olan, lazım olan 150b/4, 150b/7, 198a/5

g. ol- Gerekmek, lazım olmak 228a/2

germ *i.* Sıcak

g. ol- Sıcak olmak 25a/10, 216b/3

germiyyet *(F. germ + A. -iyyet) i.* Hararet 99b/11

getür- 1. Gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek *Bir gice vezīrini gönderdi kim, var Ṣādıḳ'ı getür, öldürelüm.* 7b/4, 10b/8, 32b/5, 52b/9, 72b/3
2. Ortaya çıkmasına sebep olmak, doğurmak *Dervīşi nevmīd gönderdigüñ başumıza neler getürdi.* 49b/1
3. Nakletmek, hikâye etmek, rivayet etmek *Ve daḫı eydür: Tevrīt'de getürmişdür, Ādem oğlı çün ḳanā'at ide, ḫalḳa iḥtiyācı ḳalmaz.* 36a/4
4. Dile getirmek, söylemek *Niçün şehādet kelimesin getürmezsin?* 44b/11, 138a/5
5. Açmak, açarak havaya kaldırmak *Ma'rūf ṭurdı, ellerin getürdi, didi: İlāhī, bu ṭā'ifeye şöyle ki 'ayş ve 'işret virdüñ āḫıretde daḫı eyü 'işret vir.* 230a/3
→ başum üzerine getür- 132a/3, başuna getür- 49a/11, ele getür- 95a/6, göñlüñe getür- 165b/8, ḫāṭıra getür- 190a/4, īmān getür- 32b/1, 123b/10, 214a/3, 214a/11, 214b/1, 214b/3, 214b/5, istiftā' getür- 175a/7, i'tiḳād getür- 173a/10, kelime-yi şehādet getür- 32b/3, 45a/2, şirk getür- 37b/2, yirine getür- 8b/4, 32b/5, 54a/3, 89a/3, 107a/1, 113a/7, 197a/2, 207b/10, 210b/9, 238b/5

gevher *(F.) i.* Elmas, mücevher, inci 117a/11, 117b/1, 117b/4

gey- Giymek 15a/4, 56a/2, 73b/9, 107a/10, 197a/7, 233a/7

geydür- Giydirmek 104a/10, 187b/3, 197a/1

geyik *i.* Geyik 68a/3, 91a/4, 219b/4, 219b/5

geyür- Giydirmek 73b/10

gez- Dolaşmak, gezmek 26b/1, 56a/2, 90a/1, 134b/1, 191a/6, 231a/2

gezdür- Dolaştırmak, gezdirmek 173a/10, 214b/9

gibi *e.* Gibi 10a/11, 56b/1, 70b/2, 130b/5, 174a/11, 236b/3

gice *i.* Gece 39b/8, 77b/9, 86b/6, 141b/9, 189b/5, 235b/5

g. gündüz Gece ve gündüz 20b/2, 50b/2

giç *zf.* Geç, erken karşıtı 101b/4

giç- *bk.* **geç-** 6a/6

gider- Ortadan kaldırmak, yok etmek 46b/1, 87b/6, 195a/5, 197a/1, 200b/10

gine *zf.* Tekrar, yine 188a/5

gir- 1. (Bir yere) girmek *Ca'fer içerü girdi kim otura, ben dil-bendümi getürem siz anı öldürüñ.* 7b/10, 22b/11, 44a/4, 118b/2
2. (Bir şeyin) altına geçmek *Ḫ˘āce eyitdi, ṣu altına gir* 228b/9

3. Girmek, sığmak *Genc-nāme'de yazılu buydı kim, ol vaḳt kim cān ādemüñ gövdesine girdi.* 180b/9

4. Sulu bir şeyin içine batmak, dalmak *Bir gice ḳış mevsimiydi, ol maġārada iḥtilām oldı. Ṣuya girdi.* 92a/7, 92a/8

5. Binmek, girmek *Bir kez gemiye girdüm, anda beni bilmezlerdi, ḫalḳ ṣūretindeydüm.* 102b/10, 117a/10

6. Tâbi olmak, uymak *Var, bī-tekellüf Cüneyd'üñ ḫalvetine gir.* 173a/8

7. İntikal etmek, geçmek *İlāhī, bu kürki baña eyü ṣūretde gönderdüñ, şimdi ḳahrı ṣūretine girdi.* 92b/3

8. Başlamak *ḥicce ayı girdi. 'Abdullāh ḥaccuñ hevesinde-y-idi.* 134a/10

9. (Bir yere) konmak *Bir gün bir aḳ ṭoġan elüme girdi, ammā ḳadrın bilmedüm uçdı gitdi* 224b/8

→ cān ḳālıba gir- 180b/10

girçek *i.* Doğru, dürüst, hakiki 76b/2, 76b/6, 76b/9, 149a/11, 181b/1

giriftār *(F.) sıf.* Düşmüş, yakalanmış, esir olmuş

g. it- Esir etmek, 54a/5, 85b/2, 89a/1

g. ol- Esir olmak, tutsak olmak 93b/7

giryān *(F.) i.* Ağlayan 25a/11

girü *i.* Tekrar, yine, yeniden 9b/11, 39a/5, 183a/5, 195a/3, 200b/10

git- 1. Gitmek, uzaklaşmak *Sen şöyle git, ben şöyle giderem.* 19a/8, 50a/5, 105a/9, 188a/6, 215a/1

2. Akmak, geçmek *Getürdiler, aṣdılar. Aġzından burnından ṣu gitdi.* 10b/9

3. Yol almak, yolda ilerlemek *Bir daḫı bir esrüge uġradum ki, balçıḳ içinde giderdi.* 34a/10, 64a/4, 107b/4, 117a/11

4. Elden çıkmak, yok olmak *Ol kim dīnüm yirindedür, māl giderse gitsün.* 213a/7

→ dünyādan git- 36b/5, ġāfil git- 90b/9, göñlünden git- 124a/4, ḫātırından git- 29a/9, iḫtiyārı git- 90b/11, kendüden git- 24b/10, 35b/9, kendünden git- 175a/6, uṣṣı git- 8a/5, 18a/6, 39a/5, 45a/5, 49b/11, 54b/4, 85a/1, 96a/7, 104b/2, 104b/7, 107b/1, 156a/10, 214a/10, 214b/1

giy- *bk.* **gey-** 9a/3, 10a/6, 27b/10, 204a/6, 210b/8, 217a/6

giydir- *bk.* **geydür-** 197a/1

gizle- Gizlemek, saklamak 29a/1, 79b/6, 114b/9, 128b/5

gizlen- Gizlenmek, saklanmak 108b/7, 183b/7

gizlet- gizlemek, saklamak 53b/6

gizlü *i.* ve *sıf.* Gizli, saklı 11a/10, 25b/1, 86a/9, 161b/6

göbek *i.* Göbek 61a/6

gögercin *i.* Güvercin 191a/8

gögüs *i.* Göğüs, sine 160b/10, 161a/9

gök *i.* Gökyüzü, gök 18a/1, 30a/3, 96b/1, 128b/7, 183a/5, 205a/9

→ cemī'-i gök 62b/3

gökçek *i.* ve *sıf.* Güzel, sevimli,hoş 210a/3, 211b/1

g. ol- Güzelleşmek, sevimli hale gelmek 113a/11

göl *i.* Göl 68b/5, 127b/8, 241a/11

g. ol- Göllenmek 127b/7

gölge *i.* Gölge 241b/5

g. it- Işığa engel olmak 121b/6

gömlek *i.* Elbise, gömlek 27b/10, 75a/1, 91a/6, 113b/10, 215b/9

gömleklü *sıf.* Gömleği olan 47a/1

gönder- 1. Göndermek, yollamak *Bir gice vezīrini gönderdi kim, var Ṣādıḳ'ı getür, öldürelüm.*7b/4, 13b/10, 30a/5, 157b/9

2. Uğurlamak '*Öẕür diledi, i'zāz ve ikrām-ıla gönderdi* 8a/3, 82b/6, 140b/4

göndür- Göndermek 158b/4, 159a/8

göñil *bk.* **göñül** 49b/11

göñül *i.* Gönül, sevgi, istek, kalpte oluşan duyguların kaynağı 46a/11, 113b/4, 192b/9, 220a/11

g. iste- Sevgi istemek 71b/6

g. perīşān ol- Üzülmek, kalbi kırılmak 87b/3

g. vir- Gönül vermek, sevmek 71b/6, 78b/3

g.i aġart- Gönlü beyazlaştırmak, gönlü temizlemek 54b/8

g.i içinde ṭut- Gönlünde saklamak, kalbinde saklamak 135b/10

g.i ṭar ol- Gönlü sıkıntılı olmak 51a/2, 63b/9, 124b/8

g.i yumşa- Kalbindeki katılık yok olmak, gönlü yumuşamak193a/9

g.ine gel- Diline gelmek, aklına gelmek 36b/5

g.ini al- Gönlünü almak, hoşnut etmek, kendine bağlamak 46a/2, 196b/6, 196b/8

g.ü ṭutul- Tutkun hale gelmek, âşık olmak 90b/6

g.ünden git- Kalbine unutturulmak 124a/4

g.üñe gel- Düşünmek 112b/8

g.üñe getür- Kalbine getirmek, düşünmek 165b/8

g.üne od düş- Gönlüne ateş düşmek 29a/10, 49b/2

g.üñi ṣaḳın- Kalbini gözetmek, korumak 177a/1

göñlek *bk.* **gömlek** 10a/5, 46b/11, 74b/11

gör- 1. Görmek *Elin ṭutdı, kendü yanına çekdi. Gördi kim ol ḳaftānuñ altında* 9a/5, 14a/9, 21a/1, 94b/10, 234a/1

2. Yanına gidip görüşmek *İy baba bir cuhūd ruṭab almış, mescīde girdi.* 44a/5, 66a/11, 75b/10, 157a/7, 215a/2

3. Karşılaşmak, rast gelmek*, Bir gün Ṣādıḳ'ı gördiler, bir ḳıymetlü ḳaftān giyer* 9a/2, 38a/5, 42a/8, 59a/9

4 Anlamak, idrak etmek *'Ömer'üñ ve 'Alī'nüñ ṣabrı ḳarārı ḳalmadı, yaḳın vardılar ki göreler ne işdedür?*15a/7, 31b/11, 44b/8, 83a/7

5. Bulmak, görmek *Gāh benüm bir 'aybum göresin, benden i'tıḳāduñ gide, važīfemi kesesin* 139b/5, 181a/2

6. Gönül gözüyle bilmek, hissetmek *Tañrı'yı anda gördüm, ya'nī cemī'-i mevcūdātun istiḳāmeti Tañrı'yladur.*48a/7, 130b/1

7. (İyi durumlar için) erişmek, nâil olmak, (kötü durumlar için) kendisine yapılmak, maruz kalmak *Pādişāhlar ḳatına varma, gerçi çoḳ şefḳat daḫı görürsen* 28a/6, 105a/3, 105a/4, 152a/11, 184a/5

8. Yapmak, îfâ etmek *Ölüm ḥaḳdur, hīç yarağını görmezsiz.* 31b/3, 36b/8, 61a/9

9. Saymak, kabul etmek *Ḥasan her nesne ki görürdi, kendüden yig görürdi.* 33a/8, 54b/2

10. Tamamlamak, gidermek *Bunlaruñ eksügin ben gördüm.*89a/1

11. Yardımcı fiil olarak kullanılır. *Ḥaccācı düşde gördiler, 'araṣât-ı ḳıyāmetde gezer ṣorar-* 26b/1, 18a/11, 18b/3

g.-e bil- Görebilmek 13a/11, 55b/1, 94b/6

→ düş gör- 4b/5, 26b/1, 30b/4, 32b/10, 38b/2, 38b/7, 43b/9, 46b/4, 46b/7, 53a/10, 57b/10, 60a/3, 61b/2, 70b/9, 110a/10, 113a/4, 114a/6, 114a/9, 116b/7, 121a/11, 131a/4, 131b/10, 132a/6, 132a/11, 132b/9, 135a/11, 136b/5, 137b/7, 138a/6, 141b/1, 142a/7, 142b/9, 143b/4, 145b/10, 148a/9, 155a/3, 156a/6, 160b/9, 163a/1, 167b/4, 169a/4, 174b/6, 175a/1, 175a/7, 175a/9, 176b/5, 179b/9, 183a/3, 183a/9, 190a/8, 194b/3, 200b/4, 201a/3, 209a/11, 215a/10, 220b/11, 221b/5, 225a/7, 225b/11, 238b/11, kiçi gör- 18a/11, ulu gör- 18b/3

görklü *sıf.* Güzel, temiz, iyi, çekici, gösterişli 23a/4, 150a/11, 211b/1

görül- Görülmek 21a/5

görün- Belirmek, görünmek, meydana çıkmak 117a/8, 177a/5

görüş- Görüşmek 143b/9

göster- 1. Göstermek, işaret etmek *'Ömer didi ki, elüñi göster.* 14b/3, 51a/10, 175b/9, 238a/10

2. (Bir niteliğini) ortaya koyacak tarzda davranmak '*Avratı ḳarşuladı, aña luṭf gösterdi.*51a/10, 201b/10

→ yol gösterici 157a/3

götür- 1. Taşımak, ulaştırmak, iletmek *Bilmezsin ki ḳonuḳ ḳatından etmegi tamām götürmek olmazdı.*53a/2, 58b/9, 63b/1, 183b/8

2. Üzerinde taşımak, yanında bulundurmak *dīnümi götürmişem ṭaġdan ṭaġa ḳaçıruram.* 100a/7

3. Yukarı kaldırmak *cellād elin ḳılıca urdı götürdi ki şeyḫi öldüre, eli havāda ḳaldı.*215a/5, 220a/6

4. Almak, kaldırmak *anı yirden götürdi. Bir arı yir üstünde ḳomaḳ istedi* 167b/3, 176b/7

5. Sırtına almak *Geldiler, arḳalarına götürdiler evlerine iletdiler.* 175a/6

→ başı üzerine götür- 131b/10, başını götür- 220a/6

gövde *i.* İnsan bedeni, gövde 180b/9

göyün- Yanmak 136a/11

göz *i.* Göz 20b/4, 30a/2, 56a/3, 116b/11, 208b/5

g.den çıḳ- terk edilmek 98a/1

g.üñi yum- Gözünü kapatmak 135a/1

gözet- Beklemek, gözetlemek 79b/5

gözgü *i.* Ayna 155b/2

gözüñgü *i.* Ayna 155b/2

gözsüz *sıf.* Gözü olmayan, gözsüz 116a/6, 134a/5, 134a/6, 220b/9

ġurbet *(A.) i.* Gurbet, yabancı yer 202b/3

ġusl *(A.) i.* Maddî ve manevî kirlerden arınmak için yıkanma, temizlenme

ġ. it- Arınmak, yıkanmak 146b/8, 210b/8

ġuṣṣa *(A.) i.* Keder, kaygı, tasa 14a/7, 139a/1, 139a/4

ġ. vir- Sıkıntı vermek 87a/11

ġ. yi- Gam yemek, üzülmek 125a/10

ġ.lu ol- Kederlenmek, kaygılanmak 49b/9

ġuṣṣalu *sıf.* Sıkıntılı, kederli 76a/1

ġ. ol- Sıkıntılı olmak, kederli olmak 170a/2

ġusül *bk.* **ġusl**

ġ. it- 161a/7, 233b/10

gūşe *(F.) i.* Köşe, bucak

gül *(F.) i.* Gül 186a/11, 186b/4, 237b/4, 237b/5

g.-āb Gül suyu 116a/9

gül- Gülmek, eğlenmek 38b/1, 88b/6, 108b/10, 147b/11, 225b/4

g.e güle Gülerek, eğlenerek 32b/11

→ ṣaḳala gül- 70b/5

gülşen *(F.) i.* Gül bahçesi 105b/2

gümān *(F.) i.* Zan, sanma, sezme 46b/5, 80a/8

gümiş *i.* Gümüş 37a/3, 116a/9, 191a/9, 192b/5

gümüş *bk.* **gümiş** 241b/7

gün *i.* 1. Gün *saña ġāyet siyāsetüm vardı, ammā ol bir gün ki, va'ẓ iderdüñ.* 4b/7, 35a/3, 50b/9, 218b/11

2. Gündüz *Üç gün üç gice hīç ḫālī olmadı.* 19b/3, 72b/1, 197a/1, 233b/4

günāh *(F.) i.* Günah 38b/6, 97a/3, 145a/4, 172b/8, 211b/2

g. işle- Hata yapmak, suç işlemek 106a/6, 106a/9, 189a/8

g. it- Hata yapmak, suç işlemek 153b/8, 210b/1

g. ḳıl- Hata yapmak, suç işlemek 38b/5

g. ol- Günah olmak, hata olmak 206b/10

günāh-kār *(F.) i.* Günah işleyen, günahkâr 115b/8

g. ol- Günah işleyen olmak, günahkâr olmak 50a/6

gündüz *i.* Gündüz 36b/11, 62b/5, 92a/11, 113a/1, 208a/10

→ gice gündüz 20b/2, 50b/2

güneş *i.* Güneş 32b/10, 130b/4, 143a/3, 241b/6

güt- (Hayvan) gütmek 13a/10, 14a/4, 91a/10

güvecük *i.* Küçük küp veya kap116b/2

güzīde *(F.) sıf.* Seçkin, seçilmiş

→ cām-ı güzīde 239a/18

H

hā *(F.) zf.* Mütemadiyen, durmadan 74b/3

ḫāb *(F.) i.* Uyku 239a/15

ḫaber *(A.) i.* Bilgi, havadis, haber 5b/3, 17b/5, 40b/7, 130a/4, 223a/10

ḫ. it- Haber göndermek, haber vermek 122b/6, 137b/6, 137b/7, 151b/2

ḫ.i ol- Haberli olmak, (o şeyi) duymuş, işitmiş olmak 130a/11, 156a/11

ḫ. vir- Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek 14a/1, 16a/5, 36b/8, 42a/5, 58b/4, 83b/2, 130a5, 173b/8, 181a/11, 220a/2

ḫaberdār *(F.) sıf.* Haberi olan, haberli, bilgili

ḫ. ol- Haberi olmak, bilmek, öğrenmek, vâkıf olmak 92b/5

Ḥabeşī *(A.) i.* Habeşistan halkından olan, Habeşli 187a/6

ḫabīr *(A.) sıf.* Bilgili 17b/3

ḥac *(A.) i.* Kâbe'yi ziyaret etme, hac *krş.* hacc 95a/8, 134b/3, 196a/6, 196a/8, 204a/5

ḥ. it- Hacca gitmek, hacı olmak 95a/7

ḫacālet *(A.) i.* Utanma, utngaçlıkla şaşırma 59a/6, 191a/6

ḥacc *(A.) i.* Kâbe'yi ziyaret etme, hac *krş.* ḥac 29b/2, 63b/1, 107b/4, 136b/3, 166b/10, 219b/1

ḥ.a var- Hac zamanında Mekke'ye gidip Kâbe'yi ziyaret etmek119b/4, 125a/4, 125b/5, 127b/3, 139b/8, 150b/5, 196a/5

ḥ. kıl- Haccını yerine getirmek, hacca gitmek 29b/2, 29b/4, 64b/10, 101b/1, 134a/1, 135a/2, 136b/4, 219b/11

ḫ˘āce *(F.) i.* Hoca, molla, efendi, üstat 72b/2, 162a/8, 179a/11, 196b/6, 228a/11

ḥācet *(A.) i.* İhtiyaç, gerekli ve lüzumlu olan şey 11b/4, 71b/2, 168a/4, 220b/5

ḥ. dile- Allah'tan veya büyük bir makamdan istekte bulunmak 14b/11, 113b/1, 168a/1

ḥ. ol- İhtiyaç olmak, gerekli olmak 219b/10

→ ne ḥācet 8b/11, 143a/3, 168a/1

ḥācı *(A.) i.* Kâbe'yi ziyaret eden, hacca giden, hacı 93a/6, 134a/11, 134b/3

ḫacīl *(A.) sıf.* Utanmış, utancından yüzü kızarmış

ḫ. ol- Utanmak, mahçup olmak 162a/8, 164b/5

ḥadd *(A.) i.* 1. Sınır, hudut *Anuñ riyāżetlerinüñ ve kerāmetlerinüñ ḥaddi hisābı yoġ-ıdı.* 122a/5,117b/3, 14b/8,135b/7, 150a/10, 173b/6

2. Gerçek değer *Anuñ menāḳıbı ḥaddan ṭaşradur, ʿibārāta sıġmaz.* 22a/5, 32b/8, 161b/8

3. Şerîatçe verilen ceza *Tañrı-ıçun elümi ayaġumı baġla, beni ḥākim ḳatına ilet, baña ḥadd ura kim günāhum çoḳdur* 82b/2, 82b/5

ḥ. ur- Şerîat hükmünce suçluyu sopa ile döverek cezalandırmak 82b/2, 82b/5

ḫādim *(A.) i.* Hizmet eden, yarayan 94a/4, 173b/2, 199a/2, 219a/7

ḫādime *(A.) i.* Kadın hizmetçi 72a/5

ḥadīs̱ *(A.) i.* Peygamberimizin kutsal sözü, hadis 4a/2, 27b/2, 86b/6, 112a/4, 143a/9, 208b/10

ḥ.-i ṣaḥīḥ Gerçek hadis 56b/7

ḥ.-i ḳudsī Kutsal söz, kutsal hadis 12a/9

ḥāfıż *(A.) i.* Kur ʿān-ı Kerīm'i başından sonuna kadar ezberleyen 29a/5

hafta *(F.) i.* Hafta 25a/6, 44a/2, 58b/9, 92a/5, 113a/3

Ḥaḳ *(A.) i.* 1. Allah, Hudâ, *Ḥaḳ Taʿālā tevbeyi ʿibādetden öñden añdı.* 11a/5, 69b/7, 75a/5, 75b/2, 126a/5,

2. Doğru, gerçek *buları ḥaḳ bilürem.*4a/9, 117a/7, 121a/3,11a/2,

3. Geçmiş, harcanmış emek *ḥaḳḳumı saña ḥelāl itdüm* 123a/3

ḥ. it- Lâyık olmak 82a/7

Ḥaḳ Taʿālā Allah, Tanrı 4b/5, 11a/5, 11b/5, 17b/11, 18a/5, 23a/5, 31b/4, 32a/2, 32a/6, 32b/2, 35a/5, 35b/9, 37a/11, 37b/1, 46a/4, 46b/5, 51a/2, 53a/10, 53b/1, 56b/11, 57a/1, 60a/5, 60b/3, 71a/8, 75a/5, 80a/10, 84b/10, 91a/5, 106a/9, 112a/1, 112b/6, 113a/2, 113a/5, 113a/9, 114a/10, 115b/7, 116a/2, 116a/5, 117b/9, 118a/9, 119b/2, 121a/4, 130b/8, 134a/7, 134a/9, 141b/11, 143a/11, 145a/10, 149a/2, 150a/2, 151b/5, 152a/4, 153a/11, 153b/4, 154b/10, 155a/4, 158b/3, 159a/10, 169a/4,

169a/9, 178a/7, 180b/9, 182b/9, 185b/5, 190a/4, 190b/6, 192a/1, 194b/11, 195b/2, 205b/6, 205b/10, 206b/9, 228a/10, 228b/2, 229a/3, 230a/1, 239b/2

ḥaḳā'iḳ *(A.) i.* Hakikatler, gerçekler 122a/8, 189a/11, 200a/1, 203b/4, 231b/8

→ eṣnāf-ı ḥaḳā'iḳ 89b/1

ḥaḳāret *(A.) i.* Hakirlik, hor görme, incitme, küçük düşürme 223a/10

ḥaḳāyıḳ *bk.* ḥaḳā'iḳ 7a/10

ḥaḳīḳat *(A.) i.* Gerçek olan, asıl, doğru 33a/11, 69a/4, 195b/3, 217a/10

→ 'ilm-i ḥaḳīḳat 200a/10

ḥākim *(A.) i.* Hükmeden, hakim 82b/2, 82b/4, 82b/4

ḥ. it- Hükmetme görevini vermek 84a/8

ḥaḳīr *(A.) i.* ve *sıf.* Değersiz, itibarsız, küçük 14a/2, 85b/5, 131a/11

ḫor ḥaḳīr eyle- Değerini kaybettirmek, önemsiz hale getirmek 77a/5

ḫor ḥaḳīr it- Küçük düşürmek, itibarını kaybettirmek 117b/2

ḥaḳḳ *bk.* ḥaḳ 6a/10, 9a/10, 12a/7

ḥ.a ḳavuş- Ölmek 148b/1

ḥ.ı bilmemiş ol- Hakkı tanımamış olmak 160a/3

ḥ.ı bilmiş ol- Hak yoluna girmiş olmak, Hakkı bilmek, Allah'ın varlığını kabul etmek 160a/2

ḥ.ı dile- Allah'a kavuşmayı istemek, Hakkı tanımak156a/8

ḥaḳḳānī *(A.) sıf.* Hak ve adalete uygun 5b/10

ḥaḳḳu'l-ma'rifet *(A.) i.* Hak tarafından verilen marifetler, Haktan gelen hünerler 114b/9

ḥaḳḳullāh *(A.) i.* Zekât malı 171b/8

ḥaḳḳ celle ve 'alā ***(A.) c.*** " Hakkın büyüklüğü ve yüceliği artsın." anlamına gelen saygı sözü 14a/9

ḥaḳḳ subḥānehu *(A.)* Her türlü kusurdan ve beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allah 178b/11

ḥāl *(A.) i* Durum, vaziyet, oluş, bulunuş 7b/7, 13a/8, 63a/3, 107a/11, 136a/2, 188a/1, 191b/6, 237a/8

ḫalāyıḳ *(A.) i.* Mahlûklar, yaratıklar, insanlar 132a/2

ḫalāṣ *(A.) i.* Kurtulma, kurtuluş

ḫ. bul- Kurtuluş bulmak, kurtulmak 8b/9, 34a/4, 34a/5

ḫ. it- Kurtarmak 152b/6

ḫ. ol- Kurtulmak 24a/8, 33a/4, 148a/10

ḥalāvet *(A.) i.* Tatlılık, şirinlik, hoşluk, zevk 193a/11, 218b/6

ḥ. bul- Tatlılık bulmak, tadına varmak, zevk bulmak 193b/1

→ 'ilm-i ḥalāvet 46a/11

ḥālbuki *bağ.* Oysa, oysa ki, hakikat şudur ki, öyle iken 195a/11

ḫalel *(A.) i.* Bozukluk, eksiklik, noksan 28a/8, 64a/11, 64b/1, 217b/9

ḥālet *(A.) i.* Hal, nitelik, keyfiyet 38b/4, 236b/5

ḫāliṣ *(A.) sıf.* Karışıksız, katışıksız, saf, temiz, samimi 99b/4

ḫālī *(A.) sıf.* Boş, sahipsiz, tenha 28a/8, 100b/1, 179a/1

ḫ. **bul-** Boş bulmak, tenha bulmak 97a/1, 97a/2

ḫ. **it-** Issızlaştırmak, ıssız hale getirmek 104a/4, 118b/10

ḫ. **ol-** Yalnız olmak, ıssız olmak 35b/1, 62b/10

ḫalīfe *(A.) i.* Halife, vekil 7b/11, 18b/9, 102b/1, 146a/9, 185b/2, 235a/4

ḫ. **it-** Halife yapmak, halifelik makamına getirmek 84a/10

ḫāliḳ *(A.) i.* Yaratıcı, yaratan 77a/3, 126a/9, 165a/5

ḥalīyā *(A.) zf.* Şimdiki zamanda, şimdiki halde 29b/1, 231a/3

ḫalḳ *(A.) i.* İnsanlar, mahlûk, yaratık 50a/9, 102b/10, 130a7, 169a/8, 230a/2

ḫ.-ı **'ālem** Bütün insanlar 137a/3

→ cemī'-i ḫalḳ 86a/2, 86a/4, 87b/6, 87b/7, 96a/6, 111a/6, 117b/1, 123b/10, 129a/2, 137a/3, 137b/10, 139a/1, 139a/3, 145b/2, 170b/5, 221b/5, 228b/1

muḳtedā-yı ḫalḳ 135b/6

muḳtadā-yı ḫalḳ it- 23a/5

ḥall *(A.) i.* Çözme, halletme

ḥ. **eyle-** Halletmek, çözmek 152a/8

ḥ. **it-** Halletmek, çözmek 142a/5, 152a/10

ḫalvet *(A.) i.* ve *sıf.* Tenhaya çekilme, yalnız kalma, tenha yer 10a/3, 28a/6, 110a/4, 186a/3, 224b/1

ḫ. **iste-** Tenha bir yerde kalmayı istemek 91b/11

ḫ. **kıl-** Bir yeri yabancılardan tahliye etmek, boşaltmak, dağıtmak 29a/8

ḫ.e **otur-** Yalnız kalmak 28a/6

ḫām *(F.) sıf.* Yeterince olgunlaşmamış 93b/10

ḥamd *(A.) i.* Tanrıya olan şükran duygularını bildirme 98b/4, 169a/7

ḥ. **ve s̱enā it-** Allah'ın büyüklüğü ve lütûfları karşısında onu methederek şükrünü bildirmek 169a/10

ḫamīr *(A.) i.* Hamur 147a/9, 226b/2

ḫ. **it-** Hamur yapmak, hamur haline getirmek 58b/9

ḥammāl *(A.) i.* Ücretle yük taşıyan kimse, hamal 51a/2, 100a/7

ḥammām *(A.) i.* Hamam 107a/10, 196b/11

ḫamr *bk.* ḫamīr

ḫ. **it-** Hamur yapmak 229b/11

ḫānegāh *(F.) i.* Bir tarikatın merkez durumundaki tekkesi, hangâh 233a/6

ḫarābe *(A.) i.* Bina yıkıntısı, virane, çok harap ev 116b/2

ḫarābāt *(A.) i.* Meyhane 161a/2

ḫarābātī *(A.) i.* Vaktini meyhanede geçiren, içkiye düşkün kimse 128b/9

ḥarām *(A.) i.* ve *sıf.* Dîn kurallarına aykırı olan, helal karşıtı 74b/10, 99a/6

ḥ. yi- Kendisinin hakkı olmayan bir şeyi kendi yararına kullanmak 99a/6, 107a/2

ḥarāmī *(A.) i.* Haydut, hırsız, yol kesen kimse 79b/5, 191a/11, 230b/10

ḥarāmilıḳ *i.* Haydutluk, eşkiyalık 230b/8, 230b/9

ḥ. it- Eşkiyalık yapmak 79a/11, 230b/8

ḥarāret *(A.) i.* Sıcaklık, hararet 25b/1

ḫarc *(A.) i.* Bir iş için harcanan para, masraf 48b/8

ḫ. it- Harcamak 6b/2, 13a/11, 17a/1, 101a/4, 101b/1, 101b/3

ḥareket *(A.) i.* Bir nesnenin konumunu veya durumunu değiştirmesi, kımıldama

ḥ. it- Yerini veya durumunu değiştirmek, kımıldamak 122b/8, 164a/10, 176a/5, 188b/10, 217a/7

ḥarem *(A.) i.* Herkesin girmesine izin verilmeyen, saygı gösterilmesi gereken yer, harem 95a/9, 180a/11, 181b/3, 186a/2

ḥ.-i Kā'be Kâbenin haremi 143a/6

→ çırağ-ı ḥarem 208a/6

ḥarf *(A.) i.* Alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri 37a/1, 129a/11, 159a/2, 198a/7

ḥarīf *(A.) i.* Dost, meslektaş 237a/1, 237a/2

ḥarīṣ *(A.) sıf.* Hırslı, bir şeye çok düşkün, lüzûmundan fazla istekli 98b/9, 148b/8, 149a/7, 225b/10

ḥ. ol- Hırslı olmak 98b/9

ḫāṣ *(A.) sıf.* 1. Yüce ve seçkin kişi, iyi nitelikleri kendinde toplamış olan *Cüneyd'üñ sekiz mürīdi var-ıdı, ġāyetde ḫāṣlardan idi.* 177a/10 176a/4, 176a/6

2. Ona mahsus olan, özgü *Anuñ muḥabbetinde bir ḫāṣ meẕheb vardur.* 194a/2

ḥased *(A.) i.* Kıskançlık, çekememezlik, haset 36a/6, 54a/11, 140b/10

ḥ. it- Haset etmek, kıskanmak 99b/2

ḥāṣıl *(A.) i.* Meydana gelme, ortaya çıkan 22b/6

ḥ. it- Elde etmek, ele geçirmek 6b/3,16b/11, 26b/3, 53b/2, 81a/5, 130a6, 133b/9, 138b/3, 171a/8, 197a/9, 199b/5

ḥ. ol- Elde edilmek, meydana gelmek, ortaya çıkmak 5b/7, 22a/9, 36a/8, 64b/3, 102a/5, 105b/8, 108a/3, 108b/6, 124b/1, 221b/8, 230a/10, 238b/5

ḫaṣım *(A.) i.* Muhalif, karşı taraf, düşman 81b/5, 240a/6

ḥaṣır *(A.) i.* Hasır örgüsü tarzında yapılmış olan nesne 67a/11, 108b/7, 109a/1

ḥaṣīr *bk.* ḥaṣır 75b/11

ḫāṣiyyet *(A.) i.* Özellik, hassa

→ ḫayır ḫāṣiyyet 218a/4

ḫaṣlet *(A.) i.* İnsanın yaradılışındaki huyu, tabiatı, mizâcı 105b/9, 149a/10, 218b/4

ḫaṣm *bk.* ḫaṣım 144a/10

ḥasret *(A.) i.* Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, özleyiş, özlem

ḥ. ḳal- Özlediğine kavuşamamış olmak, çok özlemek 36b/6

ḫāṣṣ *(A.) i.* Mahsus, özel, hususi 221a/9

ḫ. it- Hususi hale getirmek 11a/7

ḫ. ve 'amm Herkes 90a/8

ḫāṣṣeten *(A.) zf.* Husûsî olarak, özellikle, ayrıca, yalnız 208a/5

ḫasta *(F.) i.* Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse, rahatsız, hasta 240a/11

ḫ. ol- Sağlığı bozulmak, hastalanmak 23b/11, 31a/5, 41a/7, 93a/4, 126a/10, 136a/8, 146b/4

ḫastalıḳ *i.* Hastalık 120b/2

ḥāşā *(A.) e.* Asla, katiyen, hiçbir vakit, Allah göstermesin 14a/1

ḥ. ve kellā Asla, katiyen, hiçbir zaman 154a/6

ḫaṭā Yanlışlık, yanılma, günah, kusur, kabahat 160a/7

ḫ. it- Yanlış hareket etmek, yanılmak 125b/8, 193a/7, 213b/2

ḫāṭır *(A.) i.* 1. Zihin, fikir *ḫāṭırından geçerdi, gördi ol bir ṭarafdan bir ṭarafa geçerdi.* 33b/2, 103b/6, 204b/11, 206b/3

2. Gönül, kalp, arzu *ḫāṭırı aña meyl itdi.* 58a/11, 92a/9, 162a/11, 171b/10

ḫ.dan geç- Düşünmek 33b/2

ḫ.a getür- Düşünmek 190a/4

ḫ.a düş- Hatırlamak 183b/3, 206b/2, 216b/7

ḫ.ına gel - Düşünmek, hatırlamak 30a/4, 37a/10, 161b/7

ḫ.ından git- Unutmak 29a/9

ḫ.uñ dile- Memnuniyetini dilemek 204b/5

ḫāṭıra *(A.) i.* Yaşanmış şeylerden zihinde kalan her türlü iz, hatıra 188b/6

hātif *(A.) i.* Gözle görünmeyen manevi alem, gayb 41a/3, 43b/9, 64b/1, 65a/8, 65b/7, 66a/1, 78a/9, 104a/3, 119b/9, 172b/5, 176a/7, 183a/9, 183b/11, 194b/11, 206a/1, 224a/2, 238b/8

ḫatm *(A.) i.* Kur'ân-ı Kerîm'i ezbere okuyup bitirmek 142a/4, 142a/6

ḫ. it- Kur'ân-ı Kerîm'i başından sonuna kadar ezberden okumak 202a/10, 208a/8

ḫaṭṭ *(A.) i.* Yazı 121b/3, 160b/10

ḫatūn *(A.) i.* Kadın, hanım, eş, zevce 22b/3, 66b/7, 77a/2, 144a/7, 144b/3

havā *(A.) i.* Hava, gök 10a/6, 67b/11, 68b/8, 91b/9, 121b/6, 133b/2, 140a/5, 146b/2, 156b/6, 157a/11,

159a/3, 177b/4, 177b/7, 194a/9, 215a/5, 215a/7, 228b/8, 234b/2

ḥavāle *(A.) i.* Bir şeyi birine veya bir yere doğru savurma, yöneltme

ḥ. ḳıl- Musallat etmek 107b/9, 127a/2

ḫavāṣ *(A.) i.* Bir toplumda okumuş yazmış olanlar sınıfı, ileri gelenler, seçkin sınıf 120b/7

ḥavāyic *(A.) i.* İhtiyaçlar, gerekli şeyler 51a/4

ḫavf *(A.) i.* Korku 20a/4, 48b/1, 150a/1, 158a/11, 170a/4, 214b/8,

ḫ. u recā Korku ve ümit 206b/11

→ ṣāḥib-i ḫavf 170a/5

ḥavuż *(A.) i.* Havuz 240b/2, 240b/6, 240b/9

hāy *ünl.* Eyvah, hay, hey 81b/4, 90a/1, 188b/3

ḥayā *(A.) i.* Utanma, ar 115a/3, 127b/5, 127b/9, 204b/3

ḥayāsuzluḳ *i.* Utanmazlık, edepsizlik 87b/4

ḥayāt *(A.) i.* Yaşayış, canlı olma, dirilik, hayat, ömür 89b/9

ḥayf *(A.) i.* Yazık, cevr, zulüm, haksızlık 29b/2

ḥ. it- Esef etmek, yazık etmek 237a/2

ḫayır *(A.)* 1. *i.* İyilik, fayda *incidme ol Tañrı'yı kim bu ḳadarca ḫayırla* 166a/3, 199a/3, 218a/5

2. *sıf.* İyi, faydalı *Namāz ḳılma, Tañrı'nuñ adın dime, hīç ḫayır niyet göñlüñe* 165b/8, 218a/4

ḫ. vir- İyilik etmek, başkalarına hayrı dokunan yardım vermek 154b/11

hayḳır- Çok yüksek sesle bağırmak, haykırmak 236b/11

ḫaylī *(F.) sıf.* Oldukça fazla, çokça, epey 144a/3, 189b/4

ḫayr *bk.* ḫayır 9b/2, 9b/4, 18a/3,

ḥayrān *(A.) i.* Şaşkın, şaşırıp kalmış, hayrette kalmış 8b/6, 90b/7,155a/3, 155a/6

ḥ. ḳal- Şaşırıp kalmak, çok beğenmek 32a/2, 91a/3, 91b/10, 93b/8, 114b/8, 117a/9, 133b/1, 144b/2, 145a/3, 164b/1, 177a/4, 185a/2, 219b/5, 220b/10, 233b/4

ḥ. ḳıl- Şaşırtmak, hayranlık duygusu uyandırmak 55a/7

ḥ. ol- Şaşırıp kalmak, çok beğenmek, hayranlık duymak 23b/8, 34b/10, 51b/2, 111a/7, 162a/5, 189b/9

ḥ. ṭur- Şaşkın bir şekilde beklemek, şaşırıp kalmak 54a/11

ḫayrāt *(A.) i.* İyilikler, hayırlı işler 192a/3

ḥayret *(A.) i.* Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma

ḥ.de ḳal- Şaşırmak 29a/10, 39b/11, 66a/7

ḥayvān *(A.) i.* Hayvan 9b/2, 114a/1, 153a/5

ḥayy *(A.) i.* Allah'ın isimlerinden olup ebedî diriliğini ifade eder 104a/2

ḥayż *(A.) i.* Aybaşı (kadınlarda) 66a/1

hāẕā *(A.) i.* Bu, o, şu

ḥażar *(A.) i.* Barış zamanı

ḥaẕer *(A.) i.* Sakınma, kaçınma, korunma, çekinme

ḥ. it- Korkmak, çekinmek 11b/1

ḥāżır *(A.) i.* Mevcut olan, bizzat bulunan, sözü edilen yerde var olan 18a/11, 78b/3, 137b/6, 184a/9, 223b/1

ḥ. bul- Hazır durumda bulmak 98a/11

ḥ. dut- Hazır duruma getirmek 21a/11

ḥ. it- Hazırlamak, hazır duruma getirmek 129a/7, 162a/1, 240b/4

ḥ. ol- Hazır durumda bulunmak 25a/7, 25a/8, 25a/9, 25b/2, 25b/4, 79b/3, 90a/7, 134a/11, 137b/8, 144a/3, 190b/4

ḫazīne *(A.) i.* Hazine 128a/5, 128a/6, 139a/8, 228a/6

ḥażret *(A.) i.* 1. Bir saygı ve ululama ifadesi olarak büyük zatlara verilen unvan, zat *Ve daḫı resūl ḥażreti buyurur ki…* 12a/4, 15b/11, 132b/1,

2. Tapı, ilahi huzur, kat, huzur *bizüm ḥażretimüze vāṣıl ola. İş nā-gāh ʿaḳs ola, viṣāl firāġa döne* 65b/3, 131a/3, 164b/7, 228a/9

ḥ.-i Cebreʾīl Cebrāil hazretleri 108b/1

ḥ.-i ʿizzet Yüce Allah 84b/3, 132b/3, 132b/8, 155a/5, 160b/6, 168a/11, 179b/11

ḥ.-i ʿÖmer Nesefī Ömer Nesefi hazretleri 239b/1

ḥ.-i resūl Resûl hazretleri 12b/10, 220b/11, 221a/5, 221a/7, 225a/7

ḥ.-i Ümmü Seleme Ümmü Seleme hazretleri 22b/10

ḥaẓ *(<A. ḥaẓẓ) i.* Hoşlanma, zevklenme, sevinç, memnunluk 185a/5

hebā *(A.) i.* Boşa harcanan, telef olan 151a/4

ḥekīm *(A.) i.* Mesleği hastalıkları teşhis ve tedavi etmek olan kimse, tabip 24a/6

helāk *(A.) i.* Ölme, mahvolma, yok olma 178a/11

h. it- Mahvetmek, yok etmek 85a/3, 118a/7, 206a/3, 218b/4, 232b/10

h. ol- Mahvolmak, yok olmak, ölmek 28b/9, 44b/7, 66a/5, 92a/9, 115a/2, 140a/6

ḥelāl *(A.) i.* ve *sıf.* Dînen yasak ve haram olmayan şey, helal 56b/3, 61b/7,85a/10, 95a/2, 100a/4

ḥ. it- Yaptığı veya verdiği şeyi gönülden bağışlamak 81b/7, 81b/8, 82a/1, 82a/2, 109a/8, 109b/8, 123a/3

ḥ. ol- Uygun ve yerinde olmak 228a/11

ḥ. yi- Dürüstlükle kazanılmış şeyleri kullanmak 99b/5

ḥelālca *i.* Hak edilerek kazanılmış olan 208b/4

ḥelāllıḳ *i.* Helallik 109a/8, 196b/9

ḥ. dile- Birinden hakkını helal etmesini istemek 59a/5

ḥalāvet *(A.) i.* Tatlılık, şirinlik 108b/11, 109a/6

ḥ. bul- Hoşluk, şirinlik bulmak 120b/3

hele *(F.) bağ.* Özellikle, bu durumda, hiç olmazsa, her şeyden önce, sonunda 74b/4, 69b/9, 185a/2, 188a/6, 241b/9

ḥelvā *(A.) i.* Bir çeşit tatlı, helva 53a/4, 53a/5, 88a/5, 234b/3

hem *(F.) zf.* Üstelik, bir de, şu da var ki, zaten 7a/10, 64b/11, 191b/4, 239b/9

hemān *(F.) zf.* 1. Derhal, çabucak, vakit geçirmeden *Hemān ki Ca'fer gitdi, ḫalīfe çoḳ zamān ditredi.* 8a/3, 45a/4, 106b/8, 133b/5, 210a/9

2. Ancak, sadece, yalnız *İbrāhīm eydür, yā ṭaġ ben saña yüri dimedüm hemān söyleşiyoruz.*110b/6, 175b/11

hemān-ki Derhal, hemen, o anda 104a/3, 105a/6, 139b/9, 143b/8

hemīn *(F.) zf.* Yerine göre, ancak, hemen, her zaman 50b/10, 94b/2, 115b/5, 160b/2, 227a/1

hemīn ki Hemen, daima, her zaman 101a/5, 103b/10, 131a/9, 135a/5, 136a/5

hemīşe *(F.) zf.* Daima, her zaman 86a/6, 193b/4, 200a/8, 212b/2

henūz *(F.) zf.* Daha, hâlâ, şimdi, henüz 30a/3, 98b/9, 184a/10, 207b/4

hep *zf.* Tamamıyla, tamamen 18b/7, 25b/1, 99b/11, 118a/3, 208b/11

her *(F.) sıf.* Her, herbir, tamamı, bütünü 4b/1, 15b/3, 76b/5, 100a/7, 123b/3, 159a/6, 240b/10

hergiz *(F.) zf.* Asla, katiyen, hiçbir vakit 19b/8, 72a/5, 104b/1, 120a/9, 160b/2, 207a/7

herze *(F.) i.* Boş, beyhûde söz 190a/2

heves *(A.) i.* Arzu, istek, heves 46b/1, 94b/5, 134a/10, 134b/3

h. it- Heveslenmek 94b/4

heybet *(A.) i.* Ululuk, büyüklük, azamet, gösteriş 16a/6, 35b/10, 125b/4, 220b/4

→ ḳurb-ı heybet 122a/6

heybetlü *sıf.* Büyük, ulu, azametli 29b/5, 85b/4, 90a/8, 155b/5

hezār *(F.) sıf.* Bin, binlerce 134b/11, 148b/11

ḫırḳa *(A.) i.* Hırka, elbise 10a/6, 110b/8, 197a/3, 217a/6, 238a/10

ḫışm *(F.) i.* Kızgınlık, öfke 36a/11, 120a/5

ḫıyānet *(A.) i.* Hainlik, ihanet 218b/3

ḥī *(A.) i.* Arap alfabesinin yedinci harfi 159a/2, 159a/3

ḥicāb *(A.) i.* 1. Utanma, sıkılma *Ẕe'n-nūn eydürdi ki, kendü nefsini görmekden yaramaz ḥicāb yoḳdur.* 120a/3, 165a/1, 227a/7

2. Perde, örtü, engel *Sen daḫı yitmiş ḥicābuñ altındasın.*65b/4, 98b/6, 99a/1, 165a/1

ḥ. ol- Perde olmak, engel olmak 20b/5, 20b/6, 20b/9, 185a/7, 227b/11

hīç *(F.)* 1. *sıf.* Hiçbir *Hīç gice uyumazdı, namāz ḳılurdı.*100a/10, 100b/3, 102a/10, 103b/8

2. *zf.* Asla, hiç *İkinci kimseden hīç mesāvī itmeye.* 113b/2, 129a/9, 139a/7, 140a/9, 141b/10

hīçbir *(F.) sıf.* Hiçbir 7b/6, 172b/2, 179a/10, 186b/10, 239b/3

hidāyet *(A.) i.* Doğru yola ulaşma, hidayet

ḫidmet *(A.) i.* Hizmet, iş 57b/11, 58a/1, 83b/1, 159b/9, 219b/1, 233b/8

ḫ. eyle- Hizmet etmek 58b/8, 199b/1

ḫ. it- Hizmet etmek 47a/4, 62a/9, 67b/8, 83a/1, 89b/2, 123a/5, 138b/4, 159b/8, 201a/6, 201a/7, 222a/1, 229a/4, 229a/4

ḫidmet-kār *i.* Hizmetkar 159b/2, 159b/7, 159b/8, 159b/9, 238a/10

ḥikāyet *(A.) i.* Hikâye 47a/1, 61b/8, 168a/8, 216b/6

ḥikmet *(A.) i.* Bilgelik, hikmet *Bu iş ki saña oldı, eger ʻilmle ve ḥikmet-ile defʻ olaydı, çoḳ dürlüdevālar-ıla saʻy ideydük, sen ḫalāṣ olaydın.* 24a/7, 36a/2, 120a/4, 130a/9, 167b/5, 167b/6

→ ʻilm-i ḥikmet 116b/9

ḫilāf *(A.) i.* Karşı gelme, muhalefet, itiraz 14a/1, 75a/9, 197a/4, 218b/3

ḫ. işle- Karşı çıkmak, itiraz etmek 206a/2

ḫ. it- Karşı çıkmak, itiraz etmek 149b/2

ḫ.-i ʻādet Alışılmışın dışında olan 114a/4

ḫilāfet *(A.) i.* Halifelik, hilafet 15a/11, 15b/1, 15b/4

hilāl *(A.) i.* Yeni ay, hilal 220b/7

ḫilʻat *(A.) i.* Padişah tarafından mükafat için verilen kaftan, hilʻat 91b/4, 142b/8

ḥilm *(A.) i.* İnsan yaratılışında bulunan yumuşaklık, sabır ve tahammül 9a/8, 203a/3

himmet *(A.) i.* 1. Yardım,himmet, iyilikle davranma *İki fā'ide vardur, birisi oldur ki, eger bu sözleri ṭālib işide, daḫı ziyāde ola ve himmeti sülūkde ḳavī ola.* 5a/1, 179b/2, 179b/5, 227b/10

2. Gayret, çalışma, çabalama *Ṣāḥib-himmet ve ṣāḥib-ferāset idi. [] arīḳatda çoḳ taṣnīfleri var idi.*190b/2

→ ṣaḥib-i himmet 48b/5

himmetlü *i.* Yardım sever, lutufkâr 74a/2, 87b/9, 148b/4, 156b/8, 205a/5

himmetsiz *i.* Yardım sever olmayan 99a/2

h. ol- Yardım sever olmamak, lutufkâr olmamak 99a/2

ḥisāb *(A.) i.* 1. Hesap, sayma, sayı *Kerāmetlerinüñ ḥaddi hisābı yoġ-ıdı.* 122a/5, 179a/9

2. Sorgu, sual *Baylıġı istedüm, zühdde buldum. Ḥisāb geñezligin istedüm, sükūtda buldum.* 203b/7, 219a/1

3. İş, güç, çalışma *Girü bāzāra var hisābuña meşġūl ol, didi.*179a/11

ḥisābsüz *sıf.* Sayılamayacak kadar çok, ölçüsüz 231b/2

ḫitāb *(A.) i.* Söz, hitap, çağırma 12b/5, 72b/11, 97b/5, 128b/10, 225b/2

ḫ. gel- Ses gelmek, çağrı gelmek 12b/2, 15a/3, 15a/4

ḫ. iriş- Çağrı gelmek, ses gelmek 12b/6

ḫ. it- Seslenmek, çağırmak 4b/6, 214b/3

hoca *(F.) i.* Muallim, hoca, ulu kişi, efendi 63a/2

ḫod *(F.) sıf.* Kendi, bizzat, dahi, de 10b/1, 90a/11, 109a/5, 136a/3, 227a/11

hor *(F.) zf.* Değersiz, bayağı, hakir 77a/5

ḫ. ḥaḳīr it- Küçük düşürmek, itibarını kaybettirmek 117b/2

ḫ. it- Küçük düşürmek 56b/10

ḫ. ol- Küçük düşmek, itibarını kaybetmek 193b/4

ḫ. ve ẕelīl eyle- İtibarını kaybettirmek 37a/4

Ḫorasānī *(F.) i.* Horasan şehrine ait, Horasanlı 218a/11

ḫorlıḳ / ḫorluḳ *i.* Hakirlik, bayağılık, aşağılık 86b/1, 103a/2, 123b/6, 208b/8, 224a/3

ḫ. çek- Aşağılanmak, hakirlik görmek 176b/5

ḫ. it- Aşağılamak, kaba ve kırıcı davranmak 81b/6, 188a/7, 217b/7

ḫoş 1. *sıf.* Güzel, hoş *Ḥasan düşinde Cennet'de bir yüce yirde gördi ki, köşkler ḫoş evler.* 31a/1, 80b/5

2. *zf.* Güzel *Hoş ki bir dervīşüñ vaḳtı bu sözlerden ḫoş ola*, 4b/3, 10a/9, 101a/5, 185a/1

ḫ. gel- Hoşuna gitmek 25b/3, 47a/10, 86b/10, 86b/11, 87a/8, 89b/5, 102a/11, 171b/8, 185a/8, 196a/8

ḫ. ol- 1. Rahat olmak, rahatlamak, huzura kavuşmak *Hemīn ki ḫoş oldum, gitmege 'azm itdük* 101a/5, 176b/2, 186b/3

2. Hoş vakit geçirmek, eğlenmek *Bir dervīşüñ vaḳtı bu sözlerden ḫoş ola.* 4b/3, 4b/8, 37a/9

ḫ. ṭut- Memnun etmek 216a/3

ḫūb *(F.) i.* ve *sıf.* 29a/6, 30b/5, 45b/9, 161a/1, 162b/8

Ḫudā' *(F.) i.* Allah, Tanrı 157a/11

Ḫudāvend *(F.) i.* Allah 102a/7, 155b/11, 221b/4

ḫulḳ *(A.) i.* Huy, tabiat, güzel ahlâk 158a/8, 193a/3, 197a/8, 204b/3, 207b/11

ḫullet *(A.) i.* İçten sevgi, hakikî dostluk, arkadaşlık 227b/7

ḫūlu *(F.) i.* Huylu, mizaçlı, yaratılışlı 211b/1

ḥür *(A.) i.* Esir olmayan, karışanı görüşeni olmayan, serbest 167b/5

ḥūrī *(F.) i.* Cennet kızı, huri 174a/1

ḫurmā *(A.) i.* Hurma ağacı ve bu ağacın meyvesi 21b/9, 75a/11, 109a/4, 134a/3

ḫuṣūṣen *(A.) zf.* Hususi olarak, hele, ayrıca 61a/2, 82b/11

ḫuṭbe *(A.) i.* Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen nasihat 13b/8

ḥużūr *(A.) i.* 1. Gönül rahatlığı, huzur *Geldi, gördi bir ḫoş ḥużūr-ıla namāz ḳılur* 80b/5, 131b/6, 131b/7,

2. Kat, makam *Olmasun ki kişi nā-gāh pādişāhlar ḥużūrında küstāḫlıḳ ide.* 93a/5, 106a/9, 177a/8, 220a/5

ḥużūrsız *i.* Huzursuz, gönül rahatlığı olmayan 78b/4

ḥüccet *(A.) i.* Delil, vesika 32b/3, 89b/1, 98a/1, 228a/9

ḥ. it- Delil göstermek 228a/8

ḥüccetsüz *i.* Kanıtsız, delilsiz 173a/3

Ḫüdāvendigār *(F.) i.* Hükümdar, efendi, sahip 51a/6

ḥükemā *(A.) i.* İlim adamları, filozoflar → cemī‘-i ‘ulemā ve ḥükemā 24a/9

ḥükm *(A.) i.* Emir, hükümranlık 24b/8, 83b/10, 151b/4, 203a/2

ḥ. it- Hüküm sürmek, hükmetmek 32b/7, 89b/9, 145a/8, 215a/4

ḥükūmet *(A.) i.* Devlet → taḫt-ı ḥükūmet 241a/10

ḥülle *(A.) i.* Cennette giyilecek elbise 32b/11, 56a/2

ḥücre *(A.) i.* Göz, odacık 12b/1

ḫünsa *(A.) i.* Kendisinde hem erkeklik, hem dişilik alameti bulunan kimse. 34a/7

ḥürmet *(A.) i.* Saygı, hürmet 6b/7, 82b/5, 140b/3, 198b/8, 204a/3

ḥ. it- Hürmet etmek, saygı göstermek 84b/8, 89b/6, 113a/7, 170a/10, 192a/10, 197b/9, 204a/4, 209b/6 → ‘izzet ve ḥürmet 17a/3

ḥürmetsüzlik *i.* Saygısızlık 110a/8

ḥüsn *(A.) i.* Güzellik 23a/3, 95a/10, 162b/8, 173a/5

ḥ.-i edeb Güzel terbiye, iyi terbiye 224b/2

ḥ.-i niyet İyi niyet, güzel niyet 53b/3

ḥ.-i ẓann İyi fikir besleme 237b/1

hüve'l-ḥaḳḳ *(A.) cü.* "Hak o'dur, Allah o'dur" 235a/5

hüvel-lahu *(A.) cü.* "Allah o'dur" 54a/7

ḥüzn *(A.) i.* Gam, keder, sıkıntı 214b/8

I

ıraḳ *i.* Uzak 14b/11, 84a/4, 103b/9, 126a/2, 223a/5,

ı. ol- Uzak olmak, uzak durmak 93b/8

ıraḳlıḳ *i.* Uzak olma, uzaklık 130a7

ırla- Şarkı söylemek, terennüm etmek 49b/6

ırmaḳ *i.* Irmak, nehir 91b/6, 110b/8, 134b/11, 238a/8

ısıcaḳ *sıf.* Sıcak 21a/1

ıṣın- Isınmak, sıcak duruma gelmek 92a/11

ısıtma *i.* Sıtma 41a/1, 41a/5

ıṣla- Islatmak, ıslak duruma getirmek 91a/8

ıṣlāḥ *(A.) i.* İyileştirme, düzeltme 88a/9, 217b/9

ıṣmarla- 1. Emanet etmek *Bu kişinüñ benüm ḥaḳḳımda eyü ṣanusı vardı, bunı baña ıṣmarladı.* 80a/8, 89a/2, 144a/1, 163b/2, 204a/10

2. Tembih etmek *İbrāhīm yārenlerine ıṣmarladı, eyitdi ki, bu ḥacda ki ʿavratlar ola ve oġlanlar ola*, 95a/8,

ıssı *i.* Sıcak, sıcaklık 31a/2, 85b/3,121b/6, 124b/7, 127a/5, 140a/5, 196b/6

ı. it- Isıtmak, ısıtmak kızartmak 234a/6

ʿışḳ *(A.) i.* Muhabbet, sevgi 42a/9, 71b/8, 170b/8, 231b/5

ʿı.a düş- Âşık olmak, sevgi beslemek 42a/7

ʿıṭır *(A.) i.* Güzel koku 240b/8

ʿivaż *(A.) i.* Bedel, karşılık 93b/5, 153b/8, 168a/10, 215b/11

İ

i- Olmak, imek (cevher fiili) 4a/9, 5a/3, 9b/9, 10b/10, 30a/9, 33b/6, 42a/7, 65a/5, 76b/9, 77a/7, 86b/9, 86b/11, 93b/8, 102a/6, 102a/8, 109b/11, 108a/7, 113b/7, 115b/9, 138b/9, 149a/8, 152a/3, 162a/10, 179a/4, 188b/11, 191a/8, 196a/6, 196a/8, 198a/10, 204b/11, 205b/1, 206b/6, 210a/10, 212b/10, 215a/4, 219b/6, 220a/10, 225b/10, 231a/10, 232a/4, 232b/9, 234b/10, 240a/1, 240a/10, 240a/11,

ʿibādet *(A.) i.* Allah'ın emirlerini yerine getirme, tapma 11a/4, 15b/5, 58b/10, 126b/8, 212a/1

ʿi. eyle- İbadet etmek 40a/1, 50b/6, 73b/6

ʿi. it- İbadet etmek 39b/5, 40a/4, 40b/3, 50b/11, 115b/5, 115b/10, 157b/9, 157b/10, 172b/3, 172b/4

ʿibārāt *(A.) i.* Cümleler, bir metinden çıkarılmış olan satırlar 22a/5

ʿibāret *(A.) i.* İbare, söz 169b/11, 182b/3

iblis *(A.) i.* Şeytan 107b/5, 129a/4, 155b/6, 180b/11

ʿibret *(A.) i.* Ders, ibret 36a/4, 98b/4, 130a9,190a/1

ʿi. al- Ders almak, ibret almak 120b/5

ibrik *(A.) i.* Kulplu ve ince boyunlu su kabı, ibrik 29a/1

ibrişim *(F.) i.* Bükülmüş ipekten iplik, ibrişim 95b/6

ibtidā *(A.) i.* Başlama 165b/4, 219b/1

icāre *(A.) i.* Kira, gelir 108a/4

icāzet *(A.) i.* İzin, ruhsat

i. dile- İzin istemek 164b/7

i. vir- İzin vermek 63a/6, 76a/2

iç *i.* 1. İç, dahil *ol evüñ içi anuñ nūrundan münevver olmış.*63a/2, 101b/10, 176b/3, 240a/10

2. Ara *Adam içine girmez, hīç kimseyle ṣoḥbet itmez.*14a/6, 48a/3, 217b/1

içine od düş- Yüreğini büyük bir acı ve üzüntü kaplamak 90a/6

→ göñli içinde ṭut- 135b/10

iç- İçmek 22b/8, 28b/10, 72b/5, 111b/3, 154b/7, 219b/9

→ and iç- 24b/11, 124a/5, 149a/11, 183b/4

içerü *i.* İçeri, içeriye, iç taraf, dahil 7b/10, 29b/7, 53b/11, 127b/7, 212b/11

içim *i.* Bir defada içilecek miktar, içim 196b/7

içün *e.* İçin 16b/1, 35b/1, 104a/6, 196b/10, 211b/7, 215b/1

içür- İçirmek 148a/3, 220b/10, 237a/3, 237a/4

idin- Edinmek, sahip olmak

→ ʻādet idin- 149a/10, faḫr idin- 69a/2, sermāye idin- 79b/7

idrāk *(A.) i.* Anlayış, anlama, idrak 171a/4

iflās *(A.) i.* Önemini ve geçerliliğini kaybetme 98b/11

ifṭār *(A.) i.* Oruç açma, iftar

i. it- Oruç açmak 21b/10, 166a/8, 219a/7

igen *i.* Pek, fazla, ziyade 93a/4

igne *i.* İğne 69b/1, 69b/3, 110b/8, 110b/11, 111a/1, 111a/2

iḫlāṣ *(A.) i.* Bağlılık, samimiyet, ihlas 35b/2, 40a/2, 105a/7, 113a/2, 157b/11, 170a/9

iḥrām *(A.) i.* Kâbe'yi tavâf ederken hacıların örtündükleri dikişsiz beyaz örtü 134b/1

i. baġlan- Beyaz örtüye bürünmek, ihrâma bürünmek 93a/10

iḥtilām *(A.) i.* Düş azması, uykuda cenâbet olma

i. ol- Uykuda cenâbet olmak 92a/7

iḥtirāḳ *(A.) i.* Tutuşup yanma

iḥtirāz *(A.) i.* Sakınma, çekinme

i. it- Çekinmek, korkmak 9b/5, 56b/7, 222b/1

iḫtiṣār *(A.) i.* Kısaltma

i. it- Kısa tutmak, özetlemek 14a/11

iḥtiyāc *(A.) i.* Gereklilik, ihtiyaç 8b/1, 36a/5, 129b/2

iḫtiyār *(A.) i.* 1. Seçme, tercih etme *yaʻnī ḳul ol, diñlen. Ḳullıḳda ol şöyle ki, ḳuluñ iḫtiyārı yoḳdur.* 97b/6, 97b/7

2. Kendi isteğiyle hareket etme, iradesini kullanma *Anı işitdi, bir uġurdan iḫtiyārı gitdi.*90b/11, 171b/5

i.ı git- Kontrolünü kaybetmek, kendine hâkim olamayacak duruma gelmek 90b/11

i. it- Seçmek 37a/8, 48a/11, 102b/3, 113a/6, 121a/5, 141a/11, 157a/5, 165a/9, 183a/2, 192b/11

iḫtiyārsuz *zf.* Elinde olmadan, gayriihtiyarî 173b/3, 205a/11

iḥtiyāṭ *(A.) i.* Tedbirli davranma, ihtiyat

i. it- Tedbirli davranmak 99b/4, 185a/4

iḳāmet *(A.) i.* Bir yerde oturma, ikâmet

i. it- Bir yerde oturmak, ikâmet etmek 224b/3

iken *zf.* Esnasında, …-dığı / -diği hâlde, …-dığı / -diği zaman 94a/1, 181b/11, 183b/2, 209a/3, 219a/9

iki *sıf.* ve *i.* İki 9b/4, 57a/6, 92b/9, 135b/2, 159a/9, 184a/2, 225a/1

ikinci *sıf.* İkinci sırada olan, ikinci 7b/3, 98b/10, 120b/4, 187a/4, 235b/7

ikindi *i.* Öğle ile akşam arasındaki zaman, ikindi 19b/3, 30a/11, 220a/11

iklim *(A.) i.* Ülke, diyar 89b/9, 103b/1, 232b/5

ikrām *(A.) i.* Hürmet, saygı, ağırlama

→ i‘zāz ve ikrām 8a/3

iḳrār *(A.) i.* Kabul etme 237a/10

i. it- Kabul etmek 80b/11, 202b/11

‘ilāc *(A.) i.* İlaç

‘i. eyle- Tedavi etmek 118a/5

‘i. it- Tedavi etmek 118a/5, 136a/10, 140a/11

ilāh *(A.) i.* Allah, Tanrı 40a/10

ilāhī *ünl.* "Ey benim Allah'ım" anlamında Allah'a hitap sözü 7a/9, 38a/8, 92b/2, 119b/7, 175b/1, 216a/4

ile *bağ.* İle 7a/6, 81a/10, 112a/2, 129b/6, 183a/9, 210a/8

ilerü *i.* 1. İleri *Ḥaccāc ilerü geldi*, 26a/10, 94a/4, 144b/11, 163a/3, 227a/5, 2. Önce, evvel, önceki *Ol şeyḫ eydür, göreyim ḳanġısı evvel girür.* 46b/9

ilet- Götürmek, ulaştırmak, iletmek 9b/9, 52a/3, 83a/9, 134b/7, 186a/11, 215a/3

‘ilim *(A.) i.* İlim, bilgi 153a/9, 197b/7, 199b/6, 204a/1

→ fünūn-ı ‘ilim 199a/7

illā *(A.) bağ.* Ancak, sadece, …den başka 36b/6, 48a/7, 62b/1, 153b/4, 190b/4, 238a/1

illerü *bk.* ilerü 15b/9, 93a/4

‘illet *(A.) i.* 1. Hastalık, maraz *Tañrı içün ẓāhir ‘illetlere ‘ilāc itdüñ, bāṭın ‘illete daḫı ‘ilāc eyle.* 118a/5, 193a/6 2. Kusur, eksiklik *ḫāṣṣ idem kendü raḥmetime, ol kişi ki vāsıṭaları ve ‘illetleri ve sebebleri ortadan gidermiş ola.* 11a/7

‘illetsüz *i.* Nedensiz, sebepsiz 33a/6, 119b/10, 119b/11

‘illiyyīn *(A.) i.* Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası

→ ‘alā-yı ‘illiyyīn 130b/8, 178a/2

‘ilm *(A.) i.* İlim, bilgi 50b/2, 119b/6, 130a5, 150a/1, 217b/6

‘i.-i aḫbār Kesinliği olmayan bilgi, söylenti 130a/3

ʻi.-i bāṭın Gizli bilgi 153a/8, 218b/9

ʻi.-i fürūʻ Fürūʻilmi, dinin yan konularıyla ilgilenen ilim dalı 111b/1

ʻi.-i ḥaḳīḳat Gerçek bilgi, doğru bilgi 200a/10

ʻi.-i ḥalāvet Halvet ilmi 46a/11

ʻi.-i ḥikmet Hikmet ilmi 116b/9

ʻi. oḳu- Bilgi edinmek, ilim öğrenmek 96a/10

ʻi.-i taḥḳīḳ Araştırma, inceleme ilmi 170b/10, 189a/2, 208a/5

ʻi. taḥṣḳl it- İlim öğrenmek, bilgi edinmek 199a/9

ʻi.-i usūl Usul ilmi 111b/1

ʻi. ü kemāl İlim ve olgunluk, ilim ve eksiksizlik 199b/4

ʻi. ve edeb İlim ve edeb 140a/2

ʻi. ve kerem İlim ve cömertlik 140a/3

ʻi. ve şecāʻat İlim ve cesaret 133a/4

ʻi. vir- Bilgi vermek 22b/10

ʻi.-i ẓāhir Din ve dünya ilimleri 153a/7, 218b/9

→ fażl-ı ʻilm ü kemāl 22b/5, fünūn-i ʻilm 170b/3, mażhar-ı ʻilm 146a/2, mecmūʻ-ı ʻilm 9a/8, ṭālib-i ʻilm 199a/9, 199b/2

ilt- Ulaştırmak, götürmek, iletmek 168b/9

iltifāt *(A.) i.* İtibar etme, gönül alma

i. it- Gönlünü almak 26a/9, 90b/8

iltimās *(A.) i.* Yapılmasını isteme

i. it- Yapılmasını istemek 4a/11, 149a/10

ilzām *(A.) i.* Susturma

i. it- Susturmak 208b/3

imām *(A.) i.* İmam 6a/5, 7a/9, 8a/1, 8a/11, 8b/1, 8b/2, 10a/8, 30b/8, 34b/1, 37b/7, 38b/2, 53a/6, 54a/4, 54a/9, 54a/10, 54b/10, 82b/11, 86a/11, 112a/3, 112a/7, 112a/11, 112b/1, 127b/10, 128a/3, 128a/4, 142a/3, 142b/8, 144a/10, 145a/4, 145a/6, 145a/7, 145a/8, 146a/4, 146a/6, 146a/10, 146b/5, 146b/6, 146b/7, 147a/10, 147a/11, 147b/4

i.ü'l-müslimīn *(A.) i.t.* Müslümanların imamı 141a/10

i.-ı zamān Devrin önderi, zamanın en iyisi 112a/4

i.-i ʻaṣır Asrın en iyisi, asrın önderi 224a/8

imāmet *(A.) i.* İmamlık, önderlik 170b/4

imāmlıḳ *i.* İmamlık

i. it- İmamlık yapmak 127b/10

imāmu'l-meşāyiḫ *(A.) i.t.* Şeyhlerin önderi 191a/1

imān *(A.) i.* 1. İnanma, inanç *Muʻteḳid olup sevmeye, anuñ īmānı dürüst degüldür* 7b/2, 16b/3, 38a/8, 83b/6 2. İslâm dînini kabul etme *Gördi, altun olmış. Cuhūd eydür, baña īmān ʻarż eyle didi.* 82a/5, 229b/8

i. getir- / i. getür- Müslümanlığı kabul etmek 32a/11, 123b/10, 214a/3, 214a/11, 214b/1, 214b/3, 214b/5

ʻimāret *(A.) i.* Bayındır, mamur 110a/4

'imāretlik *i.* İmaretlik, bayındırlık 14a/5
imdi *zf.* Şimdi, artık, o halde, bundan sonra 27a/9, 38a/2, 61b/7, 75a/2, 93b/7, 118b/3, 150b/6, 201b/11
imtiḥān *(A.) i.* Deneme, sınama, tecrübe 74a/4, 127a/11, 127b/1
in- Aşağıya doğru gelmek, inmek 29a/1, 29a/3, 116a/7, 146b/2, 163a/9, 183a/3, 211b/6, 219b/5, 234a/10
inan- İnanmak, güvenmek 31b/7, 52b/7
'ināyet *(A.) i.* Yardım, iyilik 32a/2, 102a/9, 125a/3, 143b/7, 236a/8
  'ināyet it- Yardım etmek 157b/10
ince *sıf.* 1. İnce, kalınlığı az olan *Aña ṭaş atardı. Eydürdi, baldurum incedür, ufaḳ ṭaş-ıla atuñ.* 22a/3, 109a/9
2. Duygulu, hassas, kibar *Esrār-ı tevḥīde ince naẓarlu-y-ıdı.*114b/6
3. Manevi anlamda incelik.zorluk *Eydür, çünki yol şöyle incedür, ben daẖı bu yola gireyim.* 109a/9
İncīl *(A.) i.* Dört kutsal kitaptan Hz. Îsâ'ya indirileni, İncîl 176a/4
incin- Üzüntü duymak, gücenmek 41b/2, 103b/4, 103b/7, 133b/4, 230a/11
incīr *(F.) i.* İncir 234b/1, 234b/2
incit- Üzüntü vermek, gücendirmek, incitmek 7b/7, 8a/8, 32a/3, 42a/11, 149b/4, 166a/3
inkār *(A.) i.* Reddetme, inkâr
  i. it- Reddetmek, inkâr etmek 182b/4
inṣāfsız *sıf.* Merhametsiz, vicdansız, imansız 153b/5
inṣāfsuzlıḳ *i.* İnsafsızlık, vicdansızlık 229b/6
insān *(A.) i.* Kişi, âdemoğlu, insan 239b/7, 239b/8
inşāallāh *(A.) ünl.* "Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse" anlamında bir dilek sözü 100a/8
intiẓār *(A.) i.* Bekleme, bekleyiş 101b/6
iñile- İnlemek, sızlamak *krş.* iñle- 98a/2
iñle- İnlemek, sızlamak, feryat etmek *krş.* iñile- 10b/8, 73a/5, 73a/7, 73a/9
ip *i.* İp, sicim 28b/8, 101b/2, 109b/4, 196a/10, 205b/11, 219b/8
ir- Ulaşmak, erişmek, varmak, kavuşmak 60b/10, 62b/3, 81a/8, 130a10, 220b/4
i'rāb *(A.) i.* Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veya harekenin değişmesi 37a/1
iriş- Ulaşmak, erişmek, vasıl olmak 27a/3, 93b/2, 116b/2, 134b/11, 181b/8, 186a/4, 233b/2
  i.-memiş ol- Erişmemiş olmak, varmamış olmak 184a/10
  i.-miş ol- Erişmiş olmak, varmış olmak 232a/2
  → ġāyete iriş- 91a/6, ẖiṭāb iriş- 12b/6, maṭlūba iriş- 93b/2, zaḥmet iriş- 205b/1
irişdür- Ulaştırmak, kavuşturmak 15b/10, 200b/2, 204a/11, 213b/1, 213b/6
irşād *(A.) i.* Doğru yolu gösterme 22a/8, 33b/10, 92b/10

i. it- Anlatmak, göstermek 177b/10, 177b/11, 227a/8

irte *i.* Sabah, erte, yarın, sabah vakti 19b/11, 77b/11, 124b/4, 136b/10, 215b/4, 236b/8, 238b/6

iṡbāt *(A.) i.* Kanıtlama, ispat

i.-ı vaḥdāniyet Allah'ın birliğini gösterme 169b/10

İslām *(A.) i.* İslamiyet 82a/7, 84b/6, 96a/9, 214b/5, 218a/1

→ cemī'-i İslām 84b/6

ism *(A.) i.* Ad, isim 92b/8, 161a/9

i.-i a'ẓam Allah'ın 99 adının zikredildiği dua 92b/7, 92b/9, 164a/6, 164b/3, 164b/5, 164b/7

'iṣmet *(A.) i.* Dürüstlük, temizlik 97a/5

'i. dile- Dürüst, temiz olmayı istemek 97a/2

'i.de ṭut- Temiz tutmak, günahsız olmasını sağlamak 97a/5

isnād *(A.) i.* Atfetme, yükleme 209a/3

i. it- Atfetmek, yüklemek 209a/4

isnādsuz *i.* Atfetmeden, yüklemeden 209a/4

issi *i.* Sahip, malik 9b/7

iste- 1. Dilemek, talep etmek *Gelürlerdi, ṭa'āmuñ bahāsıñ isterlerdi,* 52b/1, 106a/11, 162a/11, 227b/9

2. Aramak *Ḥasan ol kişiyi istedi, buldı. Atını girü virdi.*31a/3, 53b/6, 53b/8, 129b/9, 142b/10, 160b/1

3. Arzulamak, istek duymak *Bir kez ṣayru oldı, nefsi et istedi.* 43a/1, 68b/3, 102a/1

→ 'adl iste- 140a/2, furṣat iste- 97a/1, göñül iste- 71b/6, ḫalvet iste- 91b/11, 'ivaż iste- 167a/4, 'ilm ve edeb iste- 140a/2, mühlet iste- 106a/11, naṣīḥat iste- 46b/3, 47b/1, 105b/5, 148a/6, 167a/6, ṣıdḳ iste- 140a/1

isti'ānet *(A.) i.* Yardım 190a/3

istidrāc *(A.) i.* Hakkı olmadığı hâlde talihin lûtfuna uğrama, kaderi düzgün gitme 239b/2, 241b/8

istiftā' *(A.) i.* Fetvâ almak isteme, müftüye mürâcaat etme

i. getür- Fetvâ vermek 175a/7

istiġfār *(A.) i.* 1. Günâhın bağışlanmasını dileme *Eydür, benüm mālum Tañrı'nuñ rıżāsıdur ve sermāyem istiġfārdur.* 57b/3, 71b/4, 71b/5

2. Tövbe etme *İstiġfār itdi, dülbendin aşaġa idüp itden 'öẕür diledi, eyitdi,* 162a/8

i. it- Tövbe etmek 132b/7, 162a/8, 174b/11, 179a/2

istiġrāḳ *(A.) i.* Dalma, içine gömülme

→ ẕevḳ ve istiġrāḳ 175b/6

istiḳāmet *(A.) i.* Doğruluk, doğru gidiş, doğru hareket 48a/7

istiḳbāl *(A.) i.* Bir kimseyi karşılama

i. it- Karşılamak 211a/2

istilām *(A.) i.* Öpmek veya el sürmek sûretiyle ziyaret etme 186a/4

istimā‘ *(A.) i.* Kulak verme, dinleme

i. eyle- Kulak vermek, dinlemek 208b/11

isti‘māl *(A.) i.* Kullanma

i. it- Kullanmak 240b/8

iş *i.* İş, amel, çalışma, hareket, davranış 8b/4, 40a/1, 91a/3, 102b/1, 164b/8, 231a/7

i. açıl- İşleri yoluna girmek 187b/7

i. itmiş ol- İş yapmış olmak 166a/1

→ cemī‘-i iş 54b/2

işāret *(A.) i.* Belirti, nişan, iz 42b/8, 58a/10, 142a/11, 155a/10

i. it- İşaret etmek, göstermek, belirtmek 110b/10, 127a/5, 142a/8, 175a/8, 233b/3, 236a/1, 236a/3

işbu *sıf.* Bu 9a/6, 37a/7, 148a/7, 164b/8, 197a/10, 202a/6, 241a/5, 241b/8

işig *i.* Eşik 172a/11

işit- Duymak, işitmek 5a/1, 30a/2, 53a/8, 172b/7, 189b/2, 199a/10, 219b/6, 239b/9

işitdür- İşitmesini sağlamak, duyurmak 195b/2

işle- 1. Çalışmak *Eydür, varayum işleyeyim, nesne ḳazanayım, saña getüreyim.* 50b/5, 51b/3, 81b/9, 101b/3, 204b/2

2. Yapmak *Ol işin işledügin kişi ne ṣaḥib-i kerem kişiymiş* 51a/11, 70b/6, 83b/6, 142b/6

→ günāh işle- 106a/6, 106a/9, 189a/8, ḫilāf işle- 206a/2

işlet- İşlemesini sağlamak, çalıştırmak 153a/5, 204a/8

‘işret *(A.) i.* Zevk ü safa, içki meclisi 39b/8, 230a/4, 230a/5, 230a/6

işsüz *sıf.* İşi olmayan 83a/5

iştiyāḳ *(A.) i.* Özlem, hasret 231b/5, 240a/7, 240b/1

→ şevḳ ve iştiyāḳ 121a/9

it *i.* Köpek 6b/5, 124a/6, 136b/8, 162a/9, 188a/10

it- (I) Yapmak, etmek, kılmak anlamında yardımcı fiiler yapar. 136b/6, 143b/3, 226a/9

i.-e bil- Yapabilmek 56b/5, 67b/5, 141a/4, 141a/5

i.-e gör- Edip durmak, edivermek 64a/3, 211b/2

i.-e vir- Yapıvermek, edivermek 79b/2

→ ‘adl it- 171b/3, 171b/4, 171b/6, ‘afv it- 44a/9, 102a/8, 216a/7, āh it- 72b/7, 136b/3, 150a/4, 172b/9, 173b/7, 195a/9, 237b/4, 237b/5, āh u feryād it- 129b/7, ‘ahd it- 8b/8, 67b/10, 101a/1, ‘aḳūbet it- 32a/6, ālet-i dünyā it- 37a/2, ‘amel it- 4b/11, 9b/4, 19a/2, 28a/2, 36b/11, 37a/2, 40a/2, 53a/11, 105b/9, 106b/6, 107a/2, 169a/2, 189a/3, 198a/3, 198a/4, ‘am it- 93a/7, ‘ār it- 201a/7, ārām it- 78b/8, ‘arż it- 44b/9, 125b/7, 129a/8, 130a1, 173a/9, 223b/1, 229b/8, aşaġa it- 162a/9, āşikāre it- 170b/11, 217a/9, āşkārā it- 78a/1, avurd it- 110b/2,

tażarru‘ ve zārlıḳ it- 86a/2, ta‘ẓīm it- 111b/7, 163a/4, 202b/9, tecellī it- 35b/10, 35b/11, 65a/10, tecribe it- 125b/2, tecrübe it- 164b/8, 178b/4, tedbīr it- 32a/4, 66a/8, 206b/2, tefaḥḥuṣ it- 99b/1, teferrüc it- 91b/2, teftīş it- 99b/5, taġyīr it- 100a/2, ṭehāret it- 116b/10, teklīf it- 146a/8, tekrār it- 216b/5, temīz it- 36a/2, terbiyet it- 182a/11, 207a/4, terk it- 24b/7, 35b/4, 36a/7, 39b/11, 49b/4, 79b/3, 97b/8, 102a/8, 102b/5, 105b/3, 107b/6, 109a/10, 110b/9, 111a/3, 118b/10, 118b/8, 121a/4, 125a/11, 131a/3, 150a/2, 150b/3, 157a/5, 159a/3, 159a/4, 159a/4, 166b/4, 172a/11, 185a/8, 199b/1, tesellī it- 68b/11, teşebbüh it- 5b/8, tevāżu‘ it- 142a/5, 215a/11, tevbe it- 50a/1, 63a/10, 71a/10, 71a/8, 188b/1, 189a/2, 210b/5, 217a/5, tevekkül it- 103b/8, 104a/2, 104a/5, 116a/5, ṭılsım it- 165b/9, ticāret it- 138b/6, ṭoġrı it- 141b/9, tövbe it- 81b/4, 106a/11, 106b/8, 109a/10, 110a/10, 110a/5, 111b/10, 126b/4, 151a/3, 157a/1, 157b/11, 158a/1, 161a/6, 166a/5, 168a/9, 176b/11, 176b/11, 179a/3, 228b/11, 230a/10, 230a/9, tövbe-yi naṣūḥ it- 91a/9, ‘uḳūbet it- 32a/6, un it- 58b/9 , ‘uzlet it- 7b/5, 12a/7, 25a/5, 36a/6, 141b/3, 185a/1, 220a/3, üns it- 185a/9, va‘de it- 64b/11, 149b/2, 226b/3, vaḳf it- 72b/9, 147a/2, vaṣf it- 143a/2, vaṣiyet it- 6b/4, 18a/9, 32b/1, 32b/3, 88b/11, 88b/9, 164b/10, 238b/2, va‘ż it- 4b/7, 25a/6, 25a/7, 26a/6, 168b/8, 210b/5, vefā it- 229b/2, vefāt it- 24a/1, 32b/1, 32b/4, 38b/1, 38b/7, 40b/5, 4b/5, 78b/11, 88b/9, 111a/5, 114b/9, 121a/11, 121b/3, 131b/3, 131b/9, 132a/1, 135a/8, 135a/9, 146a/1, 146a/3, 148a/11, 148b/5, 193a/4, 196a/4, 202a/8, 215b/5, 215b/8, 219a/5, 223b/10, 224b/7, vesvese it- 199a/3, yād it- 46a/8, yaraḳ it- 24b/11, yardum it- 203a/1, yasaḳ it- 235a/10, ẓann it- 172b/5, zārılıḳ it- 91b/5, 190a/3, 195a/3, zārluḳ it- 89a/4, żāyi‘ it- 11b/4, 15b/4, 171a/8, ẕikr it- 7a/4, 98b/2, 131b/5, 153b/5, 153b/6, ziyān it- 9b/3, 105b/10, 179b/9, ziyāret it- 52b/8, 57b/9, 66a/4, 66a/7, 68a/4, 114b/11, 125a/5, 127a/1, 164a/4, ẓulm it- 149b/3, 85b/1, ẓulm itmiş ol- 145b/7, zühd it- 35a/9

it- (II) *bk.* eyit-

‘itāb ***(A.)*** *i.* Azarlama 74a/11, 93b/7, 93b/11

‘i. eyle- Azarlamak 8b/4, 114a/7, 229b/8

ʻi. it- Azarlamak 41b/10, 74a/11, 132b/8, 176b/9

itcegez *i.* Köpekcik, küçük köpek162a/7

itçügez *bk.* itcegez 124b/1, 162a/3

iʻtibār *(A.) i.* Ehemmiyet, önem verme, hürmet 123b/8

iʻtiḳād *(A.) i.* İnanma, inanç 7b/1, 26b/4, 35b/5, 124b/9, 237b/1

i. getür- İnanmak 173a/10

i. it- İnanmak 231b/10

iʻtimād *(A.) i.* Emniyet, güven, güvenme 116a/11, 219b/6

i. it- Güvenmek 28a/8, 29a/2, 139a/6, 140b/2

i'tiraz *(A.) i.* Karşı çıkma

i. it- Karşı çıkmak 143a/8, 170b/6, 200b/8, 233b/1

ittifāḳ *(A.) i.* Birleşme, uyuşma, anlaşma 161b/5, 235a/4

i. it- Anlaşmak, ittifak etmek 40a/6, 117b/1, 185b/1, 199a/9, 235a/8

ivāz *(A.) i.* Bedel, karşılık 61b/7

iy *ünl.* Ey, yā 8a/10, 10b/4, 17a/11, 23a/9, 42b/5, 78b/8

iʻzāz *(A.) i.* Yüceltme, saygı gösterme

i. ve ikrām Yüceltme, saygı gösterme 8a/3

iẓhār *(A.) i.* Gösterme, meydana çıkarma

i. eyle- Meydana çıkarmak 30b/3

i. it- Meydana çıkarmak 125b/8

ʻizz *(A.) i.* Yücelik, ululuk, şeref 15a/2, 166b/8, 216a/5

ʻizzet *(A.) i.* Değer, kıymet, yücelik, şeref 12a/10, 116b/8, 182a/1, 200a/9, 218a/2

ʻi. it- Hürmet etmek, saygı göstermek 56b/10, 84b/8, 132b/1

ʻi. ü raḥmet Yücelik ve rahmet 18a/5

ʻi. ve ḥürmet it- Saygı göstermek 17a/3 → ḥażret-i ʻizzet 84b/3, 132b/3, 132b/8, 155a/5, ayn-ı ʻizzet 60b/11

K

ḳabā *(A.) i.* Elbise, kaftan 160a/9, 160a/11, 160b/1

ḳābil *(A.) i.* Mümkün, olabilir 209b/11

ḳābīle *(A.) i.* Kabile, boy 13a/1, 13a/2, 149a/6

ḳābīn *(F.) i.* Nikâh 150a/5, 150a/6, 150a/6

ḳ. it- Nikâhlamak 221a/10

ḳabr *(A.) i.* Kabir, mezar 20b/8, 89a/1, 112b/10, 150b/11

ḳ. u kefen Kabir ve kefen 20b/9

ḳabūl *(A.) i.* Benimseme, razı olma

ḳ. eyle- Kabul etmek 78b/4, 86b/1

ḳ. it- Kabul etmek 6b/1, 14b/7, 15b/4, 40a/9, 40b/1, 40b/2, 41b/8, 46a/9, 65a/1, 65a/2, 66b/9, 70a/7, 95a/9, 99b/8, 105b/9, 109b/7, 116b/8, 119b/2, 119b/3, 129a/8, 131a/3, 157a/1, 171a/7, 171a/9, 171b/1, 171b/9, 174b/8, 174b/10, 192b/4, 204b/1, 218a/2, 222a/11, 224a/1, 231a/2

ḳ. ol- Kabul edilmek, kabul olmak 82b/1, 106b/9

ḳabża *(A.) i.* Kabza 71b/7

ḳaç *sıf.* Kaç 85b/8, 101a/11

ḳaç- Kaçmak, savuşmak 50a/3, 78a/2, 95b/11, 195b/10, 231b/1

ḳaç.a var- Kaçmak 95a/5

ḳaçan *zf.* 1. Her ne vakit, ne zaman, ne zaman ki *Eydür, yā ḳaçan revā ola ki, anuñ ni'metin yiye-* 106a/2, 106a/6, 142b/4, 228a/2, 241a/11

2. Nasıl *Başmaḳ gerek-idi, sen biñ kez başduñ, bizüm ṣoḥbetümüze ḳaçan lāyıḳ olısarsın?*179a/8

ḳaçır- Kaçırmak 100a/7

ḳaçur- *bk.* ḳaçır- 44b/5

ḳadar *(A.) e.* Kadar, miktar, …denli, …derece 15a/5, 68b/2, 97a/11, 104b/2, 113a/2, 154a/11, 221a/1

ḳadarca *e.* Kadar, denli 166a/3

ḳaddese-allāhurūḥahu'l'azīz(A.)*cü.*Allah mukaddes ve mübarek eylesin, aziz ruhlu olsun. 4a/1, 64a/7, 138a/11, 184b/1

ḳadeḥ *(A.) i.* Kadeh

ḳadem *(A.) i.* Ayak, adım 34a/11, 115b/6, 122a/9, 154a/2, 232a/8

ḳadem baş- Ayak basmak, gelmek 138a/7, 182a/6

ḳadem ḳo- Adım atmak 122a/9

ḳadem-gāh *(A.F.b.i.)* Abdest-hâne 180b/3

ḳadīm *(A.) sıf.* Eski, önceki, evelki 169b/3

ḳādir *(A.) i.* Gücü yeten 61a/3

ḳadr *(A.) i.* Değer, itibar 224b/8

ḳāfile *(A.) i.* Kafile 95b/5

ḳāfir *(A.) i.* Kâfir, Hakk'ı tanımayan 41a/4, 119a/10, 178a/1, 229b/3, 229b/5

ḳ. it- Kâfir yapmak, kâfirleştirmek 41a/5

ḳ. ol- Kâfir olmak 11a/4, 44b/2, 104b/11, 185b/2

→ sa'b ve kāfir ve müşrik 125a/11

ḳāfirlik *i.* Kâfirlik 218a/6

ḳaftān *i.* Kaftan 9a/2, 10a/6, 217a/5

kāğıd *(F.) i.* Kâğıt 32a/11, 54b/8, 111b/4, 167b/2, 230b/7

ḳahhārlıḳ *i.* Kahredicilik, yok edicilik 214a/9

kāhil *(A.) sıf.* Tembel, gayretsiz, yavaş 41a/9

k. ol- Tembel olmak, gayretsiz olmak 100a/1

ḳahr *(A.) i.* 1. Zulüm, eziyet *Eydür: İlāhī, bu kürki baña eyü ṣūretde gönderdüñ, şimdi ḳahrı ṣūretine girdi.*92b/2

2. Üzüntü, keder *Nidā geldi ki, yā Rābī'a faḳr bizüm ḳahrımuzuñ ġāyetidür ki erenler yolında ḳomışız* 65b/1

ḳ. it- Eziyet etmek, zulüm etmek 192b/11

ḳaḥṭ *(A.) i.* Kıtlık

ḳ. ol- Yokluk çekmek, açlık çekmek 52a/10, 62a/7, 138b/11

ḳaḥṭlıḳ *i.* Kıtlık, yokluk 27a/7

ḳāim *sıf.* Birinin yerini tutan, birinin yerine geçen 224a/10

ḳaḳ- Çalmak, vurmak 16a/1, 83a/10, 83b/8, 154a/7, 171a/10, 196b/1, 211a/8

→ ḳapu ḳaḳ- 51a/5, 83a/10, 83b/8, 146b/6, 154a/7, 171a/10, 189b/6, 196b/1, 211a/8

ḳaḳı- Öfkelenmek, kızmak 42b/7, 49a/7, 109b/2, 206b/3

→ melālet ḳaḳı- 98b/11

ḳāl *(A.) i.* Söz, laf

→ ḳīl u ḳāl 4a/4

ḳal- 1. Var durumda olmak, mevcut bulunmak *'Ömer'üñ ve 'Alī'nüñ ṣabrı ḳarārı ḳalmadı* 15a/6, 185b/8, 202b/4, 211a/3, 228a/4

2. Miras olarak kalmak *Kişi varıdı, vefāt itdi. Çoḳ mālı ḳaldı.* 40b/5, 207a/8

3. Bulunmak, olmak *Bir gün evde kimse ḳalmadı.* 212b/1,

4. Olduğu yerde veya olduğu halde durmak *Bir ḳarı anası vardı, ġāyet ża'īfdi, oturmuş ḳalmışdur* 13a/10, 54b/7, 58a/7, 215a/6, 215a/7

5. Zaman belirtilen miktarda bulunmak *Dünyā az nesnedür. Bu azdan az zamān ḳalmışdur.* 220a/7

6. Muhtaç olmak *Ādem oġlı çün ḳanā'at ide, ḫalḳa iḥtiyācı ḳalmaz.* 36a/5, 227b/1,

7. Bir şeyin etkisine maruz kalmak *Eger biñ atludan bir ziyāde olsa anuñ cemī'i güneşde ḳalurlardı.*241b/6

ḳ.mış ol- Mevcut olmak 65b/2

→ 'acā'ibe ḳal- 145b/3, 226b/11, 'acebe ḳal- 42a/3, 95a/11, 230b/9, 232a/4, 'āciz ḳal- 28b/8, 30b/1, 66a/6, 81b/10, 144b/8, 144b/10, 198b/5, 221b/6, arada ḳal- 126b/2, bāḳī ḳal- 184a/6, 213a/6, borçlu ḳal- 57b/6, cāhil ve mühmel ḳal- 199b/4, diri ḳal- 16b/11, ġāfil ḳal- 70a/3, ḥasret ḳal- 36b/6, ḥayrān ḳal- 32a/2, 91a/4, 91b/10, 114b/8, 117a/9, 133b/1, 144b/2, 145a/3, 164b/1, 177a/4, 185a/2, 219b/5, 220b/10, 233b/4, ḥayrān ve ser-gerdān ḳal- 93b/8, ḥayretde ḳal- 29a/10, 39b/11, ḳarārı ḳal- 163b/8, maḥrūm ḳal- 70a/1, mutaḥayyir ḳal- 28b/4, 68a/6, 81b/11, müflis ḳal- 50a/10, 179b/7, nevmīd ḳal- 157b/6 , ṣabr ve ḳarārı ḳal- 165b/4, ṣusuz ḳal- 28b/9, yādigār ḳal- 4b/1, yalıncaḳ ḳal- 50b/1, yaluñuz ḳal- 63b/4, 87a/7, yoḫsul ḳal- 49a/8

ḳalb *(A.) i.* Gönül, yürek 209a/6

ḳaldur- Yukarı doğru hareket ettirmek 156a/4, 172a/4, 173b/6, 211a/11, 229b/4

ḳālıb *(A.) i.* Kalıp

→ cān ḳālıba gir- 180b/10

ḳalḳ- Gitmek üzere yerinden ayrılmak 225b/3

ḳalḳan *i.* Kalkan 89b/10

ḳamçı *i.* Kamçı 41a/10, 109b/3, 146a/11

ḳ. ur- Kamçı vurmak 146a/11

kāmil *(A.) i.* Noksansız, mükemmel, olgun 7a/8, 48b/5, 138b/2, 167b/1, 170b/3, 189b/1, 199a/7, 216a/9, 224a/8

k. ol- Mükemmel olmak, eksiksiz olmak 156b/7

ḳamu *i.* Herkes, hepsi 14b/2

ḳan *i.* Kan 93a/1, 107a/7, 128a/11, 237b/8

ḳ. it- İnsan öldürmek 115a/7

ḳ. ol- 1. Kanlanmak, kanlanmış *'Avrat vardı ki ḳotara, gördi ki ḳan olmış.* 49a/9

2. Büyük bir üzüntü içinde olmak *Gözleri ṭolu ḳan olmış-ıdı* 160b/3

ḳ. revān ol- Her yanı kana bulanmak 67a/11, 103a/11, 194a/10

ḳan- Yeme veya içme isteğini doyasıya karşılamak 28b/11

ḳanā'at *(A.) i.* Yeter bulma, yetinme

ḳ. it- Yetinmek, az şeyle iktifa etmek 36a/5, 47a/7, 64a/3

ḳanat *i.* Kanat 97a/11

ḳanda *zf.* Nerede, nereye 12b/5, 34b/5, 80b/7, 109a/6, 126a/8, 142b/10, 210a/4

ḳandan *zf.* Nereden 34b/7, 59b/8, 70b/3, 116a/7, 145a/10, 172a/8, 228a/5

ḳandīl *(A.) i.* Kandil 63a/1, 194a/6, 194a/7

ḳangı *sıf.* Hangi, hangisi 8b/9, 38b/4, 79b/3, 109b/1, 154a/8, 168b/5, 194b/6, 234a/11

ḳanı *zf.* Hani, nerede 10b/10, 45b/3, 144a/10, 236a/7

ḳanlu *i.* Katil 56a/1, 107a/7

ḳap- Yakalayıp almak, kapmak 52a/2

ḳ.mış ol- Yakalayıp almış olmak 21a/2

ḳapan- Kapalı duruma gelmek, kapanmak 200a/8

ḳapḳara *i.* Simsiyah, kararmış

ḳ. ol- Simsiyah olmak, kararmak 31a/9, 177a/4

ḳapu *i.* Kapı 15b/11, 28b/3, 92a/10, 123b/4, 154a/9, 236a/2

ḳ. ḳaḳ- Kapıyı çalmak, kapıya vurmak 51a/5, 83a/10, 83b/8, 146b/6, 154a/7, 171a/10, 189b/6, 196b/1, 211a/8

ḳ. ur- Kapıyı çalmak 28b/3

ḳar *i.* Kar 119a/9, 119a/10

ḳar düş- Kar yağmak

kār *(F.) i.* İş 128a/1

k. it- Etki etmek, tesir etmek 32a/1

ḳara *i.* ve *sıf.* Siyah, kara 33a/9, 127a/9, 127b/1, 204a/6, 222b/4, 222b/6, 222b/11

ḳ. ol- Kararmak, siyahlaşmak 127b/1

ḳ. yaġız Esmer (erkek) 204a/6

ḳ.ya boyan- Karalara bürünmek 222b/6

ḳarala- Yazıvermek, yazmak 54b/8

ḳarañuluḳ *i.* Karanlık 55b/2, 72b/6, 146b/6

ḳarār *(A.) i.* 1. Devam, süreklilik, yerinde ve sözünde durma *Anuñ fikr ve*

endīşesi Tañrı ola -celle ve ʿalā-. Ve daḫı ḳarārı ārāmı Tañrı'çun ola 154b/9, 231b/6,

2. Rahat, huzur *ʿÖmer'üñ ve ʿAlī'nüñ ṣabrı ḳarārı ḳalmadı.* 15a/6

ḳ.ı ḳalma- Sabrı kalmamak 15a/6, 163b/8

ḳ. it- Bulunmak, durmak 122b/9, 137a/5

ḳ. tut- Devamlı olmak, yerinde durmak 115a/5, 184a/1, 191a/10

ḳ. ve ārām dut- Devamlı olmak 5b/2 → ārām ve ḳarār ṭut- 185a/6, ṣabr ve ḳarārı ḳal- 133a/7, 165b/4

ḳarār- 1. Rengi karaya dönmek, siyahlaşmak *Soñra anı düşinde gördi, yüzünüñ bir yanı ḳararmış.* 60a/3, 155b/3

2. Kederlenmek, canı sıkılmak *Yaramaz sözden göñüller ḳararur.* 5b/10

ḳarart- Üzüntü duymasına yol açmak → göñli ḳarart- 113b/5

ḳaravaş *i.* Cariye, hizmetçi 24a/10, 116b/11, 117a/7, 173b/7

kārbān *(F.) i.* Kervan 79b/4, 80a/11, 99b/6, 187a/8, 231a/4

→ cemīʿ-i kārbān 99b/6

kārbānī *sıf.* Kervana ait, kervan halkından olan 231a/5

kārbān-sarāy Kervansaray, han 90a/10, 90b/2, 187a/9

ḳardaş *i.* Kardeş 17a/11, 45b/7, 84b/4, 92b/9, 160a/1

ḳarġa *i.* Karga 187a/9

ḳarı *i.* Yaşlı, ihtiyar 13a/9, 25a/8, 46a/1, 84b/11, 134b/4, 146b/9, 202b/1

ḳarıcuḳ *i.* İhtiyar, yaşlı kadın 135a/2, 135a/10, 135b/1

ḳarın *i.* Karın 19b/6, 43b/5, 66b/1

ḳarınca *i.* Karınca 11a/9, 25a/10

ḳarındaş *bk.* ḳardaş 18b/9, 200a/11

ḳarış- 1. Bir araya gelmek *Niçün cemāʿata gelmezsin, ḫalḳa ḳarışmaz--sın?* 37b/6, 115a/6, 115a/8, 147b/10

2. Karışmak, bozulmak *Ādem zamānından bu deme ne ḳadar fitne oldıysa ḫalḳ ḳarışmaḳdan oldı.* 202b/6, 202b/7

ḳarışdur- Karıştırmak 80b/11, 240b/7

ḳarn *bk.* ḳarın 107a/3, 122b/8, 132b/6, 142b/4, 152a/6, 228b/4

ḳarşu *i.* Karşı 6b/3, 18a/10, 97b/9, 133a/10, 135b/8, 167a/2, 208a/9

ḳ. var- Karşılamak 64b/2

ḳ. gel- Karşılamak, karşılamak için gelmek 65a/4

ḳ. ṭur- Karşısında durmak 215a/7

ḳ. ṭut- Karşıdan görülecek şekilde tutmak, karşı tutmak 97b/9

ḳarşula- Karşılamak 51a/10, 93b/2, 121b/1, 212b/11

ḳarūre *(A.) i.* İdrar kabı 136a/10, 210a/1, 210a/5

ḳaṣd *(A.) i.* Niyet 82a/2,

ḳ. eyle- Kastetmek, yapmaya davranmak 29a/8

ḳ. it- Niyet etmek 45a/1, 45a/2, 92b/6, 103b/9, 145a/4, 163b/4, 163b/5, 192a/8, 234a/1

ḳaṣr *(A.) i.* Köşk, saray 130a3

ḳaṣṣāb *(A.) i.* Kasap 57b/4, 57b/5

ḳaş *i.* Kaş 16a/5

ḳat *i.* Huzur, yan, nezd, kat 49b/9, 68b/4, 107b/5, 153b/9, 234b/4

ḳat' *(A.) i.* Kesme, geçme, gitme, kat etme 64b/9, 93a/10

ḳ. it- Yol almak, kat etmek 64b/9, 93a/10, 182a/4

ḳat- Eklemek, katmak 66b/10, 109a/5

ḳaṭ'en *(A.) zf.* Asla, hiçbir vakit 51b/4

ḳatı 1. *sıf.* Ağır, acı *Bu söz ol kişiye ḳatı geldi.* 228a/5

2. *zf.* Çok, pek, fazla, gayet *Hārūn bu söz-ile daḫı ḳatı ağladı.*85a/4, 97a/1, 116a/11, 142a/9

3. *sıf.* Şiddetli, sert *Nā-gāh bir gice ḳatı yağmur yağdı* 97a/1

ḳ. dut- Sıkı tutmak 38b/5

ḳ. ṭut- Sıkı tutmak 136a/5

ḳāṭı' *(A.) zf.* Kesin, açık olarak 61a/4

ḳatī *bk.* ḳāṭı' 77a/5

ḳat'iyyet *(A.) i.* Kesilme, kesinlik 72a/11

ḳatlan- Dayanmak, tahammül etmek 93b/8, 129a/6

ḳaṭre *(A.) i.* Damla 22b/5, 22b/6, 33b/3, 61a/5, 61a/9, 127b/6

ḳavī *(A.) sıf.* Kuvvetli, güçlü 118b/1, 213b/6

ḳ. ol- Güçlü olmak, kuvvetli olmak 5a/2, 5a/10

ḳavil *bk.* ḳavl 57a/10

ḳavim *bk.* ḳavm 179b/1

ḳavl *(A.) i.* Söz 93b/3, 172a/2, 192b/9, 210b/4

ḳavm *(A.) i.* Kavim, halk, topluluk, millet 6b/8, 22a/7, 26a/4, 60b/9, 83a/5, 111b/1, 226a/3, 240a/5

ḳavuş- Görüşmek, buluşmak

→ Ḥaḳḳa ḳavuş- 148b/1

ḳavuşdurıcı *i.* Kavuşmayı sağlayan aracı 158b/2

ḳayġulu *i.* Kaygılı, endişeli, üzüntülü 51a/9

ḳayı *i.* Kaygı, üzüntü,dert, tasa 70b/2

ḳayın *i.* Hısım, akraba, eş-dost 203a/1

ḳayır- 1. Endişelenmek, tasalanmak, kaygılanmak hīç ḳayırma. *Dilerseñ her gün gelem saña 'ilim ögredem* 199b/6

2. Kurtarmak, ilgilenmek *Ḳolum daḫı sındı. Cemī'isinden ḳayırmazam ammā senüñ rıżāñ gerekdür.* 62b/1, 62b/3, 136a/4

ḳayna- 1. Coşmak, coşup taşmak *Anuñ muḥabbetinde ḳaynaya, rızḳın virmeye mi dirsin?* 74b/8

2. Dalgalanmak, çalkalanmak, köpürmek *Külini Şaṭṭ ırmağına şaçdılar. Şaṭṭ ḳaynadı, ṭaşdı* 238a/8

ḳaynar *sıf.* Kaynamakta olan, kaynayan 77b/4

ḳaz- Kazmak 20a/11, 81b/3, 116a/8, 183b/5

ḳażā *(A.) i.* Allah tarafından takdir edilen şey, kazâ
ḳ. it- Yerine getirmek, kabul etmek 128a/2, 128a/3
ḳazan- Elde etmek, sağlamak, kazanmak 50b/5
ḳazıḳ *i.* Kazık 23b/1
ḳażī *(A.) i.* Kadı, şeriat hakimi 45a/9, 97b/11, 147a/7, 241a/3
ḳażīlıḳ *i.* Kadılık, hakimlik
ḳ. it- Kadılık etmek 147a/11
kebīr *(A.) sıf.* Büyük, ulu
→ meşāyiḫ-i kebīr 190b/1
keçe *sıf.* Kaba kumaştan yapılmış, keçe 91a/10
keçi *i.* Keçi 118b/7, 118b/8
kedi *i.* Kedi 72b/5, 206a/1
kefāret *(A.) i.* Bir kabahatin affı için ödenen karşılık 142a/6,
k. eyle- Karşılık olarak kabul etmek 210b/1
kefen *(A.) i.* Kefen 20b/1, 20b/5, 151a/1
k. eyle- Kefen yapmak 215b/7
k. it- Kefen yapmak 215b/9
→ ḳabr u kefen 20b/9
kehf *(A.) i.* Sığınak, sığınacak yer
→ aṣḥāb-ı kehf 6a/11
kelām *(A.) i.* Söz 4a/4, 5a/11, 203a/9, 209b/4
kelb *(A.) i.* Köpek 6a/11, 34a/2, 200b/11
kelici *i.* Söz, laf, lakırdı
k. it- Konuşmak, söz söylemek 136a/1
kelimāt *(A.) i.* Kelimeler, sözler 26b/11, 167a/11, 169b/6
kelime *(A.) i.* Kelime, söz 44b/9, 138a/5, 161b/7, 163b/11
k.-yi şehādet getür- Kelime-i şahâdet cümlesini söylemek, bu cümleyi söyleyerek Müslüman olmak 32b/3, 45a/1
kellā *(A.) zf.* Hiç, asla, katiyen
→ ḥāşā ve kellā 154a/6
kemāl *(A.) i.* Olgunluk, eksiksizlik, yetkinlik 5a/3, 15b/10, 122a/9, 133b/9, 154a/3, 217a/11
→ envā'-ı 'ulūm ve kemāl 162b/4, fażl-ı 'ilm ü kemāl 22b/5, 'ilm ü kemāl 199b/4
kemālāt *(A.) i.* Olgunluklar, mükemmellikler 143a/3
→ cemī'-i kemālāt 143a/3
kemer *(F.) i.* Kemer 74a/6
kemīne *(F.) sıf.* Hakir, aşağı, hor, âciz 61b/11, 131a/11
kemücek *i.* Kemikçik, küçük kemik 124b/4
kemür- Kemirmek 124b/4
kenār *(F.) i.* Kıyı, kenar 17a/6, 58a/7, 110b/7, 179a/6, 204b/10, 241a/11
kendü / kendi *zm.* Kendi, kendisi 5a/6, 22a/8, 58b/8, 35b/4, 76b/5 76b/11, 102b/6, 129b/8, 154a/2, 163a/9, 192a/1, 200b/3, 229b/7, 240b/55a/3, , 168b/11, 240b/10
k. özine gel- Kendine gelmek, özüne dönmek 8a/6, 10b/9

k.den git- Kendinden geçmek, kendini kaybetmek 24b/10, 35b/9, 175a/6

k.ye gel- Kendine gelmek 54b/4, 94a/4, 96a/7, 104b/7, 110a/8, 155a/6, 214b/2

kendüz *zm.* Kendisi 59a/10

kepenek ***(F.)*** *i.* Keçeden dövülerek yapılmış kolsuz, dikişsiz giyecek 91a/10, 91b/1

kerāmet ***(A.)*** *i.* Ermiş kişilerde bulunan olağan üstü hal, mucize, hürmet 9a/8, 48b/5, 119b/8, 156b/4, 182a/10, 231b/7

kerem ***(A.)*** *i.* Cömertlik, iyilik, el açıklığı, bağış 50b/9, 51b/3, 97a/11, 114a/8

k. it- İyilik etmek, cömert davranmak 157b/10, 215b/6 → ʻaṭā ve kerem it- 33a/7, ʻilm ve kerem 140a/3, lüṭf ü kerem 33a/6, lüṭf ü kerem it- 33a/3, ṣaḥib-i kerem 51a/11

keremlü *i.* İyilik sahibi, cömert 50b/8

kerīm ***(A.)*** *i.* Kerem sahibi, cömert 41b/9, 89a/2, 199a/6

kerpiç *i.* Yapı taşı, kerpiç 75b/11

kerre ***(A.)*** *i.* Defâ, kez, kere 72a/6, 113a/2, 135b/2, 158b/7, 188a/6, 209a/11, 222b/11

kerrem-allahu vechehu ***(A.)*** *cü.* "Allah onun yüzünü ağartsın." Anlamında olan bu söz Hz. Ali'nin adıyla birlikte kullanılmaktadır. 22a/6, 143b/8, 215a/9

kes- 1. Kesmek *Böyledür ki, elini ayağını keseler, anı aṣalar, yaḳalar külini göge ṣavuralar.* 180b/5, 181a/7, 223b/2, 229b/1, 231a/11, 238a/3

2. Son vermek, gidermek *Benden iʻtiḳāduñ gide, vażīfemi kesesin ve biri daḫı nā-gāh benden evvel ölesin.* 139b/6, 229a/2

3. Bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek *Belā gönderdüñ ṣabr itdüm, şükr itmedigüm içün niʻmeti benden kesmedüñ, ṣabr itmedegüm içün belāyı dāyimitdüñ, dirdi.* 38a/10, 73a/1

4. Geçişi önlemek, tutmak, kapatmak *Bir loḳma içün bir mecāzī dostını isteyüp bunca yollar kese, daḫı döne* 104a/6

5. Kopartmak, parçalamak *Rābīʻa ḳatına vardılar. Gördiler et yir, dişiyle keser. Eyitdiler, bıçaġuñ yoḳ mıdur ki dişüñle kesersin?* 72a/10, 72a/11

→ murādını kes- 185a/9, ṭamaʻuñı kes- 47b/4, 121a/2, 149b/6, 191b/11, 229a/2, ümīẕ kes- 10b/11, 150a/1

kesb ***(A.)*** *i.* Kazanma, elde etme 99b/9, 116a/1, 139b/1, 166a/7, 230b/3

k. it- Kazanmak, elde etmek 83b/5, 123a/8

kesek *i.* İri ve sert toprak parçası 59a/4

kesici *i.* Kesme işini yapan kimse 157a/3

kesik *sıf.* Kesilmiş olan 239a/3, 239a/16

kesil- 1. Bitmek, tükenmek *İbrāhīm'üñ nafaḳası kesildi. Ḳırḳ gün ḳum yidi.* 101a/9, 124b/9

2. Ayrılmak, uzaklaşmak *Şöyle 'uzlet itdi ki, cemī' ḫalḳdan kesildi.*25a/5, 73a/2, 187b/8, 203a/5

3. Kesilmek *Mālik eydür, eliñ kesilsün.* 41a/10

→ ümīẕi kesil- 10b/8

kesük *bk.* kesik 237b/7

keşān *(F.) sıf.* Çeken, çekerek

k. ber keşān Zorla, çeke çeke, götürerek 103a/9

keşf *(A.) i.* Açma, meydana çıkarma

k. ol- Meydana çıkarılmak 103b/2

keşīş *(F.) i.* Keşiş 154a/3, 175b/10, 175b/8, 176a/1

keşke *(F.) zf.* Keşke, ne olurdu 228a/8

kethüdaluḳ *i.* Kethüdalık

k. it- Kethüdalık yapmak 123a/1

kez *i.* Kere, defa, kez *krş. keze* 16a/8, 43a/6, 74a/8, 101a/1, 124a/2, 164b/7, 182a/1, 208a/8, 233b/2

keze *i.* Kere, kez, defa *krş.* kez 97a/1

ḳıble *(A.) i.* Kıble 220a/4, 224a/1

ḳıdve *(A.) i.* Kendisine uyup ardından gidilecek kimse 184b/4

ḳığır- Çağırmak, seslenmek, yalvarmak, dua etmek 50a/8, 94b/4, 137a/3, 240b/4

ḳıl *i.* Kıl 65b/2, 69b/2, 69b/4, 216b/9

ḳıl- "Yapmak, etmek, eylemek, kılmak" anlamında yardımcı fiiller yapar. 53a/9, 112b/6, 62b/7

ḳ.mış ol- Kılmış olmak, yerine getirmiş olmak 134b/8

→ 'acā'ibe ḳıl- 80b/4, 'arż ḳıl- 77b/11, başḳa ḳıl- 53a/9, cān teslīm ḳıl- 60a/2, 93a/2, 94a/1, 131b/8, 138a/5, 173b/7, diri ḳıl- 121a/10, 141b/2, du'ā ḳıl- 112b/6, esrārdan ḳıl- 131a/10, günāh ḳıl- 38b/5, ḥacc ḳıl- 29b/2, 29b/5, 64b/10, 101b/1, 134a/1, 135a/2, 136b/4, 219b/11, ḫalvet ḳıl- 29a/8, ḥavāle ḳıl- 107b/9, 127a/2, ḥayrān ḳıl- 55a/8, münācāt ḳıl- 62b/7, namāz ḳıl- 27b/5, 28a/11, 28b/4, 29a/2, 32b/6, 53a/8, 62b/5, 63a/8, 64a/10, 67a/10, 68b/7, 68b/9, 72b/2, 77b/8, 77b/10, 80b/2, 80b/4, 80b/5, 92a/4, 98b/2, 100a/10, 108b/9, 127a/3, 135b/8, 141b/4, 141b/5, 141b/8, 157b/6, 165b/8, 172a/10, 184b/9, 193a/10, 219a/4, 221a/6, 222b/5, 224b/10, 225a/1, 226b/10, 229a/7, 229a/9, 233b/5, 233b/10, 238b/7, nefes ḳıl- 32a/4, nidā ḳıl- 46b/7, 56b/9, 63b/11, 153b/5, nūr ḳıl- 194b/5, rāżī ḳıl- 46b/3, 81b/5, rūzī ḳıl- 227a/4, selām ḳıl- 14b/5, tecellī ḳıl- 64a/2, tövbe ḳıl- 49b/4, 106b/3, yavı ḳıl- 69b/9, 90a/3, 175b/1

zārī ḳıl- 10b/6, 176a/9, zārlıḳlar ḳıl- 55b/7, ziyāret ḳıl- 24a/2

ḳılıç *i.* Kılıç 26a/7, 215a/5, 229a/11, 229b/3, 229b/5

→ elin ḳılıca ur- 215a/5

ḳılın- Yapılmak

→ yavı ḳılın- 94b/3, 223a/8, 235a/7, yavu ḳılın- 71b/3

ḳıllu *i.* Kıllı 13b/2

ḳırḳ *i.* Kırk sayısı 43b/1, 89b/10, 101a/9, 142a/4, 161a/8, 172b/4, 224b/9

ḳısaç *i.* Kıskaç, maşa 166b/1

ḳısm *(A.) i.* Pay, bölük, parça 185a/6

ḳ. idevir- Paylaştırmak, üleştirmek 79b/1

ḳısmet *(A.) i.* Talih, nasip, kısmet 76a/5, 140b/9, 151a/11, 151b/1

ḳ. eyle- ölmek, ayırmak 78a/3

ḳ. it- Bölüşmek, paylaşmak 29a/4, 80a/2, 113a/3, 116b/4, 130b/9, 136b/7, 190b/7

ḳış *i.* Kış mevsimi 59b/5, 92a/6, 119a/9, 133a/8, 225b/8

ḳıy- Kıymak, acımamak, kötülük etmek 200a/1

ḳıyām *(A.) i.* Ayağa kalkma, ayakta durma 19b/9

ḳıyāmet *(A.) i.* Kıyamet, dünyanın sonu 12a/4, 78a/1, 84b/10, 135b/9, 142b/3, 158b/3, 213a/10

→ ‘araṣāt-ı ḳıyāmet 26b/1

ḳıyās *(A.) i.* Karşılaştırma, kıyas 120a/2

ḳıymetlü *i.* Kıymetli, değerli 9a/2, 142b/8

ḳız *i.* Kız 45a/10, 89a/6, 162b/10, 165b/4, 196b/5, 221a/11

ḳ. ḳardaş Kız kardeş 62a/7

ḳızar- Kırmızı hale gelmek, kızarmak

→ yüzü ḳızar- 237b/10

ḳızçuġaz *i.* Kızcağız 194b/2, 221b/2

ḳızdur- Kızdırmak, öfkelendirmek 42b/1

ḳızlıḳ *i.* Pahalılık, çok rağbet görmek, muteberlik.

ḳ. ol- Pahalı olmak, revaçta olmak 107a/9

ki *(F.) bağ.* Ki, için, maksadıyla, zira 9b/7, 10b/3, 18b/1, 28b/3, 55b/3, 70a/9, 96b/3, 100a/1, 131a/6, 153a/4, 170a/9, 238a/1

kibār *(A.) i.* Büyükler, ulular

→ meşāyiḫ-i kibār 162b/4

kibir *(A.) i.* Kibir, büyüklük taslama *krş.* kibr 218b/3

kibr *(A.) i.* Kendini beğenme, büyüklenme *krş.* kibir 241b/8, 241b/9

k. it- Büyüklenmek, kendini beğenmek, kibirlenmek 241b/11

kibriyā *(A.) i.* Büyüklük, ululuk 9a/10

kiçi *i.* ve *sıf.* Küçük 164b/11, 165a/3, 221b/10, 221b/10, 222a/1

k. bil- Az olduğunu düşünmek 18b/2

k. dutmuş ol- Küçük görmek, önemsememiş olmak 18b/2

k. gör- Az olduğunu düşünmek 18a/11

kiçilük *i.* Küçüklük 61a/1

ḳīl *(A.) i.* Söz

ḳ. u ḳāl Dedikodu 4a/4

kīle *(A.) i.* Kile, ölçek 45a/3

kilīd *(F.) i.* 1. Anahtar *Anuñ sözleri hep göñüllerüñ maḳbūlıdur, dükeli*

müşkillerüñ kilīdidür 56a/9, 214b/8, 214b/9

2. Asıl, kaynak *Ammā Ebū Ḥanīfe ile ṣoḥbet iderdi. Şeyḫ Cüneyd: ʻilmüñ kilīdi idi.* 89b/4

kilīm *(F.) i.* Kilim 15a/10, 15a/11, 25b/1, 72a/1, 72a/3, 127b/2, 127b/4

kim *zm.* 1. Ki (Bağlama zamiri) *Ṣādıḳ didi kim, ḳanı Tañrı gördüñ mi?*10b/10, 12a/6, 65a/6, 101b/1, 140a/8, 206a/2

2. Kim (Soru zamiri) *ululuġına baḳ ki kime ʻāṣī olmışsın, anı gör, fikr eyle.*18b/1, 30a/5, 120b/8, 124b/3, 137b/7, 156b/7, 193b/2

kimesne *i.* Kimse 173a/9

kimse *i.* 1. Kimse, kişi *Ammā, bu iş bir kimsedendür ki, anda māl cemāl geçmez dirler, giderler.*24b/2, 124b/10, 240b/4, 241b/1

2. Hiç kimse *kimseye müyesser olmamışdur.*97a/5, 108b/7, 122a/8, 170b/5, 213a/5

kir *i.* Kir, leke

k. ol- Kirlenmek, lekelenmek 207a/7

kirde ***(<F. girde)*** *i.* Bir çeşit pide, tandır ekmeği, girde 190a/8

kiri ***(<A. kirāʼ)*** *i.* Kira, bir şeyin kullanılmasına bedel olarak verilen ücret 42a/10

k. ye ṭut- Kiralamak 42a/10

kīse *(F.) i.* Kese, torba 9b/6, 52a/11, 74b/2, 79b/6, 80a/6, 85a/9, 137b/9

kisvet *(A.) i.* Elbise

k. dile- Elbise istemek, giyecek dilemek 50b/4

kişi *i.* Kişi, kimse , insan 9a/7, 12b/6, 55b/5, 86a/4, 98a/11, 100a/7, 130a5, 159a/1, 163a/4, 185a/10, 238b/10

kitāb *(A.) i.* Kitap, eser 7a/3, 19a/2, 25b/6, 46a/10, 160a/8, 182b/1, 218b/11

kiyāset *(A.) i.* Anlayışlılık, akıllılık, zekilik 143a/3

ḳo- / ḳoy- 1. Bırakmak, terk etmek, vazgeçmek *Develeri ḳodı, andan ḳaçdı, Kūfe'ye vardı* 17a/4, 31a/11, 125b/4

2. Bir şeyi, bir yere bırakmak *seni yirüne ḳoyalar, Münkir ve Nekīr geleler, saña suʻāl ideler* 106b/3, 111b/6, 121b/9, 127b/3, 144a/2

3. Bırakmak *ʻĀfiyet oldur ki, kendü işüñi Tañrı'ya ḳoyasın. Belā oldur ki, Tañrı'nuñ işini nefsüñe ḳoyasın.*11b/7, 79b/10, 80a/4, 108a/11, 151a/6, 151a/10, 188b/7

4. Müsaade etmek, izin vermek *Diledüm ki elin ṭutaydum, ḳomadı.* 17a/8, 107a/11, 107b/2, 123a/1, 146b/3, 183a/7, 210b/10, 234a/2

5. Yanına bırakmak *Ḥasan'ı yanına ḳodı, resūl aña duʻā eyledi.* 22b/11, 199b/1

ḳ.u vir- Serbest bırakdılar, bırakıverdiler 29a/8, 223b/7

ḳ.ıvir- *bk.* **ḳ.uvir-** 146b/3

→ elden ḳoy- 185a/11, 202a/1, emānet ḳo- 79b/9, ıraḳ ḳo- 20b/6, ḳazī ḳo- 241a/3, meşġūlden ḳoy- 73a/3, murdār ḳo- 110a/7, żāyi‘ ḳo- 116a/6

ḳoca *i.* İhtiyar, yaşlı 220a/2, 231a/6, 231a/7, 231a/8, 231b/2

ḳ. it- Yaşlandırmak 202a/7

ḳocal- Yaşlanmak, ihtiyarlamak 22a/5

ḳoḳu *i.* Koku 51a/9, 76b/3, 105a/10, 182a/7, 210a/3

ḳoḳulı *sıf.* Kokusu olan, kokulu 111b/7, 111b/8

ḳoḳulu *bk.* **ḳoḳulı** 240b/3

ḳol *i.* Kol 62a/10, 62b/1

ḳolañ *i.* Eşeğin semerini bağlamak için kullanılan yassı kemer 187b/3

ḳoltuḳ *i.* Kol, koltuk 96b/2

ḳon- 1. Bir yere inmek *Ol ḳuşçuġaz yidi, içdi. Yine ol aġaca ḳondı* 116a/10, 194a/9, 194a/10

2. Bir yere inip oturmak, konaklamak, konuk olmak *Eydür, bu kārbān-sarāyda ḳonaram.* 90a/11, 90b/3, 113b/3

ḳondur- Misafir etmek, ağırlamak 184a/4

ḳonşı *i.* Komşu 73b/8, 146b/9, 195a/10, 213a/2

ḳonşu *bk.* **ḳonşı** 37a/5, 59a/5, 67b/9, 151a/10, 212a/5

ḳonşulıḳ *i.* Komşuluk 78a/10, 147a/8

ḳonuḳ *i.* Misafir, konuk 53a/1, 162a/10, 162a/2, 162a/4, 190a/7, 237a/4

ḳ. ol- Misafir olmak, ağırlanmak 59a/4, 99a/11, 99b/7, 99b/8, 113b/2, 158a/2

ḳonuḳluḳ *i.* Misafirlik

ḳ. it- Misafir olmak 240b/3

ḳop- Ortaya çıkmak, meydana gelmek, zuhur etmek 198a/2

→ āvāz ḳop- 136a/6, ḳıyāmet ḳop- 60b/5, 96a/6

ḳopar- Yerinden ayırmak, almak 183b/5

ḳorḳ- Korkmak 31a/10, 84b/9, 93a/6, 120b/8, 145b/1, 183a/10, 228a/3

ḳorḳaḳ *sıf.* Korkak 11b/4

ḳorḳu *i.* Korku 27a/11, 35a/8, 86a/10, 121a/9, 189a/7, 225b/2

ḳ. vir- Korkutmak 203a/11

ḳorḳut- Korkutmak 41b/6

ḳorḳulu *sıf.* Korku veren, korkutan, korkulu 70b/2

ḳoru- Korumak, esirgemek 40b/11, 133b/8

ḳorun- Korunmak, dış tehlikelerden esirgenmek 187a/11

ḳoş- Arkadaş olarak vermek, katmak, yanına vermek 173b/2

ḳotar- Pişen yemeği başka kaba boşaltmak 49a/6, 49a/9, 77b/4

ḳov- Uzaklaştırmak, defetmek 188a/11, 200b/11

ḳoy- *bk.* **ḳo-**

ḳoyun *i.* Koyun 21a/1, 35b/3, 48b/11, 51a/3, 91a/11, 127a/3

ḳuṣūr *(A.) i.* Noksan, eksiklik, ihmal, kabahat, tedbirsizlik 232b/4

ḳuş *i.* Kuş 67b/11, 121b/6, 228b/9

ḳ. ol- Kuş gibi olmak 125b/1

ḳuşan- Sarmak, kuşanmak 125a/1, 222a/8

ḳuşat- Bağlamak, kuşanmak 74a/6

ḳuşçıġaz *bk.* **ḳuşçuġaz** 116a/6

ḳuşçuġaz *i.* Kuşcağız, zavallı kuş 116a/10, 116a/8, 119a/11, 194a/9

ḳuşluḳ *i.* Günün sabah ile öğle arasındaki bölümü, kuşluk vakti

ḳ. vaḳtı Kuşluk vakti 215b/5

ḳūt *(A.) i.* Azık, yiyecek 21b/11

ḳuṭb *(A.) i.* Bir konuda geniş bilgisi ve salâhiyeti olan kimse 122a/4, 206a/8, 206a/9, 206a/10

ḳ.-ı vaḳt Zamanın kutbu 206a/7

ḳuvvet *(A.) i.* Güç, kudret, kuvvet 65a/11, 93b/8, 108a/2, 183b/11, 224b/6

ḳ.-i muḥabbet Sevginin kudreti, muhabbetin gücü 193b/11

ḳuvvetlü *i.* Kuvvetli 176b/4

ḳuyu *i.* Kuyu 28b/11, 205a/11, 205b/3, 219b/4

küçücek *sıf.* Çok küçük, küçücek 241a/2

küdūret *(A.) i.* Gam, tasa 35b/7

küflen- Küflenmek, küf oluşmak 147b/4, 147b/5

küfr *(A.) i.* İmansızlık, inanmama, küfür 75b/3, 149b/4, 182b/4, 231b/11

kül *i.* Kül 180b/5, 220b/8, 238a/7, 238b/2

küllī *(A.) sıf.* Bütün, hep, tamam 74b/8, 157a/5, 165a/1, 191a/11, 240a/7

küp *(A.) i.* Küp 124b/4

küre *i.* Demirci ocağı 123b/5

kürk *i.* Kürk 52b/4, 92a/10, 92b/2, 103b/5

kürsī *(A.) i.* Taht 95b/6

küstāẖ *(F.) sıf.* Küstah, edepsiz, saygısız

k. söyle- Saygısızca konuşmak 157a/8, 157a/9

küstāẖlıḳ *i.* Edepsizlik, saygısızlık

k. it- Edepsizlik etmek, saygısızlaşmak 93a/5, 129a/5

küy- 1. Beklemek, sabretmek *Eydür, aḳçam yokdur. Ḳaṣṣāb eydür, ben saña küyeyim.*57b/6, 117b/11
2. Çevreyi gözetlemek, beklemek *İşüm vardur, gemiye küyerem.*54a/10

küydür- Bekletmek 57b/7, 81b/1

L

la ilāhe illa'l-lāhu Muḥammed'uñ resūlu'l-lāhi *(A.) cü.* Kelime-i şehādet cümlesi: "Allah'tan başka İlah olmadığına ve Hz. Muhammed'in onun peygamberi olduğuna tanıklık ederim." 44b/10

lafẓ *(A.) i.* Söz 136a/5

laḥẓa *(A.) i.* An, bir anlık zaman 17a/1, 19a/3, 19b/4, 62b/10, 128a/1, 173a/6, 178b/7, 225b/3

lāyıḳ *(A.) i.* Yakışır, yaraşır, uygun 14a/3, 27a/2, 41a/2, 48a/9, 62a/2, 71a/5, 124b/1, 127b/1, 217a/6

l. eyle- Yaraşır duruma getirmek, yakıştırmak 66a/8

l. ol- Yakışmak, uygun gelmek 47a/8, 66a/4, 93b/11, 124b/6, 129a/6, 132b/3, 145b/6, 145b/7, 145b/8, 179a/8

lā-cerem *(A.) i.* Mutlaka, şüphesiz 47b/4, 143b/9, 181a/2, 181b/1, 218a/3

lā-lebbeyk *(A.) ünl.* "Senin duana icabet etmiyorum, niyazını reddediyorum" anlamında kullanılmıştır 45a/7

lā-naẓīr *(A.) sıf.* Eşsiz, benzersiz 23b/11

lākin *(A.) bağ.* Ama, fakat, ancak 70b/11

la'l *(A.) i.* Değerli kırmızı bir taş 213b/7

lām *(A.) i.* Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi 198a/7

la'net *(A.) i.* Beddua, ilenç, lanet

l. di- Beddua etmek, lanetlemek 149b/3

l. it- Lanetlemek, kovmak 181a/1

l. ol- İlenmek, kötülüğünü istemek 18b/4

laṭīf *(A.) sıf.* Yumuşak, hoş, güzel 124a/2, 169b/6, 203b/3, 206a/11, 210a/3, 218a/10

l.-i maḥż Zamanın latîfi 158a/8

→ beyān-ı laṭīf 191a/3

laṭīfraḳ *sıf.* Hoş, güzel 195b/7

lāzım *(A.) i.* Gerekli, lüzumlu 217b/7, 217b/9, 219b/10

lebbeyk *(A.) ünl.* "Buyurunuz, emir sizindir efendim!" anlamında kullanılır 45a/6

legen *(F.) i.* Leğen 27a/5

len terānī *(A.) cü.* "(Sen) beni görmeyeceksin." 10a/11

leşker *(F.) i.* Asker 5a/9, 5a/10

leṭā'if *(A.) i.* Latifeler, güzel sözler 200a/1

l.-i tefsīr Güzel sözlerin izahı 7a/11

leẕẕet *(A.) i.* Tat, zevk, lezzet 46b/1, 130a2, 232a/10, 232b/1

l. bul- Zevk almak, hoşlanmak 76b/8, 219a/8

leẕẕetlü *sıf.* Tatlı, lezzetli 77b/5

libās *(A.) i.* Elbise 9a/4

liḳā *(A.) i.* Kavuşma, vuslat

l.ya iriş- Vuslata erişmek, kavuşmak 176a/2

lisān *(A.) i.* Lisan, dil

l.i'r-resūl Resûl'ün dili 210b/3

l.u'l-ḳulūb Kalplerin, gönüllerin dili 170b/6

l.u't-taṣavvuf Tasavvufun dili 182b/1

loḳma *(A.) i.* Lokma 11b/5, 25a/9, 99b/10, 100a/3, 104a/6, 122b/8, 148b/11, 176a/10

lū'lū' *(A.) i.* İnci 23a/7

luṭf *(A.) i.* İyilik, lutuf 51a/10, 149b/10, 202b/11

l. it- İyilik etmek, lutufta bulunmak 163a/11

l. u kerem İyilik 33a/6

l. u kerem it- İyilik etmek 33a/3

l. ve ḫulḳ İyilik ve tabîat 193a/3

M

ma‘ānī *(A.) i.* Mânâlar, anlamlar 231b/8

m.-yi Ḳur‘ān Kur‘an’ın mânâsı 199a/6

ma‘ārif *(A.) i.* Marifetler, bilimler 189b/1, 231b/9

m.-i esrār Sırların açıklanması 162b/5

mā-beyn *(A.) i.* İki şeyin arası, aradaki şey, ara 240a/8

mādem *(A.) bağ.* Mâdem, çünkü, değil mi ki 10b/10, 129a/1, 131a/8

maġāra *(A.) i.* Mağara 92a/1, 115a/11, 117b/8, 135a/3

maġbūn *(A.) zf.* Kırgın, mahzun olarak

m. it- Sıkıntıya düşürmek, zor duruma düşürmek 24b/5

maġrūr *(A.) i.* Kendini beğenmiş, mağrur 5a/2, 203b/1

maḥabbet *bk.* **muḥabbet** 6a/9, 120b/1, 122a/6, 217b/5, 227b/8

maḥāfa (<A. **mahfe**) *i.* Sedye, tabut. 177b/4, 177b/7, 177b/8, 177b/9

maḥall *(A.) i.* Yer, mekân 172a/6

maḥalle *(A.) i.* Mahalle, oturulan yer 22a/2, 44a/7, 162a/6, 196b/4, 215b/5

maḥbūb *(A.) i.* Sevilen kimse, sevgili 23b/10, 116b/5, 119a/7, 120a/11, 128b/3

maḥbūbe *(A.) i.* Muhabbet olunmuş, sevilmiş 23b/5, 133a/9, 133b/1

maḥcūb *(A.) sıf.* Utanan, utangaç 99a/3, 105b/1

maḫdūm *(A.) i.* Hizmet edilen, hizmetinde bulunulan kimse

m.lıḳ iste- Hizmet edilen olmayı arzu etmek 159b/8

maḥfil *(A.) sıf.* Toplanılacak yer, meclis, cemiyet 5b/5

maḫlūḳ *(A.) i.* Canlı, yaratık, mahlûk 34b/10, 62b/11, 77a/3, 146b/1, 210b/7

maḥrem *(A.) i.* Gizli olan herkese söylenmeyen, sır 157a/10

maḥrūm *(A.) i.* İstediğini elde edememiş, mahrum 6b/8, 98b/10

m. eyle- Yoksun bırakmak, istediğini elde etmesine engel olmak 197b/7, 197b/8, 197b/9

m. it- Yoksun bırakmak 192a/2, 192a/3

m. ḳal- Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek 70a/1

m. ol- Mahrum olmak, nasipsiz kalmak 193b/3

maḫṣūṣ *(A.) i.* Hususileşmiş, has, özgü 175b/11, 176a/1, 180a/10, 182a/10

maḥv *(A.) i.* Yok etme, ortadan kaldırma

m. ol- Yok olmak, ortadan kalkmak 69b/7, 122b/3, 126a/5, 126a/6

maḥż *(A.) i.* 1. Ta kendisi *Aslı bilesin kim maḥż-ı ‘aṭādur.* 11a/8

2. Zaman *Ġāyet ḫulḳ ehli idi. Basṭı ġālib idi. Laṭīf-i maḥż idi.*158a/8

m.-ı ʻaṭā Lutfun kendisi, iyiliğin aslı 11a/8

→ laṭīf-i maḥż 158a/8

maḥẓūn *(A.) sıf.* Hüzünlü, tasalı,kaygılı

m. ol- Hüzünlenmek, kaygılanmak 181b/2

maʻīşet *(A.) i.* Geçim, geçinme, yaşayış, geçinmek için lüzumlu olan şey 18b/4, 54b/1

→ vech-i maʻīşet 21b/9

maḳʻad *(A.) i.* Oturulacak yer, minder

m.-ı ṣıdḳ Takvâ erbâbının Cennette bulunacakları makam 12b/5

maḳām *(A.) i.* Mansıp, mevki, derece, yer, durak 47a/8, 62b/3, 129a/8, 154a/2, 179a/10, 227a/3

m.-ı tevḥīd Birlik makamı, birleşme yeri 60b/10, 232a/3

maḳbere *(A.) i.* Mezar, mezarlık 112b/10

maḳbūl *(A.) i.* Kabul gören, beğenilmiş, hoş karşılanmış 56a/8, 89b/2, 124b/2, 170b/4, 189a/9, 193b/10

m. ol- Beğenilmek, kabul edilmiş olmak 207b/6

maḳdūr *(A.) i.* Güç, kuvvet, elden gelen şey

m.-ı beşer İnsan gücü, takati 219a/1

maḳṣūd *(A.) i.* İstenen, niyet edilen, istek, arzu, maksat 73a/9, 185a/10

māl *(A.) i.* Varlık, servet, mal, mülk 6b/2, 24b/3, 74b/9, 85b/3, 98a/7, 107b/7, 138b/5, 166b/6, 231b/2 ,

→ cemīʻ-i māl 50a/9

mālayaʻni *(A.) sıf.* Mânâsız, faydasız, boş şeyler

m. söyle- Faydasız, boş sözler söylemek 87b/5

mālik *(A.) i.* Sahip, bir şeye sahip olan

m.-ü'l-mülūk Mülklerin sahibi, Allah 139a/7

māl-dār *(A.F.b.s.)* Mallı, mallı olan, zengin 48b/6

maʻlūm *(A.) i.* Bilinen, belli 18a/2, 34a/8, 130a/4, 240a/8

m. ol- Bilinmek, malûm olmak 25a/1, 33a/6, 34a/9, 136a/2, 206a/10, 209a/9, 222a/10

maʻmūr *(A.) i.* Bakımlı, bayındır 99b/3

maʻnā *(A.) i.* Mânâ, anlam *krş.* maʻnī 6a/2, 21a/7, 21a/8, 55b/8, 118b/2, 126a/5, 182b/5, 232a/1

mancılıḳ *(A.) i.* Taş ve gülle atmaya yarayan bir savaş aracı 193b/6

maʻnī *(F.) i.* Anlam, mânâ *krş.* maʻnā 112b/7, 126a/8, 222a/3

manṣıb *(A.) i.* Makam, rütbe 217b/5

maraż *(A.) i.* Hastalık

m.-ı mevt Ölüm hastalığı 126a/10

maʻrifet *(A.) i.* Bilgi, hüner, ustalık 22b/6, 35b/7, 48a/9, 79a/7, 130b/1, 153b/2, 169b/8, 190b/5, 227b/3

→ tevḥīd ü maʻrifet 233a/1

maʻrifetullāh *(A. it.)* Allah'ı anlama 153b/3

ma’reke *(A.) i.* Savaş meydanı 41a/2

ma‘rūf *(A.) i.* Herkesçe bilinen, tanınmış, meşhur

m. ve meşhūr Ünlü, tanınmış, meşhur 114b/6

→ emr-i ma‘rūf it- 41b/4

masḫara *(A.) i.* Eğlendirici, gülünç 103b/4

m.ya dut- Alaya almak 103a/1

mā-sivā‘llāh *(A.) i.* Allah’tan başka her şey 169b/10

ma‘ṣiyet *(A.) i.* itaatsizlik, günah, isyan 37b/9, 105a/5, 150a/3, 153a/11, 188b/7, 220b/1

m. it- İsyan etmek, itaatsizlik etmek 105b/11, 106a/3

maṣlaḥat *(A.) i.* İş, husus, emir, keyfiyet 161b/5, 161b/10

ma‘ṣūm *(A.) i.* Suçsuz, kabahatsiz, masum 232a/11

maṭlūb *(A.) i.* İstenilen, arzu edilen şey 123b/4

m.a iriş- Arzu edilen şeye ulaşmak 93b/2

mev‘iẓe *(A.) i.* Öğüt 167a/11

māye *(F.) i.* Maya, asıl ve lüzumlu madde, asıl, esas 147a/9, 147a/11, 147b/3

maẓhar *(A.) i.* Nail olma, erişme

m.-ı ‘ilm İlime erişmiş olan 146a/2

ma‘ẕūr *(A.) i.* Hoş görülebilecek bir özrü bulunan 237b/6

m. dut- Hoş görmek, affetmek 37b/7, 44a/7

m. tut- *bk.* **m. dut-** 183a/6, 204b/4

mecāzī *(A.) sıf.* Gerçek olmayan, hayalî 104a/6

meclis *(A.) i.* Toplanma, toplantı, sohbet odası, meclis 25a/10, 50a/2, 150b/11, 167b/9, 210b/5

m. dut- Toplanmak, bir araya gelmek 169a/7

m. it- Toplanmak 175a/5

mecmū‘ *(A.) i.* Hep, hepsi, bütün, tamamı 15b/4, 26b/2, 26b/9, 29a/9, 46a/1

m.-ı ‘ilm İlmin tamamı 9a/8

m.-ı meşāyiḫ Şeylerin tamamı, hepsi

m. -ı ‘ulemā Alimlerin hepsi, bütün alimler 46a/1

m.-ı ‘ulūm İlimlerin hepsi, bütün ilimler 7a/8

meddāḥ *(A.) i.* medheden, öven 12a/1

meded *(A.) i.* Yardım, çare, imkân 10b/8, 30a/1, 107b/9

m. bul- Yardım bulmak 5a/10

m. eyle- Yardım etmek 29a/11, 96b/7

m. ol- İmkan olmak, çare bulunmak 5b/6

medḥ *(A.) i.* Övgü 98b/4, 99a/1

m it- Övmek, methetmek 11b/11

medhūş *(A.) i.* Dehşete uğramış, şaşırmış, korkmuş

→ ḥayrān ve medhūş 155a/3

medrese *(A.) i.* Medrese 233a/7

mefreş *(A.) sıf.* Meşinden veya çadır bezinden yapılmış harar 144a/2

meger *(F.) bağ.* Meğer, oysa, ancak, gereken o ki 27b/9, 41a/8, 64a/11, 83b/10, 90b/4, 135a/11, 223a/7

mehcūr *(A.) i.* Uzaklaştırılmış, terkedilmiş

m. ol- Terk edilmiş olmak 93a/4

mekān *(A.) i.* Yer, mahal, bölge 240a/4

mekr *(A.) i.* Düzen, hile, aldatma, tuzak 11a/9, 11a/10, 11a/11, 68a/1

mekteb *(A.) i.* Okul 122b/9, 143b/11, 187b/5, 202a/2

melālet *(A.) i.* Sıkıntı, tasa

m. ḳaḳı- Kızmak, öfkelenmek 98b/11

melāmet *(A.) i.* Ayıplama, azarlama, kınama 61b/1, 123b/7, 203a/4, 217a/1

m. it- Ayıplamak, kınamak 54b/5, 156b/1

→ belā ve melāmet 114b/5

melek *(A.) i.* Melek

meleku'l-mevt Ölüm meleği, Azrail 38b/4, 142a/6, 142a/8, 142b/6, 158b/1

melekūt *(A.) i.* Ruhların ve meleklerin alemi

→ 'ālem-i melekūt 91a/6, 91b/2

melik *(A.) i.* Padişah, hakan, hükümdar 239b/3, 239b/4, 240b/3, 240b/6

melūl *(A.) i.* Üzüntülü, kederli 51a/9, 139a/3

m. ol- Kederlenmek, üzüntü duymak, melûl olmak 29b/1, 30a/2, 30b/10, 41a/2, 57a/3, 61b/3, 66b/5, 87a/7, 98b/11, 139a/5, 139a/7, 139a/9, 199a/10

melūlluḳ *i.* Üzüntülü olma durumu, kederlilik 87b/1

mel'ūn *(A.) i.* Lanetlenmiş, kovulmuş 181b/2

memleket *(A.) i.* Ülke, memleket 98a/4, 102b/5, 129a/8, 140b/1, 151b/4, 240b/3

men' *(A.) i.* Yasaklama, önleme, mani

m. eyle- Menetmek, engellemek 26b/10

m. it- Önlemek, engel olmak 11b/3, 27a/2, 35b/5, 42a/2, 120b/2, 136b/11, 145a/5, 145b/2, 145b/8, 173a/3, 174b/11, 198a/6, 199a/3

menāḳıb *(A.) i.* Menkabeler, övünülecek vasıflar 7a/3, 7a/8, 22a/5, 22b/1, 142b/10, 207a/5

menfa'at *(A.) i.* Fayda, çıkar, yarar, kazanç 189a/4

menfa'atlu *i.* Kazanç getiren, yarar sağlayan 217b/11

mensūb *(A.) i.* Ait, bağlı, bir şeyle ilgisi bulunan

m. it- Nispet etmek 182b/4

menzil *(A.) i.* 1.Varılacak yer, konaklama yeri *Menzil ıraḳ, azuḳ yoḳ* 20a/8, 36b/8, 101a/7, 116b/1, 183b/2

2. Güzergâh, yol *Ol āyīneye baḳdum, menzilümi gördüm.* 97b/10

3. Makam, rütbe, derece *kendü menzilinde yig hīç mertebeye rāżī olmaya, dāyim teraḳḳīde ola.*86b/4

merdāne *(F.)* 1. *sıf.* Yiğit, mert *Aḥmed ben seni merdāne kişi ṣanurdum* 157a/2

2. *zf.* Mertçe, yiğitçe, ere yakışır biçimde *Eydür, ḳurbān yirine giderem, merdāne gitmek gerek.*236b/10

merdūd *(A.) i.* Reddedilen, istenmeyen 124b/2

merhabā *(A.) ünl.* Merhaba 114a/11

merḥamet *(A.) i.* Şefkat, acıma, birini esirgeme 187b/4

merhem *(A.) i.* Merhem, çare, derman, ilaç 73a/8

merkeb *(A.) i.* Binilecek şey, binek 63b/6

mertebe *(A.) i.* Derece, basamak, rütbe, mevki 47a/5, 55b/9, 130a/6, 171a/2, 235a/1

mesā'il *(A.) i.* Meseleler 209a/11, 235a/9

mesāvī *(A.) i.* Kötülükler, fenalıklar

m. it- Kötülük etmek, fenalık yapmak 113b/2

mescid *(A.) i.* Mescit 40a/2, 45b/3, 103a/10, 127b/10, 163b/10, 176b/3, 215b/3

meselā *(A.) zf.* Misal olarak, şunun gibi, söz gelişi 185a/8

mes'ele *(A.) i.* Sorulup karşılığı istenilen şey, problem, mesele 127b/5, 142a/3, 144b/8, 203a/7

mest *(F.) i.* Sarhoş, kendinden geçmiş 111b/4, 231b/6

m. ol- Kendinden geçmek 35b/10, 226a/6

mestūr *(A.) i.* Örtülü, kapalı, gizli

mestūre *(A.) i.* Açık saçık gezmeyen, namuslu kadın 55a/10

meşaḳḳat *(A.) i.* Sıkıntı, güçlük, eziyet, zorluk

→ zaḥmet ve meşaḳḳat 62a/9, zaḥmet ve meşaḳḳat çek- 97b/5

meş'ale *(A.) i.* Aydınlatıcı alet, kandil 74b/10

meşāyiḫ *(A.) i.* Şeyhler 4a/2, 5a/8, 47a/4, 94a/8, 143a/7, 158a/9, 162b/6, 194a/3, 201a/11

m.-i kebīr Büyük şeyhler, ulu şeyhler 190b/1

m.-i kibār Büyük şeyhler, ulu şeyhler 162b/4

m.-i subḥānī Rabbanî alimler 211a/6

→ cemī'-i meşāyiḫ 89b/2, 94a/8 ekber-i meşāyiḫ 122a/3

meşġūl *(A.) i.* Bir işle uğraşan, meşgul 4a/8, 14a/9, 19b/2, 37b/10, 58b/10, 89b/8, 151b/6

m.den ḳoy- İşini yapmasına engel olmak, işinden alıkoymak 73a/3

m. eyle- Uğraştırmak, oyalamak 73a/4

m. it- Uğraştırmak, meşgul etmek 130b/2, 206b/10

m. ol- İlgilenmek,alâkadar olmak, uğraşmak 17b/7, 25a/2, 28b/10, 36a/10, 37b/10, 39b/7, 39b/8, 46b/1, 50b/2, 51b/4, 53b/3, 58a/1, 59a/7, 63a/7, 63a/11, 65a/3, 74a/3, 77a/11, 77b/1, 84a/4, 90b/11, 91b/11, 92a/8, 93b/4, 111b/10, 116b/8, 119a/1, 120b/2, 126b/8, 133b/11, 134a/11,

139a/10, 158b/11, 165a/7, 166a/6, 166a/11, 166b/4, 167b/6, 167b/7, 168b/6, 169a/8, 172b/1, 173b/1, 174b/10, 177b/3, 178a/8, 178a/10, 179a/11, 185a/2, 188b/7, 197a/2, 220a/3, 220a/10, 220a/11, 230b/3

meşhed *(A.) i.* Bir adamın şehit olduğu veya bir şehidin gömüldüğü yer 199b/3

meşhūr *(A.) sıf.* Şöhretli, şöhret kazanmış, ün salmış 39a/2, 133a/6, 170b/10, 216b/11

m. ol- Ün kazanmak, tanınmak, şöhretlenmek 173a/1

→ ma'rūf ve meşhūr 114b/6

metā' *(A.) i.* Mal, elde bulunan varlık 151b/6

mevcūdāt *(A.) i.* Var olan şeyler, varlıklar 48a/7, 190a/5

→ cemī'-i mevcūdāt 48a/7

mev'iẓe *(A.) i.* Öğüt 209b/5

Mevlā *(A.) i.* Allah 104a/11, 155b/11, 234b/9

mevsim *(A.) i.* Mevsim, sezon 59b/5, 92a/6, 119a/9, 133a/8

mevṣūf *(A.) i.* Vasıflanmış. Vasfolunmuş 126a/7

mevt *(A.) i.* Ölüm

→ maraż-ı mevt 126a/10

meydān *(A.) i.* 1. Meydan, alan *Yarın 'Araṣāt meydānında nidā gele, bunı ṭamuya iletüñ dinile, varmazam diyesin, varmayasın* 106b/6, 191b/10, 233a/1

2. Savaş meydanı, cephe *Bir mürīd meydāna vardı, şehīd oldı* 177b/3, 177b/6, 177b/8, 178a/1

meyl *(A.) i.* Gönül akması, sevme, istek, eğilim, temayül 16b/4

m. eyle- İstemek, eğilim göstermek, yönelmek 58b/3, 58b/4

m. it- Eğilim göstermek, istemek 58b/1, 115b/3, 195a/2

m. ol- Rağbeti olmak, özenmek 179b/4

meyve *(F.) i.* Meyve, yemiş

meẕheb *(A.) i.* Mezhep, girilen, takip edilen yol 19a/5, 175b/10, 194a/2, 217a/1

m. ṭut- Bir mezhebe girmek, bir yolu takip etmek 233b/9

meẕkūr *(A.) i.* Anılan, zikrolunan 39a/2, 52a/9

mıṣrā' *(A.) i.* Mısra, dize 232b/1

mi'de *(A.) i.* Mîde, kursak 120a/4, 205a/10

miḥnet *(A.) i.* Sıkıntı, eziyet, dert, keder 71a/6, 105a/4

mihr *(F.) i.* Güneş

miḥrāb *(A.) i.* Mihrap 29b/3, 29b/6, 42b/1, 77b/7, 221a/7

Mikā'īl *(A.) i.* Dört büyük melekten biri 46a/7

miḳdār *(A.) i.* Derece, seviye, ölçü 118b/5

milk *(F.) i.* Birinin tasarrufu altında bulunan şey 74a/1, 106a/4, 106a/5, 120b/10

milket *(A.) i.* Ülke, memleket, mülk 166b/6

millet *(A.) i.* Topluluk, cemaat 10a/11

mīm *(A.) i.* Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfi 198a/7

minber *(A.) i.* Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü 26b/9, 27a/7, 169a/10, 174b/4, 194a/5, 217b/2

minnet *(A.) i.* Gönül borcu, minnet 152b/6

minnetdār *i.* Gönülden borçlu ola, müteşekkir

m. ol- Gönülden borçlu olmak, müteşekkir olmak 87a/4

mi'rāc *(A.) i.* Merdiven 237a/9

mīrāṣ *(A.) i.* Miras

mīrāṣ deg- Miras kalmak 85a/10, 192b/3

miṣḳāl *(A.) i.* Yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü 89a/7, 173a/4

miskīn *(A.) i.* Zavallı, beceriksiz âciz 10a/4, 10a/7, 34a/11, 104b/1, 127b/10, 159b/7

m. it- Âciz duruma düşürmek 115a/2

miṣl *(A.) i.* Benzer, eş 170b/8, 208a/4, 212a/1, 224a/9

mizāb *(A.) i.* Su yolu, oluk 27b/6

mu'abbir *(A.) i.* Rüyâ tabir eden, yorumlayan 145b/11, 156b/4

mu'ālece *(A.) i.* İlaç yapma, ilaç kullanma 73a/8

mu'allaḳ *(A.) sıf.* Asılmış, asılı, havada, boşta duran 91b/9

mu'āmelāt *(A.) i.* Davranışlar, muameleler

→ envā'-ı mu'āmelāt 89b/1

mu'āmele *(A.) i.* Davranma, davranış, muamele 226b/11

mu'ayyen *(A.) i.* Belirli, belli, tâyin edilmiş

m. ol- Belirlenmek 40b/4

muġaylān *(F.) i.* Deve dikeni adı verilen bir bitki 205b/4

muḥabbet *(A.) i.* Sevgi, sevme, muhabbet 102a/10, 121a/10, 193b/11, 194a/4, 195b/8, 203a/11

→ ehl-i muḥabbet 184b/5, ḳuvvet-i muḥabbet 193b/11

m. vir- Sevgi vermek, muhabbet vermek 203a/11

muḥaddiṣ *(A.) sıf.* Hadîs ile meşgul olan, Hz. Muhammed'in sözlerini bildirmiş olan kimse 17b/6

muḥāl *(A.) i.* Mümkün olmayan, olmayacak, imkansız 129a/2

muḥālefet *(A.) i.* Muhâliflik, uygunsuzluk, aykırılık, düşmanlık

m. it- Karşı çıkmak, karşı davranışta bulunmak 216b/2, 216b/8

m. ol- Karşıt olmak, muhalif olmak 123b/3

muḥālif *(A.) i.* Aykırı, karşıt, muhalif

m. it- Düşman etmek, muhalif etmek 178a/7

Muḥammedī *(A.) sıf.* Muhammed ümmetinden olan 7a/9, 81b/6

muḫannatluḳ Alçaklık 74a/8

muḫayyer *(A.) i.* Seçmeli, beğenmeye bağlı

m. it- Seçmekte serbest bırakmak 183a/1

muḥibb *(A.) i.* Dost 73b/11, 194b/7, 194b/10, 195a/1, 195a/2, 195b/5

muḥīṭ *(A.) i.* Kuşatan, etrafını çeviren 235a/6

muḥkem *(A.) sıf.* Tahkim edilmiş, sağlam, sağlamlaştırılmış, kuvvetli

m. ṭut- Kapatmak, sağlamlaştırmak 205b/5

muḫliṣ *(A.) i.* Dostluğu gönülden olan, samimi 69a/7

muhtāc *(A.) i.* İhtiyacı olan, muhtaç, yoksul 8b/2, 47b/4, 131b/2, 145a/1, 157b/2

m. ol- Gereksinim duymak, ihtiyacı olmak 62b/4, 184b/1, 228a/4

muḫtaraṣ *(A.) sıf.* Küçük, ufak 200b/9

muḫtaṣar *(A.) i.* Kısaltılmış, kısaltma 28a/1

muḥterem *(A.) i.* Saygıdeğer 133a/6, 199a/5

muḥteşem *(A.) i.* İhtişamlı, saygı ve hayranlık uyandıran 133a/5, 199a/6

muḳābele *(A.) i.* Karşılık verme, karşılama 97b/1

muḳaddem *(A.) i.* Önde gelen, üstün 194a/3, 182a/10, 230b/10, 231a/7, 231a/11

→ Evliyā-yı muḳaddem 162b/4

muḳadder *(A.) i.* Takdir olunmuş 139a/8

muḳaddes *(A.) sıf.* Kutlu, mukaddes 5b/6

muḳarreb *(A.) i.* Yakın, samimi, yakınlaşmış 62b/4, 83a/8, 130a9

muḳīm *(A.) i.* Oturan, ikâmet eden

m. ol- İkâmet etmek, oturmak 167b/1

muḳtedā *(A.) i.* Kendisine uyulan kimse 7a/10, 79a/7, 170b/5, 218b/10

m.-yı ʿaṣır Devrin önderi 210b/3

m.-yı ḫalḳ Halkın kendisine tâbi olduğu kimse, halkın önderi 135b/6

m.-yı ḫalḳ it- Halkın kendisine tâbi olduğu biri haline getirmek 23a/5

m.-yı ḫalḳ ol- Halkın kendisine tâbi olduğu kimse olmak 25a/6

muḳtedī *(A.) i.* İktidâ eden, uyan, arkadan gelen 197b/5

mūm *(F.) i.* Mum 69b/1, 69b/2, 158a/2, 158a/5

mūnis *(A.) i.* Samimi, cana yakın, hoş 97b/10

m. ol- Cana yakın olmak, hoş olmak 55b/4

muntaẓır *(A.) i.* Bekleyen, yol gözleyen 126a/11

murabbaʿ *(A.)* Bağdaş kurup oturmak. 104b/3

murād *(A.) i.* Dilek, istek, maksat 43b/9, 78b/1, 102b/7, 121a/6, 185a/9, 225b/6

murāḳabe *(A.) i.* İç âlemine bakma, dalıp kendinden geçme, bakma, gözetme 220a/4

muraḳḳaʿ *(A.) i.* Yamalı giyecek 15a/4, 92b/11, 174b/1, 204a/6

murdār *(F.) i.* ve *sıf.* Kirli, pis 91b/3, 124a/10

m. it- Kirletmek, pisletmek 208b/7

m. ḳo- Kirlenmiş bir halde bırakmak 110a/7

musaḫḫar *(A.) i.* Ele geçirilmiş, tâbi kılınmış

m. it- Ele geçirmek 46a/2

muṣāḥib *(A.) i.* Arkadaş, dost 45b/7, 189b/2, 204a/3, 206a/8, 234a/2

m. ol- Dost olmak, arkadaş olmak 201b/7, 201b/9

muṣḥaf *(A.) i.* Sayfa haline getirilmiş şey, kitap, Kur'ân-ı Kerîm 95b/9

muṣībet *(A.) i.* Bela, sıkıntı, musibet 35a/4, 65a/1, 65a/2, 172a/5, 170a/2, 190b/8

muṭahhar *(A.) sıf.* Temizlenmiş, temiz 190a/6

muṭallaḳa *(A.) i.* Bırakılmış, boşanmış

m.-yı s̱elas̱e Üç defa boşama 40b/9

mutaṣarrıf *(A.) i.* Tasarruf eden, kendinde kullanma hakkı ve salâhiyeti olan

m. ol- Kendinde kullanma hakkı ve salâhiyeti olmak, evlenmek 62a/7

muṭavvel *(A.) i.* Tatvîl edilmiş, uzatılmış

m. ol- Uzatılmak, tatvîl edilmek 7a/4

mu'teber *(A.) sıf.* İtibarlı, hatırı sayılır, saygın 203b/3

mu'teḳid *(A.) i.* İtikat eden, inanan, dîni bütün kimse 136a/9, 235a/2

m. ol- İnançlı olmak, itikat etmek 7b/2

muʿtekif *(A.) sıf.* Bir ibadet yeri veya türbenin yanında bir köşeye çekilerek vaktini ibadetle geçiren 180a/11

muṭī' *(A.) i.* İtaat eden, boyun eğen

m. ol- Boyun eğmek, itaat etmek 189a/7

muṭma'in *(A.) i.* Gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok (kimse)

m. ol- İçi rahatlamak, gönlü kanmak 142a/10, 142b/7

muṭrib *(A.) i.* Çalgı çalan, şarkı okuyan 63a/10

muṭṭali' *(A.) i.* Öğrenmiş, haber almış, bilgili

m. ol- Bilgili olmak, öğrenmiş olmak, haberli olmak 239b/11

muttaṣıf *(A.) i.* Vasıflanan, kendisinde bir hal, bir vasıf bulunan

m. ol- Vasıflanmak 189a/3

muvāfaḳāt *(A.) i.* Uzlaşma, razı olma 16a/11, 16b/1, 16b/2

m. it- Uzlaşmak, razı olmak 16a/10, 23a/10, 110b/1, 115a/1, 225a/5, 237b/3

muvāfıḳ *(A.) i.* Uygun, yerinde 157a/6, 159b/1, 210b/4

m. ol- Uygun düşmek, yerinde olmak 192b/10, 192b/9

muvaḥḥid *(A.) i.* Tevhîdeden, Allah'ın birliğine inanan 26b/2

mübālaġa *(A.) sıf.* Çok fazla, pek çok 4a/7, 175a/3, 83a/4

m. it- Bir şeyi çok büyütmek, abartmak 25a/3, 165a/7, 202a/7

mübarek *(A.) sıf.* Uğurlu, kutlu, hayırlı 6b/2, 32a/1, 69a/11, 86b/7, 133b/2, 146a/11,201b/1, 225a/10, 229a/5

mübtedī (A.) i. Bir şeyi öğrenmeye yeni başlayan, acemi 227a/8

mübtelā *(A.) i.* Tutulmuş, uğramış 117b/9

m. ol- Tutulmak, uğramak 84b/1

mücāhede *(A.) i.* Uğraşma, mücadele etme, nefsi yenmeye çalışma 25a/2, 56a/7, 99a/9, 111a/11, 123a/7, 123b/6, 141a/4, 219a/1, 222a/2

m. çek- Nefsi yenmeye çalışmak, mücadele etmek 185a/1

mücāvir *(A.) i.* Mabet veya tekke yakınına çekilip oturan, komşu 193a/4, 208a/7

m. ol- Mabette kendini ibadete vererek yaşamak 82b/10, 133b/11, 159a/8

müdāvemet *(A.) i.* Devam etme, bir yere her vakit gidip gelme

m. it- Devam etmek, devamlı olmak 188b/8

müdde'ī *(A.) i.* İstek ve iddiasında inatla direnen, iddiacı 237b/9

müddet *(A.)* 1. *i.* Zaman, vakit 50b/4, 108a/7, 172a/10, 189b/4

2. *zf.* Bir müddet, bir zaman 102a/6, 144b/8, 152a/10, 185a/3, 188b/8, 207b/2, 229b/9

mü'eddeb *(A.) sıf.* Okumuş, bilgili, edepli

m.ü'l-evliyā Velîlerin eğitmeni 201a/11

mü'e<u>ss</u>ir *(A.) i.* Tesir eden, iz bırakan , etkili, dokunaklı, içe işleyen 204a/2, 216a/11

m. düş- Tesir etmek, etkili olmak 96b/9

mü'e<u>zz</u>in *(A.) i.* Ezan okuyan din görevlisi 102a/5, 121b/7, 133a/11

müflis *(A.) i.* Parasız, züğürt, iflas etmiş 69a/7, 99b/3

m. ḳal- Parasız kalmak 50a/10, 179b/7

müflislik *i.* Parasızlık, züğürtlük 5a/7, 107b/2

müfsid *(A.) i.* Bozguncu, bozan, fesatlık eden 41b/1

müftī *(A.) i.* Fetva veren 17b/6, 170b/4, 224a/8

mühlet *(A.) i.* Bir işin yapılması için verilen zaman, mühlet 106a/11, 168b/3, 229a/7, 229a/9

m. vir- Bir işin yapılması için zaman tanımak, mühlet vermek 106b/1, 181a/8

mühmel *(A.) i.* İhmal edilmiş, boşlanmış, bırakılmış, önemsenmemiş

→ cāhil ve mühmel ḳal- 199b/4

mühmelāt *(A.) i.* Mânâsız, boş sözler 74b/7

mükemmel *(A.) i.* Eksiksiz, kusursuz 27a/6

mülāzım *(A.) i.* Bir yere bağlı olan, bir göreve devam eden, hizmette bulunan

m. ol- Bir yere bağlı olmak, hizmette bulunmak 167a/7, 167a/8, 167a/9

mültezim *(A.) i.* İltizam eden, bir şeyi veya kimseyi destekleyen 193a/8

mü'min *(A.) i.* ve *sıf.* İman etmiş, inanmış kimse, mümin 17b/4, 31b/5, 36b/1, 36b/3, 153b/1, 207b/11

mümkin *(A.) i.* Mümkün, olabilir, olabilen 71a/9

münācāt *(A.) i.* Yalvarma, yakarış 38a/8, 47a/7, 78a/7, 97a/10, 129b/3, 131a/6, 195a/7

m. eyle- Yalvarmak, yakarmak 15a/5

m. it- Yalvarmak, yakarmak 26b/4, 63a/1, 63b/4, 73a/3, 88a/11, 88b/10, 100b/11, 107b/8, 150b/9, 187b/4, 227a/1

m. ḳıl- Yalvarmak, yakarmak 62b/7

münāfıḳ *(A.) i.* Riyakâr, iki yüzlü 38a/6, 38a/8

m. ol- İki yüzlü olmak, riyakâr olmak 36b/1

münāẓara *(A.) i.* Karşılıklı konuşma, ilmî münâkaşa, ilmî tartışma

m. it- Tartışmak, karşılıklı konuşmak 115b/11, 144b/3

münevver *(A.) i.* ve *sıf.* Aydınlatılmış, nurlandırılmış, ışıklı 190a/6

m. it- Aydınlatmak, nurlandırmak 192a/2

m. ol- Aydınlanmak, nurlanmak 63a/2

m. tut- Aydınlatmak, nurlandırmak 69b/2

münezzeh *(A.) i.* Tenzîh edilmiş, temiz, uzak 126a/10

mün'im *(A.) i.* Nimet veren, rızık veren 196b/9

münḳaṭı' *(A.) i.* Uzaklaşan, ayrılan, kesilen, son bulan 220a/3

m. it- Ayırmak, uzaklaştırmak 169b/10

m. ol- Ayrılmak, uzaklaşmak 141a/11

m. olmuş ol- Ayrılmış olmak, uzaklaşmış olmak 176a/5

münkir *(A.) i.* ve *sıf.* İnkâr eden, kabul etmeyen 114b/8, 188a/3, 188a/8, 235a/3, 237a/11

m. ol- Kabul etmemek, inkâr etmek 120b/10, 223a/3

Münkir *(A.) i.* Sorgu meleklerinden birinin adı

M. ve Nekīr Sorgu melekleri 106b/3, 132a/6, 179b/10

müntehī *(A.) i.* Bir şeyi tamamlayan 227a/8

mürāī *(A.) i.* İkiyüzlü (kimse)

→ fāsıḳ ve mürāī 181a/1

mürīd *(A.) i.* Bir şeyhe bağlı olan kimse 5a/8, 125b/11, 150b/1, 182a/11, 221b/9

m. ol- Birine bağlanmak, mürîd olmak 188b/1, 188b/6, 223b/7

mürselīn *(A.) i.* Peygamberler

→ seyyidü'l-mürselīn 141a/9

mürüvvet *(A.) i.* İnsaniyet, yiğitlik, cömertlik 21b/5, 36a/7, 81a/1, 143a/4, 156b/9, 197b/3

müsāfir *(A.) i.* Misafir, yoldan gelen, konuk 222b/3

müsellem *(A.) i.* Gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan, tasdik edilmiş

m. ol- Doğrulu herkesçe kabul edilmiş olmak, tasdik edilmek 222b/11, 232a/4

m. ṭut- Doğruluğu kabul edilmek 232a/4

müsemmā *(A.) i.* Tesmiye olunan, bir ismi olan, adlanmış 161a/9

müslimān *(A.) i.* İslâm dininde olan, müslüman 15b/4, 25b/5, 31b/1, 32a/5, 48a/2, 84b/10, 228a/7

m. ol- İslâm dinine inanmış olmak, müslüman olmak 16b/5, 32a/7, 42b/10, 82a/6, 82a/6, 126b/2, 126b/9, 136b/2, 154a/7, 154a/10, 177b/11, 206b/6, 225a/5, 228a/8, 229b/9

müslimānlıḳ *i.* Müslümanlık 126b/10, 198a/2, 213a/8

müslimīn *(A.) i.* Müslümanlar → imāmü'l-müslimīn 141a/10

müstaġnī *(A.) i.* Doygun, gönlü tok, ihtiyacı olmayan 57b/4, 157b/1

m. ol- İhtiyacı olmamak, gönlü tok olmak 184a/11

müstaġraḳ *(A.) i.* Batmış, gark olmuş 67a/10

m. ol- Batmak, gark olmak 69a/5

müstecāb *(A.) i.* Kabul olunmuş

m. ol- Kabul olmak 107a/3

m.ü'd-da've Duâsı kabul olunan, duâsı makbûl olan 146a/7

müsterāḫ *(A.) i.* 1. Tuvalet, hela *Tā ol ḳadar riyāżet itdi ki, yitmiş yıl anuñ āb-desti müsterāḫdan ġayrı yirde ṣınmazdı.*25a/4, 42a/11, 42b/1

2. Rahatlama yeri, rahat bir yer *Ebu'l-Ḥasan müsterāḫda-y-ıdı, ḫāṭırından geçdi ki, gömlegümi fülān dervīşe vireyim.*198b/11

müşāhede *(A.) i.* Bir şeyi gözle görme 48a/10, 56a/7, 62b/9, 122a/7, 128a/11, 141a/5, 189b/9

müşārun-ileyh *(A.) sıf.* Kendisine işaret olunan, adı geçen, adı anılan (erkek)

m. ol- Parmakla gösterilen bir mertebeye erişmek 154a/11

müşerref *(A.) i.* Şereflendirilmiş, kendisine şeref verilmiş, şerefli 159b/6

müşfiḳ *(A.) i.* Şefkatli, merhametli, acıyan, seven 129a/4

müşg *(F.) i.* Misk 111b/5

müşkil *(A.)* 1. sıf. Güç, zor, çetin *'aẓīm sulṭān ḳatına varmaḳ müşkil işdür* 113b/8, 216a/9

2. *i.* Güçlük, zorluk, çetinlik *Meşāyiḫüñ şeyḫi-y-idi. Anuñ sözleri hep göñüllerüñ maḳbūlıdur, dükeli müşkillerüñ kilīdidür.*56a/9, 200a/3

m. gel- Zor gelmek 119b/7

m. ol- Zorlaşmak, zor olmak 38a/2, 142a/4

müşrik *(A.) sıf.* Allah'a şerik, ortak koşan 125a/11

müştāḳ *(A.) i.* Özleyen, arzu duyan 46a/4, 169b/7

m. ol- Arzu duymak, özlemek 46a/4, 226b/6

mütāba'at *(A.) i.* Birine tâbi olma, arkasından gitme, uyma

m. it- Arkasından gitmek, birine tâbi olmak 221a/4

müṭāla‘ā *(A.) i.* Tetkik, inceleme
m. it- İncelemek, tetkik etmek 4b/2
müte‘alliḳ *(A.) i.* Asılı, bağlı, ilgili, ilişiği olan 62b/8
müte‘allim *(A.) i.* Taallüm eden, ilim, bilgi edinen, öğrenen 26b/11
mütefekkir *(A.) i.* Tefekkür eden, düşünen, düşünce sahibi 54a/8
m. ve müteḥayyir ol- Düşünce ve şaşkınlık içinde olmak 90a/7
müteġayyir *(A.) i.* Başkalaşan, değişen
m. ol- Başkalaşmak, değişmek 20b/7, 99b/10, 118b/5, 120b/11, 133b/5, 188a/7, 223a/1
müteḥayyir *(A.) i.* Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış 193a/9
m. ḳal- Hayrette kalmak 28b/4, 68a/6, 81b/11
m. ol- Şaşırmak 144a/7
→ mütefekkir ve müteḥayyir ol- 90a/7
mütekebbīr *(A.) i.* Kibirlenen, kibirli, kendini beğenmiş 9a/9
mütemekkin *(A.) i.* Mekânlanan, yerleşen, oturan
müteveccih *(A.) i.* Teveccüh eden, bir tarafa yönelen
m. ol- Bir tarafa yönelmek 65a/7, 85b/11
mütevekkil *(A.) i.* Tevekkül eden, işini Allah'a veya oluruna bırakan 183b/4, 183b/7
mütevellī Bir vakfın idaresi kendisine verilmiş olan kimse 40a/6
m. ol- Bir vakfın idaresini üzerine almak 39b/6
mü‘teżād *(A.) sıf.* Zıt, karşıt 235a/4
mütteḳī *(A.) i.* İttikâ eden, dayanan, dayanmış 36b/3, 168b/10
müyesser *(A.) i.* Kolayı bulunup yapılan, gerçekleşebilen
m. ol- Nasip olmak, müyesser olmak 22a/10, 57a/8, 97a/5, 159a/9, 159b/1
m. it- Nasip etmek, müyesser etmek 159a/10

N

nā-bedīd *(F.) i.* Görünmez, belirsiz, kayıp
n. ol- Görünmez olmak, kaybolmak 156a/2
nā-çar *(F.) sıf.* Çaresiz, ister istemez 7b/9, 173b/10, 206b/3, 237b/9
nā-dān *(F.) i.* Bilmez, cahil 119a/6
nafaḳa *(A.) i.* Yiyecek parası, geçimlik 50b/4, 101a/9
n. ḳoy- Geçimlik bırakmak, yiyecek parası bırakmak 151a/6
n. vir- Geçinecek para vermek 166a/7
nāfile *(F.) sıf.* Farzların dışında kılınan namaz 80b/3
nā-gāh *(F.) zf.* Ansızın, birdenbire 10a/6, 59b/10, 90a/8, 103a/3, 134b/1, 177a/6, 194b/4, 228a/3
naḥīf *(A.) i.* Zayıf, arık 20b/4
naḳd *(A.) i.* Peşin para, akçe, servet 80a/6
n.-i cennet Cennet serveti 226b/4
nā-keslik *i.* Cimrilik, pintilik, insâniyetsizlik 229a/2

nāḳış *(A.) i.* Noksan, eksik, tam olmayan, kusurlu
n. ol- Kusurlu olmak, eksik olmak 43b/2
naḳl *(A.) i.* Rivâyet, nakil, aktarma 69a/11, 86a/6, 100a/5, 113b/11, 127b/5, 166b/10, 180b/1, 194a/11, 221a/3
n. it- Rivâyet etmek, anlatmak, nakletmek 27a/1, 56a/10, 208b/11
na'lın *(<A. na'leyn) i.* Bir çift ayakkabı, pabuç 44b/3, 196a/11, 215a/1
nām *(F.) i.* Ad, isim 239a/19
nā-maḥrem *(F.) sıf.* Mahrem olmayan, yabancı 33b/1, 62a/10, 117a/6
namāz *(F.) i.* Namaz 29b/10, 73a/1, 80b/3, 100b/4, 135b/9, 185a/10, 238a/1
n. ḳıl- Namaz kılmak 27b/5, 28a/11, 28b/4, 29a/2, 32b/6, 53a/8, 62b/5, 63a/8, 64a/9, 67a/10, 68b/7, 68b/9, 72b/2, 77b/8, 77b/10, 80b/2, 80b/4, 80b/5, 92a/4, 98b/2, 100a/10, 108b/8, 127a/3, 135b/8, 141b/4, 141b/5, 141b/8, 157b/6, 165b/8, 172a/10, 184b/9, 193a/10, 219a/4, 221a/6, 222b/5, 224b/10, 225a/1, 226b/10, 229a/7, 229a/9, 233b/5, 233b/10, 238b/7
→ cemī'-i namāz 53b/2

nāme *(F.) i.* Mektup, ferman 36b/10, 70a/9, 70a/10, 226a/10
n. yaz- Mektup yazmak 28a/1, 226a/10
nān *(F.) i.* Ekmek 144a/1
na'ra *(A.) i.* Haykırış, bağırma
n. çağır- Haykırmak, bağırmak 166b/2
n. ur- Haykırmak, bağırmak 20b/8, 156a/10, 236b/11
naṣīb *(A.) i.* Kısmet, pay, rızık 128b/1
n. al- Faydalanmak 220a/8
n. itmiş ol- Kısmet etmek 230a/6
n. vir- Rızık vermek, pay vermek 128b/2, 227b/6
naṣībsüz *i.* Ne yapsa bir şey elde edemeyen, nasibi olmayan 57a/5
naṣīḥat *(A.) i.* Öğüt, nasihat 18b/6, 19b/7, 47b/1, 83b/7, 149a/10, 165a/7, 220b/5
n. eyle- Öğüt vermek 8a/11, 105b/8, 220b/1
n. iste- Öğüt istemek, bir kimseden doğru yolu göstermesini istemek 105b/4, 148a/6, 167a/6
n. it- Öğüt vermek, nasihat etmek 18b/6, 21b/4, 28a/4, 105b/3, 132b/10, 137b/10, 139b/11, 164b/10, 169a/8, 174b/4, 174b/7, 217b/2, 217b/6, 220b/2, 220b/5, 229a/1
Naṣrānī *sıf.* Hıristiyan, Îsevi 136a/9, 210a/2
naṣūḥ *(A.) sıf.* Hâlis, samimi
→ tövbe-yi naṣūḥ it- 91a/9, tövbeyi naṣūḥ ḳıl- 139a/10
navlun *(A.) i.* Gemiye yüklenen malın taşıma ücreti 39a/4, 39a/6

nāz *(F.) i.* İhtimam, el üstünde tutma 36a/8

naẓar *(A.) i.* Bakma, bakış 6a/11, 12a/8, 36a/3, 178b/3, 197a/4

n. eyle- Bakmak 60b/3

n.-ı berekāt Bereketli bakış, hayırlı bakış 56a/4

n. it- Bakmak 6a/11, 33a/11, 60b/4, 123b/9, 130a/8, 130b/1, 240a/9

naẓarlu *i.* Fikirli, düşünceli 114b/6

naẓīr *(A.) i.* Benzer, eş 56a/7, 112a/5, 152a/1, 182a/11, 205a/5

→ bī-naẓīr 47a/4

naẓm *(A.) i.* Şiir, manzume, söz 239a/14

n. it- Dizmek, sıralamak 128a/8

nāzük *(F.) sıf.* Güzel, zarif 103b/6

ne 1. *zm.* Ne, hangi şey *Eger bir mağrur kişi işide, bile ki erenlerüñ dirligi ne imiş, tā erenlerüñ kemālini ve kendinüñ noḳsanını bile.*5a/3, 6a/2, 13a/4, 26b/2, 38b/3, 51a/1

2. *e.* Değil *Rābī'a eydür, İlāhī neyleyem 'āciz ḳaldum, ne beni ḳorsın ki Başra'da ṭuram*, 66a/6, 70b/2, 71b/3, 88b/6

3. *sıf.* Ne, *hangi Bir kişi ot içer, bilmez ki ol ne otdur?* 6a/3, 15a/7, 18a/7, 23b/9, 25b/7, 32b/7,64b/3, 81a/11

4. *zf.* Nasıl *Bir yeñi gömlek geymiş ṣalınur-ıdı. Muḥammed eydür, bu ne ṣalınmaḳdur?* 59b/11

5. *zf.* Neden, niçin *Sen şimdiki zamānda şeyḫsin, benüm naṣīḥatuma ne iḥtiyācuñ var?*8b/1, 12b/8, 15b/2, 33a/1

ne ḥācet Ne ihtiyaç var, ne lüzum var 8b/11, 143a/3, 168a/1

ne ki / ne kim Her ne 36b/4, 62a/5, 102a/11, 180b/7

nem Neyim, sahip olduğum her şey 100b/9

nen Neyin, sahip olduğun her şey 207a/10

ne… ne… *(F.) bağ.* Cümle içinde birden fazla unsuru birleştirmek için kullanılan bağlaç 19a/7, 34b/2, 46a/7, 69a/5, 118a/7, 126a/6

nebī *(A.) i.* Peygamber

nebiyyallāh *(A.) i.* Allah'ın peygamberi 163a/10

necāset *(A.) i.* Pislik, murdarlık 42b/6, 42b/7, 213b/7

necāt *(A.) i.* Kurtulma, kurtuluş 174b/9, 218a/1

n. bul- Kurtuluş bulmak, kurtulmak 56b/2

n. vir- Kurtarmak, kurtulmasını sağlamak 206a/4

necis *(A.) i.* Pis, kirli 124a/11

neden *i.* Niçin, ne sebepten 18b/11, 38a/6, 49b/3, 54a/10, 88b/4, 109a/3, 139a/5, 154b/3, 219a/9

nefes *(A.) i.* 1. Soluk, nefes *Cān teslīm ḳılmışlar. Henūz birisinüñ nefesi gelür* 93a/2, 121a/7, 161b/7, 204a/2

2. An, zaman *Tañrı'yı incidmişüm, şimdi ki ḥālda bir iki nefes ḳalmışdur, ne tedbīr idelüm didi.*32a/4, 69b/11, 70a/3,

n. ur- Nefes vermek 37b/8, 71b/10

nefs *(A.) i.* Arzu, istek, heves, nefis 12a/1, 41b/5, 89b/8, 152b/7, 197a/10, 205b/2, 218b/1

→ du'ūnet -i nefs 68b/2

nekes *sıf.* Cimri, eli sıkı 167a/6

Nekīr *(A.) i.* Sorgu meleklerinden birinin adı

→ Münkir ve Nekīr 106b/3, 132a/6, 179b/10

nerdübān *(F.) i.* Merdiven 237a/7, 237b/6

nereye *zm.* Hangi yere, nereye 80a/4, 178b/11

nergis *(F.) i.* Nergis çiçeği 40b/11

neseb *(A.) i.* Nesil, soy 8b/5

nesīm *(A.) i.* Hafif rüzgâr, esinti 12a/3

nesl *(A.) i.* Soy, nesil 8b/10

nesne *i.* Eşya, nesne, şey 10a/1, 21a/7, 55b/5, 88a/10, 142a/10, 191b/9, 214a/3

n. dile- Bir şey istemek, bir şey rica etmek 59b/7

n. it- Bir şey yapmak 68b/7, 102a/1

n. yi- Bir şeyler yemek 58b/11

→ cemī'-i nesne 121a/4, 131a/8, 184a/11

ne'ūẕü-bi'llāh *(A.) ünl.* "Allaha sığındık, Allah korusun." 19a/6, 241b/9

nev' *(A.) i.* Çeşit, tür 140b/5, 184a/8, 221a/8

nevmīd *(F.) i.* Ümitsiz 49a/11, 157b/4

n. ḳal- Ümitsiz kalmak, ümidini kaybetmiş olmak 157b/6

n. ol- Ümitsiz olmak 49a/8

n'eyle- Ne yapmak, ne etmek 46b/5, 80a/2, 114a/10, 169a/4, 216a/3, 225a/11

nez' *(A.) i.* Can çekişme 26b/3

neẕr *(A.) i.* Adak, adama

n. it- Adak adamak 100b/5, 205a/6, 226a/4

nice *sıf.* ve *zf.* 1. Nasıl *Bu rūzigār giçe ve bu ḳavmdan kişi bulunmaya, nice idelüm ki anlardan bī-naṣīb olmayavuz.*6a/6, 8b/7, 31b/7, 33b/11, 52a/1

2. Ne kadar *Veys'e ṣordılar, namāzda nice ḫavf-la ṭurmaḳ gerekdür.*20a/4, 71a/8, 77b/9, 118b/7, 190a/1, 234b/8

3. Hangi *ol didigüñ nice kişidür?*115b/10, 125a/7, 168a/8,

4. Çok, pek fazla *Nice kişi anuñ medhin ide ki, anuñ meddāḥı raḥmetu'llāhi'l-'ālemīn ola* 11b/11, 33b/3, 38a/7, 117b/3, 185a/1

5. *i.* Nasıl, ne durumda *Ḥasan ṣordı ki, iy Şem'ūn nicesin?* 33a/1, 48a/4, 125b/10, 224b/10

n. it- Ne etmek, ne yapmak 55a/4

n. ol- Nasıl olmak 52a/1, 86a/8

niçe *bk.* **nice** 21b/9, 47a/4, 50b/4, 84a/9, 102b/9, 153b/8, 172a/10, 180a/11

niçün *zf.* Niçin, neden 8b/4, 13a/7, 15a/8, 70a/5, 86b/9, 127a/10, 185b/3, 200a/4, 216a/4

nidā *(A.) i.* Bağırma, çağırma, seslenme 65b/1, 97a/4, 100a/6, 186a/7, 197a/4, 219b/6, 229b/1

n. gel- Ses gelmek 54b/6, 93b/3, 96b/4, 106b/7, 124a/3, 124b/11, 128a/5, 133b/2

n. it- Bağırmak, seslenmek 38b/8, 174b/2

n. ḳıl- Bağırmak, seslenmek 46b/7, 56b/9, 63b/11, 153b/5

nifāḳ *(A.) i.* İki yüzlülük, münâfıklık, ara bozukluğu 149b/4

n. ol- Münâfıklık bulunmak 55b/6

nihāyet *(A.) i.* Son, bitim, bitiş 43a/11, 119a/7, 122a/11, 155a/10

nihāyetsüz *i.* Sonsuz 132b/10, 184a/7, 184b/6

nīk *(F.) sıf.* İyi, hoş, güzel, beğenilen 239a/19

nikāḥ *(A.) i.* Nikâh 69b/6, 221b/4

n. eyle- Nikâhlamak 69b/5

n. it- Nikâhlamak 89a/7, 196b/11, 221b/1

nikāḥlan- Nikâhlanmak, nikâhına almak 173a/11

ni'met *(A.) i.* 1. İyilik, ihsan *Eydür, hīç nefes urmazam ki bir ni'met irişmeye ve daḫı benden aña bir ma'ṣiyet irişmeye* 37b/8, 38a/9, 43a/11, 71a/6, 105a/3

2. Yiyecek içecek, azık *Tañrı ni'metiñ yerim* 45b/2, 72b/9, 72b/10, 106a/5, 107b/6

n. bil- İyilik sanmak 84b/2

nire *zm.* Hangi taraf, nere 58b/3

nisbet *(A.) i.* Bağlılık, ilgi 21b/7, 213b/11

n. it- Aralarında bağlantı kurmak 165a/8, 198a/11, 231b/11

nişān Belirti, iz, alâmet 14b/4, 38a/8, 94b/9, 130b/3, 154b/7

n. vir- Haber vermek 109a/2, 128b/3, 128b/5

n'it- Ne etmek, ne yapmak 4b/6, 23b/8, 62b/10, 100a/2, 132a/6, 191b/4

nitekim *bağ.* Nitekim, nasıl ki, şöyle ki 5b/11, 36b/1, 51a/7, 114b/8

niyāz *(F.) i.* Yalvarma, yakarma, duâ 64b/10, 128a/7

niye *zf.* Neden, niçin 37b/7, 55b/8

niyyet *(A.) i.* Niyet 41a/1, 60b/3, 60b/5, 78a/10, 204a/5, 205a/7

n. it- Niyetlenmek 40a/3, 141b/10

→ ḥüsn-i niyyet 53b/3

noḳsan *(A.) i.* Eksiklik, kusur 5a/3

noḳṭa *(A.) i.* 1. Nokta gibi küçük şey, zerre *Ammā, faḳruñ noḳṭasın dilerem* 65b/1

2. Benek, leke *Veys bir ḳıllu erdür ve anuñ ṣaġ ayasında ve ṣol eyegüsinde bir direm ḳadarınca aḳ noḳṭa vardur.*13b/3, 13b/4

n'ol- Ne olmak 8a/6, 23a/10, 60a/4, 108b/2, 166b/6, 196a/9, 212b/10

nöker *i.* Maiyet, asker 53b/5, 136a/6

nuḳul *(A.) i.* Nakiller, rivâyetler, hikâyeler 167b/8

nūr *(A.) i.* Aydınlık, parıltı 20b/7, 63a/2, 183a/10, 194b/5, 202a/10

n. ḳıl- Aydınlatmak 194b/5

nūranī *(A.) i.* Nurlu, ışıklı 29b/5

nūrlu *sıf.* Aydınlık, ışıklı, parlak 199b/5, 201b/6

nübüvvet *(A.) i.* Nebîlik, peygamberlik 22a/8, 60b/11, 74a/5

n. çek- Peygamberliğin yükünü taşımak 183a/2

n. ve ḥikmet Peygamberlik ve hikmet 183a/1

O

o 1.*sıf.* bk. *ol* 10a/1, 10a/6, 125b/9, 144a/5, 160b/4, 207b/4, 218a/7, 236b/5

2.*zm.* o *bk.* ol 170a/1

oba *i.* Bir kabilenin oturduğu yer, oba 162b/9, 162b/11

od *i.* Ateş 31b/11, 90b/4, 92a/10, 101b/8, 123b/6, 193b/6, 213a/9

o.a yan- Ateşler içinde yanmak 43a/10

o. düş- Yangın çıkmak 44b/3, 118a/2

o. düşmüş ol- Ateş düştüğü zaman, mahşer gününde 84b/11

→ cānına od düş- 44a/10, 117a/9, 144b/6, 173b/8, göñline od düş- 29a/10, 49b/2, içine od düş- 90a/6

oda *i.* Oda, mesken, yer 149a/7

odun *i.* Odun 92a/3, 92a/4, 94b/10, 95a/3, 213a/9, 213b/10

oġlan *i.* **1.** Erkek evlat, oğlan, oğul *Ḥasan'dan meger bir günāh gelmişdi. Oġlanken her gāh ki yiñi gömlek giyerdi* 27b/9, 34b/4, 96a/11, 188b/9, 212b/4

2. Kız ya da erkek çocuk, evlat *Ya'nī ḳıyāmet ḳopısar Ādem oġlanları niyyetleri üzerine.*60b/5, 84b/5

oġlancıḳ *bk.* **oġlancuḳ** 85b/6, 94b/2

oġlancuḳ *i.* Küçük çocuk, oğlancık 22a/2, 44a/4, 50a/5, 141b/7, 213b/4

oġul *i.* Erkek çocuk, oğul 9a/3, 17a/11, 24b/5, 89a/6, 104b/5, 118a/10, 147a/3, 153b/9, 160a/1, 212a/7

oḫşa- Okşamak, sevmek, şefkatle muamele etmek 84b/8, 85b/6, 194b/3

oḳ *i.* Ok 81a/10

oḳı- / oḳu- **1.** Sesli olarak veya ezgi ile söylemek, okumak *Çavuş ḳaġıdı bege virdi, beg ol ḳaġıdı oḳudı* 61b/10, 82a/9, 121a/7, 126b/1, 168b/11, 181b/9

2. Söylemek, demek *Meşāyiḫ sözlerin mürīd oḳumaḳdan fā'ide nedür, didiler.*5a/9, 11a/1, 92b/8, 124a/3

3. Çağırmak, davet etmek *Yigirmi yıldur kimse beni adum-ıla*

oḳumadı, sen beni bildüñ adum-ıla oḳuduñ. 45b/6, 48a/1, 55a/10, 63b/5, 146a/10, 188a/11
4. (Dua) okumak *Eydür, ṭoḳuz āyetü'l-kürsī oḳudum* 54a/6, 83b/3, 104b/7, 113a/2, 133b/4
5. Okuyup öğrenmek *Eydür, bilürem. Eyitdi, 'ilmi oḳuduñ mı?* 96a/10, 165a/1

oḳun- Okunmak, kıraat edilmek 81a/10

oḳut- Çağırtmak 151b/2

ol 1. *zm.* Tekil üçüncü şahıs zamiri, o 98b/7, 100a/3, *Tevbesinüñ sebebi oldı kim, ġāyetde fāsıḳdı, içerdi.* 111b/3, 138b/8, 211b/8
2. *sıf.* İşaret sıfatı, o 55b/3, 123a/11, 160b/7, 188a/8, 239b/7

ol- Olmak, bulunmak, meydana gelmek, zamanı gelmek, erişmek, gerçekleşmek 49b/3, 55b/4, 75b/8, 156a/2, 184a/8, 202a/5, 239b/8

ola ki / ola kim Belki, olur ki 5b/10, 119b/1, 124a/11, 160b/8, 165a/1, 200a/5, 205b/3
→ 'āciz ol- 43b/8, 238a/7, aç ol- 107a/4, 193b/2, 'ahd ol- 216b/2, aḥmaḳ ol- 118a/11, aḳ ol- 127a/11, 'aḳs ol- 65b/3, 'ālī ol- 181b/5, 'ālim ol- 117a/6, altun ol- 82a/10, 82a/11, 'ārif ol- 48a/11, 117a/7, 234b/7, 'āṣī ol- 88a/4, 106a/3, 106a/6, 168b/7, 172a/5, 18b/1, 211b/2, 229b/7, 'āşıḳ ol- 81a/5, āşikāre ol- 166a/10, 186a/1, 218a/6, 222b/3, āşkāre ol- 60b/7, 217a/2, 'avrat ol- 40b/7, 'ayālum ol- 125a/10, 'ayıb ol- 166b/11, ayru ol- 144b/5, āzād ol- 36a/6, 'aẓīm bilmiş ol- 18b/3, 'azīz eylemiş ol- 48a/9, 'azīz ol- 86b/1, 113b/1, 159a/11, 159b/5, az ol- 81a/3, baḥs̱ ol- 172a/1, bāḳī ol- 182a/1, baş ol- 21b/3, bāṭıl ol- 103b/11, 136b/2, 217b/8, bay ol- 49a/8, 136b/7, bellü ol- 65b/10, belürsiz ol- 166b/7, beñzi ṣabṣarı ol- 202a/2, berāber ol- 48b/1, 102a/6, bevl ol- 140b/2, bıraḳmış ol- 184a/8, bī-çāre ol- 10b/11, bī-naṣīb ol- 6a/7, bī-zār ol- 15b/1, bilmiş ol- 81b/4, boş ol- 144b/4, cāhil ol- 213b/8, cemā'at ol- 28a/11, cem' ol- 27a/7, 40a/5, 50a/9, 72b/11, 80b/7, 94b/5, 117b/7, 132a/2, 158a/4, 161b/3, 163a/2, 175a/3, 236b/4, cerb ol- 72b/6, cevāb virmiş ol- 180a/4, çāre ol- 7b/8, 177a/4, def' ol- 24a/4, 24a/7, 240b/2, delü ol- 34a/4, 117a/5, demürden ol- 125a/9, derd ol- 209b/10, dilemiş ol- 75a/8, 88a/9, dilsüz ol- 178a/9, dimiş ol- 110a/7, dost ol- 225b/1, dürüst ol- 82a/9, 128a/4, düşmiş ol- 20b/11, eksük ol- 125a/2, emīn ol- 26a/4, 26a/5, 159a/2, 184a/6, 223b/9, epsem ol- 47b/8, 146b/8, 170a/2,

31a/6, 72b/7, 78b/4, 83b/11, 101a/10, 103a/3, 113b/6, 116b/1, 140a/6, 180a/1, 238a/9, yārelü ol- 82b/7, yaş ol- 124a/9, yıḳmış ol- 88a/6, yigit ol- 160b/11, yigrek ol- 192b/5, yoġ ol- 181b/11, yoḳ ol- 60b/9, 234b/5, yoldaş ol- 124b/5, 124b/7, 134b/9, zāhid ol- 47b/3, 137a/10, 151b/7, 151b/8, ẓāhir ol- 7a/5, 36a/7, 60b/6, 185a/9, 189a/4, 200a/5, 217b/1, 235a/2, 236a/5, zaḥmetde ol- 11b/1, żaʿīf ol- 42a/9, 100b/6, 118b/1, 183b/10, 213b/6, 220b/7, 225a/1, zāʾil ol- 8a/9, 193a/7, ziyāde ol- 5a/1, 90b/5, 116a/11, 236a/9, 238a/6, ziyān ol- 11b/2, 213a/3, ẓulm itmiş ol-145b/7, ẓulm olmış ol- 145b/9

oluḳ *i.* Oluk 208a/9

olun- Kılınmak, yapılmak
→ taṣvīr olun- 241a/11

olur- Oturmak, ikâmet etmek 201b/2

on *i.* ve *sıf.* On sayısı 44b/10, 67a/6, 103b/8, 122b/1, 145b/4, 173a/4, 196a/10, 234a/2

onuncı *sıf.* Onuncu 50b/11, 149b/6, 191b/1

on sekiz biñ *sıf.* On sekiz bin 15a/10

orta *i.* 1. Orta, ara *Rābīʿa eydür, şimdi ki, reng ortaya girdi* 72a/3, 127a/6, 164b/11, 165a/2
2. Ortalık *Yaʿnī ḳul ol, diñlen. Ḳullıḳda ol şöyle ki, ḳuluñ iḫtiyārı yoḳdur; iḫtiyārı ḫ̬ācenüñdür. Sen daḫı iḫtiyārı ortadan gider.*97b/7, 122b/2, 125b/7, 144b/8, 165a/6

ortaḳ *i.* Birlikte iş yapan kimselerden her biri, ortak 10a/8, 212b/7

oruç *i. (<F. rūze)* Oruç 80b/7
o. aç- Vakit geldiğinde orucu bozmak, iftar etmek 43a/1, 77b/3
o. dut- Oruç tutmak 43b/11, 62b/5, 72b/1, 80b/3
o. ol- Oruçlu olmak 44a/8
o. ṭut- Oruç tutmak 99a/6, 101b/8, 147a/4, 184b/9

ot *i.* Ot 6a/3, 6a/4, 20b/11, 100a/9, 207a/6

otla- Otlamak 30b/5, 35b/3, 101a/11, 127a/3

otur- 1. Bir arada bulunmak, beraber olmak *Caʿfer bir gün yārenleri-y-ile oturmışdı.*8b/8, 20a/10, 33a/9, 105a/8, 137a/8
2. Oturmak *Caʿfer içerü girdi kim otura* 7b/10, 20b/1, 29b/3 158b/6
3. İkamet etmek, oturmak *Bir kişi kim bir bucaḳda oturmuşdur* 7b/5, 96a/4, 111b/2
→ ḫalvete otur- 28a/6

otuz *sıf.* Otuz sayısı 20a/11, 55a/11, 67b/4, 115b/4, 188a/9, 208a/9

oyna- 1. Eğlenmek *Ḥasan, bayram gün bir cemāʿat gülerler oynarlar* 38a/3

2. Bir şeyle oyalanmak maksadıyla meşgul olmak *Ḳarşu ṣaḳalın oynardı.*135b/8, 185a/11

3. Fedâ etmek, harcamak *Cānumı oynayam bu sırrı görem, ġāyeti ol ola ki baña la'net ideler, fāsıḳ ve mürāī diyeler* 180b/11

→ cān oyna- 180b/11

oyum *i.* İçine başka bir şey sığacak büyüklükte delik ya da yüz

o. oyum *zf.* Yer yer, küme küme 177a/5

Ö

öde- Ödemek, vermek 203b/6

ög- Methetmek, övmek 142a/1

ö.miş ol- Övmüş olmak, methetmiş olmak 47b/10

ögil- Övülmek 170a/10

ögred- *bk.* **ögret-** 27a/4, 28a/7, 230b/11

ögren- Bilmek, öğrenmek 16b/2, 53a/3, 104b/2, 164a/9, 198a/5

ögret- Öğretmek 50b/2, 92b/7, 129a/10, 173b/5, 199b/6, 209b/1, 230b/2

ögüt *i.* Nasihat, pend, öğüt 30b/10

ögül- *bk.* **ögil-** 192b/10

öksüz *i.* Anası ölmüş olan, öksüz 62a/11

öl- Ölmek 18b/8, 26a/2, 63b/2, 135a/11, 176b/7, 209b/1, 231a/6

ölç- Hesaplamak, ölçmek 123b/2

öldür- Öldürmek 7b/4, 63b/6, 80b/8, 85a/4, 121b/5, 191b/1, 234a/1

ölü- Islanmak, nemlenmek 54b/3

ölüm *i.* Ölüm, vefat 19a/3, 31b/3, 71a/4, 113b/7, 215b/4

ölümsüz *i.* Ebedî, ölümsüz 184a/6

ömr *(A.) i.* Hayat, ömür, yaşama, yaşama süresi 48a/5, 119b/8, 162b/6, 192a/6, 214b/4

→ cemī'-i 'ömr 171a/6

öñ *i.* 1. Ön, ön taraf *Eyitdi, yā şeyḫ öñümde oddan bir ṭaġ vardur* 44b/11, 172a/11, 176b/6, 190a/9

2. Önce, evvel *Eyitdiler, niçün öñden cevāb virmedüñ?* 104b/10, 106b/2, 122a/8, 171b/9, 207a/1, 209b/9

3. Yakın gelecek zaman *Öñümde bir sefer var, hīç azıġum yoḳ.*97b/11

öñdünki *zf.* Önceki 30b/10

öp- Öpmek 14b/4, 29a/9, 116b/6, 198b/7, 222b/10

ördek *i.* Ördek 239b/6, 239b/7

örs *i.* Örs 123b/6

ört- 1. Kapamak, örtmek *Ben eyitdüm, evvel yüzüñi ört* 34b/9, 123b/1, 205b/4

2. Gizlemek *Ḥasan ṣaḥib-esrār-idi, ammā zühd perdesiyle kendüyi örterdi.*35a/3, 69b/3, 217a/11

örtü *i.* Örtü 176b/7

örtülü *i.* Bir nesne ile örtülmüş olan, örtülü, kapalı 164a/7, 176b/6

ö. ol- Gizli olmak, saklı olmak 12a/8

öte *sıf.* Karşı, karşıki 135a/1

ötürü *e.* Dolayı, sebebiyle 73b/5

öyle (I) *i.* O kadar, öyle 108b/11

öyle (II) *i.* Öğle vakti 19b/3, 30a/9, 51a/1, 184b/8, 184b/9, 220a/11

öz *i.* Kendi, bizzat, öz 39a/5, 45a/6, 50a/1

→ kendü özine gel- 8a/6, 10b/9

‘öẕr / ‘öẕür *(A.) i.* Özür, bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep 37b/10

‘ö.in dile- Bağışlanmayı istemek, özür dilemek 109b/7, 235b/1, 235b/3

‘ö. bul- Özür dilemek, af istemek153b/10

‘ö. dile- Özür dilemek 8a/3, 33b/10, 117b/6, 162a/9

‘öẕürlen- Özür dilemek 204b/4, 222b/10

P

paca *i.* Baca, kapı *krş.* baca 62b/6, 212a/9, 212a/11, 212b/2, 212b/4, 228b/3

paça *i.* Kasaplık hayvanların kesilmiş ayağı 43a/3, 43a/6, 43a/7

pādişāh *(F.) i.* Padişah, sultan, hükümdar 17b/3, 47b/5, 89b/9, 118a/10, 163a/3, 240b/7

p.-ı tüvānā Güçlü padişah, kuvvetli hükümdar 68b/3

pādişāh-āne *(F.) sıf.* Padişaha yakışacak sûrette 89a/7, 91a/11

pādişāh-zāde *(F.b.i.)* Padişah oğlu 118b/1, 118b/10, 160a/7, 219a/2

pādişāhlıḳ *i.* Padişahlık 105a/9, 107b/6

pāk *(F.) i.* Temiz, arı 104a/4

p. ol- Temizlenmek 34b/3

pālān *(F.) i.* Palan, semer, eğer 187b/3

pālūze *(F.) i.* Soğuk yenen bir çeşit pelte, pâlûze 225a/4, 225b/1

pāre *(F.) i.* Parça 15b/1, 52b/9, 101b/7, 149a/8, 192a/9, 233a/10

p. pāre Parça parça, kısım kısım 204a/5

p. pāre it- Parçalamak, parça parça etmek 238a/5

p. pāre ol- Parça parça olmak, yaralanmak 26a/4, 64a/3, 136b/1, 194a/8

pārele- Parçalamak, parça parça etmek 230b/6

pārsā *(F.) sıf.* İffetli, namuslu, dîne bağlı 198b/2

pās-bān *(F.) i.* Bekçi 138a/1

pās-bānlıḳ *i.* Bekçilik

p. it- Bekçilik etmek 136b/10

pāyandan *(<F.* pāyende*) i.* Destek olma, teminat verme 16b/11, 32a/6

p. ol- Destek olmak, teminat vermek 16b/11, 32a/6

pāyandanlıḳ *i.* Destek olma, teminat verme. 33a/3

pāye *(F.) i.* Merdiven basamağı 103b/1, 103b/2, 103a/10, 237a/7

payelü *i.* Basamaklı, merdivenli 103a/10

pelās *(F.) i.* Aba, çul 9a/6, 79a/10, 219a/4

penbe *(F.) i.* Pamuk 233b/2, 233b/3

pencşenbe *(F.) i.* Beşinci gün, perşembe 92a/2

perākende *(F.) i.* Dağınık, darmadağın

p. ol- Dağınık hale gelmek, darmadağın olmak 179b/3

perde *(F.) i.* Engel, örtü, perde 35a/2, 172a/9, 227b/2

p.de ol- Gizli olmak, kapalı olmak 186a/1

→ sarāy perde 158b/5

perī *(F.) i.* Peri 28b/6

perīşān *(F.) i.* Gamlı, kederli, üzgün

→ göñül perīşān ol- 87b/3

perverdigār *(F.) i.* Besleyici, rızık verici, Allah 10b/3, 78b/8, 118b/3, 132a/10, 212b/3, 227a/3

pes *(F.) bağ.* Öyleyse, şu halde, nihayet, sonra, o zaman, bundan dolayı, şimdi 19a/1, 35a/10, 62a/6, 82b/10, 121a/7, 157a/3, 181b/7, 235a/7

peşīmān *(F.) i.* Pişman

p. ol- Nedamet getirmek, pişman olmak 29a/10, 30b/8, 31a/2, 58b/7, 139b/4, 173b/9, 203a/9

peydā Ortada, açık, görünen

p. ol- Ortaya çıkmak, belli olmak, belirmek 58b/1, 107b/1, 116a/9, 185b/8, 200a/7

peyġamber *(F.) i.* Peygamber, Allah tarafından haber getiren 5b/3, 8b/10, 52a/6, 90b/4, 106b/11, 112b/5, 175a/10, 225a/8

pinhān *(F.) i.* Gizli, saklı

p. eyle- Gizlemek, saklamak 229a/3

p. it- Gizlemek, saklamak 166a/6, 192b/1

pīr *(F.) i.* İhtiyar, yaşlı 29b/3, 30a/6, 84b/4, 94a/6, 135b/9, 199b/5, 215a/6, 240b/1

p.-i Ḫorasān Horasan ihtiyarı, Horasan pîri 211b/11

pīrlik *i.* İhtiyarlık, yaşlılık 24b/5, 230b/9

pīş *(F.) i.* Ön, ileri 154a/2

pīşe *(F.) i.* Amel, iş, hüner, sanat; huy, tabiat 45a/3, 102b/3, 230b/5, 230b/11

→ cemī‘-i pīşe Bütün işler 230b/5

pīşvā *(F.) i.* Reis, başkan, önder 7a/9, 15b/11, 160a/6

p. eyle- Önder yapmak, birisini bir konuda en uzman kişi haline getirmek 23a/5

puḫte *(F.) i.* Pişmiş, pişkin, olgun 93b/9

p. ol- Olgunlaşmak, pişmiş olmak 93b/10

pūl *(F.) i.* Para 158b/1

pūş *(F.) i.* Örtü, örtünecek şey, elbise 92b/11

put *i.* Kendisine tapınılan heykel, put 229a/10

R

Rabb *(A.) i.* Allah 65a/11, 65b/11, 227a/2

rabbānī *(A.) sıf.* Rab'la ilgili, ilahî

→ ‘ālim-i rabbānī 199a/7, 232b/8, ‘ulemā-i rabbānī 211a/6

rabbe'l-‘ālemīn *(A.) i.* Kâinatın efendisi, Allah 6b/8

rabbe'l-‘izze *(A.) i.* İzzet sahibi, Allah 96b/7

raġbet *(A.) i.* İstekle karşılama, itibar

r. eyle- Değer vermek, itibar etmek 99a/5

r. it- Değer vermek, itibar etmek 4a/8, 87b/4

rāh *(F.) i.* Yol

rāḥat *(A.) i.* Kedersiz bir halde bulunma, üzüntüsüz olma, rahat

r. ol- Kedersiz , üzüntüsüz olmak 59b/3

rāḥatlıḳ *i.* Üzüntüsüz olma durumu, rahatlık 21b/8

raḥimehullāh *(A.) cü.* "Allah ona merhamet etsin." 114b/2, 150a/6, 170b/2, 192a/5, 216a/2

raḥimehumullāhu Ta'ālā ilā yevmi'l ḳıyām *(A.) cü.* "Kıyamet gününe kadarAllah ona merhamet etsin acısın." 3b/8

raḥīmliḳ *i.* Merhametlilik 97a/6

raḥm *(A.) i.* Acıma, esirgeme

r. it- Acımak, esirgemek 59b/1

raḥmān *(A.) i.* Dünyadaki her canlıya merhamet eden Allah 12a/1, 41b/9, 56b/6, 70b/8, 104b/9, 107b/2

raḥmānlıḳ *i.* Merhametlilik, rahmanlık 97a/6

raḥme *(A.)* Rahmetullāhi aleyh'in kısaltılmış şekli. 22a/11 *bk.* rahmetullāhi aleyh

raḥmet *(A.) i.* Acıma, esirgeme, koruma 5b/5, 11a/7, 12a/3, 149b/11

r. eyle- Acımak, esirgemek 129a/2, 150b/10, 168a/5

r. it- Acımak, esirgemek 17a/9, 18a/4, 18b/10, 31a/11, 59b/4, 86a/5, 86a/8, 119b/1, 129a/4

→ 'izzet ü raḥmet 18a/5

raḥmetullāhi'l-'ālemīn *(A.) sıf.* Âlemlere rahmet olan 12a/1

raḥmetullāhi 'aleyh *(A.) cü.* "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun." 4b/4, 6b/1, 60a/2, 111a/11, 135b/2, 135b/3, 147b/6, 154a/1, 162b/3, 199a/5, 206a/4, 216a/8, 232b/8

raẖt *(F.) i.* At takımı, eşya 63b/1

raḳṣ *(A.) i.* Dans, oyun 194a/7

r. it- Dans etmek 175b/4

ramażān *(A.) i.* Üç ayların sonuncusu, oruç ayı 100a/9

rāstīn *(F.) i.* Doğru olanlar, sıddıklar

rāvī *(A.) i.* Rivayet eden, anlatan 20b/10

r. ol- 55b/3, 55b/3

ravża *(A.) i.* Bahçe 6b/2, 141a/9, 190a/6

rāyiḥa *(A.) i.* Koku 45b/9

rāz *(F.) i.* Sır 37a/4

rāżī *(A.) i.* Kabul eden, rıza gösteren, memnun olan 37a/6, 62b/2, 103b/2, 151b/8, 227a/4

r. eyle- Kabul ettirmek, hoşnut etmek 86a/5

r. ḳıl- Hoşnut etmek, memnun etmek 46b/3, 81b/5

r. ol- Kabul etmek, uygun bulmak 36a/10, 37b/3, 44a/2, 47b/1, 53a/11, 57a/10, 57a/10, 66a/9, 71a/6, 75b/5, 75b/8, 78b/9, 78b/9, 81b/6, 86a/4, 86b/4, 130b/10, 140b/9, 151b/7,

159a/5, 159a/6, 159a/7, 208b/2, 227a/9, 227b/10, 227b/11, 227b/9

rażiyallāhu ‘anh *(A.) cü.* “Allah ondan razı olsun.” 7a/2, 26b/8, 47a/1, 48b/4, 56a/5, 60b/6, 83a/1, 101a/8, 141a/6, 156b/3, 165a/11, 189a/10, 190a/9, 197b/2

rebāb *(A.) i.* Bir tür kemençe 160b/11, 161a/2, 161a/7

recā *(A.) i.* Ümit 48b/1, 170a/4

→ ḫavf u recā 206b/11, ṣāḥib-i recā 170a/5

redd *(A.) i.* Reddetme, geri çevirme

r. it- Reddetmek, geri çevirmek 189a/8

r. ol- Geri çevrilmek 6b/1

rek‘at *(A.) i.* Namazda bir kıyam, bir rükû ve iki secdeden oluşan bölüm, rekât 63a/8, 100b/4, 157b/5, 172a/10, 219a/4, 233b/5

reng *(F.) i.* Renk 72a/2

resm *(A.) i.* Âdet, tarz, usul 177b/7

resūl *(A.) i.* Peygamber 12a/2, 15b/11, 113a/4, 120a/7, 175a/2, 225a/9

→ ḥażret-i resūl 12b/10

resūl-ullāh Hz. Muhammed 10b/4, 16a/2, 57b/10, 134b/6, 174b/10, 190a/7, 225a/10

revā *(F.) i.* Uygun, yerinde, yakışır 7b/8, 53b/10, 217b/4

r. ol- Uygun olmak, yerinde olmak 106a/2, 106a/5, 106a/9

r. tut- İnanmak 232a/6

revān *(F.) i.* Akan, akıp giden

r. ol- Akmak, gitmek 27b/6, 39a/10, 58a/6, 92b/5, 93a/1, 101b/10, 103a/11

→ ḳan revān ol- 67a/11, 194a/10

revāne *(F.) i.* Giden, yürüyen, akan

r. ol- Gitmek, yürümek 63b/8, 134b/10

reyḥān *(A.) i.* Fesleğen 133b/7, 216a/11

reyḥānu’l-ḳulūb *(A.) i.* Gönüllerin güzel kokulu çiçeği 149b/10

rezzāḳ *(A.) i.* Bütün canlıların rızkını veren Allah 76a/7, 128a/4

rezzāḳlıḳ *i.* Rızk verici 214a/8

rıżā *(A.) i.* 1. Razı olma, kabullenme *Cemī‘isinden ḳayırmazam, ammā senüñ rıżāñ gerekdür* 62b/2, 86b/3, 130b/7

2. Memnunluk, hoşnutluk *Bir kişi Ḥabīb’e ṣordı, rıżā ne nesne içindedür?* 55b/5, 55b/6, 75b/8, 218a/1

rızḳ *(A.) i.* 1. Allah’ın kullarına takdir bahşettiği nimet, rızık *Ta‘alā bir mühmelāta bulaşmış kişinüñ rızḳın virür* 74b/7, 74b/8

2. Yiyecek, içecek, azık *Bir gün bir kişi anıñla münāẓara ider. Eyitdi, rızḳun sebebi kesbdür* 115b/11, 116a/7, 140b/1

3. Nafaka *Rızḳum daḫı senüñ elüñde degüldür.* 151a/9

r. vir- Nimet vermek 214a/5, 214a/8, 228a/4

rızḳsuz *i.* Nimetsiz, rızıksız 139b/7

rıżvānullāh-ı ʻaleyhim ecmaʻīn *(A.) cü.* "Allah'ın rızası hepsinin üzerine olsun." 4a/3

riʻāyet *(A.) i.* İtibar etme, hürmet etme

r. it- İtibar etmek, saygı göstermek 194b/1

ribā *(A.) i.* Tefecilikle alınan fâhiş fâiz 49a/11, 49b/5

ribā-ḫor *(A.F.b.s.)* Fâizci 45a/3, 49b/7

ridā *(A.) i.* Dervişlerin omuzlarına attıkları post, belden yukarı örtülen örtü 214b/11, 222b/4

rifʻat *(A.) i.* Yükseklik, yücelik 61a/1

rivāyet *(A.) i.* Söylenti, rivayet, haber verme, nakletme 10a/10, 27a/11, 55a/8, 99a/3, 114b/10, 122a/7

r. it- Anlatmak, nakletmek 188b/5, 209a/1, 209a/6

riyā *(A.) i.* İki yüzlülük 40a/1, 40a/10, 45b/5, 137a/1, 196a/8

r. it- İki yüzlülük et- 45b/5

riyāżet *(A.) i.* Nefsin isteklerinden sakınma, nefsi terbiye etme 25a/2, 48b/5, 99a/8, 123b/5, 154a/10, 180a/9, 222a/2

r. çek- Riyazet çekmek, nefsi terbiye etmek 25a/3, 40b/4, 123a/4

r. it- Nefsin isteklerinden sakınmak 25a/4

rızġ *bk.* **rızḳ** 139a/8

rūḥ *(A.) i.* Can, nefes

r. Inuñ 5b/6, 17b/3, 17b/4, 195b/1

ruḳʻa *(A.) i.* Üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası 167b/5, 168b/8

Rūmlu *i.* Anadolulu 187a/6

rumūz *(A.) i.* İşaretler, remizler 155a/10, 193b/11

ruşen *(F.) i.* Aydın, parlak

r. ol- aydınlanmak 55b/3

ruṭab *(A.) i.* Hurma, olgun hurma 43b/3, 43b/10, 44a/4, 59b/7, 234a/10

rūzī *(F.) i.* Nasip, kısmet

r. ḳıl- Nasip etmek, kısmet etmek 227a/4

rūzigār *(F.) i.* Zaman, devir 6a/6, 57a/9, 74b/11, 105a/2, 185a/4

→ sermedī-yi rūzigār 89b/1

rübūbiyyet *(A.) i.* Efendilik, Tanrılık, ulûhiyyet 186a/9

rükūʻ *(A.) i.* Öne doğru eğilme 19b/9

rüsvāy *(F.) i.* Rezil, itibarsız

r. it- Rezil etmek, itibarını düşürmek 30a/6, 101a/2

r. ḫor ol- Rezil olmak 193b/4

S

saʻādet *(A.) i.* Mutluluk 103b/2, 189a/6, 207b/9

s.-i ebedī Sonsuz mutluluk 201a/5

sāʻat *(A.) i.* Saat, vakit, zaman 19a/9, 20b/8, 100a/11, 147a/5, 174b/2

ṣaʻb *(A.) sıf.* Güç, zor, çetin 125a/11

ṣabā *(A.) i.* Gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgâr, sabâ 52a/8

ṣabāḥ *(A.) i.* Sabah 15a/6, 20a/6, 61b/8, 92a/9, 133a/11, 157b/7, 227a/1

ṣābir *(A.) i.* Sabreden, sabredici 35a/7

ṣ̱ābit *(A.) i.* Hareketsiz, sabit

ṣ̱. dut- Hareketsiz tutmak, sabit tutmak 34a/11, 34b/3

ṣ̱. ol- Hareketsiz olmak, sabit olmak 91a/7, 205b/10, 206a/3

ṣabr *(A.) i.* Sabır 15a/6, 35a/3, 35a/4, 76b/2, 105a/5

ṣ. it- Sabretmek 14b/11, 15a/9, 28b/2, 36a/7, 37a/7, 37b/3, 38a/9, 38a/10, 40a/8, 41b/2, 43a/10, 43a/2, 43b/7, 57b/9, 76b/2, 78b/9, 80b/5, 95a/6, 107a/4, 107a/5, 107a/6, 128a/2, 199a/2 , 203a/3, 211b/4, 219b/9, 220a/1, 223b/2, 226b/8

ṣ. ve ḳarārı ḳal- Sabrı olmak, dayanmak 133a/7, 165b/4

ṣabırsızlıḳ *i.* Sabırlı davranmama durumu, sabırsızlık 164b/4

ṣapṣarı *i.* Çok sarı, sapsarı

→ beñzi ṣapṣarı ol- 202a/2

ṣabūr *bk.* ṣabr 35a/4

ṣaç *i.* Saç 102b/10, 103a/1, 207a/8

ṣaç- Saçmak, serpmek, dağıtmak 119a/10, 119b/3, 119b/5, 179a/6, 238a/8

ṣaçıl- Saçılmak, yayılmak 191a/5

ṣadaḳa *(A.) i.* Sadaka 179b/1

ṣ. it- Sadaka olarak vermek 21b/11

ṣ. vir- Sadaka vermek 137b/9, 191a/9

ṣādıḳ *(A.) i.* Doğru, gerçek

→ ṣubḥ-i ṣādıḳ 28b/2

ṣādıḳān *(A.) i.* Doğru kimseler, sadakâtli, içten bağlılığı olan kimseler

ṣafā *(A.) i.* Ferahlık, gönül rahatlığı, huzur, zevk, eğlence

ṣ. bul- Huzur bulmak, ferahlamak 77a/11

ṣāfī *(A.) sıf.* Katışıksız, hâlis, saf 57a/3

ṣ. ol- Saf olmak, temiz olmak 113b/4

sāfil *(A.) sıf.* Aşağı, alçak

→ esfel-i sāfilīn 130b/9

ṣaf *(A.) i.* Dizi, sıra *krş.* ṣaḥf 177b/3

ṣafvet *(A.) i.* Saflık, temizlik 227b/6

ṣaġ (I) *i.* Solun karşıtı, sağ 13b/2, 22a/6, 70a/10, 174a/6

ṣaġ (II) *i.* Sağlık içinde olan, sağlam, diri, canlı 176b/4, 240a/11

ṣ. ol- Sağlıklı olmak, iyileşmek 118a/3, 220b/10

ṣaġır *i.* Duymayan, sağır

ṣ. ol- Sağır olmak 178a/9

ṣaġış *i.* Sayı, adet, miktar, hesap 12b/11, 15b/7

ṣaḥābe *(A.) i.* Hz. Muhammed'i görmüş olan mü'min kimse, sahabe 7a/3, 7b/1, 13a/2, 13b/6, 15b/3, 56a/11

ṣaḥan *(A.) i.* Kap, kâse 108a/5

saḫāvet *(A.) i.* El açıklığı, cömertlik 130b/4

s. vir- Cömertlik vermek, cömert olmasını sağlamak 130b/4

ṣaḥf *(<A. ṣaf)* Nezd, yan, saf *krş.* ṣaf 60b/1

saḫī *(A.) sıf.* Eli açık, cömert 150b/4

ṣāḥib *(A.) i.* Malik, sahip, bir vasfı olan, ehil 234b/6

ṣ.-cemāl Güzellik sahibi, güzel yüze sahip 34b/7, 39b/1, 40b/5, 51a/4, 116b/11, 173a/5, 189b/9, 191a/11

ṣ.-derd Dert sahibi, dertli 6a/10

ṣ.-devlet Devlet sahibi, hükümdar 5b/7

ṣ.-esrār Sır sahibi, esrarlı 35a/2

ṣ.-ferāset Her şeyi çabuk sezen, anlayışlılık sahibi 190b/2

ṣ.-ġaraż Hedef sahibi, amaç sahibi 173a/1

ṣ.-ḥāl Hükümdar 22b/1, 122b/5, 152a/4, 187b/5

ṣ.- ḫavf Korku sahibi, korkusu olan 170a/5

ṣ.-himmet Himmet sahibi, gayretli, çalışkan 48b/5, 190b/2, 227b/10

ṣ.-ḥüsn Güzellik sahibi 95a/10

ṣ.-kemāl Olgunluk sahibi, olgun 111a/11

ṣ.-kerem Kerem sahibi, cömert 51a/11

ṣ.-recā Ümit sahibi, ümitli 170a/5

ṣ.-ṣıdḳ Doğruluk sahibi 48b/4

ṣ.-taṣnīf Tasnif sahibi, eser sahibi 158a/9, 160a/8

ṣ.-terk Terk sahibi, dünya nimetlerinden elini çekmiş olan 192b/4

ṣ.-vaḳt Vakit sahibi, vakti olan 234b/6

ṣ.-vecd Kendini kaybedecek derecede ilahî aşka dalmış olan 99a/8

ṣaḥīfe *(A.) i.* Kâğıt yaprağı 108b/1

ṣaḥīḥ *(A.) i.* Gerçek, doğru
→ ḥadīs̱-i ṣaḥīḥ 56b/7

ṣaḥrā *(A.) i.* Çöl, kır 90b/7, 109a/11, 192a/7

ṣāim *(A.) i.* oruçlu, oruç tutan

ṣ. ol- Oruçlu olmak 77b/11

ṣaḳal *i.* Sakal 101b/9, 109b/4, 135b/8, 185b/5

ṣ.a gül- Dalga geçmek, gülüp eğlenmek 70b/5

s̱aḳālet *(A.) i.* Sıkıntı, ağırlık. 208b/1, 208b/4

ṣaḳın- Korumak, saklamak, esirgemek 177a/1

sāḳī *(A.) i.* İçki sunan, içki dağıtan 240b/9

s̱aḳīl *(A.) sıf.* Sıkıntılı, can sıkıcı 208a/11

sākin *(A.) i.* Sakinleşen, dinen, hareketsiz olan

s. ol- 1. Sakinleşmek, dinginleşmek, hareketsiz olmak *Ve daḫı mü'min oldur ki, sākin ola, her ne kim elinden gele, itmeye.*36b/4, 87a/10, 103a/5, 103a/6, 110b/7, 129a/4, 175b/6, 182b/9, 238a/11, 238b/4
2. Oturmak, ikâmet etmek *Andan soñra Mekke'de sākin oldı* 94a/11, 211b/10

ṣaḳla- 1. Gizlemek, saklamak *Develeri ṣaḳlar.*14a/10, 52b/6, 127b/2, 137b/11, 204a/9
2. Korumak, muhafaza etmek *Şimdi ol dereceyi ṣaḳla kim, ḥaḳ*

andadur:11a/2, 28a/5, 34a/9, 36a/11, 54a/7

3. Bulundurmak, tutmak *Hergiz bıçaḳ ṣaḳlamazam* 72b/1

ṣaḳsı *i.* Pişmiş toprak, plastik vb.den yapılan kap 87b/11, 88a/1

ṣal- 1. Göndermek *İlāhī eger yarın ṭamuya ṣalasın, diyem*:78a/8

2. Uzatmak *ol ḳuyunuñ aġzın açdı. Bir ip aşaġa ṣaldı* 205b/11

3. Koymak, bırakmak *Ol gice ki Ḥüseyin'i zindāna ṣaldılar* 235b/5

4. Yaymak *Seccādesin havāya ṣaldı* 68b/8

→ başı aşaġa ṣal- 134a/8, 172a/3, 206b/4, 211a/10

ṣalābet *(A.) i.* Kuvvet, sağlamlık 237b/2

ṣalaḥ *(A.) i.* Rahatlık, barış, doğruluk, iyilik

→ ehl-i ṣalaḥ 19a/3, 82b/5, 197a/5

ṣalāḥiyyet *(A.) i.* Dine olan bağlılık, dindarlık 81a/4

ṣalʿam *(A.) c.* "ṣallalāhu 'aleyhi ve sellem" cümlesinin kaynaştırılıp, kısaltılmış şekli. 195b/5

ṣalavāt *(A.) i.* Peygamberimiz Hz. Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere saygı bildirmek için okunan dua.

ṣ. vir- Dua okumak 19a/1, 61b/6, 61b/7

ṣalavātullāhi 'aleyhim ecma'īn *(A.) cü* "Hepsinin üzerine selam ve dua olsun." 227b/8

s̱elas̱e *(A.) i.* Üç

→ muṭallaḳa-yı s̱elas̱eyi 40b/9

ṣalıḳ *i.* Haber 231a/5

ṣalın- Edâlı bir biçimde yürümek, salınmak 48a/3, 59b/11, 60a/1, 236b/9

s.-ı salını Edâlı bir biçimde, salınarak 56a/2, 236b/9

ṣāliḥ *(A.) i.* Dînin emirlerine uyan, doğru, inançlı 5b/4, 147a/8, 197b/8, 210b/6

→ 'amel-i ṣāliḥ 83b/6, 170a/9, cemī'-i ṣāliḥ 210b/6

ṣāliḥa *(A.) i.* Dînin emirlerine uyan, doğru, inançlı 151a/7

sālik *(A.) i.* Bir yola giren, bir yolda giden 114b/5, 122a/11

→ cemī'-i sālik 122a/11

ṣalḳum *i.* Salkım 126b/6

ṣallalāhu 'aleyhi ve sellem *(A.) cü.* "Allah'ın salat ve selamı O'nun üzerine olsun." anlamında Hz. Muhammed'in adı geçerken söylenen dua cümlesi. 12b/1, 13b/5, 60b/2, 141b/1, 143b/1, 174b/6, 221a/7, 225a/7

salṭanat *(A.) i.* Sultanlık, hükümdarlık 91b/3, 102b/5, 110b/9, 111a/3

ṣan *i.* Şöhret, nam, san 65b/10

ṣan- Düşünmek, tasarlamak, zannetmek 28b/1, 42b/3, 83b/5, 101b/7, 133a/11, 237b/10

ṣanduḳ *(A.) i.* Sandık 200a/6, 200a/7, 200a/8, 200b/1

ṣāni' *(A.) i.* Yaratan, Tanrı 72a/8

s̱āniye *(A.) i.* İkinci

ṣanki *zf.* Sanki, gûyâ 81a/10, 96a/6

ṣanu *i.* Zan, düşünce 80a/7, 80a/9, 80a/10, 102b/6, 141b/6

saña *zm.* Sen zamirinin yönelme hali, sana 17a/8, 50b/5, 92b/9, 100b/11, 102a/9, 105b/9, 110a/11, 112b/6, 123a/2, 140a/1, 164b/4, 173a/10, 202a/3, 230b/8

ṣap- Yön değiştirmek 79b/8, 91a/9

ṣar- Sarmak 61a/7

ṣarar- Sararmak 135a/4, 144a/8, 237b/9

sarāy *(F.) i.* Saray 90a/1, 147a/5, 187a/9, 223b/4

s. perde Çadır 158b/5

→ kārbān-sarāy 90a/10, 90b/2, 187a/9

ṣarf *(A.) i.* Harcama

ṣ. it- Harcamak, sarf etmek 42a/7, 147a/5, 172a/6, 176a/8

ṣarı *i.* Sarı renk 118a/1

ṣarın- Kendi üstüne sarmak, sarınmak 222b/4

→ başına ṣarın- 222b/4

ṣaru *bk.* **ṣarı** 20b/4, 127b/8, 225a/1

ṣat- Bir şeyi birisine ücret karşılığında vermek 11b/5, 15b/2, 42a/7, 62a/8, 100a/9, 207a/9

ṣataş- Karşılaşmak, rast gelmek 188b/9

ṣatun *i.* Satma

ṣ. al- Satın almak 15b/1, 30b/4, 48a/2, 62a/8, 98a/2, 98a/3, 98a/4, 104a/8

ṣav- Uzaklaştırmak, def etmek 24a/5

ṣavaş *i.* Savaş, vuruşma 22a/6, 24a/4, 177b/3

ṣ. eyle- Savaşmak 106b/4

ṣ. it- Savaşmak 106b/5

ṣavaş- Savaşmak 88a/5, 229a/6

ṣavm *(A.) i.* Oruç

ṣ. it- Oruç tutmak 107b/5

ṣavma'a *(A.) i.* İbadet edilen yer, tapınak 53a/7, 67b/3, 99b/9, 115b/3, 175b/8, 191a/6

ṣavur- Saçmak, savurmak 180b/5, 236b/8

sa'y *(A.) i.* Emek, gayret

s. it- Gayret etmek 24a/8

ṣay- Hesap etmek, saymak 66b/7, 66b/11

ṣayḳal *(A.) i.* Cilâ

ṣ. ur- Cilalamak 123b/8

ṣayrı *bk.* **ṣayru**

ṣ. ol- 186a/10, 186b/1, 202a/8

ṣayru *i.* Hasta 43a/1, 44b/8, 77b/6, 117b/7, 168b/11, 186b/4, 230b/2

ṣ. düş- Hasta düşmek, hastalanmak 101a/3

ṣ. it- Hasta etmek 121a/9

ṣ. ol- Hasta olmak, hastalanmak 74a/11, 74a/8, 87a/5, 210a/1

ṣayruluḳ *i.* Hastalık 186b/3

sāz *(F.) i.* Saz, çalgı 229b/11, 230a/8

sebaḳ *(A.) i.* Ders 199b/8

sebeb *(A.) i.* Sebep 4a/9, 33b/11, 58b/1, 109b/11, 185a/5, 192a/9, 232a/1

s. eyle- Vesile eylemek 141b/2, 143a/11

s. ol- Sebep olmak 103b/3, 118a/10, 133a/7

seccāde *(A.) i.* Seccade 39b/5, 68b/9, 134b/8, 180b/1, 210b/9, 214b/9

secde *(A.) i.* Secde 19b/10, 62b/7,

s. buyur- Secde etmelerini emretmek 180b/9

s. it- Secde etmek 180b/11, 229a/10

seç- Seçmek, tercih etmek 18a/3

sefer *(A.) i.* Yolculuk 93b/1, 97b/11, 119a/5, 193a/6, 212b/8

s. it- Yolculuk etmek 101a/3, 113a/10, 161a/10

segir- Koşmak, kıpırdamak 91a/1

seḥer *(A.) i.* Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman, seher vakti 74a/10, 81b/10

sehel *(<A. sehl) sıf.* Kolay, pek basit 188a/10

sehv *(A.) i.* Hata, yanlışlık, yanlış 148b/6, 149b/1

sekir *(A. sekr) i.* Dalgınlık, mahmurluk 45a/11

sekiz *sıf.* Sekiz 97a/11, 129b/11, 177a/10, 219a/10

s. uçmaḳ Cennetin sekiz bölümü 97a11, 129b/11

seksen *sıf.* Seksen 61b/4, 201a/1, 201a/4, 241b/6

selām *(A.) i.* Selâm, hayır dua, esenlik 17a/9, 24b/9, 211a/3, 220a/6

s. it- Selam göndermek 115a/4, 163b/9

s. ḳıl- Selam söylemek, selam getirmek 14b/5

s. vir- Selam vermek 13b/4, 14a/11, 17a/7, 29b/11, 29b/9, 87a/5, 93a/11, 96a/8, 109a/1, 115b/1, 127b/11, 160b/5, 190a/7, 201a/6, 220a/5, 222b/6, 225a/10, 227a/5

selāmatlıḳ *i.* Eminlik, selâmetlik 202b/7

selāmet *(A.) i.* Eminlik, selâmete çıkma, kurtulma 21a/10, 87a/9, 231b/2

s. ol- Kurtulmak, emin olmak 6a/8

selāmlaş- Birbirine selam vermek, esenleşmek 29b/8

semā’ *(A.) i.* Gökyüzü 156a/2, 175b/11, 175b/6, 176a/4

s̱emere *(A.) i.* Meyve, yemiş 4a/4

semüz *sıf.* Besili, dolgun 57b/4

sen *zm.* Tekil ikinci şahıs zamiri 10a/8, 48a/3, 75a/10, 112b/8, 159b/8, 162a/10, 228a/3

s̱enā *(A.) i.* Övme, övgü 169a/8

→ ḥamd ve s̱enā it- 169a/10

sene *(A.) i.* Sene, yıl 240a/8

señek (I) *i.* Ağaçtan ya da topraktan yapılmış su kabı, testi 196a/7

señek (II) *i. bk.* siñek 40b/11

senlik *i.* Senlik

→ benlik senlik 131a/6

seped *(F.) i.* Sepet 66b/6

ser *(F.) i.* Baş, kafa 239a/17, 239a/20, 239a/21, 239a/22

s. -be-ser *zf.* Baştan başa, bütünüyle 172b/8

s.-defter *i.* Başta bulunan, ileri gelen 7a/6

s.-gerdān it- Şaşırtmak 63b/6

→ ḥayrān ve ser-gerdān ḳal- 93b/8

s̱erā *(F.) i.* Toprak, yer 130a/8

sermāye *(F.) i.* Anapara, sermaye 57b/2, 57b/3, 81a/3

s. idin- Sermaye edinmek 79b/7

s. it- Sermaye etmek 172a/5

sermedī *(F.) i.* Daimi, sürekli

s.-yi rūzigār Zamanın ileri geleni, vaktin dindarı 89b/1

server *(F.) i.* Ulu, büyük kişi, reis, başkan 239a/17

setr *(A.) i.* Örtme, gizleme

s. ol- Örtmek, gizlemek 188b/11

sev- Muhabbet beslemek, sevmek 20a/9, 46a/10, 113a/8, 133a/7, 159a/1, 183a/8, 207b/11

s̱evāb *(A.) i.* Sevap 65a/2, 88a/9, 191a/9, 237a/11

s̱. vir- Sevap vermek 64b/11, 65a/1, 113a/3

s̱. ol- Sevap olmak 88a/8

sevin- Mutlu olmak, sevinmek 183b/3

seyyid *(A.) i.* Baş, önder 50a/7, 89b/5, 89b/7

s. ol- Önder olmak, ileri gelen olmak 89b/7

s.ü'l-mürselīn Peygamberlerin efendisi, başı, Hz. Muhammed 141a/9

seyyide *(A.) i.* Muhterem kadın 72a/6

ṣı- 1. Kırmak, parçalamak *Üç gün anda durdı, mecmū' minberleri ṣıdı* 26b/9, 92a/8, 161a/7, 230a/8

2. Kesmek *Bir aġacı vardı ki ḳoyun sürerdi, anı ortasından ṣıdı* 127a/7

ṣ.muş ol- Kırılmış olmak, batmış olmak 38a/1

ṣıçan *i.* Fare 164a/11, 164b/4

ṣıçra- Atılmak, sıçramak 60a/6

ṣıddıḳ *(A.) i.* Asla yalan söylemeyen, çok doğru, sözünün eri 11a/2, 25b/10, 112b/2, 198a/2

ṣ-ı vaḳt Zamanın en doğru insanı, vaktin piri 89a/11

ṣıdḳ *(A.) i.* Doğruluk, gerçeklik 140a/1, 170a/6, 183a/4, 221a/2

→ maḳ'ad-ı ṣıdḳ 12b/5, ṣaḥib-i ṣıdḳ 48b/4

ṣıfat *(A.) i.* Bir kimse veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona ait olan özellik, hal ve vasıf 17a/7, 65b/11, 126a/8, 186a/10, 195b/1, 234b/6

ṣıfatlan- Vasıflanmak, nitelendirilmek 189a/6

ṣıfatlu *sıf.* Biçimli, sûretli, görünüşlü 174a/1

ṣıġ- 1. Sığmak *Anuñ menāḳıbı ḥaddan ṭaşradur, 'ibārāta sıġmaz.* 22a/5, 143a/5, 169b/11, 218b/11

2. Yakışmak, uymak *Maḳām-ı tevḥīde ire, anuñ hīç vücūdı ḳalmaz, anda bir erlikdür, erlik 'avratlıḳ sıġmaz* 60b/11, 71a/1, 153b/3

ṣıġın- Sığınmak, güvenmek, iltica etmek 19b/6, 120b/8, 227a/3

ṣıḥḥat *(A.) i.* Sağlık, sıhhat
ṣ. bul- Sağlık bulmak, sıhhatli olmak 210a/10
ṣın- Kırılmak, bozulmak 25a/5, 62a/10, 62b/1, 72b/7
ṣına- Denemek, tecrübe etmek, yoklamak 33b/8, 117a/1, 195a/8, 219b/8
sınıḳ *sıf.* Kırık, parçalanmış 24b/4, 75b/10, 128b/6
ṣınudı *i.* Makas 223a/8
sır *bk.* **sırr** 67a/3, 78a/1, 164b/1, 221b/4, 236a/5
ṣırāṭ *(A.) i.* Sırat köprüsü 54b/6, 138a/7, 221b/7
sırça *i.* Cam, sırça 172a/9
sırr *(A.) i.* Gizli tutulan şey, sır 40a/4, 103b/2, 124a/3, 133b/2, 181a/4, 230a/5
siḥr *(A.) i.* Büyü, sihir 231b/10
silk- Temizlemek, kuvvetle sallamak, sarsmak 234a/9
s.ivir- Sarsıvermek, sallayıvermek 208b/7
simsār *(A.) i.* Simsar, tellal, komisyoncu 197b/10
sin *i.* Kabir, mezar 20a/11, 20b/1, 112b/10
siñek *i.* Sinek 69a/2, 97a/11, 133b/7, 241b/7
sini *i.* Tepsi, sini 53a/4, 176b/6, 176b/7, 226a/1
sinle *i.* Mezarlık 109b/2, 110a/3
sipāhī *(F.) i.* Asker 24a/2, 109a/11, 156b/10, 212a/6
sipāre *(F.) i.* Kur'ân'ın her bir cüzü 201b/5, 201b/9
siyāset *(A.) i.* Ölüm cezası, idam 4b/7
siz *zm.* Çoğul ikinci şahıs zamiri, siz 16a/3, 37a/1, 62a/4, 125b/6, 153b/8, 179a/2, 235a/6
ṣoġan *i.* Soğan 67b/8, 67b/9, 67b/11, 68a/1
ṣoġı- Soğumak 133a/8
soġuḳ *i.* Isısı düşük olan, soğuk 92a/7
ṣoḥbet *(A.) i.* Konuşma, görüşme, sohbet 14a/2, 69a/6, 194a/1, 201b/11, 224a/11
ṣ. eyle- Sohbet etmek, konuşmak 30a/11, 102a/3
ṣ. it- Sohbet etmek, konuşmak 14a/6, 26a/4, 63a/9, 89b/3, 120b/9, 141a/6, 196a/3, 208a/11
ṣ. ol- Sohbetinde bulunmak 133b/10
ṣoḳ- 1. Bir yere girmesini sağlamak, sokmak *Veys elini cebine ṣoḳdı, iki aḳça çıḳardı* 16b/10, 82a/2, 160b/3, 213b/11
2. Isırmak, sokmak *Buyurdı ki, beni cennete ilettiler, ṭamudan bir yılan ṣıçradı, yüzümi ṣoḳdı* 60a/7, 60a/8
→ eliñi oda ṣoḳ- 166b/1
ṣol *i.* Sağın karşıtı, sol taraf 13b/3, 70a/10, 174a/6
ṣoñ *sıf.* Son, nihayet 73a/1
soñra *e.* Sonra 19a/11, 50a/8, 100b/11, 134a/8, 184a/6, 229b/9

ṣor- Sormak, sual etmek 20a/8, 84b/10, 113a/1, 152a/9, 214a/4, 235a/9

ṣ.a var- Sormaya gitmek, ziyaret etmek 44b/8

ṣoy- Çalmak, soymak 151a/1

ṣoyul- (Kabuğu) yüzülmek, çıkarılmak, soyulmak 68a/1

söyle- Demek, söylemek, konuşmak 25a/8, 34b/9, 75a/4, 112a/10, 145a/7, 190b/7, 226b/4
→ güstāḫ söyle- 157a/8, 157a/9, mālaya'ni söyle- 87b/5, söz

söyle 75b/6, 161b/9, 194a/8

söyleş- Karşılıklı konuşmak, söyleşmek 29b/10, 45b/10, 69a/5, 84a/5, 110b/6, 167a/2

söylet- Konuşturmak, söyletmek 44b/1, 85b/10

söyündür- Söndürmek 84a/1, 158a/5

söyün- Sönmek, parlaklığı gitmek 34b/6, 49b/3, 213b/5

söz *i.* Kelam, söz, ifade, konuşma 10a/9, 75a/3, 119b/7, 138b/10, 179b/6, 228a/4

s. söyle- Söz söylemek, konuşmak 161b/9, 194a/8, 75b/6

s. dut- Söz dinlemek 106b/11

ṣu *i* 1. Su *Ağzından burnından ṣu gitdi.*10b/9, 72b/5, 101b/1, 127b/8, 213b/4
2. Nehir, göl, akarsu, deniz *Ṣadıḳ didi kim, iy ṣu batur! Batdı.*10b/5, 166b/9, 179a/9

ṣ. dile- Su istemek 123a/9

ṣ. ol- Su haline gelmek 127b/7, 127b/10

su'āl *(A.) i.* Soru, sorulan şey

s. eyt- Soru sormak 143a/7

s. it- Soru sormak 25b/5, 25b/6, 25b/8, 48a/8, 54b/11, 55a/1, 55a/2, 55a/7, 106b/4, 132a/7, 152a/5, 168b/3, 239b/10

ṣubḥ *(A.) i.* Sabah, sabah vakti 100a/1, 134b/7, 142a/2, 224b/10

ṣ.-i ṣādıḳ Güneş 28b/2

ṣuç *i.* Hata, kabahat, kusur 44a/11

ṣuf *(A.) i.* Yünden dokunmuş kıyafet, elbise 47b/8

ṣuffe *(A.) i.* Avlu, sofa 8a/8

ṣūfī *(A.) i.* Tasavvuf ehli, tasavvuf yolunda olan kişi 26a/3, 93b/3, 113b/4, 179b/1, 223a/1

ṣ. ol- Tasavvuf ehlinden olmak 137a/10

sūḫte Yanmış, tutuşmuş, yanık 71b/10, 93b/6

ṣulḥ *(A.) i.* Uyuşma, uzlaşma

ṣ. it- Uzlaşmak, uyuşmak 241a/8

sulṭān *(A.) i.* Hükümdar, padişah 41b/7, 85b/5, 113b/8, 132b/9, 238b/10

s.u'l-'ārifīn Ariflerin sultanı 124b/3

s.u'l-muḥaḳḳıḳīn Hakikat ehlinin sultanı 170b/7

s.u'l-ulemā Ulemanın sultanı, âlimlerin sultanı 133a/4

ṣun' *(A.) i.* Yapış, yapma, sanat, kudret 72a/6, 72a/7, 72a/9, 98b/5

ṣun- Vermek, arzetmek, sunmak 82a/11, 239a/20

sūre *(A.) i.* Kur'ân'ın ayrıldığı Yüz on dört bölümünden her biri 133b/4

ṣūret *(A.) i.* 1. Yüz, çehre *Cüneyd geçerdi, aña eyitdüm, yā üstāẕ işbunuñ gibi ṣūret daḫı ṭamuda mı yanısar?*189b/10

2. Biçim, kılık, hal *Eydür: İlāhī, bu kürki baña eyü ṣūretde gönderdüñ, şimdi ḳahrı ṣūretine girdi.*92b/2, 92b/3, 102b/10, 102b/11, 241b/2

ṣ.e gel- Ortaya çıkmak, meydana gelmek 195b/1

ṣusa- Suya ihtiyaç duymak, susamak 28b/7, 140a/6, 219b/3

susam *i.* Susam 116a/8

ṣusuz *zf.* Susamış olarak, susuz olarak

ṣ. ḳal- Susamış durumda bulunmak, susuz kalmak 28b/9

sübḥānallāh *(A.) cü.* "Allah'ı her türlü arazlardan, kusur, ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim." 34b/9, 55b/10, 64b/3, 86a/2, 137b/10, 209a/7, 210a/5

sübḥānī *(A.) sıf.* Allah'a ait, Allah ile ilgili

→ meşāyiḫ-i sübḥānī 211a/6

süci *i.* İçki, şarap 33a/10, 33b/1, 35b/6

süd *i.* Süt 22b/6, 132b/4, 132b/5, 132b/6, 132b/7

süfül-ter *(F.) i.* Serseri 195b/9

sükker *(A.) i.* Şeker 232b/1

sükūt *(A.) i.* Susma, söz söylememe 203b/8

sülūḳ *(A.) i.* Bir yola girme, tarz, gidiş 5a/1

s. it- Yolculuk yapmak, gitmek 64a/7

sünnet *(A.) i.* Hz. Muhammed'in sözleri, işleri ve hareketlerinin bütünü 20a/2, 107a/1, 146a/6, 192a/1, 210b/4, 221a/3

süñü Süngü, kargı, mızrak 20a/4

sür- (I) Dokundurmak, değdirmek, sürmek 116b/6, 206a/4, 211b/7

sür- (II)1. Gitmek, ilerlemek *İbrāhīm'üñ taḫtına sürdi, İbrāhīm eydür, ne istersen?* 90a/10, 125b/11

2. Kovmak, uzaklaştırmak, defetmek *Eyitdi, imdi beni bu şehirden sürün, zīrā ki benüm şumlıġumdan yaġmaz didi.* 27a/10, 197b/11

→ ḳoyun sür- 127a/6, yüz sür- 62a/3, 92b/4, 135a/5

süri *i.* Topluluk, sürü 50a/5

süst *(F.) i.* Tenbel, gevşek 106b/5, 232a/8

süvār *(F.) i.* Ata binen, süvari

s. ol- Süvari olmak 90b/6

Ş

şāḏ *(F.) i. bk.* Şāẕ 25b/4, 57a/2

şādī *i.* Sevinç, memnunluk 14a/7

şāh *(F.) i.* Hükümdar, sultan, şah 24a/3, 161b/9, 162a/4, 162a/11, 187b/8

şākir *(A.) i.* Şükreden, şükredici

ş. ol- Şükredici olmak 137a/11

şākird *(F.) i.* Talebe, öğrenci, çırak, yamak 43a/4, 58a/5, 112a/4, 141b/11, 143a/10, 148a/8, 166b/1

şākirdlik *i.* Öğrencilik, çıraklık 54a/3

ş. it- Öğrencilik etmek, çıraklık yapmak 147b/9

şāl *(F.) i.* Şal 47b/7

şān *(A.) i.* Hal, keyfiyet 193b/10

şarāb *(A.) i.* İçki, şarap 148a/3, 230a/8, 239a/21, 240b/10, 240b/11

şarṭ *(A.) i.* Şart, koşul, gerek, icap 144a/4, 165a/5, 176a/5, 181a/6, 231a/1

ş. it- Şart ileri sürmek 102a/3, 144a/6

şaṭ *bk.* **şaṭṭ** 10b/4, 204b/8, 204b/9

şaṭṭ *(A.) i.* Büyük nehir 33a/9, 54a/8, 110b/7, 147b/5, 176b/9, 229b/10, 238a/8

şāyed *(F.) bağ.* Eğer, şayet 4b/2, 21a/2, 139b/4, 212a/6

şāẕ *(F.) i.* Sevinçli, neşeli *krş.* şāḏ

ş. ol- Sevinçli olmak, neşeli olmak 25b/4, 57a/2, 64a/6, 71a/7, 79b/9, 87a/6, 96a/3, 98b/8, 98b/9, 103a/3, 103a/7, 103b/1, 103b/5, 103b/7, 170a/3

şaẕlıḳ *i.* Sevinç, memnunluk 57a/4

şecā'at *(A.) i.* Yiğitlik, cesaret

→ 'ilm ve şecā'at 133a/4

şedd *(A.) i.* Sıkı bağlanma, sıkı bağlama

şefā'at *(A.) i.* Bağışlama, şefaat 8b/10, 61b/5

ş. it- Bağışlamak 8b/9, 13a/1

şefḳat *(A.) i.* Acıyarak ve koruyarak sevme, merhamet 28a/6, 118a/2, 130b/4, 174a/2,194b/3, 207b/2

ş. it- Acımak, şefkat etmek 202b/10

ş. vir- Sevgi göstererek ilgilenmek, şefkat vermek 130b/5

şefḳatsüz *sıf.* Merhameti olmayan, katı yürekli, şefkatsiz 191b/2

şehādet *(A.) i.* Şahitlik, şahitlik etme, tanıklık 44b/9, 44b/11, 138a/5

→ kelime-yi şehādet getür- 32b/3, 45a/1

şehīd *(A.) i.* Din veya yüksek bir ülkü uğrunda ölen kimse, şehit 25b/10, 177b/5

ş. it- Şehit etmek 178a/1

ş. ol- Allah yolunda ölmek, şehit olmak 16a/10, 22a/6,177b/4, 177b/6

şehr / şehir *(F.) i.* Belde, kent, şehir 27a/10, 110a/4, 111b/2, 125b/4, 198b/2, 233a/10, 239b/4

→ cemī'-i şehr 211a/2

şehvet *(A.) i.* Nefsin meyli ve arzusu, aşırı istek, şehvet 218b/4, 232a/10

ş. bas- Aşırı istek duymak 36a/6

şek *bk.* **şekk** 127b/1

şekavet *(A.) i.* Uğursuzluk, bedbahtlık, bahtı karalık 87b/2, 189a/8

şekk *(A.) i.* Şüphe, tereddüt 18b/5, 70a/4, 137a/6, 206a/7

şekl *(A.) i.* Biçim, görünüş 82b/5, 210a/3

şem' *(A.) i.* Mum 174a/7, 231b/6

şemm *(A.) i.* Koku alma, koklama 232a/2

şemme *(A.) i.* Koklama, koku 130b/7

şemsī *(A.) sıf.* Altın 187a/7

şer *(A. şerr) i.* Kötülük, fenalık 18a/3, 102b/6, 102b/6, 102b/7, 156a/7

ş. vir- Kötülük etmek, fenalık yapmak 155a/1

şerbet *(A.) i.* Şerbet 240b/5, 240b/6, 240b/10, 240b/11, 241a/1

şerḥ *(A.) i.* Açıklama, şerh

ş. it- Açıklamak, anlatmak 141a/4

ş. ol- Açıklanmak, anlatılmak 33a/3

şerī'at *(A.) i.* Din kuralları, şeriat, hak yolu 13a/8, 33a/11, 170b/8, 217a/9, 236b/3

→ erbāb-i şerī'at 133a/6, fürū'-ı şerī'at 141a/5

şerīf *(A.) i.* Soylu, şerefli, mübarek 25a/8, 184b/5, 195b/5, 209b/7

şerīk *(A.) i.* Ortak 16b/5

şerr *bk.* şer 9b/2, 9b/5, 138a/2

şevḳ *(A.) i.* Neşe, sevinç, arzu, heves 99b/11, 100a/5, 154a/2, 184b/5, 227b/7

ş. ve iştiyāḳ Şevk ve neşe 121a/9

şeyḫ *(A.) i.* Büyük, tecrübeli, mürşit, yaşlı 4a/1, 25b/11, 65a/6, 105b/7, 195a/10, 238b/11

ş. ol- Şeyh olmak, mürşit olmak 224b/7

ş.-i vaḳt Zamanın şeyhi, devrin mürşidi 138a/11

ş.ü'l-meşāyiḫ Şeyhlerin şeyhi 148b/4, 218b/9

ş.ü'l-vaḳt Vaktin şeyhi, zamanın mürşidi 163b/6

şeyḫlıḳ *i.* Şeyhlik, mürşitlik 170b/4

şeyṭān *(A.) i.* Şeytan 29a/7, 67b/5, 99b/7, 107b/2, 183a/8, 199a/3

şeyṭānlıḳ *i.* Şeytanlık 181a/10

şifā *(A.) i.* Çare, iyilik, derman

ş. bul- İyi olmak, onmak 88b/2, 209b/9

ş. vir- İyi etmek, sağlığına kavuşturmak 88b/1, 117b/10

şikāyet *(A.) i.* Sızlanma, yakınma, şikayet 34b/8, 85a/8

ş. eyle- Şikayet etmek, yakınmak 77a/6

ş. it- Şikayet etmek, yakınmak 37a/7, 37a/9, 41b/3, 42a/1, 42b/4, 45a/10, 47b/11, 202b/3

şikāyetlü *i.* Sızlanan, yakınan kimse, şikayetçi

ş. ol- Şikayetçi olmak 41b/4

şimdi *zf.* Şu anda, şimdi 12b/5, 40a/11, 89a/1, 107b/6, 134a/10, 160b/7, 180a/3, 198b/4, 232a/11

şimden girü *zf.* Bundan sonra, bundan böyle 235b/8

şimden soñra *zf.* Bundan sonra, bundan böyle 40a/1, 50a/4

şirk *(A.) i.* Allah'a ortak koşma 37b/2, 132b/3, 132b/4

ş. getür- Allah'a ortak koşmak 37b/2

şirket *(A.) i.* Beraber olma, beraberlik, ortaklık 96b/6

şīşe *(F.) i.* Cam, sırça, şişe 33a/10, 33b/8

şişil- Çözülmek 146b/2

şol *sıf.* Şu 15a/5, 46b/3, 79b/10, 94b/6, 106a/11, 122a/10, 198a/5, 215a/10

şöyle *zf.* Şöyle, öyle, şu şekilde, o şekilde 15b/11, 37b/10, 40b/4, 100a/1, 134b/2, 153a/3, 165a/7, 176a/4, 188a/9, 225a/2

ş. ol- Şu şekilde olmak, şöyle olmak 83a/3

şöyle kim *zf.* Öyle ki, o şekilde ki 5a/4, 12a/7, 15b/11, 65b/9

şu'le *(A.) i.* Işık, parlaklık, parıltı 74b/10

şūm *(F.) i.* Uğursuz, kutsuz, şom 86b/8

şūmlıḳ *i.* Uğursuzluk, şomluk 27a/10, 49a/11, 125b/4, 230a/2

şunı *zm.* Şunu 87b/9

şunlar *zm.* Şunlar 83b/5, 83b/6

şūr *(F.) i.* Kargaşa, fitne 64b/6, 156a/7

şūrīde *(F.) sıf.* Âşık, tıtkun 14a/5

şürū' *(A.) i.* Başlama

ş. it- Başlamak 146b/8

şurva (*F.* Şūr +ābā "tuzlu yiyecek", halk ağzında "şurva" diye de geçer.) *i.* Çorba 68a/8

şübhe *(A.) i.* Kuşku, şüphe 174a/7, 212a/4

şübhelü *sıf.* Şüpheli, netameli 122b/7, 148b/6, 148b/7, 149a/2

ş. ol- Şüpheli olmak, kuşkulu olmak 149a/4

şükr / şükür *(A.) i.* Allah'a duyulan minneti dile getirme, şükür 37b/9, 85a/8, 172a/3, 188b/4

ş. it- Şükretmek 38a/9, 41a/6, 76b/5, 77b/10, 77b/9, 122b/11, 125a/2, 135a/6

şükrāne *(A.) i.* Şükran belirtisi, iyilik bilme nişanesi 61b/11

T

tā *(F.) zf.* Kadar, dek, nihayet, sonunda, için, diye 11a/8, 25a/4, 78a/11, 100a/8, 125b/4, 144a/2, 195b/2, 229a/4, 235b/1

ta'accüb *(A.) i.* Şaşırma, hayrete düşme, şaşkınlık

t. eyle- Şaşırmak, hayrete düşmek 58a/7, 67a/2

t. it- Şaşırmak, hayrete düşmek 43a/3

ta'ālā *(A.) cü.* "Yüksek olsun." mânâsına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır.

→ Allāh Ta'ālā 51b/7, 160b/9, 160b/10, Ḥaḳḳ Ta'ālā 4b/5, 11a/5, 11b/5, 17b/11, 18a/5, 23a/5, 31b/4, 32a/2, 32a/6, 32b/2, 35a/5, 35b/9, 37a/11, 37b/1, 46a/4, 46b/5, 51a/2, 53a/10, 53b/1, 56b/11, 57a/1, 60a/5, 60b/3, 71a/8, 75a/5, 80a/10, 84b/10, 91a/5, 106a/9, 112a/1, 112b/6, 113a/2, 113a/5, 113a/9, 114a/10, 115b/7, 116a/2, 116a/5, 117b/9, 118a/9, 119b/2, 121a/4, 130b/8, 134a/7, 134a/9, 141b/11, 143a/11, 145a/10, 149a/2, 150a/2, 151b/5, 152a/4, 153a/11, 153b/4, 154b/10, 155a/4, 158b/3, 159a/10, 169a/4, 169a/9, 178a/7, 180b/9, 182b/9, 185b/5, 190a/4, 190b/6, 192a/1, 194b/11, 195b/2, 205b/6, 205b/10, 206b/9, 228a/10, 228b/2, 229a/3, 230a/1, 239b/2, Tañrı Ta'ālā 4b/6, 11a/3, 31b/8, 37a/3, 48a/9, 74b/7, 106a/7, 114a/6, 124a/1, 135b/2, 138a/7, 139b/11, 142b/3, 158a/10, 163b/2, 168a/4, 172a/4, 175a/1,

177a/8, 200b/3, 202b/8, 216a/3, 221b/2, Tañrı tebāreke ve ta'ālā 137b/2, 218b/2

ṭa'ām *(A.) i.* Yemek, aş 29a/5, 59b/1, 77b/5, 120a/4, 190b/4, 240b/7

t. dile- Yemek arzu etmek, aş istemek 38a/7

ṭa'āmsuz *i.* Yemeksiz, aşsız 184a/2

ṭa'at *(A.) i.* İtaat etme, ibadet etme, kulluk etme,boyun eğme 62b/10, 98b/5, 105a/6, 136b/11, 168b/6, 219a/8

ṭabaḳa *(A.) i.* Sınıf, zümre, taife 156b/7

ṭabaḳalu *sıf.* Katlı, katmanlı 73b/3

tābi' *(A.) i.* Uyan, itaat eden, boyun eğen, tâbi olan 11b/11

t. ol- Uymak, itaat etmek, boyun eğmek 120a/7, 120a/8

ṭabī'āt *(A.) i.* Huy, yaratılış, karakter 81a/1, 157a/10

ṭabīb *(A.) i.* Doktor, hekim, tabip 73a/8, 140a/10, 168b/10, 210a/4

tābi'īn *(A.) i.* Hz. Muhammed'i görmüş olanları görüp kendilerinden hadîs dinlemiş olanlar 47a/4, 56a/10, 192a/11

ta'bīr *(A.) i.* Yorum, düş yorumu 132a/4, 142a/9

ṭabl *(A.) i.* Davul 240a/1, 240a/2, 240a/3

tābūt *(A.) i.* Tabut 121b/8, 121b/9, 132a/3, 132a/4

tāc *(A.) i.* Taç 32b/11, 74a/5

tācir *(A.) i.* Tüccar 117a/11

ṭaġ *i.* Dağ, büyük tepe 19a/10, 45a/1, 81b/9, 110b/2, 115a/10, 181b/6

taġayyür *(A.) i.* Başkalaşma, değişme, değişiklik 120b/11

t. ol- Başkalaşmak, değişmek 26a/8

ṭaġıl- Uzaklaşmak, kaçmak, dağılmak 68a/5

ṭaġıt- Bölüştürmek, taksim etmek 10a/3

taġyīr *(A.) i.* Başkalaştırma, değiştirme, bozma

t. it- Başkalaştırmak, değiştirmek 100a/2

t. ol- Değiştirmek, bozmak 113a/10

taḥammül *(A.) i.* Dayanma, katlanma 236b/2

t. it- Dayanmak, katlanmak 109a/1

ṭahāret *(A.) i.* Temizlik, temiz olma 227b/8

ṭ. it- Temizlenmek 116b/10

ṭahāretsüz *sıf.* Temiz olmayan, temizlik sahibi olmayan 117b/5

ṭāhire *(A.) i.* Temiz 73a/6

taḥḳīḳ *(A.) i.* Araştırma, inceleme 61a/2, 165a/7, 191a/3

→ ehl-i taḥḳīḳ 191a/1, 'ilm-i taḥḳīḳ 170b/10, 189a/2, 208a/5

taḥṣīl *(A.) i.* Öğrenme, tahsil

→ 'ilm taḥṣīl it- 199a/9

taḥsīn *(A.) i.* Güzel bulup beğenme, takdir etme

t. it- Beğenmek, takdir etmek 172a/7

taḫt *(F.) i.* Taht 52a/8, 97b/9, 145a/3, 158b/6, 239a/19

t.-ı ḥükūmet Hükümet tahtı, devlet tahtı 241a/10

taḫta *(F.) i.* Tahta 116b/3, 116b/4, 116b/6

tā'ib *(A.) i.* Tövbe eden, tövbekâr

t. ol- Tövbekâr olmak 50a/6

ṭā'ife *(A.) i.* Grup halindeki insan topluluğu, bölük, kavim, kabile 11a/11, 55a/1, 156a/5, 170b/6, 230a/4

taḳ- Geçirmek, takmak 109b/4

ṭāḳat *(A.) i.* Kuvvet, güç, direnç 92b/3, 130b/2, 185b/7

ṭāḳatsuz *i.* Güçsüz, kuvvetsiz

  ṭ. ol- Güçsüz kalmak, dirençsiz olmak 183b/2

taḳāżā *(A.) i.* Başa kakma, sıkıştırma, tazyik

  t. it- Sıkıştırmak, başa kakmak 43b/6, 155b/4, 183b/10

taḳdīm *(A.) i.* Sunma, takdim

  t. it- Takdim etmek, sunmak 194a/2

taḳdīr *(A.) i.* Allah'ın ezelde her şeyi belirlemesi, kader

  t. ol- Takdir olmak, belirlenmek 138b/8, 138b/9

taḳrīr *(A.) i.* Anlatma, söyleme

  t. it- Anlatmak, söylemek 7a/7, 89a/5

taḳvā *(A.) i.* Allah'tan korkma, takva 25b/7, 135b/6, 200b/4, 216b/11

ṭal- İçine girmek, dalmak 240b/9

ṭalāḳ *(A.) i.* Boşama, nikâhlı kadını bırakma 40b/8, 129b/6, 144b/4, 150a/6

  ṭ. vir- Boşamak, nikâhlı kadını bırakmak 82b/9

ṭaleb *(A.) i.* Arzu, istek 28a/9, 65b/8, 86b/11, 105b/8, 170a/5

  ṭ. eyle- İstemek, talep etmek 56b/6

  ṭ. it- İstemek, talep etmek 102b/2, 138b/7, 216b/7, 220b/4

ṭalġalan- Dalgalanmak 103a/3

ṭālib *(A.) i.* İsteyen, istekli 5a/1, 93b/2, 171a/4, 181b/11

  ṭ.-i 'ilm İlme talip olan, ilme istekli 199a/9, 199b/2

ta'līm *(A.) i.* Öğretme, talim

  t. it- Öğretmek, talim etmek 29a/6, 212a/8

ṭam *i.* Dam 83a/5, 90a/4, 90a/5, 133a/10, 195a/6, 212a/5, 222a/5

ṭam- Damlamak 27b/7, 68a/11

ṭama' *(A.) i.* Açgözlülük, doymazlık, tamah.25b/8, 35a/10, 73b/6, 149b/6, 191b/11, 222a/7

  ṭ. it- Tamah etmek 39b/4, 73b/7

tamām *(A.)* 1. *i.* ve *sıf.* Bütün, eksiksiz, tam *Tañrı ıaīī-çun resūluñ tamām ümmetini bağışlamayınca bu muraḳḳa'ı geymezdüm, ṣabr itmek gerekdiñüz.*15a/9, 26a/11, 53a/1, 191b/9, 201a/11, 224b/3

  2. *i.* Bitme, sona erme, son *'Arefe gün tamām 'Arafāt'a irişdük* 135a/2

  3. *zf.* Büsbütün, bütünüyle *Yönini tamām Ḥaḳḳ'a döndürdi* 141a/11, 197a/2, 208a/8

  t. bul- Eksiksiz bulmak, tamam bulmak 195a/8

  t. it- Eksiksiz yapmak, tamamlamak 91a/5, 137a/7

  t. ol- Tamamlanmak, bitmek 26a/9, 63b/7, 187b/10, 199b/8, 222b/9

ṭamar *i.* Damar 59a/2, 148b/7, 149a/3

ṭamla- Damlamak 137a/2

ṭamu *(Soğd.) i.* Cehennem 11b/6, 35b/2, 78a/2, 130a/1, 207a/1

ṭ.ya yaḳ- Cehennemde yakmak 78a/6

ṭamulıḳ *i.* Cehennemlik 144b/3

ṭ. ol- Cehennemlik olmak, cehennem ehlinden olmak 144b/4

ṭañ *i.* Şafak vakti, güneş doğmadan önceki zaman 47a/11

ṭa'n *(A.) i.* Yerme, kınama

ṭ. it- Kınamak, yermek 197b/11

tañ- Hayrette kalmak, şaşmak

t.a ḳal- Hayrette kalmak, şaşırmak 208b/8

tanı- Tanımak 94a/4

ṭanıḳ *bk.* **ṭanuḳ** 232b/10

Tañrı *i.* Allah, Yaratan, Tanrı 11a/3, 44a/9, 75a/11, 104a/4, 154b/9, 198b/8, 200a/9, 227b/5

T. tebāreke ve ta'ālā Mukaddes ve yüce Allah 137b/2, 218b/2

T. Ta'ālā Yüce Tanrı, yüce Allah 4b/6, 11a/3, 31b/8, 37a/3, 48a/9, 74b/7, 106a/7, 114a/6, 124a/1, 135b/2, 138a/7, 139b/11, 142b/3, 158a/10, 159a/10, 163b/2, 168a/4, 172a/4, 175a/1, 177a/8, 200b/3, 202b/8, 214a/4, 216a/3, 221b/2

Tañrılıḳ *i.* Tanrılık 241b/8

ṭanuḳ *i.* Şahit, tanık

ṭ. ol- Şahit olmak, tanık olmak 168a/9

ṭanuḳlıḳ *i.* Şahitlik, tanıklık 32a/8

ṭanuḳluḳ *bk.* **ṭanuḳlıḳ** 149b/4

ṭ. vir- Şahitlik yapmak 149b/5

ṭap- Tapmak, ibadet etmek 10b/3, 31a/5, 45a/9, 73b/5, 213a/9

ṭar *i.* Sıkıntılı, kasvetli, dar

ṭ. ol- Daralmak 135a/6, 137b/8

→ göñli ṭar ol- 51a/2, 63b/9, 124b/8

ṭaraf *(A.) i.* Yan, yön 33b/2

ta'rīf *(A.) i.* Açıklama, bildirme, tarif

t. it- Anlatmak, açıklamak, bildirmek 195b/8

ṭarīḳ *(A.) i.* 1. Yol *Ya'nī ne ṭa'atla seni bulam ve ne ṭarīḳle saña irişem?*129b/4, 165a/8, 174a/5

2. Usûl, âdet, tarz *Baña 'itāb eyleye kim, benüm ṭarīḳüm niçün yirine getürmedüñ diye* 8b/4, 39b/7, 53a/3, 172b/3, 175b/10

ṭarīḳat *(A.) i.* Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan yol, tarikat 7a/7, 47a/5, 67b/6, 170b/9, 198a/10, 224a/9

→ Ehl-i ṭarīḳat 238b/5, Uṣūl-i ṭarīḳat 141a/5, Eṣḥāb-i ṭarīḳat 133a/5

ṭarrār *(A.) i.* Düzenbaz, hileci, yankesici 26b/7

ṭart- Ağırlığını bulmak, çekmek, tartmak 5a/6, 5a/7

ṭaru *i.* Darı, mısır tanesi 119b/9, 119a/10

taṣavvuf *(A.) i.* Gönlünü Allah sevgisine bağlama, tasavvuf 158a/3, 197a/8

→ Ehl-i taṣavvuf 155a/9, 184b/4

taṣavvur *(A.) i.* Zihinde biçimlendirme, düşünce

t. it- Düşünmek, tasavvur etmek 213b/3

taṣnīf *(A.) i.* Eser 133a/6, 148b/3, 160a/8, 190b/2, 231b/8

t. it- Düzenlemek, telif etmek 182b/1, 200a/10, 218b/11

→ ehl-i taṣnīf 7a/10

taṣvīr *(A.) i.* Resmini yapma, şekil, suret

t. olun- Resmedilmek, çizilmek 241a/11

ṭaş *i.* Taş 22a/3, 35b/5, 66a/4, 119a/4, 237b/3

ṭaş- Taşmak 238a/8, 238b/3

ṭaşçuġaz *i.* Küçük taş 166a/2

ṭaşra *i.* Dışarı, dışarıda 22a/5, 69a/3, 85b/3, 117b/4, 223b/2

taṭavvu' *(A.) i.* Farz ibadetin haricinde ibadet etme 80b/3

ṭatlu *i.* ve *sıf.* Tatlı, güzel, hoşa giden,şirin 42b/11, 108a/6, 108a/7, 108a/8, 240b/11

ṭavāf *(A.) i.* Hac zamanında Kâbe'nin etrafını dolaşarak ziyaret etme, tavaf 95a/10, 95b/1, 208a/8

ṭ. it- Hac zamanında Kâbenin etrafını doşaşarak ziyaret etmek 95a/9, 97a/2, 119b/4, 154b/6, 186a/4

tavşan *i.* Tavşan 68a/3

tavuḳ *i.* Tavuk 178b/6, 178b/10, 179a/1, 212a/3, 212a/4

ṭāvūsu'l-'ulemā Âlimlerin tâvusu 170b/7

ṭayı *i.* Dayı 111b/2, 171b/1

ta'yīn *(A.) i.* Belirleme, tespit

t. it- Belirlemek, tespit etmek 139b/1, 151a/7

ṭayyār *(A.) i.* Uçucu, uçan

tażarru' *(A.) i.* Yalvarma, yakarma 94a/3

t. it- Yalvarmak 193a/8

t. ve zārlıḳ it- Ağlayarak yalvarmak 86a/2

ta'żīm *(A.) i.* Ululama, yüceltme, saygı gösterme 13a/9

t. it- Ululamak, yüceltmek 111b/7, 163a/4, 202b/9

tebārek *(A.)* "Mübarek etsin!"

→ Tañrı tebāreke ve ta'ālā 137b/2

teberrük *(A.) i.* Mübarek sayma, uğur sayma 7a/5, 56a/10, 157a/4

tecellī *(A.) i.* Belirme, görünme, ortaya çıkma

t. eyle- Belirmek, tecelli eylemek 163b/3

t. it- Ortaya çıkmak, tecelli etmek 35b/10, 35b/11, 65a/10

t. ḳıl- Belirmek, görünmek 64a/2

tecerrüd *(A.) i.* Her şeyden vazgeçip Allah'a yönelme 201b/11

tecribe *(A.) i.* Sınama, tecrübe 82a/11

t. it- Denemek, sınamak, tecrübe etmek 125b/2, 164b/8, 178b/4

tecrīd *(A.) i.* Her şeyden el ayak çekip Allah'a yönelme, tecrit 15b/9

→ ehl-i tecrīd 203a/6

tedbīr *(A.) i.* Çare, tedbir; hazırlık 32a/5, 71a/5, 84b/1, 165b/6

t. it- Çare düşünmek, hazırlık yapmak, tedbir almak 32a/4, 66a/8, 206b/2

tefaḥḥuṣ *(A.) i.* İnceden inceye araştırma, inceleme

t. it- Araştırmak, incelemek 99a/11

tefāvüt *(A.) i.* İki şey arasındaki fark 53b/4

tefekkür *(A.) i.* Düşünme, zihin yorma 98b/3, 150a/1, 170a/1

teferrüc *(A.) i.* Dolaşma, gezme

t. it- Seyretmek, temaşa etmek 91b/2

tefrīḳ *(A.) i.* Ayırma, seçme, ayırt etme

t. ol- Ayırt edilmek 72a/4

tefsīr *(A.) i.* Açıklama, Kur'ân-ı Kerîm'in anlam bakımından îzâhı 86b/6, 112a/5, 191a/2, 239b/1

→ Leṭā'if-i tefsīr 7a/11

teftīş *(A.) i.* Araştırma, kontrol etme, teftiş

t. it- Araştırmak, kontrol etmek 99b/5

tehlike *(A.) i.* Tehlike 205b/7

tekebbür *(A.) i.* Büyüklenme, kibir gösterme, 9a/9, 9a/10

tekebbürlük *i.* Büyüklenme, kibirlenme 9a/11

tekellüf *(A.) i.* Külfet, resmiyet, zahmete girme 87a/1, 158a/3, 158a/4

teklīf *(A.) i.* Birinden eziyetli, fakat başkası için faydalı bir iş isteme, teklif

t. it- Birinden zahmetli bir iş istemek, teklif etmek 146a/8

tekrār *(A.) i.* Tekrar, yineleme 4a/5

t. it- Tekrarlamak, yinelemek 216b/5

telbīs *(A.) i.* Ayıbını örtüp iyi gösterme, hile, oyun 205b/8

temāşā *(F.) i.* Dolaşma, gezinme 220b/6

temīz *(A.) i.* Ayırma, iyiyi kötüden ayırma, seçme

t. it- Ayırmak, seçmek 36a/2

ten *(F.) i.* Beden, vücut 43a/8, 122a/7, 115a/1, 115a/5

ṭanāb *(A.) i.* Çadır ipi 23b/1

tennūr *(A.) i.* Fırın, tandır 216b/3, 216b/7

tenzīl *(A.) i.* Kur'ân-ı Kerîm

→ esrār-ı tenzīl 7a/11

tepsi *i.* Tepsi 23b/5, 58b/5, 108a/6, 234b/2

ter *(F.) i.* Taze, yeni, güzel 195b/9, 232a/8

teraḳḳī *(A.) i.* Yukarı kalkma, yükselme

t.de ol- Yükselmek 86b/4

terāzü *(F.) i.* Terazi 5a/6, 5a/7

terbiyet *(A.) i.* Eğitme, yetiştirme, eğitim

t. et- Eğitmek, terbiye etmek 182a/11

t. it- Eğitmek, terbiye etmek 207a/4

tercümān *(A.) i.* Çevirici, tercüman 180b/1

tere *(F.) i.* Yaprakları yenen bir bitki, tere 176b/10

tereddüd *(A.) i.* Kararsızlık, duraksama

t. eyle- Kararsız kalmak, duraksamak 174b/5

terk *(A.) i.* Vazgeçme, bırakma, terk etme 21b/9, 139a/9

t. it- Bırakmak, terk etmek 24b/7, 35b/3, 35b/4, 36a/7, 39b/11, 49b/3, 79b/3,

97b/8, 102a/8, 102b/5, 105b/3, 107b/6, 109a/10, 110b/9, 111a/3, 118b/8, 118b/9, 121a/4, 125a/11, 131a/3, 150a/2, 150b/3, 157a/5, 159a/3, 159a/4, 166b/4, 172a/11, 185a/8, 199b/1, ṣāḥib-terk 192b/4

tersā *(F.) i.* Hıristiyan 189b/8

tersle- Azarlamak, ters davranmak 114a/1, 114a/3, 114a/5

tertīb *(A.) i.* Düzen, nizam 89a/7

terviye *(A.) i.* Zilhicce'nin sekizinci günü, arefeden evvelki gün 52a/9

tesbīḥ *(A.) i.* Tespih 79a/10

tesellī *(A.) i.* Avunma, avutma, teselli

t. it- Avutmak, teselli etmek 68b/11

teslīm *(A.) i.* **1.** Verme, bırakma, terk etme *Bu sözde iken biri cān teslīm ḳılmışdı.* 94a/1, 138a/5 **2.** Kendini Allah'ın kaderine bırakma, Allah'ın takdirine boyun eğme *Bu rıżāya ve teslīme işāretdür.* 58a/10 → cān teslīm eyle- 126b/4, cān teslīm ḳıl- 60a/2, 93a/2, 94a/1, 131b/8, 138a/5, 173b/7

teşebbüh *(A.) i.* Benzeme, andırma, kendini benzetmeye özenme

t. it- Kendini benzetmeye özenmek, zorla benzemeye çalışmak, andırmak 5b/8

teşrīf *(A.) i.* Şereflendirme, şeref verme, onurlandırma

t. buyur- Şeref vermek, onurlandırmak 8a/1

teşvīş *(A.) i.* Sıkıntı, endişe, kaygı

t. vir- Sıkıntı, dert vermek 19b/7

t.e düş- Sıkıntıya düşmek, kaygılanmak 35a/9

tevaḳḳu' *(A.) i.* Bekleme, arzu etme, isteme 99a/10, 173a/10

t. it- Arzu etmek, istemek 152b/8

tevaḳḳuf *(A.) i.* Duraksama, tereddüt

t. eyle- Tereddütte kalmak, duraksamak 231a/7

tevāżu' *(A.) i.* Alçakgönüllülük, tevazu 21b/2, 137a/11, 192b/7, 218a/6

t. it- Alçakgönüllülük göstermek, tevazu göstermek 142a/5, 215a/11

t. vir- Alçakgönüllülük göstermek, tevazu göstermek 130b/5

tevbe *(A.) i.* Tövbe 11a/5, 23a/6, 39b/1, 58a/10, 120b/6, 167b/2

t. eyle- Tövbe etmek 58b/7, 71a/9

t. it- Tövbe etmek 50a/1, 63a/10, 71a/8, 71a/10, 81b/4, 106a/11, 106b/8, 109a/10, 110a/5, 110a/10, 111b/10, 126b/4, 151a/3, 157a/1, 157b/11, 158a/1, 161a/6, 162a/10, 166a/5, 168a/9, 176b/11, 176b/11, 179a/3, 188b/1, 189a/2, 210b/5, 217a/5, 228b/11, 230a/9, 230a/10

t. ḳıl- Tövbe etmek 49b/4, 106b/3

t. vir- Tövbe etmek 71a/9, 71a/9, 80a/10, 80a/9, 168a/3

t.-yi naṣūḥ it- Bozulması imkânsız tövbe etmek 91a/8

t.-yi naṣūḥ ḳıl- Bozulması imkânsız tövbe etmek 139a/10

tevbesiz *i.* Tövbesiz 11a/4, 157b/10

tevekkül *(A.) i.* Sebeplerini yerine getirdikten sonra işi Allah'a havale etme, boyun eğme, tevekkül 63b/3, 93a/7, 103b/11, 125a/11, 196a/5, 212a/8

t. it- Tevekkül etmek 103b/8, 104a/2, 104a/5, 104a/5, 116a/5

t.i ol- Tevekkül sahibi olmak 126a/6

tevfīḳ *(A.) i.* İnayet, yardım

t. vir- İnayet vermek, yardım etmek 77b/9

tevḥīd *(A.) i.* Allah'ın birliği 61a/3, 192a/4, 232a/2

t. ü ma'rifet Allah'ın birliği ve herkesin yapamadığı ustalık 233a/1

→ ehl-i tevḥīd 191a/2, esrār-ı tevḥīd 114b/5, maḳām-ı tevḥīd 60b/10, 232a/3

tevliyet *(A.) i.* Mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazifesi 39b/4, 40a/3, 40a/7, 40a/9

Tevrāt *(A.) i.* Dört kutsal kitaptan Hz. Mûsâ için ineni 36a/4, 46a/3, 82a/8

tezkire *(A.) i.* Bazı meslek sahibi kimseler için yazılan biyografi

t.t'ül-evliyā Evliyâlar tezkiresi 1b/1, 6b/7

ṭıfıl *(A.) i.* 1.*i.* Küçük çocuk *Andan soñra ol ṭıfıldan daḫı kesildi,* 85b/11, 195a/4, 221b/6, 221b/7

2. *sıf.* Küçük, ufak *Anuñ bir ṭıfıl oğlancıġı var-ıdı* 94b/2, 212a/7,

ṭıfl *bk.* **ṭıfıl** 22b/7, 144b/9

ṭılsım *(A.) i.* Tılsım

ṭ. it- Büyü yapmak, sihir yapmak 165b/9

ṭın- Ses çıkarmak, söz söylemek 68b/10, 76b/6, 81a/1, 117b/2, 164a/5, 164a/6, 210b/7

ticāret *(A.) i.* Alım-satım, alışveriş, ticaret

t. it- Alım-satım yapmak, ticaret yapmak 138b/6

til *i. bk.* **tül** 101b/2

tiz *zf.* Çabuk, tez, acele, derhal 30b/7, 171a/5, 171a/11, 223b/6

t. gel- Çabuk gelmek, tez gelmek 125b/5

t. ol- Çabuk olmak, tez olmak 136a/7

toġ- 1. Dünyaya gelmek, *doğmak Ḥasan anadan ṭoġdı,* 23a/2, 122b/5, 122b/6, 232a/11

2. (Güneş, gün) doğmak *Biraz ṣabr itdüm, ṣubḥ-i ṣādıḳ ṭoġdı* 28b/2, 134b/9

ṭoġan *i.* Doğan 224b/8

toġrı *i.* ve *sıf.* ve *zf.* Doğru, gerçek, dürüst 53b/4, 109a/2, 145a/6

t. it- Gerçekleştirmek 141b/9

t. ol- Doğru olmak, dürüst davranmak 206b/9

ṭoġrulıḳ *i.* Doğruluk, samimiyet, dürüstlük 207b/1

ṭoġrult- Çevirmek, yöneltmek 40a/4

ṭoġruluḳ *bk.* **ṭoġrulıḳ** 54a/4
toḫm *(F.) i.* Tohum 119b/5
ṭoḳlıḳ *i.* Tokluk, tok olma durumu 193b/2
ṭoḳsan *sıf.* Doksan sayısı 155b/1
ṭoḳu- Dokumak, örmek 204b/2
ṭoḳun- Değmek, isabet etmek, dokunmak 14a/10, 154b/7, 166a/3, 194a/7
ṭoḳuyıcı *i.* Dokuyucu, dokuma işini yapan 204a/6
ṭoḳuz *sıf.* Dokuz sayısı *krş.* doḳuz 54a/6, 92a/1, 137a/1, 177b/4, 191b/2, 228b/4
ṭoḳuzuncı *sıf.* Dokuzuncu 149b/6
ṭoldur- Doldurmak, dolu hale getirmek 29a/1, 143b/7, 156a/8
ṭolu (I) *i.* Dolu, boş olmayan 23b/5, 116a/8, 116a/9, 119a/9, 122b/2, 128a/6, 160b/3
  ṭ. ol- Dolu olmak 120a/4
ṭolu (II) İçki kadehi 239a/1, 239a/2, 239a/3
ṭon *i.* Elbise, giysi 10a/7, 29b/7, 174a/11, 174b/2, 187a/8, 207a/7, 225b/11
  → cemī‘-i ṭon 91a/8
ṭon- Donmak 123a/10
ṭonlı *i.* Elbiseli, giyisili 30a/7
ṭoñuz *i.* Domuz 41a/5
ṭop *i.* Top 10b/4
ṭopraḳ *i.* Toprak, hâk 25b/6, 62a/11, 82a/9, 180b/10, 192a/8, 210b/10, 211b/7
ṭopṭolu *i.* Büsbütün dolu, dopdolu 69a/8
torba *i.* Torba, kese 230b/6, 230b/7
ṭoġrusı *zf.* Gerçekten, hakikaten 54a/2
ṭorġuluḳ *bk.* **ṭoġrulıḳ** 21b/5
ṭoy- (Karnı) doymak *krş.* doy- 234a/10
toz *i.* Toz 49b/7, 50a/6, 182a/6
tozlu *sıf.* Tozlu, topraklı 224b/11
ṭūbā *(A.) i.* Cennette bulunan ve dalları bütün cenneti kaplayan ilâhî ağaç 226a/11, 226b/5
ṭufūliyet *(A.) i.* Çocukluk, küçüklük 152a/3
tuḥfe *(A.) i.* Hediye, armağan 41a/6
ṭul *sıf.* Dul 15b/11
ṭūl *(A.) i.* Uzunluk
  ṭ.-ı amel Bitmez tükenmez iş 87b/4
ṭūr *(A.) i.* Dağ
  Ṭ.-ı Sīnā Sînâ dağı 175b/4
ṭur- 1. Ayakta beklemek, doğrulmak, durmak *Daḫı bir gice rükū‘da ṭururdı, bir gice daḫı secdede ṭururdı.*19b/9, 78b/5, 90a/9, 162b/11, 164a/8, 222a/8, 225b/3
  2. Bir yerde oturmak, ikâmet etmek *Didi kim, Şāmda ṭur. Didüm, ma‘īşetüm nice ola?* 18b/4, 66a/6
  3. Beklemek, durmak *Didi, iy Necüd'üñ ṭā'ifesi ṭuruñuz.* 13b/9, 18a/10, 29b/3, 133b/5, 136b/6, 158a/4 222a/5,
  4. Durmak, bulunmak *Ḥasan'a Tañrı ḳorḳısı şöyle ġālib idi kim, oturmaḳda ṭurmaḳda şöyleydi kim, bir kişi cellād elinde ṭurur gibi*

27b/1, 63a/1, 66b/3, 102a/1, 106a/5, 137a/8 *krş.* dur-

ṭ.ı-bil- Durabilmek 34b/2, 92a/2

ṭ.ı-gel- Ayağa kalkıp gelmek 63b/7, 173b/10, 186b/3

→ aç ṭur- 47a/11, ‘aleyke alup ṭur- 29b/8, başı üzere ṭur- 63a/1, 229b/4, epsem ṭur- 88a/2, ġāfil ṭur- 151a/5, ḥayrān ṭur- 54a/11

ṭurak *i.* Yaşanılan yer, mekân 145b/2

ṭurġur- Kaldırmak 56b/9

ṭut- 1. (Ağlama) musallat olmak, yakalamak *Bunı didüm, ağlamaġum ṭutdı.* 17a/9, 163a/7

2. Dokunmak, tutmak *Oġlan iki eliyle yüzin ṭutdı* 95b/9, 100b/1

3. (Yönünü, yüzünü, gözünü bir tarafa) çevirmek *İbrāhīm yüzini göge ṭutdı* 96b/1, 99a/5

4. Tutmak, kaplamak *İtme, itmesinler didi. Andan soñra āvāzı ‘ālemi ṭutdı.* 174a/4

5. Yerine getirmek, yapmak *Tañrı'yı bilürsüz vardur, emrin ṭutmazsız, ol daḫı sizüñ sözüñüzi dutmaz.*106b/11, 231a/1, 231a/9, 231a/10

6. Kavramak, tutmak *Bardaġı elümde ṭutdum, bardaḳ elümde ṭondı* 123a/10, 198b/3

7. Alıkoymak, tutmak *Nā-gāh görem sebeb ol ki, her ḥaẓ ki göñlüm dergāhdan ṭuta, nefsüm bir ḳısmın göñlümden alur.*185a/6

8. Zaptetmek, bulundurmak *ḳırḳ yıldur kim Ḥaḳ celle ve ‘alā beni her ḥāl-ıla ki ṭutdı biri birinden yeg ḥāl idi* 188a/1 *krş.* dut-

→ aç ṭut- 88b/2, dirīġ ṭut- 165a/4 düşmān ṭut- 137b/2, 159a/1, 197a/10, eliñi ṭut- 9a/5, 17a/8, 17b/8, 84a/2, 226a/2, fā‘ide ṭut- 123a/6, 187a/3, fermānıñ tut- 45b/3, göñli içinde ṭut- 135b/10, ḫoş ṭut- 216a/3, ‘iṣmetde ṭut- 97a/5 ḳarar ṭut- 115a/6, 184a/1, 191a/10, ḳarşu ṭut- 97b/9, ḳatı ṭut- 136a/5, kiriye ṭut- 42a/10, ma‘ẕūr ṭut- 183a/6, 204b/4, meẕheb ṭut- 233b/9, muḥkem ṭut- 205b/5, münevver tut- 69b/2, müsellem ṭut- 232a/4, oruç ṭut- 99a/6, 101b/8, 147a/4, 184b/9, revā ṭut- 232a/6, ümīẕ ṭut- 150b/8, 189a/9, 192b/6, üns tut- 18a/7, 120a/10, yaluncaḳ ṭut- 88b/3, yār ṭut- 105b/4

ṭutdur- Yakalatmak 10b/3

ṭutul- 1. Kapanmak, tutulmak *Bir kez oġlınuñ yolı ṭutuldı, ġāyet zaḥmet çekerdi* 88a/11

2. Çekilmek, alıkoyulmak *Göñlüm dünyā işinden ṭutuldı.*173b/1

→ göñlü ṭutul- 90b/6

ṭuy- 1. Haber almak *Çoḳ ḫalḳ ḫaberdār oldı, maġārayı ṭuydılar* 92b/6

2. Hissetmek *ḳoḳusın daḫı ṭuymamışam, didi.*182a/7

ṭuz *i.* Tuz 52b/9, 160b/3

ṭuzaḳ *i.* Tuzak 190a/1

tül ***(Fr. tülle) i.*** İp, urgan 219b/4, 219b/6, 219b/7, 219b/8

türbe *(A.) i.* Mezar üzerine yapılan yapı, türbe 141a/8, 161b/11, 162a/4

Türk *i.* Türk 166b/5, 198b/1, 198b/4, 198b/5, 198b/6

Türkī *i.* Türk milletinden olan, Türk'e mensup 187a/6

tüvānā *(F.) sıf.* Güçlü, kuvvetli
→ pādişāh-ı tüvānā 68b/3

tüy *i.* Tüy 12b/11, 15b/7

U

u / ü *bağ.* Ve *krş.* ve 20b/9, 129b/7, 206b/11

'ubbād *(A.) i.* Âbitler 201a/10

'ubūdiyyet *(A.) i.* Kulluk, kölelik 186a/9

ucuz *i.* Ucuz 119b/9

u. ol- Ucuz olmak, ucuzlamak 107a/9

uç *i.* Uç taraf, uç 30a/3, 56a/3, 208b/5

uç- Havalanmak, uçmak 116a/3, 125b/1, 138a/7, 148a/9, 228b/8

uçmaḳ *i.* Cennet 11b/6, 73b/6, 97a/11, 129b/11, 130a3, 138a/8

uçmaḳlıḳ *i.* Cennetlik 144b/8

'ūd *(A.) i.* Bir çalgı adı, ud 39b/9, 39b/9, 39b/10

ufaḳ *sıf.* Küçük, ufak 22a/3

uġra- 1. Rastlamak, tesadüf etmek *Bir daḫı bir esrüge uġradum ki, balçıḳ içinde giderdi* 34a/10, 50a/3, 125a/5, 187a/9, 217a/4
2. Gitmek, varmak *Bir gice evine uġradı girdi, üç dört kez evin aradı, nesne bulımadı* 157b/3, 167b/9, 204a/5
→ ziyāna uġra- 30b/1

uġrı *i.* Hırsız 67b/1, 139b/4, 157b/6, 157b/9

uġru *bk.* **uġrı** 67b/6

uġur *i.* Yön,yol; zaman90b/10

uġurla- Çalmak, sirkat etmek 9b/6, 180b/4, 180b/6, 198b/3

uġurlan- Çalınmak 240a/2

uġurluḳ *i.* Hırsızlık 80b/7

'uḳba *(A.) i.* Ahiret, öbür dünya 102b/2, 155b/10, 234b/9

'uḳūbet *(A.) i.* Azap, eziyet, işkence 120a/10, 120a/11

'u. it- Ceza vermek, işkence etmek 32a/6

ulal- Büyümek 145b/4

'ulemā *(A.) i.* Âlimler, ilim sahipleri, bilginler 6b/7, 46a/2, 143a/7, 144b/7, 182b/4, 217b/10

'u.-yı bāṭın Bâtın âlimi 153a/8

'u.-i rabbānī Rabbânî âlim 211a/6

'u.-yı ẓāhir Zâhir âlimi 153a/6

→ cemī'-i 'ulemā 144b/10, cemī'-i 'ulemā ve ḥükemā 24a/9, mecmū'-ı 'ulemā 46a/1

ulu *i.* ve *sıf.* Ulu, büyük, ileri gelen, yüce, şerefli 84b/2, 111a/4, 139a/4, 153a/10, 164b/11, 190b/1, 222a/2

u. gör- Büyük olduğunu düşünmek 18b/3

ulula- Üstün tutmak, yeğlemek

u.mış ol- Üstün tutmuş olmak, yeğlemiş olmak 56b/8

ululuḳ *i.* Azamet, büyüklük 18b/1, 21b/2, 61a/1, 130a6, 186b/10, 192b/10

'ulūm *(A.) i.* İlimler 208a/4

'u.-ı bāṭın Batıni ilimler 169b/3

'u.-ı ẓāhir Zahiri ilimler 169b/3

→ cemī'-i 'ulūm 138b/1, 208a/4, 216a/8, 224a/7, daḳā'ik-i 'ulūm 182b/3, envā'-ı 'ulūm 167a/11, envā'-ı 'ulūm ve kemāl 162b/4, mecmū'-ı 'ulūm 7a/8

um- Beklemek, ümit etmek 94a/7

un *i.* Un 51a/3, 101b/7, 147b/2, 152b/1

u. it- Un haline getirmek 58b/9

unıt- *bk.* **unut-** 129b/8

unut- Unutmak 61b/7, 93b/4, 127b/3, 165a/1, 182b/10, 220a/10

ur- 1. Vurmak, çarpmak *Ol çavuş anı bir ḳamçıyla urdı.*41a/10, 183a/9, 194a/10, 212b/8, 236a/11

2. Bağlamak, takmak *Bir demür boynuma ḳo, bir buḳağu ayağuma ur* 223b/11

3. (Herhangi bir müzik aletini) çalmak *Bir esbābı uğurlansa, gelürler ol ṭablı urarlardı* 240a/2

4. Yol kesmek *Geldi gördi kārbānı hep urmuşlar, mālların almışlar, bāzirgānları bağlamışlar gitmişler* 79b/11, 80a/11, 81a/4

5. Sürmek (fırına) *Dükelini aldı geldi. 'Avrat eti urdı.* 49a/5

→ delülige ur- 232b/9, dem ur- 195a/11, dünyānuñ terkin ur- 139a/9, elin ḳılıca ur- 215a/5, ḥadd ur- 82b/3, 82b/5, ḳamçı ur- 146a/11, ḳapu ur- 28b/3, na'ra ur- 20b/8, 156a/10, 236b/11, nefes ur- 37b/8, 71b/10, ṣayḳal ur- 123b/8, yüze ur- 100b/2, 135b/9

urul- Takılmak, giydirilmek 74a/5

uṣ *i.* 1. Akıl *Feryād eyledi, ṣandum ki uṣṣı gitdi* 18a/6

2. Fayda, yarar *Biri aḥmaḳdur ki, vaḳt oldı senüñ uṣṣuñ dileye, ol saña ziyān ola* 11b/2

u.ṣı git- Aklı gitmek, kendini kaybetmek 8a/5, 18a/6, 39a/5, 45a/5, 49b/11, 54b/4, 85a/1, 96a/7, 104b/2, 104b/7, 107b/1, 156a/10, 214a/10, 214b/1

u.uñ dile- Faydanı istemek 11b/2

uṣūl (I) *i.* Ana baba, nesil, soy

u. ve fürū' Atalar, cetler ve çocuklar, bir kimsenin soyundan olup kendisinden önce vaya sonra gelen kimseler 170b/3

uṣūl (II) *i.* Bir ilmin asıl konusundan önce öğrenilmesi gereken başlangıç bilgileri, metot, yöntem 224a/8

u.-i ṭarīḳat Tarikatın usûlü 141a/5

→ 'ilm-i uṣūl 111b/1

uş *zf.* İşte 16b/1, 45b/5, 67a/1, 138a/3, 224b/9

uşda *zf.* İşte 30b/9, 58b/6

utan- Haya etmek, utanmak, sıkılmak 40a/2, 50b/9, 73b/11, 133b/2, 205a/8, 217a/7

uy- Tâbi olmak, uymak, arkasından gitmek 53a/9, 53b/2, 112a/6, 127b/11, 128a/4

uyan- 1. Uykudan uyanmak *Od getürdi yaḳdı, tā yārenler uyanalar, yiyeler, oruç ṭutalar* 101b/8, 123a/10, 163b/8, 195a/5

2. Aklı başına gelmek *Yolda bir āvāz işitdi ki, yā İbrāhīm uyan* 90b/8, 90b/9, 90b/10

u. ol- Açık olmak, farkında olmak 71b/1

uyanıḳ *i.* Uyanık, uyumayan 67b/6, 160b/5

uyanıḳlıḳ *i.* Uyanıklık, uyumama durumu 160b/7

uyanuḳ *bk.* **uyanıḳ** 71b/1, 130b/11, 136a/3, 160b/4

uyar- Uykudan uyandırmak 90b/10, 136a/2

uyḫu *bk.* **uyḳu** 100a/11

uyḳu *i.* Uyku 160b/5

uyḳusızlıḳ *i.* Uykusuzluk

u. çek- Uyuyamamak, uykusuzluk çekmek 123a/5

uyu- Uyumak 19b/4, 32b/10, 41a/3, 67a/10, 100a/10, 163a/1, 190a/8, 220b/3

uyuḳı *bk.* **uyḳu** 160b/2

uza- Uzamak 102b/11, 207a/8

uzat- Uzatmak 148b/6, 224b/1, 224b/4

‘uzlet *(A.) i.* Yalnızlığa çekilme, bir kenara çekilme, yalnızlık 45b/8, 178a/5

‘u. iḫtiyār it- İnzivaya çekilmek, bir kenara çekilmek 141a/11, 157a/5

‘u. it- Yalnızlığa çekilmek, bir kenara çekilmek 7b/5, 12a/7, 25a/5, 36a/5, 141b/3, 185a/1, 220a/3

uzun *i.* ve *sıf.* Uzun, kısa olmayan 87b/1, 133b/4, 162b/6, 169b/4, 192a/6, 209a/3

Ü

ü *bk.* u 18a/5, 22b/5, 33a/3, 33a/6, 84b/7, 199b/4

ücret *(A.) i.* Hizmet karşılığı verilen para veya mal, ücret 13a/10, 51a/8, 51b/2, 107a/11

üç *i.* ve *sıf.* Üç sayısı 8a/5, 40b/8, 70a/6, 91a/5, 123a/5, 154a/5, 157b/3, 186b/11, 187a/2, 191b/10, 213a/4

üçünci *i.* ve *sıf.* 36a/11, 98b/2, 99a/1, 102a/5, 113b/2, 149b/1, 178a/5, 187a/4, 235b/5

üfür- Üfürmek, üflemek 34b/6, 69a/10, 101b/9, 118a/3, 176a/7

üleşdür- Pay ederek dağıtmak, paylaştırmak, bölüştürmek 50a/10, 134a/2

ümīẕ *(F.) i.* Umut, umma, ümit 10b/11, 39b/6, 73b/5, 108b/6

ü. dut- Ümit bağlamak 28a/3, 36b/7, 170a/3

ü. kes- Ümit kesmek 150a/1

ü.ṭut- *bk.* **ü. dut-** 150b/8, 189a/9, 192b/6

ümīẕsüzlik *i.* Umutsuzluk, ümitsizlik 108b/6

ümmet *(A.) i.* Bir peygâmbere tâbi olup onun yolundan giden cemaat, ümmet 13b/5, 15b/7, 61b/4, 175a/10, 176a/4

ü.-i Muḥammed Hz. Muhammed'e bağlanıp onun yolundan gidenler, Hz. Muhammed'in ümmeti 46a/6, 176a/6

ümmī *(A.) sıf.* Anasından nasıl doğmuşsa öyle kalıp okuma yazma öğrenmemiş kimse 166b/11

ün *i.* Ses 14a/10

üns *(A.) i.* Alışkanlık, alışma; samimiyet 55b/4, 122a/6, 148a/3, 154a/2, 190b/9

ü. it- Meşgul olmak, alışmak185a/9

ü.i ol- Samimiyeti olmak 87a/9

ü. ṭut- Alışmak, tanışmak 18a/7, 120a/9

üründü *i.* Seçkin, seçilmiş 4a/4

üst *i.* Üst, üzeri, üst taraf 11a/3, 27b/5, 52b/4, 81a/6, 119a/10, 156a/3, 208b/2, 236a/5

üstād *(F.) i.* Bir ilim ve sanatta bilgisi ve ustalığı olan, hoca 54a/10, 68b/1, 68b/7, 68b/9, 202a/4

üstāẕ *bk.* **üstād** 52a/1, 60a/4, 138b/3, 141a/8, 189b/10, 204a/1, 218b/10

üşendür- Tedirgin etmek, rahatını kaçırmak 103b/5, 187a/10, 201a/1, 201a/5

üşü- Üşümek 92a/9

üyez *i.* Sivri sinek, at sineği, tatarcık 241b/7

üzere *i.* Üzerine, üzerinde, üstüne 39b/6, 63a/1

→ başı üzere ṭur- 63a/1, 229b/4

üzeri *i.* Üst, üzeri 48a/11, 68b/6, 90a/2, 125b/1, 132a/3, 178b/4, 192b/11, 229b/4, 241a/5

→ başı üzerine götür- 131b/10, başum üzerine getür- 132a/3

üzerü *bk.* **üzeri** 143b/7, 210b/11

üzül- Uzaklaşmak, kopmak 108a/2

üzüm *i.* Üzüm 126b/6, 127a/9, 219a/7

V

va'de *(A.) i.* 1. Söz verme, vaat *Üçünci va'deye ḫilāf itme belki hīç va'de itme* 149b/1

2. Bir iş için önceden belirlenen zaman, mühlet *Borçlulardan ki va'desi geçmiş ola, ayaḳ ḳabı isterdi* 48b/7

v.-gāh Ecel 18a/1

v. it- Söz vermek, vaatte bulunmak 64b/11, 149b/2, 226b/3

va'de-gāh *i.* Ömrünün sonu, ecel günü 18a/1

vāh *(F.) i.* İnleme, feryat 132b/7

vaḥdāniyet *(A.) i.* Birlik, Allah'ın bir oluşu 202b/11, 214a/7

→ işbāt-ı vaḥdāniyet 169b/10

vaḥdet *(A.) i.* Birlik, teklik, yalnızlık 35b/11, 60b/9

vaḥşet *(A.) i.* Vahşîlik, yabanîlik 202b/3

vaḥşī *(A.) i.* Vahşi, yabani

v. ol- 190b/9, 190b/10

vā'iẓ *(A.) i.* Dînî öğütlerde bulunan, vâiz 26b/10

vaḳar *(A.) i.* Ağırbaşlılık, temkinlilik 213a/11

vaḳf *(A.) i.* Vakıf, bir malı veya mülkü bir hayır işine bağışlma 39b/3

v. it- Vakfetmek, bağışlamak 72b/9, 147a/2

vāḳı'a *(A.) i.* Meydana gelen hal, vuku bulmuş bir iş 152a/7, 216a/9, 232b/6

vāḳıf *(A.) i.* Bir şeyi elde eden, bir işten haberdar olan kimse 224a/7

vāḳi' *(A.) i.* Meydana gelen, olagelen, vuku bulan

v. ol- Meydana gelmek, vuku bulmak 145a/6, 152b/3, 191b/6

vaḳt *(A.) i.* 1. Vakit, zaman *Muraḳḳa'ını ol vaḳt giyerem ki Miḥammed'üñ ümmetini cemī' bağışlayasın* 15a/1, 54b/7, 106a/10, 131b/7, 238b/3

2. Durum, hal *Ḥācetim oldur kim, beni kendü vaḳtime ḳoyasın.*8a/2

v. ol- Vakit gelmek, zaman olmak 11b/2, 47a/9, 81a/9, 81b/1

v. vaḳt Ara sıra, zaman zaman 26a/1, 63a/8

v.en vaḳten Ara sıra, zaman zaman 12a/2

→ ḳuṭb-ı vaḳt 206a/7, ṣıddıḳ-ı vaḳt 89a/11, şeyḫ-i vaḳt 138a/11, yegāne-yi vaḳt 149b/9

vallāhi *ünl.* "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü 10a/2, 26a/10, 126b/9

var *i.* Mevcut olan, bulunan 11b/5, 37a/5, 124b/5, 149a/8, 164a/11, 208b/4, 234b/10

var- 1. Gitmek, varmak *Fülān ḳonşunuñ evine var.*61a/9, 109b/8, 125a/5, 221a/10

2. Erişmek, kavuşmak, ulaşmak *Develeri ḳodı, andan ḳaçdı, Kūfe'ye vardı* 17a/4, 23a/8, 26b/8, 64a/8

→ fikre var- 108b/4, ġazāya var- 150b/1, ḥacca var- 119b/4, 125a/4, 125b/5, 127b/3, 139b/8, 150b/5, 196a/5, ṣora var- 44b/8, yaḳın var- 15a/6, yavı var- 185b/9

varaḳ *(A.) i.* Yaprak 6a/7

vārid *(A.) i.* Vasıl olan, yetişen

varlıḳ *i.* Var olma durumu, var edilmiş olma 69b/7, 71b/2

vaṣf *(A.) i.* 1. Özellik, nitelik, vasıf *Anuñ vaṣfından ġāyet ża'īflıḳ olmışdı* 17a/10,

2. Vasfetme, tanımlama, tarif etme *Bir eylik vardı ki, hīç vaṣfa gelmezdi* 81a/2, 142b/11

v. it- Tanımlamak, tarif etmek 143a/2

vāṣıl *(A.) i.* Erişen, ulaşan

v. ol- Erişmek, ulaşmak 65b/3

vāsıṭa *(A.) i.* Aracı, araya giren, vasıta 11a/7

vāsıṭasız *i.* Aracısız, vasıtasız 63b/11, 78a/11

vaṣiyyet *(A.) i.* Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey 19a/2, 89a/3, 164b/11, 165a/4, 238b/4

v. eyle- Nasihat etmek, öğüt vermek 16b/6, 28a/1, 215a/10

v. it- 1. Öldükten sonra ne yapılmasını istediğini bildirmek, vasiyet etmek *Vaṣiyyet itdi ki, kabrüñ üstünde yazuñ* 6b/4, 32b/1, 32b/3, 88b/9, 88b/11, 238b/2

2. Nasihat etmek, öğüt vermek *Dedüm ki, baña bir vaṣiyyet it.* 18a/9, 164b/10

vāy *(F.) ünl.* Yazık 34b/2

va'ż *(A.) i.* Nasihat, öğüt 26b/10, 133b/10, 150b/8, 161b/4

v. it- Nasihat etmek, öğüt vermek 4b/7, 25a/6, 25a/7, 26a/6, 168b/8, 210b/5

vażī' *(A.) i.* Alçak, bayağı, âdî 25a/8

vażīfe *(A.) i.* Görev, ödev 139b/1, 139b/6, 183a/7

ve *(A.) bağ.* Ve *krş.* u/ü 5a/3, 37a/1, 61a/10, 102a/8, 120b/11, 158b/2, 206b/7

vecd *(A.) i.* Kendinden geçecek derecede dalgınlık, aşırı heyecan, 156a/2, 166a/8, 175b/4

→ ṣāḥib-vecd 99a/8

vech *(A.) i.* Tarz, üslup 15b/5, 94b/6, 197a/9

v.-i ma'īşet Yaşama tarzı, yaşayış tarzı 21b/9

vefā *(A.) i.* Sözünde durma, sözünü yerine getirme, doğruluk 214a/1

v. it- Sözünde durmak, sözünü yerine getirmek 229b/2

vefāsuz *i.* Vefasız 213b/3

vefāt *(A.) i.* Ölüm, ölme, vefat 6b/3, 38b/3, 70a/7, 121a/5, 145b/9, 224a/1

v. it- Ölmek 4b/4, 24a/1, 32b/1, 32b/4, 38b/1, 38b/7, 40b/5, 78b/11, 88b/9, 111a/5, 114a/5, 114b/8, 121a/11, 121b/3, 131b/3, 131b/9, 132a/1, 135a/8, 135a/9, 146a/1, 146a/3, 148a/11, 148b/5, 193a/4, 196a/4, 202a/8, 215b/5, 215b/8, 219a/5, 223b/10, 224b/7

ve-lākin *(F.) bağ.* Ama, fakat, lâkin 60b/3

velāyet *(A.) i.* Velilik, ermişlik 217b/1

velī *(A.) i.* Ermiş, velî 154b/8, 179b/6, 183b/7, 209a/8, 209a/9

v. ol- Ermiş olmak, eren olmak 207b/3

vera' *(A.) i.* Haramdan kaçınma 36a/8, 135b/6, 170b/8, 197b/3, 216b/10

vereṡe *(A.) i.* Mirasçılar

v.-yi enbiyā Peygamberlerin mirasçıları 4a/7

Vesīle Metinde manevi bir topluluk için kullanılıyor, Vesile kavmi 22a/7

vesvās *(A.) i.* Fitne, fesat 138a/4

vesvese *(A.) i.* İşkil, kuruntu, şüphe

v. it- Kuruntu vermek, şüphelendirmek 29a/7, 199a/3

vezīr *(A.) i.* Vezir 7b/11, 7b/9, 8a/6, 23a/8, 23b/7, 83a/8

vilāyet *(A.) i.* 1. Velîlik, evliyâlık *Ebū ʿAlī eydür, nübüvvet ʿayn-ı ʿizzetdür ve rifʿatdur. Vilāyetde ululuḳdır.*61a/1, 206a/7

2. Vilayet, il *Girü vilāyetiñe var didi* 164b/9

→ ehl-i vilāyet 199a/5

vir- 1. Vermek *Aldı evine iletdi, biñ dīnār virdi* 9b/10, 13b/7, 29a/3, 30b/4

2. Karşılık beklemeden vermek, bağışlamak, ihsan etmek *Yā imām, ben daḫı Allāh Allāh dimekde ortaġam, yeñi sen geydüñ, eskisin baña vir didi.* 10a/9, 21a/4, 88b/4, 98b/8, 102b/8, 159b/3

3. Fedâ etmek *Eger çeriyle ve ṣavaşmaġla defʿ olaydı, biz başımuzı senüñ-çün vireydük* 24a/4, 24b/2

4. Bir yerin yönetimini birisine bırakmak *Mālik ṭamaʿ itdi kim, ol mescidüñ tevliyetini aña virdiler.*39b/4, 40a/3, 40a/7

5. Biriyle evlendirmek *İki oġlı vardı, fi'l-ḥāl iki ḳızı oġlına virdi* 89a/6

6. Bilgi edinmesi için göndermek *Anası anı mektebe virdi* 122b/9, 154a/3, 202a/2

7. Teslim etmek *Ṣādıḳ'dan alduġını girü virdi.*9b/11, 144a/5

8. Dayamak, yaslamak *Uyumadı ve söylemedi, arḳasın dīvāra virmedi, ayaġın uzatmadı.*224b/4

→ aṣṣıya vir- 48b/6, āzādlıḳ vir- 168a/2, baş vir- 24a/4, 24b/1, cān vir- 38b/6, 96b/2, 131b/6, 175a/5, 185a/3, 194a/11, 238a/3, cevāb vir- 47b/8, 47b/9, 84b/9, 88a/2, 93b/1, 104b/10, 105a/1, 128a/3, 132a/7, 140b/6, 143a/8, 144a/10, 144b/10, 144b/11, 145a/2, 145a/4, 152a/5, 163b/9, 168b/4, 172a/6, 175b/5, 175b/7, 180a/3, 214a/3, 216b/4, 220a/6, cevāb virmiş ol- 180a/4, çıraġ vir- 88b/3, destūr vir- 63a/5, 164b/8, ele vir- 54a/3, es̱er vir- 217b/3, fāʿide vir- 81b/9, 93b/2, 223a/10, fetvā vir- 143a/5, göñül vir- 71b/6, 78b/4, ġuṣṣa vir- 87a/11, ḫaber vir- 14a/1, 16a/5, 36b/8, 42a/5, 58b/5, 83b/2, 130a5, 173b/8, 181a/11, 220a/2, ḫayır vir- 154b/11, icāzet vir- 63a/6, 76a/2, iḫtiyār vir- 171b/5, ʿilm vir- 22b/10, intiẓār vir- 101b/6, ḳorḳu vir- 203a/11, muḥabbet vir- 203a/11, mühlet vir- 106b/1, 106b/1, 181a/8, nafaḳa vir- 166a/7, naṣīb vir- 128b/2, 227b/6, necāt vir- 206a/4, nişān vir- 109a/2,

rızḳ vir- 228a/4, ṣadaḳa vir- 137b/9, 191a/9, saḫāvet vir- 130b/4, ṣalavāt vir- 19a/1, 61b/6, 61b/7, selām vir- 13b/4, 14a/11, 17a/7, 29b/9, 30a/1, 87a/5, 93a/11, 96a/8, 109a/2, 115b/1, 127b/11, 160b/5, 190a/7, 201a/6, 201b/6, 220a/5, 222b/6, 225a/10, 227a/5, s̱evāb vir- 64b/11, 65a/1, 113a/3, şefḳat vir- 130b/5, şer vir- 155a/1, şifā vir- 88b/1, 117b/10, ṭalāḳ vir- 82b/9, ṭanuḳluḳ vir- 149b/5, teşvīş vir- 19b/7, tevāżu‘ vir- 130b/5, tevbe vir- 71a/9, 80a/9, 80a/10, 168a/3, tevfīḳ vir- 77b/9, yaġmaya vir- 93b/5, 179a/4, yir vir- 33a/2, 78a/11, 78b/6, yol vir- 90a/8, 211b/4

vīrāne *(F.) i.* Yıkılmış, harap olmuş yer 63a/6, 63a/11, 81b/2, 116b/2

viresiye *sıf.* Bedeli sonradan ödenmek üzere yapılan (alış-veriş), veresiye 52a/11

virici *i.* Veren, verici 76a/5, 151b/1

viṣāl *(A.) i.* Kavuşma, ulaşma, birleşme 62b/8, 65b/3, 65b/8, 73a/9

vur- *bk.* **ur-** 20a/4, 166b/2, 188b/2

vurum *i.* Darbe, vuruş 188b/4

vücūd *i.* **1.** Varlık, var olma 60b/10, 69b/6, 126a/5, 129a/1

2. Beden, vücut 10b/7, 71b/3, 148b/5

v.a gel- Var olmak 218b/5

v.ı ol- Varlığı olmak 126a/7

Y

yā (I) *(A.) ünl.* Ey 6b/8, 104b/5, 132b/2, 161a/5, 190a/7, 200a/9

yā (II) *(F.) bağ.* Yahut, veya, yoksa 24b/6, 26b/11, 41b/6, 123a/1

yaban *(F.) i.* Çöl, yazı 20b/11

y.a at- 1. Önem vermemek, üzerinde durmamak *Necāset daḫı düşer, yabana ataram. Cuhūd eydür, ḳaḳımaz mısın?* 42b/7

2. Ortaya fırlatıp atmak *Veys didi ki, bir nesnenüñ ki ‘aḳlı yoḳdur, ne ṣatarsın, yabana at* 15b/2

yād *(F.) i.* Anma, hatırlama, hatıra 221a/1

y. it- Anmak, hatırlamak, zikretmek 46a/8

yādigār *(F.) i.* Hatıra, yadigâr

y. ḳal- Hatıra kalmak, yadigâr kalmak 4b/1

yādlıḳ *i.* Yabancılık 119b/8

yaġ *i.* Yağ 51a/4, 61a/5, 61a/9, 68a/8

yaġ- (Yağmur vb.) yağmak 27a/9, 27a/10, 97a/2, 125a/9, 142b/4, 189b/5

yaġır *sıf.* Sırtı yaralı (hayvan)187a/9

yaġız *sıf.* Esmer

→ ḳara yaġız 204a/6

yaġlı *sıf.* Yağlı 68a/7

yaġma *(F.) i.* Çapul, yağma

y.ya vir- Yağmalamak 93b/5, 179a/4

yaġmalan- Yağma edilmek 49b/11

yaġmalat- Yağmalama işini yaptırmak 166b/3

yaġmur *i.* Yağmur 27a/9, 68a/11, 97a/1, 125a/9, 142b/4, 186a/3

yaḫud *(F.) bağ.* Veya, yahut, ya da 73b/6, 90a/3, 140b/2, 180b/6, 240a/2

yaḳ- Ateşe vermek, yakmak 31b/8, 101b/8, 121a/9, 180b/5, 239a/22
→ ṭamuya yaḳ- 78a/6

yaḳa *i.* Boyun, yaka 27b/10, 91a/6, 161a/7, 200b/6, 225a/6
→ başını yaḳasına çek- 225a/2, 225a/6

yaḳın 1. *i.* ve *sıf.* Uzak olmayan, yakın *zaḥmet çekdiñüz ki, ḳıyāmet yaḳındur.* 17a/2, 28a/10, 42b/1, 151a/5, 205b/1
2. *zf.* Yakınca, yakın *Yaḳın varduḳda nidā geldi kim* 229b/1

y. gel- Yaklaşmak 13b/6, 44b/8, 88b/8, 94a/2, 94a/3, 117a/3, 121a/5, 103b/10, 131b/4, 137b/5, 143b/5, 145b/10, 210a/11, 223b/9

y. ol- Yaklaşmak, yakın olmak 31a/6, 72b/7, 78b/4, 83b/11, 101a/10, 103a/3, 113b/6, 116b/1, 140a/6, 180a/1, 238a/9

y. var- Yaklaşmak, yakına gitmek 15a/6

yaḳınraḳ *sıf.* Daha yakın, çok yakın 20a/9

yaḳīn *(A.) i.* Sağlam bilgi. 53a/6, 67a/7, 91a/7, 127a/11, 234b/11

yaḳīnlıḳ *i.* Yakîn olma durumu. 127a/11

yalan *i.* Asılsız söz, yalan 53b/10, 54a/4, 149b/1, 149a/11, 156a/4

yalancı *i.* Yalancı, yalan söyleyen 11b/1, 93b/3, 170a/6, 181a/11, 207b/5

yalın *i.* Çıplak, üryan 47a/8, 112a/6, 114a/2, 224b/11

yalıncaḳ *i.* Çıplak, üryan 15a/10, 26a/7, 50b/1, 69b/3, 72a/1

y. ṭut- Çıplak bırakmak 88b/3
→ başı ayağı yalıncaḳ 15a/10

yalıñuz / yaluñuz *zf.* 1. Tek başına, yalnız *Ben daḫı anı terk itdüm, yalıñuz ḥażrete vardum* 131a/3, 28b/4, 133a/9
2. Sadece, yalnız *Benüm benligüm ortadan gider, tā yalıñuz sen olasın* 131a/7, 175a/11

y. ḳal- Tek başına kalmak, yalnız kalmak 29b/11, 63b/4, 87a/7

yaluñuzlıḳ/ yaluñuzluk *i.* Yalnızlık 21a/10, 87a/1, 87a/8 86b/7, 202a/1

yaman- Yama yapılmak, yamalamak 22a/1

yan *i.* 1. Taraf, cihet *Ḥasan bir yana durdı, gördi bir ġalebe çeri gelür* 23b/2
2. Bedenin bir bölümü, yan *Soñra anı düşinde gördi, yüzünüñ bir yanı ḳararmış* 60a/3, 66a/2
3. Yan taraf *Elin ṭutdı, kendü yanına çekdi 9*a/5, 22b/11, 121b/3, 127a/7, 222b/2, 234a/11

yan- 1. Yanmak, tutuşmak *Ba'żısı yanar-ıdı* 44b/5, 69b/2, 72b/8, 77b/3, 189b/11, 216b/9
2. Isı ve ışık yaymak, parlamak *Rābī'a kendü barmaḳların üfürdi, barmaḳları yandı* 69a/10, 69a/11
3. Aşk derdine düşmek, âşık olmak *'āşıḳı yandurmayam, zīrā ki biñ kerre yanmışdur* 158b/7, 231b/6
4. Çok üzülmek *Şöyle midür ki ḳırḳ yıllıḳ riyāżetimi yire viresin, ben arada yanam?* 174a/3
5. Acısı olmak, canı yanmak *Ol gice bir ağrı virdi ki, cānı şöyle yanardı, ammā āh itmedi* 195a/9
→ oda yan- 43a/10

yaña 1. *e.* Tarafa, tarafta *Ya'nī nesīm raḥmeti Yemen'den yaña gelür dirdi* 12a/3, 34a/10, 125b/4, 236b/5
2. *i.* Cihet, taraf *Eydür, ābādānlıḳ ḳangı yañadur?* 109b/1, 117a/10

yancuḳ *i.* Kese, torba 105b/6

yandur- Yakmak, tutuşturmak 61a/9, 158b/7

yanıca *zf.* Yanında, beraberinde 241b/10

ya'nī *(A.) bağ.* Yani 9a/4, 37b/1, 60b/5, 95a/2, 104a/4, 129b/5, 237a/3

yap- Bağlamak, kapatmak, örtmek 105b/5

yapdır- Yaptırmak, inşa ettirmek 103a/8

yapdur- *bk.* **yapdır-** 39b/3

yapış- 1. Sarılmak, tutunmak, yapışmak *Anuñ etegine yapışdı.* 50a/2, 84b/11, 96b/1, 118a/7, 200b/7
2. Sığınmak *Tañrı'ya yapışa ve daḫı Tañrı'nuñ ḳurbında sākin ola* 182b/9

yapuḳ *i.* Kilitli, kapalı, örtük 28b/1

yār *(F.) i.* Arkadaş, dost, sevgili 39a/1, 45b/7, 96a/4, 189b/11, 190b/1

y. ṭut- Dost edinmek, arkadaş olarak kabul etmek 105b/4

yara *i.* Yara, irin 154b/2, 154b/3

yara- 1. Fayda sağlamak, gerekli olmak *Biri eydür, bu ne işe yarar, deñize atuñ* 103a/4, 218b/1, 231a/3
2. Uygun olmak, yakışmak *Senüñle yoldaş olmağa yaramaya mı, didi.*134b/9

yaradıl- Yaratılmak, halkedilmek 91a/3

yaraḳ *i.* 1. Fayda ,yarar *Ölüm ḥaḳdur, hīç yarağını görmezsiz.* 31b/3, 36b/8, 137a/7
2. Silah, teçhizat *Māl-ıla yārağ-ıla daḫı yig varılmaz mıydı, didi.*107b/7

y. eyle- Hazırlık yapmak, tedbir almak 84b/9

y. it- Hazırlık yapmak, tedbir almak 24b/11

yaramaz *i.* ve *sıf.* İşe yaramaz, faydasız, fena, kötü 5b/10, 9b/5, 45b/4, 48a/3, 73b/4, 120a/3, 211b/7, 211b/9

yarar *sıf.* İşe yarayan, faydalı 9b/3

yarat- Meydana getirmek, yaratmak, yoktan var etmek 12a/5, 153b/1, 214a/5, 214a/6

yardım *bk.* **yardum** 208a/1

yardum *i.* Yardım 45a/9, 45b/7, 71b/2, 71b/3, 193b/4

y. dile- Yardım istemek, yardım dilemek 184a/10

y. it- Yardım etmek 203a/1

yārelü *sıf.* Yaralı

y. ol- Yaralanmak, yaralı olmak 82b/7

yāren *(F.) i.* Arkadaşlar, dostlar 28b/2, 29a/4, 79a/11, 194a/1, 230a/5 → aṣḥāb u yāren 4a/10

yarı 1. *sıf.* Bir şeyin yarımı kadar olan, yarım olan *Eydür, yarı mālum virürdüm.* 140a/7

2. *zf.* Tam olmayan, kısmen *Nefsine eydür, dilerdüñ seni Mekke'nüñ ululları ḳarşulaya yarı ḫoş dögüldüñ.*94a/10

yarıl- Yarılmak, ikiye ayrılmak 103a/11, 221a/7

yarım *sıf.* Yarım 126b/6

yarın *i.* 1. Bugünden sonraki gün, yarın *Yarın emīn olasız ve eger bu gün emīn olasız yarın ḳorḳasız* 26a/4, 26a/5, 236b/6

2. Kıyamet günü *Üçünci, eydürsiz ki, yarın Ḥaḳ Ta'ālā'yı görürüz* 31b/3, 43a/10, 73a/9, 78a/7, 106b/6, 153b/9, 213a/11, 229b/2

yarındası *i.* Ertesi, ertesi gün 40a/5, 81b/11, 118b/6, 195a/9, 215b/7, 238a/6

yarlıġa- Affetmek, bağışlamak 17a/11, 26b/6, 32a/6, 37b/1, 37b/2, 97a/8

yarlıġan- Affolunmak, bağışlanmak 151a/2

yaru *i.* Yarım, yarı 92a/5, 123b/1, 127a/7, 140a/10, 190a/9

yarul- *bk.* **yarıl-** 109b/3

yarum *bk.* **yarım** 167a/5

yasaḳ *i.* Yapılması istenmeyen, yasak

y. it- Yasak etmek, yasaklamak 235a/10

yaṣduḳ *i.* Yastık 18a/10, 52b/1, 82a/3, 82a/4, 82a/10, 160b/8

yaş (I) *i.* Gözyaşı 27b/8, 65b/8, 101b/10, 128a/11, 191a/7

y. ol- Islanmak 124a/9

y.ını dök- Ağlamak 202a/9

yaş (II) *i.* Ömür, yaş 85b/6, 143b/10, 152a/7, 171b/11, 194b/2, 233b/9

yaşa- Hayat sürmek, yaşamak 207a/6

yaşlu *i.* Nemli, ıslak 43a/5

yat- 1. Uyumak, yatmak *Ussı gitdi, üç gün şöyle bī-hūş yatdı* 8a/5, 47a/11, 92a/11, 103a/8, 116b/2, 148a/5,

2. Gömülü olmak *Ya'nī eṣḥābu'l-kehfüñ iti erenler arasında yaturdı.* 6b/6

yatsu *i.* Yatsı vakti 22a/2, 128a/9, 133a/11, 172b/3, 226b/10

yuvalan- Yuvarlanmak, yuvarlanarak gitmek 65a/7

yavı *i.* Yitik, kaybolmuş, kayıp

y. ḳıl- Kaybetmek, yitirmek 69b/9, 90a/3, 175b/1

y. ḳılın- Kaybedilmek, kaybolmak, görünmez olmak 94b/3, 223a/8, 235a/7

y. var- Kaybolmak, yitmek 185b/9

yavu *bk.* **yavı**

y. ḳılın- Kaybolmak 71b/3

yavuz *i.* ve *sıf.* Fena, kötü 18a/2, 78a/10, 80b/11, 198a/1, 217a/7

→ e. yavuz 18a/2

yayan *zf.* Yayan, yürüyerek 150b/5

yaz *i.* Yaz mevsimi 52b/3, 225b/8, 237a/6

yaz- Yazmak, nakşetmek 6b/4, 32a/11, 108b/5, 181b/10, 233a/5

→ cevāb yaz- 28a/2, 126a/3, 159b3, 226a/7, nāme yaz- 28a/1, 226a/10

yazı *i.* Ova, sahra, kır 23a/11, 91b/4, 119a/9, 127a/3, 140a/5, 234b/11

yazıl- Yazılmak 111b/4, 116b/5, 121b/3, 230b/8

yazılu *i.* Yazılmış, yazılı 116b/3, 152b/5, 160b/11, 167b/2, 180b/8

yeg *bk.* **yig** 188a/2

yel *i.* Rüzgâr 52a/2, 52a/3, 52a/7

Yemenī *sıf.* Yemene mensup, Yemen ile ilgili

→ rükn-i Yemenī 96a/4

yemiş *bk.* **yimiş** 212a/6

yeñi *i.* Yeni, taze 10a/8, 59b/10

yer *bk.* **yir** 82b/7

yeşer- Yaprak vermek, yeşillenmek, filizlenmek 127a/8

yeşil *sıf.* Yeşil 56a/2, 121b/3, 160b/10, 163a/2

yetiş- Ulaşmak, varmak 205b/3

yetmiş *bk.* **yitmiş** 121b/1, 208b/6, 213b/9, 214b/4, 214b/5

yeyni *zf.* Kolay, kolayca 44b/7

yeynil- Hafifletmek 103a/4

yıġ- (I) Biriktirmek, toplamak, yığmak 35a/5

yıġ- (II) Mahrum etmek, uzaklaştırmak 121a/3

yıḳ- Bozmak, dağıtmak, yıkmak

y.mış ol- Bozmuş olmak, geçersiz hal getirmiş olmak 88a/6

yıḳıl- Devrilmek, yıkılmak 125b/4

yıl *i.* Sene, yıl 25a/4, 40a/10, 75a/11, 107a/8, 134a/1, 172b/2, 235a/8

yıla- Öpmek, yalamak 43a/6

yılan *i.* Yılan 40b/10, 60a/6, 133b/7

yırt- Parçalamak, yırtmak 75a/1

yırtıl- Parçalanmak, yırtılmak 223a/7

yi- Yemek yeme, karın doyurma işi 14a/7, 43b/3, 44a/4, 95a/4, 101a/9, 148b/10, 176b/7, 228b/10

→ ġuṣṣa yi- 125a/10, ḥarām yi- 99a/6, 107a/2, ḥelāl yi- 99b/5

yidi *sıf.* Yedi sayısı 54a/1, 72b/1, 138b/3, 140b/5, 171b/11, 239b/4

yidinci *sıf.* Yedinci 100b/6, 149b/5, 241b/3

yidür- Beslemek, yedirmek 25a/10, 41a/5, 99b/10

yig *i.* ve *sıf.*1. İyi, daha üstün, daha iyi *Ḥasan her nesne ki görürdi, kendüden yig görürdi* 33a/8, 107b/7, 130b/10, 167b/11, 181a/10, 217b/11

2. *zf.* Daha iyi, daha çok *Eyitdiler, cānumuzdan biñ kez yig severüz didiler* 16a/8, 34a/5, 37b/11, 45b/10, 112a/7, 112a/8, 192b/8, 199b/7

yigāne *(F.) i.* Biricik, eşi benzeri olmayan, tek 143a/4, 156b/11, 184b/4, 193b/10, 218b/9

y.-yi ʿahd Zamanın biriciği 138a/11

y. -i ʿālem Âlemin biriciği 224a/6

y. -yi vaḳt Vaktin biriciği 149b/9

yigen *i.* Yeğen 170b/11

yigirmi *sıf.* Yirmi sayısı 67a/9, 147b/9, 174a/9, 190b/3, 207a/6, 224b/1

yigit *i.* Genç, delikanlı, yiğit 41b/7, 99b/10, 146b/9, 178b/6, 240b/1

y. ol- Yiğit olmak, büyüyüp genç olmak 160b/11

yigitlik *i.* Gençlik, yiğitlik 191a/7

yigrek *i.* 1. Daha iyi, daha üstün *Ḥanīfe eyitdi, iki ḫayr arasın farḳ ide, yigregiyle ʿamel ide.* 9b/4, 86b/8, 137a/8, 150a/5, 215a/11

2. *zf.* Daha iyi *Her kişinüñ ḳatında altun gümiş āḫıretden yigrek ola* 192b/5

yil *i.* Rüzgâr, yel 81b/10, 221b/7

yimiş *i.* Yemiş, meyve, yiyecek şey 101a/10, 124a/5, 186a/11

yiñ *i.* Yen, elbisenin kol kısmı 43a/3, 43a/6

yine *zf.* Tekrar, yeniden, yine 30a/8, 67b/3, 107b/1, 129a/4, 190a/4, 240b/11

yiñi 1. *sıf.* Yeni, taze *Oġlanken her gāh ki yiñi gömlek giyerdi* 27b/10,

2. *zf.* Biraz önce, henüz *cehd itdüm, ol zünnārı kesdüm, yeñi īmān getürdüm.* 123b/10, 126b/2, 225a/5

yir *i.* 1. Yer, mevki, mekân *Her yirde ki şeyhi görürdüm* 188b/8, 188b/9, 193a/8, 204b/5, 210a/7

2. Yeryüzü, dünyâ *Ḥaḳ Taʿālā yiri gögi ve her nesne ki bularuñ arasındadur* 18a/1, 104b/9, 125a/9, 128b/7

3. Mesafe, uzaklık *Süleymān peyġamberüñ taḫtını, ḳırḳ fersaḫ yiri dutardı, yel anı bir günde bir aylıḳ yol iledürdi* 52a/7

y. eyle- Yer vermek 171b/10

y.ine getür- Yerine getirmek, ifa etmek 8b/4, 32b/5, 54a/3, 89a/3, 107a/1, 113a/7, 197a/2, 207b/10, 210b/9, 238b/5

y. vir- Mevki vermek, yer sahibi olmasını sağlamak 33a/2, 78a/11, 78b/6

y.lü yiründe *zf.* Yerli yerinde 90a/7

→ cemīʿ-i yir 159a/11, 159b/4

yirlü *i.* Bir memlekete ait 95b/8, 164a/1

yiryüzü *i.* Yeryüzü 104a/5

yit- (I) Kâfi gelmek, yetmek 83b/7, 116a/4, 116b/5, 129a/11

yit- (II) Ortadan kalkmak, kaybolmak 117a/11, 198b/2, 240a/2

yitik *i.* Kayıp, zayi 240a/1, 240a/4
yitiş- Vasıl olmak, yetişmek, ulaşmak 64a/11, 64b/1, 219b/2
yitmiş *sıf.* Yetmiş sayısı 12a/5, 25a/4, 31a/10, 158a/2, 192b/3, 222b/11
yitür- Kaybetmek, mahvetmek, zayi etmek 241b/8
yiyecek *i.* Yiyecek 45b/9
yiyici *i.* Yiyen 151a/11
yoġ *bk.* **yoḳ** 25a/4, 68b/10, 150a/10, 199a/8, 208a/4, 231b/7
y. ol- 181b/11
yoġur- Yoğurmak 101b/8
yoḫsa *bk.* **yoḳsa** 16a/7, 27b/7, 33b/9, 76a/6, 83b/10, 86b/2, 175b/11
yoḫsul *i.* Fakir, yoksul 134a/2, 137a/11, 140b/9, 150a/4
y. ḳal- Fakir kalmak, yoksul olmak 49a/8
yoḫsulluḳ *i.* Fakirlik, yoksulluk 47b/11
yoḳ 1. *i.* Mevcut olmayan, yok *Dünyāda baña senden 'azīz yoḳ* 43a/9, 146a/2, 174a/10, 241b/10
2. *ünl.* Hayır!, yok!, olmaz! *Eydür, yoḳ. Eyitdiler, niçün?* 70b/8, 76a/7, 155b/9, 234b/5
y. ol- Yok olmak 60b/9, 234b/5
yoḳsa *bağ.* Yoksa 16a/5, 70a/10, 70a/8
yol *i.* 1. Yol, tarik *Bir gün bir ḫalvet yolda giderdi.*10a/3, 20a/8, 90b/8, 114a/1, 116a/6 166a/1
2. Uğur, gaye, ideal, maksat *Biz cānımuzı ve başımuzı senüñ yolıña vireydük* 24b/1, 42a/7, 50a/9, 60b/7, 185a/3
3. Ara, mesafe *Bir günde bir aylıḳ yol iledürdi* 52a/7, 109a/7,
4. Güzergâh *Mekke yolında giderdüm* 202b/1, 204a/5
y. gösterici Yol gösteren 157a/3
y. vir- Yol vermek, geçmesine izin vermek 90a/8, 211b/4
y.a çıḳ- Yola düşmek, yolculuğa çıkmak 94b/9
y.dan ṣap- Yanlış yola girmek, yolu şaşırmak 79b/7, 91a/9
yoldaş *i.* Arkadaş, dost, yol arkadaşı 80a/5, 144a/6, 162b/7, 165b/2
y. ol- Dost olmak, yol arkadaşı olmak 124a/11, 124b/5, 124b/7, 134b/9
yoldaşlıḳ *i.* Arkadaşlık, dostluk 124b/1, 124b/6
yorġan *i.* Yorgan 8a/4
yorġun *i.* Yorgun 103a/7
yön *i.* Cihet, taraf, yön 91a/4, 141a/11
yönelt- Çevirmek, yöneltmek 6a/10
yu- Temizlemek, yıkamak 27b/8, 34b/1, 59a/5, 110a/9, 215b/6
yuḳaru *i.* ve *zf.* Üst tarafa, yukarıya 65b/6, 68a/11, 91b/9, 171a/1, 205b/9
yumşa- Yumuşamak
→ göñli yumşa- 193a/9
yumşaḳ *sıf.* Sert olmayan, yumuşak 84a/3
yum- Kapamak, yummak
→ gözüñi yum- 135a/1
yut- / yud- Yutmak 8a/8, 149a/1, 149a/5
yuvalan- Yuva edinmek 66a/3

yuy- Temizlemek, yıkamak 32b/2, 124a/9

yüce *i.* ve *sıf.* 1. Değerli, üstün *Ḥasan düşinde Cennet'de bir yüce yirde gördi ki, köşkler ḫoş evler* 30b/11, 74a/2, 171a/3, 194b/4, 203b/4
2. Yüksek *Ol Ḫorāsān'da ulu ırmaḳlar, ol ırmaḳ üstünde bir yüce köpri vardı.*91b/6

yük *i.* 1.Eşya, mal, yük *Ya'nī yüki yeyni ḳurtıldı, ağırlar helāk oldı* 44b/6, 51a/3, 63b/2, 94b/10
2. Ağırlık, zahmet *Ol göñli gördi ki ma'rifet yükin çekmez, ṭāḳatı yoḳdur.*130b/2

yüklet- Yüklemek 63b/8

yüksek *i.* ve *sıf.* Yüksek 44b/4, 115b/9

yüñ *i.* Koyun, deve vb. hayvanların kılı, tüy 15a/10, 79a/10

yürek *i.* Gönül, kalp, yürek 136a/11

yüri- / yürü- Gitmek, yürümek 11a/9, 19a/9, 41a/9, 110b/4, 188a/6, 241a/5

yüründi (<yürü + indi) Şimdi yürü, haydi şimdi git. 143b/7

yüz (I) *sıf.* Yüz sayısı 48a/2, 61b/6, 119a/4, 130a/8, 141b/3, 188a/10, 232a/10

yüz (II) 1. Çehre, yüz 9a/1, 23a/3, 34b/8, 40a/11, 84a/1

y. çevür- İlgisiz davranmak, yüz döndürmek 21a/2

y. dönder- İlgiyi kesmek, vazgeçmek 74b/9

y.e ur- Ayıplamak, suçunu yüzüne vurmak 100b/2, 135b/9

y.in sür- Varmak, yüz sürmek 92b/4, 135a/5

y.ü ḳarar- Yüzü siyahlaşmak, kararmak 155b/3

yüzük *i.* Yüzük 35b/5, 143b/9

Z

ẓafer *(A.) i.* Başarma, üstün gelme, yenme

ẓ. bul- Başarmak, üstesinden gelmek, yenmek 155b/9, 156a/1, 229a/11

zāhid *(A.) i.* Aşırı sofu, dinin yasakladığı şeylerden sakınıp buyruklarını yerine getiren 115a/9, 139b/10, 147a/4, 151b/3, 192b/1, 200b/8

z. ol- Kaba sofu olmak, züht ehlinden olmak 47b/3, 137a/10, 151b/7, 151b/8

zāhidlik *i.* Kaba sofu olma durumu, zahitlik 131a/10

ẓāhir *(A.)* 1. *sıf.* Açık, belli, görünen, meydanda *Biz bunuñ ḳatında müflisüz. ẓāhir ḥālı ma'mūr.*99b/3, 118a/5
2. *i.* Dış yüz, görünüş *Senüñ ẓāhirüñ murdārdur, benüm bāṭınum necisdür* 124a/10, 170b/5, 222b/2

ẓ. ol- Belli olmak, görünmek 7a/5, 36a/7, 60b/6, 185a/9, 189a/4, 200a/5, 217b/1, 235a/2, 236a/5

ẓāhiren *zf.* Görünüşte, görünüşe göre 241b/10
→ ehl-i ẓāhir 153a/7, 233a/11, ʻilm-i ẓāhir 153a/7, 218b/9, ʻulemā-yı ẓāhir 153a/6, ʻulūm-ı ẓāhir 169b/3

ẓāhire *(A.) i.* Dışarı fırlamış göz 197a/5

zaḫm *(A.) i.* Yara 77a/3, 77a/4

zaḥmet *(A.) i.* Sıkıntı, güçlük 44b/5, 75a/5, 148b/11, 230b/3

z. çek- Eziyet çekmek, sıkıntı çekmek 6b/2, 8a/1, 12b/3, 17a/2, 59b/2, 62a/2, 83a/11, 88a/11, 158a/5, 177a/9, 177b/9, 213b/9, 222a/3, 233b/7

z. ve meşaḳḳat Sıkıntı ve güçlük 62a/9

z. ve meşaḳḳat çek- Sıkıntı ve eziyet çekmek 97b/5

z.de ol- Sıkıntıda olmak 11b/1
→ cemīʻ-i zaḥmet 223b/8

zaḥmetsüz *zf.* Kolayca, sıkıntısız, zahmetsiz 124a/1

żaʻīf *(A.) i.* ve *sıf.* Aciz, güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz 15a/3, 43a/8, 92b/3, 131a/11, 146a/10, 219a/9

ż. ol- Aciz olmak, güçsüzleşmek 42a/9, 100b/6, 118b/1, 183b/10, 213b/6, 220b/7, 225a/1
→ bende-i żaʻīf 128b/1

żaʻīfçe *sıf.* Biraz güçsüz, takatsiz 111a/1

żaʻīfe *sıf.* Aciz, güçsüz 64b/2, 72b/8, 89a/1, 199a/11

żaʻīflıḳ *i.* Acizlik, güçsüzlük 17a/10, 118b/3

zāʻil *(A.) sıf.* Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan

z. ol- Ortadan kalkmak, yok olmak 8a/9, 193a/7

żālim *(A.) sıf.* Haksızlık eden, zulmeden 62a/7

zamān *(A.) i.* 1. Vakit, zaman *ḥalīfe çoḳ zamān ditredi* 8a/4, 32a/1, 59a/3, 144a/3, 220a/7
2. Çağ, devir , *Ḥasan zamānında bir kişi vardı* 30b/1, 45b/8, 61a/2, 203a/6, 216a/9
→ ehl-i zamān 193b/10, imām-ı zamān 112a/4

ẓann *(A.) i.* Sanma, zannetme 46b/6, 141b/8

ẓ. eyle- Sanmak, zannetmek 141b/6

ẓ. it- Sanmak, zannetmek 172b/5
→ ḥüsn-i ẓann 237b/1

zārılıḳ *i.* Ağlayıp inleme, feryat

z. it- Ağlayıp inlemek, feryat etmek 89a/4

z.lar eyle- Ağlayıp inlemek, feryat etmek 62a/11

z.lar ḳıl- Ağlamak, inlemek, feryat etmek 55b/7
→ tażarruʻ ve zārılıḳ it- 86a/2

zārī *(F.) i.* Ağlayıp sızlama

z. ḳıl- Ağlamak, inlemek 10b/6, 176a/9

z. zārī ağla- Ağlayıp inlemek, feryat etmek 8b/5, 17b/8, 19a/9, 29a/11, 64b/10, 94b/10, 140b/3, 182a/5, 185b/7, 199b/3, 235b/4, 238a/4

zārīlıḳ *i.* Ağlayıp inleme, feryat

z. eyle- Ağlayıp inlemek, feryat etmek 205b/6

z. it- Ağlayıp inlemek, feryat etmek 91b/5, 190a/3, 195a/3

ẓarīf *(A.) sıf.* Beğenilir tavır ve edâlı, ince, nâzik 184b/5

żarūrī *(A.) zf.* İster istemez, mecburen 42a/1

zāviye *(A.) i.* Küçük tekke 27b/5, 130a/10, 222a/4, 228b/3

żāyi' *(A.) i.* Yitik, zarar, ziyan 46a/1

ż. eyle- Ziyan etmek 141b/6

ż. it- Yitirmek, ziyan etmek11b/4, 15b/4, 171a/8

ż. ḳo- Zararda bırakmak 116a/5

zehre *(F.) i.* Cesaret, yiğitlik 41b/6, 55b/1, 67b/5, 163b/10, 190a/5

zekāt *(A.) i.* Zekât 87b/1, 171a/6, 171b/1

z̠elīl *(A.) i.* Alçak, hakir, hor 103a/6

→ ḫor ve z̠elīl eyle- 37a/4

Zemzem *(A.) i.* Kâbe civarındaki meşhur kuyu, bu kuyudan çıkarılan su 101b/1, 154b/6, 226b/2

zenbīl *(A.) i.* Zenbil 59b/8

zencīrsiz *sıf.* Zincirsiz, zincir olmadan 63a/1

z̠erre *(A.) i.* Çok ufak parça, zerre 8a/8, 32a/1, 99a/4, 100a/3, 188a/7, 235a/1

z̠evḳ *(A.) i.* Şevk, zevk, haz 99b/11, 100a/4

z̠. bul- Haz duymak, hoşa gitmek 126b/5, 126b/8

z̠. şevḳ bul- Haz duymak, hoşa gitmek 100a/5

z̠. ve istiġrāḳ Zevk ve kendinden geçme, manevi zevklere dalma 175b/6

→ ehl-i z̠evḳ 7a/10

żıdd *(A.) sıf.* Bir şeyin karşılığı, aksi 80b/6

zındıḳ *(A.) i.* Zındık, münâfık, ahirete inanmayan 94a/7, 94a/9, 114b/7, 165a/8, 198a/11

zī *(A.)* Arap alfabesinin bir harfi 159a/2, 159a/3

zihī *(A.) ünl.* Ne güzel!, ne hoş! 73b/4, 83a/5, 86b/7, 86b/8, 91b/3, 125a/11

z̠ikir *bk.* **z̠ikr** 184a/4, 184a/8, 184a/9, 184a/10

z̠ikr *(A.) i.* Anma, anılma, hatıra getirme 7a/6, 81a/10, 131b/7, 178a/8

z̠. it- Anmak, hatıra getirmek, zikretmek 7a/4, 98b/2, 131b/5, 131b/5, 153b/5, 153b/6

z̠i-l-ḥicce *(A.) b.i.* Arabî Ayların on ikincisi olup, onuncu günü kurban bayramına rastlar. 134a/9

z̠illet *(A.) i.* Alçaklık, hakirlik, horluk 36a/4

zindān *(F.) i.* Karanlık yeraltı hapishanesi, zindan 148a/9, 210b/9, 215a/4, 235b/11, 236a/6

zinhār *(F.) zf.* Asla, sakın, olmaya ki 93a/3, 144a/2, 227b/9

zīrā *(F.) bağ.* Çünkü, şundan dolayı ki 4a/3, 32a/9, 87b/10, 158b/2, 170a/7

zīrek *(F.) i.* Anlayışlı, uyanık, zekî 140b/7, 140b/7

ziyāde *(A.)* 1. *i.* Bol, çok, fazla 42b/2, 131a/8, 179a/2
2. *zf.* Çok, fazla 21b/11, 41b/11
z. eyle- Artırmak, çoğaltmak 84a/10
z. gel- Fazla gelmek, artmak 21b/11
z. ol- Artmak, çoğalmak 5a/1, 90b/5, 116a/11, 236a/9, 238a/6, 241b/5
żiyāfet *(A.) i.* Misafir kabul etme, şölen, ziyafet 240b/4
ziyān *(A.) i.* Kayıp, zarar 124a/8, 169a/3, 201b/10
z. it- Zarar vermek 9b/3, 105b/10, 179b/9
z. ol- Zarara uğramak, kayba uğramak 11b/2, 213a/3
z.a uġra- Zarar etmek, zarara uğramak 30b/1
ziyāret *(A.) i.* Görmeye gitme, ziyaret 163a/8, 201b/6, 226b/7
z. eyle- Ziyaret etmek 66a/3, 125b/6
z. it- Ziyaret etmek 52b/8, 57b/8, 66a/4, 66a/7, 68a/3, 114b/11, 125a/5, 127a/1, 164a/4
z. ḳıl- Ziyaret etmek 24a/2
ziynet *(A.) i.* Bezek, süs 129b/11, 159a/3, 173a/7, 173a/8, 173b/4
145b/9
zu'm *(A.) i.* Boş inanç, sanı 26b/5
ẓulm *(A.) i.* Eziyet, haksızlık, zulüm 85b/1
ẓ. it- Eziyet etmek, haksızlık yapmak 85b/1, 149b/3
ẓ. itmiş ol- Haksızlık yapmış olmak 145b/7
ẓ. olmış ol- Haksızlığa uğramış olmak
żulumāt *(A.) i.* Karanlık 58b/1
zühd *(A.) i.* Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme, takva 35a/2, 86b/2, 113b/3, 159a/2, 169a/6, 170b/8, 203b/7
z. it- Kendini ibadete vermek 35a/9
zühdlük *i.* Kendini ibadete verme, takva 108a/10
zühhād *(A.) i.* Zahitler 201a/10
zümürrüd *(A.) i.* Zümrüt 119a/4
zünnār *(A.) i.* Papazların bellerine bağladıkları kuşak 123b/9, 123b/10, 124b/10, 124b/10, 124b/8, 125a/1, 136b/2, 172b/6

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

IV. BÖLÜM

TIPKIBASIM*

* Tıpkı basımdaki görseller Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp.'sindeki 154 numaralı yazmadan alınmıştır.